

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr.Bc. Michael Urban

**Vývoj českého vodního práva a právních vztahů
spojených s vodou**

Disertační práce

Školitel autora disertační práce: doc. JUDr. Vladimír Kindl

Studijní program: Teoretické právní vědy - Právní dějiny a římské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5.10.2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 783009 znaků včetně mezer.

Mgr.Bc. Michael Urban

disertant

V Praze dne 5. října 2022

Děkuji panu doc. JUDr. Vladimíru Kindlovi, školiteli mé disertační práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Obsah

Úvod	8
1. Pojem vodního práva	13
1.1. Průřezový charakter vodního práva	17
1.2. Prameny vodoprávně-historického výzkumu	17
1.3. Zhodnocení použitých pramenů a literatury	19
2. Vývoj vodního práva v pravěku a starověku	32
2.1. Mezopotámie	34
2.2. Starověký Egypt	37
3. Římské vodní právo	37
4. Vývoj vodního práva ve vybraných státech Evropy	47
4.1. K vývoji vodního práva v Rakousku	48
4.2. K vývoji vodního práva v Polsku	54
4.3. K vývoji vodního práva v Německu	57
4.4. K vývoji vodního práva v Maďarsku a na Slovensku	64
5. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou do husitství	68
5.1. Vodní právo	69
5.2. Mlynářství	93
5.3. Rybníkářství	96
5.4. Horní právo	101
5.5. Plavba a voroplavba	111
5.6. Rybářství	118
6. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou ve stavovském období	121
6.1. Vodní právo v období stavovském	122
6.2. Mlynářství	159
6.3. Plavba a voroplavba ve stavovském období	165
6.4. Poříčné právo v době stavovské	171
6.5. Rybářství a rybníkářství v době stavovské	172
6.6. Horní právo	181
7. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou za absolutismu (do roku 1811)	184
7.1. Vodní právo	184
7.2. Mlynářství	193
7.3. Plavba a voroplavba	196
7.4. Rybníkářství a rybářství	200

8. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1811 do roku 1869.....	208
8.1. Mlynářství.....	228
8.2. Plavba	233
8.3. Rybářství.....	234
8.4. Rybníkářství.....	235
9. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1869 do roku 1918.....	237
9.1. Vodní právo	237
9.2. Rybářství.....	243
9.3. Rybníkářství.....	244
9.4. Přehrady.....	248
10. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1918 do roku 1938.....	250
10.1. Vodní právo	251
10.2. Rybníkářství.....	260
10.3. Přehrady	261
10.4. Vodní knihy	261
11. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou v období existence Protektorátu Čechy a Morava.....	264
11.1. Vodní právo	264
11.2. Mlynářství.....	275
11.3. Voroplavba.....	275
11.4. Plavba.....	275
11.5. Rybářství a rybníkářství.....	276
11.6. Přehrady a stavba vodních cest.....	277
12. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1945 do roku 1960.....	280
12.1. Vodní právo	282
12.2. Rybníkářství.....	299
12.3. Přehrady	301
12.4. Výuka předmětu vodního práva.....	305
12.5. Judikatura Nejvyššího správního soudu ve vodoprávních záležitostech po roce 1945	305
13. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1960 do roku 1975.....	310
13.1. Vodní právo	310
13.2. Rybářství.....	310

14.	Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1975 do roku 1989.....	312
14.1.	Vodní právo	312
14.2.	Stavba vodních cest.....	316
14.3.	Přehrady	316
14.4.	Horní právo	317
15.	Vývoj českého vodního práva po roce 1989	318
16.	Osobnosti českého vodního práva.....	324
16.1.	Antonín Randa	325
16.2.	Ferdinand Pantůček.....	326
16.3.	Eduard Bazika	327
16.4.	Zdeněk Ehler	328
16.5.	Aleš Hlavsa	329
16.6.	Josef Hříbek	329
16.7.	František Kubec	329
16.8.	Jiří Pražák	331
16.9.	Karel Laštovka.....	333
16.10.	Jiří Ševčík	333
16.11.	Bohuš Procházka	334
	Seznam zkratk	345
	Seznam použitých zdrojů	347
	Příloha č.1 Srovnání českého, moravského a slezského zemského vodního zákona.....	384
	Příloha č.2 Příklady vzorů podání ve vodoprávních záležitostech.....	392
	Obrazová příloha	453
	Seznam vyobrazení	469
	Vývoj českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou.....	471
	Abstrakt	471
	Klíčová slova: voda, vodní právo, právní dějiny	472
	Development of Czech water law and legal relations related to water	473
	Abstract	473
	Klíčová slova: water, water law, legal history	473

Úvod

Voda je chemická sloučenina,¹ která spolu s dalšími látkami dopomohla k vzniku života na naší planetě, a ve svém důsledku odlišila Zemi od mnoha jiných kosmických těles, o kterých můžeme prohlásit, že na nich neexistuje život.²

Odhaduje se, že lidstvo ročně spotřebuje zhruba 3800 km³ sladké vody. Více než dvě třetiny tohoto množství jsou spotřebovány v zemědělství, zbývající část je spotřebována v průmyslu a v domácnostech.³ Pojmem vodní právo označujeme soubor právních norem zabývajících se vodou. Toto právní odvětví prošlo v minulosti bohatým vývojem. Nejinak tomu bylo i v případě území dnešní České republiky.

Za skutečný počátek novodobého českého vodního práva můžeme označit rok 1869, kdy došlo k vydání rakouského říšského vodního zákona, na který navázaly jednotlivé zemské vodní zákony. Po roce 1869 začíná soustavnější rozvoj vědy o vodním právu na našem území, o čemž svědčí i fakt, že literatura z období před rokem 1869 je na našem území spíše lakonického charakteru. Vodoprávní předpisy a normy existovaly i před rokem 1869, nicméně po roce 1869 hovoříme o vodním právu jako rovnocenném, kodifikovaném odvětví.

Vodní zákon z roku 1869 je nepochybně zcela přelomovým předpisem, z jehož struktury pozdější vodní zákony ve velkém měřítku vycházejí. V předkládané disertační práci si proto kladu otázku, jaká byla podoba a postavení vodního práva v právním řádu jednak před rokem 1869, a jednak v období následujícím. Roztříštěnost vodoprávních norem před rokem 1869 nás zákonitě staví před otázkou, zda o vodním právu můžeme hovořit i před rokem 1869. Domnívám se, že můžeme, neboť řadu principů obsažených v historických vodoprávních památkách nalezneme i v předpisech vydaných po roce 1869. Nesporně silný prvek kontinuity představuje i fakt, že situace, které vodní právo řešilo před rokem 1869, řešíme i v dnešní době.

Jelikož prvním významným právním předpisem byl právě (rakouský) říšský vodní zákon z roku 1869, je název předkládané práce „Vývoj českého vodního práva“ rozšířen o „právní vztahy spojené s vodou“, neboť vývoj českého vodního práva je nutné propojit i s poznatky o vývoji ostatních právních odvětví, především práva horního, lesního, městského, plavebního, občanského, trestního, a řady dalších, hlavních i dílčích odvětví práva.

¹ Z hlediska výskytu vody na zemi lze uvést, že 68,6 % sladké vody se nachází v ledovcích, 30,1 % v podzemních vodách, 0,26% vody se nachází v jezerech, a 0,006% sladké vody teče v řekách. Na živé organismy pak připadá 0,003 % zásob sladké vody na Zemi. (Krátké úvahy o vodě, s. 7)

² Podle některých odhadů zemře ročně v důsledku nedostatku vody 3,5 milionu lidí.

³ *Krátké úvahy o vodě*. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2013, s. 7.

Mým cílem je také posoudit, jaká byla povaha proměn, kterými vodní právo v 19. století (zejména v jeho druhé polovině) prošlo, jaké byly příčiny těchto proměn (s přihlédnutím k poznatkům získaným studiem vývoje vodního práva ve starších obdobích), a zejména jaký byl osud a život nově vzniklých právních úprav. Výklad obsažený v předložené práci sleduje primárně chronologické hledisko. Každá pojednávaná etapa vývoje českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou obsahuje také samostatné pasáže o jednotlivých podoborech vodního práva. Moje práce pojednává o českém vodním právu a právních vztazích spojených s vodou od počátku státního zřízení na našem území až do roku 1989.

Do práce není zařazena pouze problematika obsažená v samotných vodních zákonech, ale také v navazujících právních předpisech, které v minulosti upravovaly právní vztahy v mlynářství, voroplavbě, při dopravě zboží po vodě, rybářství, rybářství-rybníkářství, a dalších oborech. Společenská důležitost vodního práva, vzhledem ke globálním klimatickým problémům a s ním spojeným jevům, kterým musíme čelit, neustále vzrůstá. Vodní právo tak využívá nejen poznatky právních věd, ale i řady oborů přírodovědných a technických.

Jako příklady problémů, kterým vodní právo čelilo v minulosti, a zabývá se jimi i dnes, můžeme uvést:

- zásobování obyvatel vodou
- nedostatek vody v zemědělství
- neefektivní oběh vody v krajině
- odvádění vody z krajiny do vodních toků
- zabraňování náhlým povodním na drobných vodních tocích
- splavňování a využívání velkých vodních toků (u nás Labe, Vltava a Morava)

Cílem práce je v neposlední řadě také vyložit podstatné rysy tradičních principů a institutů vodního práva a nastínit tak vodní právo v jeho plné šíři – nikoli pouze v rovině právní úpravy, ale i v rovině praktických případů ilustrujících, jak vodní právo ovlivňovalo život obyvatel našeho státu ve sledovaném období. Zároveň je ale nutné si vždy uvědomit význam získaných poznatků ve vztahu k aktuálním problémům (nejen vodního) práva a vodnímu hospodářství vůbec, a to také z toho důvodu, že právní úprava z doby po roce 1989 se, pokud možno, v mnohých rysech, především na poli soukromého práva, vrací k principům, které byly po roce 1948 opuštěny.

Strnad a kol. charakterizuje vodní právo jako „*obor s vysokou mírou obsahové kontinuity jednotlivých právních úprav*“⁴, a to i navzdory změnám např. společenského uspořádání. Pravděpodobně i proto změny v těchto obdobích považuje za spíše „*evoluční než revoluční*“. Zda tomu tak bylo ve skutečnosti, může být v mnohých ohledech diskutabilní. Cílem je tedy postihnout kořeny a zastoupení vodoprávních institutů v jednotlivých popisovaných právních úpravách, a to s využitím dosud méně zohledňovaných archivních pramenů, ale zejména s využitím děl tradičních vodohospodářů a právníků zabývajících se vodním právem.

Těžištěm této práce je výklad o vodním právu na území České republiky, nicméně nejsou opomenuty některé exkurzy, srovnávající situaci nebo příbuznost příslušné části právních úprav s obdobnými (nejen historickými) úpravami zahraničními.

Text mé práce je členěn do 16 kapitol, které na sebe chronologicky navazují. Časové rozdělení úseků v jednotlivých kapitolách vychází z obvyklého traktování oboru českých a československých právních dějin, přičemž toto traktování je přizpůsobeno významným milníkům v dějinách českého vodního práva.

V každé kapitole je kromě charakteristiky vývoje vodního práva v daném historickém období popsána také úloha jednotlivých oborů souvisejících s vodním právem.

První kapitola se zabývá rozбором pojmu vodního práva. Dále je zde kladen důraz na systematiku vodního práva a popis úlohy vodního práva ve společnosti. Jedná se o kapitolu teoretického rázu.

Ve druhé kapitole je proveden nástin vývoje vodního práva ve starověku.

Třetí kapitola se zabývá strukturou římského vodního práva. Zde více pojednávám o pramenech římského vodního práva a zdůrazňuji ty části, jejichž odraz nalézáme ve vodoprávních předpisech vydaných po roce 1869.

Čtvrtá kapitola pojednává o vývoji vodního práva ve vybraných státech Evropy. S ohledem na celkový rozsah této práce jsou vybrány pouze státy sousedící s Českou republikou, případně se Slovenskem (s ohledem na výklad o období po roce 1918 a navazující proces unifikace právního řádu).

Kapitoly 5-15 pojednávají o jednotlivých údobích vývoje českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou – tedy v předhusitském období (kapitola 5), v období stavovského státu (kapitola 6), a dále v období absolutistickém (kapitola 7).

⁴ STRNAD, Zdeněk a kol. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. 263 stran. ISBN 978-80-7514-026-5, s. 5

Pro účely této práce je výklad o absolutistickém období v kapitole 7 přerušen (ukončen) rokem 1811, kdy byl přijat Všeobecný občanský zákoník (ABGB). Domnívám se, že z hlediska dějin českého vodního práva se jedná o natolik zásadní předpis, který, ve spojení s Všeobecným mlýnským řádem z roku 1814, vytyčil charakter českého vodního práva až do přijetí rakouského říšského vodního zákona a navazujících zemských zákonů. Období let 1811 až 1869, které zahrnuje také rozpad patrimoniální soustavy (1848), je pojednáno v kapitole 8.

Kapitola 9 zahrnuje vývoj českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou v období Rakousko-Uherské monarchie, za platnosti Prosincové ústavy, až do rozpadu Rakousko-Uherské monarchie a vzniku následnických států, v případě této práce samostatného Československého státu. Vzhledem k tomu, že součástí Československého státu bylo také Slovensko a Podkarpatská Rus, je vývoj vodního práva na těchto územích přiměřeně zohledněn.

Kapitola 10 obsahuje výklad o vývoji vodního práva v období první československé republiky. Je to období, kdy se naplno rozběhlo úsilí o unifikaci vodního práva, ale i dalších oborů (rybářské právo). Výsledkem unifikačního procesu mělo být vytvoření právní úpravy platné na celém území Československého státu, a tedy odstranění dualismu. Jakkoli došlo k vytvoření osnovy tzv. Jednotného vodního zákona, nedošlo do 30. září 1938 k jeho přijetí. Realizace procesu unifikace byla dále ohrožena v období tzv. druhé republiky v důsledku kritické státoprávní, ale i mezinárodněprávní situace.

Kapitola 11 se zabývá dějinami vodního práva a souvisejících oborů v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Jak ukázal výzkum, k utlumení reformně-unifikačních tendencí v oblasti vodního práva nedošlo ani v období Protektorátu. Úsilí o přijetí nového vodního zákona nakonec vyústilo v legislativní úpravy českého zemského vodního zákona, a rozšíření jeho platnosti na celé území Protektorátu.

Kapitola 12 popisuje vývoj problematiky po osvobození v roce 1945 a v období tzv. třetí republiky, do převzetí moci komunistickou stranou. Dále je v ní popisováno období po roce 1948, tedy období lidově-demokratického státu, až do roku 1960, kdy došlo k přijetí tzv. socialistické ústavy, jakož i ke změně názvu státního celku. V tomto období byla přijata nová právní úprava vodního práva, která definitivně nahradila soustavu zemských vodních zákonů, jakož i samotný rámcový rakouský říšský vodní zákon z roku 1869. Touto novou úpravou se stal zákon č. 11/1955 Sb., zákon o vodním hospodářství. Tento zákon byl ale koncipován odlišně od prvorepublikových záměrů, a znamenal období určité diskontinuity a částečné modifikace platnosti tradičních principů kontinentálního práva.

V kapitole 13 je popsáno období socialismu, a to až do roku 1975, kdy nabyl účinnosti zákon o vodách z roku 1973 (č. 138/1973 Sb.), který nahradil zákon o vodním hospodářství, a odstraňoval jeho nedostatky.

Kapitola 14 popisuje socialistické období až do roku 1989. Kapitola 15 v hrubých rysech nastiňuje vývoj po roce 1989.

Kapitola 16 obsahuje biografie vybraných osobností českého vodního práva. V rámci jednotlivých biografí jsou pojednána také dosavadní zpracování (českého) vodního práva. Vyzdviženy jsou nejen práce významných českých právníků, ale také některé práce charakteru vodohospodářského. Cílem této kapitoly je rozvinout poznatky o životě a díle těchto osobností.

Práce dále obsahuje přílohy v podobě srovnávacích tabulek a vzorů podání. Samostatnou přílohu představuje text osnovy Jednotného vodního zákona ve znění ze srpna 1940.

Zařazena je také obrazová příloha částečně mapující vývoj českého vodního práva.

V roce 2020 jsme si připomněli výročí 150 let od přijetí zemských vodních zákonů, z nichž český, moravský a slezský platily na území našeho dnešního státu.⁵

⁵ O tomto výročí informoval například Kult in: KULT, Arnošt. Před sto padesáti lety byl vydán vodní zákon č. 71/1870 čes. z. z. VODOHOSPODÁŘSKÉ TECHNICKO-EKONOMICKÉ INFORMACE: Odborný dvouměsíčník specializovaný na výzkum v oblasti vodního hospodářství. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce, 2020, 62(5), 36-42. ISSN 1805-6555.

1. Pojem vodního práva

Voda (H₂O) se skládá z 88,89 % kyslíku a 11,11 % vodíku. Na Zemi se objevila patrně před 1500 miliony lety. V důsledku vyšší teploty byla atmosféra Země nasycena vodními parami, které se systematicky srážely a vypařovaly.⁶ Voda dnes pokrývá 71 % plochy povrchu Země. Většina světových zásob vody se nachází v oceánech (96,5 %), 1,74 % je uloženo v ledovcích a trvalém sněhu. 1,7 % celkových zásob tvoří sladká i slaná podzemní voda. V půdě jako takové je vázáno 0,001 % zásob vody. Zbytek připadá na půdní led a permafrost, jezera, atmosféru, mokřady, řeky a živé organismy.⁷ Voda tvoří značnou část těl rostlin a živočichů včetně člověka, a je nezbytným předpokladem pro existenci lidské společnosti a její hospodářskou činnost. Stojí na prvním místě před ostatními surovinami, uhlím, dřevem apod. Jelikož se voda na Zemi vyskytuje v omezeném množství, je nutné s ní hospodařit.⁸

Vodní právo je jedním z oborů práva a právní vědy. Dobu vzniku vodního práva lze určit obtížně, nicméně o vodním právu jako oboru lidské činnosti můžeme hovořit již ve starověkých orientálních despociích, a v pozdější době především ve starověkém Egyptě, Řecku a Římu.⁹ Voda byla předmětem zkoumání filozofů, například Platona a Aristotela. K mimořádnému rozvinutí a propracování systému vodního práva došlo v právu římském. Předmětem studia vodního práva je především voda a s ní spjaté právní vztahy. Historie vodního práva zkoumá kořeny vzniku vodního práva ve společnosti a proces vzniku a formování vodního práva jako normativního systému. Zkoumá také roli a působení vodního práva ve společnosti a tomu odpovídající chování lidí, které může být buď s právem v souladu, anebo v rozporu.¹⁰ Voda je „základní podmínkou života i výroby, nenahraditelnou surovinou.“¹¹

Vodoprávní poměry každého státu jsou odrazem jeho geografických, regionálních a klimatických podmínek. Dostatek vody je důležitý pro oblast zemědělství, průmyslu a zdravotnictví. S rostoucí životní úrovní společnosti souvisí stále se zvyšující spotřeba vody. Otázka správného, efektivního hospodaření s vodou je tak otázkou aktuální v minulosti, a o to více

⁶ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 7-8

⁷ *Krátké úvahy o vodě*, s. 9.

⁸ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 11

⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 1. ISBN 80-7179-028-1.

¹⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 5.

¹¹ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1956, s. 7-8

i v současnosti, a stejně tak v budoucnu. Společnost musí řešit otázku efektivního zadržování vody v krajině, vody dešťové, sněhové apod.

Zabýváme-li se otázkami, které vodní právo v minulosti řešilo, dospějeme k vymezení následujících oblastí:

- 1) Zachovávání a opatřování vodních zdrojů, zejména vody povrchové a podzemní. Do této oblasti spadá zejména výstavba vodních nádrží, rybníků, vyhledávání nových vodních zdrojů. K zachování vodních zdrojů je však nezbytné i správné lesní hospodářství, zachovávání rašelinišť a přirozených mokřadů.
- 2) Zásobování obyvatelstva, průmyslu a zemědělství pitnou a užitkovou vodou. Do této oblasti spadá výstavba vodovodů, zřizování studní, stavba přehrad a vodních rezervoárů.
- 3) Využívání vodní energie. Přirozeného spádu vodního toku využíváme pro výstavbu jezů, přehrad, menších nebo větších stupňů. Vodní energie bylo v minulosti využíváno pro pohon vodních strojů, zejména vodních kol pro mlýny, hamry, lisovny oleje apod. V moderní době využíváme vodní energii ve vodních elektrárnách.
- 4) Voda v zemědělství. Voda je v zemědělství využívána v oboru meliorací. Jedná se o zavlažování, postřiky, ale také odvodňování, drenáže, výstavbu nádrží a rybníků.

„V československém vodním hospodářství je především nutné mít na zřeteli naše nepříznivé hydrologické poměry, způsobené vyvýšenou polohou státního území v horním povodí velkých evropských řek na rozhraní přímořského a vnitrozemského podnebního pásma. Následkem toho se střídají suchá období s mokřými, přičemž však v jarních třech měsících odvedou toky místy až 70 % celoročních srážek a rozkolísanost průtoků je tak velká, že nízké průtoky jsou několiksetkrát až tisíckrát menší než průtoky maximální. Je proto třeba s vodou plánovitě hospodařit a činit vodohospodářská opatření, jak pro zajištění její potřeby v suchých obdobích, tak i k jejímu využití a ochraně proti ní v mokřých obdobích.“¹²

Jičínský charakterizuje vodu jako látku s dvěma vlastnostmi, které ve 2.polovině 19.století komplikovaly její pojmání v právní vědě – byla to „*nevyhnutelná, všeobecná lidská potřeba vody*“ a „*těkvavost tekutého živlu*.“¹³ Vodní hospodářství definoval Růžička jako „*souhrn způsobů hospodaření s vodou ve všech jejích funkcích užitečných, škodlivých i indiferentních*.“¹⁴

¹² MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství a předpisy s ním souvisící: komentář*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960, s. 17-18.

¹³ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*. V Praze: Karel Jičínský, 1870, s. 6.

¹⁴ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 11.

Skutečnost, že voda je nezbytná pro život nejen lidstva, ale i všech živých organismů, zakládá sociální rozměr vodního práva. Tedy skutečnost, že voda nemůže být do značné míry ve vlastnictví jednotlivce, nýbrž že soukromé vlastnictví k vodě musí být odvozováno z „*veškerého politického společenstva v státu*.“ Z tohoto předpokladu pak vychází jedna z nejdůležitějších zásad obecného vodního práva, a sice, že ten, kdo chce získat nějaké právo k vodě, nebo právo k užívání vody, má být omezen tak, že i ostatní jedinci mají stejné právo k vodě, a že nesmí užívat svého práva tak, aby tím škodil ostatním, a že nikdo nesmí být vyloučen z užívání vody. Nicméně i Jičínský připouští, že vodní právo má svůj konec i počátek ve vodě, jako „*soukromém podmětu*.“

Aspekt těkavosti vody souvisí se soukromým vlastnictvím vody, které bez skutečného uchopení, nebo alespoň možnosti takového jednání, je nutné považovat za „*nepodstatné a toliko vymyšlené*.“ Touto úvahou lze odůvodnit svobodné a všeobecné vlastnictví k vodě.¹⁵

Česká republika patří mezi státy, které leží zcela v mezinárodních povodích. Voda je v České republice také předmětem mezinárodně-právních úprav.¹⁶

Máme-li charakterizovat území České republiky z hlediska vodních poměrů, můžeme uvést následující. Nejdelší českou řekou je Vltava, dlouhá 433 km. Vltava se vlévá do Labe. Tento fakt je nicméně výsledkem historického úzu, neboť podle hydrologických pravidel by tomu mělo být naopak. Tedy řeka Labe by svůj tok měla končit ve Vltavě u Mělníka.¹⁷ V průběhu historického vývoje vznikla na území dnešní České republiky řada vodních děl, která jsou dokladem důležitosti vod pro formování české krajiny. Jsou to za prvé dlouhé umělé kanály, pocházející již z 16. století (Zlatá stoka (47 km), Opatovický kanál (30 km) a Nová řeka (13,5 km)). Na přelomu 18. a 19. století vznikl na Šumavě tzv. Schwanzenbergský kanál (dlouhý 44,4 km), překračující rozvodí Labe a Dunaje. Toto úctyhodné dílo nejlépe dokládá spojení vody a vodní dopravy, jakož i sepětí vodního práva s lesním právem.

Na vodních tocích se vyskytovaly, a vyskytují, přirozeně, nebo jako výsledek lidské činnosti, nejrůznější terénní nerovnosti, například vodopády. Nejvyšším vodopádem na území ČR je Pančavský vodopád v Krkonoších (vysoký 148 metrů).

Na území ČR se vyskytuje i několik jezer přírodního původu. Největším z nich je Černé jezero v ledovcovém údolí na Šumavě.¹⁸ Jeho rozloha činí 18,47 ha a maximální hloubka dosahuje

¹⁵ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo...*, s. 6.

¹⁶ V letech 1820-2007 bylo podepsáno na 450 dohod o mezinárodním užívání vody (Krátké úvahy o vodě, s. 7).

¹⁷ „*V místě soutoku je Vltava vodnější (zhruba o 46 %), delší (o 160 km), a má větší povodí (zhruba dvojnásobně) ve srovnání s Labem.*“ (Krátké úvahy o vodě, s. 7)

¹⁸ Z dalších ledovcových jezer lze jmenovat Černé, Čertovo, Prášilské, Plešné a Laka na Šumavě.

39,8 m. Za jezera lze považovat i některé vodní plochy v opuštěných říčních ramenech. Zajímavostí je jezero vzniklé v důsledku sesuvu půdy a následného přehrazení potoka tímto sesuvem. Jedná se o tzv. Odleželské jezero na Mladotickém potoce s rozlohou 4,5 ha.

Největším rybníkem je u nás rybník Rožmberk o rozloze 489 ha, s objemem 5,86 milionů metrů krychlových vody. Nejedná se však o největší rybník z hlediska historického. Největším rybníkem u nás vůbec byl rybník Blato u Poděbrad. Jiné prameny uvádějí rybník Čeperku nedaleko Pardubic. Jeho rozloha měla dosahovat 12 km². Tyto rozlehlé rybníky zanikly na přelomu 18. a 19.století.¹⁹

Nejvydatnějším pramenem u nás byl Velký pramen v Mělnické Vrutici.²⁰ K vydatnějším patří také pramen v Němčicích u Litomyšle. Nejteplejším minerálním pramenem v ČR je Vřídlo v Karlových Varech.²¹

Nejhlubší vodní vrt má hloubku 812 metrů. Nejvyšší výtlačná úroveň artézského vrtu dosahuje v severních Čechách 45 metrů. Největší množství srážek během 24 hodin spadlo 29.července 1897 v Nové Louce v Jizerských horách (345 mm). Průměrná roční výška srážek na našem území dosahuje 674 mm.

Největší²² historicky zaznamenaná povodeň (největší průtok) byla zaznamenána v Praze na Vltavě v Malé Chuchli. Jednalo se o průtok 5160 m³/s.²³

Tabulka 1 Průměrné odtoky hlavními vodními toky z území České republiky

Řeka	Lokalita	Průměrný odtok
Labe	Hřensko	315 m ³ /s
Odra	Bohumín	43,3 m ³ /s
Morava	Strážnice	60,2 m ³ /s
Dyje	Ladná	38,4 m ³ /s

Vezmeme-li v úvahu celou rozlohu povodí Labe, můžeme konstatovat, že na území ČR se nachází 1/3 jeho rozlohy. U povodí Odry je 5,9% celkové rozlohy povodí a u Dunaje 2,9 %.

¹⁹ *Krátké úvahy o vodě*, s. 8.

²⁰ Vydatnost činila 140 l/s.

²¹ Tento pramen dosahuje průměrně vydatnosti 30 l/s.

²² „První známá výška povodně, vztažená k plastice Bradáče na Karlově mostě, pochází z roku 1481.“ (*Krátké úvahy o vodě*, s. 8)

²³ *Krátké úvahy o vodě*, s. 8.

1.1. Průřezový charakter vodního práva

Máme-li demonstrovat průřezový charakter vodního práva, můžeme vymezit jednotlivá odvětví současného českého práva, v nichž se nachází normy vodního práva. Jsou to následující obory:

- Vodní právo (zákon č. 254/2001 Sb.)
- Občanské právo (zákon č. 89/2012 Sb.)
- Horní právo (zákon č. 44/1988 Sb.)
- Lesní právo (zákon č. 289/1995 Sb.)
- Katastrální právo (zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí)
- Kompetenční právo (zákon č. 2/1969 Sb.)
- Lázeňské právo (zákon č. 164/2001 Sb.)
- Krizové právo (zákon č. 240/2000 Sb.)
- Přestupkové právo (zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích)
- Právo životního prostředí (zákon č. 167/2008 Sb., o ekologické újmě, zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci)

1.2. Prameny vodoprávně-historického výzkumu

Při studiu dějin vodního práva a právních vztahů spojených s vodou se setkáváme s historickými, především, nikoliv však výlučně, právními prameny. Jsou to jednak historické právní předpisy, ale také ostatní dokumenty, vypovídající o právních vztazích k vodám v minulosti. Řadu historických právních předpisů nalezneme v edičních počinech. Je to například edice *Archiv český*,²⁴ která začala vycházet z popudu Františka Palackého. Obsahuje jednak některé starší předpisy vztahující se k vodě, ale také i různé prameny primárně neprávního charakteru. Přesto však i z těchto pramenů můžeme vytěžit mnohé o vodě a právních vztazích s ní spojených. V mnoha případech se jedná o šlechtickou korespondenci.

Další právní památky nalezneme také v edici *Codex iuris Bohemici*,²⁵ u jejíhož zrodu stál Hermenegild Jireček.²⁶ Z hlediska vodního práva jsou to například Práva městská Pavla Kristiána

²⁴ *Archiv český čili písemné památky české a moravské z archivův domácích i cizích*, ed. F. Palacký, I, Praha 1840, III. 1844

²⁵ *Codex iuris Bohemici*, ed. H. Jireček, I, Praha 1867

²⁶ Hermenegild Jireček (*13.4.1827 ve Vysokém Mýtě, +29.12.1909 ve Vysokém Mýtě), český právní historik. K jeho osobě například: Jireček von Samokov, Hermenegild (1827-1909): Rechtshistoriker. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Austrian Centre for Digital

z Koldína, nebo Obnovené zřízení zemské. Na tuto edici navazuje edice Codex iuris municipalis,²⁷ založená Jaromírem Čelakovským.²⁸ Řadu zmínek o vodoprávních vztazích nalezneme v privilegiích pražských a venkovských měst.

Dalším důležitým pramenem pro poznání vodoprávních poměrů v minulosti jsou kroniky.²⁹ Řada z nich byla publikována v edici Fontes rerum Bohemicarum.³⁰ Z hlediska vody jsou zde důležité zmínky o velkých povodních, nebo naopak o obdobích sucha.³¹ Zprávy o vodě nalezneme také v usneseních zemských sněmů.³² Důležitým pramenem poznání dějin vodního práva jsou listiny, mající prvotní význam hlavně pro nejstarší dějiny českého vodního práva a období předhusitské. Listiny týkající se období předhusitského nalezneme například v edici Codex diplomaticus.³³ Na tomto místě odkážme na edice a pramenné sbírky Karla Jaromíra Erbena,³⁴ Josefa Emlera,³⁵ případně Vincence Brandla.³⁶ Hovoříme-li o dějinách českého vodního práva, ostatně jako i o právních dějinách obecně, narážíme na určitá regionální specifika, se kterými se můžeme setkat například na stránkách edic a pramenných sbírek regionálně orientovaných, například moravských.³⁷

Humanities and Cultural Heritage [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_J/Jirecek-Samokov_Hermenegild_1827_1909.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=jire%u010Dek*

²⁷ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae / Sbirka pramenů práva městského Království českého*, I-II, IV/1, ed. J. Čelakovský, A. Haas, Praha 1886, 1895, 1954

²⁸ K jeho osobě například: Jaromír Čelakovský: Rechtshistoriker und Abgeordneter. *Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://biographien.ac.at/ID-0.3022116-1>. Dále také: ŠOUŠA, Jiří. ČELAKOVSKÝ Jaromír 21.3.1846-16.10.1914. *Bibliografie dějin českých zemí* [online]. Historický ústav AV ČR [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/%C4%8CELAKOVSK%C3%9D_Jarom%C3%ADr_21.3.1846-16.10.1914

²⁹ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Překlad Marie Bláhová a Karel Hrdina. 6. vyd., (ve Svobodě 2. vyd.). Praha: Svoboda, 1975.

³⁰ *Kronika Františka Pražského*, ed. J. Zachová, Prameny dějin českých. Nová řada, I. díl / Fontes rerum Bohemicarum. Series nova, tomus I., Praha 1997

³¹ Fontes rerum bohemicarum II, s. 367

³² *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*.

³³ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I, do 1197, ed. G. Friedrich, Praha 1904-1907

³⁴ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, I, 600-1252, ed. K. J. Erben, Praha 1855, II, 1253-1310, ed. J. Emler, Praha 1882

³⁵ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*, ed. J. Emler, Praha 1882

³⁶ *Knihy rožmberská*, ed. V. Brandl, Praha 1872

³⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, I-V (396-1306), ed. A. Boček, Olomouc-Brno, 1836-1850

1.3. Zhodnocení použitých pramenů a literatury

Máme-li zhodnotit prameny a literaturu použité při zpracování této práce, můžeme tuto literaturu klasifikovat podle nejrůznějších hledisek a rozdělit ji do řady tematických skupin. Základní literaturu představují přehledné právněhistorické práce a učebnice. Jsou to práce pojednávající o vývoji českých právních dějin jako celku, nebo o světových dějinách státu a práva, případně o jednotlivých právních odvětvích. Patří sem například Dějiny soukromého práva ve střední Evropě,³⁸ zpracované Karolinou Adamovou, obsahující kapitolu o vodním právu. Tato práce je dokladem rozdílných přístupů k nazírání vodního práva – soukromoprávního a veřejnoprávního. Pro starověké období jsou důležité Turečkovy Světové dějiny státu a práva ve starověku z roku 1963.³⁹ K starším zpracováním českých právních dějin patří práce Jaromíra Čelakovského Povšechné české dějiny právní.⁴⁰ Další důležitou učebnicí jsou Právní dějiny zemí Koruny České, jejichž autorem je Jan Kapras.⁴¹ Dějiny stavebního práva sestavil Martin Ebel.⁴² Právněhistorické učebnice z nedávné doby představují Dějiny českého a československého práva do roku 1945, sestavené Karlem Malým a kolektivem.⁴³ Další soudobou oborovou učebnicí jsou České právní dějiny autorů Vojáčka, Schelleho a Knolla.⁴⁴ Menšího rozsahu je práce České právo v minulosti.⁴⁵ Oborově specifické, nicméně rovněž nezbytné pro vodní právo, zejména co se týká majetkových deliktů, je Trestní právo v Čechách v 15.-16.století Karla Malého.⁴⁶

Druhou skupinou použité literatury jsou vydání pramenů a výběry z pramenů. Drobné, ale podstatné zmínky o vodě obsahují Prameny k dějinám práva v českých zemích, autorů Karoliny

³⁸ ADAMOVÁ, Karolina. Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, XI, 136 s. ISBN 80-7179-283-7.

³⁹ TUREČEK, Josef a kol. Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963. 636 s., [37] s. obr. příl. Právnícké edice. Učebnice.

⁴⁰ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Povšechné české dějiny právní. 2. dopl. vyd. dle Ottova slovníku naučného. V Praze: Bursík & Kohout, 1913. 650 s.

⁴¹ KAPRAS, Jan. Právní dějiny zemí Koruny České. Díl třetí, Dějiny státního zřízení. Část druhá, Doba pobělohorská. Praha: nákladem České grafické unie a.s., 1920. 232 stran, 2 nečíslované listy obrazových příloh.

⁴² EBEL, Martin. Dějiny českého stavebního práva. Vyd. 1. Praha: Arch, 2007, 255 s. ISBN 978-80-86905-21-1.

⁴³ MALÝ, Karel a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 640 s. Student. ISBN 978-80-87212-39-4.

⁴⁴ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁴⁵ MALÝ, Karel, Petr SPÁLENÝ, Libuše LUPPI a Petra SKŘEJPKOVÁ. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.

⁴⁶ MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15.-16. století. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 262 s.

Adamové a Ladislava Soukupa.⁴⁷ Detailnější informace k některým právním památkám obsahuje starší, hůře dostupná chrestomatie *Prameny k dějinám státu a práva v Československu* (1967).⁴⁸

Edice zpracovávající právní knihy reprezentuje práce Miroslava Flodra *Právní kniha města Brna z poloviny 14.století*,⁴⁹ případně také práce a edice Spáčilových o Míšeňské právní knize.⁵⁰

Pro poznání vodoprávních vztahů jsou důležité také zemské desky, pro starší období edice *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých*.⁵¹ Rovněž moravské zemské desky byly částečně zpřístupněny formou edice (Kalina,⁵² Matějek,⁵³ Rohlík⁵⁴). Edici Vladislavského zřízení zemského zpracovali editoři Kreuz a Martinovský v roce 2007.⁵⁵ Moravská zemská zřízení vydala formou komentáře v roce 2015⁵⁶ a 2017⁵⁷ Jana Janišová. Těšínské zemské zřízení zpracoval ediční formou Erich Šefčík.⁵⁸ Písemné památky týkající se českých a

⁴⁷ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 362 s. Dokumenty. ISBN 978-80-7380-271-4.

⁴⁸ *Prameny k dějinám státu a práva v Československu: chrestomatie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Státní Pedagogické nakladatelství, 1967. 362, [1] s. Učební texty vys. škol.

⁴⁹ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2.

⁵⁰ SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch: historische Kontext, linguistische Analyse, Edition*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010. 835 s. ISBN 978-80-7182-280-6.

⁵¹ EMLER, Josef, ed. *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých = Reliquiae tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum*. V Praze: nákladem Jindřicha Jaroslava Clama Martinice, 1870-1899. 3 svazky.

⁵² KALINA, Tomáš, ed. *Moravské zemské desky: 1480-1566. II, Kraj brněnský*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1950. 49, 573 s.

⁵³ MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky: 1567-1642. III., Kraj olomoucký*. I. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. cxxxii, 858 stran.

⁵⁴ ROHLÍK, Miloslav, ed. *Moravské zemské desky: 1567-1641. III., Kraj Brněnský*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 1 sv. (přeruš. str.), xl s. obr. příl.

⁵⁵ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007. 526 s. ISBN 978-80-86197-91-3

⁵⁶ JANIŠOVÁ, Jana. *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Jana Janišová. Vydání první Praha : Scriptorium, 2015. 543 stran : ilustrace, faksimile, erby ISBN:978-80-88013-17-4

⁵⁷ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením z let 1516-1604*. Vydání první. Praha: Leges, 2017. 2 svazky (592; 703 stran). Teoretik. ISBN 978-80-7502-248-6.

⁵⁸ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. stol.* Vyd. 1. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001. 109 s. Studie o Těšínsku; 17. ISBN 80-902355-9-X. (Poznámka: Jedná se útlou brožovanou publikaci vydanou nákladem 300 kusů v roce 2001. Sešit je označen poznámkou interní tisk.)

moravských dějin obsahuje mnohasvazková edice Archiv český.⁵⁹ Pro studium vodního práva před rokem 1850 mají stěžejní význam její svazky obsahující selské řády a hospodářské instrukce.⁶⁰ Pro studium právních vztahů k vodám obsahuje mimořádně cenné prameny první svazek Soupisu pramenů k dějinám feudálního útisku.⁶¹ Jedná se z velké části o případy hovořící o právních vztazích mezi mlynáři a vrchnostmi. Důležitým druhem pramene z oboru vrchnostenské správy byly tzv. urbáře. V ediční podobě byl vydán tzv. Broumovský urbář, který pojednává o vodních dílech a tocích na broumovském panství.⁶² Z hlediska vodního práva je v tomto urbáři mimořádně cenné grafické zachycení krajiny včetně vodních děl a toků.

Nezbytný metodologický aparát poskytují právněhistorickému výzkumu práce z oboru pomocných věd historických, zejména práce J.Šebánka, Z.Fialy a Z.Hledíkové Česká diplomatika do roku 1848.⁶³

Samostatnou část představuje právněhistorická literatura, a to jak česká, tak zahraniční. Pro právněhistorickou terminologii má význam málo dostupný Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku.⁶⁴ O nejstarších starověkých právních památkách pojednává práce Josefa Klímy Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci.⁶⁵ Rovněž v Chammurapiho zákoníku a dalších památkách nalezneme ustanovení dotýkající se vody. Českou právněhistorickou literaturu reprezentuje dále práce Miroslava Flodra, Brněnské městské právo na

⁵⁹ KALOUSEK, Josef, ed. Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXIII, Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698. Praha: Domestikální fond království Českého, 1906. 600 s.

⁶⁰ Edice Archiv český, svazky č. 22 až 25. Svazek č. 22 obsahuje Selské řády a hospodářské instrukce z let **1350-1626**, svazek č. 23 obsahuje Selské řády a hospodářské instrukce z let **1627-1698**, svazek č. 24 obsahuje Selské řády a hospodářské instrukce z let **1698-1780** a svazek č. 25 Selské řády a hospodářské instrukce z let **1781-1850**.

⁶¹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů k dějinám feudálního útisku. 1. sv., Finanční prokuratura.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. 606, [ii] s. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie

⁶² KOLÁČNÝ, Jaroslav, STEINOVÁ, Šárka a WAAGE, Vladimír. *Urbarium neoscriptum cum explicatione brevi, čili, Nově sepsaný řád všech trvalých povinností a rent, které plní a odvádějí dědiční poddaní slavného kláštera Broumova ve městě a okolí: vědeckopopulární edice.* II. opravené vydání. Broumov: Agentura pro rozvoj Broumovska, 2017. 228 stran, xiv stran obrazových příloh, 48 nečíslovaných složených stran obrazových příloh. Vědeckopopulární edice. ISBN 978-80-906171-5-5.

⁶³ ŠEBÁNEK, Jindřich, ed., FIALA, Zdeněk, ed. a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, ed. *Česká diplomatika do r. 1848: určeno pro posl. filosof. fakult řádného, dálkového a externího studia.* 2., dopln. vyd. Praha: SPN, 1971. 381 s.

⁶⁴ ROUČKA, Bohuslav. *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku.* Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1975.

⁶⁵ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci.* Praha: Academia, 1979.

konci středověku (1389 – konec 15.století).⁶⁶ Městskému právu a vzniku kodifikace městského práva se věnují dvě práce Jaromíra Štěpána – konferenční příspěvek Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého⁶⁷ a dále práce ze semináře českých právních dějin, vydaná roku 1940, Studie o kompilační povaze Koldínových práv městských.⁶⁸ Koldínův zákoník obsahoval důležitá vodoprávní ustanovení. Vodoprávní ustanovení byla obsažena rovněž ve Všeobecném občanském zákoníku. O přípravách jeho zamýšlené náhrady v Československu pojednává práce Pavla Saláka a kolektivu.⁶⁹ Vody bývaly taktéž součástí obecního majetku, o kterém pojednává (v období let 1848-1938) Jiří Šouša jr.⁷⁰

Zahraniční právněhistorická literatura je reprezentována prací Harrase von Harrasowského o vzniku kodifikace civilního práva⁷¹ nebo prací o pruském právním řádu.⁷²

Ze slovníků byly využity především slovníky právnické, na prvním místě Právnický slovník⁷³ Hendrycha a kol., případně reprint Slovníku veřejného práva československého,⁷⁴ a Všeobecného slovníku právního.⁷⁵

Základní literaturou pojednávající o problematice vody a poskytující úvodní teoretický vhled do problematiky vodního práva jsou obecné práce o vodě. Nejstarší vodoprávní poměry lze

⁶⁶ FLODR, Miroslav. Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století). Brno: Statutární město Brno, 2008. 158 s. Brno v minulosti a dnes; suppl. č. 7. ISBN 978-80-86736-11-2.

⁶⁷ ŠTĚPÁN, Jaromír. Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého. In: Malý, K.: Městské právo v 16.-18. století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

⁶⁸ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských*. Štěpán, Jaromír. Praha, 1940. 122 s. (Práce ze semináře českých právních dějin na právnické fakultě Karlovy univ. v Praze. č. 26.)

⁶⁹ SALÁK, Pavel a kol. Historie osnovy Občanského zákoníku z roku 1937: inspirace, problémy a výzvy. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 122 stran. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity; svazek č. 601 = Acta Universitatis Brunensis Iuridica; vol. 601. Řada teoretická. Scientia. ISBN 978-80-210-8828-3.

⁷⁰ ŠOUŠA, Jiří, jr. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 244 s. ISBN 978-80-246-1497-7.

⁷¹ HARRAS VON HARRASOWSKY, Philipp. *Geschichte der Codification des Civilrechtes*. Wien: Verlag der G.J. Manz'schen Buchhandlung, 1868. xii, 167 s.

⁷² VON KAMPTZ, Karl Albert. *Die Provinzial- und statutarischen Rechte in der Preußischen Monarchie*. Berlín: Dümmler, 1827.

⁷³ HENDRYCH, Dušan et al. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

⁷⁴ *Slovník veřejného práva československého*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. 5 sv. ISBN 80-902752-4-9.

⁷⁵ SPÁČIL, Jiří, ed. *Všeobecný slovník právní*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. 5 sv. Klasická právníká díla. ISBN 978-80-7357-456-7

částečně rekonstruovat na základě Sedláčkova toponomastického rozboru.⁷⁶ Poměry po roce 1945 v našich zemích popsal Miloš Úlehla v knize *Zvládáme vodu?*.⁷⁷ Z nových prací je možno uvést *Vodu a krajinu* Václava Cílka,⁷⁸ dále Hrkalovu knihu *O lidech a vodě*,⁷⁹ případně *Krátké úvahy o vodě*,⁸⁰ vydané Českým hydrometeorologickým ústavem. Širší oborový záběr má kniha Kleczkova, *Voda ve vesmíru, na zemi, v životě a v kultuře*.⁸¹ Z drobných materiálů popularizační povahy lze zmínit knihu *Voda, měnící se místo k životu*,⁸² z provenience Akademie věd ČR. Léčivými vodami se zabýval například Viktor Schaubberger v knize *Tajuplná a léčivá síla vody*.⁸³ Problematikou dešťových vod v České republice se zabýval Jiří Vítek.⁸⁴

Přírodovědný a krajinovědný rozměr problematiky vodního práva vyplývá například z Archivu pro přírodovědecké prozkoumání Čech.⁸⁵ Dále sem patří syntetická práce Jaromíra Demka, *Nauka o krajině*, z roku 1981.⁸⁶ S vodním právem a krajinou je úzce spojena problematika dnes často kritizovaných meliorací. Učebnici pro tento obor napsal roku 1962 Karel Jůva.⁸⁷ Tentýž autor se

⁷⁶ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1920. 253 stran. Rozpravy České akademie věd a umění; třída I, číslo 60.

⁷⁷ ÚLEHLA, Miloš. *Zvládáme vodu?*. I. vydání. Praha: Život a práce, 1948. 94-[II] s. Malé knihy života a práce; Sv. 13.

⁷⁸ CÍLEK, Václav et al. *Voda a krajina: kniha o životě s vodou a návratu k přirozené krajině*. První vydání. Praha: Dokořán, 2017. 198 stran. ISBN 978-80-7363-837-5.

⁷⁹ HRKAL, Zbyněk. *O lidech a vodě*. Vyd. 1. Praha: Česká geologická služba, 2014. 151 s. ISBN 978-80-7075-864-9.

⁸⁰ *Krátké úvahy o vodě*. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2013. 96 s. ISBN 978-80-87577-24-0.

⁸¹ KLECZEK, Josip. *Voda ve vesmíru, na zemi, v životě a v kultuře*. V Praze: Radioservis, 2011. ISBN 978-80-86212-98-2.

⁸² MATUŠKOVÁ, Leona. *Voda: měnící se místo k životu*. *A/Věda a výzkum*, 2019, 3(1), s. 14-17. ISSN 2533-784X. Dostupné také z: <http://pdf.avcr.cz/A/2019-01>.

⁸³ SCHAUBERGER, Viktor. *Tajuplná a léčivá síla vody*. Vyd. 1. Olomouc: Fontána, ©2007. 462 s. ISBN 978-80-7336-406-9.

⁸⁴ VÍTEK, Jiří et al. *Hospodaření s dešťovou vodou v ČR*. Vydání první. Praha: 01/71 ZO ČSOP Koniklec, 2015. 127 stran. ISBN 978-80-260-7815-9.

⁸⁵ *Archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech. Druhý díl, druhá polovice*. V Praze: V komisí Františka Řivnáče, 1873. s. 113-384, iv, 250, 52 s., [ii] l. obr. příl. slož. (27 x 39, 27 x 29 cm). Archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech; díl 2, 2. polovice.

⁸⁶ DEMEK, Jaromír a Univerzita J.E. Purkyně v Brně. *Nauka o krajině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

⁸⁷ JŮVA, Karel. *Meliorace: Učebnice pro agronomické fak. (obor agrotechniky) a provozně ekon. fak. vys. šk. zeměd.* 1. vyd. Praha: SZN, 1962. 352, [4] s.

podílel také na knize Malé vodní nádrže.⁸⁸ Dobovými aspekty krajiny se zabývá například práce Kult jednoty: stalinský plán na přetvoření přírody v Československu 1948-1964.⁸⁹

Vůbec nejdůležitější segment použité literatury představuje česká a zahraniční vodoprávní literatura. Za nejstarší komplexní zpracování problematiky vodního práva v českých zemích lze považovat Vodní právo Karla Jičínského, z roku 1870.⁹⁰ Kniha pojednává o poměrech v českých zemích, důležitý je však rovněž její přesah k historickým, a v době vydání díla platným právním úpravám zahraničním.

Vodní zákon pro království české z roku 1870 vyšel tiskem v příručním vydání nákladem J.Mercyho.⁹¹ Roku 1871 byl vydán moravský zemský zákon v podobě příručního vydání,⁹² obdobně znovu v roce 1884.

Príslušnost v záležitostech vodního práva byla velmi ožehavou otázkou ještě dlouhá léta po vydání rakouského říšského vodního zákona. Pojednává o tom například Rudolf Jirkovský ve své práci O příslušnosti ve věcech vodních (1880).⁹³ Studii o vodních družstvech⁹⁴ vydal roku 1898 Jan Hložek.⁹⁵ Z německy psaných děl týkajících se rakouského (a tedy i českého) vodního práva vydaných před rokem 1918 uvedme hojně zmiňované Peyrerovo⁹⁶ Rakouské vodní právo⁹⁷ a

⁸⁸ JÚVA, Karel, HRABAL, Antonín a PUSTĚJOVSKÝ, Rudolf. *Malé vodní nádrže*. 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980. 271 s. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství.

⁸⁹ OLŠÁKOVÁ, Doubravka a JANÁČ, Jiří. *Kult jednoty: stalinský plán přetvoření přírody v Československu 1948-1964*. Vydání první. Praha: Academia, 2018. 291 stran. Šťastné zítřky; sv. 29. ISBN 978-80-200-2825-9.

⁹⁰ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*. V Praze: Karel Jičínský, 1870. 302 s.

⁹¹ *Kapesní vydání Zákonů pro království České čís.45: Zákon o vodě, daný dne 28. srpna 1870: s dodatkem obsahujícím ustanovení o právě vodním, vyhražená zákonodárstvu říšskému ze dne 30. května 1869*. Praha: Jindřich Mercy, 1870.

⁹² *Zákon o používání a provádění vod i obraně proti nim: k němuž připojen dotýčný zákon říšský a vztahující se nařízení obecného zákona občanského, jako i zákona lesního a horního*. Brno: Nakladatelství zákonův a nařízení zemských Rudolfa M. Rohrera, 1871. Příruční vydání moravských zákonů zemských, 9.

⁹³ JIRKOVSKÝ, Rudolf. *O příslušnosti ve věcech vodních*. 1880.

⁹⁴ HLOŠEK, Jan. *Vodní družstva: národohospodářská studie*. Brno: C.k. mor. společnost hospodářská, 1898.

⁹⁵ JUDr. Jan Hložek (*1858 ve Vážanech u Brna), autor národohospodářské literatury a spisu o Židech na Moravě.

Dále také autor komentáře k Moravskému obecnímu volebnímu řádu.

⁹⁶ CORNARO, A. Peyrer von Heimstätt, Karl (1819-1883): Verwaltungsbeamter. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_P/Peyrer-Heimstaett_Karl_1819_1883.xml

⁹⁷ PEYRER VON HEIMSTÄTT, Carl: *Das österreichische Wasserrecht*. Wien 1880 (1898), 736 s.

Pražákovy⁹⁸ Vodoprávní kompetenční otázky.⁹⁹ Stěžejní jsou práce z pera významné osobnosti české právní vědy, profesora Antonína Randy.¹⁰⁰ V němčině vyšly v poslední čtvrtině 19. století opakovaně dvě jeho práce, Úvod k rakouskému vodnímu právu¹⁰¹ a Rakouské právo vodní s ohledem na uherskou a zahraniční právní úpravy.¹⁰²

Rakouský říšský vodní zákon z roku 1869 a navazující český zemský vodní zákon byly v dějinách českého vodního práva přelomovými předpisy, nicméně záhy po svém vzniku se staly předmětem úvah o nezbytné novelizaci. Dokladem toho je například Trojanův Pamětní spis o naléhavé potřebě změny zákona o vodním právu.¹⁰³

Ještě před první světovou válkou uspořádal Josef Žalud sbírku vodoprávních předpisů,¹⁰⁴ zahrnujících jednak zemský vodní zákon, ale i předpisy, které byly před rokem 1902 vydány jako určité dílčí novely vodního práva. Zákonné úpravy spodních vod se znovu dotkl v roce 1911 Josef Žalud.¹⁰⁵

⁹⁸ CVETLER, Jiří. Pražák, Jiří (1846-1905): Jurist. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z:

https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Prazak_Jiri_1846_1905.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=pra%u017E%E1k*

⁹⁹ PRAŽÁK, Georg: *Wasserrechtliche Kompetenzfragen*. Prag 1892, 119 s. RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Gregra, 1871. xvi, 171 s.

¹⁰⁰ CVETLER, Jiří. Randa, Antonín von (1834-1914): Jurist und Politiker. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z:

https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_R/Randa_Antonin_1834_1914.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=randa*

¹⁰¹ RANDA, Antonín. *Beiträge zum Österreichischen Wasserrechte*. 2. vermehrte Auflage. Prag: Franz Řivnác, 1878. 67 s.

¹⁰² RANDA, Anton: *Das österreichische Wasserrecht mit Bezug auf die ungarische und ausländische Wassergesetzgebungen*. Prag 1891 (třetí vydání). 210 s.

¹⁰³ TROJAN, Boleslav. *Pamětní spis k slavnému sněmu království Českého o naléhavé potřebě důkladné změny zákona o vodním právu s opatřením vodní správy a zemědělské techniky = Denkschrift an den hohen Landtag des Königreiches Böhmen über die Nothwendigkeit gründlicher Revision des Wassergesetzes mit zeitgemässer Organisation der Wasserwirtschaft und Kulturtechnik*. V Praze: B. Trojan, 1880. 107 s., [4] s. příl.

¹⁰⁴ ŽALUD, Josef, ed. *Das Wasserrechts-Gesetz für das Königreich Böhmen ergänzt durch die einschlägigen Gesetze und Verordnungen insbesondere ältere Vorschriften, das Reicheassergesetz, Strompolizeivorschriften, Hafensordnungen, Vorschriften über Melioration und unschädliche Ableitung der Gebirgswässer, Fischerei und Holztrift*. 3., gänzlich umgearbeitete und erheblich verm. Aufl. Prag: Höfer & Klouček, 1911. 2 sv. (xxxii, 1359 s.).

¹⁰⁵ ŽALUD, Josef. *O spodních vodách a jejich zákonné úpravě*. Praha: Höfer a Klouček, 1911. 36 s.

Pro období první československé republiky mají význam dvě drobnější práce Josefa Hrdiny,¹⁰⁶ Vodní koncese (Brno, 1921)¹⁰⁷ a článek Vodní právo v občanském zákoníku (1920).¹⁰⁸ K otázkám vodocestného zákona se vyjadřoval například Eustach Mólzer (1923).¹⁰⁹ Ve 20. letech 20. století byla v Československu zavedena daň z vodní síly. Příručku pro potřeby důchodkové kontroly¹¹⁰ napsal roku 1923 Stanislav Sedlák.¹¹¹ Otázce daně z vodní síly se věnoval také Jan Vencálek¹¹² v roce 1927 v osmém dílu Finančního universa.¹¹³

Za první republiky podal podrobný výklad českého vodního práva Bohumír Procházka.¹¹⁴ Samostatný komentář k moravskému zemskému vodnímu zákonu vydal v roce 1928 Stanislav Illek.¹¹⁵

Vodní a meliorační právo bylo oborem vyučovaným nejen na právnických fakultách, ale také na vysokých školách technického směru, zejména na Českém vysokém učení technickém. Příkladem učební pomůcky je Kubcovo Právo vodní a meliorační z roku 1930.¹¹⁶

¹⁰⁶ JUDr. Josef Hrdina (*26.2.1877 v Napajedlech). Zemřel roku 1947 v Brně.

¹⁰⁷ HRDINA, Josef. *Vodní koncese*. Brno: Barvič a Novotný, 1921. VIII, 111 s. Sbíрка spisů právnických a národohospod.; Sv. 5.

¹⁰⁸ HRDINA, Josef. *Vodní právo občanského zákoníku*. 1920

¹⁰⁹ MÓLZER. *K novelisaci vodocestného zákona (Parlament 1923/1924)*.

¹¹⁰ SEDLÁK, Stanislav. *Daň z vodní síly*. Praha: nákladem spolku úředníků důchodkové kontroly v Čechách, 1923. 183 stran, 4 nečíslovaných listů obrazových příloh. Sbíрка pouček pro důchodkovou kontrolu; IX.

¹¹¹ Stanislav Sedlák

¹¹² **Jan Vencálek**, (*1871), vicepresident finančního ředitelství v Bratislavě. K osobě Jana Vencálka více např. *Archiv Univerzity Karlovy, fond Právnická fakulta Německé univerzity v Praze, část fondu Knihy zkušebních protokolů státních zkušebních komisí při PF NU v Praze, inventární číslo 7, Právněhistorická státní zkušební komise v Praze při německé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, strana 9272*. Dále viz: Vicepresident zemské finanční správy Jan Vencálek. *Finanční stráž* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://financnistraz.estranky.cz/clanky/z-historie-sboru/vicepresident-zemske-financni-spravy-jan-vencalek.html>

¹¹³ VENCÁLEK, Jan. *Finanční universum. VIII. díl, Daň z minerálních olejů. Daň z uhlí. Daň z vodní síly. Daň ze zapalovadel*. Bratislava: nákladem vlastním, 1927. 112 s.

¹¹⁴ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s.

¹¹⁵ ILLEK, Stanislav. *Moravský vodní zákon: Komentovaná sbírka norem, upravujících na podkladě zákona ze 30.V.1869, čís. 93 Ř. Z., vodoprávní poměry na Moravě*. Nové Město na Moravě: Nákladem vlastním, 1928. 149 s., 5 ins. listů.

¹¹⁶ KUBEC, František. *Právo vodní a meliorační platné v zemi České a v zemi Moravskoslezské: studijní pomůcka pro posluchače Českého vysokého učení technického v Praze*. 3., opr. a dopl. vyd. V Praze: Ústřední komise pro vydávání přednášek při Českém vysokém učení technickém, 1930. 100 s.

Za první republiky se zabýval právními poměry spodních vod Jaroslav Janovský (Právník, 1932).¹¹⁷ Sbíрку vodoprávních předpisů pro Čechy, Moravu a Slezsko vydal v roce 1934 Bohumil Müller.¹¹⁸ Právními poměry spodních a důlních vod¹¹⁹ se zabýval roku 1936 Karel Koschin.¹²⁰ Právní povahu veřejných vod popsal v roce 1937 Kahler.¹²¹

Situaci v poválečném Československu, ještě před únorem 1948, týkající se nových vodoprávních předpisů představuje drobný spis¹²² Lva Vyskočila¹²³ z roku 1947.

V 50. letech 20. století byl vydán tiskem Státní vodohospodářský plán republiky československé.¹²⁴

O vodním právu, pojímaném jako součástí vodního hospodářství, pojednává několik prací, jejichž autorem, případně spoluautorem je Antonín Novosád.¹²⁵ Pro potřeby výuky na ČVUT vzniklo roku 1958 skriptum Vodohospodářské právní normy: vodní právo a organizace vodního hospodářství.¹²⁶ Spolu s Josefem Jirouškem je autorem knihy Československé vodní hospodářství

¹¹⁷ JANOVSÝ, Jaroslav. K zákonné úpravě právních poměrů spodních vod: Chystáno původně pro sborník k počtě 60. narozenin I. presidenta nejv. soudu, Dr. Emila Háchy. *Právník*. Praha, 1932, 71(13), 393-401. ISSN 0231-6625.

¹¹⁸ MÜLLER, Bohumil. *Vodní právo: sbírka nejdůležitějších zákonů a nařízení týkajících se vodního práva pro historické země Čechy, Moravu a Slezsko*. V Praze: Spolek československých inženýrů, 1934. 204 s.

¹¹⁹ KOSCHIN, Karel. *O právních poměrech spodních vod vůbec a při provozu hor zvláště*. 1936

¹²⁰ JUDr. Karel Koschin (*15.9.1882 v Praze, +10.7.1964 v Praze), český soudce, vysokoškolský pedagog, překladatel. Působil rovněž u Nejvyššího správního soudu. Pořadatel Sbírký zásadních rozhodnutí a usnesení volebního soudu, tzv. Koschinovy sbírky.

¹²¹ KAHLER. *Dispoiční právo veřejným vodstvem*. 1937

¹²² VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy o potřebě a zásadách nového vodního zákona*. Vydání I. V Praze: Technický ústav obchodní a živnostenské komory, 1947. 68 stran. Zprávy Technického ústavu obchodní a živnostenské komory v Praze; číslo 62.

¹²³ Lev Ondřej Vyskočil (*23.11.1890 v Příbrami, +26.11.1951 v Praze), vodohospodářský odborník, pracovník ministerstva zemědělství, prozaik, dramatik. „Autor aktovek situovaných do mondénního světa vyšších vrstev a sociálního drama z hornického prostředí Západ (1911). K napsání souborů povídek a črt Kouzelná pouť a Matka země (oba 1946) ho inspirovaly zážitky z rodného Příbramska a jižních Čech. - Bratr básníka a prozaika Quido Maria Vyskočila.“ (Lev Ondřej Vyskočil: 1890-1951. *Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://ipac.svkk1.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-0277610-Vyskocil-Lev-Ondrej-18901951/)

¹²⁴ Státní vodohospodářský plán republiky Československé, Praha, 1954.

¹²⁵ JUDr. Antonín Novosád

¹²⁶ NOVOSÁD, Antonín. *Vodohospodářské právní normy: vodní právo a organizace vodního hospodářství*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1958. 134 s. Učební texty vysokých škol / České vysoké učení technické v Praze. Fakulta inženýrského stavitelství.

(1960).¹²⁷ Spolu s Míškem a Macháčkem pracoval na komentáři k Zákonu o vodním hospodářství (1960).¹²⁸

V polovině 60.let byla vydána v Bratislavě práce slovenské autorky Magdy Trávníčkové,¹²⁹ dnes hůře dostupná, Vývoj činností a organizačních foriem vodohospodářských organizací v ČSSR.¹³⁰

Komentář k zákonu o vodách z roku 1973¹³¹ představuje dílo Šilara a Böhma, dočkavší se dvou vydání, Vodní zákon a související předpisy.¹³²

Pokus o stručný náčrt vývoje vodního práva zpracoval roku 1990 Jozef Klapáč.¹³³

O tekoucí vodě, právně-filozofických názorech na ni, pojednal, a průřez vývojem českého vodního práva podal v roce 2010 Arnošt Kult.¹³⁴ Tentýž autor sepsal první svazek zamýšlené mnohosvazkové ediční řady (Dějiny právních vztahů k vodám na území České republiky) v roce 2014.¹³⁵ Svazek končí rokem 1253 a obsahuje především charakteristiku nejstarších listin, a to jak pravých, tak i falz, z nichž mnohé obsahují zmínky o právních vztazích k vodám.

Otázkám současného vodního práva a právním vztahům k vodám se věnoval kolektiv Ivany Průchové.¹³⁶ Nejnovější souborné vydání platného českého vodního práva představuje Vodní

¹²⁷ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství: základní organizační, právní a ekonomické vztahy*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 137 s. Řada stavební literatury.

¹²⁸ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství a předpisy s ním související: komentář*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 286 s. Řada stavební literatury.

¹²⁹ Ing. Magda Trávníčková, slovenská autorka několika děl s vodohospodářskou problematikou

¹³⁰ TRÁVNIČKOVÁ, Magda. *Vývoj činností a organizačních foriem vodohospodářských organizací v ČSSR*. Bratislava: Výskumný ústav vodohospodársky, 1963. 160 s.

¹³¹ Zákon č. 138/1973 Sb., ze dne 31. října 1973, o vodách (vodní zákon)

¹³² ŠILAR, J. – BŮHM, A.: *Vodní zákon a související předpisy*. Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1975, s. 26.

¹³³ KLAPÁČ, Jozef. *Historickoprávní náčrt vývinu vodného práva na území ČSFR*. Správní právo. 1990, č. 10, s. 84-103.

¹³⁴ KULT, Arnošt. *Tekoucí (povrchová) voda: právně-filozofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2010. 106 s. Výzkum pro praxi, seš. 61. ISBN 978-80-87402-07-8.

¹³⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2014- . sv. Práce a studie, seš. 204-. ISBN 978-80-87402-19-1.

¹³⁶ PRŮCHOVÁ, Ivana ; HANÁK, Jakub a kol. *Voda v právních vztazích*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 238 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, č. 481. ISBN 978-80-210-7155-1.

právo Zdeňka Strnada a kol.,¹³⁷ vydané Fakultou rybářství a ochrany vod Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Do další skupiny použité literatury lze zařadit díla týkající se voroplavby, která byla poměrně do nedávna běžnou součástí vodoprávních vztahů. Můžeme ji vymezit jako zvláštní druh plavby zaměřený na dopravu kmenového dřeva. Rozsáhlou tradici voroplavby na našem území (v Čechách se jednalo hlavně o Vltavu, Otavu, Sázavu a Labe) oslabily nové, rychlejší, způsoby dopravy dřeva, a to zejména železniční doprava (například na Sázavě). Byla to ale hlavně výstavba přehrad, která voroplavbu na Vltavě ukončila. Voroplavba zcela nezanikla, a je až do současnosti provozována jen občasně, a to za účelem ukázkovým, etnologickým, popularizačním a zájmovým. Z literatury pojednávající o voroplavbě je třeba zmínit Nostalgickou úvahu¹³⁸ Karoliny Adamové nebo Jeřábkovo Karpatské vorařství.¹³⁹ Provozováním voroplavby na Sázavě se zabýval ve dvou navazujících pracích¹⁴⁰ Miloš Sládek, a kromě něj také Antonín Kubíček.¹⁴¹

Další skupinou děl je vodoprávní literatura zahraniční provenience. Doposud málo známé jsou četné zahraniční práce. Řada z nich pochází již z 18. století, nicméně nalezneme zde i práce starší. Za všechny můžeme uvést například práci Von Cancrinovu z roku 1789, *Abhandlungen von dem Wasserrechte*,¹⁴² nebo Elversův Úvod k vodnímu právu z roku 1841.¹⁴³ Vodní právo a vodní

¹³⁷ STRNAD, Zdeněk a kol. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. 263 stran. ISBN 978-80-7514-027-2.

¹³⁸ ADAMOVIČ, Karolína.: *Nostalgická úvaha o vorařství : (K právní úpravě plavení dřeva)*. In: Vanduchová, M. - Hořák, J. (eds.): *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*, Praha 2011, s. 503-514, ISBN 978-80-7400-388-2.

¹³⁹ JEŘÁBEK, Richard. *Karpatské vorařství v 19. století*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1961. 178 s., 32 obr. příl. Opera Universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas philosophica = Spisy university J.E. Purkyně v Brně. Filosofická fakulta; č. 73. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/103593>.

¹⁴⁰ SLÁDEK, Miloš. *Dějiny voroplavby v Posázaví do konce 18. století*. Miloš Sládek. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka / Benešov : Muzeum okresu Benešov : Okresní archiv 32*, (1992), s. 95-108.

SLÁDEK, Miloš. *Voroplavba na Sázavě v 19. a v první polovině 20. století*. Miloš Sládek. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka / Benešov : Muzeum okresu Benešov : Okresní archiv 33*, (1993), s. 131-142.

¹⁴¹ KUBÍČEK, Antonín. *Plavci na Sázavě: Voroplavba na Sázavě*. Kamenný Přívoz, 1999. Dostupné také z: <http://naplava.com/wp-content/uploads/2016/03/Plavci-na-S%C3%A1zav%C4%9B-A.Kub%C3%AD%C4%8Dek.pdf>

¹⁴² CANCRIN VON, Franz Ludwig. *Abhandlungen von dem Wasserrechte: sowohl dem natürlichen als positiven, vornehmlich aber dem Deutschen*. Halle: Johann Jacob Gebauer, 1789.

¹⁴³ ELVERS, Christian Friedrich. *Beiträge zum Wasserrechte*. Göttingen: Bei Vandenhoeck und Ruprecht, 1841.

policii v Prusku zachytil roku 1866 Arnold Nieberding.¹⁴⁴ Reformou rakouské soustavy vodního práva se zabýval roku 1911 Alexander Fischel.¹⁴⁵ Uherské vodoprávní předpisy platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi, které se staly roku 1918 součástí československého právního řádu, přeložil do slovenštiny kolektiv autorů Pelikán, Rosík a Zubek.¹⁴⁶

Nejucelenější zpracování dějin vodního práva v systému Common law představuje kniha Joshuy Getzlera z roku 2011.¹⁴⁷ Výklad o úloze vodního práva v islámské právní kultuře nalezneme v práci Alexandra Meese.¹⁴⁸

Máme-li popsat změny vodního práva v nejmladších údobích, začíná se hlásit o slovo problematika životního prostředí, která nabyla zcela reálného významu po roce 1945, a to jak z hlediska cílů, které vodní právo sleduje, tak z hlediska propedeutického směřování oboru vodního práva, které ve 2. polovině 20. století nabylo směru správněprávního. Nejnověji bývá vodní právo vyučováno v rámci práva životního prostředí.

Při zkoumání kontextu jednotlivých vodoprávních předpisů je nutné využít dobových právních monografií. Důležité je Randovo Právo vlastnické... v pořádku systematickém.¹⁴⁹ Za první republiky byl vydán několikasvazkový Roučkův-Sedláčkův Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému.¹⁵⁰ S tímto komentářem souvisí také Sedláčkovu Občanské

¹⁴⁴ NIEBERDING, Arnold. *Wasserrecht und Wasserpolizei im Preußischen Staate*. Breslau: Willhelm Gottlieb Korn, 1866.

¹⁴⁵ FISCHEL, Alexander. *Zur Reform des Wasserrechts*. Leipzig: Duncker u. Humblot, 1911. iii, 826 s.

¹⁴⁶ PELIKÁN, Eduard – ZUBEK, Vojtech - ROSÍK, Jan, *Vodné právo na Slovensku: vodný zákon a predpisy s ním súvislé*, Bratislava: Vodohospodársky sväz pre povodie Dunaja 1936.

¹⁴⁷ GETZLER, Joshua. *A History of Water Rights at Common Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

¹⁴⁸ MEESE, Alexander. *Islámská právní kultura* [online]. Brno, 2006 [cit. 2022-02-16]. Available from: <https://theses.cz/id/98w07s/>. Doctoral theses, Dissertations. Masaryk University, Faculty of Law. Thesis supervisor doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.

¹⁴⁹ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 7., nezměněn. vyd. V Praze: Nákladem České akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922. xx, 340 s.

¹⁵⁰ ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír, *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, Praha: Codex Bohemia 1998.

právo československé.¹⁵¹ Z mladších období lze uvést např. knihu *Sousedská práva*¹⁵² od Jaroslava Bičovského.

Nesporný význam pro dějiny vodního práva má také regionální literatura, která umožňuje prozkoumat vodoprávní otázky a poměry na určitém blíže vymezeném území (země, kraj, panství, povodí, apod.). Z regionálně zaměřené literatury jmenujme Bisingerovo a Schneiderovo *Labe a Koliňané*¹⁵³ a dále *Starou Otavu mezi Strakonnicemi a Pískem*¹⁵⁴ autorů Pixové a Fröhlicha.

Pro výklad dějin vodního práva využíváme také nejružnější sbírky judikatury. Z hlediska dějin vodního práva mají zcela zásadní význam sbírky rozhodnutí rakouského, a později československého Nejvyššího správního soudu. Jedná se o sbírku Budwinského¹⁵⁵ a o tzv. Bohuslavovu sbírku.

Řada prací z oblasti vodního práva byla publikována časopisecky, a to zejména, nikoli však výhradně, v odborných právnických časopisech – v *Právniku*. Z ostatních jmenujme například *Správní obzor* nebo *Správní právo*. Orientaci nejen v časopisech usnadňují bibliografické přehledy.¹⁵⁶

Rozsah vodoprávních předpisů daného období v základní linii nastíní přehledy právních předpisů, vydávané v různých intervalech. Z hlediska otázky recepce rakouského a uherského právního řádu je zvláště významný *Rejstřík československého práva* autorů Hoffmana a Danka.¹⁵⁷

Vodní právo je oborem spjatým s technickými obory. Potřebný vhled lze získat studiem příslušné technické literatury. Mezi těmito technickými (ve vztahu k vodnímu právu pomocnými obory) má zvláštní postavení hydrologie.

¹⁵¹ SEDLÁČEK, Jaromír a SPÁČIL, Jiří, ed. *Občanské právo československé: všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xxiv, ii, 299 s. Klasická právnícká díla. ISBN 978-80-7357-758-2.

¹⁵² BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Sousedská práva*. Praha: Orbis, 1973.

¹⁵³ BISINGER, Zdeněk a Jaroslav SCHNEIDER. *Labe a Koliňané: Od raných dob dějinných do poloviny 19. století*. In: . Práce muzea v Kolíně. IV. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, SOkA Kolín, 1987, s. 173-174.

¹⁵⁴ FRÖHLICH, Jiří a PIXOVÁ, Jaroslava. *Stará Otava mezi Strakonnicemi a Pískem*. 1. vyd. Putim: Blanice, 2013. 188 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-905501-0-0.

¹⁵⁵ BUDWIŃSKI, Adam, ed. *Nález c. k. správního soudního dvoru za rok... : české vydání sbírky Dra. Adama sv. pána BudwiŃského ...*, Jaroměř: Fr. L. Popelka.

¹⁵⁶ ŠTEINEROVÁ, Svatava, ed. *Bibliografie dějin čsl. vodní dopravy a vodního hospodářství: excerpováno z knih a časopisů v knihovně Národního technického muzea*. Praha: [Národní technické muzeum], 1964. 231 s. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada; 11.

¹⁵⁷ HOFFMANN, Josef a DANEK, Josef. *Rejstřík československého práva*. Praha: Československý Kompas, 1936. 10, [1], 654 s.

Rovněž rybářství je příkladem obtížné oddělitelnosti daného podboru od vodního práva. Tato skutečnost se projevovala již od nejstarších dob, což lze demonstrovat na příkladu, kdy o právních vztazích k vodním dílům se dozvídáme zároveň s právními vztahy souvisejícími s rybářstvím.¹⁵⁸

Od nejstarších dob až do roku 1948 hrálo důležitou roli ve vodním právu mlynářství. Role mlynářství byla sice po roce 1948 značně zredukována, nicméně nikdy zcela nevymizela. Jeho úlohu převzala v řadě lokalit výroba elektrické energie. Výroba elektrické energie ve vodních elektrárnách zažívá v dnešní době velkou renesanci a její význam neustále vzrůstá. Další skupina použité literatury se věnuje plavbě. Její význam se v různých dobách proměňoval. Lze však konstatovat, že důraz na užívání vod k plavbě a na splavňování vodních toků neustále vzrůstá. Dokladem toho jsou pokračující splavňovací práce na velkých vodních tocích na našem území. Plavba má mimořádný význam pro naše národní hospodářství. Lze říci, že kapacitně nejsou možnosti vodní dopravy na našich tocích ani zdaleka využity. Splavňování plní i řadu dalších rolí a umožňuje například větší využití vodních toků pro turistickou a rekreační plavbu.

Otázky voroplavby a dopravy dřeva po vodě byly v minulosti upraveny předpisy lesního práva. Otázkám důlních a podzemních vod věnovalo mimořádnou pozornost horní právo. Oborem navázaným na vodní právo je rovněž požární ochrana, a to především v otázkách souvisejících s opatřováním vody jako prostředku k hašení ohně, opatřováním vody při hašení, výstavbou požárních nádrží a hydrantů apod. Dokladem o praktických otázkách vodního práva a úrovni právního psaní jsou různé sbírky vzorů podání.

2. Vývoj vodního práva v pravěku a starověku

Vznik lidských kultur je odedávna spojen s vodou. Nejstarší osídlení vznikalo na březích řek, jezer, a moří. Z hlediska tématu této práce je relevantní osídlení na březích řek a jezer. Máme-li hovořit o konkrétních tocích, připadají v úvahu velké vodní toky, jako například Nil,¹⁵⁹ Eufkrat,¹⁶⁰ Tigris,¹⁶¹ Ganga,¹⁶² Jang-c'-ťiang,¹⁶³ nebo Hoang-he.¹⁶⁴ Na našem území připadá v úvahu

¹⁵⁸ Bohatým zdrojem informací o jednotlivých vodních tocích a s nimi spojených právních vztazích jsou práce pojednávající o příslušném vodním toku. Sledovat je nutné nejen velké vodní toky, ale i drobné vodní toky.

¹⁵⁹ Nil je řeka na severovýchodě Afriky zavlažující Egypt.

¹⁶⁰ Řeka Eufkrat pramení v Arménské vysočině a protéká Mezopotámskou nížinou.

¹⁶¹ Řeka pramení ve Východní Anatolii, na území Iráku se stéká s Eufkratem.

¹⁶² Ganga je největší řekou Indie.

¹⁶³ Jang-c'-ťiang je také označována jako tzv. Dlouhá řeka. Je nejdelší řekou eurasijského kontinentu.

¹⁶⁴ Žlutá řeka, druhá nejdelší řeka Číny.

Morava,¹⁶⁵ ale i další řeky. Zatímco pro období pravěku jsou relevantními prameny hlavně prameny archeologické, pro období starověku to mohou být navíc nápisy, tabulky, zápisy na papyrech, případně nejrůznější nástroje. O období starověku hovoříme, zabýváme-li se dějinami práva a lidské společnosti od vzniku nejstarších civilizací, zhruba od 4. tisíciletí př. n. l., až do rozpadu západořímské říše v roce 476 n.l. K těmto nejstarším civilizacím řadíme civilizace na území Mezopotámie, Egypta a Izraele, a Řecka.¹⁶⁶

Užívání vodních toků k plavbě, a stejně tak k rybolovu, je doloženo již před 30.000 lety. V té době byly vyráběny čluny z vydlabaných kmenů, případně vory. Příkladem prvních vodních staveb z doby před cca 12000 lety jsou kúlové vesnice, které byly budovány na pilotech zaražených do dna jezer. Mimořádný vliv na rozvoj Mezopotámie a Egypta měly vodní toky. Zmíněné lokality, mající dnes často charakter pouští, měly před několika tisíci lety daleko vlhčí klima než dnes. Vznikaly zde první odvodňovací a zavodňovací stavby. Rozvoj těchto vodních staveb souvisel se vznikem nejstarších městských států. Z těchto můžeme jmenovat v Mezopotámii například Ur¹⁶⁷, ležící na Eufratu. S vodními stavbami byla spojena nutnost jejich strážení a péče o ně. Strážní službu vykonávala armáda.¹⁶⁸

Zhruba před 6000 lety v Indii patřilo k povinnosti všech obyvatel, kromě výkonu vojenské služby, „*odvodňování džunglí a bažin, a dále údržba zavodňovacích příkopů a ochranných hrází.*“¹⁶⁹ Ve starověku měly důležitý význam velké vodní toky, zejména pro vodní dopravu, jejíž byl umožněn po zdokonalení stavby lodí. Velké vodní toky se staly důležitými dopravními tepnami, a s tím bylo spojeno i umístění lidských sídel poblíž těchto toků.¹⁷⁰

Starověké civilizace obecně věnovaly vodě značnou pozornost. Důkazy pro to nacházíme jednak v širokém spektru hmotných pramenů a archeologických památek. Konečně ale také šlo o památky písemné, které mají význam pro posouzení úrovně tehdejší právní kultury a právního života. Důkazem toho může být například tzv. Laodicejská deska. Tento mramorový blok o rozměrech 90 x 116 cm, vytesaný přibližně roku 114 př. Kr. obsahoval ustanovení o užívání vody

¹⁶⁵ Levostranný přítok Dunaje, protékající územím Moravy a tvořící část hranice mezi Českem a Slovenskem.

¹⁶⁶ *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice.* 4. upravené vydání. Praha: Leges, 2018. 816 stran. Student. ISBN 978-80-7502-268-4, s. 19 an.

¹⁶⁷ Ur – sumerské město na jihovýchodě dnešního Iráku.

¹⁶⁸ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 17

¹⁶⁹ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 18

¹⁷⁰ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012. xix, 563 s. Beckova edice právo a hospodářství; 76. ISBN 978-80-7400-258-8, s. 41

a jejím vedení z hory Karci do města Laodicea v dnešním Turecku. Autorem předpisu měl být Aulus Vicirius Matrialis. Předpis obsahoval zákaz znečišťování vody, poškozování vodních kanálů, a obsahoval také ustanovení o peněžitých pokutách.¹⁷¹ Doklady o různých podobách vodního hospodářství nám poskytují díla starověkých autorů, jakými byli například Hérodotos,¹⁷² Thukydidés,¹⁷³ Xenofón,¹⁷⁴ Ptolemaios,¹⁷⁵ Polybios,¹⁷⁶ Strabon,¹⁷⁷ Plinius,¹⁷⁸ a další.¹⁷⁹

2.1. Mezopotámie

Na řekách Eufrat a Tigris máme doloženou plavbu na vorech s nadmutými měchy už u Chaldejců, naproti tomu Babyloňané a Asyřané stavěli pevné lodě. Za vlády Chammurapiho byly v Basře kontrolovány lodě, zda plují s královským povolením. Novoasyrský král Aššurbanipal vybíral v Arvadu od plavců poplatky.¹⁸⁰

Vodoprávní normy nalezneme také v nejstarších právních památkách světa, například v Urnammuových zákonech, a to v souvislosti s náhradou škody:¹⁸¹ „(Čl. 28, ř. 2-7) *Jestliže někdo způsobil, že voda zaplavila něčí obdělání pole, naměří 3 kury obilí na 1 iku (zaplaveného) pole.*“¹⁸² Toto ustanovení je dokladem o užívání vody k zavlažování pozemků prostřednictvím zavlažovacích kanálů. Při provozu těchto vodních děl mohlo dojít k zaplavení pozemků jiného vlastníka a k znehodnocení jeho úrody. Takto vzniklou škodu bylo třeba nahradit. Náhrada škody souvisela s agrárním charakterem příslušné civilizace. Jinými druhy náhrady škody mohly být také

¹⁷¹ Ancient ‘water law’ unearthed in Laodicea. *Hürriyet Daily News: Leading News source for Turkey and the region* [online]. Istanbul: Hürriyet Daily News, 2015, 21.8.2015 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://www.hurriyetdailynews.com/ancient-water-law-unearthed-in-laodicea--87259>

¹⁷² Hérodotos z Halikarnássu, významný antický historik žijící v 5. století před Kristem. Cicero jej nazval otcem dějepisu.

¹⁷³ Thúkydidés, řecký historik a politik žijící v 5. století před Kristem.

¹⁷⁴ Xenofón, řecký spisovatel, historik, filosof, vojevůdce. Žil na přelomu 5. a 4. století př. n.l.

¹⁷⁵ Klaudios Ptolemaios, antický matematik, astronom, astrolog a geograf žijící v Alexandrii.

¹⁷⁶ Polybios, starověký řecký politik a historik období helénistického.

¹⁷⁷ Strabon, starověký filosof, historik a geograf. Je autorem spisu Geografika.

¹⁷⁸ Plinius starší, římský válečník a filosof žijící v 1. století n.l., autor encyklopedie *Naturalis historia*.

¹⁷⁹ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 17

¹⁸⁰ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012. xix, 563 s. Beckova edice právo a hospodářství; 76. ISBN 978-80-7400-258-8, s. 1

¹⁸¹ Zákony Urnammu, vladaře Uru (2111-2093)

¹⁸² KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979, s. 111.

případy nedostatečné péče o zavodňovací zařízení a náhrada škody způsobené při vodní dopravě.¹⁸³

Následky zaplavení pozemku byly upraveny v Čl. 28 Zákonů Urnammua a v §55 Chammurapiho zákoníku. Zatímco v Zákonech Urnammua je obsaženo pouze zjištění, že došlo k zaplavení sousedova pozemku, v Chammurapiho zákoníku je jednání souseda označeno pojmem nedbalost (a hšu iddima). V § 53 je pojmem nedbalost označeno též jednání člověka, který zanedbal zpevnění hráze svého kanálu, takže se hráz protrhla, a zaplavila pozemky náležející občině (označovaly se pojmem ugarum).¹⁸⁴ Majetkové tresty bývaly často vyměřovány úměrně způsobené škodě. Chammurapiho zákoník obsahuje ustanovení o škodách vzniklých neopatrností nebo nedbalostí při užívání zavodňovacího zařízení, resp. nedostatečnou kontrolou pevnosti hrází. Pokud někdo způsobil zaplavení pozemků občiny, platil nedbalý opatrovatel podle § 53 veškerou škodu. Škodu platil také ten, kdo z nedbalosti neuzavřel včas zavodňovací stavidlo a voda splavila zeminu na sousedově poli (§ 55). Podle § 56 byl povinen zaplatit za každý bur zaplavené půdy (cca 6,5 hektaru) 10 gurů obilí (cca 12 hl zrní).¹⁸⁵

Již ve starověku se setkáváme s vodními ordály, specifickými důkazními prostředky, při jejichž provádění byla užívána voda. Byly používány například při projednávání křivého nařčení,¹⁸⁶ při nařčení z cizoložství¹⁸⁷ a obvinění z čarodějnictví.

Z Urnammuových zákonů vyplývá, že vodní doprava byla podrobena dozorcům.¹⁸⁸

Základ prosperity Babylonu závisel na využívání vodních toků, především Eufratu. Značnou část svého úsilí věnoval Chammurapi kontrole Eufratu, jeho povodí a významným obchodním cestám.¹⁸⁹ Ve staroasyrských zákonech nalezneme tabulku B.11, která obsahuje předpisy o vlastnictví nemovitého majetku, a kromě dalšího také ustanovení o vodním právu. Fragment M obsahuje ustanovení o ručení lodníka a barvíře.¹⁹⁰

¹⁸³ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 241.

¹⁸⁴ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 241.

¹⁸⁵ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 300.

¹⁸⁶ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 46.

¹⁸⁷ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 290.

¹⁸⁸ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 290.

¹⁸⁹ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 28.

¹⁹⁰ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 98.

Mezi důležité důkazní prostředky babylonského procesního práva patřil důkaz vodním ordálem, označovaný také jako „odebrání se k řece.“¹⁹¹ V právu trestním se objevoval trest hození do vody. Mohl být uložen za bezdůvodné zrušení manželství manželkou.¹⁹² Dále mohl být trestem pro nepoctivou krčmářku (§ 108).¹⁹³ Trest hození do vody také hrozil manželce, která souložila s jiným mužem. V takovém případě měli být oba svázáni a hozeni do vody.¹⁹⁴

„§ 44 – Jestliže někdo dal své pole za pachtovné a přijal pachtovné za své pole, potom bůh Adad na pole seslal průtrž nebo je splavila povodeň, škodu nese pachtýř.“¹⁹⁵

„§ 48 – Jestliže na někom vážně úročný dluh a Adad na jeho pole seslal průtrž nebo (je) odplaví povodeň, nebo se z nedostatku vody na poli obilí neurodí, v tomto roce věřiteli obilí neodvede, navlhčí svou tabulku a úrok za tento rok nezaplatí.“¹⁹⁶

„§ 53 – Jestliže někdo při zpevňování hráze svého pole byl nedbalý a svou hráz nezpevnil, v jeho hrázi se provalil otvor a on nechal vodou odplavit půdu občiny, člověk, v jehož hrázi se provalil otvor, nahradí obilí, jehož ztrátu způsobil.“¹⁹⁷

„§ 54 – Jestliže nemůže obilí nahradit, prodají ho i jeho majetek; příslušníci občiny, jejichž obilí bylo odplaveno, se podělí (o výtěžek).“¹⁹⁸

„§ 55 – Jestliže si někdo otevřel svůj zavodňovací kanál, byl nedbalý a nechal pole svého souseda odplavit vodou, naměří podle (výtěžku) souseda nad ním; § 56 – Jestliže někdo vpustil vodu a nechal odplavit setbu z pole svého souseda, naměří na 1 bur (plochy) 10 gurů obilí.“¹⁹⁹

Ačkoli se starověké vodoprávní normy týkaly převážně zavlažování, vodních staveb, vodní dopravy, nalezneme zde také zmínky o rybářství. V mezopotámské, sumerské a akkadské civilizaci se setkáváme s rybáři, kteří se rybolovu věnovali v civilním životě, ale především plnili důležitou úlohu při ochraně území jako „lapači nepřátel.“ Tito rybáři patřili k nejstarším skupinám obyvatel usedlých při řekách, a při vodách vůbec. Již ve starověkých civilizacích se setkáváme

¹⁹¹ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 311.

¹⁹² KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 57.

¹⁹³ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 129.

¹⁹⁴ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 131.

¹⁹⁵ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 125.

¹⁹⁶ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 126.

¹⁹⁷ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 126.

¹⁹⁸ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 126.

¹⁹⁹ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 126.

s rybářstvím pojímaným jako panovníkův regál. Výkonem tohoto regálu byl pověřen báirum, který odváděl část úlovku vladaři. Jakkoli se v době míru tyto osoby živily rybářstvím, v době války se účastnili tažení se svým vlastním plavidlem.²⁰⁰

2.2. Starověký Egypt

Obyvatelé Egypta používali již kolem roku 4000 př. n. l. vodní kola a násosky k přečerpávání velkých množství vody. V hospodářství Egypta hrál mimořádnou úlohu Nil, přinášející na pole úrodné bahno a kaly. V této době již existovala jakási primitivní hlásná služba, ohlašující stoupání vody v Nilu, případně příchod zúrodňující povodně. Král Menes nechal zbudovat v Memfidě na Nilu dodnes existující vodočet. Zaznamenávání stavu hladiny Nilu bylo úkolem písařů. Přibližně kolem roku 3300 př. n. l. zřídil Menes 18 km dlouhou hráz k odklonění toku Nilu. Na získané ploše pak založil město Memfis.²⁰¹ Starověký Egypt můžeme řadit mezi státy řazené k tzv. východním samovládám neboli orientálním despociím. Takové státy vznikaly na územích, kde bylo nutno pro účelnou organizaci lidské společnosti budovat rozsáhlá vodní díla, sloužící k zavlažování.²⁰² Zabýváme-li se starověkým Egyptem, můžeme konstatovat, že hlavní a jedinou vodní dopravní cestou byla řeka Nil a její hojná ramena. Po Nilu pluly lodě poháněné vesly, ale také plachetnice. Do vlády Amenhotepa III.²⁰³ neměly cizí lodě přístup na Nil.²⁰⁴

3. Římské vodní právo

Po výkladu o vývoji vodního práva v pravěku a starověku navážeme kapitolou o římském vodním právu. Ačkoli tato kapitola spadá svými kořeny rovněž do starověku, je vhodné o ni pojednat zvlášť, a to zejména pro to, že se jedná o právní systém civilizace, která měla ze všech starověkých civilizací největší vliv na pozdější vývoj práva, a to včetně práva vodního. Cílem této kapitoly je tak nejen nastínění vývoje římského vodního práva ve starověku, ale i vytvoření společného základu pro výklad v kapitolách pokrývajících výklad o českém vodním právu.

Římské právo ovlivnilo pojmání nejen postantického a středověkého vodního práva. Ovlivnilo rovněž jeho pojetí v procesu vzniku novověkých i moderních kodifikací, a k jeho odkazu se stále vracíme i dnes. Římské právo je z hlediska starověku obecně považováno za nejdokonalejší

²⁰⁰ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony...*, s. 129.

²⁰¹ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 18

²⁰² SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 56. ISBN 978-80-7380-043-7.

²⁰³ Amenhotep III.

²⁰⁴ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*, s. 1

starověký právní systém ovlivňující i dnešní právo. Nejinak je tomu i v případě římského práva vodního.

Římské vodní právo historicky bylo, a je i v současnosti předmětem výzkumu na mnoha světových pracovištích, zaměřujících se nejen na právo. K nejmladším patří zpracování případů z římského vodního práva, které byly roku 2020 zpracovány ve formě casebooku, vydaném Univerzitou v Michiganu.²⁰⁵ Nejrůznější podoby zpracování římského vodního práva se pohybovaly a pohybují od speciálních edic až po soudobé edice a projekty, z nichž některé jsou primárně zpracovávány v digitální podobě, jako například projekt „Roman Water Law,²⁰⁶ který vznikl na Svobodné univerzitě v Berlíně.²⁰⁷ Z našeho prostředí je třeba zmínit výzkum vodoprávních norem podniknutý v rámci studia římského práva jako inspiračního a materiálního zdroje rekodifikovaného českého občanského práva hmotného.²⁰⁸ Příslušné normy římského práva jsou překládány v rámci překladu vybraných částí Digest.²⁰⁹

Římané jsou známi svými stavbami akvaduktů, kanálů, a různých nádrží. Dokladem jejich vodního hospodářství je kromě těchto hmotných památek především dochovaný právní systém. Římané pojímali vodu jako přírodní zdroj, veřejný statek, ale také jako ekonomickou komoditu. Všechny tyto aspekty měly vliv na podobu norem římského vodního práva. Z dědictví římského práva vzešlo rozlišování veřejnoprávních a soukromoprávních aspektů vodního práva. Toto vodní právo muselo reagovat na měnící se ekonomické, kulturní a přírodní podmínky, podmínky říše, která v době svého největšího rozkvětu ovládala rozsáhlá území ve Středomoří, v západní, jihovýchodní Evropě, Malé Asii a na Blízkém východě.

Římské právo zcela zásadním způsobem ovlivnilo vývoj vodního práva v kontinentální právní kultuře. Lze ale nicméně hovořit i o vlivu na oblast common law. Předobraz základních vodoprávních norem, tak jak se vyskytují v historických právních památkách a právním řádu na

²⁰⁵ BANNON, Jordan Cynthia. *A Casebook on Roman Water Law*. Michigan: University of Michigan Press, 2020. ISBN 978-0472037865.

²⁰⁶ Cosima Möller, Brigitta Schütt, Jonas Berking, Christoph Resch, Aljoscha Leder (Topoi Research Project A-3-4), Cosima Möller, Alexander Köhler, Christoph Resch (Topoi Research Project B-1-4), *Roman Water Law*, 2018, Edition Topoi, DOI: 10.17171/1-10; <http://repository.edition-topoi.org/collection/RMWR>

²⁰⁷ Freie Universität Berlin, Excellence Cluster Topoi EXC 264, Deutsche Forschungsgemeinschaft

²⁰⁸ SKŘEJPEK, Michal, Petr BĚLOVSKÝ, Jan ŠEJDL and David FALADA. 2017. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny*. Praha: Auditorium.

²⁰⁹ SKŘEJPEK, Michal, ed. *Digesta, seu, Pandactae*. Tomus II, Fragmenta lecta = Vybrané části.. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Fontes iuris Romani. ISBN 978-80-246-4332-8.

našem území po roce 1811, lze jistě nalézt a přiřadit ke konkrétním pasážím v římském právu, nicméně k otázce přímé recepce je nutno přistupovat s největší opatrností. Hovoříme-li o právních památkách až do soustavy rakouských vodních zákonů, lze konstatovat, že objem vodoprávní materie, u které lze uvažovat o římském vodním právu jako „inspiračním zdroji,“ je, vzhledem k celkovému objemu materie římského vodního práva, spíše marginálního charakteru. Otázkou vlivu římského práva na kodifikaci městského práva se zabýval Jaromír Štěpán.²¹⁰ Z jeho výzkumů vyplývá, že některé fragmenty náležející k římskému vodnímu právu byly přejaty rovněž do kodifikace městského práva.

Římské vodní právo má z hlediska dějin vodního práva, tedy i českého vodního práva, význam především propedeutický, a plní úlohu jakési teorie vodního práva. Plně potvrzuje fakt, že vodní právo je oborem s vysokou mírou obsahové kontinuity, a tedy, že řada problémů, které řešilo české vodní právo v uplynulých staletích, a především pak v posledních 150 letech, řešili rovněž Římané. Svou povahou průřezového oboru dává představu o přibližném stáří jednotlivých pasáží, které jako celek, v různém pořadí, byly inkorporovány do Iustiniánových kodifikací. Římské vodní právo rovněž dává jasný důkaz o tom, jaká byla úroveň vodoprávního myšlení ve vyspělých částech Evropy, ke kterému se české právní památky, větší, či menší měrou, přibližovaly, nebo alespoň snažily přiblížit. Pohled do pramenů římského práva nám dává představu o značné pestrosti a zpracovanosti římských vodoprávních vztahů.

Římské právo bývá považováno za jeden ze základních sloupů evropské civilizace. O římské právu, včetně římského vodního práva, vznikla řada prací a sbírek autentických textů.²¹¹ Římské právo je právním systémem hluboce integrovaným do dějin Evropy. Ovlivnilo právní poměry v řadě státních útvarů, a to po zániku říše, v níž vzniklo.²¹² Soudobé evropské soukromé právo, zejména v oblasti kontinentálního práva, vzešlo z práva římského, a dodnes z něj čerpá.²¹³

Při studiu římského vodního práva dnes vycházíme především z řady sbírek autentických právních textů. S ohledem na pomocněvědně-historická specifika dochování římských právních textů je třeba zmínit také rozsáhlý, a velice zajímavý soubor epigrafických památek vztahujících se k vodoprávním vztahům. Mnohé z nich jsou zpracovány v rámci edice *Corpus inscriptionum*

²¹⁰ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských*. Štěpán, Jaromír. Praha, 1940. 122 s. (Práce ze semináře českých právních dějin na právnické fakultě Karlovy univ. v Praze. č. 26.)

²¹¹ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: Fontes iuris romani*. Vyd. 2., (jako *Prameny římského práva - Fontes iuris romani* vydání 1.). Praha: LexisNexis, 2004. Focus (LexisNexis CZ). ISBN 80-861-9989-4, s. 6

²¹² SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 6

²¹³ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 6

latinarum. Jedná se například o nápisy týkající se provozu zavlažovacích zařízení a akvaduktů,²¹⁴ nebo odvodňovacích příkopů.²¹⁵ Současné poznatky o římském vodním právu můžeme nalézt nejen v právních pramenech, nýbrž i v dobové právní literatuře. Z oblasti vodního práva je to zejména dílo „*O vodovodech města Říma*“, jehož autorem je římský spisovatel Sextus Iulius Frontinus.²¹⁶

Nahlédneme-li do jedné z nejstarších římskoprávních památek, Zákoníku 12 desek, nalezneme torzo vodoprávních ustanovení v Sedmé desce (Tabula VII), konkrétně se jedná o ustanovení označované jako 8a (SI AQUA PLUVIA NOCET...) a 8b.²¹⁷ Jedná se o torzovitá ustanovení, která se nedochovala v úplnosti, a jejichž znění jsou rekonstruována na základě informací z mladších pramenů. Ustanovení 8b je rekonstruováno takto:

„(Paul. Dig. XLIII 8,5): *Si per publicum locum rivus aquae ductus privato nocebit, erit actio privato ex lege XII tabularum ut noxa domino caveatur.*“

(„*Jestliže vodní proud vedený po veřejném pozemku způsobí škodu soukromníkovi, bude mít soukromník podle zákona XII desek žalobu, aby byla škoda nahrazena.*“)²¹⁸

Problematice vodního práva se římské právo věnovalo například v praetorském ediktu (XXX. O vodě a zadržování dešťové vody – *De aqua et aquae pluviae arcendae*).²¹⁹ V období pozdní antiky byl vydán tzv. Codex Theodosianus.²²⁰ Rovněž v něm nalezneme několik vodoprávních ustanovení. Nalezneme je v knize deváté, třinácté, čtrnácté a patnácté. Nejprve uveďme

²¹⁴ V souvislosti s akvadukty se dochovaly nápisy dokládající činnost zavlažovacího (zavodňovacího) společenstva v severní Africe (CIL, 8.18587=4440), nebo ve Španělsku (tzv. Lex rivi Hiberiensis). K této problematice viz blíže: LLORIS, Francisco Beltrán. „An Irrigation Decree from Roman Spain: ‘The Lex Rivi Hiberiensis.’” *The Journal of Roman Studies*, vol. 96, 2006, pp. 147–97, <http://www.jstor.org/stable/20430492>. Accessed 5 Apr. 2022.

²¹⁵ Corpus Inscr. Lat. 12.5 ch. 104

²¹⁶ **Sextus Iulius Frontinus (40-103/104 n.l.)**. Vojenský velitel, později městský praetor a konzul. Správce Británie (73/74-77). Roku 86 byl prokonzulem provincie Asia. Roku 97 byl císařem Nervou jmenován správcem vodovodů („curator aquarum“). Z Frontinovy činnosti se dochovala 3 díla (Strategemata, O vodovodech města Říma, O zeměměřičství). Čtvrté Frontinovo dílo, O vojenství, se nedochovalo. (K tomu viz: Sextus Iulius Frontinus. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sextus_Iulius_Frontinus)

²¹⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 39

²¹⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 38

²¹⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 57

²²⁰ Na území Východořímské říše byl publikován v roce 438 n.l.

ustanovení, která s vodou souvisí vzdáleněji. V knize deváté se jedná o ustanovení č. 32²²¹ (Ať nejsou ničeny nánosy Nilu).²²² Kniha třináctá obsahuje dvě související ustanovení (5. O lodnicích²²³ a 6. O pozemcích lodníků²²⁴).²²⁵ Kniha čtrnáctá obsahuje ustanovení č.3, O mlynářích a povoznicích.²²⁶ Toto ustanovení je pak následováno ustanovením č.21, O lodích na Tiberu.²²⁷ Vody se výslovně týká ustanovení č. 2 v knize patnácté Theodosiánova kodexu. Je to ustanovení O vodovodech („*De aquaeductu*“).²²⁸

Daleko podrobněji a rozsáhleji se vodnímu právu věnují Digesta, která lze považovat za jeden z nejrozsáhlejších zákoníků v dějinách lidstva. Digesta jsou téměř výlučně sbírkou zabývající se soukromým právem, pouze knihy 47 a 48 se věnují trestnímu právu.²²⁹

Značná část vodoprávní materie je obsažena v Knize osmé Digest, která pojednává o služebnostech. Kniha osmá se dále člení na 6 titulů, z nichž vodoprávní ustanovení nalezneme v titulu 1²³⁰ („*O služebnostech*“), titulu 2 („*O pozemkových městských služebnostech*“),²³¹ titulu 3 („*O pozemkových venkovských služebnostech*“)²³² a titulu 4²³³ („*Obecná pravidla*“).²³⁴

Další část vodoprávní materie nalezneme v prvních čtyřech titulech Knihy třicáté deváté. Titul první je nazván „*O zákazu nové stavby*“²³⁵ a obsahuje 23 paragrafů. Titul druhý se nazývá „*O hrozící škodě a o střechách a balkonech*“²³⁶ a obsahuje 48 paragrafů. Důležitý je rovněž titul třetí,

²²¹ „*Ne Nili aggeribus non corrupendis.*“

²²² SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 169

²²³ „*De naviculariis.*“

²²⁴ „*De praediis naviculariorum.*“

²²⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 173

²²⁶ „*De pistoriibus et catabolensibus.*“

²²⁷ „*De nautis Tiberinis.*“

²²⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 174

²²⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 197

²³⁰ „*De servitutibus.*“

²³¹ „*De servitutibus praediorum urbanorum.*“

²³² „*De servitutibus praediorum rusticorum.*“

²³³ „*Communia praediorum tam urbanorum quam rusticorum.*“

²³⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 200

²³⁵ „*De operis novi nuntiatione.*“

²³⁶ „*De damno infecto et de suggrundis et proiectionibus.*“

„*O vodě a zadržování dešťové vody*,“²³⁷ skládající se z 26 paragrafů. Ostatní tituly třicáté deváté knihy Digest mají již jiné zaměření.

Vodoprávní ustanovení nalezneme také v Knize čtyřicáté první, titulech 1 až 3. První titul²³⁸ se nazývá „*O nabytí vlastnického práva k věcem*,“²³⁹ a obsahuje 66 paragrafů. Druhý titul se nazývá „*O nabytí nebo ztrátě držby*.“²⁴⁰ Obsahuje 53 paragrafů. Třetí titul se nazývá „*O přerušeních a přetrženích promlčecí doby a vydržení*.“²⁴¹ Skládá se z 49 paragrafů.²⁴²

Konečně vodoprávní materii obsahuje i Knihy čtyřicátá třetí Digest, zabývající se interdikty. Dvanáctý titul²⁴³ pojednává o interdiktu „*O řekách*“ a „*At se nevykonává nic na veřejné řece a jejích březích, co ztěžuje plavbu*.“ Titul třináctý²⁴⁴ obsahuje úpravu interdiktu „*At se nevykonává nic na veřejné řece, co by způsobilo, že by tekla jinak než předtím*.“ Plavby na veřejných řekách se týká rovněž titul čtrnáctý („*Aby bylo možno plavit se po veřejné řece*.“).²⁴⁵ Patnáctý titul²⁴⁶ pojednával o interdiktu „*O zpevňovaném břehu*.“ Dvacátý první titul²⁴⁷ se zabýval interdikty v souvislosti s vodními stavbami („*O vodních stavbách*“), dvacátý druhý²⁴⁸ hovořil o pramenech (Interdikt „*O pramenech*“), dvacátý třetí²⁴⁹ o kanálech (Interdikt „*O kanálech*“).²⁵⁰

Zaměříme-li se na knihy Digest, které se zabývají trestním právem, můžeme s vodou spojit devátý titul²⁵¹ čtyřicáté sedmé²⁵² knihy, „*O loupeži při požáru, zničení, ztroskotání lodě a násilném zmocnění se voru nebo lodě*.“ Je však třeba uvést, že tento titul se více váže k mořskému právu.

²³⁷ „*De aqua et aquae pluviae arcendae*.“

²³⁸ Obsahuje celkem 66 paragrafů.

²³⁹ „*De acquirendo rerum dominio*.“

²⁴⁰ „*De acquirenda vel amittenda possessione*.“

²⁴¹ „*De usurpationibus et usucapionibus*.“

²⁴² SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 211

²⁴³ „*De fluminibus, ne quid in flumine publico ripave eius fiat, quo peius navigetur*.“

²⁴⁴ „*Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priore aestate fluxit*.“

²⁴⁵ „*Ut in flumine publico navigare liceat*.“

²⁴⁶ „*De ripa munienda*.“

²⁴⁷ „*De rivis*.“

²⁴⁸ „*De fonte*.“

²⁴⁹ „*De cloacis*.“

²⁵⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 213

²⁵¹ „*De incendio ruina naufragio rate nave expugnata*.“

²⁵² SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 215

V Digestech nalezneme dále také ustanovení o pramenech,²⁵³ o údržbě vodních toků.²⁵⁴ Poměrně rozsáhlé pasáže se věnují řekám,²⁵⁵ plavbě,²⁵⁶ zavlažování.²⁵⁷ Nenalezneme zde pouze tekoucí vody, nýbrž i vody stojaté (jezera).²⁵⁸

Knihy XLI. Digest

*1,12 CALLISTRATUS ve 2.knize Institucí Jezera a rybníky, i když se časem rozlévají, časem vysychají, přece jen mají pevné hranice, a proto se u nich neuznává právo náplavy.*²⁵⁹

*„1,12 CALLISTRATUS libro secundo institutionum Lacus et stagna licet interdum crescant, interdum exarescant suos tamen terminus retinent ideoque in his ius alluvionis non adgnoscutur.“*²⁶⁰

V listopadu roku 534 n.l. byla publikována sbírka Codex Iustinianus repetitae praelectionis. Dělíla se na 12 knih a ty se dělily na tituly. Knihy 2 až 8 obsahovaly soukromoprávní a soukromoprocesní materii. V Knize třetí (Liber tertius) nalezneme titul 34.,²⁶¹ nazvaný „*O služebnostech a vodě*“, skládající se z 14 fragmentů. V knize sedmé (Liber septimus) nalezneme titul 41.,²⁶² „*O naplaveninách, bažinách a pastvinách přeměněných na něco jiného*“, skládající se ze 14 fragmentů.²⁶³

V Knize jedenácté nalezneme titul 2., nazvaný „*O převoznících a lodnících, kteří dopravují veřejné zboží*“, skládající se ze šesti fragmentů.²⁶⁴ Fragment č.3 této knihy se nazýval *O pozemcích převozníků*. Šestnáctý titul pojednával o mlynářích. Titul 27 se nazýval „*O lodnících na Tiberu*“. Poměrně rozsáhlý byl 43.titul. Nazýval se „*O vodovodech*“ a čítal 11 fragmentů. Titul šedesátý měl dlouhý název – „*O pozemcích na hranicích a půdě a bažinách a pastvinách na*

²⁵³ Problematiku pramenů obsahují například ustanovení D 8,3,34,1 a D 8,3,35.

²⁵⁴ Údržby vodních toků se dotýkají ustanovení D 8,4,11,1 a D 8,3,15.

²⁵⁵ D 43,12,1 pr; D 43,13,1 pr; D 43,14,1 pr; D 43,13,1,11-12; D 43,12,1,1-3; D 43,12,1,4

²⁵⁶ D 43,13,1,1-2; D 43,13,1,8; D 43,14,1,1

²⁵⁷ D 43,20,1 pr; D 43,20,1,26; D 43,20,1,3; D 43,20,1,44; D 43,20,1,11-12; D 8,3,17

²⁵⁸ V souvislosti s jezery lze zmínit například paragraf D 43,14,1,7.

²⁵⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 243

²⁶⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 242

²⁶¹ 34. De servitutibus et de aqua

²⁶² 41. De adluvionibus et paludibus et de pascuis ad alium statum translatis

²⁶³ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*, s. 304

²⁶⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*, s. 313

vojenské hranici nebo u kostelů. ²⁶⁵ V souvislosti s břehy je třeba zmínit ještě Knihu dvanáctou, jejíž 44. titul pojednává „O hlídání břehů a cest. ²⁶⁶

Zmínky o vodě nalezneme také v Paulových Sentencích, a to v Titulu XVII., v souvislosti se služebnostmi. Vyplývá z něj, že ten, kdo v průběhu dvou let nevyužíval právo čerpání vody, toto právo ztrácel, a nemohl ho nabýt vydržením. Podle titulu XVII. také zanikala služebnost čerpání nebo odvádění vody tehdy, jestliže v průběhu dvou let někdo (toto) namítal (sic!), a nabývala se, pokud ji někdo v době dvou let vykonával. ²⁶⁷

Základní nástin, byť jen části, římského vodního práva poskytuje Gaius ve své Učebnici práva ve čtyřech komentářích, když hovoří o právech k městským pozemkům a právech k venkovským pozemkům.

„Práva k pozemkům městským jsou například tato: právo stavět budovy nad určitou výšku a zabraňovat tak přístupu světla do budov souseda, anebo nestavět výše, aby se přístupu světla k sousedovi nezabraňovalo. Dále právo řek a okapů, to je (právo), aby soused sváděl vodu z řeky či okapu na (svůj) pozemek anebo do svých stavení. Také právo vyústit stoku (na cizí pozemek) a vpouštět tam světlo. Práva k pozemkům venkovským jsou například tato: cesta, stezka, průhon, také (právo) přehánět dobytek k vodě, také právo svádět vodu. Tato práva k pozemkům, jak městským, tak venkovským, se nazývají služebnosti.“ (Gaiova Učebnice práva ve čtyřech komentářích) ²⁶⁸

V římském vodním právu nalezneme četné paragrafy popisující přírodní (fyzikální) aspekty vody. ²⁶⁹ Poměrně velký prostor byl v římském vodním právu věnován služebnostem. ²⁷⁰ Nalezneme zde ale i zmínky o konkrétních činnostech spojených s vodou nebo o příslušných vodních útvarech. K zmíněným činnostem řadíme například napájení zvířat, ²⁷¹ údržbu vodního toku nebo zavlažování pozemků.

²⁶⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 313

²⁶⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 317

²⁶⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva...*, s. 135

²⁶⁸ KINCL, Jaromír a Univerzita Karlova. *Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, I., Část 2: Starověk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 52.

²⁶⁹ D 39, 3, 1, 10 a 14, dále D 39,3,14,1, D 39, 3, 2, 6, dále D 39, 3, 1, 22-23 a D 39, 3, 2, 10

²⁷⁰ D 8,3,1, pr 1, dále D 8,4,1,1 a D 8,5,4 pr a D 8, 3, 3, 3 a D 8, 6, 25, D 8, 1, 14 pr., D 8,3,9, D 8,1,4 pr, D 8,4,2, D 43,20,4, D 8,1,8pr, D 8,3,2,2, D 8, 3, 5, 1; D 8,3,6 pr.; D 8,1,17; D 8,2,5; D 8,3,21; D 8,1,9

²⁷¹ K napájení zvířat se vztahuje paragraf D 43,20,1,18.

Materii římského vodního práva můžeme rozdělit do řady kategorií a podle nejrůznějších hledisek. S ohledem na rozsah a zaměření této práce jsou pojednány pouze vybrané fragmenty. První skupina norem se týká žaloby na obranu proti dešťové vodě (*Actio aquae pluviae arcendae*, dále jen „AAPA“). Hovoříme-li o rozsahu žaloby, můžeme zmínit několik fragmentů a paragrafů.²⁷² Související fragmenty se týkají samotné dešťové vody,²⁷³ použitelnosti v oblasti venkovského, resp. městského prostředí.²⁷⁴ Způsobenou újmou se zabývá paragraf D 39, 3, 1, 1. Procesními aspekty žaloby na obranu proti dešťové vodě a jejími modifikacemi se zabývá množství fragmentů Digestech, konkrétně 39. knize.²⁷⁵ Samostatné paragrafy se týkají právního vymezení jednotlivých stran sporu, žalobce²⁷⁶ a žalovaného.²⁷⁷ Žaloba AAPA se svým charakterem dotýká rovněž sousedských práv.²⁷⁸

Materii římského vodního práva můžeme dále členit nejen podle příslušnosti ke konkrétním věcným právům, ale také z hlediska jednotlivých objektů vodního práva a činností souvisejících s vodami. Z hlediska konkrétních fragmentů a paragrafů nalezneme pasáže týkající se provádění vodních staveb,²⁷⁹ dále zemědělských prací,²⁸⁰ zavlažování,²⁸¹ odvádění vodního toku,²⁸² přehrazování.²⁸³

Římské (vodní) právo mělo mimořádný vliv na formování pozdějších českých vodoprávních památek, na oblast městského práva, právních knih, v pozdější době na kodifikace zemského práva (zemská zřízení). Vodoprávní normy inspirované římským (vodním) právem nalezneme také ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811, který platil v českých zemích až do konce roku 1950. Navzdory tomu, že střední občanský zákoník (zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník) nezahrnoval vodoprávní normy, nedošlo ani po roce 1950 k úplnému opuštění římskoprávní tradice, neboť některé vodoprávní otázky, upravované dříve v občanskoprávních předpisech, byly

²⁷² D 40,7,21

²⁷³ D 39, 3, 1 pr.

²⁷⁴ D 39, 3, 1, 20

²⁷⁵ Zejména D 39, 3, 6, 5 a D 39, 3, 7 pr.

²⁷⁶ D 39, 3, 1, 13

²⁷⁷ D 39, 3, 4, 2

²⁷⁸ Jedná se například o tyto paragrafy: D 39, 3, 19-20 a D 39, 3, 14, 4.

²⁷⁹ D 39, 3, 6, 4, dále D 39, 3, 1, 2 a D 39, 3, 6, 7

²⁸⁰ D 39, 3, 1, 3-5

²⁸¹ D 39, 3, 3 a D, 39, 3, 3, 2

²⁸² D 39, 3, 2, 9

²⁸³ D 39, 3, 2, 5

přesunuty, byť s některými modifikacemi, do zákona o vodním hospodářství a jeho prováděcích předpisů. Jednalo se například o právní úpravu ostrovů, náplavu a strže. Stejný postoj k „tradičním“ soukromoprávním vodoprávním normám zaujal rovněž občanský zákoník z roku 1964.

K římskoprávní tradici ve vodním právu se pak plně navrátil tzv. nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), který opět vodoprávní normy inkorporoval do kodifikace soukromého práva. Toto navrácení bylo do značné míry překvapivým jevem, a to s ohledem na vzrušené debaty o nutnosti vyřazení vodoprávních norem z kodexu soukromého práva, a jejich výlučnému přenechání veřejnému právu a veřejnoprávním předpisům, o kterém se uvažovalo ještě před vznikem samostatného československého státu.

Římské vodní právo se zabývalo také plavbou, užíváním vodních toků k plavbě. U Římanů máme v případě říční plavby doloženo sdružování plavců v *collegia*. Plavci provozující plavbu na Tibeře byli nazýváni *codicarii navicularii*. V případě jiných řek byl používán název *nautae*. *Collegia* plavců ovládala dopravu na řekách. Členem *collegia* se mohl stát každý, kdo splňoval určené podmínky. Nedošlo tak k narušení principu svobody plavby. U Římanů se také vyskytuje zvláštní druh plavební dávky, nazývané *portorium*. Tato dávka byla od plavců vybírána, pokud oba břehy řeky byly v držení Římanů. Modifikací *portoria* byl poplatek vybíraný na Nilu, tzv. poplatek *ex titulo navium*.²⁸⁴

Na závěr této kapitoly uveďme několik výňatků z *Digest*, vztahujících se k právním poměrům ostrovů a náplavu.

V paragrafu D 43, 12, 1, 5 je uvedena definice říčního břehu, vycházející z díla *Ulpianova*:
*„Říční břehy mohou být definovány takto: říční břeh je to, co obklopuje (obsahuje) řeku, a udržuje ji v mezích jejího normálního toku. Pokud se řeka rozšířila kvůli dešti, moři, nebo z nějaké jiné příčiny, břehy se nemění. Nikdo například neřekl, že Nil, který stoupáním hladiny zavodňuje Egypt, mění své břehy nebo je rozšiřuje (zesiluje). Neboť když se vrátí do své normální velikosti, jeho břehy obklopují koryto jako předtím. Pokud se však řeka přirozeně rozšíří tak, že toto rozšíření je trvalé, ať se tak stane pojmutím vody z jiného toku, nebo jakýmkoli jiným způsobem, musí být bezpochyby řečeno, že se břehy změnily, stejně tak jako poté co změnil své koryto, začal téct jinudy.“*²⁸⁵

²⁸⁴ Blíže viz Bohumil Poláček: POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 2

²⁸⁵ WARE, Eugene F. *Roman Water Law.*, 1905, s. 33-34

Pro pozdější právní úpravy, stejně tak jako v současnosti platnou právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku (zejména § 1068 zákona č. 89/2012 Sb.) mají mimořádný význam ustanovení o náplavu a strži. Definici naplaveniny nalezneme v paragrafu D 41, 1, 7, 1, který vychází z díla Gaiova. Zmíněný paragraf hovoří o naplavenině takto: „*Navíc, to, co vlivem naplavení řeka k našemu pozemku přidá, právem národu se stává naše. Naplaveninou se tedy rozumí to, co je přidáváno tak pomalu, že si ani nemůžeme všimnout množství, které nám v daném okamžiku bylo naplaveno.*“²⁸⁶ V následujícím paragrafu (D 41, 1, 7, 2) pak nalezneme definici strže (odplavení): „*Ale jestliže síla řeky určitou část z tvého pozemku odtrhla a k mému pozemku ji přinesla, je zjevné, že tato zůstane ve tvém vlastnictví. Jestliže však tato část zůstane delší dobu spojena s mým pozemkem a stromy z této části zakořeni do mého pozemku, má se za to, že od tohoto okamžiku se stává součástí mého pozemku.*“²⁸⁷

4. Vývoj vodního práva ve vybraných státech Evropy

Výklad o vývoji vodního práva v okolních státech je již od doby, kdy Jičínský sepsal své Vodní právo, pravidelnou součástí zpracování českého vodního práva. Lze říci, že velká část Jičínského práce vychází z porovnání daných aspektů vodního práva v jiných státech, neboť Jičínský považoval za základ úspěchu nové rakouské úpravy vodního práva inspiraci v okolních, zejména západoevropských státech, kde vodní právo bylo, dle jeho názoru, v mnoha aspektech pokrokovější a rozvinutější. Značnou pozornost věnoval zejména německým státům. Nahlédneme-li do Československého vodního hospodářství (z roku 1956) autorů Jirouška a Novosáda,²⁸⁸ nalezneme zde kapitoly o vodním hospodářství (a vodním právu) v Maďarsku,²⁸⁹ Německé demokratické republice,²⁹⁰ Německé spolkové republice,²⁹¹ Polsku,²⁹² Rumunsku²⁹³ a Sovětském svazu.²⁹⁴ Obdobně zahrnul výklady o okolních státech do svého komentáře k zákonu o vodním

²⁸⁶ SKŘEJPEK, Michal, Petr BĚLOVSKÝ, Jan ŠEJDL a David FALADA. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny*. Praha: Auditorium, 2017, s. 131

²⁸⁷ SKŘEJPEK, Michal et al. *Římské právo v občanském zákoníku...*, s. 131

²⁸⁸ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství: základní organizační, právní a ekonomické vztahy*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 137 s. Řada stavební literatury.

²⁸⁹ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 113

²⁹⁰ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 113

²⁹¹ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 115

²⁹² NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 117

²⁹³ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 118

²⁹⁴ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 120

hospodářství (1955) Novosád.²⁹⁵ Na tomto komentáři spolupracovali též Macháček a Míšek. Jejich komentář obsahuje kapitoly o Sovětském svazu, Německé demokratické republice, Německé spolkové republice a Rumunsku. Žádná z výše uvedených prací se nezabývá vývojem v Rakousku, snad pro společné aspekty s vývojem na našem území. Výklad o zahraničních státech („Zákonná úprava vodního hospodářství v některých jiných státech“) byl zahrnut i do komentáře k zákonu o vodách (č. 138/1973 Sb.) autorů Šilara a Böhma (z roku 1975 a 1977). Na první místo byl postaven výklad o Svazu sovětských socialistických republik. Dále pojednali o Německé demokratické republice. Německou spolkovou republiku nezahrnuli. Následující kapitola se věnovala Maďarsku, dále Polsku, Bulharsku,²⁹⁶ Rumunsku²⁹⁷ a Jugoslávii.²⁹⁸ Vzhledem k rozsahu a zaměření této práce je v kapitole o vývoji v ostatních evropských státech pojednáno především o státech sousedících s územím České republiky, tedy Německu, Rakousku, Polsku a Slovensku (v rámci výkladu o Slovensku bude učiněn příslušný přesah k vývoji v Uhrách a v Maďarsku).

4.1. K vývoji vodního práva v Rakousku

Zabýváme-li se vývojem českého vodního práva v kontextu vývoje právních úprav sousedních států, můžeme konstatovat, že české vodní právo má s tím rakouským mnoho společného, a to především pro to, že rakouské země byly v různých údobích, tu více, tu méně, spjaty s územím českého státu, a naopak. Z hlediska vývoje vodního práva lze konstatovat, že mezi lety 1869 a 1918 tvořilo české vodní právo jednu z větví rakouského systému vodního práva. Snad právě proto by měl být výklad o vývoji vodního práva v Rakousku ze všech exkurzů o vývoji vodního práva ve vybraných státech Evropy zařazen na první místo.²⁹⁹

²⁹⁵ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství a předpisy s ním souvisící: komentář*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 286 s. Řada stavební literatury.

²⁹⁶ ŠILAR, Jiří, ed. a BÖHM, Antonín, ed. *Vodní zákon a souvisící předpisy*. 1. vyd. Praha: SZN, 1975, s. 306

²⁹⁷ ŠILAR, Jiří, ed. a BÖHM, Antonín, ed. *Vodní zákon a souvisící předpisy...*, s. 307

²⁹⁸ ŠILAR, Jiří, ed. a BÖHM, Antonín, ed. *Vodní zákon a souvisící předpisy...*, s. 310

²⁹⁹ Máme-li uvést některé autory rakouské vodoprávní literatury, pak z období do roku 1918 je to zejména práce Randova (1891) a Peyrerova (1880). Tyto práce vznikly v době platnosti rakouského říšského vodního zákona z roku 1869. Z období po roce 1918 je to například práce Edmunda Hartiga vydaná v letech 1939 a 1950.

Časopisecky se roku 1861 zabýval otázkami vodního práva profesor národního hospodářství na univerzitě ve Vídni, Lorenz von Stein, a to ve svém článku „O úkolech srovnávací právní vědy se zvláštním ohledem na vodní právo“. (VON STEIN, Lorenz. Ueber die Aufgabe der vergleichenden Rechtswissenschaft, mit besonderer Beziehung auf das Wasserrecht. Oesterreichische Vierteljahresschrift Für Rechts-Und Staatswissenschaft. 1861, (6-7), 233-255)

Pod pojem Rakousko zahrnujeme především historické celky Horních a Dolních Rakous, ke kterým bylo postupně přičleněno Štýrsko, Korutany a Kraňsko. Rakouský státní útvar je spojován především s vládou habsburské dynastie.³⁰⁰

Po roce 1526 se pod vládou Habsburků vytváří ve střední a jihovýchodní Evropě personální unie rakouských dědičných zemí s českou a uherskou korunou.³⁰¹ Poměrně dlouhé období teritoriálně partikulárních (vodo)právních předpisů vázaných na (jednotlivé) rakouské, případně české země, končí v období osvícenského absolutismu, tedy za vlády Marie Terezie a Josefa II. Některé dosavadní rakouské výzkumy³⁰² začínají výklad dějin vodního práva až od roku 1570,³⁰³

Podrobný popis historického vývoje rakouského rybářského práva je obsažen v knize Carla Peyrera z roku 1874. (PEYRER, Carl. *Fischereibetrieb und Fischereirecht in Oesterreich: eine vergleichende Darstellung des österreichischen Fischereiwesens mit dem Fischereibetriebe und der Fischereigesetzgebung anderer Länder, insbesondere Deutschlands*. Wien, 1874.)

Z novějších prací a sbírek lze uvést následující: *Sammlung der Erkenntnisse und wichtigsten Bechlüsse des Verfassungsgerichtshofes*. 28. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1963; GRABMAYR, Paul. *Wasserrechtliche Entscheidungen 1958 bis 1968*. Vídeň: Springer Vienna, 1969, 152 s.; OBERLEITNER, Franz. *Rechtsprechung zum österr. Wasserrecht 1870 - 2008*. 2009. Dostupné také z: <https://www.grin.com/document/123620>;

Vývoje v Rakousku se dotkl také prof. Jaroslav Černý v: ČERNÝ, Jaroslav. *Die Wasserbücher der europäischen Staaten*. Deutscher Wasserwirtschaftsverband in der Tschechoslawakischen Republik, 1931, 214 s.

Rakouským vývojem se v nedávné době zabývala například Daniela Almer. Ve své práci se však víceméně zabývá až obdobím po roce 1570. (ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades einer Doktorin der Rechtswissenschaften. Karl – Franzens - Universität Graz.)

³⁰⁰ K rakouským a švýcarským právním dějinám viz: *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-490-0, s.457 an. Nejnověji pak: *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice*. 4. upravené vydání. Praha: Leges, 2018, s. 437. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-268-4.

³⁰¹ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-490-0, s.460

³⁰² Máme-li traktovat dějiny rakouského vodního práva, můžeme vyjít z dělení D.Almerové. Výklad začíná v zásadě až rokem 1570. Tuto první časově obsáhlou etapu ukončuje až nástupem Marie Terezie na trůn.

³⁰³ ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades einer Doktorin der Rechtswissenschaften. Karl-Franzens- Universität Graz.

kdy ve větším množství vznikají habsburské mlynářské (mlýnské řády).³⁰⁴ Lze se domnívat, že takto stanovená hranice se z hlediska dalšího výzkumu jeví jako příliš „pozdní“, neboť lze nalézt i právní památky týkající se vody ze staršího období.

Hovoříme-li o pramenech rakouského vodního práva z doby před rokem 1811, pak jsou to, obdobně jako v našich zemích, především mlýnské řády, zemská zřízení, ale také Tractatus de juribus incorporalibus z roku 1679.³⁰⁵

Do období po roce 1740 řadíme také právní památky Codex Theresianus a Codex Josephinus. Rovněž v případě těchto návrhů se uvažovalo o zařazení, resp. nezařazení vodoprávních norem. Do této etapy vývoje rakouského vodního práva se dále řadí několik drobnějších vodoprávních předpisů: Dvorský dekret z 16.7.1773, Nařízení z 11.7.1776 a Dvorský dekret z 11.9.1785.

Rakouské vodní právo bylo částečně kodifikováno roku 1811 v rámci Všeobecného občanského zákoníku (ABGB), který v Rakousku platí dodnes.³⁰⁶ Významným mezníkem ve vývoji rakouského vodního práva byly mlýnské řády, z nichž poslední byl vydán v roce 1814.³⁰⁷ Vývoj vodního práva v Rakousku mezi lety 1812 až 1869 je v zásadních rysech shodný s vývojem v našich zemích a zahrnuje výklad o předpisech pojednávaných v této práci. Důležitou součástí této etapy je proces vzniku rakouské soustavy vodních zákonů probíhající v aktivní fázi od roku 1849.

Lze říci, že vývoj vodního práva v Rakousku po roce 1869, ale také po roce 1918, až do dnešní doby, je možné charakterizovat někdy komplikovanou koexistencí ABGB a vodních zákonů (WRG).

Přihlédneme-li k vývoji v západní Evropě, zejména v německých zemích, můžeme konstatovat, že ve srovnání s nimi došlo k vytvoření systému vodoprávních zákonů v Rakousku o něco později. Formování tohoto systému významným způsobem posunuly události z roku 1848.

³⁰⁴ Tyto mlynářské řády bývají řazeny i do výkladů o českém vodním právu.

³⁰⁵ Významné postavení mělo v Rakousku, podobně jako v našich zemích, mlynářství. Ke vzniku první právní úpravy týkající se mlýnů dochází roku 1429 za Albrechta V. („*brief uber das mülwerch auf der Wienn dar*“). Jednalo se o mlýny na řece Vídeňce.

³⁰⁶ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, Fassung vom 01.05.2022: Aktuální znění ABGB.

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622> [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné z:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

³⁰⁷ Všeobecný mlýnský řád z roku 1814 platil i na našem území.

Přesto však ke vzniku rakouských vodoprávních zákonů došlo až v letech 1869-1871, kdy se Rakousko plně navrátilo k „ústavnímu životu“ vyjádřenému Prosincovou ústavou z roku 1867.³⁰⁸

Soustava rakouských vodních zákonů (říšského zákona a zemských zákonů) byla do roku 1918 doplněna soustavou speciálních předpisů, například zákonem ze dne 30.června 1884, č. 116 ř. z., o zvelebení zemědělství stavbami vodními,³⁰⁹ zákonem č. 117 ř. z., o opatřeních k neškodnému svádění horských vod,³¹⁰ zákonem ze dne 11.června 1901, č. 66 ř. z., o stavbě vodních drah a provedení úpravy řek,³¹¹ a dalšími předpisy. Rovněž i v případě vývoje mezi lety 1869 až 1918 lze do značné míry konstatovat podobnost vývoje v českých zemích a v Rakousku.

V roce 1918 došlo k rozpadu Rakousko-uherské monarchie a vývoj vodního práva v rakouských zemích se začíná ubírat svou vlastní cestou. Jedním z nástupnických států Rakouska-Uherska byla i Rakouská republika. Rovněž v tomto státním útvaru byla provedena recepce předlitavského právního řádu, a tak vodní zákony z doby monarchie byly převzaty do právního řádu nového rakouského státu.³¹² Šlo především o říšský vodní zákon č. 93, ř. z., z 30.května 1869, a sedm na něj navazujících zemských zákonů (hornorakouský,³¹³ dolnorakouský,³¹⁴ salcburský,³¹⁵ tyrolský,³¹⁶ vorarlberský,³¹⁷ korutanský³¹⁸ a štyrský³¹⁹).

Jak konstatuje Jaroslav Černý, jednotlivé zemské zákony se sobě velmi podobaly, a místy se téměř kryly s vodními zákony platnými v českých zemích.³²⁰ Také v Rakousku se po roce 1918

³⁰⁸ *Dějiny evropského kontinentálního práva. 2., dopl. vyd.* Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-490-0, s.461

³⁰⁹ Nr. 116 - Gesetz, betreffend die Förderung der Landescultur auf dem Gebiete des Wasserbaues

³¹⁰ Nr. 117 - Gesetz, betreffend Vorkehrungen zur unschädlichen Ableitung von Gebirgswässern

³¹¹ Nr. 66 - Gesetz, betreffend den Bau von Wasserstraßen und die Durchführung von Flussregulirungen

³¹² O platnosti těchto předpisů hovoří Jaroslav Černý v roce 1928 v článku *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky*. V Burgenlandu platila uherská právní úprava.

³¹³ Hornorakouský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 32/1870

³¹⁴ Dolnorakouský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 56/1870

³¹⁵ Salcburský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 32/1870; byl novelizován LGBL. Nr. 28/1920

³¹⁶ Tyrolský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 64/1870

³¹⁷ Vorarlberský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 65/1870; byl novelizován LGBL. Nr. 53/1921 a LGBL. Nr. 57/1922

³¹⁸ Korutanský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 46/1870; byl novelizován LGBL. Nr. 40/1919

³¹⁹ Štyrský zemský vodní zákon – LGBL. Nr. 8/1872; byl novelizován LGBL. Nr. 31/1919

³²⁰ ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: (stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodovědců, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze)*. Praha: J. Černý, 1928. 14 s.

projevily snahy o odstranění nedostatků rakouského systému vodních zákonů. Byla provedena novelizace některých ustanovení vodních zákonů, a činěny kroky k vydání spolkového zákona a jednotlivých zemských zákonů. Rakouské zemské vodní zákony byly ponechány v platnosti.

Roku 1919 byl přijat zákon o zdanění minerálních vod a uměle připravovaných nápojů.³²¹ Roku 1921 byl v Rakousku přijat zákon o podpoře vodní energie (BGBl. Nr. 409/1921), v pozdějších letech hojně novelizovaný.

Ve 20. letech se v Rakousku usilovalo o zrušení dosavadních vodních zákonů a jejich nahrazení jediným spolkovým vodním zákonem, jehož návrh byl zpracován v roce 1924.

Nutno podotknout, že osnova z roku 1924 z velké části vycházela z do té doby platného práva, a zachovávala tak starý stav. Podle této osnovy měla být vodoprávní povolení v Rakousku vydávána na pouze na určitou, neprodloužitelnou dobu. Po uplynutí koncese by tak vodní díla ztrácela cenu.

Osnova neobsahovala ustanovení, podle kterého by státní správa v Rakousku byla oprávněna vybírat poplatky za propůjčení vodního práva (daň z vodní síly, vodní činže). Nicméně v době vydání osnovy byla ve všech spolkových zemích Rakouska, s výjimkou Burgenlandu, zdaněna elektrická energie, a to i vodní, především na účet obcí.

Osnova z roku 1924 také neobsahovala materii týkající se úpravy toků, neboť byla upravena zvláštním zákonem. Tuto skutečnost považoval Černý za velký nedostatek rakouské osnovy. Podle mínění Černého vycházela osnova z roku 1924 z germánské linie vodního práva. Do roku 1928 však nicméně nebyla schválena.³²²

Roku 1924 byla zřízena Stálá technická komise pro Dunaj (BGBl. Nr. 322/1924). V oblasti vodárenství došlo v roce 1927 k přijetí spolkového zákona týkajícího se poskytování půjček obcím ze spolkových prostředků na zřizování a výstavbu vodovodů (BGBl. Nr. 339/1927). V roce 1931 byl přijat zákon o placení příspěvků na náklady na údržbu vodních děl na maďarském území (BGBl. Nr. 220/1931).

³²¹ StGBI Nr. 154/1919

³²² ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: (stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodopytců, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze)*. Praha: J. Černý, 1928. 14 s.

Obrat v otázce základní vodoprávní legislativy nastává v roce 1934, kdy byl v Rakousku mj. přijat Spolkový ústavní zákon z 30.4.1934.³²³ V téže roce byl přijat spolkový vodní zákon, č. 316/1934 BGBl., který nabyl účinnosti dne 1.listopadu 1934. V následujícím roce pak byl přijat zákon o správě vnitrozemské plavby č. 550/1935 BGBl., účinný od 1.ledna 1936. K vodnímu zákonu z roku 1934 (WRG 1934) bylo v roce 1935 vydáno několik prováděcích nařízení – o cejchování, vodních knihách a Komisi pro přehradní nádrže. V roce 1935 byl také přijat později novelizovaný odvodňovací (meliorační) zákon (BGBl. 305/1935).

V důsledku stupňování německého nátlaku došlo 13.března 1938 k zániku samostatnosti rakouského státu a jeho nucenému připojení k Německé říši.³²⁴

V roce 1945 dochází k obnovení rakouské republiky v hranicích z roku 1938. Spolkový vodní zákon z roku 1934 (WRG 1934) byl po druhé světové válce několikrát významně novelizován. Jednalo se o novelu z 12.srpna 1945 (StGBI. Nr. 113). K další novelizaci došlo o dva roky později, v roce 1947 (novela, BGBl. Nr. 144, ze dne 9.srpna 1947).

K dílčím změnám rakouské vodoprávní legislativy došlo ještě v roce 1948 (BGBl. Nr. 50), 1949 (BGBl. Nr. 144), 1952, 1956 (BGBl. Nr. 221/1956)³²⁵ a 1959 (BGBl. Nr. 54). Roku 1948 byl přijat zákon o podpoře vodních staveb (BGBl. Nr. 34/1948).

V roce 1954 pak zákon o škodách způsobených povodněmi (BGBl. Nr. 148/1954). Z hlediska mezinárodního vodního práva má důležitý význam tzv. Murská dohoda uzavřená v roce 1956 mezi Rakouskem a Jugoslávií, pojednávající o právním režimu hraničních vod na řece Mur (BGBl. Nr. 119/1956).

V roce 1959 došlo v Rakousku na základě oznámení č.215, ze dne 8.září 1959 k znovuyhlášení Spolkového zákona o vodním právu („*das Bundesgesetz vom 19. Oktober 1934, BGBl. II Nr. 316, betreffend das Wasserrecht*“), č. 316/1934 BGBl.³²⁶ Samotnému textu zákona předcházelo 6 římskými číslicemi označených úvodních článků. Do textu znovuyhlášeného rakouského vodního zákona byla pojata ustanovení dílčích vodoprávních předpisů vzniklých před

³²³ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-490-0, s.463.

³²⁴ *Dějiny evropského kontinentálního práva*, s.464.

³²⁵ Jednalo se o změnu týkající se vedení vodních knih.

³²⁶ Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, Jahrgang 1959, ausgegeben am 16. Oktober 1959, Stück 57; Znovuyhlášení bylo provedeno podle spolkového ústavního zákona č. 115/1947 BGBl., o znovuyhlašování zákonů („*Wiederverlautbarungsgesetz*“).

rokem 1959. Jednalo se o § 23 zákona o správě vnitrozemských vodních cest, č. 550/1935 BGBl. („§ 23 des Binnenschiffahrts-Verwaltungsgesetzes, BGBl. Nr. 550/1935“), dále o vodoprávní novely z roku 1945 a 1947 („Wasserrechtsnovelle 1945, StGBI. Nr. 113; Wasserrechtsnovelle 1947, BGBl. Nr. 144“), dále příslušné ustanovení předpisu o zvýšení peněžitých pokut v trestním právu správním (z roku 1948), dále o spolkový zákon ze 7. listopadu 1956, č. 221/1956 BGBl., kterým se mění ustanovení vodního zákona týkající se vodních knih („Wasserbuchgebühren“), a dále o články I, III a IV novely vodního zákona přijaté roku 1959 („der Wasserrechtsnovelle 1959, BGBl. Nr. 54“).

Do textu naopak nebyly pojaty některé již zrušené pasáže:

- a) Dosavadní § 111-117 podle § 23 zákona o vnitrozemské plavbě
- b) Několik dalšího paragrafů (§21, 45, § 100a, 100b a 100c, 102a, 103, 105 a 109 podle novely vodního zákona z roku 1959 („der Wasserrechtsnovelle 1959, BGBl. Nr. 54“)

Podle úvodního článku II, odst. 3 byla také provedena změna názvů některých oddílů. Podle odst. 4 téhož úvodního článku bylo provedeno přečíslování §§ 22 až 127.

WRG 1934 tvoří základ dodnes platného vodního zákona z roku 1959 (WRG 1959). V roce 1959 byl přijat v Rakousku zákon o fondu na náhradu škod způsobených povodněmi (BGBl. Nr. 210/1959). Téhož roku byla uzavřena smlouva mezi Rakouskem a Maďarskou lidovou republikou a úpravě vodohospodářských otázek na hraničních tocích. (BGBl. Nr. 225/1959).

Rakouský vodní zákon z roku 1959 zůstává v platnosti po mnoha novelizacích až do dnešních dnů.

4.2. K vývoji vodního práva v Polsku

Zabýváme-li se vývojem vodního práva na území Polska,³²⁷ ocitáme se před důležitou otázkou, a sice před komplikovaným územním vývojem polského státu, ať již hovoříme o vývoji vodního

³²⁷ Vývoji vodního práva v Polsku nebyla zatím v naší literatuře věnována větší pozornost. Přesto je však nutné konstatovat, že polská vodoprávní literatura je velmi bohatá.

Nejstarší zmínky o vývoji vodního práva v Polsku, zejména co se týká řek a principu svobodné plavby, obsahuje vícesvazková práce o polském soukromém právu Przemysława Dabkowského z roku 1911 (DĄBKOWSKI, Przemysław. *Prawo prywatne polskie*. Lwow: Nakł. Tow. dla Popierania Nauki Polskiej, 1911.).

Polskému vodnímu právu se po roce 1945 věnovala řada prací, z nichž lze uvést například tato díla: PACZUSKI, Ryszard. *Dysponowanie zasobami wód w PRL: zagadnienia administracyjno-prawne*. Poznan: Państwowe Wydawn. Naukowe, 1969, 179 s.. dále WOLLEJKO, W. *Prawo wodne oraz przepisy wykonawcze i zwiazkowe*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1964. Souhrnně o oboru vodního hospodářství pojednává:

práva před rokem 1918, po roce 1918, nebo v souvislosti s územními změnami po skončení druhé světové války.

Když po první světové válce došlo ke zkonstituování novodobého Polska, platilo na území tohoto státu celkem pět právních řádů. Tato skutečnost našla svůj odraz také ve vodním právu.

V západních vojvodstvích platily pruské vodoprávní předpisy,³²⁸ v jižních vojvodstvích a v Těšínském Slezsku platily rakouské předpisy (zákon č.38/1875 haličského zemského zákoníku)³²⁹ a ve východních vojvodstvích ruské právní předpisy. V centrálních vojvodstvích platil právní řád bývalého Polského království. A konečně v částech Oravy a Spiše náležejících Polsku platily uherské vodoprávní předpisy (zákonný článek XXIII/1885, o vodním právu, který byl novelizován zákoným článkem XVIII/1913).

Tato složitá situace si vynutila ustanovení kodifikační komise, jejímž cílem bylo vytvořit jednotné polské právní předpisy. Jakkoli byl počet platných právních řádů na území Polska vysoký, probíhaly kodifikační práce v Polsku poměrně rychle a efektivně. Tuto skutečnost má pro polské vodní právo mimořádný význam, uvědomíme-li si, že dualismus v oblasti vodního práva byl na území Československa definitivně odstraněn o více než třicet let později.

Jednotný polský vodní zákon byl přijat již 19.zářím 1922 (zákon č. 936 – „*Ustawa wodna z dnia 19.wrzesnia 1922*“).³³⁰ Skládal se z 266 článků. Rozeznával vody soukromé a veřejné.³³¹ Veřejné vody byly veřejným vlastnictvím. Za veřejné vody byly považovány veškeré vodní toky, pokud neměly charakter soukromých vod. Polský vodní zákon z roku 1922 vypočítával druhy soukromých vod v zásadě shodně s rakouským říšským vodním zákonem a vodními zákony platnými v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a také Haliči.

JANISZEWSKI, Wiesław. *Gospodarka wodna Polski*. Książka i Wiedza, 1976, 406 s. Rybářskému právu se věnuje publikace: LONGCHAMPS, Franciszek. *Zagadnienia prawne rybactwa śródladowego w Polsce*. Państwowe Wydawn. Naukowe, 1957, 88 s.

Vodním právem jako součástí práva životního prostředí se zabýval Ludwik Jastrzebski (JASTRZĘBSKI, Ludwik. *Prawo ochrony środowiska w Polsce*. Państwowe Wydawn. Nauk., 1990, 287 s.). Polskému vodnímu právu, včetně jeho některých historických aspektů se věnuje konferenční sborník z roku 2011 (*Stan gospodarki wodnej w Polsce - problematyka prawna i kompetencyjna: Materiały z konferencji zorganizowanej przez Parlamentarny Zespół ds. Drog Wodnych i Turystyki Wodnej 2 czerwca 2011 r. w siedzibie Senatu*. Warszawa: Kancelaria Senatu RP, 2011.).

³²⁸ K otázce pruských vodoprávních předpisů více v kapitole o vodním právu v německých zemích.

³²⁹ Nr.38 - Gesetz, betreffend die über das Wasserrecht erlassenen grundsätzlichen Bestimmungen

³³⁰ MIKULSKI, Zbigniew. Osiemdziesiąt lat polskiego prawa wodnego 1922-2002: The eighty years of the Polish water law. *Gospodarka Wodna*. 2003(11), 448-454.

³³¹ „*Wody są albo publiczne, albo prywatne.*“

Polský vodní zákon byl směsí rakouského a pruského vodního zákonodárství. J.Černý považoval za jeho velkou slabinu právě dělení vod na veřejné a soukromé. Toto dělení nebylo podle jeho názorů pokrokové. Ve věcech vodního práva byly v Polsku kompetentní jak správní, tak soudní orgány.³³²

Roku 1932 došlo v Polsku k přijetí zákona o rybnářství, který nahradil dosavadní haličský rybnářský zákon z 31.října 1887, vyhlášený pod č.37/1890 haličského zemského zákoníku (Dz. u. kr. Nr. 37, 1890 r.), ale také pruský zákon o rybnářství z 11. května 1916 (vyhlášený v částce 14 Preussische Gesetzsammlung pod číslem 11506, Fischereigesetz).³³³

Na základě dekretu z 11.května 1947 došlo rozšíření platnosti vodního zákona z roku 1922 na celé území slezského vojvodství.

Do roku 1957 bylo vodní hospodářství v Polsku roztržštěno asi do 20 resortů. Roku 1957 vznikl v Polské lidové republice samostatný ústřední úřad pro vodní hospodářství, Ministerstvo plavby a vodního hospodářství (Ministerstwo Zedlugi i Gospodarki Wodnej). Toto ministerstvo bylo zřízeno zákonem z 20.května 1957, s účinností od 11.června 1957. Byly mu podřízeny další typy orgánů:

- 1) Vodohospodářské právní kanceláře
- 2) Departementy koordinace a plánování vodního hospodářství
- 3) Departementy technickoexploatačního dohledu
- 4) Státní inspekce ochrany vod³³⁴

Poradním orgánem ministerstva se stala Rada vodního hospodářství. Protipovodňovou službu zajišťoval Hlavní protipovodňový komitét. Roku 1958 došlo k v Polsku k rozšíření pravomocí národních výborů. Při vojvodských radách, které stály zhruba na úrovni československých KNV, byly zřízeny odbory vodního hospodářství. Podle principu tzv. dvojí podřízenosti byly tyto odbory VH řízeny vojvodskou radou, ale i ministerstvem plavby a vodního hospodářství.³³⁵ Téhož roku byl přijat zákon o podpoře vodních meliorací pro účely zemědělství.³³⁶

³³² ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodopravní techniky: Stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodopzpytců, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze*. Nákladem autora, 1928, 14 s.

³³³ Dz.U. 1932 nr 35 poz. 357 - Ustawa z dnia 7 marca 1932 r. o rybołówstwie.

³³⁴ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 117

³³⁵ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 118

³³⁶ Dz.U. 1958 nr 31 poz. 136 - Ustawa z dnia 22 maja 1958 r. o popieraniu melioracji wodnych dla potrzeb rolnictwa.

Polský vodní zákon z roku 1922 zůstal v platnosti až do roku 1962, kdy byl nahrazen novým vodním zákonem.³³⁷ Na rozdíl od svého předchůdce zůstal vodní zákon z roku 1962 v platnosti poměrně krátce, a již roku 1974 byl nahrazen dalším vodním zákonem,³³⁸ který platil ještě v roce 2001.³³⁹

Nový vodní zákon PLR platil od 1.ledna 1975. Skládal se z 145 článků. podle tohoto zákona tvořily vody státní socialistické vlastnictví. Pozemky, po nichž tekly vodní toky, se nacházely ve vlastnictví státu. Zákon se ale také zmiňoval o stojatých povrchových vodách a vodách ve studních a příkopech, které se nacházely ve vlastnictví „správců“ pozemků, na kterých se tyto vody nalézaly.³⁴⁰

Vodní zákon z roku 1974 rozlišoval 3 druhy užívání vod – obecné, obvyklé a zvláštní. Obvyklé užívání vod zahrnovalo i užívání vod pro potřeby samostatně hospodařících rolníků. Polský vodní zákon také zahrnoval speciální ustanovení o hydromelioračních zařízeních.³⁴¹

Je třeba uvést, že polské vodní právo si ještě v 70.letech 20.století zachovalo možnost utvářet vodní družstva. Tato družstva byla považována za „jednotky zespolečněního hospodářství.“³⁴² K jejich evidenci sloužily vodní knihy. Vodní družstva se sdružovala ve Svazu vodních družstev.

4.3. K vývoji vodního práva v Německu

Po výkladu, který se zabýval vývojem vodního práva v Rakousku a v Polsku se dostáváme k vývoji vodního práva v německých zemích. Lze říci, že německé země měly mimořádný vliv na formování rakouské soustavy vodních zákonů, a v konečném důsledku ovlivnily vývoj vodního práva 2. poloviny 19. století také na našem území. Vývoj vodního práva v německých zemích navázal na dědictví východofrancké říše a byl ovlivňován existencí útvaru označovaného jako Svata říše římská. Ve 12.století se setkáváme ve spojení s tímto s útvarem s označením „*imperium Romanum*,“ které mělo vyjadřovat myšlenku „*translace impéria*.“³⁴³

³³⁷ Dz.U. 1962 nr 34 poz. 158 - Ustawa z dnia 30 maja 1962 r. - Prawo wodne.

³³⁸ Dz.U. 1974 nr 38 poz. 230 - Ustawa z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne.

³³⁹ V roce 2001 byl v Polsku přijat nový vodní zákon (Dz.U. 2001 nr 115 poz. 1229 - Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne.). Ten byl v roce 2017 nahrazen současným vodním zákonem (Dz.U. 2017 poz. 1566 Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne).

³⁴⁰ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon a souvisící předpisy*. 2., nezm. vyd. Praha: SZN, 1977. 319, [1] s. Lesnictví, myslivost a vodní hosp., s.302

³⁴¹ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon a souvisící předpisy...*, s.304

³⁴² ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon a souvisící předpisy...*, s.305

³⁴³ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 376

Jedny z nejstarších vodoprávních norem spojené s územím německých zemí nalezneme v právní knize (sbírce) označované jako Saské zrcadlo. Velký vliv na vodní právo mělo v německých zemích, podobně jako na našem území, městské právo, vycházející původně z poskytování tzv. zvláštních práv. Stejně jako na našem území formovala i v německých zemích fungování oborových řemesel (př. mlynářství) existence cechovní soustavy.³⁴⁴ Na počátku 11.století dochází ke zformování teritoriálně aplikovaných „zemských práv.“ Kromě městského práva hrály významnou roli ve struktuře pramenů (vodního) práva také právní knihy, reprezentované například výše uvedeným Saským zrcadlem,³⁴⁵ které do určité míry ovlivnilo utváření pozdějšího obecného saského práva.³⁴⁶ Určitým decentralizačním prvkem ve Svaté říši římské bylo zemské uspořádání, které mělo vliv i na roztržitost vodního práva na území německých zemí.³⁴⁷

Až do třicetileté války se v německých zemích prosazoval v oblasti vodního práva regální systém, který pokrýval řadu vztahů mezi jednotlivci a státem, přičemž stát měl v těchto vztazích výhodnější postavení.³⁴⁸ Po třicetileté válce se významným pramenem vodního práva stává obecné zemské právo a také právo římské. Navzdory této skutečnosti byl vývoj v německých zemích stále silně poznamenán existencí územně partikulárních vodoprávních předpisů, které obsahovaly právní úpravu týkající se jednotlivých řek. Mnohdy dokonce jednotlivé úseky téže řeky byly upraveny v různých předpisech.³⁴⁹

Nahlédneme-li též do jiných právních odvětví, ku příkladu veřejnoprávních, zjistíme, že v oblasti trestního práva se jako jedna z forem trestu smrti prováděných na zemských škůdcích uvádělo v 16.století utopení.³⁵⁰

Z hlediska dalšího vývoje v německých zemích lze konstatovat, že ve 2.polovině 17.století dochází k mocenskému vzestupu Braniborska-Pruska, spojeného v personální unii pod vládou

³⁴⁴ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 376

³⁴⁵ Jako jedna z mutací Saského zrcadla vzniklo ještě tzv. Švábské zrcadlo. Na poli městského práva došlo ke zformování tzv. rodin městského práva (např. lübecké, magdeburské, norimberské a freiburské).

³⁴⁶ Vliv saského zrcadla dosáhl až na území dnešního Polska nebo Ukrajiny. Některá ustanovení této sbírky byla aplikována ještě ve 20.století.

³⁴⁷ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 387

³⁴⁸ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 107.

³⁴⁹ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 107.

³⁵⁰ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 393

dynastie Hohenzollernů. V 18.století se také v německých zemích prosazuje osvícenské a racionalistické myšlení.³⁵¹

Na počátku 19.století se v německých zemích prosazuje recepce římského práva, ovlivňovaná v 18.století směrem nazvaným „*Usus modernus pandectarum*.“ Roste také vliv přirozeného práva. Projevem nejen těchto myšlenek, ale také důsledkem snahy o uspořádání látky daného právního odvětví jsou kodifikace, které se v německých zemích ve větší míře objevují právě od poloviny 18.století.

Z hlediska vodního práva má význam soukromoprávní kodifikace *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis*³⁵² z roku 1756.³⁵³ Zmínky o vodě nalezneme například v kapitole třetí druhého dílu, a to v souvislosti se způsoby nabývání vlastnictví (*Modi acquirendi Dominium*),³⁵⁴ dále v souvislosti s náplavou a strží (§ 10, § 13),³⁵⁵ nebo ostrovy (§ 11). Na jiných místech pak v souvislosti se služebnostmi,³⁵⁶ braním vody,³⁵⁷ zemědělskými služebnostmi,³⁵⁸ ale také žalobou na ochranu proti dešťové vodě.

Četná vodoprávní ustanovení nacházíme také v pruské kodifikaci nazvané Všeobecné zemské právo (*Allgemeines Landrecht*) z roku 1794. Jedná se například o 1.díl, §§ 96-99, dále § 100, § 102. Problematice rybolovu a rybářského práva se věnují §§ 171-192. K břehovému právu se vztahuje například § 236.³⁵⁹ Typickým rysem Všeobecného zemského práva je regulace života jednotlivce do nejmenších detailů.³⁶⁰ V 19.století platilo na částech německého území také rakouské ABGB a francouzský *Code civil* z roku 1804, v nichž rovněž nalezneme vodoprávní ustanovení. Zákoník ALR platil v novelizované podobě až do 1.1.1900. Od 1.1.1900 nabyl účinnosti celoněmecký občanský zákoník BGB.

Po rozpadu SŘŘ se roku 1806 utváří tzv. Rýnský spolek a po roce 1815 Německý spolek. Revoluční události roku 1848 se nevyhnuly ani německým zemím.³⁶¹

³⁵¹ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 397

³⁵² *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis oder neu verbessert und ergänzt chur-bayerisches Landrecht: benebst dem am Ende beygefügtten Lehenrecht*. Mnichov: Johann Jacob Vötter, 1756, 529 s.

³⁵³ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 400

³⁵⁴ *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis*, 1756, s. 105

³⁵⁵ *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis*, 1756, s. 110

³⁵⁶ *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis*, 1756, s. 146

³⁵⁷ *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis*, 1756, s. 152

³⁵⁸ *Codex Maximilianeus Bavaricus civilis*, 1756, s. 173

³⁵⁹ *Allgemeines Landrecht für die preußischen Staaten*. Svazek 1. Berlín, 1794, 424 s.

³⁶⁰ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 401

³⁶¹ *Dějiny evropského kontinentálního práva...*, s. 415

V Prusku byl roku 1807 přijat zákon o ochraně břehů a o vysušování. Tento zákon byl později doplněn zákony z ledna roku 1848 a listopadu 1853.

Zabýváme-li se vývojem v Bavorsku, nalezneme vodoprávní ustanovení v Landrechtech z let 1616 a 1756, a dále v mandátech z let 1679 a 1721. Tyto mandáty se týkaly především břehového práva, stejně tak jako „generály“ z let 1786, 1787 a 1790. Správy břehů se týká také zákon ze 4.srpna 1806.³⁶² Ochranou břehů se pak zabýval i zákon z 28.května 1852 („*über den Uferschutz und den Schutz gegen Überschwemmungen*“). Vysušováním se zabýval zákon z téhož data, „*Ueber Bewässerungs – und Entwässerungsunternehmungen zum Zwecke der Bodenkultur.*“ Tomuto zákonu vytýkal Jičínský, že v něm jsou příliš promíchána ustanovení o zavlažování a ustanovení o odvodňování.

V Bádensku byl přijat zákon o zavlažování a odvodňování v roce 1851, ve Württembersku již v roce 1843.³⁶³

Z oblasti Hessenska je třeba zmínit zákon z 31.prosince 1824, o vodních stavbách.

V Sasku byl v roce 1855 přijat zákon o úpravách vodních toků a o provádění odvodňování a zavodňování („*Gesetz über die Berichtigung von Wasserläufen und die Ausführung von Ent- und Bewässerungsanlagen.*“).³⁶⁴ Tento zákon považoval Jičínský za „*velmi neúplný*“ a obtížně vyhovující tehdejšími požadavkům.³⁶⁵

Německý spolek definitivně zaniká v roce 1866 v důsledku války Pruska s Rakouskem. K sjednocení německých zemí v jeden státní celek dochází 18.1.1871 v podobě monarchie.

Nová vlna vodoprávních úprav, nahrazujících některé výše uvedené zákony z vydané v 1. polovině 19.století, přichází ještě před vypuknutím první světové války.

V Prusku byl přijat vodní zákon ze 7. dubna 1913. Tento zákon rozděloval vody na toky a na vody, které nenáležely k tokům. Nepoužíval dělení vod na soukromé a veřejné. Vodní toky dále rozděloval do 3 skupin, a sice hovořil o vodních tocích 1., 2. a 3. řádu. Jak vodní koryta, tak i voda v nich byla předmětem vlastnictví. Vodní toky 2. a 3. řádu byly ve vlastnictví pobřežníků, pokud v té době netrvalo jiné vlastnictví. Vodní právo se nabývalo propůjčením a mělo povahu soukromého práva k věci cizí.

³⁶² JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 108

³⁶³ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 113

³⁶⁴ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 109

³⁶⁵ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 109

V Bavorsku došlo k přijetí nového vodního zákona 22.března 1907. Podle této právní úpravy patřily veřejné vody státu. Uzavřené vody patřily majiteli pozemku. Soukromé toky a potoky byly součástí pozemků, mezi nimiž protékaly.

V Sasku platil před první světovou válkou vodní zákon z 12.března 1909. Vlastnictví koryta tekoucích vod náleželo majiteli pozemků, mezi nimiž vody protékaly. Vodoprávní povolení nebyla časově omezena, pouze na Labi platila vodní koncese do odvolání. V Sasku se neplatila daň z vodní síly, pouze vlastníci vodních děl byli povinni přispívat k nákladům na udržování toku. Saský vodní zákon svým duchem vycházel z germánské linie vodního práva, ale jevil i rysy románské.

Ve Württembersku platil vodní zákon z 1.prosince 1900. V Bádensku platil vodní zákon z 12.dubna 1913. Podle tohoto zákona velká vodní díla využívající vodní energii při zániku vodoprávního povolení přecházela do vlastnictví státu nebo od něho označeného veřejnoprávního svazku.³⁶⁶ Württemberský i bádenský vodní zákon byly původně postaveny na germánských principech, nicméně zákony z roku 1900 a 1913 byly postaveny na principech románských.

Po první světové válce začíná v Německu období tzv. Výmarské republiky. Z hlediska vodního práva lze konstatovat, že soustavu německého vodního práva tvořily jednotlivé zemské vodoprávní zákony a na ně navazující předpisy. Skutečnost, že úprava vodního práva byla přenechána zemím, způsobila, že ještě na konci 20. let 20. století nebylo vodní právo v Německu upraveno samostatným spolkovým říšským zákonem. Každá německá země tak měla vlastní vodní zákonodárství, a tyto zákony vykazovaly poměrně velké odlišnosti.

Po jmenování Adolfa Hitlera do funkce říšského kancléře dochází naplno k přeměně Německa v totalitní stát.

Po porážce Německa v druhé světové válce bylo Německo pod správou vítězných mocností. Tato skutečnost vedla k rozdělení německého území na dvě části a později k vzniku dvou státních celků, Německé demokratické republiky a Spolkové republiky Německo, k jejichž opětovnému sjednocení došlo až v roce 1990.

³⁶⁶ ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: Stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodopytců, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze.* Nákladem autora, 1928, 14 s.

Po roce 1949 tak vykládáme německé právní dějiny ve dvou liniích, a sice právní dějiny v Německé demokratické republice (NDR), která náležela k tzv. sovětskému (východnímu) bloku, a ve Spolkové republice Německo (NSR).³⁶⁷

V NDR došlo k přijetí nového občanského zákoníku, který nahradil BGB, v roce 1975. Tento východoněmecký občanský zákoník obsahoval vodoprávní ustanovení v § 161 (Lieferung von Energie und Wasser), § 298, § 321 odst. 4 a § 329. Nejednalo se však o typická vodoprávní ustanovení, jaká se nacházela například v rakouském ABGB.

Ve Spolkové republice Německo platil stále občanský zákoník BGB.³⁶⁸

V **Německé demokratické republice** byl roku 1952 zřízen samostatný Úřad pro vodní hospodářství (Amt für Wasserwirtschaft), a to jako součást ministerstva zemědělství a lesnictví. Jednalo se o obdobu naší Ústřední správy vodního hospodářství.

Lze konstatovat, že vodní hospodářství se muselo v NDR vyrovnávat s obtížemi v oblasti čištění odpadních vod, a to zejména z důvodu vysoké hustoty průmyslu, a hustoty osídlení. Vodní zákonodárství v NDR vykazovalo některé společné rysy s tehdejší československým vodním zákonodárstvím.

Zásadní vliv na organizaci vodního hospodářství v souvislosti s dosahováním cílů lidově demokratického zřízení měl zákon z 11. února 1958, o zdokonalení a zjednodušení práce státního aparátu („*Gesetz über die Vervollkommnung und Vereinfachung der Arbeit des Staatsapparates in der Deutschen Demokratischen Republik, vom 11. Februar 1958*“).³⁶⁹

Vodní hospodářství v NDR mělo být v této době pojímáno jako odvětví „*nezávislé na zájmech jednotlivých uživatelů vody*.“ Podívejme se nyní podrobněji na postavení důležitých vodoprávních orgánů. V čele Úřadu pro vodní hospodářství stál vedoucí, podřízený Radě ministrů NDR. Otázkami vodohospodářského plánování se zabývalo zvláštní oddělení Státní plánovací komise. Mezi úkoly Úřadu pro vodní hospodářství spadala také otázka koordinace zájmů organizací a osob participujících na vodním hospodářství.

³⁶⁷ *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice*. 2., dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. 852 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-490-0, s. 437 - 438

³⁶⁸ *Zivilgesetzbuch der Deutschen Demokratischen Republik vom 19. Juni 1975*

³⁶⁹ *Gesetzblatt der Deutschen Demokratischen Republik Teil I 1958, Seite 117*

V 50. letech došlo v NDR k reorganizaci povodí, kdy z dosavadních 16 povodí bylo vytvořeno 7 velkých povodí.³⁷⁰ Tato skutečnost byla vyzdvihována jako přednost vodního hospodářství NDR proti vodnímu hospodářství kapitalistických států.³⁷¹

Úřadu pro vodní hospodářství byl podřízen Institut vodního hospodářství a dále Ředitelství pro vodní hospodářství ve velkých povodích. Na úrovni okresů a obvodů existovaly speciální odborné orgány vodního hospodářství. Tyto orgány existující na úrovni okresů byly podřízeny hospodářské radě okresu. Orgány existující na úrovni obvodů byly podřízeny obvodní plánovací komisi. Okresním radám byly podřízeny národní podniky správy vodních toků a výstavby meliorací.³⁷²

Pohovořme nyní obdobným způsobem o vývoji v tzv. západním Německu, tedy **Německé spolkové republice**. Oblast vodního hospodářství byla roztržena mezi několik ministerstev. V některých zemích se jednalo o ministerstvo výživy, zemědělství, nebo lesů. Někde se jednalo i o ministerstvo vnitra. Otázky plavby zpravidla náležely pod ministerstvo dopravy.

Na úrovni zemí existovaly speciální komise, jejichž členy byl vždy vodohospodář, dále zemědělec, lesník, zdravotník, zástupce průmyslu a financí. Tyto komise byly označovány jako „Koordinierender Ausschuss für Wasserwirtschaft.“³⁷³ Zabývaly se koordinací spolupráce s ostatními odvětvími národního hospodářství. Vyjadřovaly se také k investičním záměrům. Na úrovni krajů fungovaly vodohospodářské úřady (Wasserwirtschaftsamt), které byly organizovány na principu dvojí podřízenosti (spadaly jednak pod ústřední orgány v Bonnu, a pod zemská ministerstva). Zásadní vodní policie (Wasserpolizei) spadaly pod ministerstvo vnitra.

Vodní hospodářství v NSR bylo roztrženo do jednotlivých zemí. Dne 12.8.1957 byl přijat celostátní vodní zákon, tzv. Wasserhaushaltgesetz, který nabyl účinnosti dne 1.března 1959. Na něj navazovaly prováděcí zemské zákony.³⁷⁴ Je zajímavé uvést, že Novosád a Jiroušek konstatují, že tento zákon byl obdobný a postavený na stejných principech jako československý zákon o vodním hospodářství (č. 11/1955 Sb.). Zároveň považovali, z hlediska ustanovení o čistotě vod,

³⁷⁰ První povodí zahrnovalo oblast pobřeží Východního moře a řek Wnrow a Peene. Druhé povodí zahrnovalo povodí řek Havel, Plam a Nuthe. Třetí povodí zahrnovalo řeky Sprévu, Odru a Nisu. Čtvrté povodí oblast horního Labe a Muldy. Páté povodí řeky Wipper, Sálu a Weisser Elster. Do šestého povodí náležely řeky Werra, Gera a Unstrut. A konečně do sedmého povodí patřily řeky Boode, střední Labe, Sude a Elde.

³⁷¹ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 114

³⁷² NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 115

³⁷³ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 115

³⁷⁴ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 116

za přísnější než zákon o vodním hospodářství. Wasserhaushaltgesetz (1957) obsahoval také trestní sankce. Otázka čistoty vod také měla být v NSR akutnější než u nás.³⁷⁵

Vývoj vodního práva v německých zemích je mimořádně komplikovaným a mnohvrstevnatým fenoménem, který by si zasloužil rozsáhlejší pojednání, a to zejména na rozdílné poměry, které panovaly nebo panují v jednotlivých německých zemích.

4.4. K vývoji vodního práva v Maďarsku a na Slovensku

Vývoji vodního práva v Uhrách (Maďarsku) a na Slovensku nebyla dosud v české právní literatuře věnována větší pozornost. Problematika vodního práva na Slovensku nebyla předmětem rozsáhlejšího syntetického zpracování, které by zahrnovalo období před rokem 1885.³⁷⁶

Drobné zmínky o vývoji v Uhrách podává Jičínský v roce 1870. Významný je rovněž článek Richterův v časopisu *Zeitschrift für Gesetzkunde und Rechtspflege zunächst in Ungarn, Kroatien und Slavonien, Siebenbürgen, Serbien und dem Temeser Banate*. Základní orientaci v uherském vodním právu poskytují dvě práce o uherském správním právu, a sice dílo Antona Viroszila z roku 1865,³⁷⁷ a Gejzy Ferdinandyho z roku 1909.³⁷⁸ Rovněž i na uherské vodní právo lze aplikovat obecně uváděné tvrzení, že uherské vodní zákony byly v řadě prvků pokrokovější než rakouské zákony.

První zmínky o využívání vodních toků na území dnešního Slovenska pro plavení dřeva pocházejí z roku 1055. Důležité zmínky o vodě nalezneme například v městských privilegiích. Někteří autoři zmiňují jako jedny z nejstarších vodoprávních předpisů zákonné články VIII/1451, XV/1464 a LXXXVIII/1492, o jejich významu a obsahu však blíže nepojednávají.³⁷⁹ K dalším nejstarším důležitým předpisům týkajícím se vod patří například zákonný článek XXVII/1613,³⁸⁰ který se týkal stavby ochranných hrází proti povodním na Tise, ale i dalších uherských řekách.

³⁷⁵ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 117

³⁷⁶ URBAN, Michael. Několik poznámek k vývoji vodního práva v Uhrách a na Slovensku. *Prameny a studie*. 2021, (67), 15-36. ISSN 0862-8483.

³⁷⁷ VIROSZIL, Anton. *Das staats-recht des Königreichs Ungarn: vom standpuckte der geschichte, und der vom Beginn des reiches bis zum Jahre 1848. bestanden Landes-Verfassung*. Pest: Gustav Heckenast 1865.

³⁷⁸ FERDINANDY, Gejza, *Staats- und Verwaltungsrecht des Königreichs Ungarn und seiner Nebenländer*, Hannover: Dr. Max Jänecke 1909.

³⁷⁹ ŠILAR, J., *K zákonné úpravě vodního hospodářství*, Správní právo, 1968, 1, č. 3, s. 154.

³⁸⁰ 1613. évi XXVII. Törvénycikk hogy a Tisza és más folyók kiöntése ellen töltéseket készítsenek, dostupné online: <<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=61300027.TV>> [07-11-2019].

Také v Uhrách a na Slovensku měl stát zájem klidným a nerušeným průběhu plavby. Dokladem této snahy je například zákonný článek XLII/1625,³⁸¹ který zabezpečoval svobodnou dopravu dřeva a zboží po Hronu.

Významným uherským vodoprávním předpisem, platným na Slovensku, a nejvýznamnějším předchůdcem zákonného článku XXIII/1885, o vodním právu,³⁸² byl zákonný článek X/1840, o vodě a kanálech.³⁸³

Podle § 1 tohoto článku bylo zakázáno jakýmkoli způsobem nebo činnostmi omezovat přirozený odtok vod ke škodě jiných osob. Tento zákonný článek se významnou měrou zabývá procesními aspekty řešení sporů vyplývajících z vodního práva a hovoří o zvláštních deputacích, vysílaných komitáty nebo městskými magistráty. Zabýval se také prováděním vodních staveb, odstraňováním vodních staveb zřízených bez povolení. Prikazoval, aby veškeré, potenciálně nebezpečné vodní stavby byly před stavbou řádně povoleny. § 6 upravoval vodní práce podnikané v rámci komposorátu, například odvodňování nebo vysušování.

Zákonný článek X/1840, o vodě a kanálech, upravoval také regulaci vodních toků, otázku nákladů na vodní stavby, otázku změn průběhu koryta, a náhradu za pozemky zabrané novým korytem, a odškodnění těch, jejichž pozemky se po provedení regulace vodního toku ocitly zcela ocitly daleko od koryta nového. § 10 obsahoval ustanovení týkající se vysoušení bažin, močálů a rybníků, ale také udržování nezbytných vodních kanálů.

Předmětem § 12 byla ochrana přirozených koryt vodních toků a kanálů před ničením spásáním trávy rostoucí na jejich okrajích. § 13 se týkal ochrany koryt řek a kanálů před stromy, které rostly na svazích a na březích kanálů, a jejichž kořeny mohly prorůstáním ohrozit stabilitu ochranných hrází. § 14 zakazoval házet odpadky, hlínu nebo hnojiva (hnůj) do koryt vodních toků, řečišť nebo kanálů, a dále zákaz máčení konopí nebo vytváření překážek pro rybolov.

³⁸¹ 1625. évi XLII. Törvénycikk a beszterczebányai kamarai tisztviselők az országlakókat a rézedények és a feldolgozásra szükséges egyéb készletek megszerezhetésében és szállíthatásában ne gátolják, dostupné online: <<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=62500042.TV>> [07-11-2019].

³⁸² Český překlad zákonného článku XXIII/1885, o vodním právu, lze nalézt v PELIKÁN, Eduard – ZUBEK, Vojtech - ROSÍK, Jan, Vodné právo na Slovensku: vodný zákon a predpisy s ním súvislé, Bratislava: Vodohospodársky sväz pre povodie Dunaja 1936.

³⁸³ Německý překlad zákonného článku X/1840, o vodě a kanálech, lze nalézt v edici OROSZ, Joseph, Gesetzartikel des ungrischen Reichstages 1839 bis 1840, nebst dem Wechselrechte und den übrigen Creditgesetzen für das Königreich Ungarn.: Uebersetzt Und mit den nöthigen Erläuterungen versehen von Joseph Orosz. Preszburg: Anton Edlen v. Schmid 1840.

Kromě tohoto zákonného článku nacházíme v letech 1840 až 1885 vodoprávní normy ve větším množství dalších zákonných článků. Je důležité uvést, že od 1.5.1853 platila v Uhrách také vodoprávní ustanovení Všeobecného občanského zákoníku (ABGB), a to až do rozhodnutí tzv. judexkuriální konference (1861), jejímž úkolem bylo provést harmonizaci rakouského a uherského práva.

V roce 1888 došlo k přijetí uherského zákona o rybářství, jednalo se o zákonný článek XIX/1888.³⁸⁴

Základní charakteristiku uherského vodního práva podal v roce 1870 Karel Jičínský: „*V Uhrách rozeznáváno taktéž veřejný majetek a soukromý, k onomu čítáno veletoky, k tomuto ostatní vodstvo na zemi i pod ní, ať si již teklo neb ne. Uznáno dále ode dávna, že jest toto poslednější vlastnictvím gruntovního pána čili vrchnosti; neboť ve starých listinách stojí: „donamus possessionem cum aquis, fluviiis, piscinis, piscaturis, pisciumque clausuris, paludibus et aquarum decuribus, hortis, pomeriis, molendinis et eorundem locis.“ — Toto právo nikdy a nižádným zákonem zrušeno nebylo, platí tedy až podnes, ba nejnovějšími zákony znova uznáno a potvrzeno jest zejména:*“³⁸⁵

„*1. právo stavěti mlýny a jiná díla při vodě, 2. výhradné právo loviti ryby (patenty z 2. března 1853), 3. právo stavěti mosty, převozy a vybírati mýto nebo převozné. — Jako všude, tak obmezovalo se i tu vlastnictví na některá tolika práva; tím samým událo se, že se ku prospěchu veřejného práva vedle vlastnictví také ještě jiná práva vyvinula, jimiž se úplné vlastnictví jakžtakž svíralo; taková práva byla: 1. vrchnost nesměla ničeho podniknouti, čím by se přirozený tok pobřežníkům na škodu rušil; 2. nesměla stavěti jezy, mlýny neb jiné stroje takovým způsobem, aby se bylo povodně obávati, nebo aby se plavba kazila. V takovém případě musely se stroje odstraniti a bylo-li třeba, jezy, hráze neb jiná chránidla stavěti. Ona musela dále trpěti: 1. aby se každý napíti, koupati, skot napájeti a plaviti směl; 2. aby se při požáru vody užívati mohlo; 3. aby každý na svém gruntě studně kopati směl, třeba by tím sousedu vody ubíral; 4. ona musela starati se o to, aby byla tekoucí voda vši překážky plavbě prosta; 5. kde jest obyčej, že se od soboty (4 hodin odpoledne) až do neděle po 24 hodin voda z řeky na zavlažování luk a zahrad brává, musí vrchnost trpěti, aby pobřežník vodu vyváděl, děje-li se to neškodlivým způsobem.*“³⁸⁶

Významným vodoprávním předpisem byl uherský zákonný článek XXIII/1885, o vodním právu, který byl novelizován zákonným článkem XVIII/1913. Oběma těmito předpisy se zabývá

³⁸⁴ 1888. évi XIX. Törvénycikk - egy halászatról

³⁸⁵ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 66

³⁸⁶ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 67

například práce Demkova.³⁸⁷ Zákonný článek XXIII/1885 platil na území zalitavské části Rakousko – Uherské monarchie, a tedy i na těch částech Uher, které se po roce 1918 staly součástí Československa, tedy Slovenska a Podkarpatské Rusi. Platil tak na Slovensku po celou první a druhou republiku, přes období Slovenského štátu, poválečné ČSR, dále ještě po roce 1948, až do přijetí zákona č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, neboť unifikační tendence na poli vodního práva nebyly za první republiky dovedeny do konce.³⁸⁸

Výzkum vývoje slovenského vodního práva před rokem 1955, a zejména 1918, je komplikován jazykovou bariérou, neboť většina pramenů je psána v maďarštině. Značný posun je této oblasti je umožněn díky německy psaným pracím.

Po roce 1918 vykládáme již musíme rozlišovat samostatný vývoj vodního práva na Slovensku a v Maďarsku. V období první československé republiky se problematikou vodního práva platného na Slovensku (a Podkarpatské Rusi) zabývali Fajnor a Záturecký v jejich Nástinu soukromého práva platného na Slovensku, a sice v roce 1935.³⁸⁹ O rok později, v roce 1936, byla vydána sbírka vodoprávních předpisů platných na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Předpisy byly přeloženy do slovenštiny.³⁹⁰ K porovnání právní úpravy platné v českých zemích a na Slovensku a Podkarpatské Rusi přispěl zejména Roučkův-Sedláčkův komentář k Všeobecnému občanskému zákoníku³⁹¹ a Laštovkův výklad vodního práva ve Slovníku veřejného práva československého.³⁹²

Na území dnešního Slovenska platilo až do roku 1955 právo uherské. Jeho území bylo od roku 1918 až do konce roku 1992 společně s územím českého státu součástí jediného státního celku, Československé republiky. Nutno konstatovat, že vývoj vodního práva v Uhrách a na Slovensku byl stejně bohatý, jako v okolních státech. Významným veletokem, tvořícím dnes velkou část

³⁸⁷ DEMKO, Jaroslav. Vývoj vodného práva na Slovensku. Verbum – vydavateľství Katolíckej univerzity v Ružomberku, Ružomberok 2012, s. 107

³⁸⁸ KLAPÁČ, Jozef, Historickoprávny náčrt, c.d., s. 101.

³⁸⁹ FAJNOR, Vladimír - ZÁTURECKÝ, Adolf, Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi so zreteľom aj na banske právo a na právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. všeobecného zákoníka občianskeho, zhotoveného superrevíziou komisiou), Bratislava: Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi 1935.

³⁹⁰ PELIKÁN, Eduard – ZUBEK, Vojtech - ROSÍK, Jan, Vodné právo na Slovensku: vodný zákon a predpisy s ním súvislé, Bratislava: Vodohospodársky sväz pre povodie Dunaja 1936.

³⁹¹ ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír, Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Praha: Codex Bohemia 1998.

³⁹² Heslo Vodní právo: Slovník veřejného práva československého. [Svazek V, U až Ž], Brno: Polygrafia 1938-1940.

hranice mezi Slovenskem a Maďarskem, je Dunaj. Uherské vodní právo vykazovalo ducha francouzského vodního zákonodárství.

V 50. letech 20. století bylo vodní hospodářství v Maďarské lidové republice řízeno samostatným ústředním úřadem, Státní vodohospodářskou správou (tento úřad byl v maďarštině označován jako „Országos Vizügyi Főigazgatóság“), v jejímž čele stál ředitel, přímo podřízený vládě. K úkolům Státní vodohospodářské správy patřilo zejména obstarávat úkoly spojené s celkovou bilancí vody ve státě, sestavovat plán vodního hospodářství, koordinovat požadavky na vodu ze strany obyvatelstva, průmyslu a zemědělství. Státní vodohospodářská správa byla nejvyšším ústředním vodohospodářským orgánem. Podílela se péčí o čistotu vod a usměrňovala výzkum a technický rozvoj ve vodním hospodářství. K níže postaveným vodohospodářským orgánům patřily vodohospodářské orgány v župách a na okresech.³⁹³

Od roku 1955 do roku 1975 platil na území Slovenska zákon o vodním hospodářství z roku 1955. Od roku 1975 platil na území Slovenska vodní zákon z roku 1973, a to až do účinnosti slovenského vodního zákona č. 184/2002 Z.z. Zákon č. 184/2002 Z.z. byl nahrazen vodním zákonem č. 364/2004 Z.z.³⁹⁴

Z hlediska vývoje v Maďarsku je nutné zmínit, že uherský zákonný článek XXIII/1885 platil na území Maďarska až do nabytí účinnosti nové vodoprávní úpravy, zákonného článku IV/1964.

5. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou do husitství

Po úvodních kapitolách metodologického rázu, pojmovém a literárním vymezení vodního práva, jeho zakotvení v dějinách lidstva, jakož i v právních dějinách sousedních států, se dostáváme k výkladu o vývoji vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od nejstarších dob až do husitství.³⁹⁵

³⁹³ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, s. 113

³⁹⁴ V současné době platí v Maďarsku zákon LVII/1995, o vodním hospodářství.

³⁹⁵ Hovoříme-li o nejstarších dobách, rozumí se tím zhruba vznik státního zřízení na našem území. Tato kapitola se dále zabývá vývojem vodního práva a právních vztahů spojených s vodou v období od přelomu raného a vrcholného středověku, přes vrcholný středověk, až do počátku pozdního středověku. Časově pokrývá dobu vlády Přemyslovců a Lucemburků, a to až do vypuknutí husitských válek.

Významný vliv na úroveň české právní kultury v této době měly německé země, a později také právo kanonické a římské.³⁹⁶ Výklad zařazený do této kapitoly pak spadá do období raně feudálního a feudálního.

5.1. Vodní právo

O nejstarších vodoprávních poměrech nemáme písemné doklady. Nejstarší informace o vodoprávních poměrech reflektují jména řek a potoků.³⁹⁷ Jedná se o jména česká, nezřídka však také o jména latinská nebo německá. Vodoprávní poměry mohly nacházet svůj odraz také ve jménech prvních známých lidských sídel. Lidé podle vodních útvarů a vodoprávních poměrů pojmenovávali lokality ve svém okolí, ve kterém „žili, mohutněli, a strádali.“ Tvorba názvů byla spojena také s postupnou kolonizací území českého státu, časově spadající právě do období, jímž se zabývá tato kapitola.

Jména řek, potoků a dalších vodních útvarů nejprve vycházela z ústní tradice. Některá jména udržovaná nejdříve pouze v ústní formě se ocitla zachycena v nejstarších písemných památkách, a zejména pak v názvech vesnic. Těmito nejstaršími písemnými památkami jsou kroniky, listy a listiny, obsahující určitý popis krajiny.³⁹⁸ Určitý problém nastává, pokud se dané jméno zachovalo v latině či v němčině. V takovém případě musíme toto jméno porovnat s podobnými, jinde se vyskytujícími se názvy, a dovodit správnou variantu. V některých případech však není jisté, zda konkrétní jméno označuje vodní útvar nebo například hory či les (např. Skalice nebo Bělá). Některá stará jména potoků nebo řek byla v průběhu času úplně či zcela zapomenuta, a pokud tak v daném dokumentu není blíže popsána poloha této řeky či potoka, není často možné určit, jakou řeku má pořizovatel dokumentu (př. vydavatel listiny) na mysli. Někdy mohlo také dojít k situaci, kdy původní jméno řeky či potoka bylo zapomenuto, ale dochovalo se například v názvu osady, která se nacházela poblíž, v jeho okolí.

Nejstarší názvy řek a potoků, které odrážely **vlastnosti vodního útvaru**, lze rozdělit do níže uvedených skupin:

³⁹⁶ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: vysokoškolská učebnice*. 3., dopln. a přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976, s. 9

³⁹⁷ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1920. 253 stran. Rozpravy České akademie věd a umění; třída I, číslo 60, s. 1

³⁹⁸ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 6.

- 1) Názvy, které v sobě obsahovaly kmen „bystr“ – např. Bystrá, Bystrák, Bystřice, Bystrý. Takové názvy označovaly vodu „s výšín rychle odtékající“. Podobné názvy se vyskytují nejen na území našeho státu, ale i v dalších slovanských státech.³⁹⁹
- 2) Názvy, které v sobě obsahovaly kmen „lukav“. Pojem lukav označoval dravý, či lýtý vodní tok. (např. Lukavec či Lukavice)
- 3) Názvy řek či potoků vyznačující se hojností ryb (Rybná, Rybnice)
- 4) Místní názvy označující jakoukoli tekoucí vodu – Řeka, Řečice, Řečička, Říčka. Do dnešní doby se tyto názvy zachovaly převážně v podobě místních jmen, nikoli jmen vodních toků.⁴⁰⁰

Jiná jména mohla vycházet z povahy řečiště nebo jeho okolí (např. Kamenice, Skalice), například mohla být zvolena podle druhu stromů či křoví a stromoví, které se poblíž vodního toku nacházelo, resp. na jeho březích (Olešná, Oleška, Olešnice, Třemošná, Rokytná).⁴⁰¹ Další kritériem mohla být kvalita tekoucí vody, resp. její barva (Bělá, Černá). V jiném případě to mohl být tvar koryta vodního toku (Vrutice, Lomnice).

Začátek vodního toku býval označován jako vrch, nebo vrchoviště. Takový pojem označuje místo, kde potok „začátek svůj bere“, „začíná se“ nebo „se počíná“. Úplný počátek vodního toku označoval se tak, jako že se voda „táhne z bahna“ nebo že „voda vyskakuje“. Dále se také mohlo hovořit o studánce nebo pramenu vody. Část vodního toku následující za pramenem se označovala jako potůček, ze kterého se stával potok, který se následně stékal s dalším potokem.⁴⁰²

Pokud voda volně tekla (tekla „volným během“), říkalo se, že řeka „jde“ nebo že „teče“, případně „padá svrch hory“.⁴⁰³ Hovořilo-li se břehu potoku nebo řeky, říkalo se, že „břeh její běží“, protože rychle jdoucí osoba mohla nabýt dojmu, že břeh ubíhá.

Konec dílčího vodního toku (místo) nazýval se „ústí“. O skutečnosti, že jeden tok ústí do druhého, říkalo se, že „padá“ nebo „vpadá“ do druhého, nebo že do řeky „běží“. Pokud se jeden potok vléval do druhého, mohlo se říci, že vlévající potok na daném místě „hlas svůj tratil“. Toto slovní spojení vycházelo z představy šumotu nebo klopotu vody, který v místě ústí ustával.

³⁹⁹ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 7.

⁴⁰⁰ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 7.

⁴⁰¹ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 8.

⁴⁰² SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 8.

⁴⁰³ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 9.

Nejstarší dochovaná a doložená pojmenování vodních útvarů a vodoprávních poměrů se netýkají pouze tekoucích vod, nýbrž také vod stojatých. Útvary stojatých vody bývaly označovány například jako „*bahna*“ (z nichž se táhly potoky), nebo „*blata*“. Naproti tomu se nevyskytoval výraz „*bažina*“. Výraz „*blato*“ mohl označovat také rozsáhlejší podmáčenou oblast nebo podmáčenou louku.

Při cestování nebo dopravě bylo odedávna nutno překonávat mokré, podmáčené, či jinak nestabilní úseky cest. K tomu sloužily tzv. „*hatě*“, tedy mosty z otýpek položených přes mokré dno, nebo mosty z proutí. Výraz „*hatě*“ se mohl vyskytovat také v jiných podobách, jako *hati*, *hatě*, *hačky*, *hatce*.

Vodoprávní poměry a nejstarší názvy byly také ovlivněny zeměpisným charakterem našeho území. Na našem území se nacházelo pouze málo „*pravých jezer*“, tedy vod, které nebyly zadržovány hrází (např. jezero Komořanské, Pruněrovské).⁴⁰⁴ Výrazem jezero mohly být označovány některé menší, tůňím podobné vodní útvary.

Dalšími výrazy, označujícími útvary stojatých vod, byly například „*kaliště*“ (špinavé bahno, močák), „*luh*“ (louže, zamokřené místo, porostlé trávou, křovím, nebo stromovím, po kterém nebylo možné jezdit, resp. pouze opatrně chodit).

Výraz „*mlaka, mlaky*“ označoval bažinatý a mokrý les. Od luhů se mlaka odlišovala tím, že se nacházela na výšinách. Místa s mělkou a stojatou vodou byla označována jako „*močidla nebo mokřiny*“. Výraz „*most, mosty*“ označoval místo, kde býval jeden nebo více mostů. Tyto mosty mohly překlenovat nejen menší vodní toky, ale také místa, kudy vedla bahnitá cesta. Obnovování mostů často patřilo k zemským robotám.⁴⁰⁵

Pojmem „*nakel*“ bylo označováno místo v řece nebo jiném vodním toku, z něhož vyrůstaly vrby nebo jiné křoviny. Podmáčené lesy mohly být označovány jako „*slatiny*“. Místa, odkud vytékaly prameny nebo potůčky, se označovala jako „*studnice*“ či „*temence*“.

V nejstarších dobách můžeme rozlišit vodní útvary přirozeně se vyskytující, pouze přírodními silami formované, nebo naopak vytvořené a udržované činností člověka. Uměle vytvořené toky vody se nazývaly „*svodnice*“. Pojmem „*klus*“ se označoval podzemní tok, kterým byla sváděna voda z mokrého místa.⁴⁰⁶ Výraz „*tůně*“ označoval hlubinu nebo otvor v zemi (různě hluboký), ve

⁴⁰⁴ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 9.

⁴⁰⁵ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 10.

⁴⁰⁶ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 11.

kterém zůstávala voda po rozlité řeky. Tůně se tak hojně vyskytovaly poblíž velkých řek, zejména v rovinaté krajině. Některé tůně mohly být napájeny spodním pramenem, „*aniž tu nějaká tekutá voda spolupůsobí*“.⁴⁰⁷

Zhodnotíme-li výše uvedené členění typů vod a vodních útvarů odvozených z místních názvů a jmen, můžeme konstatovat jejich značnou pestrost a bohatost. Máme-li vyvodit z těchto informací závěry důležité pro vývoj vodního práva, nabízí se nám možnost propojení s etnologickými výzkumy, které se zabývaly rovněž vývojem práva. Z výzkumů Leopolda Pospíšila zabývajících se etnologií práva vyplynul závěr, že u kmene Kapauků, který si Pospíšil zvolil pro svůj srovnávací výzkum, došlo ke zformování 14 terénních typů kategorií pozemků a vodních ploch (taxon uwo (voda)), do kterých tento kmen rozdělil prostředí, které obýval, a to právě na základě fyzických a ekonomických znaků.⁴⁰⁸ V případě kmene Kapauků byly s vodou přímo spojeny 4 taxony (dego-uwo, pekuu, uwo ibo a onee).

Rovněž typy vodních útvarů nastíněných Sedláčkem vykazují podobné dělení na základě fyzických a ekonomických znaků. Jednotlivé typy vodních útvarů souvisí s důležitostí, která jim byla v dané době a lokalitě na našem území přikládána. Tyto typy mohly být odvozeny jednak z fyzikálních vlastností dané vody, ale také z charakteru krajiny a zemského povrchu, a v neposlední řadě jejich přínosu pro rozvíjející se zemědělskou činnost člověka (význam pro kultivaci).⁴⁰⁹ Dále byly odvozovány ze stupně vegetačního narušení „původního“ přírodního prostředí, z typu vegetace, velikosti vodního útvaru (př. toku) a jeho pohybové kvality.⁴¹⁰

Výše uvedené poznatky alespoň částečně naznačují postavení vod a jejich společenskou úlohu před vznikem státního zřízení na našem území a v rané fázi existence českého státu, a to až do husitství. Vyplyvá z nich také to, že vodní právo nebylo nijak kodifikováno, resp. vycházelo z dosavadního existujícího obyčejového práva, modifikovaného místními podmínkami a zvyklostmi.

S postupným rozvojem státního zřízení se začaly objevovat nejrůznější prameny práva a právní akty, a to jak obecného charakteru, mající podobu panovníkova nařízení, ale především individuálního charakteru. Do této druhé kategorie spadají především listiny, považované někdy

⁴⁰⁷ SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen...*, s. 12.

⁴⁰⁸ POSPÍŠIL, Leopold Jaroslav. *Etnologie práva: teze ke studiu práva z mezikulturní perspektivy*. Překlad Ivan Dubovický. Vyd. 1. Praha: Set out, 1997, s. 87.

⁴⁰⁹ POSPÍŠIL, Leopold Jaroslav. *Etnologie práva...*, s. 90.

⁴¹⁰ POSPÍŠIL, Leopold Jaroslav. *Etnologie práva...*, s. 91.

za zákony „*ad personam*.“ Zabýváme-li se první kategorií, tedy obecnými právními předpisy, můžeme zhodnotit nejstarší právní památky vztahující se k území našeho státu. Právo na našem území bylo ovlivněno jednak právem slovanským, ale také právem germánským. Zásadní vliv na podobu nejstarších právních předpisů mělo také křesťanství.

K nejstarším slovanským právním památkám patří Zákon sudnyj ljudem, pocházející z 2. poloviny 9.století, údajně sestavený Cyrilem a Metodějem, podle vzoru byzantské Eklogy z 8.století. Žádnou zmínku o právních vztazích k vodě, kromě vody jako nápoje, zde však nenajdeme, a to na rozdíl od norem počítaných k právu lesnímu⁴¹¹ nebo požárnímu. Podobná je situace i v případě Dekret Břetislavových z roku 1039.

Zmínky o užití vody ale nalezneme v souvislosti s tzv. **božími soudy neboli ordály**. Ordál vody je zmíněn nejen v Dekretech Břetislavových. Nalezneme ho dále v právní památce z konce 12.století, v Statutech Konrádových, článku 8.

„Když má někdo podstoupit soud vody, ať jej nikdo nespouští na vodu leč duchovní a jeho pomocník; jestliže by mu bůh pomohl, ať dá soudci dva denáry a duchovnímu 14; jestliže by se svlékl a nechtěl soud podstoupit, ať zaplatí kaplanovi 7 denárů a bábě dva.“⁴¹²

Z hlediska charakteru vodního práva v době předhusitské je ale důležitější článek 1, který zakotvil dědičnou držbu nemovitostí pro šlechtu. Do těchto nemovitostí byly zahrnovány i různé vodní útvary (nádrže, rybníky), případně drobnější vodní toky.

Provádění ordálů je doloženo, kromě jiného, také v dalších právních památkách – Knize rožmberské a Řádu práva zemského. Srovnáme-li situaci v našich zemích se zahraničím, můžeme říci, že na našem území setrvaly tyto boží soudy déle. Tak například ve Štýrsku došlo k jejich odstranění již roku 1186.⁴¹³ U nás došlo k jejich odstranění v polovině 14.století po přímluvě Arnošta z Pardubic, i když někdy jsou zmiňovány ještě tzv. „ordální pazvuky“, ke kterým mělo

⁴¹¹ „Čl. 14. Kdo podpaluje cizí les nebo kácí z něho stromy, ať zaplatí dvojnásobnou náhradu.“

⁴¹² ADAMOVIČ, Karolína a Ladislav SOUKUP. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4, s. 26.

⁴¹³ SLAVÍČEK, Josef. Upomínky na tak zvané soudy boží (ordály). *Právník*. 1861, 1(2), s. 75.

docházet v 16.století na Moravě, na panství Zábřeh, kdy držitel panství měl přimět sedláky při uzavírání smluv, „*aby nazí po krk ve vodě stojíce přísahali na učiněnou smlouvu.*“⁴¹⁴

Očista vodou měla původ v náboženské oblasti, kdy voda byla považována za čistý živel, který „*nestrpí vinika v cudných proudech svých.*“ Ordál bylo možno provádět s využitím studené, nebo naopak horké vody. Variantou ordálu vodou byl tzv. ordál broděním, popsáný v Řádu práva zemského:

„*Pakli by oba soupeři na přísaze prošli, tehdy póvod (žalobník) má do vody břiести a pohnaný za ním, tři kročeje vzdáli. A když by póvod utonul v těch třech kročejích před ním, tehdy pohnaný má se vrátiti a toho nevinen býti. Pakli póvod přebrde, tehdy pohnaný má za ním břiести; a přebrdeli také, tehdy jest jeho prázden; pakli utone, tehdy ty dědiny i život ztratí.*“⁴¹⁵

Od očisty vodou je odvozeno rčení „*zkoupat někoho,*“ nebo „*připravovat někomu lázeň.*“ Ordál vařící vodou spočíval v tom, že ten, komu byla taková očista uložena, musel vložit holou ruku do horké vody. Pokud by se opařil, byl vinen.⁴¹⁶

Výše uvedené odstavce se zaměřily na úlohu vody v nejstarších právních památkách a popsaly ordály jako zvláštní způsob užívání vody, a to v trestním právu hmotném, ale zejména procesním, založený na symbolickém významu vody. Jakkoli se nejedná o „klasickou“ vodoprávní materii, je nutné ordály do výkladu o vodním právu zařadit, a to především z toho důvodu, že se jedná o první velký výskyt vody jako látky v právních památkách.

Zaměříme se nyní popis vodoprávních vztahů v listinách. Listiny jsou druhem diplomatického materiálu. V nejobecnějším smyslu můžeme listinu definovat jako písemnost podávající svědectví o právním jednání. Blíže je můžeme rozdělit podle jejich vydavatele, a tak rozlišujeme například listiny panovnické, královské, císařské, papežské, biskupské, kapitulní, klášterní, šlechtické a městské. Pro předhusitské období mají, z hlediska dějin vodního práva, největší význam listiny panovnické, později královské.

Nejstarších dějin vodního práva v českých zemích se týká řada listin vztahujících se k období mezi lety 993-1140. V případě některých z nich se nejedná o pravé listiny, ale o tzv. falza.

⁴¹⁴ *Právník: The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist : Teoretický časopis pro otázky státu a práva.* Praha: Academia, 1861, 1(2), s. (75). ISSN 0231-6625. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:728ded2f-4eb0-11e1-1418-001143e3f55c>

⁴¹⁵ SLAVÍČEK, Josef. Upomínky na tak zvané soudy boží (ordály). *Právník.* 1861, 1(2), 70-77. ISSN 0231-6625

⁴¹⁶ SLAVÍČEK, Josef. Upomínky na tak zvané soudy boží (ordály). *Právník.* 1861, 1(2), 70-77. ISSN 0231-6625.

K určitému posunu z hlediska vymezení vod dochází ve 12.století. Zaměříme se tedy na listiny z doby po roce 1140.⁴¹⁷

První listinou, kterou se budeme zabývat, je zakládací listina cisterciáckého kláštera⁴¹⁸ v Sedlci.⁴¹⁹ Tato listina pochází z let 1142-1148, a můžeme v ní sledovat darování několika vsí (např. Hradiště, Podůlšany, Choťovice). Z hlediska dějin vodního práva má důležitý význam formulace „*s vodou (vodními toky), loukami a lesem*“, z níž vyplývá, že vody jsou pojímány jako nedílná součást darovaného majetku. Uveďme i latinské znění, úryvek se týká vsi Hradiště: „*Gradische cum aqua, pratis et silva...*“

V listině z roku 1165 daroval král Vladislav I. cisterciáckému klášteru ve Waldsassenu⁴²⁰ některé vsi a majetky na území tehdejší Žatecké župy, včetně rozsáhlého pole nazvaného Přívlaky (Preolac), včetně přilehlého úseku řeky Ohře o délce vymezené hranicemi tohoto pole: „*...cum latissimo campo nomine Preolac et cum aqua Egre tante longitudinis spacio terminata quanto predicto agro est continuata...*“⁴²¹

Na výše uvedenou ukázkou týkající se Ohře navážeme řekou Vltavou, jejíž úsek byl vymezen v donaci johanitské komendě: „*...iuxta pontem secus aquam inter quattuor vias dedi, ipsamque aquam a superiori parti inferioris insule usque ad pontem cum piscatione et omnibus aliis commodis, que inibi possunt haberi, eidem ecclesie perpetuo iure possidendam...*“⁴²² Jednalo se o území na dnešní Malé Straně. Panovník zde daroval johanitům území v blízkosti řeky a některé užitky: „*...k postavení kostela a špitálu...dal jsem...půdu...poblíž mostu – podél vody, ...a též samotnou vodu...*“, pod pojmem voda se zde myslí řeka, a sice „*od horní části nejnižší položeného ostrova až k mostu spolu s rybolovem...a dalšími jinými užitky, ... s právem ke stálé držbě.*“⁴²³

Zabýváme-li se charakterem donací z této doby, zjišťujeme, že vody, ať tekoucí, či stojaté, byly chápány jako pouhá součást většího souboru majetku, většího celku zemědělské půdy nacházejícího se v konkrétní lokalitě, například vsi. Tuto skutečnost lze dobře popsat na příkladu vsi Kozárovice: „*...Cozarouici cum omnibus circucinibus silvarum sive et rivulorum...*“

⁴¹⁷ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2014-. sv. Práce a studie, seš. 204-. ISBN 978-80-87402-19-1, s. 52-119.

⁴¹⁸ Cisterciácký klášter, Kutná Hora – Sedlec, Česko

⁴¹⁹ CDB I., s. 155–157

⁴²⁰ Waldsassen, Zemský okres Tirschenreuth, vládní obvod Horní Falc, Německo

⁴²¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 131-132.

⁴²² CDB I., s. 214-216

⁴²³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 134-135.

V uvedené ukázce byla darována ves Kozárovice se všemi okolními lesy a s potoky.⁴²⁴ Zůstaňme ještě na malý okamžik u johanitského řádu. V listině panovníka Vladislava I. bylo johanitům darováno území na sever od Plas, s řekou Střelou a Manětínským potokem, a užítky z nich plynoucími. V takovémto vymezení vod a užitků se jednalo o rybářské právo, ale také o povolení k zakládání mlýnů na darovaných vodních tocích.⁴²⁵

„cum fluvio... liberalitem omnimodam quodlibet faciendi sive piscandi sive molendina ponendi in eodem fluvio eis concedentes...“ (s řekou, ...ve které je jim zcela svobodně dovoleno cokoliv činit...jak lovit ryby, tak na téže řece zakládat mlýny)⁴²⁶

Vycházíme-li při studiu vodního práva v této době z listin, musíme si uvědomit, že se často jednalo o tzv. falza (pokud se jedná v případě konkrétní listiny o falzum, bude tato skutečnost zdůrazněna).

Příkladem falza je například listina krále Vladislava, datovaná k roku 1167, kterou měl panovník darovat majetek premonstrátské kanonii v Litomyšli. Jednalo se v ní o darování úseku vodního toku řeky Loučné a Desné:

„Dedi etiam Zuabenice cum flumine Dezna a ponte, qui est in longis pratis, usque ad villam Cerekuice...“ (daroval jsem také Švábenice s řekou Desnou od mostu, který se nachází na Dlouhých loukách, až po ves Cerekvice)⁴²⁷

Podobný způsob vymezení vodního toku nalezneme také v listině Soběslava II. z roku 1175: *„...dávám opatovi v Plasech...újezd...s loukami a vodami, které jsou vymezeny tímto újezdem...“*⁴²⁸

V donaci Soběslava II. Vyšehradské kapitule z roku 1178 nalezneme zmínku o darování místa pro vybudování mlýnů: *„Et locum molendinorum primum qui est sub ecclesia sanctorum Cosme et Damiani.“* (...(poskytují) jim též místo pro mlýny hned nejbliže pod kostelem sv. Kosmy a Damiána...)⁴²⁹ V tomto dokumentu jsou také napraveny některé nedostatky donace, která

⁴²⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 136.

⁴²⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 137.

⁴²⁶ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 139.

⁴²⁷ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 143-144.

⁴²⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 148.

⁴²⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 151.

přecházela této donaci: „...že by již nikdo neměl mít právo k této řece (nalézající se) pod jejich újezdem kromě samotných těchto kanovníků a jejich...(poddaných)“⁴³⁰

Typickým rysem, nejen, ale zvláště středověkých listin, je užívání vodních toků k spolehlivému vymezení darovaného majetku. Příkladem toku, který byl takto použit, může být dnešní řeka Želivka, označovaná jako Sázava: „Hranicí výše uvedeného újezdu je...na východě Želivka...a to včetně samotného vodního toku.“ (v latinské podobě: „*Et supradicti circuitus termini sunt: ab oriento Zazava, ... cum ipso fluvio*“)⁴³¹

V listině knížete Fridricha vydané kolem roku 1183 je zmínka o pravidelném vybírání celního poplatku od obchodníků přepravujících říčními loděmi sůl. Tato listina tak osvědčuje skutečnosti uváděné nejen ve starých falzech (například v tzv. břevnovské listině), ale i v listině vydané pro litoměřickou kapitolu z roku 1057):

Bratři z Plas „mají totiž uděleno právo na clo v Děčíně.“ („*Habeant enim teloneum salis in Decin.*“)⁴³²

Jednalo se zcela nepochybně o clo vybírané již delší dobu, v podobě soli (části nákladu soli).

V listině knížete Fridricha, přibližně z roku 1184, vydané pro klášter ve Waldsassenu, nalezneme vymezení darovaného území. Jednotlivé druhy součástí jsou tu ale navíc rozdělovány na obhospodařované a neobhospodařované: „...*cum campis, silvis, agris, pratis, pascuis, aquis, cultis et incultis*...“⁴³³

Co je důležité zmínit, je skutečnost, že darované majetky byly v listinách chápány, dle Kulta, „*plně komplexně v hranicích dané vsi či újezdu.*“ Právní vztahy, které byly založeny podobnými právními jednáními, lze považovat za druh držby, nebo o dlouhodobý užitek plynoucí z daného souboru majetku, v našem případě vod.⁴³⁴

Vymezení vodního toku nalézáme také v konfirmační listině pro Kladrubský klášter z roku 1186. Ta vycházela ze zakládací listiny pocházející z roku 1115. Z vodoprávního hlediska je zajímavá pasáž, v níž je vymezena část vodního toku od jistého kamene, který se nacházel uprostřed řeky, až k brodu poblíž Plané:

⁴³⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám*..., s. 152.

⁴³¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám*..., s. 153.

⁴³² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám*..., s. 154.

⁴³³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám*..., s. 157.

⁴³⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám*..., s. 157.

(dali klášteru) „část řeky Mže (Berounky) od kamene, který se nachází uprostřed řeky až k vesnici, která se nazývá Nynice.“ (v latinském znění: „*Partem quoque fluminis Mise a lapide medio flumino sito usque ad villam, que dicitur Niniz.*“) ⁴³⁵

Ve své práci o vodním právu pojednal Kult mj. o vodním právu ve 12.století. Z hlediska pramenné základny je třeba konstatovat, že důležitým pramenem pro poznání vodoprávních poměrů jsou privilegia (listiny) vydávaná pro kláštery nebo kapituly – jednalo se o benediktinské kláštery, cisterciácké, johanitské, o premonstrátskou kanonii a Vyšehradskou kapitolu. Zvláštním typem donace je donace ve prospěch konkrétních kanovníků. ⁴³⁶ Řada dochovaných listin obsahuje zmínky o vodním clu, případně přívozu. Přívozy byly v místech, kde bylo třeba překonat řeku, a neexistoval zde brod. V souvislosti s přívozy je zmiňováno tzv. naulum, což byl poplatek vybíraný při převozu osob a zboží. ⁴³⁷

Máme-li přesněji charakterizovat obsahy donací, můžeme říci, že v nich často byl darován vodní tok nebo jeho úsek. Tato skutečnost svědčí o tom, že ve 12.století nemůžeme ještě hovořit o rozšířeném veřejnoprávním pojetí vodních toků. O náběhu k veřejnoprávnímu charakteru lze hovořit pouze u velkých řek, jakými je Vltava nebo Labe. Pokud máme jmenovat vodní toky, které byly předmětem alespoň částečných donací, pak to jsou v Kultem posuzovaných případech Vltava (snad poblíž Slivence), Berounka a Mže. ⁴³⁸ Menší vodní toky byly většinou posuzovány jako součást rozsáhlejšího pozemkového souboru, kterým protékaly, nebo s ním sousedily. Ve druhém případě sloužily vodní toky jako hranice. ⁴³⁹

Listiny si pro vodní právo zachovávají důležitý význam i ve 13.století. Představují další vývojový stupeň právních nástrojů, následující po zvykovém (obyčejovém) právu, a především také další typ pramenů vodního práva. Listiny zůstaly až do vzniku prvních kodifikací práva výhradním pramenem poznání vodního práva a vodoprávních poměrů. V případě vodního práva listiny písemně zachycují určité právní jednání dotýkající se vody.

Co je však důležité podotknout, je skutečnost, že úprava vodoprávních vztahů byla pouze jednou ze složek daného právního jednání, a zpočátku nebyla úprava vodních poměrů hlavním motivem právního jednání. Rovněž lze konstatovat, že významným zdrojem příjmů panovníka

⁴³⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 160.

⁴³⁶ Tzv. únětická listina.

⁴³⁷ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 162.

⁴³⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 162.

⁴³⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 163.

byla cla. Z hlediska vodního práva jsou důležitá cla vybíraná na splavných řekách. Vyplývá to například již z listiny vydané Přemyslem Otakarem I. pro klášter v Rajhradu. Výjimkou z obecné povinnosti platit v daných místech clo byly exempce pro konkrétní kláštery, jako v uvedené listině pro rajhradský klášter:

„...*quatinus homines Rayhradensis ecclesiae, que est Brevnovensis monasterii, in omnibus theloneis, in aquis et in viis, vel in quibuscunque locis totiz Boemiae at Moraviae constitutis, in nullo molestetis, nec molestari ab aliis permittatis...*“ („...aby poddaní rajhradského kláštera nebyli nikde zatěžováni cly – a to jak na vodě, tak na cestách či na kterýchkoliv místech nacházejících se na celém (veškerém) území Čech a Moravy...“)⁴⁴⁰

Hovoříme-li o clech, pak lze zmínit listinu pro Vyšehradskou kapitolu, tentokrát z roku 1211, která upřesňuje starší ustanovení o vodních clech z roku 1130. Podle listiny z roku 1130 měla polovina cla z plaveného dříví pod Děvínem patřit kanovníkům, a druhá polovina proboštovi.

Podle listiny z roku 1211 měl chrám nejsvatějšímu připadnout každý třetí denár z poplatku za přívoz pod horou Děvín: „*novam addimus beatissimi principis apostolorum ecclesiae, videlicet tercium denarium in nauulo sub monte Devin; nam duos denarios ab antiquo canonici Wisegradenses semper habuerunt.*“⁴⁴¹

Další listinou, o které budeme hovořit, je donace krále Přemysla Otakara I., datovaná k roku 1213, týkající se poustevníků (eremitů) Břevnovského kláštera v Polici nad Metují. V souvislosti s touto listinou je třeba konstatovat častý jev, se kterým se lze setkat při studiu nejstarších archiválií týkajících se vodního práva. Je to skutečnost, že některá latinsky transkribovaná raně středověká hydronyma se nedaří, nebo někdy jen se značnými obtížemi, lokalizovat, a přiřadit k současnému označení vodních toků.⁴⁴²

Ve zmíněné donaci daroval král újezd nazývaný Police (Police nad Metují) včetně poloviny vodního toku Dřevíč („*circuitum meum, qui Policz...appellatur, cum...ac partem mediam fluvii, nomine Driwik...*“).⁴⁴³ Zmíněný vodní tok je pravostranným přítokem řeky Metuje. Sloužil zde jako hranice vymezující majetky Břevnovského kláštera. S touto funkcí souvisel i rybolov realizovaný patrně jen z břehu náležejícího klášteru.⁴⁴⁴

⁴⁴⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 172-173.

⁴⁴¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 174.

⁴⁴² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 175-177.

⁴⁴³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 178.

⁴⁴⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 179.

Z roku 1226 pochází záznam v listině Přemysla Otakara I., kterou uděluje privilegia klášteru v Doksanech, případně opětovně potvrzuje starší privilegia. Kromě jiného zde panovník potvrdil výsadu bezcelní plavby po dolním Labi – „že všichni...beze cla posílají po Labi jednu loď do Srbska (Míšeňska) a zpět se vracejí se solí a všemi věcmi, kterých jim je zapotřebí“ („...ut absque theloneo per omnes transitus nostrae ditionis navem unam per Albiam in Swrbiam educant et reducant cum sale et aliis rebus, quibus indiguerint“).⁴⁴⁵ Na základě této listiny byl klášter osvobozen od všech cel vybíraných na Ohři a Labi při plavení dřeva – „též...potvrzujeme, že se může bez jakýchkoli překážek a beze cla plavit dolů dřevo Doksanského kláštera...po Ohři a po Labi – a to pro potřebu toho samého kláštera“ („...Ligna...per Albiam et per Egram...sine theloneo et absque omni impedimento“).⁴⁴⁶

Hojný výskyt vodoprávních záležitostí nalezneme také v listině Přemysla Otakara I. z roku 1227 týkající se újezdu Lovětín – „ten samý opat...včetně jeho nástupců...má oprávnění k vodám, které tam protékají, ...na kterémkoli místě těchto vod, může odvádět vodu, rybníky a mlýny umisťovat a též mít (užívat) všechny břehy svažující se k těmto řekám na základě dědičného práva k držbě.“⁴⁴⁷

Ve 13.století se ve větším množství objevují zprávy o možném výskytu rybníků v raně středověkých Čechách. V Kronice Mnicha sázavského je obsažen pojem „*stagnum*“ (nádrž na povrchovou stojatou vodu). Lze se domnívat, že tento pojem souvisel rovněž se zařízením „*structura lignorum ad piscandum*“ (patrně dnešní slup). Jako pravděpodobná se tak jeví hypotéza, že pojem *stagnum* neoznačuje plnohodnotné rybníky, ale pouze dočasné haltýře. Někdy býval používán i pojem „*vivaria*“ (sádky). V případě listiny týkající se lovětínského újezdu prodáváného klášteru v Louce se však objevuje spojitost s premonstrátským řádem, který měl úzké vazby na Burgundsko. Může se tak nabízet možnost, že v případě lovětínského újezdu se již jednalo o jednodušší rybníky.

Popisované listiny jsou důležité nejen z hlediska bližšího vymezení právních pojmů, jakými jsou například pojmy vlastnictví a držba. Důležité, a to i z pohledu vodoprávního, jsou užitky ze zmiňovaných movitých nebo nemovitých věcí. V listině Přemysla Otakara I. z roku 1227 jsou popsána privilegia udělená Kapitule svatého Václava v Praze. Příkladem užitku byla povinnost

⁴⁴⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 182-183.

⁴⁴⁶ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 183-184.

⁴⁴⁷ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 186.

dušníků (církvních poddaných) odevzdávat v dané dny knězi a nejvyššímu kaplanovi ulovené ryby.⁴⁴⁸

Z listiny Přemysla Otakara I. z roku 1228 vydané pro klášter ve Velehradu je zřejmé, že ani splavné vodní toky (v této době vodní toky, na kterých byla provozována plavba) neměly typicky veřejnoprávní charakter: „...na Moravě (řeka) a ve všech vodách, nechť mají plná práva, aby se nikdo neodvážil je rybolovem či lovem narušit“ („...in Moraua, et omnibus aquis liberam habeant potestatem, ut nullus in...piscatione et venatione eos praesumat inquietare“).⁴⁴⁹

Většina popisovaných listin z této doby se týkala majetku, jenž byl předmětem příslušné donace, a zahrnoval rovněž vody, které byly pojímány jako součást tohoto majetku. V listinách jsou obsaženy četné zmínky o vodních clech, a o osvobození příslušných klášterů od konkrétních cel, případně cel na území Čech či Moravy. Vrcholem podobných tendencí je výsada bezcelní plavby na vodním toku (Ohře, Labe). Konkrétní charakter rybníků zatím z dochovaných písemností nevyplývá. Co se týká donací, byly často darovány konkrétní, vymezené úseky vodních toků, případně části těchto úseků (př. polovina). Zřetelná je úloha vodních toků jako hranice rozsáhlých pozemkových (půdních) celků.⁴⁵⁰

V roce 1236 proběhl spor mezi Vyšehradskou kapitulou a Želivským klášterem o řeku (vodní tok) „Lube“. Jedná se pravděpodobně o dnešní Martinický potok. Spor skončil vzájemnou dohodou.⁴⁵¹ Uveďme krátký úsek z obsahu dohody, týkající se právních vztahů k vodám: „Nechť je známo, že opat Heřman a konvent Želivského kláštera jsme se dohodli s Vyšehradskou kapitulou na právech k řece, která se nazývá „Lube,“ kvůli které existoval po dlouhou dobu spor, a to takto: Vyšehradská kapitula...má mít v držbě výše uvedený vodní tok s oběma břehy a rybolovem, s výjimkou čtyř mlýnů vybudovaných na uvedeném vodním toku,...které jsme schválili,...aby napolovic sloužily oběma církevním institucím.“⁴⁵² V této listině byly také specifikovány konkrétní migrační překážky, vznikající na vodních tocích, především v důsledku výstavby nejrůznějších stupňů a jezů. Podstatou dohody bylo zprůchodnění těchto migračních překážek, jejich přestavba, rekonstrukce jezů, a vybudování propustí, tzv. lososnic.⁴⁵³ Mlýnské jezy („clausuras molendinorum“) měly být, s ohledem na rybolov, zprůchodněny, a to za pomoci

⁴⁴⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 187-188.

⁴⁴⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 189.

⁴⁵⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 191-192.

⁴⁵¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 194.

⁴⁵² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 196.

⁴⁵³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 195-196.

svých poddaných a mlynářů, kteří je měli upravit („*ipsorum hominum et molendinariosum debeant reformari*“).⁴⁵⁴

Obdobně potvrdil roku 1238 Václav I. darování části řeky Mže (Berounky) klášteru v Plasech s užitky z ní plynoucími. Jednalo se o úsek řeky od ústí Díreckého potoka, na kterém se nachází vodopád, k soutoku s Třemošnou. V listině se hovoří o darování vesnice Darová klášteru v Plasech spolu s řekou Mží („*cum aqua Misa*“), tekoucí mezi oběma břehy („*ex utraque ripa*“), od toho místa, kde je vodopád („*ubi torrens*“), ...až po to místo, kde potok Třemošná ukončuje svůj proud ve vlastní Mži („*ad eum locum, ubi rivus Zcrimussil in ipsa Misa terminat cursum suum*“),...a rovněž s mlýny („*cum molendinis*“), právem rybolovu („*piscationibus*“).⁴⁵⁵

Zabýváme-li se situací na Moravě ve stejné době, nalezneme zde podobné majetkoprávní pojmání vodních toků. Dokladem toho je například listina krále Václava I. z roku 1240, kterou byl darován klášteru v Brně-Zábrdovicích mlýn s vodním tokem (řekou Svitavou), a to včetně rybářského práva – „*věnovali jsme...mlýn...nacházející se nedaleko od téhož kláštera, s rybolovem, a též vodní tok až k dalšímu mlýnu*“ („*molendinum...cum piscatione...et aqua usque ad aliud molendinum*“).⁴⁵⁶

V roce 1243 proběhl spor mezi premonstrátským klášterem v Louce a Hradištěm svatého Hypolita, který byl rozhodnut za pomoci rozhodců. Výsledkem bylo, že Vilbert, probošt sv. Hypolita, měl přemístit mlýn, který dříve stál pod hradem, do vsi Oblekovice. Za přemístění mlýna měl ročně obdržet 90 denárů a po deseti korcích velmi jemné pšenice znojenské míry. Kromě toho mu bylo přiznáno právo rybolovu ve vymezených hranicích a mlynář louckého kláštera mu měl prokazovat úctu a pomáhat mu.⁴⁵⁷ Zajímavá je však zmínka, že bratři kláštera v Louce u původního mlýna svévolně zbořili polovinu jezu (přesvědčení o svém právu) na straně svých pozemků („*cuius obstaculum...in parte sui fundi funditus destruxerunt*“).⁴⁵⁸

Velmi rozsáhle jsou vodní toky vymezeny v listině připisované králi Václavu I., datované k roku 1249, nicméně s největší pravděpodobností se jedná o falzum. V listině se hovoří o darování pozemkového majetku se všemi poli, vodami, rybolovem („*cum omnibus agris, aquis, piscationibus...*“).⁴⁵⁹ Vodní toky byly s oblibou využívány jako snadno definovatelné hranice,

⁴⁵⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 197.

⁴⁵⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 199.

⁴⁵⁶ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 200-201.

⁴⁵⁷ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 202-205.

⁴⁵⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 206.

⁴⁵⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 209-210.

neboť je většinou nebylo možno zaměnit, případně přemístit.⁴⁶⁰ Majetkoprávní pojetí vodních toků nebylo ještě ovlivněno římskoprávním pojetím právních vztahů k veřejným řekám.⁴⁶¹ Ve výše zmíněné listině jsou vymezeny jednak drobnější vodní toky,⁴⁶² ale i velké řeky, jako například řeka Morava, která byla pojmána jednak jako hranice vymezeného území, ale také jako vodní plocha patřící k majetku kláštera. V listině nalezneme označení řeky, místo jejího počátku, a směr, kterým teče. Dále je zde vymezeno místo, odkud řeka, spolu s oběma břehy, patří klášteru.⁴⁶³

Ve 12. a 13. století ještě nezaznamenáváme patrnější množství obecně závazných vodoprávních předpisů. Důležitým typem obecně závazných právních předpisů a pramenů vodního práva jsou kodifikace. Za důležitou kodifikaci zahrnující ve svém obsahu oblast vodního práva lze považovat Horní zákoník Václava II. Další kodifikací, která obsahovala, byť ne rozsáhlou vodoprávní materii, byl zákoník připravovaný Karlem IV., tzv. *Maiestas Carolina*. Zákoník sice nevstoupil v platnost, přesto však představuje důležitý doklad o úrovni vodoprávních předpisů poloviny 14. století. Z tohoto zákoníku vyplývá, že v oblasti vodoprávní byl kladen značný důraz na plavbu, voroplavbu, a konečně i na budování vodních cest a splavňování řek.

Kořeny městského práva v Čechách a na Moravě lze hledat ve 13. století za vlády Přemyslovců, kdy jeho pramenem byly německé právní knihy. Velký vliv měly vlny nových kolonistů přicházejících z německých zemí, které způsobily pronikání „německého“ práva směrem na východ.⁴⁶⁴ Na našem území lze rozlišit dva právní okruhy, a sice oblast magdeburského práva a švábského práva. Z hlediska vodního práva je důležitá sbírka označovaná jako tzv. Saské zrcadlo, spojovaná se jménem Eikeho z Repgowa.⁴⁶⁵ Tato sbírka ovlivnila městské právo především v severní polovině dnešní České republiky, ale také ve Slezsku.⁴⁶⁶

Z hlediska vodního práva jsou důležitá ustanovení týkající se vodních cel a povodní.

⁴⁶⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 211.

⁴⁶¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 213.

⁴⁶² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 214.

⁴⁶³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 217.

⁴⁶⁴ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 1998. 345 s. ISBN 80-7184-515-9, s. 139.

⁴⁶⁵ EIKE VON REPGOW (1180-1235) je považován za autora právní knihy označované jako Saské zrcadlo. Narodil se v sasko-anhaltské obci Reppichau, nacházející se nedaleko Desavy.

⁴⁶⁶ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 219-220.

„Ustanovili jsme a přikázali, že se ruší všechna cla, která byla od doby našeho otce císaře Jindřicha ustanovena na vodě nebo na zemi,⁴⁶⁷ s výjimkou toho případu, že ten, kdo má právo vybírat clo, by to spolehlivě mohl prokázat na základě přísahy na svaté ostatky – tak by to měl učinit.“⁴⁶⁸

Z výše uvedeného ustanovení je zřejmé dělení cel na cla ustanovená na zemi a cla ustanovená na vodě. Jednalo se o ustanovení mající za cíl odstranit svévolně zaváděná cla, k jejichž výběru neexistoval starší titul, resp. svolení panovníka.

Další ustanovení se týkala výše vybíraných cel. Zásadně měla být dodržována správná výše cel, tedy i vodních, stejně tak jako i místo, kde clo bylo vybíráno. Porušení tohoto pravidla bylo důvodem předvedení osob, které pravidlo porušily, před soudce, krále, resp. císaře. Neoprávněný výběr cla byl považován za zbojnictví.

„Rovněž přikazujeme, aby všechna cla, která byla zvýšena proti těm dřívějším, byla zpět snížena, a též aby clo zůstalo na té úrovni, jak tomu dle práva má být.“⁴⁶⁹

„Pokud někdo vybírá větší clo než to, které smí podle práva vybírat, nebo ho vybírá na jiném místě, než bylo stanoveno, bude z tohoto důvodu předveden před svého soudce nebo císaře (krále) podle práva, a bude s ním jednáno jako se zbojníkem.“⁴⁷⁰

S oprávněním vybírat cla na vodách souvisela povinnost zřizovat, udržovat a opravovat cesty a mosty. Příslušné ustanovení zde uvádíme jak v českém překladu, tak i v německém originálu.

„Všichni, kteří vybírají clo na vodě nebo na zemi, mají povinnost cesty a mosty, s ohledem na své povinnosti, zřizovat a opravovat.“⁴⁷¹

„Alle, di zcol nemen uf wassere oder uf lande, di sullen den wegen unde den brucken ir recht haldin mit machen unde mit besserunge.“⁴⁷²

V další části tohoto ustanovení nalezneme také část zakotvující povinnost zajistit bezpečnost a doprovod.

⁴⁶⁷ „Sint gesezctet uf wassere oder uf lande.“

⁴⁶⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁶⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁷⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁷¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁷² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

„A tak ti, co vybírají clo, mají povinnost zajistit bezpečnost a doprovod až tam, kam sahá jejich pravomoc, za tím účelem, aby nedošlo k žádné ztrátě.“⁴⁷³

Nechybí zde ani sankční ustanovení.

„Pokud někdo tento příkaz třikrát poruší, bude kvůli tomu předveden před císaře, tudíž podle práva – toto clo by pak mělo být k dispozici říši.“⁴⁷⁴

Velmi zajímavá jsou z hlediska dalšího vývoje českého vodního práva ustanovení týkající se povodní:

„Všechny vesnice, které leží u vody a mají hráz, která je chrání před povodní, mají povinnost svou část hráze opravovat.“

(„Welche dorf bi wassere lit unde einen tam haben, der si bewart vor der vlut, iclich dorf sal sin teildes tammes vestenen vor der vlut.“)

Jedná se o ustanovení vycházející především ze situace v německých zemích, kde byla výstavba společných ochranných staveb proti povodním na vyšší úrovni. Tato vyšší úroveň však byla ovlivněna místními geografickými podmínkami, které výstavbě takových zařízení spíše svědčily. Jakkoli toto ustanovení nevypovídá příliš o jeho uplatnitelnosti v českých zemích, tvoří základ pozdějšího principu příspěvků na společné náklady vynaložené na zřízení vodního díla nebo rozsáhlejší stavební akce, např. melioračního podniku.

„V případě, že přijde povodeň a prolomí hráz, a kdokoliv k tomu přivede přivolané, kteří jsou usídleni poblíž hráze, pak ten, kdo nepomůže hráz opravit, přijde o tento majetek (pozemky), který za hrází vlastní.“

Další ustanovení se týkalo živelných pohrom a povinnosti osob usídlených poblíž hráze zasažené živelnou pohromou. V případě, že by tyto osoby nepomohly s opravou hráze, mohly být potrestány propadnutím (ztrátou) majetku chráněného touto hrází.

Ačkoli předchozí dvě ustanovení týkající se hrází sice zcela nezapadají do podmínek, v jakých se nacházely české země v předhusitském období, je bezpochyby možné přistoupit k extenzivnějšímu výkladu, a spojit je například se situací, kdy dojde k protržení hráze vrchnostenského rybníku. Pokud, zejména v pozdější době, měli poddaní povinnost pomáhat při živelných katastrofách, měla obdobná ustanovení za cíl chránit především vrchnostenský majetek.

⁴⁷³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁷⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

Z hlediska vývoje vodního práva má nicméně mimořádný význam následující ustanovení, které má své kořeny již v římském právu,⁴⁷⁵ a v různých modifikacích se objevuje (nejen) v českém právu dodnes. Jedná se ustanovení týkající se půdy odplavované z pobřežního pozemku.⁴⁷⁶

„To, co voda odplaví z pozemku, to ztratí ten, komu tento pozemek patří.“

(„Was das wasser abschebet deme lande, das hat he vorlorn, des das lant is.“)

Tato problematika byla řešena již v římském právu, konkrétně v ustanoveních o naplavenině (*alluvio*) a strži (*avulsio*), která zpravidla mají komplementární charakter.⁴⁷⁷ Máme-li blíže posoudit charakter výše uvedeného ustanovení, obsaženého v Saském zrcadle, můžeme konstatovat, že toto ustanovení mělo spíše charakter avulsiální.

Projevuje-li voda nosivou sílu ve větším měřítku, tj. přesáhne-li její síla charakter pouhého aluvia a avulsia, může dojít ke vzniku ostrovů, u kterých předpokládáme zpravidla trvalejší charakter. O ostrovech pojednávalo i Saské zrcadlo:

„Vytvoří-li ale (povodeň, vodní proud) nové koryto, pak svůj pozemek neztrácí (stále mu patří).“

(„Bricht is aber einen nuwen abegang, da mite vorlust he sins landes nicht.“)

Jednalo se o ostrovy vzniklé odtržením části pozemku od jednoho břehu, v důsledku čehož si vodní tok vytvořil nové koryto, nacházející se mezi původním pozemkem, a jeho odtrženou částí. Logickým vyústěním tohoto ustanovení je jeho následující část, pojednávající o ostrovech, jejichž vznik byl důsledkem dlouhodobějšího procesu, často obtížně postižitelného jedinou generací obyvatel.

„Pokud vznikne v prostoru nějaké řeky ostrov, pak patří k tomu břehu, který je bližší; pokud vznikne uprostřed, patří k oběma břehům.“

(„Welch wert sich erhebet binnen eime vlusse, welcheme stade he neir is, zu dem stade gehort der wert; is he vormittene, he gehort zu beidenstaden.“)

⁴⁷⁵ Jedná se o ustanovení v Digestech: D 41,1,7,1 (naplavenina) a D 41,1,7,2 (strž). Dále D 41,1,7,3 (ostrov v moři a v řece), D 41,1,7,4 (změna řečiště a ostrov v řece), D 41,1,7,5 (řeka opustí koryto) a další ustanovení.

⁴⁷⁶ Nalezneme je i v §§1068 a 1069 občanského zákoníku, č.89/2012 Sb. Související ustanovení pak nalezneme v §§1070-1071.

⁴⁷⁷ SKŘEJPEK, Michal, Petr BĚLOVSKÝ, Jan ŠEJDL a David FALADA. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny*. Praha: Auditorium, 2017, s. 129-132.

Speciální ustanovení pak reagovalo na vyschnutí koryta v případě extrémních klimatických situací:

„Podobně je tomu i v případě, že koryto (řeky) vyschne.“⁴⁷⁸

(„Das selbe tut der abegang, ab he vortruget.“)

Lze říci, že Saské zrcadlo mělo mimořádný vliv na proces vzniku a formování městského práva. Proces formování jednotlivých oblastí městského práva, jeho existence a působení, procházel různými fázemi směřujícími přes postupné omezení vázanosti městských práv k zahraničí a vyvrcholil nakonec ve vznik kodifikace městského práva; nicméně její vznik je již záležitostí spadající do období stavovského. Základním pramenem městského práva pro dané město byla zakládací listina (městské privilegium). Vázanost městského práva se projevovala v podobě tzv. sdělení, tj. určení, kam se mají měšťané obracet o právní naučení, tj. ke svému vrchnímu právu. K formování městského práva docházelo i v rámci praxe městských soudů, důkazem čehož je například brněnská právní Kniha písaře Jana.⁴⁷⁹

Hovoříme-li o Saském zrcadle, pak můžeme konstatovat, že v důsledku příchodu německých kolonistů, zvláště ve 13.století, do českých a moravských měst, došlo k rozsáhlé recepci práva obsaženého práva v této sbírce, a pravděpodobně tedy i výše popisovaných norem vodoprávních. V Čechách a na Moravě došlo ke vzniku dvou oblastí městského práva, tj. oblasti práva magdeburského, a oblasti práva švábského.

Městské právo souviselo se zakládáním měst. Lze však říci, že v našich zemích bylo toto zakládání oproti západní nebo jižní Evropě opožděno. Do roku 1253 tak lze v Čechách a na Moravě hovořit o celkem 19 městech, přičemž z tohoto počtu náleží 2 města Praze (Staré Město a Starohavelské město).⁴⁸⁰

Za nejstarší doklad městského práva na našem území lze považovat tzv. uničovskou listinu. Panovník v ní potvrdil práva udělená pravděpodobně roku 1213 markrabím Vladislavem Jindřichem. V souvislosti s touto listinou je důležitý pojem „villa“, který bývá běžně překládán jako vesnice. Často se však nejednalo pouze o vesnici, nýbrž o širěji pojatý zemědělsky

⁴⁷⁸ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 221.

⁴⁷⁹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 640 s. Student. ISBN 978-80-87212-39-4, s. 108.

⁴⁸⁰ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 222.

obhospodařovaný celek, území, které by bylo možná lépe přirovnat k dnešnímu katastrálnímu území, jehož součástí byla pole, lesy, pastviny, cesty, a samozřejmě vody.⁴⁸¹

Z uničovské listiny také vyplývá „povolení“ magdeburského práva a stejných právních zvyklostí, jako měli měšťané Bruntálu.⁴⁸² Patrně z roku 1248 pocházela listina (dochovaná dnes z mladšího překladu) svědčící o prodeji vesnice Lovosice. Tato listina obsahovala základní, nicméně důležitá ustanovení související s vodním právem.⁴⁸³

„Jemu také pro nahrazení jeho práce jeden mlýn se všemi ostrovy, s sady a s lesem oddáváme; ...a také vynímáme rybáře, že kolivěk jich bude, dva jeden losos každé léto, a první, kteréhož uloví, nám dávati budú. A což řečený Hertvík kromě toho od týchž rybářův požití muož, řádem práva sůdice z našeho bud' dopustíme a přízni (sic).“⁴⁸⁴

Listina obsahuje také ustanovení o převozu: *„Převoz také, jestli že bychom mínili prodati komu, tůž smluvou neb cenou nad jiné přejem jemu...“⁴⁸⁵*

Brněnská právní kniha písaře Jana vznikla v polovině 14. století a byla od počátku pořizována hlavně pro vnitřní potřebu města Brna.⁴⁸⁶ Tato právní památka se vyznačuje ranou a výraznou recepcí římského práva. Po staletí tvořila základ brněnského městského práva. Byla sestavena na základě původních nálezů, naučení a ustanovení brněnského městského soudu.⁴⁸⁷ Podle Miroslava Flodra lze její vznik umístit mezi roky 1355 a 1357.⁴⁸⁸ Skládá se ze dvou hlavních součástí, souboru privilegií a knihy sentencí.⁴⁸⁹ Za jejího autora je považován brněnský městský notář Jan. Z koncepce právní knihy vyplývá, že se jednalo o progresivního a zjevného stoupence uplatňování římského práva.

⁴⁸¹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 225.

⁴⁸² KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 228.

⁴⁸³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 229.

⁴⁸⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 229.

⁴⁸⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 229.

⁴⁸⁶ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 16.

⁴⁸⁷ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna...*, s. 33.

⁴⁸⁸ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna...*, s. 40.

⁴⁸⁹ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna...*, s. 37.

Zabýváme-li se výše zmíněnou brněnskou právní Knihou písaře Jana, zjistíme, že i v této právní památce nalezneme vodoprávní ustanovení. Vodám je věnován samostatný oddíl,⁴⁹⁰ nazvaný De aquis. Jedná se o ustanovení 75-80:

75 – De aquis et earum meatibus, vulgariter dictis ach⁴⁹¹

76 – De aqua pluviali, quantum ad vicinos ordinarios⁴⁹²

77 – De aqua pluviali et stillicidiis in edificiis villanis⁴⁹³

⁴⁹⁰ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 174-176.

⁴⁹¹ „*Aque meatus, vulgariter dictus ach, duplex est. Quidam naturalis, in quo aqua a sui origine fluxit et ipsum loca petens decliviora per se fecit. Et hunc meatum aqua in utroque littore quandoque ampliat et quandoque coartat nec propter hoc habentes hereditates in eisdem littoribus ad emendam vel reformationem aliquam obligantur. Alius est autem meatus violentus, in quo aqua artificialiter mediantibus obstaculis et quodammodo violenter per fossata ad hoc facta fluere compellitur ratione molendinorum, ortorum, agrorum vel aliarum hereditatum, quibus proficit et prebet plurimum incrementum. Et talis meatus apud magistros molendinatos determinatam secundum latitudinem et profunditatem habet mensuram, quam habentes hereditates in littoribus huiusmodi meatus aque contiguas nec ampliabunt nec compriment, immo, si per aquarum inundacionem rupta fuerit, fossatis purgatis eam omnimode reformabunt, sicut emendas pro voluntate iuratorum eis inpositas voluerint declinare. Sic cribratum est per iuratos et magistros molendinatos, cum fluvius dictus Czwitavia obstaculo remociori rupto extra meatum, quo versus civitatem fluit, per campos versus Schuttam et patibolum defluxisset.*“

(FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 174)

⁴⁹² „*In Chrisans tres vicini cum in quadam declivitate ordinarie residerent et quilibet eorum aquam pluvialem intra septa superiorum suorum edificiorum, ne vicino noceret, capere deberet, medius cum inferiori pro censu nominato pactus est, quod aqua sua in eius curiam flueret. Quod cum superior percepisset et aqua de medio ad inferiorem plusquam anno transivisset, ordinavit cum medio super fluxu aque sue, sicut et ipse medius prius ordinaverat cum extremo. Postremus ergo, qui est inferior, agens in medium petit pro se sentenciari, cum ipse tantum de aqua sua secum ordinaverit, utrum fluxum aque superioris vicini etiam capere debeat, cum in pacto inter ipsum et medium facto non fuerit de hoc cautum.*

Super quo diffinitum est, cum pacta convencione legem accipiant, quod solum medius debet aquam suam propriam et non superioris vicini in fundum inferioris dirivare. Et si promisit medius superiori aquam suam capere, eam capiat et sine dampno inferioris vel ipsam intra metas suas retineat vel alias educat, ne inferiori sit nociva.“ (FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 174)

⁴⁹³ „*Si in villis, ubi pro stillicidiis tectorum intersticia vulgariter dicta reihen dimittuntur, vicinus exaltat tectum super tectum vicini, cavere debet, ne stille descendentes tectum inferius tangant, alioquin stillas easdem ad stratam publi-cam per canale deducere compelletur. Unde nota, quod aqua pluvialis dicitur, que de aere cadit, et si illa naturaliter noceat, tunc de ipsa accio non dabitur vicino contra vicinum nec alteri cuicumque. Si autem talis*

78 – De aqua pluviali, quantum ad agros⁴⁹⁴

79 – De aqua pluviali in edificiis urbanis⁴⁹⁵

aqua opere manu facto, scilicet quia vicinus aliquid edificet vel fundum suum exaltet vel tale quid faciat, propter quod aqua vicino nocere incipiat, ex hoc dabitur accio aque pluvie arcende. Sic enim quisque domum suam meliorem facere debet, ne vicini faciat deteriorem. Unde quilibet stillicidia suorum tectorum capere debet, nisi ius habeat, quod super vicinum cadant.“ (FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 174)

⁴⁹⁴ „*Iurati de Alba Ecclesia proposuerunt in consilio, quod rustici villarum frequenter coram eis conquerantur unus de alio, quod in agro suo faciat fossa-tum, in quo aquam pluvialem capiat in tanta copia, quod ager vicinus aridus maneat nec rigetur. Petiverunt informari et cetera.*

Super quo sunt instructi:

[a] *Si rusticus serere et arare possit sine talibus fossatis, que dicuntur sulci aquarii, tunc sulcos tales non faciat; et si facit, tenetur hac accione, licet agri colendi causa videatur fecisse. Sed si aliter seminare non possit, nisi sulcos aquarios faciat, non tenetur.*

[b] *Item, si opere facto aut in partem superiorem aqua pellitur aut in partem inferiorem dirivatur, accio aque pluvie arcende competit. Unde dicitur et bene aquam pluvialem in suo retinere vel superhabundanciam ex fundo vicini in suum dirivare, dummodo opus in alieno non fiat, omnibus ius esse. Prodesse enim unusquisque sibi, dum alteri non noceat, non prohibetur.*

Et sciendum est hanc accionem superiori adversus inferiorem competere, ne aquam, que natura fluit, opere facto inhibeat per suum agrum decurrere, et eciam inferiori adversus superiorem, ne aliter aquam mutet superior, quam fluere natura solet. Et numquam competit hec accio, cum ipsius loci natura aqua nocere possit. Tunc enim verius est dicere non aquam, sed loci naturam nocere. Unde in summa accio aque pluvie arcende locum habet, si aqua pluvialis vel que crescit ex pluvia noceat non naturaliter, sed opere facto, nisi agri colendi causa illud opus factum sit.

Nota, quod tria sunt, propter que inferior locus superiori servit: lex, natura, loci vetustas, id est servitus, cuius non extat memoria, que semper pro lege habetur, minuendarum et breviandarum scilicet licium causa. Et sepe natura et loci vetustas cedunt legi supervenienti. Quandoque eciam lex et natura cedunt vetustati, quia ut plurimum, cum occurrit questio de talibus, recurritur ad senes, quorum determinacioni, qualiter ab antiquo res se habuerit, statur. Illi eciam, qui tempore medio, credentes ius sibi competere, predicta, sive sint fossata facta sive antiqua fossata obstructa et complanata, vel alia quecumque consimilia possederunt, postea, cum ad pristinum statum eadem redacta fuerint, ad emendas non tenentur, cum primus excedens dudum forsitan sit defunctus.“ (FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 175)

⁴⁹⁵ „*Cum domus Petri, iudicis in Chrisans, esset vendita et exaltasset, emptor parietem tectumque domus in tantum extendisset et prolongasset, quod stille, que prius tectum vicini non tangebant, iam super tectum cadere solebant, quesitum est, quid sit iuris in hoc casu.*

Super quo responsum est, quod parietem licet exaltare, dummodo tectum taliter ordinetur, quod stillicidium cadat in illum locum terre, quem prius tangere consuevit. Unde retroduci potest stillicidium, quia in nostro magis incipiet cadere, sed produci et prolongari non potest, ne alio loco cadat stillicidium, quam in quo posita servitus est.

Soubor vodoprávních ustanovení v brněnské právní knize písaře Jana se skládá z celkem 6 ustanovení, a svým rozsahem se jedná spíše o tematicky krátkou skupinu. Těchto 6 ustanovení vychází ze zápisů v knize sentencí, a jedná se o přejatá znění nálezů s Janovými doplňujícími výklady, obsahující značný podíl římskoprávní materie. Miroslav Flodr v souvislosti s těmito ustanoveními hovoří o záměrném využití římského práva.

Máme-li zhodnotit inspirační zdroje a římskoprávní zakotvení výše uvedeného souboru vodoprávních ustanovení, lze konstatovat, že předobraz ustanovení č.75 lze nalézt v Kodexu (C 11, 43, 1). Ustanovení č. 79 vychází z Institucí (Inst. 2, 3, 1). Ustanovení č. 76–80 jsou spojována hlavně s osmou, šestnáctou a třicátou devátou knihou Digest.⁴⁹⁷

Ustanovení č. 77-79 obsahují rozsáhlé doplňující výklady notáře Jana. Ustanovení č. 75 obsahuje znění sentence a vzniklo jako výsledek společného jednání brněnských přísežných a

Levius enim facere poterimus, sed arcus non. Et omnino sciendum meliorem vicini condicionem per nos fieri posse, sed deteriore non posse, nisi aliquid nominatim in servitute imponenda exceptum sit. Et est hoc generale in omnibus servitutibus, in quibus vicinus vicino et domus domui servit, cuiusmodi sunt fenestrarum et luminum in curiam vicini receptio, edificiorum alcior exaltacio, specialium parietum racione pacis faccio, stillicidiorum aversio vel in canale vel in tectum vel in terram capcio, inmittendorum tignorum in parietem vicini missio, foraminum pro tignis vel laquearibus seu trabibus ponendis nova fraccio vel foraminum antiquorum ampliatio vel artacio vel quantum ad numerum multiplicacio vel minoracio vel in alio loco, quam prius fueri consuevit, nova posicio et sic de multis aliis consimilibus.“ (FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 175-176)

⁴⁹⁶ „*De Zachars interrogatum est, in qua distancia vicino a fonte vicini, quem habuit ab antiquo, novum fontem liceat. Super quo responsum est, quod in suo fundo cuilibet licet fontem fodere, ita profundum sicut placet, sicut et in altum edificare nulli prohibetur. Et quamvis in suo fodiens vicini fontem avertat vel exsiccet, tamen pro hoc cum ipso agi non potest nec eciam accione de dolo, si non animo nocendi, sed sui causa profectus id fecit. Item, qui habet haustum fontis alicuius de iure, iter quoque habere videtur ad hauriendum, sicut eciam tugurium in tuo michi habere licet, si habeam pascuorum servitatem. Equitare vero vel cum curru fontem accedere illi non licet, qui tantum iter ad hauriendum habet. Item, si fons, qui serviebat, exaruit et per longum tempus iterum fluere cepit, servitus recuperatur, quia non per negligenciam vel culpam talis servitus amissa fuit.*“ (FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, svazek 1, s. 176)

⁴⁹⁷ Ustanovení č. 76 vychází z D 16,3,1 §6; ustanovení č. 77–D 39,3,1 pr., dále D 39,3,1 §§1,4 a konečně D 39,3,1 §§ 15,17; ustanovení č. 78 – D 39,3,1 §§ 5,10,11, 13-15, dále pak D 39,3,2 pr, a konečně D 39,3,2 §1 sg; ustanovení č. 79 – D 8,2,2 a D 8,2,20 § 2-5; ustanovení č. 80 – D 8,3,3 §3, D 8,3,6 §1, D 8,3,34 §1, D 8,3,35, D 39,3,1 §12;

mlynářských mistrů. Ustanovení č. 76 se vztahuje ke knize 16. Digest.⁴⁹⁸ Ustanovení č. 79 vychází z dlouhodobých sporů, které vedl kupec domu bývalého křižanovského rychtáře Petra se svým sousedem. Ustanovení č. 80 vychází z 3 nálezů v různých případech. Samotné ustanovení se týká Žďáru nad Sázavou, poddanského městečka žďárského cisterciáckého kláštera. Žďár nad Sázavou sice náležel k okruhu brněnského městského práva, patřil však k méně častým žadatelům o právní naučení.⁴⁹⁹

Sérii vodoprávních ustanovení nalezneme také v Míšeňské právní knize, která svým vznikem spadá rovněž do předhusitského období. Míšeňská právní kniha vycházela z magdeburského práva. Řídila se jí města v severních a středních Čechách a na severní a střední Moravě ve a Slezsku. Jedná se o celkem 20 ustanovení dotýkajících se vody a mlynářství.⁵⁰⁰ Ustanovení č. 1 (Distinctio 1.) upravovalo společné užívání vody, pokud na jedné mlýnské struze existovalo více mlýnů. Voda měla být zadržována tak, aby všechny mlýny měly vodu.

„Tu, kdežto tři mlýnové méně aneb více na jednom mlýnném přiekopě, to jest na struze, ležie, kteřížto toho mlýnného přiekopa s tú vodú všichni potřebují a požívají, ti mají všichni prahové rovně ležeti vyměření od mrtvé váhy aneb od mrtvé vody a na nejdolejnejší mlýn má zavěšeno býti od mrtvé váhy. Potom jeden po druhém vzhóru té vody, aby každý svého rovného pádu dobyl aneb získal z toho vodného žlabu.“

Ustanovení č.2 se týkalo zřizování splavů na mlýnském náhonu a jejich udržování společnými náklady.

„Tu, kdež stav aneb hráze ležie aneb přepad, to jest splav, na jednom mlýnném přiekopě, ješto tu vodu, ten stav a ten přepad mají, tu ty spolu držeti rovným nákladem i rovným děláním a nemá jim nic přepuštěno býti mezi se rozděliti, neb tu roste tomu vesničstvu i tomu vikpildu, to jest té honitbě, škoda od toho.“

Ustanovení č.3 se týkalo stavebních charakteristik a rozměrů splavu. Velmi zajímavé je ustanovení č.4, které se týkalo oprav protržených nebo zničených splavů. Náklady na opravu těchto vodních děl měly být rozděleny rovným dílem.

⁴⁹⁸ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, [svazek 3](#), s. 43.

⁴⁹⁹ FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2, [svazek 3](#), s. 40.

⁵⁰⁰ SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010, 835 s. ; 25 cm. ISBN 978-80-7182-280-6.

„Vodná protrženie aneb zrušenie, kteráž na stavu aneb v tom přěpadu a splavu budú, ty mají ti mlynářové spolu opraviti na rovný díel, leč to rušenie stane se nahoře leč dole.“

Ustanovení č.5 upravovalo dovolenou výšku splavů. Ustanovení č. 6 se týkalo vesnických splavů a jednotlivě budovaných mlýnů na nestálé vodě. Ustanovení č.7 upravovalo šířku splavů.

Ustanovení č.8 se týkalo vzájemné polohy vodních žlabů u jednotlivých mlýnů.⁵⁰¹ Ustanovení č. 9 se zabývalo problematikou stavění měrných sloupů (cejchů) a jejich udržování.

„Ten měrný slúp, tj. ten měrný kuol, podle najbližšieho vodného žlabu má vkován býti ve všech mlýniech věčně. Až ten se ven vylomí, potom má jiný nový tam vkován býti.“

Ustanovení č. 10 se týkalo opatření k ochraně mlýnů v případě povodně. Povinností každého mlynáře bylo vytáhnout vodní žlaby, a zároveň o hrozícím nebezpečí uvědomit ostatní mlynáře.

„Když povodeň bude, že ti mlynářové přieliš vody mají, tehda mají všichni nahoru táhnúti své vodné žlaby a to má jeden druhému vědomo učiniti, tu má pokuta na to udělaná býti podle svolenie.“

Ustanovení č.11 se týkalo rubání ledu.

Ustanovení č.12 se týkalo mýcení dřevin ve stavech.⁵⁰² Ustanovení č.13-20 se již dotýkala samotného mlynářského provozu, a vztahují se tedy k vodě vzdáleněji.

K doplnění nastíněného obrazu vodoprávních vztahů v předhusitské době je třeba uvést, že do této epochy spadá budování prvních kamenných mostů (v roce 1158 byl postaven Juditin most). Na různých sídlištích a ve městech jsou zakládány studny a vodovody. Například již v 10.století máme doklad o existenci studny na Pražském hradě. Ve 12.století pravděpodobně již existoval vodovod zásobující Vyšehrad z pramene „Jezerka“ nad Michlí.

5.2. Mlynářství

Tato podkapitola je první ze série podkapitol pojednávajících o mlynářství v souvislosti vývojem vodního práva a právních vztahů k vodám. S ohledem na vodu a vodní právo budu hovořit o vodních mlýnech. Vodní mlýny jsou založeny na využití motorické síly tekoucího proudu vody, která působí na vodní kolo. Vodní síla uvádí do pohybu vodní kolo, a to uvádí do pohybu dřevěné soukolí mlýna. Vodní mlýny sehrály prvořadou roli v hospodářském vývoji Evropy. Postupem doby začaly být mlýny využívány nejen k mletí a výrobě mouky, ale vodní síla

⁵⁰¹ SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha...*, s. 331.

⁵⁰² SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha...*, s. 332.

prostřednictvím vodního kola umožnila pohon řady dalších zařízení (vodních strojů) v různých výrobních oborech, například v textilní výrobě, soukenictví (vodní valchy), hornictví, hutnictví (drcení rudy a nejrůznější buchary), lesním hospodářství, kožedělné výrobě, a v pozdější době pak také v papírenství.⁵⁰³

Ačkoli vodní mlýn popsal již římský architekt Vitruvius, byly v římské praxi vodní mlýny využívány jen velmi málo. Na naše území se vodní mlýny dostaly patrně ze západní Evropy, hojně byly například ve Franské říši, kde se staly součástí právní úpravy obsažené v tzv. barbarských zákonících. Přesto však po dlouhou dobu byly i na našem území používány nejrůznější typy ručních mlýnků poháněných lidskou silou, jednalo se především o rotační obilní mlýnky.⁵⁰⁴ Bylo tomu patrně proto, že výstavba mlýna byla po dlouhou dobu poměrně náročnou záležitostí, a to jak z hlediska finanční, tak i technické stránky.⁵⁰⁵

Zabýváme-li se právními aspekty vzniku mlýnů, pak můžeme konstatovat, že zřízení mlýna vyžadovalo, aby měl jeho majitel právo k vodnímu toku, který sloužil k pohonu příslušného mlýna. Proto vznikaly mlýny nejdříve jako součást většího majetkového souboru, pro pozdější dobu lze již užít pojem velkostatek. Mohlo se jednat buď o majetek královský, případně církevní, resp. klášterní. Vodní mlýny po dlouhou dobu soupeřily s rotačními mlýnky, neboť rotační mlýnek měl oproti vodním mlýnům některé výhody – především nebyl závislý na dostatečném množství vody, byl odolný proti poškození, a byl přenosný. Uvádí se, že, vzhledem ke všem nevýhodám vodních mlýnů, mohly tyto pracovat zhruba 100 dní v roce. K většímu rozšíření vodních mlýnů mohla přispět zvyšující se cena pracovní síly, které bylo třeba k obsluze ručních mlýnků.⁵⁰⁶

První písemné zmínky o mlýnech na našem území se většinou týkají pouze mlýnů, které se nacházely na statcích spravovaných církví. Mimořádnou roli při zřizování mlýnů sehrály v raném středověku kláštery, považované v této době za průkopníky v oboru hospodářské techniky.⁵⁰⁷ Mlýny, které jsou uváděny ve 12.století na církevních statcích, byly zpravidla dané církevní instituci darovány panovníkem nebo feudály. Vzhledem k finanční náročnosti založení

⁵⁰³ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky v Československu (do konce 18. století)*. 1. vyd. Praha: Academia, 1974, s. 92.

⁵⁰⁴ Ruční mlýnky byly v 10.století již velmi rozšířené, a snad byly v této době v každé vesnici. Uvádí se, že za den bylo možno tímto nástrojem semlít asi 20kg pšenice. Naproti tomu ve vodním mlýnu s jedním kolem bylo možné semlít denně až 20-25 metrických centů obilí.

⁵⁰⁵ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 88 an.

⁵⁰⁶ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 88-91.

⁵⁰⁷ V 66.kapitole regulí sv. Benedikta jsou zmiňovány mlýny jako zařízení potřebující vodu.

nového mlýna to obvykle byly právě vrchnosti (zpočátku hlavně církevní), kdo měl nezbytné prostředky na realizaci stavby. Z hlediska právního vymezení je někdy uváděn nikoli mlýn samotný, ale tzv. místo na mlýn, mlýnské místo, tj. pozemek v blízkosti vodního toku, který byl v rámci daného pozemkového souboru určen k postavení vodního mlýna. Hovoří-li se o místě na mlýn, jednalo se zpravidla o nově zřizovaný mlýn.⁵⁰⁸ Již v roce 1140 je uváděn mlýn na Sázavě, který patřil sázavskému klášteru. Lze o něm však předpokládat, že nebyl založen právě v roce 1140, nýbrž že existoval již před tímto datem.

O existenci mlýnů se dozvídáme již v nejstarších listinách, nicméně v řadě případů se jedná o falza, a skutečný výskyt mlýna tak v daném případě musíme posunout k mladšímu datu. O mlýnech se hovoří také v některých kronikách, např. v Kronice Kanovníka vyšehradského. Tato kronika zmiňuje k roku 1040 mlýn, o kterém se pojednává v zakládací listině Břevnovského kláštera (falzum).

Za skutečně nejstarší zmínku o existenci vodního mlýna lze považovat zakládací listinu kostela v Úněticích, která pochází z období vlády Soběslava I. (1125-1140). Je možné se však domnívat, že budování mlýnů bylo v té době již běžnou záležitostí. Jednalo se o mlýn na Únětickém potoce, označovaném v historických pramenech také jako Slativnice („...*molendinum in supradicto rivo...*“). Na základě provedeného hydrologického výzkumu bylo zjištěno, že se s největší pravděpodobností jednalo o typologicky nejstarší typ mechanického vodního mlýna, roztáčeného vodorovně ležícím kolem. Tuto teorii podporuje i fakt, že Únětický potok má celkem malý spád a proud, a je tudíž méně vhodný pro mlýn s vertikálním kolem na spodní nebo svrchní vodu.⁵⁰⁹ Podle některých názorů se měl mlýn nacházet nedaleko stávajícího kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Pro nejstarší listiny je typické, že mlýny, které se v nich vyskytují, byly pojímány jako součást širšího majetkového komplexu, který byl předmětem právních jednání zachyceného v listině.

Na konci 13. století také výrazně stoupá počet mlýnů a údaje o nich jsou podrobnější. V těchto údajích lze spatřovat zárodky pozdějších evidencí a seznamů mlýnů. V dobových dokumentech (listinách) nalezneme nejprve zmínky o stavu mlýna, a hlavně o počtu kol. Zpočátku se jednalo hlavně o mlýny o 1 kole, později nalézáme mlýny s více koly. Na počátku 14. století tak v Brně nalezneme mlýn dokonce s 10 koly. Tento stav je dokladem snahy o intenzivnější využití vodní energie a budování mlýnů schopných zpracovat více obilí. Konečně je to také důkazem rozvoje a větší specializace mlynářství, růstu počtu mlýnů, jejich rostoucí hustoty v dané lokalitě, a

⁵⁰⁸ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 88-91.

⁵⁰⁹ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 119-125.

v neposlední řadě začleňování mlýnů do měst. Tyto skutečnosti vedly k tomu, že mlynářskou činnost bylo třeba regulovat, zejména ve městech, a že mlynářství našlo svůj odraz také v městském právu.

Chceme-li hovořit o využití vodní síly v jiných odvětvích, lze uvést, že již na konci 13.století a na počátku 14.století existovaly na Moravě mlýny určené k pohonu vodní valchy. Ve 2.polovině 13.století jsme obdobně svědky využívání vodní energie v hutnictví.⁵¹⁰

Speciálním typem mlýnů byly lodní mlýny. Tyto mlýny byly zřizovány na lodích, a poháněla je voda, protékající pod lodí.

Ve vztahu k mlýnům postupně získávaly vrchnosti tzv. mlýnský přímus, jehož podstatou bylo oprávnění vrchností nutit poddané nechat semlít obilí v daném vrchnostenském mlýnu. Na základě mlýnského přímusu bylo zároveň poddaným zakázáno mlít obilí v jiných mlýnech.

Mlýny byly také předmětem řady soudních sporů, a to již v předhusitské době. V této souvislosti uvedme například spor vedený kartuziánským klášteřem o mlýn v Moravičanech v roce 1407. Spor byl veden s Herartem z Kunštátu, který odklonil vodu vedenou na mlýn. V roce 1410 pak byl pobořen Herartův mlýn a zničen stav. Spor pokračoval i v následujících letech, kdy bylo klášteři bráněno ve výstavbě mlýna, a Herartův nástupce Boček nechal rozbořit splav, který zadržoval vodu pro klášterní mlýn.

Mlýny hojně vznikaly v okolí velkých řek, ale i menších vodních toků, potoků, a také rybníků. Na tomto místě dochází někdy k propojení právních vztahů k mlýnům a právních vztahů k rybníkům. Vzdávající množství mlýnů vedlo k tomu, že si některé mlýny začaly konkurovat, a navzájem si odebíraly vodu. Z tohoto důvodu bylo ve 14.století povoleno v Praze stavět již výše zmíněné lodní mlýny. Tyto mlýny byly pomocí silných lan ukotveny ke břehu, a zároveň je bylo možno více či méně přibližovat ke břehu, a lépe využívat vodní proud. Konečně pak mohly být čluny s mlýnem přesunuty na jiné vhodné místo. Vodní kola lodních mlýnů bylo třeba chránit před plovoucími předměty pomocí česliček. Obdobou lodních mlýnů byly nákolní mlýny, které vznikaly z lodních mlýnů, a lépe dokázaly využívat vodní energii.

5.3. Rybníkářství

Kdy vznikl na našem území první rybník, nevíme. O původu prvních stavitelů rybníků na našem území sice nemáme přesné informace, nicméně teorie o jejich původu se vyskytly v různé podobě. S největší pravděpodobností se jednalo o příslušníky mnišských řádů, kteří přicházeli do

⁵¹⁰ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 88-92.

Čech od 11.století. Podle dobových názorů některých německých historiků se mělo jednat o německé kolonisty.

Informace o prvních rybnících mohou pocházet hlavně z archeologických výzkumů, neboť pro nejstarší období písemné prameny chybí. Na počátku rybníkářství jako takového stála lovecká vášeň, která se, když vzniklo rybářství, posunula na vyšší úroveň „extenzivní výroby ryby.“

První rybníky patrně vznikaly ve formě jakýchsi rybích sádek, nebo haltýřů, kde bylo možné uchovávat živé, dříve nachytané ryby. Z těchto rybích sádek byl pak jen malý krůček k rybníkům a drobným přehradám. Je třeba zmínit, že první stavitelé rybníků znali přirozeně vzniklá jezera a vodní útvary, kde k vybudování přehrady nebo k přehrazení vodního toku došlo vlivem přírodního procesu. I takové nádrže mohly v sobě držet rybí osádku. Hráze prvních rybníků byly povětšinou nízké a málo pevné. Lze se domnívat, že takové rybníky byly málo trvanlivé, neboť jejich hráze mohly být rychle poškozené náhlými přívaly vody. Proto lidé začali budovat i nádrže, které bylo možno vypustit. O podobě prvních výpustí nemáme přesné informace.⁵¹¹ Navzdory nedostatku písemných pramenů můžeme konstatovat, že první umělé nádrže vznikaly na našem území již v předstátní době. Snad to bylo zásluhou slovanských rybářů. Toto období můžeme z hlediska typologie vodních děl označit jako období jednoduchých sádek a haltýřů.⁵¹²

První písemné doklady o budování rybníků jako vodních děl nalezneme v již zmiňované listině z roku 1227, ve které král Přemysl Otakar I. povoluje správci bitovské provincie prodat lovětínský újezd u Jihlavy louckému klášteru, a výslovně povoluje louckému klášteru na získaných pozemcích budovat rybníky.⁵¹³ Tato listina je ale také dokladem toho, že budování rybníků bylo na našem území na počátku 13.století již běžnou praxí. Zrod českého rybníkářství rovněž úzce souvisí s rozvojem zemědělské výroby. Území našeho státu mělo příhodné podmínky pro chov ryb, a tedy i budování rybníků, neboť zde byl dostatek drobných potoků a říček s relativně stálým přítokem. Pro budování hrází a hrázek bylo ale důležité i složení půdy. Jakkoli byl říční rybolov v našich zemích rozvinutý, byl přesto do značné míry závislý na přírodních podmínkách a aktuální hydrologické a klimatické situaci. Proto bylo třeba budovat rybníky a získat tak trvalý a stabilní zdroj ryb.

⁵¹¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha: Orbis, 1963, s. 9.

⁵¹² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 9.

⁵¹³ Moravský zemský archiv v Brně Premonstráti Louka (1190-1798) 1227, listina sig. E57, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-MZA/E57/1227/charter>, accessed at 2021-06-15Z

Rybník, co by druh vodního útvaru se stojatou vodou, nejlépe vyhovoval chovu kaprů. První etapa rybníkářství se zaměřovala hlavně na nasazování matečných ryb, a spoléhala na přirozené rozmnožování ryb. Od počátku 13.století, kdy můžeme na našem území hovořit o desítkách vybudovaných rybníků, se jejich počet začal rychle zvětšovat, neboť začala růst poptávka po rybách, a to jak ze strany šlechty, tak také z řad klášterů. A konečně velkou roli hrálo také zakládání měst, na jejichž trhy mohla šlechta a kláštery dodávat přebytečné ryby k prodeji.⁵¹⁴

S rozvojem státu a správy, ale hlavně s rozvojem písemné kultury, narůstá množství písemných zmínek dokládajících právní jednání spojené s rybníky. V listině z roku 1263 se zmiňuje rybník u Žďáru na Českomoravské vrchovině. Z roku 1267 pochází zmínka o rybníku na ketřském panství. V roce 1278 existoval jeden rybník v Kroměříži. Z hlediska vodoprávních norem je mimořádně zajímavá listina z roku 1314, která se týká rybníku ve vsi Zlatníky. Je v ní totiž zakotvena povinnost rychtáře dohlížet na rybník.⁵¹⁵

Od poloviny 14.století se množství písemných zmínek o rybníkářství a jeho právních vztazích zvětšuje dosud nevídaným způsobem. Tato doba je první etapou rozkvětu českého rybníkářství. O rozvoj rybníkářství se zasloužil také Karel IV. Svědčí o tom například dobové kroniky. Karel IV. bývá nazýván „*zakladatelem slávy českého rybníkářství*.“ Karel IV. významným způsobem podporoval výstavbu rybníků na královských statcích. Již v této době začíná společnost považovat retenční význam rybníků jako ochranného prostředku při povodních. Rybníky také sloužily jako zdroj letního výparu vody a zdroj vody pro pohon mlýnů a hamrů. Vybudováním rybníků na pozemcích nevhodných k obdělávání docházelo k jejich zhodnocení. S rozvojem rybníčního stavitelství začaly vznikat rybníky o velké rozloze, s velkými a pevnými hrázemi. Z této doby například pocházejí 3 dodnes existující rybníky – Dvořiště, Holná, a Velký rybník u Doks.

Všechny tyto rybníky vznikly na do té doby neužitečných bažinách. Zdokonalením stavební techniky bylo možné stavět rybníky o rozloze až několika desítek hektarů. Pro budování hrází a jejich upevnění bylo v řadě případů využito existujících přírodních opor (např. skalní vyvěřelé prahy).

Stavitelé rybníků v této době často čelili poškození rybníků zřízených prostým přehrazením vodního toku povodněmi. Z tohoto důvodu začaly být budovány soustavy rybníků napájené stokami a kanály vedenými mimo koryto hlavního toku. Musíme si však uvědomit náročnost

⁵¹⁴ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 10.

⁵¹⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 11.

takových projektů, neboť většinu těchto děl bylo možno vybudovat pouze za pomoci primitivní techniky.⁵¹⁶

Na konci 14.století začíná ve velkém budovat rybníky také šlechta. Doklad o tom nalezneme například v některých účtech. Z těchto účtů vyplývá, že na budování rybníků byli najímáni hlavně námezdní dělníci. Stavebník (např. vrchnost) obvykle zadal stavbu rybníkářskému odborníkovi, s nímž sjednal finanční i věcné aspekty stavby. Tento odborník si pak zajišťoval námezdní dělníky, pracující za denní mzdu.⁵¹⁷ Porovnáme-li poměr námezdních dělníků s jinými druhy dělníků pracujících na stavbách rybníků, zjistíme, že ačkoli v této době námezdní dělníci převažovali, podílelo se na budování rybníků také poddané obyvatelstvo, robotníci. Robotníci byli využíváni zejména k navážení stavebního materiálu, v rámci tzv. potažní roboty. Stavba rybníků byla finančně náročným projektem, na středně velký rybník bylo třeba vynaložit pět až deset tisíc grošů. Stavební materiál byl získáván z místních zdrojů, kámen z okolních lomů a dřevo z lesů. I přes značnou finanční náročnost představovaly však rybníky vhodnou a výhodnou investicí pro stavebníky, hlavně pro šlechtu. Ceny osazených rybníků se pohybovaly v desítkách tisíc grošů.

Z hlediska vodního práva je mimořádně zajímavý aspekt zabírání půdy pro stavbu rybníků. Pro stavbu rybníka byla často zabavována poddanská půda. Tato praxe vrchností bývala hojně kritizována, nicméně i za tuto půdu byla poddaným poskytována určitá náhrada, alespoň částečná. S rozvojem budování rybníků se rychle začal rozvíjet obchod s rybami. Ryby nacházely odbyt zejména ve městech a rybí maso se konzumovalo také v sušené, uzené, nebo solené podobě. České ryby, zvláště kapr, ale nacházely odbyt i v zahraničí. Zejména ryby z jihočeských a jihomoravských oblastí byly dováženy do německých a rakouských měst. Odhaduje se, že ve 14.století se nacházelo v Čechách a na Moravě dohromady několik stovek rybníků. Rybníky vznikaly jak v nížinách, ale i výše položených oblastech, zkrátka všude, kde k tomu byly dobré podmínky.

Jak rostl počet rybníků, začaly se formovat velké rybníční pánve a rybníkářské oblasti.⁵¹⁸ Ve druhé polovině 14.století dochází k rozvoji rybníčních oblastí a řada rybníků začíná být budována v nížinách, kde byly rybníky zřizovány i mimo hlavní vodní toky, a voda k nim byla přiváděna

⁵¹⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 12.

⁵¹⁷ Mzda obvykle činila 1 groš denně.

⁵¹⁸ Jednalo se například o Třeboňsko, Vodňansko a Blatensko. Rybníky vznikaly ale i v povodí Ohře, dále na Českomoravské vrchovině, na Poděbradsku, v povodí řeky Moravy, v jihomoravských úvalech, a v mnoha dalších lokalitách.

soustavou náhonů.⁵¹⁹ Na konci 14.století také došlo k rozšíření metody odděleného pěstování kapřího plodu a přesazování tříletých kaprů do větších rybníků. Zdokonalovala se také metoda výběru vhodných ryb k rozmnožování. S tím docházelo také k zvyšování produkce kaprů. Velkým problémem bylo řádění dravců v rybnících, zejména štik.⁵²⁰

Se zdokonalením metod chovu ryb došlo k rozšíření typologie rybníků jako vodních nádrží. Matečné ryby byly nasazovány nikoli do hlavních rybníků, ale do malých mělkých rybníčků, z nichž byly odstraněny dravé ryby. Po třech letech byl vylíhlý plůdek rozvážen do větších rybníků, kde dorostl do konzumní velikosti.⁵²¹ Pro zdůraznění progresivnosti nové metody uveďme, že z 510 chovných kaprů bylo sloveno na 90tisíc potomků. Rybníkářství se tak rychle stalo novou podnikatelskou činností šlechty.

První slibně rozvinutou etapu českého rybníkářství přerušily husitské války. Čilé budování nových rybníků bylo podstatně zbržděno, ne-li zcela zastaveno. Existují však i zmínky o tom, že rybníky byly budovány i během husitských válek. Přesto však české rybníky neunikly plenění válčících stran, zejména husitů. U mnohých rybníků byly prokopány hráze, zničeno rybníční zařízení, a ryby rozkradeny.⁵²² Řada rybníků válečným událostem podlehla. Stávalo se, že prokopání rybníka bylo nutné k odvrácení porážky apod. Na některých místech plundrovali rybníky sami poddaní, jinde je nebylo možné kvůli válečným událostem v dané oblasti vůbec obhospodařovat.

Ještě před rokem 1434 se však na řadě míst začalo s obnovou zničených rybníků. Obnovovány byly také mnohé klášterní rybníky. Výnosy z prodeje ryb umožnily šlechtě rychle zacetit ztráty a zničené hospodářství znovu nastartovat.

Zmínky o právních vztazích týkajících se rybníků nalezneme také v listinách. Většina z nich byla sepsána v latině. Rozlišujeme různé typy nádrží, které lze považovat za rybníky. Nádrže jsou většinou označovány pojmy „stagnum“ (nádrž se stojatou povrchovou vodou), případně „piscina.“ Jako nejasný lze charakterizovat pojem „structura lignorum ad piscandum.“ Tento pojem bývá ztotožňován s tzv. slupí.⁵²³

⁵¹⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky a přehradní jezera*. Praha: Orbis, 1963, s. 13.

⁵²⁰ V Bošileckém rybníku v letech 1449 až 1451 řádily štiky tak, že při výlovu nebyl nalezen ani jeden kapr z nově vylíhlé generace.

⁵²¹ Hospodaření pomocí nového způsobu je doloženo v polovině 15.století v jižních Čechách, na rybníku Dvořiště.

⁵²² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 13.

⁵²³ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 162.

5.4. Horní právo

Lze říci, že souvislost horního práva s právem vodním bývá někdy neprávem opomíjena, anebo jí není věnována patřičná pozornost. Cílem výkladu obsaženého v této podkapitole je blíže seznámit čtenáře s touto problematikou, a osvětlit vliv kodifikace horního práva pro vodní právo jako takové.

Počátky horního práva na našem území jsou spjaty s dobýváním drahých kovů, kovů a rud. Podoba horního práva před rokem 1249 je z větší části hypotetická. Za vlády Václava I. bylo vydáno horní privilegium pro Jihlavu. Toto privilegium se dochovalo ve dvou zněních, označovaných písmeny A a B. Datování i původ listiny je sporný, vzhledem k předpokladu, že se jedná o falzum.⁵²⁴

A) *„Rovněž, pokud by nějaký důl jinému dolu skrze vodu bránil v činnosti, soudce má povinnost toto zveřejnit po dobu tří dní. Po uplynutí třídenní lhůty, důl, který je na závadu, nechť je podle práva přidělen takto poškozenému dolu.“⁵²⁵*

B) *„Rovněž, pokud by nějaký důl jinému dolu skrze vodu bránil v činnosti, má to být soudcem a vrchním horním úředníkem (perkmistrem) v průběhu tří dní nepřerušovaným způsobem (veřejně) vyhlášováno – pokud nejsou vzneseny námitky, důl, který je takto na obtíž, nechť je poškozeným dolem podle práva vyvlastněn.“⁵²⁶*

V souvislosti s horním právem je třeba zmínit významnou právní památku, kterou se stal zákoník horního práva, přijatý Václavem II. kolem roku 1305. Právě tato kodifikace má z hlediska dějin vodního práva mimořádný význam, neboť se jedná patrně o první právní předpis na našem území, který obsahoval ve znatelné podobě vodoprávní ustanovení. Je to zároveň první právní předpis upravující problematiku vody komplexnějším způsobem, byť se jedná pouze o právní úpravu důlních a podpovrchových vod.

Při výkladu o Horním zákoníku Václava II. budeme vycházet z edice tohoto předpisu vydané roku 2000 na základě českého překladu pocházejícího z roku 1460, tzv. Přespolova rukopisu.⁵²⁷ Horní zákoník (IRM) byl přijat Václavem II. v době rozmachu kutnohorské těžby stříbrných rud. Kutná Hora tehdy představovala největší hornické a technologické centrum

⁵²⁴ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 229-231.

⁵²⁵ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 231-232.

⁵²⁶ KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám...*, s. 232.

⁵²⁷ *Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov: z latiny přeložil Petr Přespole roku 1460, k vydání připravil Jaroslav Bilek roku 2000.* Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna, 2000. ISBN 80-86406-06-7.

českého státu s roční produkcí 2 až 5 tun stříbra. IRM nahradilo do té doby používané zvykové normy v oblasti horního práva, a také některá již překonaná ustanovení jihlavských horních řádů. Přijetí nové právní úpravy bylo mj. odůvodněno rozvojem dalších důlních provozů a hornických středisek.⁵²⁸

Za autora IRM je považován Gozzius z Orvieta, který byl pozván Václavem II. do Čech, aby zde vypracoval zemský soudní řád. Kvůli odporu stavů, které se obávaly vlivu římského a kanonického práva, tento řád nevznikl. Upravená část zemského soudního řádu nicméně byla zařazena do IRM jako jeho čtvrtá kniha.⁵²⁹ Jakkoli IRM má římskoprávní formu i systematiku, není v žádném případě jeho recepce. Za to se řada jeho ustanovení zabývá samotným hornickým provozem a jeho technikou. Z hlediska vodního práva mají mimořádný význam ustanovení pojednávající o odvodňování dolů pomocí štol.⁵³⁰ K odčerpávání vody z dolů byly používány také žentoury poháněné koňmi.⁵³¹

V rámci ustanovení pojednávajícího o osobách nalezneme zmínku o opravitelích vodních měchů:

„[§ 16] Také vězte všickni urburěři, pergmistři i gverkové, že žádnému potom rudau nemá darovanie býti, kromě opravitelóm vodným měchuov, rozdělícóm a přeběračóm rudy a hodin ohlasitelóm; ty samy chceme, aby byli obdarováni rudau, avšak ot pergmistruov i všech jiných dařiteluov v těch i ve všech jiných darováních tato středmostí rovnost zachována bud', aby komuž dávají, slušnú pomoc dávali, a jimžto berú, těžkých škod nečinili.“

K dopravě vody z hlubin dolů na povrch byla používána speciální kola (lat. rotae). Tato kola byla některými historiky ztotožňována s vrátky, hašply, nebo přímo vodními koly. Nejednalo se však ani o jeden z těchto prostředků, nýbrž speciální druh kola. Klasická vodní kola, jak je známe z mlynářství, se v oblasti Kutné Hory v rámci hornické činnosti příliš neuplatňovala, neboť zde byl nedostatek vydatnějších povrchových vod. Byla nicméně používána v okolí Vrchlice v 15. a 16. století k dmýchání vzduchu do pecí nebo k pohonu stoup při drcení rud. V samotných dolech byla používána až v 17. století k čerpání vod, avšak pouze v těch pásmech kutnohorského revíru, kde bylo možné zajistit dostatek vody vodními náhony a retenčními rybníky (roveňské a turkaňské pásmo). Nicméně podle dalších znaků se zdá být zřejmé, že „rotae“ byla identická s koňskými

⁵²⁸ *Ius regale montanorum...*, s.3.

⁵²⁹ *Ius regale montanorum...*, s.3.

⁵³⁰ *Ius regale montanorum...*, s.5.

⁵³¹ *Ius regale montanorum...*, s.11.

žentoury, a sloužila k čerpání vody nebo dopravě rudy. S používáním žentourů souviselo také množství koní chovaných pro potřeby dolů.⁵³²

Drobnou zmínku o vodě nalezneme v Knize první, v kapitole „o úřadu lezcuov nebo štajgéruov“:

„[§ 3] Jestit' také jich úřadu k prikázání urburéruov o končinách pře mezi spolumezníky vzniklé, dávajíce jednomu každému, což jeho jest, mierú slušné dokonati, pravdu bez domnievámie svrchovanú opatrností vážiece, aby z falešné miery, jakož jindy vídáno jest, potom tresktáni nebyli sobě i jiným, jimžto příleži škody se zlu pověstí dobývajíce. Nikdy také končin mezi nebo vody skrze kámen celý hádajíce, domnievajte se právě súditi.“⁵³³

Další, tentokrát již rozsáhlejší zmínku, nalezneme v kapitole čtrnácté (osmnácté), pojednávající o opravitelích vodních měchů („**Cap. XVIII. De bulgarum refectoribus. Kapitola XIII. o opravitelech vodných měchuov**“). Měchy vyráběné z volské kůže (označovaly se také jako cálovky) sloužily k těžbě rudy a čerpání vody z hlubin dolů. Měchy mívaly „normalizované“ rozměry,⁵³⁴ neboť podle jejich počtu se určovalo množství vody nebo vytěžené rudy dopravené na povrch. Jelikož tyto měchy trpěly smýkáním o stěnu šachty, musely být často opravovány. Opravy měly za cíl zachování objemu měchů, a byly prováděny speciálními pracovníky (pacholky nebo hašpléri) pobírajícími naturální mzdu. Tito pracovníci vykonávali namáhavé práce na rumpálech, ale také čerpali vodu z dolů.⁵³⁵

Poměrně rozsáhlá vodoprávní ustanovení nalezneme v knize druhé, kapitole třetí („**Cap. III. De iure montanorum competenti in hereditatibus dominorum, in quibus montes fuerint mensurati. Kapitola III. O právu horníkuov příslušnému jim na dědicstvích panských, na nichž hory byli by měřeny; také i o vodách horám překážejících a o dobývání jich.**“

„[§ 5] A tak všecky věci k užitku právě, když způsobie se a podle pravého horníkuov řádu rozeznají se, již když počnú horníci z své práce užitek sbierati přežádúci, častokrát však tomu užitku obyvkla jest voda, vyskakujíc z hor, překážeti a protož mnohé vtipnosti k té vyvažování vody starými nalezeny jsú, kteréžto na každý den skrze nováky vtipnějie opravují se, z toho chvalnější v tom

⁵³² *Ius regale montanorum*..., s.29.

⁵³³ *Ius regale montanorum*..., s.32.

⁵³⁴ Jeden měch měl objem zhruba 250-300 litrů vody, případně hmotnost 350kg rudniny.

⁵³⁵ *Ius regale montanorum*..., s.38.

starých nalézají se nováci nebo učiněná věc vtipněji opravující prvního jest chvalnější nalézače. Bývajíť zajisté v hlubině doluov jámy, kteréžto obecně německy sumph slovú, nebo shromáždění s drním jakožto stěny, kteréžto obecně německy tam⁵³⁶ slovú, aby tudiež voda v jedno místo tekúcí shromáždila se a z téhož místa⁵³⁷ koly i jinými myslivými nádobami ustavičně vytahována byla, aby svým tokem blízkých netopila hor a aby tudiež dělající, vodu tak zadržiece, bez překážky na suše mohli dělati. Navykli sú také proti násilí vody v dolech ostavovati přehradu jakožto silné stěny, kteréžto obecně německy strif⁵³⁸ slovú, kteréžto přikazujem pod obdržením naše milosti i všech statkuov a pod pokutú na jich bořitele již dávno ustanovenú pevně ostrěhati. “

„[§ 6] Pakli voda některého lánu neboli propojiček, vyplývající z svého místa, blízké hory opojovala by neboli zatopovala by, tehdy gverkové s strany potopidlné to urburěóm zvěstujte bez prodlení, prosiece k ohledání tak duol topící vodu, poslati přísežné, aby ohledali se všemi okolky pravdu, “

[§ 7] a ač vodu tu našli by tak potopovati žalujícíe, tehdy ihned urburěři gverkóm, z jichžto dolu vyplývá voda potopujícíe, zvěstujte ustavičně po nejbližšie tři dny, aby řečenú vodu v těch třech dnech vyvažovati počali skutečně, jinak duol s vodú potopující gverkóm přivlastněte potopidlným nebo pod škodú a nebezpečností jich voda potopujícíe vytěžena bud’.

„[§ 8] Pakli voda obecně byla by tak, že nemohlo by rozeznáno býti, která druhé opojovala by neboli topila by, tehdy oboje strana přinucena bud’ svú vodu vytáhnúti, aby netekla, a v svém zachovadle zadržeti, aby tak neškodná vody rozeznajíce, ot škodné rozeznána byla; i budiž saud o vodě škodné, jakož nejbliže již pověděno jest.

[§ 9] Aníž však tyto druhdy všecky věci spomáhají, aby zisk mohl se nákladóm těžících a pracem vrovhati, aby pro vodu tak vyplývající duol nebyl zpuštěn, ale aby věc ovšem nezhylnula; lépe jest, aby zpuštěný duol za právo naše, točíš za samý osmý díel urbury právem dědickým propójčen byl s dospělú však měst i hory radú přísežných; a takéž právem dědickým muože propójčen býti jeden sám lán nebo jich více neboli jedna hora celá se všemi láný svými, také i s láný i s zbytky našimi i s láný městskými i panskými, druhdy také více hor spolkem a po jednu, druhdy také jednu po druhé právem dědickým za samu urburu propójčují se. “⁵³⁹

⁵³⁶ Česky „hráz“.

⁵³⁷ Podle H.Jirečka také „koly, rumpály i hašplemi.“

⁵³⁸ Německý výraz Streif, tj. pásmo, pruh neb pramen.

⁵³⁹ *Ius regale montanorum*..., s.45.

Voda byla považována za největší přírodní překážku komplikující horníkům dobývání drahých kovů. Proto se muselo IRM otázkami vod zabývat. Soubor opatření obsažených v IRM měl zabránit průniku vod na místa, kde probíhala těžba, a zároveň umožnit odvádění nebo odčerpávání vod z dolů. Chceme-li se zabývat jednotlivými typy opatření, lze zmínit zřizování jímek nebo žump u těžných šachet, které sloužily k stahování vody z jednotlivých částí dolů. Z těchto jímek (žump) byla voda pomocí rumpálů, případně vrátků nebo kol (žentourů, později nazývaných geplů nebo trejbů) vyzdvihována v kožených měších na úroveň dědičné stoly nebo na povrch. Zmíněné jímký sloužily především k ochraně dolů, ale především také samotných horníků, a to nejen před malými výrony, ale i silnějšími průvaly vod. Zabýváme-li se výše v §9 uvedeným institutem dědičných propůjček, lze uvést, že byly udělovány těžařům, kteří se ujímali opuštěných nebo zatopených dolů, za osmý díl urbury.

Dědičnými propůjčkami se zabývají i následující paragrafy. Je v nich popisován proces odvodňování:

*„[§ 11] Ale ač lány své těžeti přisežní chtěli by, ihned s susedy svými spolumezními, kteřížto právem předpověděným své přijali sú propojičky, **vodu počněte vyvažovati skutečně**, jinak o nich žalujícím jakožto o jiných staň se spravedlnosti plnost.“*

„[§ 13] Ustanovujeme také každý dědičný duol pravú mierú nebo mezemi rozdielne a rozumně vymeziti a nic z té miery nebo mezi právem sobě v zboženinách neboli v kterýchkolivěk věcech jiných neosobovati, leč vlastnost z potopidlných hor, kteréžto jich vytahujúce nebo vyvodiece vodu, mohli by vysušiti, hodni zajisté otplaty jsú, kteřížto zatopené neboli zpuštěné hory svými náklady činie i pracemi užitečné.“

Cílem výše uvedených ustanovení bylo podpořit zájem kverků o obsazování zatopených dolů, jejich odvodnění, a v konečném důsledku obnovení těžby v těchto dolech.

Následující ustanovení pak hovoří o případu, pokud by se někdo ujal zatopeného dolu, ale také o případu, pokud by nový těžař důl opouštěl.

„[§ 14] Ale poněvadž tyto hory pro nepřemoženú vodu druhdy přiházie se otevdávati, tiemto obyčejem, aby oznamovány byli urburěrom v středu před polednem, aby v sobotu najblíže budúci před polednem přijali ten duol s vodú, jakož právo jest, vytaženú a tak každé má bývati otevdávánie“

„[§ 15] a tak svoju duol otevdávajice, koně, provazy i vsecky jiné věci k vytahování vody potřebné obdržie, ale samo kolo se všemi věcmi jemu přibitými i s staveními pro potřeby dolu postavenými tudiež zuostavie,“

„[§ 16] kteříž by pak vody na svém místě neotevdali, jakož pověděno jest, koně s provazy i se všemi jinými příslušnostmi právem tratie a ještě, ač jich voda jiným horám zatopenie hrozí, vytěžena býti má jich škodů a nákladem.“

Další vodoprávní ustanovení nalézáme v kapitole čtvrté, o právu štol („**Cap. IV. De stollonibus**. Kapitola III. o právu štol nebo splavidl, kteréžto štoly jsou dvojí.“). V případě, že by se nepodařilo odvodnit důl pomocí vytahování vody, bylo možno vybudovat k odvodnění dolu na úpatí tzv. dědičnou štolu.

„[§ 1] A druhdy však všechny lidské vtipnosti neprospievají k vody vzhůru vytahování, by ona nepřemohla blízké hory všechny vytopující, tehdy tepru obyčejně v noze hory štoly v horách činiti horních k zatopující vody doleje vyvedení.“

„[§ 2] I jsou toliko dvě pokolení štol,⁵⁴⁰ jichžto všickni požívají horníci; jestiž zajisté štola dědičná a štola hledající a jestiž vlastně vlastnost těchto dvou štolů vodu vyvoditi a vjeť vnášeti; jinak jména štol nikoli mieti nezasluhují“

Ve zvláštním ustanovení je pak obsažena definice pojmu dědičná štola. Druhá část ustanovení se zabývá samostatným označením „dědičná.“

„[§ 4] Štola pak dědičná jestiž vody vedenie podzemnie k hor starých vysušení pro rudu tudiež zatonulú; sloveť pak dědičná jakožto věčná pro dlúhověčnost pro rozdiel jiných prostých hor, kteréžto jsou jako okamžení proti nie, ale jelikožto k dědičnému nápadu všechny hory jsou dědičné, neboť přecházejí k dědicóm.“

Ustanovení o dědičné štole vychází z charakteru dědičné štoly jako štoly určené k časově neomezenému užívání, a vlastní dědičností ostatních štol, schopných být předmětem majetkové posloupnosti.

Další ustanovení, obsažené v paragrafu 6, hovořilo o způsobech budování dědičných štol. Bílek hovoří o skutečnosti, že toto ustanovení bylo převzato z jihlavského řádu B. Dědičné štoly

⁵⁴⁰ Hornická praxe nicméně rozlišovala ještě tzv. třetí pokolení (druh) štol, které sloužily k odvodňování vzdálenějších dolů.

musely být pro odvádění vody vybaveny struhami a žlaby, ale pro odvádění vod také světlíky. Na dědičné štolě také musel být udržován provoz, a štola musela být prodlužována, ročně o 1 míru, tedy zhruba o 2 metry.

„[§ 6] Tieto pak obyčejem mají štoly dědičné těženy býti, aby najprv a prvotně štolníci slušně vyzdvihli vody vedenie, čistiece jeho žlaby pilně, aby nižádnú voda tékúcie zástavú zpožděna nebyla, ke všemu také užitku slušnému okna světedlná vypraviece. Nadto príslušieť, aby každý rok při najmenšiem, ač viece nemohli by, doplnili jednu mierú s štolovú hlavú pred se jdúce, a to zjavně má se skrze věci zřejmost okázati a tyto věci tak, když naplnie se, svú štolú bez čiežkolivěk překážky spraviedlnosti vládnúti budú.“

Speciální ustanovení se zabývalo případy, pokud důl zůstal jeden rok „ustavičně netěžený.“ V takovém případě hrozilo, že se důl navrátí urbuře, tj. panovníkovi. I toto ustanovení obsahovalo zmínky o vodě, konkrétně čištění žlabů a vedení vody. Jakkoli se jednalo o činnosti důležité pro provoz dolu, měl panovník mimořádný zájem na těžbě samotné.

„[§ 10] Z toho, netupiece práv starých ale vykládajice, ustanovujeme v této straně, aby každý duol, přes jeden rok ustavičný netěžený, se vším právem k našie urbuře navrátil se, aniž ižádný mocí vlastní v něm kterého práva sobě potom směj osobovati a také tent' jest práva starého rozum, jinak bylot' by otporné samo sobě, když praví, že ktožkolivěk přes ustavičný rok mieru před hlavú své štoly vyplnil by dělaje, žlaby čistil by, vody vedenie a okna dobře vypravoval by světedlná, vším právem svú štolú vládni, jie jinak bez provolávanie všelikého jest zbaven, nebo ani štolníci ani také kteří horníci práva skrze provolávanie nepraviti nemohú, kteréž již skrze zmeškánie ztratili sú, nebo ne zmeškalým ale pracujícím právo spomáhá horníkuov;“

Držitel dolu, který se ujal opuštěného dolu, byl ihned po obnovení těžby chráněn následujícími ustanovením:

„[§ 15] Ale když štolníci svú štolu zdvihnúce, slušně při vody vedení počali by dělati, ihned jim takové právo dobývá se, že nižádný bez jich vuole v mezích jich štoly nebude směti celým drnem dělati.“

Pokud důl, ve kterém byla obnovena těžba, prospíval, mohl být podle IRM označován jako „štola pravá.“ Z hlediska odvodňování byla stanovena podmínka, podle které měla štola odvodňovat stanovený počet dolů:

„[§ 16] Pakli štola tak mnoho prospěla by, že svú mocí k hlubokosti jednoho lánu a puol nebo při najmenšiem deset měř mohla by osušiti a vietr vnáseti, tehdy tepruv jméno pravé štoly zasluhuje mieti a ižádný potom nesměj v lániech nebo v zbořeninách k též stole příslušejících dělati nad vodú bez štolníkuov otpuštěnie zvláštneho.“

Další ukázka se týká křížení nebo přiblížení stol a náhrady za spoluužívání stol užívaných k odvodňování:

„[§ 23] A když pak štolníci svú štolú přišli by k městskému lánu, kterýžto těží se, aniž jim přivlastněný, bez měšťan také vuole projíti jej mohú z práva, a cožkolivěk procházejíce, jednú střédnú kratcí nad se dobyti moci budú, jichť jest a z hlubokosti nápodobným obyčejem dobyté, jichť jest, aniž zisku jiného z něho dosahují, leč tehdy měšťané tu štolu pro vody vyvozování a větru vnášení měli by potřebnú, kterak dlúho tehdy s štolú v jich lánu prodlévati budú, čtvrtý díel platiti budú štolníkom nákladuov.“

„[§ 3] Ač pak štolu túž na tak mnoho provedli by, že k hlubokosti jednoho lánu zřejmě mohla by osušiti, z toho nižádný v žádném miestě, kteréžto svým prošli by vody vedením, nynie znova těžeti nemají bez jich vuole, kterak dlúho pak tak nedostala by osušovati, svobodno bud' jednomu každému po nich však za puol čtvrtým lánem dělati.“

„[§ 13] Ač táž štola právo své obdržala jest, vysušující při najmenšiem přes jednu mieru a aby žlabové vody vedenie i okna světedlná ke všemu užitku byla vypravena, tehdy ostatek, 158 kterýžto v prvniem pozdvižení štoly a horú byl by měření, vešken štolníkom zuostane našeho v něm i našich měšťan práva s zachováním.“⁵⁴¹

Ve výše uvedených ustanoveních se projevovaly rozdíly v nárocích na odvodňování v závislosti na typu konkrétní štoly. Rozlišovaly se štoly dědičné, které musely odvodňovat nebo odvětrávat 10 dolů. Naproti tomu u tzv. hledající (průzkumné) štoly stačilo, aby odváděla vody z jedné dolové míry.

Velmi zajímavá je následující pasáž z IRM, která hovoří o provádění těžebních prací tzv. lénšaftními kverky. Je zde zmínka o zajišťování provazů a měchů k vytahování vody. Důležitý je závazek „držení prvotní vody“, aby nekomplikovala provádění těžby.

„[§ 16] Opět propójčitelé obykli sú lénšaftníkom dávati provazy a kože k vytahování jich vody a

⁵⁴¹ *Ius regale montanorum...*, s.51.

*podání do obecního vodu drženie neboli žumpu prvotních gverkuov, ale v těch věcech nejlepší jest bezpečnost vyličiti smlouvajících se vuoli, nebo smlúvy z sjednávání právo berú, pakli nic mezi smlouvajícími se o těch věcech řečeno není, tehdy obecnějie jest, aby propůjčitelé lénšaftníky obyčejem dřeveřečeným v provazích a v kožech opatřili, nebo kdež požitok jest i břiemě býti má;“
„[§ 17] dlužni sú nadto vodu prvotní, aby jim na pracech jich nepřekážela, držeti. Z toho velmiť bezpečné bude všecy tyto věci pod dobrým svědomím vyličiti, aby jedna každá strana na svých mezích dosti měla, jinak o přech z toho vzniklých s stálet bude samého svědecstvie propůjčitele.“*

Úprava popsáná v §§16 a 17 je dokladem toho, že důlní práce patrně dosahovaly na přelomu 13.a a 14.století značných hloubek. Pochopitelně voda komplikovala těžbu i zde. Voda z těchto hloubek (až kolem 120 m) byla přečerpávána do tzv. jímek prvotních kverků. Odhaduje se, že v polovině 14.století pronikaly těžební práce někdy až do hloubky 200 metrů pod povrchem.⁵⁴²

Kapitola III. hovoří o časově omezených propůjčkách dolů, a mj. také o přerušení čerpání vody. Cílem kapitoly III. („**Cap. III. De consessionibus ad certum tempus. Kapitola III. o propojičkách do určeného času.**“) bylo ochránit lénšaftní kverky a havíře před praktikami prvotních těžařů, kteří přerušením čerpání vody chtěli přimět lénhavíře k opuštění dolu, zejména pokud lénhavíři narazili při těžbě na bohatší rudy.

„Ale k určenému dni bývajít propojičky, kdyžto propůjčují se do roku narození Pána našeho nebo velikonoci neboli masopusta a tak o jiných, a ihned dne příštího propojičky vymíjejí. Ač pak přede dnem lénšaftníci některakú překážku trpěli by skrze meškání prvotních gverkuov, že nedržali sú vody, lénhavéři vytopujícíe nebo dělali-li by některaké dielo v dole, pro něž oni ot svých prací přestati musili by až do téhož diela skonání, ten týž pak čas tak zmeškaný také po dni přeminulém jim v cle má nahrazen býti, aby obojím plná spravedlnost dána byla, jinak v moci bylo by prvotních gverkuov lénšaftnie sekáce,dělajícíe některé zlobivé dielo neužitečné ot jich propojiček až do ustanoveného cíle otstrčiti; to přikazujeme jim nikoli neškoditi, ale veškeren čas zmeškaný takéž chceme jim v cele naplniti, protože lépe jest práv jich neporušených ostrěhati, nežli po při raněné lékařstvie nalezovati.“⁵⁴³

Z hlediska vodního práva má důležitý význam další ustanovení pojednávající o čerpání vody. Prvotní kverkové byli povinni dodávat lénhavířům provazy a měchy k vytahování vody, a

⁵⁴² *Ius regale montanorum...*, s.54.

⁵⁴³ *Ius regale montanorum...*, s.55.

shromážděnou vodu vytahovat, a to buď na povrch, nebo na úroveň dědičné štoly. Naproti tomu lénhavíři byli povinni z hlubších částí dolu dopravit vodu na místa, odkud ji mohli prvotní kverkové čerpat na povrch. Cílem tohoto ustanovení bylo rozdělit povinnosti při čerpání vody mezi obě strany, tj. prvotní kverky, ale také lénšahtní havíře, motivované ziskem.

„[§ 19] ale ač mezi nimi nic nebylo by řečeno, tehdy prvotní gverkové druhým dlužní sú na kožech a na provaziech pomáhati a vodu, kteráž jim dělati překážela by, vyvažovati, ale tito z hašple dlužní sú vodu svú k vody požeradlu gverkuov prvotních podávati; hodnět' jest zajisté, aby ktož zisk cítí, dlužen byl také obtiežení podlehnúti.“

Drobnou zmínku o vodě nalezneme také v části IRM obsahující normy spadající svým charakterem do oblasti práva procesního. Konkrétně se jedná o ustanovení „*O soudu nezahájeném.*“ Tato forma soudního řízení usnadňovala řešení každodenních záležitostí hornického provozu, které nesnesly odkladu, tedy i spory o vytahování vody.

„Cap. V. De iudicio extraordinario. Kapitola V. o saudu nezahájeném.“

„Saud pak kromě pořadu neboli nezahájený jestiť bez slavnosti o lechkých příhodách poznávati, kteréžto na vsáký den potýkají, jakožto kováruov, havěruov i jiných dělníkuov žalujících o mzdu zaslúženú neboli o jiných rozličných přech, kteréžto pro nebezpečnost hor nižádného prodlenie neberú, jakožto o vody vytahování a o mezi ustavičně rozdělávání, aby pro prodlevanie saudu horám překážky nětco nevzniklo, ani práce dlúhého času nezkazila hodina krátká; tyto však pře svrchně poznavatedlné s rozmyšlenú opatrností sauzeny buďte a v těch saudiech nezahájených saudce plnú měj moc přísahu o pravdy povědění ot stran přijímání, když jemu vidělo by se příslušetí s znamenáním povah osob, aby otázky při mezi stranami snadnějie konali se.“

Z následujícího ustanovení vyplývá, že IRM bralo na vědomí existenci služebností mezi jednotlivými doly. Tyto služebnosti se týkaly používání šachet, štol, případně dopravních zařízení. V souvislosti s vodou se zmíněné služebnosti mohly týkat například vedení vyčerpané vody přes jiné doly: „... *Nápodobným obyčejem, ač požádal by kto právo sobě býti skrze duol neboli skrze stříebra kopanie tvé vodu vedení nebo rudy neboli čehožkolivěk jiného vytahování nebo větru skrze tvuoj do svého stříebra kopanie vnášenie, takéž požádanie budeť věčně.*“⁵⁴⁴

⁵⁴⁴ *Ius regale montanorum...*, s.68.

5.5. Plavba a voroplavba

První zmínky o plavbě na Labi a Vltavě pocházejí ze 6. a 7. století našeho letopočtu. Bohatší zmínky o plavbě jsou obsaženy v řadě listin časově zařaditelných již do 10. a 11. století.⁵⁴⁵

Pojem plavby je pojmem vyšším, obecnějším. Voroplavba je druhem plavby, který se zaměřuje na dopravu dřeva. V případě voroplavby je plavidlo vyrobeno přímo z dopravovaného dřeva, a má tedy víceméně jednorázový charakter. Využívá se při ní schopnosti dřeva plavat ve vodě. Nicméně i vor mohl sloužit k dopravě jiného zboží, a v menší míře také k dopravě osob. Zatímco užívání vody k plavbě trvá až do současnosti, voroplavba se stala jakýmsi archaickým druhem plavby, nesloužícím dnes v našich zemích svému původnímu účelu, nýbrž převážně účelům popularizačním, etnologickým a zájmovým.

Významná pozice vodní dopravy v předhusitském období má především tu příčinu, že vodní toky byly po dlouhou dobu jedinými dálkovými dopravními spoji pro dopravu dřeva, která by po souši, s ohledem na špatný stav existujících silnic, byla prakticky nemožná, a především, ve srovnání s vodní dopravou, velmi neekonomická.⁵⁴⁶ Nutnost dopravy dřeva po vodě souvisí také s tím, že zhruba v 11. století byly již patrně lesy kolem Prahy ve velkém vykáceny, a dřevo bylo nutno dopravovat ze vzdálenějších lokalit. Plavené dřevo mělo navíc některé další přednosti, bylo pevnější v tahu a tlaku, zejména pak bylo odolnější proti škůdcům. Vodní toky v českých zemích měly vynikající potenciál k rozvoji voroplavby, neboť k nim byl dobrý přístup, a to jak pro dopravu zboží k vodě, tak od vody. Významným spotřebitelem dřeva byla pražská města. Důležitým aspektem pro rozvoj voroplavby bylo i to, že české řeky měly stejnoměrnější průtok, zajišťované rezervuáry v podobě lesů, močálů, bažin a rašelinišť.

Doprava po velkých splavných řekách sloužila nejen k dopravě zboží, ale i osob. Podle Kosmovy kroniky odplul roku 1096 vypovězený Božej z rodu Vršovců s rodinou na lodi z Čech po Labi (Kosmas). Lodě mohly mít podobu monoxyl, ale i různých malých i větších lodí složených z více částí.⁵⁴⁷ O typologii plavidel svědčí také dochované písemné zmínky o clech a výši cla vybírané z jednotlivých typů plavidel. O podobě plavidel nás mohou informovat ojediněle také nástěnné malby.⁵⁴⁸ Lze předpokládat, že v případě přívozů mohly být používány krátké vory

⁵⁴⁵ ČÁBELKA, Jaroslav. *Vodní cesty a plavba: učebnice pro stavební fak.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1976. s. 37.

⁵⁴⁶ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky v Československu...*, s. 133.

⁵⁴⁷ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky v Československu...*, s. 133.

⁵⁴⁸ V kostele sv. Klimenta ve Staré Boleslavi z konce 11. st. je znázorněna lodice s čtyřčlennou posádkou.

odstrkované bidly.⁵⁴⁹ Na území dnešního Slovenska a Maďarska byl významnou komunikační tepnou Dunaj. Na Dunaji hrál důležitou roli vojenský význam loďní dopravy. Jsme zde svědky sdružování majitelů lodí v tzv. gildy.⁵⁵⁰

Nejstarším písemným dokladem o plavbě na Labi je tzv. Litoměřický akt (z roku 1057), hovořící o různých typech plavidel, užívaných většinou pro dopravu soli.⁵⁵¹ Ve 13.století se objevují zmínky o principu svobodné plavby po Labi. O plavbě jako takové se pak dozvídáme v souvislosti s městskými a církevními privilegii.⁵⁵² Říční doprava sloužila jednak k exportu zboží, ale i k importu. Vyváženo bylo hlavně víno, obilí a dřevo, dováženy pak mořské ryby, med, sukno a kovy. Kromě dolního Labe se plavba rozvíjela i na horní Labi, a hlavně Vltavě.

Již od nejstarších dob byli lidé vedeni úsilím o rozvinutí plavby, pokud možno na celém vodním toku, nebo alespoň na co možná nejdelším spojitém úseku. Zahajuje se tak éra splavňování českých řek, ať už pro lodě, ale také pro vory.

Voroplavba na Vltavě byla pravděpodobně provozována již na počátku 10.století. Sloužila k dopravě dřeva z jihočeských lesů. Dopravovány byly jednotlivé kmeny, dále tesané stavební dříví, šindele, tyčkové dřevo pro chmelnice a vinice (kornatina), především ale také palivové dříví a klestí (chamradina). Kromě samotného dřeva bylo na vory nakládáno různé zboží a později hlavně sůl.⁵⁵³ Dřevo bylo výhradním palivem v domácnostech a v nejrůznějších řemeslnických (výrobních) provozech. Sloužilo rovněž jako stavební materiál.⁵⁵⁴

Za vlády Karla IV. byly již prováděny úpravy řečiště pro voroplavbu, a to zejména na Vltavě. Rozvoj voroplavby souvisel s rozvojem plavby jako takové. Voroplavba byla provozována i na moravských tocích, zejména Moravě a Odře. Rozvoj říční plavby a voroplavby si vynutil rozsáhlá vodohospodářská opatření a stavební činnost. Je tak zřejmé, že tyto aktivity, původně právem nereflktované, vyústily ve vznik právních předpisů a právních aktů vztahujících se k otázkám voroplavby. Tak, jak přibývá množství dochovaných právních památek, a pramenů týkajících se právních vztahů k vodám, můžeme konstatovat poměrně záhy značnou pestrost těchto vztahů.

⁵⁴⁹ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky v Československu...*, s. 133.

⁵⁵⁰ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky v Československu...*, s. 134.

⁵⁵¹ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*, marg. 6.

⁵⁵² Jednalo se o privilegia polabských měst a privilegia klášterní.

⁵⁵³ Již v roce 1340 vzniklo v Českých Budějovicích solní skladiště.

⁵⁵⁴ HONS, Josef. *Když měřičkové, rybníkáři a trhani krajem táhli*. Praha: Mladá fronta, 1961. s. 13.

Podmínkou provozování voroplavby byla existence dostatečně širokých toků s dostatečným průtokem vody. Voroplavbě nevalily peřejnaté toky a kamenitým dnem. Méně vhodné byly meandrovité toky s písčitým dnem a pohyblivým řečištěm, a nestálou vodou. Další podmínkou pro voroplavbu byla existence vhodných míst k zakládání vazišť a také míst ke kotvení.⁵⁵⁵ Mimořádně vhodným tokem pro voroplavbu byla Vltava a její přítoky, Malše, Lužnice, Otava, Sázava a Berounka. Na jiných tocích, kde nebylo možno provozovat dopravu dřeva ve svázaném stavu, byla provozována plavba volného, tedy nesvázaného. V některých údobích byla dokonce provozována voroplavba současně s volným plavením, a tyto oba druhy dopravy dřeva si tak navzájem konkurovaly.⁵⁵⁶

Zhruba od 12. století jsou na řekách budovány jezy a prováděny splavňovací práce spočívající v regulaci koryt a odstraňování překážek v řečišti. V souvislosti s plavbou jsou budovány potahové stezky, které sloužily k vlečení plavidel koňmi proti proudu. Zmíněná stavební činnost měla pochopitelně vliv na podobu koryt a postupně se měnil vzhled řek,⁵⁵⁷ do té doby ovlivňovaný většinou pouze zásahy přírody, byť je zřejmé, že plavba, na krátkých úsecích, byla provozována, alespoň v individuální podobě, již v době daleko starší. Podstatné je, že právě v době předhusitské se tato činnost dostává do pozornosti středověkého státu, jeho panovníka, a že tyto činnosti nabývají masovějšího a organizovaného charakteru, a že jejich hospodářský význam si vynutil právní regulaci těchto oborů.

Podle některých autorů existovaly pražské vltavské jezy již v roce 993. Dokud neměly propusti (vrata), aby jimi mohly vory proplouvat, znemožňovaly patrně plavbu vorů dále pod Prahu. Již v roce 1088 bylo pravděpodobně vylíváno dřevo v pražském Podskalí. Z vorů tu byly jako clo vytínány jednotlivé kmeny. Od této činnosti byl pak odvozen název samotné lokality Na Výtoni.⁵⁵⁸

Lokalita Podskalí se také stala sídlem plaveckého cechu. K zavedení nových cel docházelo za vlády Václava I. a Václava II.⁵⁵⁹ Vltavská plavba mezi Prahou a Českými Budějovicemi se zpočátku zaměřovala pouze na dopravu dřeva. Labská plavba od hranic až do Mělníka, a později až do Prahy, měla naproti tomu charakter dálkové mezinárodní plavby, a nezaměřovala se pouze na dřevo. Využívání Labe jako přirozené vodní cesty je předpokládáno již v době Sámově.

⁵⁵⁵ SCHEUFLER, Vladimír, Petr HUDLER a Václav ŠOLC. *Já jsem plavec od vody: historie jihočeské voroplavby*.

České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1986, s. 5.

⁵⁵⁶ SCHEUFLER, Vladimír, Petr HUDLER a Václav ŠOLC. *Já jsem plavec od vody...*, s. 6.

⁵⁵⁷ SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 1998. s. 97.

⁵⁵⁸ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 13.

⁵⁵⁹ Za vlády Václava II. došlo k založení zbraslavského kláštera, tehdy na soutoku Vltavy a Berounky.

V 10.století byly pravděpodobně již plaveny vory z Čech až do Magdeburgu. Do Čech naopak byla dovážena sůl z Halle, Magdeburgu, případně Lüneburgu.⁵⁶⁰

Rozvíjející se plavba si vynutila založení strážních a celních míst na Labi v Děčíně, Ústí nad Labem a Litoměřicích. Dokladem o plavbě v Litoměřicích je tzv. mýtní řád Spytihněva II. Podle tohoto řádu musela být všechna plavidla plující proti proudu podrobena poplatku na zdejší stanici. Po Labi byly dopravovány nejrůznější druhy zboží – sůl, solené ryby, obilí, víno, kůže, med, vosk, a další suroviny. Do německých zemí bylo údajně vyváženo také víno, zbrojiřské a železné výrobky. Ve 2. polovině 12. století byl vyvážen také cín. Od počátku 14.století byla vyvážena rovněž mouka, pivo a stavební kámen.⁵⁶¹

Plavba německých lodí do Mělníku je doložena v roce 1274. Za Jana Lucemburského se dostaly lodi až do Zbraslavi. Častým jevem bylo udělování privilegií k plavbě panovníkem jednotlivým městům. Přemysl Otakar II. udělil privilegium k labské plavbě městu Mělník. Roku 1297 pak Václav II. Praze. Existující mýta představovala překážky jak voroplavbě, tak i plavbě jako takové.

Nejstarší zpráva o otavské plavbě pochází z roku 1130. Nevyplývá z ní však, o jaký druh dopravy se jednalo. Mohlo jít o volné dřevo, případně dřevo svázané do vorů, nebo přímo o lodní dopravu. V předhusitské době byla Otava splavná patrně až od Písku, případně od Strakonice.⁵⁶²

Mimořádně významná je zákonodárná činnost Karla IV. V této souvislosti je třeba zmínit Karlův nezdařený kodifikační pokus, označovaný jako *Maiestas Carolina*. Návrh zákoníku ještě neobsahoval vodoprávní ustanovení takového typu jako jsou obsažena ve Vladislavském zřízení zemském a pozdějších kodifikacích. Tato ustanovení byla v předhusitské době prozatím obsažena hlavně v právních knihách a právu městském. *Maiestas Carolina* naproti tomu obsahoval rozsáhlou pasáž týkající se lesů, a v této pasáži bylo zahrnuto také ustanovení o voroplavbě.

Kromě této kodifikace Karel IV. také v roce 1366 nařídil prolomení pevných jezů a zřízení lodních a vorových propustí (vrátek) na jezech. Toto nařízení má mimořádný význam, neboť mělo za cíl odstranění překážek voroplavby a plavby na velkých vodních tocích.⁵⁶³ Problematika překážek v plavbě se bude dotýkat českého vodního práva v celém jeho dalším vývoji, a je aktuální i dnes, ať se jedná o jezy, přehrady bez plavebních zařízení, anebo nesplavné úseky vodních toků,

⁵⁶⁰ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 14.

⁵⁶¹ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 15.

⁵⁶² FRÖHLICH, Jiří. *Stará Otava mezi Pískem a Zvíkovem*. Písek: Ires, 2000, s. 68.

⁵⁶³ SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie...*, s. 97.

rozdělující souvislý splavný úsek na menší díly. Z hlediska splavňovacích prací je Karlovo nařízení důležité i z toho důvodu, že přikázal odstranit z koryta Vltavy i Labe pod soutokem s Vltavou velké balvany a skály překážející plavbě.⁵⁶⁴ Podle tohoto nařízení měly být zřízeny propusti na Vltavě mezi Prahou a Českými Budějovicemi, dále také na Lužnici, Otavě a Berounce.⁵⁶⁵ Bylo nařízeno, že jezy musí být postaveny tak, aby nebránily plavbě. Propustě musely mít šířku 20 loktů (12 metrů). Nařízení také provedlo snížení dosavadního cla vybíraného z každé klády. Zboží dopravované na vorech jako náklad mělo být od celního poplatku osvobozeno.⁵⁶⁶

Karlovo nařízení týkající se vodních překážek nesouviselo jen s překážkami hmotného, trojrozměrného charakteru, nýbrž zahrnovalo i překážky právního charakteru, především vodní cla. Jezy byly prvním druhem vodních staveb na řekách a sloužily primárně k zadržování vody pro pohon mlýnů. Na stavbu jezů se zaměřovali především sami mlynáři a dále tzv. sekerníci. Sekerníci se pak podíleli také na stavbě mlýnů samotných.⁵⁶⁷

Dopravy dřeva po Labi se dotýkal také výnos Karla IV. ze dne 16.června 1363, kdy je rozhodnut spor mezi kutnohorskými a kolínskými měšťany týkající se skladu plaveného dřeva ve Veletově. Nařízení Karla IV. z 6.května 1375 se pak týkalo svobodné plavby dřeva po Labi. Rovněž toto nařízení si vyžádalo postupnou úpravu koryta Labe a zřízení propustí v pevných jezích. Na úhradu nákladů na tyto práce mělo být použito clo vybírané z každého voru. V Pardubicích se vybíralo clo ve výši čtyři a půl kopy pražských grošů.⁵⁶⁸

Do období vlády Karla IV. spadají také rozsáhlejší projekty, jakými byl například pokus o spojení Vltavy s Dunajem.⁵⁶⁹

Ke Karlovým záměrům patřilo také dopravní propojení Severního moře a Černého moře přes Labe, Vltavu, vltavsko-dunajský průplav a Dunaj. Navrhoval také výstavbu průplavu mezi Lauenburgem a Lübeckem. K počátkům realizace vltavsko-dunajského mělo podle Dubravia dojít kolem roku 1375. Obě řeky měly být spojeny podzemním splavným kanálem, nicméně se ukázalo, že projekt je s tehdejšími prostředky technicky nerealizovatelný. S tímto projektem také souvisely

⁵⁶⁴ ČÁBELKA, Jaroslav. *Vodní cesty a plavba: učebnice pro stavební fak.* Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1976. s. 37.

⁵⁶⁵ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 15.

⁵⁶⁶ FRÖHLICH, Jiří. *Stará Otava mezi Pískem a Zvíkovem.* Písek: Ires, 2000, s. 68.

⁵⁶⁷ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 13.

⁵⁶⁸ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe.* 1. vyd. Praha: SZN, 1978. 236 s., s. 15

⁵⁶⁹ ČÁBELKA, Jaroslav. *Vodní cesty...*, s. 37.

úpravy řečiště střední a horní Vltavy. K napájení kanálu měla údajně sloužit soustava přehrad, z nichž došlo pouze k vybudování nádrže u Kunžvartu.⁵⁷⁰

Důležitým právním dokumentem pro voroplavbu je zejména privilegium Jana Lucemburského z roku 1316 a jeho dodatky z let 1325, 1341 a 1356. Tyto právní památky se týkají hlavně dopravy dřeva a měly zjednat nápravu nešvarů vyskytujících se při plavbě a prodeji dřeva. Cílem těchto památek mělo být vytvoření právních norem stanovujících pevná a závazná pravidla jak pro kupce dřeva, tak i prodávajícího.⁵⁷¹

Privilegium Jana Lucemburského z roku 1316 zajišťovalo staroměstským měšťanům povinnou nabídku ke koupi dřeva plaveného po Vltavě. Dřevo bylo vystaveno k prodeji v Podskalí, a to po 3 dny. Aby bylo zajištěno dostatečné množství dřeva pro domácí spotřebu, byl omezován vývoz dřeva z lesů nad Prahou do ciziny.⁵⁷²

K reorganizaci stávajícího systému cel došlo za vlády Karla IV. Jejím cílem bylo znovu rozvinout a posílit plavbu a obchod. Konkrétně na Vltavě byla zrušena řada mýt, a byla ponechána jen tzv. stará mýta. Jednalo se o mýto na Hluboké, v Újezdě, na Zvíkově, na Orlíku, v Kamýku, v Braníku a na Vyšehradě (Výtoni).⁵⁷³ Z technického hlediska mělo rozvoj plavby zajistit také již zmíněné Karlovo nařízení o jezích a propustech.

Za vlády Karla IV. došlo také k dalšímu rozvoji plavby na Vltavě pod Prahou. V Praze byly stavěny lodě a zřízen přístav. Na dolním Labi docházelo k úpravám řečiště – poblíž Střekova a Dolního Gruntu byly vylámany skály, na řadě jiných míst pak prokopávány písčiny a prohlubováno řečiště. Na ochranu plavby dbali purkrabí, například ve Střekově a v Ústí nad Labem. Výsledkem Karlových opatření bylo, že řada lodí, které dříve končily plavbu nedaleko za hranicemi českého království, v Pirně, pokračovala až do Magdeburku. K realizaci některých smělých Karlových záměrů v oblasti plavby však nedošlo. Karel IV. zamýšlel přenést obchod severních států s Benátkami z moře na vltavsko-labskou cestu. Dalším jeho záměrem mělo být propojení Vltavy s Dunajem přes řeku Aist. Na projektu se měli podílet Rožmberkové. Zda toto dílo bylo započato, není jasné. Dubravius tvrdil, že viděl zbytky původní stavby.⁵⁷⁴

Do doby vlády Karla IV. také spadají první zmínky o úřadu (starších) přísežných (zemských) mlynářů, kteří dbali na „*údržbu a úpravu říčních břehů, peřejí, jezů, propustí, mlýnů a dalších*

⁵⁷⁰ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 134.

⁵⁷¹ SCHEUFLER, Vladimír, Petr HUDLER a Václav ŠOLC. *Já jsem plavec od vody...*, s. 6.

⁵⁷² HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 13.

⁵⁷³ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 15.

⁵⁷⁴ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 16.

objektů na řekách.⁵⁷⁵ Instituce přísežných mlynářů byla pravděpodobně zřízena roku 1340 a časově předchází jak Karlově nezdařenému kodifikačnímu záměru, tak také nařízení o jezích a propustech. Přísežní mlynáři vykonávali činnost hydrotechnických odborníků pro vodní stavby. Jednalo se o první techniky rozhodující o vodohospodářských a vodoprávních otázkách na řekách. V roce 1346 se již tito mlynáři účastnili soudního řešení sporů vzniklých v souvislosti s vzdouváním vody pomocí jezů.⁵⁷⁶

Přísežní mlynáři tvořili sbor hydrotechnických odborníků, který měl mít dozor nad českými toky. Jak uvádí Scheufler a kol., neměli mít výkonnou moc. Členy tohoto sboru se stávali jak pražští, tak mimopražští mlynáři. Podle některých pramenů nebyl jejich počet pevně stanoven.⁵⁷⁷

Přísežné mlynáře volil pražský magistrát z řad zkušených mlynářů. Byli vzati do přísahy jako zemští mlynáři. Rekrutovali se právě z řad mlynářů, protože mlynáři prováděli veškeré stavby na vodě a vodní stavby. Podíleli se na řešení záležitostí a sporných otázek z oboru vodní techniky. Výrok přísežných zemských mlynářů měl charakter závazného znaleckého posudku, respektovaného v soudních sporech. Z hlediska zaměření své činnosti se dotýkali nejen mlynářství, ale také plavebních otázek na českých řekách. Do působnosti mlynářského soudu (přísežných mlynářů) náleželo určování technických pravidel o výšce jezů, stavidel, nebo o položení prahů. Stanovená pravidla měla závaznou povahu a přísežní mlynáři se jimi řídili. Hons v souvislosti s těmito pravidly říká, že pravidla „*nabyla téměř povahy zemského zákona.*“ O pracovní náplni přísežných mlynářů a jejich vytíženosti svědčí dochované úřední knihy uložené v Archivu Hlavního města Prahy. Přísežní mlynáři řešili například spory, pokud některý mlynář samovolně provedl zvýšení jezu u svého mlýna, aby mohl zadržovat větší množství vody k mletí. Tato novota mohla pochopitelně způsobovat potíže sousedním mlynářům, ale také plavidlům. Správnou výšku jezů, která nesměla být zvyšována, určovala viditelná znamení,⁵⁷⁸ tzv. normálové kůly.⁵⁷⁹

Vodní dopravu na českých řekách, zejména ve vztahu k zahraničí, negativně ovlivnily husitské války. Roku 1424 zakázal papež dopravu soli do husitských Čech. Doprava soli do Čech se tak na určitou dobu přeorientovala na suchozemskou dopravu.

⁵⁷⁵ SEMOTANOVÁ, Eva. *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 1998. s. 97.

⁵⁷⁶ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 16.

⁵⁷⁷ SCHEUFLER, Vladimír, Petr HUDLER a Václav ŠOLC. *Já jsem plavec od vody...*, s. 7.

⁵⁷⁸ Zpráva o osazování normálních znamení se dochovala například z roku 1440.

⁵⁷⁹ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 16.

5.6. Rybářství

Jakmile člověk začal lovit zvěř, začal lovit také patrně i ryby. Zpočátku snad tyto ryby lovil pouze holýma rukama. Později zapojil do rybolovu i nástroje, a tak vznikly první harpuny a kostěnné udice. O existenci rybářského řemesla vypovídají mnohé archeologické nálezy, například již doby velkomoravské. Území dnešní jižní Moravy bylo územím proslulým bohatým množstvím ryb, zejména co se týká druhů ryb, snad pro poměrnou blízkost Dunaje, která zajišťovala výskyt cenných druhů ryb (štika, dunajský kapr). Velký význam pro rybářství měly také povodně, které v nejstarších dobách pravidelně zaplavovaly lužní lesy v okolí řek, kde po opadnutí vody zůstávala mnohá jezírka skýtající potravu pro ryby v podobě komářích larev. Velký rozvoj rybářství je doložen již v 8.-9. století. Nálezy z této doby předpokládají již postupnou specializaci a organizaci říčního rybářství. Příkladem těchto nálezů jsou osti,⁵⁸⁰ udice, vrše a sítě. Lze předpokládat, že v nejstarších dobách nebylo rybářství regulované žádnými právními předpisy. Četné jsou nálezy dvojzubých vidlic vybavenými zpětnými hroty. Nálezy rybářských háček bez zpětných hrotů svědčí mj. o využívání háček k chytání ryb pomocí udicových systémů, například tzv. nočních šňůr. O užívání sítí svědčí nálezy závaží k sítím, a také nálezy síťovacích jehel. V případě nálezů vrší se jedná o jejich zuhelnatělé zbytky. Na území Velké Moravy je doloženo užívání jihoevropského typu vrší,⁵⁸¹ s prohnutým zahrdením.⁵⁸²

Byť v této době byly ještě vodní toky přirozeně bohaté na ryby, býval úlovek závislý na aktuálním stavu řeky i počasí. Rybáři se kromě samotné rybářské činnosti věnovali také dalším řemeslům, jako například výrobě lodí, košíkářství, provaznictví a bednářství. Řadou pomocných činností, které rybář nemohl vykonávat, se zabývala rybářova rodina, žena a děti. K těmto činnostem patřila i obsluha lodí a převážení přes řeku. Ženy se zabývaly, kromě jiného, také prodejem ryb.⁵⁸³ Důležitým dokladem o úrovni rybářství, byť neprávnického charakteru, ale také o vodním hospodářství, je úryvek z Kosmovy kroniky, pocházející přibližně z let 1110-1125:

„V Evropě leží Germanie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklopený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo. Vody tam byly čistě ounké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. Je to divná věc a lze z

⁵⁸⁰ Vidlice k nabodávání ryb.

⁵⁸¹ Vrše sloužily například k chytání piskořů.

⁵⁸² ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva českého rybářství*. 1. vyd. Pacov: NUGA, 1997. 166 s. ISBN 80-85903-06-7, s. 11 an.

⁵⁸³ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

ni uvážiti, jak vysoko se vypíná tato země: nevtéká do ní žádná cizí řeka, nýbrž všechny toky malé i velké, pojaty arci do větší řeky, jež slove Labe, tekou až do Severního moře.“⁵⁸⁴

Kosmova kronika také obsahuje zmínky o tzv. rybolovu pod ledem, který býval mezi rybáři velmi oblíben, dále v souvislosti s rodem Vršovců o vrši, a v souvislosti se sázavským klášteřem o slupi, starém druhu rybí pasti.⁵⁸⁵

V souvislosti s nejstaršími zmínkami o rybářství je třeba také zmínit ojedinělou hydrologickou situaci, k níž došlo údajně v listopadu roku 1140:

„Řeku Sázavu, jež teče podle kláštera téhož jména Sázava, stihlo dne 19. listopadu přerušení jejího toku v délce přes dvacet honů odshora dolů. Mlýn téhož kláštera, jenž odedávna nikdy nebyl bez vody, stál tehdy na suchu. Opat i bratři toho kláštera a služebníci přišli k břehu a pozorovali ten div. Aby byla pověst o tomto zázraku ještě větší, sbírali neobyčejně veliké ryby i raky v suchém řečišti. Tato změna řečené řeky trvala z řízení božského od první do šesté hodiny.“⁵⁸⁶

Zmíněný zápis je důležitým dokladem úlohy mlýnů, jezů, mlýnských náhonů a slupí v říčním rybářství. Výklad vývoje rybářství v souvislosti s vodním právem vychází z předpokladu, že právo rybolovu bylo původní zcela svobodné. Svobodné právo rybolovu bylo postupně omezováno s rozvojem kmenového zřízení na našem území a etablojícím se pozemkovým vlastnictvím. Vycházelo se z předpokladu, že veškerá neobsazená půda v zemi patří panovníkovi, a to včetně vodních ploch, tedy řek a potoků. Tyto vodní plochy zahrnovaly ryby v nich obsažené. Tedy i ryby v řekách a potocích na neobsazené půdě měly patřit panovníkovi. Je nutné však zdůraznit pouhý hypotetický charakter panovníkova nároku. Lze se domnívat, že v určitých lokalitách existovala jakási odvodní povinnost ve prospěch panovníka, případně jeho družiny. Tímto způsobem se tak mohly například ryby ulovené na území dnešního centra Prahy dostat do knížecí kuchyně a na knížecí stůl. Podobnou odvodní povinnost lze předpokládat na těch místech, kde se v okolí řeky nacházela významná sídla reprezentující správní uspořádání, případně sídla panovníka a jeho družiny, nebo lovecké dvorce. Odvodní povinnost lze předpokládat také v souvislosti s existencí tzv. hradské soustavy, a to ve prospěch kastelánů knížecích hradů a jejich vojenských družin.⁵⁸⁷

⁵⁸⁴ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Třetí vydání. V Praze: Melantrich, 1949. 227 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. Odkaz minulosti české; 10. svazek, s. 15.

⁵⁸⁵ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

⁵⁸⁶ *Pokračovatelé Kosmovi*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1974. 251 s., s. 71.

⁵⁸⁷ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

Z dochovaných listin vyplývá, že v 11. a 12. století, v souvislosti se zakládáním klášterů, se poddanými klášterních institucí stávali také rybáři usazení na březích řek na území darovaném klášteru. Součástí odvodních povinností ve prospěch kláštera mohly být i ryby nalovené v řekách a potocích. Ve středověku existovaly na území dnešní Prahy, v na březích Vltavy, celkem čtyři rybářské osady, a to v Podskalí, na Kampě, V Rybářích, a tzv. Benátky.⁵⁸⁸

Podle výzkumů Zikmunda Wintera bylo v letech 1348 až 1419 celkem 46 rybářů. Mezi nimiž se nacházeli také 2 sumečníci. Z Winterových zjištění vyplývá značný význam tehdejšího rybářství pro trh s potravinami, a také je zřejmá počínající specializace rybářského řemesla. V 70. a 80. letech nalezneme mezi pražskými obyvateli 8 měšťanů z řad rybářů. Kromě rybářů měšťanů a rybářů žijících ve městě se na pražském rybolovu podíleli také tzv. přespolní rybáři, přicházející do Prahy na trh z jiných osad mimo pražská města. Určitým centrem pražských rybářů byla právě již zmiňovaná osada V Rybářích. Ve starší době, ještě v době kmenového zřízení, lze předpokládat existenci svobodných rybářů, omezovaných postupně s rozvojem hradské soustavy a posilováním moci přemyslovského rodu. Rovněž lze předpokládat, že částečný dozor nad výkonem rybářského řemesla prováděli hradští výběřčí, v pozdější době pak klášterní, ale i jiné vrchnosti. Množství odváděných ryb bylo evidováno v urbářích.⁵⁸⁹

Důležitým aspektem pro další rozvoj rybářství a jeho specializaci bylo zakládání měst, zejména ve 13. století. Řada z nich se nacházela na březích řek nebo v jejich bezprostřední blízkosti. Obyvateli, a později měšťany měst se stávali mnozí říční rybáři. Rostoucí počet rybářů vyústil ve vznik řady rybářských cechů. Města představovala místo pro lepší odbyt ryb. Ryby kupovali nejen samotní měšťané a obyvatelé města, ale také církevní instituce a židovské obyvatelstvo. Na tomto místě je třeba zmínit význam ryb pro církevní instituce jako postního pokrmu.⁵⁹⁰

Speciální postavení na tekoucích vodách měli již ve středověku mlynáři. Měli právo lovit ryby na jezích a v mlýnských náhonech. Tato jejich práva se rovněž zapisovala do urbářů. Kromě vorových propustí existovaly na jezích ještě zvláštní menší propusti (široké zhruba 1 metr), do nichž bývaly upevňovány slupi, speciální zařízení sloužící k samočinnému odchytu ryb.⁵⁹¹

Ve městech se rybáři sdružovali do cechů, a to jak v Čechách, tak na Moravě. Zmínky o organizaci rybářů v Olomouci pocházejí až z roku 1430, kdy městská rada musela řešit spor mezi

⁵⁸⁸ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

⁵⁸⁹ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

⁵⁹⁰ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

⁵⁹¹ ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

rybáři o užívání hustých sítí. Aby spor vyřešila, zvolila celkem 8 rybářů, kteří stanovili pravidla pro používání hustých sítí. Husté sítě bylo možno používat každý den po dobu půstu až do Velikonoční neděle. Od Velikonoc až do poloviny září pak užívání hustých sítí bylo úplně zakázáno. Od září až do deváté neděle před Velikonocemi je bylo možné užívat jednou týdně. Důvodem pro zákaz užívání zmíněného druhu sítí byla skutečnost, že rybáři do hustých sítí chytli také malé rybky a potěr velkých ryb, čímž docházelo k drancování řeky, neboť došlo k vylovení malého potěru, který mohl být později chycen v dospělé velikosti. Tento spor je dokladem toho, že si rybáři velice dobře uvědomovali nutnost právní regulace rybolovu. Lze jej také považovat za formu hájení ryb a úpravu hospodaření v tekoucích vodách. Konečně rybářský cech byl také finančně závislý na prodeji ryb.⁵⁹²

6. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou ve stavovském období

Tato kapitola je věnována výkladu o období od husitských válek až do počátku třicetileté války. Toto období označujeme jako období stavovského státu, resp. stavovské monarchie. Období stavovského státu končí stavovským povstáním (1618-1620), a jeho porážkou v bitvě na Bílé hoře v listopadu roku 1620.⁵⁹³

Kapitola tedy pokrývá období pozdního středověku a raného novověku. Zahrnuje vládu panovníků od Zikmunda Lucemburského, přes Jiřího z Poděbrad a vládu Jagellonců. Roku 1526 se na český trůn dostává habsburská dynastie a české země se postupně stávají součástí habsburského soustátí. Začíná se tak proces postupného sblížení politických a právních institucí českých a rakouských zemí, v širším smyslu pak i zemí uherských.⁵⁹⁴

Celou epochu lze rozdělit, a to i s ohledem na vývoj vodního práva, do 4 etap:

- od konce husitských válek do vydání Vladislavského zřízení zemského (1500)
- od vydání Vladislavského zřízení zemského do vzniku kodifikace městského práva (1579)
- od přijetí kodifikace městského práva do začátku stavovského povstání
- období stavovského povstání

⁵⁹² ANDRESKA, Jiří. *Lesk a sláva...*, s. 11 an.

⁵⁹³ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva...*, s. 18.

⁵⁹⁴ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva...*, s. 19.

6.1. Vodní právo v období stavovském

Ve stavovském období dochází k značnému rozvoji vodoprávních předpisů, a to zejména na úrovni práva zemského, a práva městského. Proměňuje se struktura pramenů vodního práva, kdy významu nabývají kodifikace a sněmovní usnesení. Do pozadí začínají ustupovat právní knihy.

Jednou z posledních byla např. Právní kniha města Kamenice nad Lipou.⁵⁹⁵ Toto město bylo městem poddanským. V této knize nalezneme například smlouvu mezi mlynářem a konšely o vedení vody z mlýnské strouhy do obecního rybníka a také ustanovení o zřizování studní.⁵⁹⁶

Máme-li charakterizovat strukturu pramenů vodního práva, pak jsou to ve stavovském období zejména: zemské právo (zemská zřízení), právo městské (po roce 1579 kodifikace městského práva) a mlýnské neboli mlynářské řády.

Mlýnské řády lze považovat za předchůdce pozdějších vodních zákonů. Jednalo se o předpisy vydávané panovníkem. Tyto řády měly smíšenou povahu, neboť je můžeme označit za předpisy spadající jak do oblasti mlynářského práva, tak také práva vodního. Jejich typickým rysem je skutečnost, že podíl samotných vodoprávních norem je v nich menšinový, a že jejich větší část se zabývá mlynářstvím a jeho výkonem. Mlynářské řády jsou zpravidla považovány za předpisy s celostátní platností. Je třeba dodat, že mlynářství bylo hlavním řemeslem využívajícím mechanickou sílu vody. Určitým specifikem mohou být nejrůznější drobné předpisy týkající se mlynářství, platné na určitém menším území, panství, nebo městě. V tomto bodě se začíná problematika mlynářských řádů prolínat se speciálními úpravami obsaženými v hospodářských řádech a instrukcích. Za předchůdce „celostátně“ platných mlynářských řádů lze považovat tzv. zemsky platné mlynářské řády, z nichž významný je zejména **Řád mlynářský platný v Markrabství moravském**, vydaný okolo roku 1480.

Na tomto místě zdůrazněme některá vybraná ustanovení tohoto předpisu, která se více váží k vodnímu právu. Jsou to hlavně ustanovení o vedení vody na mlýn a čištění strouhy. Úvodní část tohoto předpisu je spojena hlavně se jménem tehdejšího zemského hejtmana, Ctibora Tovačovského z Cimburka.⁵⁹⁷ Řád se kromě jiného zabýval otázkou kladení prahů a také otázkou pobřežních pozemků. Důležitá jsou také ustanovení o zřizování nových vodních děl. V případě, že

⁵⁹⁵ Toto město bylo městem poddanským.

⁵⁹⁶ KRČILOVÁ, Irena, MARTÍNEK, Zdeněk a MARTÍNKOVÁ, Lenka. *Práva a privilegia města Kamenice nad Lipou 1462-1798: edice*. Vyd. 1. Pelhřimov: Státní okresní archiv v Pelhřimově, 2004. 158 s., 8 s. obr. příl. ISBN 80-239-4671-4, s. 91.

⁵⁹⁷ KALOUSEK, Josef, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXII, Řády selské a instrukce hospodářské 1350-1626*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1905. xii, 606 s., s.39.

chtěl mlynář zřídít vodní dílo, měl svůj záměr projednat s ostatními spolutovaryši a mlynářskými mistry. Mělo se tak zabránit škodám vznikajícím provedením díla ostatním mlýnům. Z hlediska vývoje vodního práva, resp. pozdějších vodoprávních předpisů a jejich obsahové kontinuity má mimořádný význam ustanovení o maximální míře zadržování vody pro mlýn. Mlynář nesměl v tomto případě omezit níže položené mlýny. Lze říci, že toto ustanovení je možné spojit i s pozdějšími právními úpravami vodních cejchů. K povinnostem mlynáře patřilo mj. čištění příkopů a struh. Plnění této povinnosti mohlo být kontrolováno vrchnostmi, a vymáháno uložením pokuty.

V Moravském mlynářském řádu (1480) již také existoval speciální technický dozor nad mlýny a vodami. Tento dozor prováděly dvojice mlynářů ustanovených jednou za měsíc pro tento účel. V pravomoci tohoto technického dozoru bylo ukládání napomenutí v případě, že by mlynář neodstranil zjištěnou závadu. K dobrovolné nápravě závady jej také měla přimět objektivní odpovědnost za případnou vzniklou škodu. Kromě dozoru byly prováděny také dvakrát ročně (v zimě a v létě) technické revize mlýnů. Splněním povinnosti nechat mlýn zrevidovat pak byla omezena případná mlynářova odpovědnost za škodu.

Ve stavovském období se mlynářské řády plně etablovaly jako pramen mlynářského, ale i vodního práva. Jejich podoba se vyvíjela. V 16. století byla vydána celá řada mlynářských řádů. Jejich texty nalezneme v edici Codex austriacus. Nejstarším z této řady je mlýnský (mlynářský) řád vydaný Ferdinandem I. v roce 1553. Následuje řád Maxmiliánův z roku 1572. O něco mladší je řád Rudolfa II. z roku 1576.⁵⁹⁸

Mezi vodoprávními předpisy doby stavovské nacházíme také předpisy s menší než celostátní územní působností. Těmito předpisy jsou hospodářské řády a instrukce.

K nejvýznamnějším z nich patří předpisy platné na území rožmberského dominia – o mlýnech hovoří například Instrukce Viléma z Rožmberka purkrabímu Krumlovskému z roku 1556. Podle této instrukce bylo povinností purkrabího a šafáře provádět dohled nad vodou přitékající na mlýn.⁵⁹⁹

V hospodářských řádech a instrukcích nalezneme jak normy spadající do práva vodního, tak normy týkající se právních vztahů spojených s vodním právem – mlynářství, rybářství,

⁵⁹⁸ Období mlynářských řádů jako předchůdců vodních zákonů končí v letech 1814-1869. V roce 1814 byl vydán poslední, tzv. Všeobecný mlýnský řád, který byl nahrazen po roce 1869 říšským vodním zákonem a zemskými vodními zákony.

⁵⁹⁹ Na vodu, která „jde na mlejn“, mají dohlížet purkrabí se šafářem, aby „skrže ni mlejn nestál“ a zajistit opravu žlabů.

rybníkářství, a dalších oborů. O hospodářských řádech a instrukcích bude podrobněji pojednáno v analytických podkapitolách věnujících se jednotlivým oborům spojeným s vodním právem.

Zaměříme se nyní na další typy pramenů vodního práva v stavovském období, a sice na vývoj práva zemského, a práva městského.

Z hlediska územní platnosti je třeba rozlišovat zemská zřízení česká, platná v Království českém, a zemská zřízení Moravská, platná v Markrabství moravském. Pro přehlednost budeme ve stavovském období hovořit o těchto dvou zemských celcích. Zaměříme se nyní tedy na Království české.

Významným předělem ve vývoji českého zemského práva je právní památka označovaná jako Vladislavské zřízení zemské (dále jen „VZZ“). Jedná se o první úspěšný pokus o kodifikaci zemského práva, a po Horním zákoníku Václava II. další kodifikaci, která obsahovala vodoprávní ustanovení. Vladislavské zřízení zemské⁶⁰⁰ bylo přijato proti výslovnému odporu městského stavu v roce 1500, nicméně král Vladislav Jagellonský jej potvrdil teprve roku 1502.

Tato kodifikace zemského práva byla výsledkem složitého a komplikovaného vývoje, jehož bezprostřední počátky lze klást do 80. let 15. století. Již roku 1487 bylo rozhodnuto o pořízení soupisy nálezů a privilegií, na nichž se zakládalo zemské právo. Brzy se však ukázalo, že se jedná o úkol časově náročný.⁶⁰¹ Hovoříme-li o vodním právu, lze konstatovat, že jedním z problémů, které měly být řešeny v zemském zřízení, byla libovůle feudálů při ukládání vnitřních cel na suchozemských i vodních cestách.⁶⁰² Práci na kodifikaci komplikovala řada objektivních potíží. Velkým problémem byla předchozí nekontinuální činnost zemského soudu. Předhusitské právní knihy navíc nepodchycovaly reálný stav české společnosti 1. čtvrtiny 15. století, a tak 80. a 90. léta 15. století se nesla ve znamení plodné činnosti zemského soudu, který vydal v této době řadu nálezů majících za úkol upevnit stávající pozici šlechty.⁶⁰³

Roku 1497 pak král vyzval členy stavovského shromáždění, aby jednali o věcech zemské důležitosti a předložili mu své usnesení k potvrzení. Staré i nové obecné nálezy obsažené v zemských deskách měly být sepsány v jednu veřejně přístupnou knihu.⁶⁰⁴ V říjnu roku 1499 byly

⁶⁰⁰ Zřízení bylo vydáno ještě v dalších třech redakcích – z roku 1530, 1549 a 1564.

⁶⁰¹ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007. 526 s. ISBN 978-80-86197-91-3, s. 36.

⁶⁰² KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 41. (AČ IV, s. 422; AČ V, s. 395, 398)

⁶⁰³ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 42.

⁶⁰⁴ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 43.

na Pražském hradě vybírány vhodné články. Další důležitou etapou v přípravě VZZ bylo jednání sněmu u krále v Prešpurku ve dnech 1.-14.11.1499. Z těchto jednání vzešel určitý předstupeň VZZ, tzv. Prešpurské zůstání.⁶⁰⁵ Z hlediska vývoje vodního práva je důležité, že řadu vodoprávních ustanovení nalezneme již v Prešpurském zůstání. Text Prešpurského zůstání obsahuje nečíslovaná ustanovení. Jedním z vodoprávních ustanovení je ustanovení týkající se rybářství, které přikazovalo popravcům zabavit rybolovné náčiní tomu, kdo nevlastnil řeku, potoky, ani rybníky: „*It. Poprawce mají to opatrowati, jestližeby zwěděli, an kto newody anebo kterékoli jiné příprawy na lowenie ryb má, a nemá řek ani potokuow ani rybníkuow, mají jemu to pobrati.*“⁶⁰⁶ V další části nalezneme ustanovení o nápadní vodě: „*It. Nalezli za práwo: každý nápadní wodu na swém gruntu muož jí pojeti k swé potřebě, jakož w bielých pohonných nález léta etc. xciiii^o, kdež Heřman pohánie k suchým dním adventním.*“⁶⁰⁷ Z tohoto ustanovení vyplývá, že každý vlastník pozemku mohl užívat dešťovou vodu, která spadla na jeho pozemek, pro svou potřebu. Dále je z ustanovení zřejmé, že do textu Prešpurského zůstání bylo pojato na základě excerpty ze zemských desek, z kvaternu půhonného bílého, patrně z roku 1494.⁶⁰⁸

O kus dále je v Prešpurském zůstání zahrnuto ustanovení o užívání vody odebírané z vodního toku: „*Nalezli za práwo, že každý móž wodu na svých gruntiech pojeti a po svých gruntiech vésti, a zase též po gruntiech svých do starého toku ji pustiti (Nález o tom v bílých pohonných leta LXXXIII k suchým dnóm adventním, kdež Tobiáš z Sulevic poháni).*“ Toto ustanovení se týká užívání vody z vodních toků protékajících mezi pozemky příslušného vlastníka (držitele). Vodu bylo možné z vodního toku odebrat, odklonit ji například do vodního náhonu sloužícího k zásobování mlýnů vodou, využít k pohonu mlýnských kol, a zase ji tímtež náhonem, vedoucím po pozemcích držitele, odvést do původního vodního toku. Ustanovení bylo později v očíslovaném zemském zřízení označeno jako Čl. 476. Nález se zachoval v RTT, svazku I, na straně 211 (zápis č. 224). Nahlédneme-li do příslušného zápisu, zjistíme skutkové okolnosti daného půhonu. Tobiáš ze Sulevic poháněl Jana Liblického (Libčického), že svedl vodu z mlýnů ke škodě sirotků Petra Klučovského v Klučově. Jan Liblický namítal, že vodu „*pojal na svých*

⁶⁰⁵ Text tzv. Prešpurského zůstání nalezneme například v AČ V, s. 496-516.

⁶⁰⁶ AČ V, s. 502

⁶⁰⁷ AČ V, s. 512

⁶⁰⁸ JIREČEK, Hermenegild. *Codex juris Bohemici: Complectens ius terrae saeculi XVmi (1420 - 1500): Tomi III. Pars II.* Praha, 1873, s. 148

gruntích i po svých gruntích ji vede, a zase že tu vodu pouští do starého toku po svých gruntích.“
Bylo dáno za právo Janu Liblickému.⁶⁰⁹

V Prešpurském zůstání se dále nacházejí dvě ustanovení o rybníkářích. První z nich je rozsáhlé ustanovení upravující pohyb a usazování rybníkářů, tj. dělníků pracujících na stavbách rybníků, v zemi České. Podle tohoto ustanovení měli rybníkáři povinnost prokazovat se listy od vrchnosti, která je vysílala na stavbu rybníka, a od vrchnosti, u které rybník stavěli. V případě, že by se daný rybníkář nemohl prokázat těmito listy, měl být stíhán jako zloděj. Pokud by někdo přijal na stavbu rybníka rybníkáře bez listu, měl zaplatit pokutu 10 kop grošů ve prospěch poprávce. Obdobně byla upravena situace, pokud by původní vrchnost přijala rybníkáře bez „výstupního“ listu.⁶¹⁰ Druhé, dílčí ustanovení, postihovalo falšování listů ztrátou hrdla.⁶¹¹ Prešpurské zůstání také zahrnovalo ustanovení o pychu. Vodní pych byl považován za jeden z druhů pychu, obdobně jako existoval pych „pozemkový“, lesní nebo luční. Vodní pych zahrnoval uvázání se v cizí řeky nebo potoky, a zahrnoval také topení cizích pozemků rybníkem (vodou z rybníka). Pych mohl být trestán peněžitou pokutou a ztrátou pozemků, a náhradou škody.⁶¹²

Samotné Vladislavské zřízení zemské bylo přijato v roce 1500. Někdy mu bývá vytýkána nesystematičnost a povrchnost. Jakkoli VZZ do značné míry systematiku postrádá, lze i v jeho případě shledat určitý vliv justiniánských kodifikací. Původní vydání VZZ vzniklo v podobě neočíslovaných článků, jejichž počet činil 527. Po očíslování (v další redakci) se jednalo o celkem 562 článků.⁶¹³ VZZ vzniklo převzetím původních deskových zápisů, nicméně u řady ustanovení došlo k přestylizaci původního deskového zápisu. Lze jej označit za úředně pořízenou sbírku obecných i zvláštních nálezů. Svou povahou bylo nevýlučné, a dosavadní nalézací právo zemského soudu nebylo dotčeno.⁶¹⁴

Jan Kapras kdysi charakterizoval VZZ jako kodifikaci, která zahrnuje všechny obory práva, žádné z nich však nepostihuje vyčerpávajícím způsobem. Lze říci, že toto tvrzení platí i

⁶⁰⁹ EMLER, Josef, ed. *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých = Reliquiae tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum*. V Praze: nákladem Jindřicha Jaroslava Clama Martinice, 1870-1899, sv. 1, s. 211 (zápis č. 224)

⁶¹⁰ AČ V, s. 507

⁶¹¹ AČ V, s. 508

⁶¹² AČ V, s. 511

⁶¹³ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 48.

⁶¹⁴ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 54.

v případě vodního práva. Další redakce VZZ vznikly v letech 1530, 1549 a 1564. Z hlediska systematiky se jedná o redakce na nepoměrně vyšší úrovni.⁶¹⁵

Nahlédneme-li do edice VZZ vydané roku 2007, zjistíme, že vychází z již očíslovaných článků. První zmínku o vodách nalezneme v článku 186, který upravuje proces tzv. odhádání. Jsou zde zmíněny potoky, řeky a rybníky, nicméně pouze jako jedny ze součástí odhádaného majetku.⁶¹⁶ Následuje článek 466, který pojednává o pokutě peněz za pych. Tento článek vychází z výše popisovaného ustanovení o pychu, obsaženého v Prešpurském zůstání.⁶¹⁷ V článku 466 je postihováno uvázání se v cizí grunty (zde řeky a potoky), bránění vlastníku v jejich užívání a jejich poškozování. Zcela samostatně pak stojí topení gruntů rybníkem.

Související ustanovení je obsaženo v článku 468, který postihuje neoprávněný rybolov v potocích, řekách a tůních: „*Nalezli vuobec za právo: Ktož by komu v potociach neb v tuoniech neb v řekách pychem ryby lovil neb loviti kázal bez vedomie toho, čiž by ten potok, tuoně aneb řeky byly, ten tu pokutu propadne vedlé svolenie prvnieho o pychu. O tom rozsudek v bielých puohonných léta etc. 1489.*“⁶¹⁸ Ustanovení doplňuje předchozí ustanovení (čl. 466) o pokutě peněz za pych.

Velmi zajímavý je článek 470, který upravuje provádění vodních staveb v případě, že v dané vsi jsou usazeni poddaní více než jedné vrchnosti. Pokud v dané vsi měly být zatápěny cesty nebo pozemky budováním rybníka, mělo se tak dít pouze se souhlasem obou vrchností. Stejně tak neměly být zřizovány struhy ani „*vody vedenie*“ bez souhlasu druhého pána. V případě, že by jedna vrchnost byla druhou vrchností vyzvána k zastavení (odstranění) škodlivé činnosti, a ona toho nedbala, mohla být odsouzena k peněžité pokutě. Kořeny tohoto ustanovení sahají do roku 1488, nicméně nález je popsán v RTT⁶¹⁹ bez okolností jeho vzniku.⁶²⁰

⁶¹⁵ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 49.

⁶¹⁶ „*Když by nespráva přišla, že puovod, kterýž vede pro nesprávu, že najprv má počieti vésti na platy, tu kdež mu se zdá, na dědiny, na louky, na lesy, na potoky, na řeky, na rybníky, pokudž jeho suma s třetinú stačiti muož.*“ (KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 165)

⁶¹⁷ AČ V, s. 511; článek 77 Zůstání prešpurského;

⁶¹⁸ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 236.

⁶¹⁹ EMLER, Josef, ed., RTT I, s. 228 (zápis č.297)

⁶²⁰ „*Nalezli vuobec za právo: Ktož by měl někde ves a někto by v té vsi měl člověka nebo viece, že jeden pán bez druhého vuole v té vsi cest ani vuobci rybníka děláníe[m] zatopovati nemá, ani jinam cesty a obce převozovati nemá bez druhého vuole. A také ani struh, ani vody vedenie na obci dělati nemá, ani má žádných jiných věcí jeden bez druhého vuole. Pakli by se kto toho dopustil a druhý by k němu poslal, aby mu to očistil, a toho mu nečinil, a on nechtěl by toho po tom poselství učiniti, tehdy propadne tomu pokutu, jakož prvnie svolenie o pychu svědčí.*“

Článek 473 má svůj základ rovněž v Zůstání prešpurském. Týká se zákazu vysazování nových soukromých cel, mýt nebo tržného, a to jak na zemi, tak na vodě, bez královského souhlasu.

Článek 497 říká, že každý může použít dešťovou (nápadní) vodu na svém pozemku ke své potřebě. Má rovněž základ v Zůstání prešpurském a okolnosti jeho vzniku jsou popsány výše. Totožná je situace u článku 498, ten rovněž vychází z Prešpurského zůstání a byl popsán výše. Jeho podstatou je pravidlo, že každý může užívat vodu na svých pozemcích, po svých pozemcích ji vésti, a ještě na svých pozemcích ji opět vrátit do původního toku, tedy aby tak neomezoval totožné právo vlastníka pozemků situovaných na nižším místě vodního toku. V Palackého edici je článek uveden pod č. 475, a je zde uvedeno variantní znění s vsuvkou „*neobwozuje cizího toku*“.⁶²¹

Zaměříme-li se na vsuvku „*neobwozuje cizího toku*,“ můžeme konstatovat, že jejím smyslem je doplnění zmíněného ustanovení v tom smyslu, že právo držitele gruntu (pozemku) podle článku 498 lze realizovat jen do té míry, že nelze obcházet cizí tok, a bránit tak cizímu držiteli v témže právu. Taková situace by nastala v případě, pokud držitel A by ve své vsi A1 odvedl z řeky všechnu vodu do mlýnského náhonu, a uvedl by ji zpět až v obci A2 ležící na témže toku, přičemž by odvedením vody byl zkrácen vlastník B, jehož ves B se nachází na hlavním toku mezi vsí A1 a A2.

Dalším ustanovením, které se týká vody, je článek 566, týkající se rybníkářů. Tento článek náleží k ustanovením trestněprávního charakteru a hovoří o trestněprávním postihu rybníkářů stíhaných za loupeže a vraždy (mordy). Pachatelé těchto skutků z řad rybníkářů měli být bez odporu vydáváni k popravám.

Posledním ustanovením, které se týká vody, je článek 574, pojednávající o silnicích, a speciálně pak o plavbě. Podle článku 574 mohl každý svobodně užívat k dopravě silnice. Každý vlastník (držitel) byl povinen silnici na svých pozemcích opravovat. Pokud by tak neučinil, neměl právo na náhradu škody způsobené mu jinými osobami v důsledku toho, že silnici neudržoval. Za zvláštní druh silnice byly považovány vodní cesty. Rovněž vodní cesty bylo třeba udržovat „sjízdné,“ resp. v případě vodních cest splavné. Zejména pak jezy vyskytující se na těchto vodních cestách měly být opatřeny propustmi („...*v prostředku mají býti odevřieny tak, jakž od starodávna vždycky to bývalo...*“), tedy aby se každý mohl bez překážky plavit po řece v obou směrech, tedy

Jakož rozsudek o tom v bielych léta etc. [14]88.“ (KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 236)

⁶²¹ „...že každý muož vodu na svých gruntiech pojiati a po swých gruntiech ji vésti, [**neobwozuje cizího toku*], a zase též po gruntiech swých do starého toku ji pustiti.“

po proudu, nebo naopak proti proudu, a to buď lodí (v obou směrech), nebo na vorech (zde po proudu).⁶²²

Význam kodifikace zemského práva pro vodní právo je zcela nesporný, neboť po kodifikaci horního práva se jedná o další předpisy, obsahující celozemsky platné normy vodního práva. Pro období od konce husitských válek až do roku 1500 je typická postupně sílící snaha o kodifikaci zemského práva. Výše popsané normy řazené k vodoprávním normám mají různý charakter, a lze je rozdělit do několika skupin – do skupiny soukromoprávní, veřejnoprávní, zvláště pak trestněprávní. Soukromoprávní charakter ustanovení týkajících se obecného užívání vody je zřejmý. Veřejnoprávní charakter lze spatřovat zejména v ustanovení týkajícím se silnic na vodě, jezů a plavby (včetně voroplavby).

⁶²² KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 265.

Tabulka 2 Rozvržení vodoprávní problematiky v rámci VZZ v historické a současné edici

Článek č. Palacký	Článek č. Kreuz	Obsah ustanovení	Latinský překlad
176	186	Odhádání, zmínka o vodních útvarech	Ano
444	466	Uvázání se v řeky a vody; topení gruntů	Ano
445 č.2	468	Pych lovem ryb; neoprávněný rybolov	Ne
447	470	Budování rybníků; souhlas obou vrchností	Ano
450	473	Zákaz vysazování nových vodních cel	Ano
475	497	Užívání dešťové vody	Ano
476	498	Odběr vody, její vedení a navrácení	Ano
546	566	Trestněprávní ust. o rybníkářích	Ano
552 č.2	574	Silnice, vodní cesty, jezy, plavba, voroplavba	Ne

V rámci vodoprávních norem obsažených ve VZZ lze stanovit 3 druhy ustanovení. Jsou to ustanovení týkající se rybářství, dále plavby a vodního práva jako takového. Z hlediska rybářství jsou důležitá ustanovení týkající se pychu na řekách, potocích a rybnících, neoprávněného rybolovu a také rybníkářů, tedy osob pracujících na stavbách rybníků. Jsou to články č. 466, 468 a 566. Co se týká plavby, pak jsou důležitá ustanovení o vodních clech a mýtech a také ustanovení týkající se jezů, tedy vodních staveb ve vztahu k plavbě. Jsou to články č. 473 a 574.

Z hlediska vodního práva jako takového mají význam ustanovení o zákazu zatápění cest rybníkem (Čl. 470), užívacích právech vlastníka pozemku k vodě (Čl. 497) a o odvádění vody z vodního toku a jejím navrácení (Čl. 498). Normy vodního práva coby průřezového právního odvětví obsažené ve VZZ můžeme jejich charakterem přiřadit rovněž k ústavnímu, správnímu a policejnímu právu. Původní vydání VZZ z roku 1500 nebylo číslované. Redakce z roku 1530 obsahovala pouze část ustanovení.

Zaměříme se nyní na redakci VZZ z roku 1549 a 1564. Redakce z roku 1549 bývá někdy fakticky považována za nové zemské zřízení. Její články byly označeny písmeny a čísly, rovněž byla zdokonalena systematika. Jakkoli se tvrdí, že redakce z roku 1564 obsahovala pouze změny formálního charakteru, je třeba zdůraznit, že u sledovaných vodoprávních norem lze vysledovat odlišné formulace a drobné obsahové změny, byť podstatná část zůstala stejná. Lze konstatovat, že v existujících odlišnostech ve znění jednotlivých článků, srovnáme-li VZZ z roku 1549 (Ferdinandovo zřízení) s VZZ z roku 1500. Rovněž existují podobné odlišnosti, srovnáme-li VZZ 1564 (Maxmiliánovo zřízení) s VZZ z roku 1549.

Tabulka 3 Konkordance vodoprávní problematiky v číslované verzi VZZ 1500 a novějších redakcích z roku 1549 a z roku 1564

Článek (redakce VZZ 1500)	Článek (redakce VZZ 1549)	Článek (redakce VZZ 1564)
176/186		
444/466	T30, Q20	L6
445 č.2 /468	Q21	L41, L42, L43
447/470	Q22	L44
450/473	A20	K51?, A12
475/497	E23	L49
476/498	E24	L50 (ev. L51)
546/566	V11, V12	K62, K63
552 č.2 /574	x	L51
	D40	

Na tomto místě je třeba poukázat na článek L51 VZZ z roku 1564 (Maxmiliánova zřízení zemského). Tento článek má mimořádný význam pro právo životního prostředí, neboť mj. má za cíl chránit přirozené tahy lososů a jiných ryb.⁶²³ Svědčí o důležitosti a významu rybolovu na českých řekách ve 2. polovině 16. století. Zároveň je také svědkem výskytu lososa v českých řekách.

Vodoprávní problematiku nalezneme rovněž v některých dodatcích Vladislavského zřízení zemského, konkrétně v tzv. Svatováclavské smlouvě z roku 1517. Z dalších dodatků má důležitý význam tzv. Smlouva o hory a kovy učiněná z roku 1534. V této právní památce nalezneme vodoprávní ustanovení související s horním právem. O nich bude pojednáno v příslušné analytické podkapitole. Věnujme se nyní Svatováclavské smlouvě. Problematika spojená s vodami se v ní nachází v jednom ustanovení. Jedná se o článek S4, který provádí klasifikaci gruntů zapisovaných do městských knih. Jako jeden z možných druhů šosovních statků uvádí řeky, potoky, ostrovy, rybníky a luhy.⁶²⁴

Zemská zřízení byla vydávána nejen v Čechách, ale i na Moravě. První z řady moravských zemských zřízení vzniklo již v roce 1516. Zemské zřízení z roku 1516 se svým rozsahem a

⁶²³ V době moderní by souviselo s budováním tzv. rybích přechodů.

⁶²⁴ KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské...*, s. 270-271.

charakterem přibližuje moravským sněmovním tiskům a také policejním řádům známým i z jiných zemí.⁶²⁵

Obsáhlé moravské zemské zřízení bylo vytištěno v roce 1535. Přibližně jedna třetina jeho článků byla převzata z knihy Tovačovské. Následující redakce MZZ 1535 byla stavy vydána v roce 1545, avšak bez souhlasu krále. V případě MZZ 1545 poměr ustanovení převzatých z knihy Tovačovské ještě stoupl, více než 100 ustanovení z celkového počtu více než 250 bylo výrazně ovlivněno tímto pramenem.⁶²⁶ Další redakce MZZ byla vydána v roce 1562, avšak tato redakce byla v zásadě přetiskem MZZ z roku 1535 doplněným o několik méně důležitých nových ustanovení. Současně s ním byla stále ještě v praxi užívána kniha Tovačovská. Poslední předbělohorská redakce MZZ vznikla v roce 1604, avšak ještě v roce 1608 se uvažovalo o jejím doplnění dalšími články z knihy Tovačovské.⁶²⁷ Vodoprávní normy nalezneme rovněž v redakcích MZZ z roku 1535, 1545 a 1562.

Nahlédneme-li do MZZ, redakce z roku 1604, nalezneme první vodoprávní normy v článku 152, pojednávajícím o tocích vody. Věnuje se problematice vodních toků na jednotlivých panstvích.⁶²⁸ Obsahuje obdobnou materii jako Vladislavské zřízení zemské, nicméně se v něm vyskytují určité odlišnosti. Článek 152 se skládá ze 3 dílčích ustanovení, 152.1 a 152.3. Článek 152.1 stanoví, že nikdo nesmí odvádět vodu ze starodávných toků, pokud tyto vodní toky nejsou v jeho vlastnictví. Oproti VZZ je zde lépe vyjádřena ochrana vlastníka pozemků nacházejících se níže na vodním toku, a sice, že než se příslušný vodní tok ocitne na sousedově pozemku, má vlastník pozemku opět vodu navrátit do původního toku, aby soused nebyl omezen v braní vody, nebo mu voda nebyla zcela odňata: „*Žádný nemůž z starodávných tokův vyvoditi vody, leč v svém dědictví, ale jakž přijde zase na sousedovo, tak jemu v svém dědictví má zase v ten tok starodávní, kdež jeho jest, uvésti, aby jemu ta voda vzata a odjata nebyla.*“⁶²⁹ Tedy že vrchnost může na vodním toku zřídit odbočku (kanál), který však ještě na území téhož panství musí vrátit zpět do původního toku, tak, aby na sousední panství přiteklo dostatečné množství vody.⁶³⁰

⁶²⁵ JANIŠOVÁ, Jana a JANIŠ, Dalibor. *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516: (počátky kodifikace zemského práva na Moravě)*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 2013. 196 s. ISBN 978-80-87382-34-9, s. 31.

⁶²⁶ JANIŠOVÁ, Jana a JANIŠ, Dalibor. *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516...*, s. 20.

⁶²⁷ JANIŠOVÁ, Jana a JANIŠ, Dalibor. *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516...*, s. 21-22.

⁶²⁸ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením z let 1516-1604*. Vydání první. Praha: Leges, 2017. 2 svazky (592; 703 stran). Teoretik. ISBN 978-80-7502-248-6, svazek 2, s. 492.

⁶²⁹ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 491.

⁶³⁰ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 492.

Článek 152.2 představuje speciální ustanovení týkající se stavby rybníků a užívání vody. Ve Vladislavském zřízení podobné ustanovení nenacházíme. Dotýká se případů, kdy stavitel rybníka odvádí vodu z původního toku k napájení budovaného rybníka. Pokud by měli majitelé okolních pozemků níže na vodním toku mlýny nebo jiné požitky (užitky), musí majitel rybníka odvádět pouze nezbytné množství vody, aby soused (majitel mlýna, ev. majitel dříve existujícího rybníka) mohl mlít nebo napájet rybník. Ustanovení zároveň obsahuje zásadu ochrany dříve existujících vodních práv a ochranu předchozího nezávadného stavu: „*Pakli by kdo rybníky dělaje, na ně vodu vedl z tokův starodávních a který soused pod ním mlejny nebo které své též požitky měl, ten té vody k své potřebě víc vzíti nemá, než potad, pokudž by souseda jeho požitek a potřeba se dítí mohla. Nebo která věc starší jest, ta napřed jíti má, novú nemá kažena býti.*“⁶³¹ Ustanovení lze demonstrovat také na případu, kdy z vodního toku nesmí být pro potřeby napájení rybníků odebráno takové množství vody, které by ohrožovalo hospodářské zájmy sousední vrchnosti, tedy např. provozování jejího mlýna. V případném sporu o využívání vody se měla uplatňovat zásada přednosti, podle které nesměla být nadměrným odběrem vody ohrožována starší, již existující zařízení (mlýny apod.) na sousedních panstvích.⁶³²

Mimořádný význam má článek 152.3, se týká právního režimu břehů. Zahrnuje ustanovení o náplavu a strži, byť se jedná o ustanovení poměrně krátké. Skládá se ze dvou vět. První věta hovoří o náplavu a strži. Druhá věta hovoří o principu, že nikdo nesmí svévolně ohrožovat svého souseda vodami: „*A vody, kteréž svejmi toky břehy berú a toky své prudkostí svou mění, ty vody, což kterému sousedu na jeho břehu vezmú, to jeho škoda, a což komu přidadí, to jeho zisk. Také žádný nemá utiskati svévolně na druhého souseda vody.*“⁶³³ Janišovi vykládají druhou větu tím způsobem, že zakazuje bránit sousední vrchnosti v užívání vodního toku, který protéká mezi dvěma panstvími. Lze konstatovat, že ustanovení je v souladu s římskoprávní úpravou a týká se nabývání vlastnictví tzv. akcesí (přírůstkem).

Výše popisované 3 části článku 152 pocházejí v redakce MZZ z roku 1604, nicméně vychází ze starších redakcí MZZ, tedy MZZ 1535, dále MZZ 1545 a dle Janišových rovněž MZZ 1562. Je obsažen v MZZ 1535, jako čl. 118 a v MZZ 1545 jako čl. 248. Základ článku vyplývá z usnesení zemského sněmu (resp. nálezu zemského soudu v Olomouci) z roku 1499, resp. 1500.⁶³⁴ Drobné textové varianty konstatuje F.Kameníček v případě ZZ 1535, jinak znění

⁶³¹ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 491.

⁶³² JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 493.

⁶³³ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 491.

⁶³⁴ AČ 10, s. 328, zápis č. 82.

příslušného sněmovního usnesení je v zásadě shodné se zněním obsaženým v MZZ 1604. Zmíněný nález zemského soudu byl často zařazován do různých sborníků půhonů a nálezů.⁶³⁵

Článek 152 se svým charakterem řadí do skupiny ustanovení, která se týkají jednotlivých panství a jejich vzájemných právních vztahů. Podobné články upravují například problematiku práva cest (čl. 153 ZZ 1604). Obsahuje vodoprávní úpravu, konkrétně právní úpravu vodních toků protékajících jednotlivými panstvími, a zároveň také úpravu nakládání s vodou. V ustanovení je zohledněn prvek sousedního vlastníka. Z tohoto důvodu můžeme ustanovení řadit také k právní úpravě sousedských práv.

Jedním z důležitých pramenů pro poznání vodoprávních vztahů (týkajících se zejména vodních toků a řek), nejen období stavovského, jsou zemskodeskové zápisy. Zemskodeskové zápisy jsou pramenem doplňujících ujednání o užívacích právech k vodám. Tato ujednání nalezneme například v případech, kdy vodní tok tvořil hranici mezi jednotlivými panstvími (statky). Jako příklad takového ujednání uvádějí Janišovi vklad panství Malenovice do zemských desek z roku 1570. V případě tohoto vkladu se hovoří o užívacích právech k řece Dřevnici a také o právech k zřizování a vedení mlýnských náhonů:⁶³⁶

„Burjan Tetaur z Tetova z Malenovic...mlejn pod Skalkou ležící, z řekou, slove Dřevnici, jeden břeh a volná lapání v tejš řece po obou březích, pokudž gruntové a louky malenovské k té řece se vztahují, z zahradou v témž mlejně i s valchou i s tím stavem v gruntech vsi, slove Louky, kderejm se voda struhou na nahořepsanej mlejn a valchovni se vede a žene...“⁶³⁷

Máme-li se pokusit o klasifikaci vodoprávních sporů, o nichž se dozvídáme z deskových zápisů, můžeme říci, že se jednalo o spory týkající se hospodaření a nakládání s vodou. V agendě zemského soudu se také poměrně často vyskytují spory o rybníky. Chceme-li se zabývat klíčovými soudními nálezy ve vodoprávních věcech, nalezneme jich řadu ve sbornících půhonů a nálezů. Často se však jedná o rukopisy uložené v archivních institucích. Hojné množství je například uloženo v Moravském zemském archivu v Brně. O řadě těchto rukopisů pojednal ve svých pracech František Čáda. Jednalo se vesměs o rukopisy vznikající z iniciativy soukromých osob na přelomu 16. a 17. století. Jen s velkou nadsázkou by tyto rukopisy bylo možno označit za základy právních knih, nicméně podobné rukopisy úrovně a významu skutečné právní knihy nedosáhly. V jednom ze sborníků uložených v MZA je popsán spor z roku 1506 týkající se „*starodávniho užívání vody*.“

⁶³⁵ MZA Brno, sign. G 10, inv.č. 820, fol. 23r.

⁶³⁶ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 494.

⁶³⁷ MATĚJEK, František a Moravský zemský archiv v Brně. *Moravské zemské desky: 1567-1642, III: Kraj olomoucký*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. s. 32-33.

Jednalo se o spor probíhající mezi olomouckou kapitulou a Filipem ze Stvolové ve věci brání užitků z řeky. Jedna ze stran bránila poddaným druhé strany v lovu ryb a brání požitků v řece nad Bystřicí, nicméně druhá strana měla mít právo k polovině řeky a jednomu břehu. Zemský soud ovšem rozhodl, že požitky náleží pouze jedné straně, neboť byla od starodávna náležela pouze jedné straně.⁶³⁸

Obdobně v roce 1536 pohnal Bernard ze Žerotína o svědectví Jana Horeckého kvůli svědectví o protiprávním zvýšení hráze rybníka ze strany Jana z Lipé.⁶³⁹ Uvedené dva případy představují pouze nepatrnou část případů obsažených ve zmíněných rukopisech, které by bylo možné podrobně rozebrat, a zasloužily by si samostatné pojednání týkající se zmíněného rukopisu inv.č. 820. Problematika vodoprávních sporů, konkrétně přehrazování rybníka, a zvyšování jeho hladiny, je reflektována také v právní spisu Karla staršího ze Žerotína, O právu našem (De iure nostro).

Analýza rukopisů umožňuje vytvořit jakousi typologii vodoprávních sporů zahajovaných půhonem. Jednalo se o spory o vedení vody k různým technickým zařízením, například valchám (nepočítáme-li četné spory o mlýny), dále o spory o vedení a přehrazování vody k mlýnskému náhonu, spory o stavbu rybníka, případně o svádění vody z řeky k napájení rybníků.⁶⁴⁰

V Moravském zemském zřízení z roku 1545 nalezneme v souvislosti s pojednávaným článkem 152 také dva další články. Podle číslování MZZ 1545 se jednalo o články č.249 a 250.⁶⁴¹ Jednalo se o články pojednávající o močení lnu a konopí prováděného ve vodních tocích.⁶⁴² Tato

⁶³⁸ MZA Brno, sign. G 10, inv.č. 820, fol. 4r.

⁶³⁹ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 494.

⁶⁴⁰ De iure nostro, pag. 125

⁶⁴¹ MZZ 1545, s. 215-216.

⁶⁴² **Nález o močení konopí a lnu** – „*Mezi panem Ctiborem z Cimburka a z Tovačova, hejtnanem Margrabství moravského, a purkmistrem a radou města i kapitolů i Linkem Olomúckými i jinými, kteréž pan Ctibor týmž půhonem pohnal, páni našli: poněvadž pro uvarování každého škody, panské i vsí země, ustanovení stalo se jest, aby konopě a len v tekutých řekách a potocích pro záhubu ryb a škodu rybníků močení nebylo. Než močidla podlé břehů a jezer, kde by vody tekuté byli, sobě zdělali, aby ty močidla a z nich vody do tekutých vod nevcházeli. Tímto nálezem toho obecního svolení a ustanovení páni a rytířstvo potvrzují a na věčnost schvalují. Pakli by čí lidé neb který pán sám přes ten nález konopě močili aneb len a trtin nevymítali od pil a soused škodu svú učiněnou obvedl i také močení proti ustanovení, má na pána lidí těch prvé to vzněsti a opravy na něm škody své žádati. Pakli by opraviti nechtěl, bude moci jeho pohnati a škody své právem na něm hleděti dosáhnúti. Tento potaz z páňů vynesli sou pan Jan Berka z Dubé a pan Jan z Žerotína a z vládyk Jakub z Šarova.“ (JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením z let 1516-1604*. Vydání první. Praha: Leges, 2017. 2 svazky (592; 703 stran). Teoretik. ISBN 978-80-7502-248-6, svazek 2, s. 496.)*

úprava se vyskytuje pouze v redakci MZZ z roku 1545 a do dalších redakcí Zřízení nebyla pojata. Tato právní úprava vycházela z obecného nálezu zemského soudu, jehož kořeny sahají k roku 1493. Máčení konopí a lnu ve vodních tocích bylo zakázáno z důvodu znečišťování vodních toků, hubení ryb a působení škody v rybnících.⁶⁴³

V právním životě konce 16.století se na Moravě vyskytly i některé více komplikované vodoprávní „kauzy,“ jejichž účastníci spadali pod různé jurisdikce. Podobné spory byly projednávány také na zemském sněmu. Příkladem takových kauz je spor Jana z Hardegu s úředníkem olomouckého biskupství Hanušem Pavlovským z roku 1595. Tento úředník se vkládal Janu z Hardegu v dědičnou řeku Svitavu a lovil v ní ryby. Projednávání sporu příslušelo speciální stavovské komisi jmenované zemským sněmem. Dalším příkladem může být spor, kde každá ze stran pocházela z jiné země. Takový spor proběhl v roce 1596 mezi držiteli statku nacházejícího se na území Markrabství moravského a držiteli statku ležícího na území Těšínského knížectví. Obdobný spor proběhl v roce 1604 mezi vrchností z Království českého a vrchností z Markrabství moravského.⁶⁴⁴

Na půdě moravského zemského sněmu se jednalo také o regulaci strategicky důležitých vodních toků. V roce 1579 se jednalo o jezových propustech na Moravě a Dyji („*Z strany upust v stavích na řece Moravě a Dyji*“) kvůli zajištění splavnosti obou řek k plavbě lodí a vorů.⁶⁴⁵

Další vodoprávní normy nalezneme v článku 153.3 týkajícím se lesních cest. V tomto článku se hovoří o cestách vedoucích přes žleby nebo potoky.⁶⁴⁶

Článek 154 upravoval prodávání ryb v městech a panských městečkách. Podle článku 154.2 neměli páni a rytíři bránit svým poddaným kupovat ryby kdekoliv při výlovu rybníků („*kdež by se kterému zdálo*“). Zbývající část článku se zabývá principem přímusového odbytu ryb.⁶⁴⁷

Článek 157 se týkal výkonu mlynářského řemesla, o vodě v něm však nenalezneme žádnou zmínku. Na samotný článek 157 navazovala úprava v poddanských řádech platných na území jednotlivých panství. K tomuto článku se také vztahovala úprava obsažená v již zmíněném moravském mlynářském řádu Ctibora Tovačovského z Cimburka, která obsahovala ustanovení o údržbě mlýnského náhonu a samotného mlýna.⁶⁴⁸

⁶⁴³ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 494.

⁶⁴⁴ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 494.

⁶⁴⁵ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 495.

⁶⁴⁶ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 496.

⁶⁴⁷ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 501.

⁶⁴⁸ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 510.

V článku 181 nalezneme ustanovení o opravování cest a mostů. Reagovalo na případy, kdy příjemci mýta měli tento příjem vynaložit na údržbu a opravu mostu, a nečinili tak. Pokud byla někomu způsobena škoda použitím mostu, za jehož přechod bylo vybráno mýto, měl se obrátit na komorníka a sudího menšího práva zemského z daného kraje, kde se most nacházel.⁶⁴⁹ Tolik tedy k vodoprávní úpravě obsažené v moravských zřízeních zemských.

Z ostatních zemských zřízení uveďme Zemské zřízení Knížectví těšínského z roku 1573. Nalezneme v něm několik vodoprávních ustanovení. První z nich se zabývá mezními spory. Na úroveň mezních sporů jsou zde postaveny i spory o vedení vody nebo topení pozemků rybníky. Ustanovení není číslováno. Nazývá se „*Z strany hranic a topení vody na cize grunty.*“ Podle tohoto ustanovení měly být spory o vedení vody a topení rybníky řešeny na místě tzv. výjezdním soudem: *Kdyby se přitrefilo, že by někteří obyvatelé o meze neb hranice dědiny vedení vody aneb topení rybníky činiti měli a v rozepři stáli, má soud na ta místa, položic stranám rok, vyjeti a to tak předseviziti, jakž starodávný pořádek práva okazuje.*⁶⁵⁰

Další vodoprávní ustanovení v ZZKT upravuje problematiku tzv. vodního pychu, který je považován za druh pychu obecně. Do vodního pychu spadaly případy způsobení škody slovením cizích rybníků nebo lovením v cizích řekách. Osoba, která se dopustila pychu, mohla být odsouzena k peněžité pokutě. Tato úprava je obsažena v nečíslovaném artikulu „*O pychu a zúmyslnosti.*“ Uveďme na tomto místě opět doslovné znění: „*A kdož by komu jaký pych a zúmyslnost bitím, raněním, lesův vysekáním, rybníkův slovením, luk posečením, obilí pobráním, v řekách lovením, země bráním učinil, takový může z sumy peněz aneb pokuty peněžitej obviněn býti i nám se přísadek státi a žalobníkovi na právu peněžitú, podle uznání soudu zemského, učiniti.*“⁶⁵¹

Nejrozsáhlejší vodoprávní materie v ZZKT se týká vod a toků („*O vodách a tocích*“). Jedná se o ustanovení, jejichž obdoba byla výše popsána v rámci výkladu o VZZ a MZZ. Příslušné ustanovení je rozděleno do 3 dílčích artikulů. Artikul první upravuje vzájemné vztahy majitelů sousedních gruntů týkající se dešťové (nápadní) vody. Jeho podstatou je oprávnění držitele gruntu užívat dešťovou vodu na svém pozemku, a případně ji zadržovat k různým účelům: „*Ar I O vodách a tocích, jak se jedni k druhým zachovati mají, že každý napadni vodú na svém gruntě ji nejprve pojíti a zadržeti, pokud sobě toho potřebu zná.*“⁶⁵² Artikul druhý obsahoval právní úpravu

⁶⁴⁹ JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením...*, s. 510.

⁶⁵⁰ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. stol.* Vyd. 1. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001. 109 s. Studie o Těšínsku; 17. ISBN 80-902355-9-X, s. 43.

⁶⁵¹ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 48.

⁶⁵² ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 53.

tekoucích vod, resp. vodních toků. Podstatou této úpravy bylo oprávnění držitele gruntu odebírat a užívat pro vlastní potřeby vodu z vodních toků protékajících po gruntech tohoto držitele. Držitel gruntu mohl vodu pro své potřeby zadržet, odvádět ji z vodního toku a vést ji po svých pozemcích (náhonem nebo kanálem). Podobně jako u jiných zemských zřízení měl povinnost navrátit vodu do původního vodního toku, ještě, než by se voda ocitla na gruntech sousedního držitele (vlastníka, souseda, apod.). Druhá část ustanovení se týkala hraničních vodních toků – tedy toků, které tvořily hranici mezi grunty dvou vlastníků (držitelů, apod.). Pokud se nejednalo o vodní tok protékající příslušnými grunty, resp. na každém z jeho břehů se nacházely grunty rozdílného držitele, měli oba držitelé při odvádění vody jednat se souhlasem druhého souseda. Tedy vlastník gruntů A nemohl odvádět náhonem pro potřeby svého mlýna vodu z řeky zadržovanou jezem, aniž by tím omezil (resp. zcela vyloučil) vlastníka gruntů nacházejících se na opačném břehu řeky v odvádění vody pro potřeby svého mlýna nacházejícího se u jezu na druhém břehu řek: „*Ar II Potoky, vody, neb řeky tekúci může každý na svém gruntě zdržeti k potřebě své, též může ji po svém gruntě vésti, než zase ji v ten tok, kdež na cizí grunt vypadá pustiti. Než kdo nemá, než jedno jeden břeh, ten vody z toku vyvozovati nemá bez vůle souseda svého.*“⁶⁵³

Další vodoprávní ustanovení obsažené v ZZKT, označené jako artikul třetí, se týkalo právního režimu cest a silnic („*O cestách a silnicích*“) procházejících přes žleby nebo potoky. Obdobné ustanovení, takřka identického znění, nalezneme rovněž v MZZ: „*Ar III Cesty, které jsou při vývozech, při žlebinách, přez žleby neb potoky aneb po mezech, kdež se meze jednoho souseda s druhého zblíhají, ješto po nich lidé pro neroven a zlou cestu jezdit nemohou a jednak na druhého souseda grunt se ujeti musí, ty, aby také svobodné byly. A kdo od starodávna na gruntu svým neb cizím cestu opravovati povinen aneb jakú pomoc činil, ten ještě opravy a pomoci číň.*“⁶⁵⁴

Velice zajímavý je čtvrtý artikul z části ZZKT pojednávající o cestách a silnicích. Týká se povinnosti udržování silnic a cest a bezpečného provozu na nich. Pokud by někdo zřízením rybníka (jeho napuštěním) poničil existující cestu, případně na ní zřídil vodní strouhy, byl povinen cestu opravit (uvést ji do původního stavu), aby po ní mohli lidé bezpečně jezdit: „*Ar IIII Skazil-li by kdo cestu rybníkem, příkopami neb sice ten každý cestu napraviti povinen a tak držeti, aby lidé svobodný projezd bez škody míti mohli.*“⁶⁵⁵

⁶⁵³ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 53.

⁶⁵⁴ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 54.

⁶⁵⁵ ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 54.

K vodoprávním ustanovením obsaženým v ZZKT můžeme zařadit rovněž ustanovení týkající se mlynářů. Jedná se o 2 artikuly hovořící o provozování mlynářského řemesla. Vody se však přímo netýkají.⁶⁵⁶ Další redakce ZZKT byla vydána v roce 1592.

Věnujme se nyní vodoprávní úpravě obsažené v právu městském. Vrcholem vývoje městského práva v 16.století je zákoník označovaný jako Práva městská Království českého, jejímž autorem je Pavel Kristián z Koldína. Práce na kodifikaci městského práva byly v Království českém zahájeny již ve 40. letech 16. století a jejich cílem bylo sjednocení pramenů městského práva na území českého státu.⁶⁵⁷ Nastalá situace reaguje na předchozí odmítnutí Práv městských Brikiho z Lieska. Práce postupovaly jen velmi pomalu. První návrh kodifikace vznikl v roce 1554 a lze se domnívat, že dílo Koldínovo bylo v té době 1556 již sepsáno.⁶⁵⁸ Hladký průběh kodifikačních prací komplikovali zástupci z oblasti magdeburského práva, kteří se postavili na odpor v roce 1570. Projevem odstředivých tendencí z oblasti magdeburského práva byl tzv. Litoměřický extrakt z roku 1571, který vycházel z knihy vikpildní, ale zůstal bez vlivu na Koldína. Bylo provedeno srovnání magdeburského a pražského městského práva. Čl. 83 tohoto srovnání se zabýval sváděním dešťové vody ze střech a jejím odváděním z pozemků.

Roku 1579 se přistoupilo k vytištění Koldínova zákoníku. Ještě téhož roku došel uznání panovníka. O rok později se k němu vyjádřil apelační soud. Odpor litoměřického práva však způsobil, že Litoměřice uznaly Koldínův zákoník až v letech 1609/1610.⁶⁵⁹ Koldínův zákoník v hojné míře obsahuje římskoprávní zásady.⁶⁶⁰

Do jeho hmoty nebyly vesměs pojaty zásady magdeburského práva. Pokud se tak stalo, bylo to způsobeno recepcí norem ze staršího pražského práva a práva brněnského. Jakkoli Práva městská obsahují normy různých zařaditelné do různých právních odvětví, jsou v jejich textu patrné četné změny v uspořádání látky v pandektním stylu. Práva městská Království českého jsou považována za vrchol recepce římského práva v právu městském a v českém právu vůbec. Ani

⁶⁵⁶ „O mlynářích. Ar I. Při mlynářích, každý stavu panského a rytířského to naříditi a opatřiti má váhu neb míru spravedlivú tak, aby mlynáři chudému i bohatému spravedlivě činili, úplatek, mírku, aby brali spravedlivú a ta mírka má tak velká býti, kerých by dvanáste do větele veházelo a nad to žádných úplatkův, jakých na lidi neukládajíc, ani berúc. Ar II. Našlo-li by se na koho, že by mimo zvyklost a slušné víře než náleží bral aneb od lidí úplatky bral, kolikrát koli se toho dopustí, pokaždé pánu svému deset hřiven propadnutí a tomu, komu více vzal, ve čtrnáste zaplatiti poviněn.“ (ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení...*, s. 55)

⁶⁵⁷ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských*. Štěpán, Jaromír. Praha, 1940, s. 7.

⁶⁵⁸ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 8.

⁶⁵⁹ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 10.

⁶⁶⁰ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 11.

v případě Obnoveného zřízení zemského nejsme svědky tak rozsáhlého vlivu římského práva, jako právě u PMKČ. Práva městská dle Koldína nejsou sbírkou nových právních norem, nýbrž představují souhrn starších předpisů vycházejících z práva Starého Města pražského, obecného práva, a zemských zřízení. Koldín také často vycházel přepracované sbírky nálezů brněnského městského práva označované jako *Cursus civilium sententiarum*. Nehovoří však o německy psaném právu a také tzv. Soběslavských právech, ačkoli jejich stopy lze v PMKČ také nalézt. Lze však předpokládat, že byly již dříve zpracovány.⁶⁶¹ Z výzkumů Jaromíra Štěpána je zřejmé, že v PMKČ lze nalézt jak odrazy římského práva, tak také starších právních sbírek a knih vzniklých nebo používaných v českých zemích.

V PMKČ nalezneme celkem 23 článků obsahujících vodoprávní úpravu. Některé z nich obsahují právní úpravu totožnou, nebo alespoň podobnou úpravě v zemských zřízeních. Tento jev je umocněn i výslovným převzetím některých ustanovení VZZ 1564. Vodoprávní ustanovení v PMKČ sice rozšiřují a doplňují úpravu obsaženou v zemských zřízeních, jejich hlavním účelem ale bylo sjednocení vodoprávní úpravy odpovídající potřebám života ve městech. Tato ustanovení se například zabývají sváděním dešťové vody, povinností neškodit odváděním odpadních (nečistých vod), problematikou vodovodů, studní, dále služebnostmi spojenými s vodou, zásadou zachování toku, povinností přijmout nápadní vodu a dalšími otázkami. Jedná se o ustanovení K26, K28-30, K36, K38, K42-44, K46-49, L2-L6, L8, L13, L16, N24 a Q1. Lze konstatovat, že Koldínův zákoník obsahuje právní úpravu některých způsobů nakládání s vodou, právní úpravu užívání vod, jejich vedení, právo studniční, a právní úpravu vodních služebností.⁶⁶²

Tabulka 4 Prameny vodoprávní úpravy obsažené v Právech městských (podle J. Štěpána)

Článek PMKČ	Obsah ustanovení	Inspirační zdroje
K26	Neopatřování žlabů	(J. Štěpán zdroje neuvádí)
K28	Nečistoty lití, voda dešťová	(J. Štěpán zdroje neuvádí)
K29	Průsaky nečistot u společné zdi, kladení trub k vedení vody	(J. Štěpán zdroje neuvádí)
K30	Společné užívání a údržba studnice a žlabů	Sent. 212, odst. 3 poč. (na k.)
K36		(J. Štěpán zdroje neuvádí)

⁶⁶¹ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 12.

⁶⁶² MALÝ, Karel et al. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2013. 783 s. ISBN 978-80-246-2117-3, s.704.

K38	Stavba toalet	Sent. 210, 211; Sob.pr. B110; Pr.kn.stm. 168 poč.; SSp II, 51,1
K42 §2 na k.	Služebnost okapu	Sent. 617, odst. 7 poč.; D 8,4,12
K43 v.1	Vztah výše a níže položeného pozemku; voda tekoucí, voda dešťová; svobodný průtok; zadržování vody a náhlé pouštění	Sent. 79; D 39,3,2 pr.
K43 v. 2, 3		D 39,3,1,22
K44	Služebnosti při gruntech městských	Sent. 80, odst.2; D 8,2,2
K46		D 8,1,1
K47	Služebnosti venkovské	D 8,3,1 pr. ; Inst. 2,3 pr.
K48 v.1	Právo k vodě; přístup ke studnici (Vodu kdo vážiti může, ten i k studnici jíti může)	Sent. 81, věta 1; D 8,3,3,3
K49	Trvání služebnosti; její obnova; vyschnutí studny	Sent. 81, věta 2; D 8,3,34,1; D 8,3,35
L2 v.2		D 8,3,8
L3 v.1	Svádění dešťové vody	D 39,3,1,1 stř.
L3 v.3		Sent. 79; D 39,3,1,11 na k.
L4	Změna toku vody po pozemku (Vodní tok aneb voda nápadní)	ZZ L50 (VZZ 1564)
L5	Voda dešťová na cizí grunt (Voda dešťová padá-li na grunt cizí)	(J. Štěpán zdroje neuvádí)
L6	Vody tokem nečistot na druhého nesháněj	(J. Štěpán zdroje neuvádí)
L8		(J. Štěpán zdroje neuvádí)
L16		(J. Štěpán zdroje neuvádí)
N24		(J. Štěpán zdroje neuvádí)
Q1⁶⁶³	Pych	ZZ L43 (VZZ 1564)

Koldínova kodifikace nemá zvláštní ustanovení o vlastnické žalobě, neboť vychází z jediné žaloby (z kanonického práva). Obsahuje však ochranu vlastnictví pro některé případy,⁶⁶⁴ jakými je například odtok dešťové vody. Jedná se o aplikaci žaloby na obranu proti dešťové vodě (podle

⁶⁶³ Článek W5 v Obnoveném zřízení zemském.

⁶⁶⁴ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 21.

souboru ustanovení De aqua pluvia, v českém jazyce uváděném jako O vodě nápadní aneb dšťové).⁶⁶⁵ Tato ustanovení zdůrazňují dlouhodobost trvání stávajícího stavu a také okolnost, že musí nastat změna ve vtoku na postižený pozemek, aby mohl jeho vlastník (držitel) žalovat o náhradu.⁶⁶⁶

Podle J.Štěpána byla do PMKČ přímo recipována některá římskoprávní vodoprávní ustanovení. V případě první věty ustanovení L3 se jednalo o ustanovení D 39,3,1,1 stř. V případě třetí věty téhož ustanovení se jednalo o ustanovení D 39,3,1,11 na konci. Obdobně bylo postupováno u článku K43. Jeho první věta byla převzata z Digest, paragrafu D 39,3,2,2 pr. Věta druhá a třetí byly převzaty z paragrafu D 39,3,1,22. Ustanovení článku K43 jsou řazena mezi část ustanovení PMKČ pojednávajících o služebnostech, ačkoli by bylo systematičtější je řadit k ustanovením pojednávajícím o dešťové vodě, jako je tomu v Digestech. PMKČ rozlišují dva typy pozemkových služebností, obdobně jako v římském právu. Jsou to servitutes praediorum urbanorum, a servitutes praediorum rusticorum, tedy pozemkové služebnosti městské a pozemkové služebnosti venkovské.

Rovněž bylo recipováno ustanovení o přístupu ke studni, k níž byla zřízena služebnost odběru vody (K48, věta 1). Toto ustanovení vychází z paragrafu D 8,3,3,3 Digest. S ustanovením o přístupu ke studni souvisí článek K49, inspirovaný 35.fragmentem titulu 3., 8. knihy Digest.⁶⁶⁷ Jedním z pramenů, ze kterých Pavel Kristián z Koldína vycházel při sestavování Práv městských, byla i sbírka označovaná jako Cursus civilium sententiarum. Ačkoli se jedná o sbírku nálezů práva brněnského, je zřejmé, že brněnské právo bylo v mnohém zavedeno i v městech práva pražského. Jednalo se o právo silně prodchnuté právem římským.⁶⁶⁸ Koldín patrně také neutil původního znění brněnského textu, ale některého z pozdějších stručnějších zpracování.⁶⁶⁹

Zaměříme se nyní na konkrétní ustanovení, která najdeme též v Cursus civilium sententiarum (CCS). V článku K30 byla obsažena zásada, že o společnou zeď nebo studnu jsou povinni pečovat oba sousedé, jinak hrozí ztráta spoluvlastnického práva. Článek K30 uvádí omezení realizace vlastnického práva z důvodů hygienických. Články K43, K48-49 se zabývají principem služebnosti nižších míst a služebnosti při pramenech, a jsou upraveny obdobně v obou sbírkách.⁶⁷⁰ J. Štěpán však konstatuje, že ve většině těchto případů je závislost Práv městských na

⁶⁶⁵ Ustanovení L3-L6, L5, L6, obd. v římském právu D 39,3,1,23 stř.

⁶⁶⁶ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 22.

⁶⁶⁷ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 22.

⁶⁶⁸ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 56.

⁶⁶⁹ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 57.

⁶⁷⁰ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 58.

CCS značně slabá. Sentence zpravidla pouze udává jakousi předlohu, se kterou Koldín pracoval poměrně samostatně. Jednalo se snad o domácí předpisy staršího data, které zčásti dostaly novou formulaci.⁶⁷¹

Tabulka 5 Konkordance inspiračních zdrojů Koldínových v CCS⁶⁷²

Článek PMKČ	Název nálezu v CCS	Sentence
K30		Sent. 212 odst. 3 na k.
K38		Sent. 210, 211
K42 §2 na k.		Sent. 617 odst.7 poč.
K43	De aqua pluviali quantum ad agros	Sent. 79
K44	De aqua pluviali in aedificiis urbanis	Sent. 80, odst.2
K48, K49	De fontibus	Sent. 81, věty 1,2
L3	De aqua pluviali	Sent. 48
L3 na k.	De aqua pluviali quantum ad agros	Sent. 79, věta 3

Právo zemské a právo městské se pochopitelně ovlivňovaly, byť minimálně, i před vydáním kodifikace městského práva. Časté kolize mezi právem zemským a městským byly zčásti odstraněny tzv. Svatováclavskou smlouvou. V pozdější době pak dochází k postupnému vyrovnávání rozdílů mezi právem zemským a městským. Lze říci, že PMKČ do značné míry napomohla tomuto procesu, neboť Koldín převzal řadu ustanovení VZZ 1564 do textu Práv městských. Jednalo se o ustanovení L4 PMKČ (původní článek L50 VZZ 1564 týkající se změn toku vody po pozemku), a dále o ustanovení Q1 PKMČ pojednávající o pychu (původní článek L43 VZZ 1564).

Tabulka 6 Srovnání znění vybraných vodoprávních ustanovení v PMKČ (1579) a v tzv. Krátké sumě (1581)

Článek	Znění dle PMKČ	Krátká summa
K26	<i>„K. 26. – Také neopatřením žlabův aneb jiných věcí dály-li by se škody od jednoho druhému, o ty a takové škody i všelijaká jiná ubližování jedni k druhým pořádem práva domlouvati se mají. A právo povinno bude ty, od nichž se druhým ubližuje, k tomu přidržeti, aby to tak opatrovali, aby každému bylo beze škody. A kdož by napraviti časně nechtěl, budou ho moci přisežní aneb vězením ztrestati, aneb škodu</i>	<i>„K. 26. Neopatřením žlabův aneb jiných věcí dály-li by se škody od jednoho druhému, o ty i všelijaká ubližování pořádem práva jedni k druhým domlouvati se mají. A právo to bude povinno k nápravě vésti. A kdo by časně napraviti</i>

⁶⁷¹ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 58.

⁶⁷² ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze...*, s. 59.

	<i>vedle spravedlivého uznání peněžitou na něm tomu, komuž se ublížení stalo, přisouditi. A proto nicméně k napravení toho přidržeti.</i> ⁶⁷³	<i>nechtěl, toho vězením neb pokutou peněžitou strestai. A nicméně k napravení přidržeti.</i> “
K28	<i>„K. 28. – Dýmem, smradem, litím, vodou dšťovou ani žádnou jinou nečistotou jeden druhému neškod' a protismyslnosti nečiň.</i> ⁶⁷⁴	<i>„K. 28. Dymem, smradem, litím, vodou dšťovou ani žádnou jinou nečistotou jeden druhému neškod' a protismyslnosti nečiň.</i> “
K29	<i>„K. 29. – Žádný při cizí i také společní zdi hnojův a k tomu podobných jiných nečistot neskládej. Také trub k vedení vody při zdi společné neklad'. Nebo na sousedy náleží, aby sobě svémyslně žádných protismyslností nečinili, vespolek sobě neškodili, a bez čehož by býti mohli, tím sobě neubližovali.</i> ⁶⁷⁵	<i>„K. 29. Žádný při cizí ani společní zdi hnojův ani jiných nečistot neskladej. Také srub k vedení vody ke zdi společné neklad'.</i> “
K30	<i>„K. 30. – Zeď aneb stěnu společnou, tolikéž i studnici obá dva sousedé povinni jsou společně opatrovati a jednostejný náklad na oprávkou činiti. Pakli by druhý, jsa k tomu napomenut, tomu se zepřel, bude právem k opravování přidržán; leč by ten, kterýž opravovati nechtěl, od svého práva pustil, a ten, kterýž opravovati chtěl, v to se dobrovolně podvolil, že sám stěnu, zeď, žlab i studnici opravovati chce, aby jí sám také na časy budoucí s potomky svými užívati mohl. Tehdy takovým dobrovolným povolením a snešením a té stěny, zdi, žlabu aneb studnice opravením právo sobě k těm věcem přivlastní, k nimž soused jeho s potomky žádného práva více potom míti nebude.</i> ⁶⁷⁶	<i>„K. 30. Kdo společné zdi, stěny, studnice opatrovati a nákladu na oprávkou činiti nechce, práva svého sebe zbaví a těch věcí on ani budoucí jeho užívati moci nebudou; zvláště bude-li mezi stranami takové dobrovolné o tom snešení.</i> “
K38	<i>„K. 38. Chtěl-li by kdo nový důl (to jest sekret aneb záchod) v gruntu svém vlastním dělati, bude povinen ode zdi souseda svého dobře půl druhého lokte se vzdáliti a potom ten důl k straně aneb ke zdi souseda svého na dvě cihly s tlouští dobře vyzditi.</i> “	
K42	<i>„K. 42. Rozdil: I. Také služebnost slove, když se žlab mezi domem mým a souseda mého ode men klade, krůpě dešťové a kaplice z střechy mé aneb žlabu mého na dvůr a dům souseda mého svozují se a obracejí. A tak když dno dnu,</i>	

⁶⁷³ MALÝ, Karel. *Práva městská...*, s. 254.

⁶⁷⁴ MALÝ, Karel. *Práva městská...*, s. 254.

⁶⁷⁵ MALÝ, Karel. *Práva městská...*, s. 254.

⁶⁷⁶ MALÝ, Karel. *Práva městská...*, s. 254-255.

	<p>grunt gruntu služebností jakouž pak koli zavázán jest, služebnost slove.</p> <p>II. A ty takové služebnosti jakž jsou na kterých věcech zastíženy, tak při nich držitelé gruntův zachováni budou. A když se grunt prodá, tehdy služebnost předce na témž gruntu zůstává. Cum fundus fundo servit, vendito fundo servitutes quoque sequuntur. “</p>	
K43	<p>„K. 43. - Místa nižší v trojím způsobu služebností zavázána jsou místům vyšším, totižto právem, položením a obyčejem. A protože ta služebnost na táž místa nižší se vztahuje, aby vodu tekoucí aneb dšťovou na grunty své přejímaly a jí průchodu a svobodného toku přes grunty své nehájily. Leč by ten, kdož v držení jest, míst vyšších zadržováním vody a potom náhlým pouštěním místům nižším škodil aneb nečistoty na ně sháněl a sám služebnosti své zle a na škodu jiných požívati chtěl.“</p>	<p>„K. 43. Místa nižší slouží vyšším místům právem, položením a obyčejem. A protože nižší místa vodu tekoucí z vyšších míst na sebe přejímají. Však držitel vyššího gruntu nemá zdržovati vody na škodu nižšího gruntu ani nečistoty na něj sháněti a té služebnosti zle požívati.“</p>
K44	<p>„K. 44. – Služebnosti při gruntech městských všeckny téměř na těchto věcech záležejí. Totižto aneb že někdo může stavení své vejše hnáti, tím stavením okna zahraditi a světlo druhému odniti; aneb zase, že toho nemá a nemůže učiniti. Dšťovou vodu buď na žlab, buď na střechu aneb na dům a grunt druhého souseda převésti a obrátiti; aneb že toho nemá učiniti. Trámy do zdi souseda svého klásti, aneb neklásti, dolův nětko pouštěti, házeti, líti, na dvůr jeho patřiti. Zase, od něho se odhraditi, přístup svobodný k němu a do jeho domu míti, své věci dáti sobě přes grunt jeho nositi, voziti, okna dáti sobě zdělati a je na plac souseda svého obrátiti; aneb že by toho neměl a nemohl činiti.“</p>	<p>„K. 44. Služebnosti při gruntech městských na tomto záležejí: Aneb že někdo může zvejsněním stavení svého druhému okna zahraditi. Těž že může vodu dšťovou na grunt souseda převésti. Trámy do zdi souseda klásti. Přístup svobodný k domu jeho míti, své věci přes grunt jeho nositi, voziti. To vše že by mohl, neb nemohl učiniti.“</p>
K47	<p>„K. 47. – Rozdíl: I. Služebnosti hospodářské záležející na polích, lukách, stodolách, chlívích a na všech jiných staveních soukromí zdělaných jsou téměř tyto: stezka, jiti, cesta, vedení vody, vody vážení aneb potřebování, napájení dobytka, pastev užívání, vápna pálení, písku a hlíny brání, po cizích gruntech štvání, lovení, ptákův na čihadlech lapání, ryb lovení v cizích potocích a dříví sekání v cizích lesích. Nebo i ty služebnosti na věcech záležejí, jejichžto právo na potomní držitele gruntův připadá.“</p>	<p>„K. 47. I. Služebnosti hospodářské záležející na polích, lukách a všech staveních sou téměř tyto: stezka, cesta, vedení vody, vážení vody etc.“</p>
K48	<p>„K. 48. – Komuž právo náleží k vážení vody, tomu náležeti má i přístup a chození svobodné k studnici. Avšak ne</p>	<p>„K. 48. Maje někdo právo k vážení vody, má právo i k stezce,</p>

	<i>hned tomu, kdož by měl svobodnou chůzi k studnici, náleží mu též k studnici s vozem jezdit. Tj., maje někdo právo k vodě, má právo i k stezce, ale ne ovšem k cestě, a jako k silnici aby po ní svobodný průjezd měl. “</i>	<i>ale ne ovšem k cestě a jako k silnici, aby po ní svobodný příjezd měl k studnici. “</i>
K49	<i>„K. 49. – Přeschla-li by studnice, potom zase by se po letech vyprýštila, tím práva služebnosti své nepotrácuje; protož taková služebnost a pohodlnost ani nedbánlivostí, ani promlčením let, ani žádnou slušnou příčinou k potracení a k zmrhání svému nepřišla. “</i>	<i>„K. 49. Přeschla-li by studnice, a potom zase by se po letech vyprýštila, tím práva služebnosti své nepotrácuje. “</i>
L2	<i>„L. 2. – Když by silnice královská anebo jiná obecní cesta svobodná k skáze a k porušení svému přišla povodní, přívalem aneb zařícením, tehdy v takové příčině soused nejbližší v gruntu svém cesty lidem postoupiti povinen bude. Kterážto cesta míry osm noh lidských na šíř a v tom místě, kdež by na obrácení bylo, šestnácte noh z šíří podlé práva držeti v sobě má. “</i>	<i>„L. 2. Silnice nebo cesta obecní přijde-li k skáze povodní, přívalem neb zařícením, soused nejbližší v gruntu svém cesty postoupiti povinen bude. Kterážto cesta míry osm noh lidských na šíř a v tom místě, kdež by na obrácení bylo, šestnácte noh z šíří v sobě držeti má. “</i>
	„DE AQUA PLUVIA – O vodě nápadní aneb dšťové“	Krátká summa – O vodě dšťové – list CXXXVI.
L3	<i>„L. 3. – Rozepře a odpor mezi sousedy o přehražování a svozování vody dšťové tehdáž bývá, když voda dšťová nepřírozeným svým tokem jde, než na jiného obrácením jemu škodí. A protož náležitá věc jest a podlé práva, aby jeden každý soused tak dům a grunt svůj opravoval a vzdělával, aby sousedu svému a gruntu jeho tím neškodil; leč by k tomu nějaké právo a spravedlivost (pro kterouž by to činiti mohl) měl. A tak všem lidem práva toliko toho propůjčují, aby sobě každý potud prospívati a grunty své potud zvelebovati i také opatrovati mohl, pokudž by jiným neškodil a jiným tím neublížil. “</i>	<i>„L. 3. Odpor o svozování vody dšťové tehdáž bývá, když táž voda ne svým přirozeným tokem jde, než na jiného obrácením jemu škodí. Protož každý tak grunt svůj opatrůj, aby gruntu souseda svého tím neškodil. “</i>
L4	<i>„L. 4. – Nápadní vodu, tj. aquam pluviam, každý může na svém dnu aneb gruntu pojíti a ji po týchž svých gruntech k potřebě své vesti, neobraceje cizího toku ven z předešlého spůsobu. Ale aby tuž vodu zase ještě na svých gruntech do starého toku vpustil a uvedl. “</i>	<i>„L. 4. Nápadní vodu každý může na svém gruntu pojíti a ku potřebě své vésti; však tak, aby ji zase ještě na svých gruntech do starého toku uvedl. “</i>
L5	<i>„L. 5. – Voda dšťová když by z krovův na žlab společní aneb obzvláštní souseda druhého na dvůr aneb na grunt jeho od starodávna obrácena byla a vždyckny bez</i>	<i>„L. 5. Voda dšťová, jestliže na grunt souseda druhého od starodávna obrácena jest a vždycky</i>

	<i>překážky a bez nařikání svůj svobodný odpad měla, ta při starobylym způsobu a užívání zanechána bude.“</i>	<i>svobodný odpad měla, ta při starobylym způsobu zanechána bude.“</i>
L6	<i>„L. 6. – Všickni tokové dšťových i jiných vod z gruntův jedněch na druhé odpady od starodávna svobodné majíce při starobylym způsobu zůstaveni bud’te. Však jimi jedni na druhé nečistot sháněti nemají.“</i>	<i>„L. 6. Všickni tokové⁶⁷⁷ vod, z jedněch gruntův na druhé odpady svobodné majíce, při starobylym způsobu zůstaveni bud’te; však jimi jedni na druhé nečistot sháněti nemají.“</i>
L13	<i>„L. 13. – Celní pak aneb mejtní na mostích, při váhách, při měrách, při branách, na přivozích, při silnicích od žádného více bráti ani pokut na lidech sobě ukládati nemají. Než potud, pokudž vejsady staré o tom vyměřují aneb jakž od starodávna bývalo, tak se při tom chovati povinni jsou.“</i>	
L16	<i>„L. 16. – Všickni, kteříž na gruntech svých cla vejsadná mají, povinni jsou mosty, hráze a cesty na gruntech svých opravovati. Tak aby lidé, platíce jim cla, neměli oč nařikati.“</i>	
Q1 ⁶⁷⁸	<i>„Q. 1. Rozdíl: I. Toto za pych držáno býti má: Kdož by komu lesy, louky, stromovi, keř vinný přesekal, v řekách, potocích, struhách, tůních, haltěřích, v poltrubích ryby aneb raky lovil a lapal aneb po záповědi kdo komu po jakýchžkoli gruntech, krom cest a stezek svobodných, jezdil a chodil. Tehdy ten, kdož by se toho dopustil, deset kop grošův českých pokuty tomu, komuž se ublížení stalo, propadni, a nedal-li by té pokuty jemu od napomenutí po dvou dobře zachovalých lidech ve dvou nedělích pořád zběhlých, bude jej moci ten, komuž se pych stal, před to právo, k kterémuž by ten příslušel, obeslati a jej z desíti kop grošův českých viniti. A provede-li ten pych, tehdy, obeslaný, jemu deset kop grošův českých dej. II. Pakli by se komu zdálo, že mu se větší škoda stala tím pychem než za deset kop grošův českých, tehdy může z jakéžkoli chce summy viniti, a provede-li pych, předkem desíti kop grošův českých pokuty užive, a což by vejše do summy v žalobě své položené podlé práva provedl, také mu to soudcové přisouditi povinni budou.</i>	<i>„Q. 1. I. Toto jest pych: kdož by komu lesy, louky, stromovi, keř vinný přesekal a v řekách, potocích, struhách, tůních etc. ryby neb raky lovil a lapal aneb po záповědi po gruntech jezdil aneb chodil. Kdo by se toho dopustil, pokuty dá⁶⁷⁹ deset kop grošův českých. II. Pychem byla-li by větší škoda učiněna než za deset kop grošův českých, může z jaké chce summy viniti. A provede-li pych, předkem pokuty deset kop grošův českých užive. A což by vejše do summy v žalobě položené provedl, také toho užive. III. Neprovedeného pychu pokuta pět kop grošův českých a škod vynahrazení.“</i>

⁶⁷⁷ Jireček zde uvádí „dšťových i jiných.“

⁶⁷⁸ O pychu

⁶⁷⁹ Jireček: Komu se pych stal

<p><i>III. Pakli by kdo pychu, vině z něho, neprovedl, tehdy obžalovanému pět kop grošův českých pokuty daj, a které by koli straně za právo dáno bylo, ten bude moci po škodách útratných a nákladních jiti.</i>“</p>
--

Ve stavovském období nalezneme také hojné množství vodoprávních předpisů v poddanských řádech a hospodářských instrukcích. Jednalo se o předpisy s omezenou územní platností závazné pro poddané jednoho či více panství, a vymezující, kromě jiného, pravidla pro výkon vrchnostenské správy vrchnostenskými úředníky. Také v těchto předpisech nacházíme ustanovení týkající se vodních děl, zejména jezů a jejich údržby a dohledu na ně. Příkladem takového předpisu je například Griespekova instrukce na panství Nelahozeveském z roku 1588.

Doklad o vodním právu na Moravě podal ve svém článku v časopisu Právník v roce 1866 advokát Sigismund Vašátko, když uveřejnil některé staré nálezy moravského zemského práva, „*kterak staří páni soudcové zemští o právu k užívání vod a jich toků rozsuzovali*“. Nálezy vybral z kodexu, v němž je kromě sbírky pŕuhonů a nálezů také svázána právní kniha, tzv. Kniha Drnovská.⁶⁸⁰ Některé vodoprávní nálezy byla také obsaženy přímo v Knize Drnovské,⁶⁸¹ některé v obou částech kodexu, jak ve Sbírce pŕuhonů a nálezů, tak v Knize Drnovské. Jeden z opisů Knihy Drnovské se dochoval také v tzv. Sedlnickém kodexu.⁶⁸² Vodoprávní úprava byla v pozdější době obsažena také v moravském zemském zřízení („O tocích vody“).⁶⁸³

Vašátko uvádí spor z roku 1486 o tok vody Bečvy probíhající mezi panem Ctiborem z Cimburka a představenou kláštera sv. Kateřiny v Olomouci, kdy Ctibor vinil klášter, že z příčiny rybníků byl zanesen tok staré Bečvy a klášter se vedřel v páně Ctiborovy grunty ke škodě jeho panství. Vzniklá situace byla zhodnocena v rámci výjezdu pánů a zemských úředníků. V závěru bylo zdůrazněno právo kláštera odvádět vodu z hlavního toku Bečvy, ale zároveň povinnost navrátit vodu ještě na klášterních pozemcích zpět do původního toku.⁶⁸⁴

Roku 1499 proběhl spor mezi sedláky a vrchností, kdy Vašek Fojt a všecka obec vsí Oděrad pohnala Bernarda ze Zhoře z dědin a 100 hřiven grošů širokých, poněvadž předchozí držitel,

⁶⁸⁰ Zmíněný kodex je uložen v MZA, Bočkova sbírka č.125

⁶⁸¹ Autorem Knihy Drnovské byl Ctibor Drnovský z Drnovic. Boček uvádí Drnovského jako nejvyššího moravského hofrychtěře v letech 1526-1536.

⁶⁸² Autorem opisu K.D. v Sedlnickém rukopisu byl Jiří Sedlnický z Choltic.

⁶⁸³ VAŠÁTKO, Sigismund. Několik dokladů historických z Moravy k pojednání o právu vodním. *Právník*. 1866, **5**, 368-375. ISSN 0231-6625, s.368.

⁶⁸⁴ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.369.

zemřelý pan Bohuše Svitakovský, zatopil svým rybníkem svobodnou královskou cestu a obecní pastvinu, a Bernard ze Zhoře odmítal odstranit stávající závadnou situaci. Nález zněl ve prospěch Bernarda ze Zhoře, poněvadž sedláci poháněli z gruntů svých pánů.⁶⁸⁵

V roce 1500 proběhl spor o zvýšení mlýnu mezi Janem Pňovským ze Sovince a proboštem a konventem kláštera ve Šternberku na Moravě, poněvadž klášter provedl zvýšení mlýna, než od starodávna býval. Spor rozhodnut ve prospěch konventu a kláštera, poněvadž Jan Pňovský dostatečně neprokázal, že by se mu v důsledku zvýšení mlýna stala nějaká škoda.

Obdobný spor proběhl mezi stejnými stranami, rovněž v roce 1500, ale týkal se zvýšení stavu (jezu). Jan Pňovský ze Sovince poháněl kněze Mikuláše, probošta a konvent šternberského kláštera. Shledáno, že proběhlo několik místních šetření (pány z soudu zemského a z vládyk). Na místo byli také vysláni čtyři mlynáři, „*kteríž přísahu učinili před úřadem, vysláni jsou k ohledání, jakáby se škoda dala tím stavem.*“⁶⁸⁶ Závěr místního šetření byl takový, že zvýšený stav nezpůsobuje panu Janovi žádnou škodu, a tudíž výsledek sporu zněl ve prospěch probošta a konventu.⁶⁸⁷

Nyní zmiňme spor z roku 1501 probíhající mezi klášterem sv. Jakuba na Olomouckém předhradí a klášterem Šternberským. Představená kláštera sv. Jakuba poháněla (...) Mikuláše, probošta kláštera ve Šternberku, neboť zvýšil stav na potoku Oskavě výš, než od starodávna býval, čímž snížil odbyt vody, v důsledku čehož měl uschnout les patřící klášteru sv. Jakuba.⁶⁸⁸ Obě strany uváděly svědectví, nicméně bylo zjištěno, že došlo k uschnutí pouze dvou dubů, které se navíc nacházely na pozemcích šternberského kláštera, tudíž rozhodnuto, že probošt Mikuláš nemá tomuto pŕuhonu odpovídat.⁶⁸⁹

Vodoprávní spory se týkaly nejen potoků a jezů, ale i samotných rybníků. V roce 1515 poháněl Kryštof Kropáč z Nevědomí a na Bzenci Jiříka Tarczyho z Tariši z dědin a finanční sumy. Jiřík Tarczy dal Kryštofu Kropáčovi souhlas s výstavbou rybníka. Součástí dohody obou vrchností bylo, že pokud Kropáč zatopí rybníkem nějaké pozemky patřící Tarczymu, dostanou jeho lidé přiměřené zadostiučinění („*což by se dobrým lidem zdálo zadosti*“). K dodržení ujednání však ze strany Tarczyho nedošlo. Výsledkem sporu bylo, že Tarczy je povinen dodržet předchozí ujednání.

⁶⁸⁵ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.369.

⁶⁸⁶ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.369.

⁶⁸⁷ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.370.

⁶⁸⁸ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.370.

⁶⁸⁹ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.371.

V témže roce 1515 byl projednáván půhon týkající se znovuvybudování stavu na řece („*Kdož znovu stav na vodě udělá, vodu sobě k požitku svému nahánějíc...*“). Stanislav, biskup kostela v Olomouci pohnal pana Viktorina z Žerotína a na Jičíně, poněvadž Viktorin vybuodoval na řece Bečvě nový stav, který dříve na tomto místě nebyval, čímž došlo k poškození gruntů a lidí Kladorubských. Viktorin byl povinen stav zase zbořit.⁶⁹⁰

Z roku 1516 existují zmínky o spor o zápis na rybník Tršalský, kdy Vitek z Dobřic poháněl Jiříka z Doloplaz a z Moštěnice, že mu nechtěl pouštět vodu z jeho Moštěnského rybníka na Vítkův Tršalský rybník, ačkoli o tom existoval zápis v zemských deskách. Jelikož bylo v tomto zápise obsaženo ustanovení, že voda z rybníka Moštěnského má být na rybník Tršalský puštěna bez překážky držitelů zboží Moštěnského na věčné časy, byl povinen Jiřík z Doloplaz vodu pouštět.⁶⁹¹

Následující půhon z roku 1524 se nazývá „*O zameškání vody vyvozování z starého toku.*“ Jednalo se o spor děkanem a kapitulou olomouckého kostela a bratry Štolbaskými z Doloplaz. Bratři z Doloplaz odváděli vodu ze starého toku na své rybníky, takže mlynář neměl dostatek vody a musel mlýn opustit. Bratři z Doloplaz dokazovali, že již před 16 lety brali vodu na své rybníky bez překážky kapituly a jejich mlynáře. Rozhodnuto, že jelikož byla voda od starodávna na tyto rybníky brávána bez překážek kapituly a právem z toho nebyli viněni, nemají tomuto půhonu odpovídat.⁶⁹²

O četných vodoprávních sporech z období stavovského pojednal ve svých spisech také Karel starší ze Žerotína. Na brněnském svatokunhutském soudu v roce 1596 pohnal Jan Šembera z Boskovic pana Oldřicha z Kounic ze sumy 3000 kop grošů, neboť pan Oldřich zvýšil stav na gruntech Slavkovských, vodu zpíčil (sic!), a jeho poddaným Křížanovským způsobil škodu. K půhonu byla doložena jména poškozených poddaných a léto, v němž došlo ke škodě. Oldřich z Kounic argumentoval tím, že Jan Šembera neuvedl, o jaký stav se mělo jednat, a v jakých místech se nachází. Dále z této skutečnosti vyvodil argument, že půhon je zatmělý, a tedy nepořádný, a navrhl, aby tomuto půhonu nebyl povinen odpovídat. Tento návrh odůvodnil dvěma staršími nálezy. Dále argumentoval tím, že na slavkovských gruntech se nachází několik stavů, a že navíc stav, který se nachází nejbližší Šemberových gruntů a Křížanovic, náleží nikoli k panství Slavkovskému, nýbrž Hodědickému. Spor rozhodnut tak, že jelikož Šembera nedoložil konkrétní stav, v důsledku jehož zvýšení mělo dojít k vzniku škody, nemá pan Oldřich z Kounic odpovídat

⁶⁹⁰ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.371.

⁶⁹¹ VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.372.

⁶⁹² VAŠÁTKO, Sigismund. *Několik dokladů...*, s.373.

tomuto půhonu.⁶⁹³ O den později byl projednáván další půhon týchž stran, kde Jan Šembera poháněl Oldřicha z Kounic, že zvýšením téhož stavu a zpíčením vody zatopil cestu, kudy jezdí poddaní Křížanovští, a způsobil mu tak škodu.⁶⁹⁴

U soudu brněnského postního byl v roce 1596 projednáván půhon proti paní Vranovské, jíž byla dávána vina, že u svého rybníku Žebráku dala zavrtat dva staré splavy a zvýšit hráz téhož rybníku, v důsledku čehož rybník „šířeji topil, než by měl,“ čímž došlo k zaplavení gruntů původa a pozemků poddaných ze vsi Pohulice.⁶⁹⁵ Při soudním jednání byla čtena smlouva mezi Arklebem z Boskovic a na Vranově a Jindřichem z Lichteburku a na Bítově z roku 1520, na základě které koupil pan Arkleb od Bítova městečko Štítary se vším příslušenstvím, včetně rybníku Žebráku. Argumentace ze strany paní Vranovské atd. spočívala v tom, že žádné staré splavy zavrtat nedala, ani nezvýšila hráz, nýbrž pouze dala zavést rokli a strže vytvořené vodou. Pouze nechala na hráz navézt zeminu k vyspravení míst poškozených výhonem dobytka. Uvedla dále, že původní výška hráze byla daleko vyšší, než činila výška hráze po navezení zeminy. Jelikož žalující strana neprokázala, že by došlo k uvedenému jednání (na základě výpovědí svědků, prohlédnutí plánů a místního šetření (na místo byli vysláni menší úředníci), bylo rozhodnuto, že paní Estra z Dietrichštejna půhonu odpovídati nemá.⁶⁹⁶

Obdobně byl projednáván navazující spor, kdy Hynek z Brtnice poháněl paní Estru z Dietrichštejna, že dala u svého rybníku Žebráku udělat na jeho pozemcích nové splavy, kde dříve nebývaly, čímž způsobilu jemu a pohulickým poddaným velkou škodu. Argumentovala, že nedala udělat nový splav, nýbrž jenom ten starý vyčistit a obnovit. Později se podařilo prokázat, že při vybírání splavu byly nalezeny staré splavy. Jelikož nebylo prokázáno, že by paní Estra dala udělat nové splavy na cizím gruntu, bylo rozhodnuto, že tomuto půhonu odpovídati nemá.⁶⁹⁷

Ve stavovském období jsme ještě svědky žádostí měst o právní naučení u měst „nadřízených.“ Řadíme k nim i ty, které se dotýkají vodoprávních otázek. Příkladem takové žádosti je žádost třeboňské městské rady o právní naučení adresovaná do Českých Budějovic z roku 1453. Jednalo se o spor dvou sousedů o vodu padající ze střechy.⁶⁹⁸ V tomto sporu vinil soused A souseda B, že ze dvora souseda B prosakuje voda skrze zeď do sladovny souseda A, a

⁶⁹³ BRANDL, Vincenc, ed. *Spisy Karla staršího z Žerotína. Oddělení první, Žerotínovi zápisové o soudě panském.*

V Brně: Nákladem Matice Moravské, 1866. 2 sv. (xlvii, 279; 192 s.), svazek 1, s. 69.

⁶⁹⁴ BRANDL, Vincenc, ed. *Žerotínovi zápisové o soudě panském*, svazek 1, s. 70.

⁶⁹⁵ BRANDL, Vincenc, ed. *Žerotínovi zápisové o soudě panském*, svazek 1, s. 36.

⁶⁹⁶ BRANDL, Vincenc, ed. *Žerotínovi zápisové o soudě panském*, svazek 1, s. 36-37.

⁶⁹⁷ BRANDL, Vincenc, ed. *Žerotínovi zápisové o soudě panském*, svazek 1, s. 76-77.

⁶⁹⁸ Archiv český 21, s. 192.

poškozením sladovny mu tak vzniká škoda. Na to reagoval soused B tvrzením, že ze střechy sladovny (patřící sousedu A) padá voda na pozemek souseda A, podle zdi té sladovny. V Třeboni byl mezi oběma sousedy učiněn nález: „...*aby voda s té střechy padala tak, jako prvé jest padala, bez škody té jisté sladovny.*“ S tímto nálezem nebyl smířen soused A, a proto se odvolal na vyšší právo: „...*Tehdy ten súsed, hospodář toho kruntu, nechtěje obyknúti [sic] našemu nálezu a pravě, že by ta voda padala a šla po jeho vlastniem kruntu, odvolal se jest na VMt na vyšé právo a chce tiem získati.*“⁶⁹⁹

Vodoprávní otázky byly také předmětem mnohých smluvních ujednání. Příkladem může být smlouva s velehradským klášterem z roku 1536, ve které se Hynek Bělík z Kornic a na Veselí zavazuje vybudovat hráz podle příkopu, kterým se vede voda⁷⁰⁰ od stavu (zde se rozumí jezu) u Nedakoníc do rybníka u Písku, aby se voda nemohla vylévat na polešovické a nedakonické louky a na další louky přijaté pod plat.⁷⁰¹

Také ve stavovském období byly řešeny otázky vedení vody pro účely zásobování konkrétních nemovitostí pitnou vodou. V roce 1545 udělil panovník Ferdinand I. Habsburský privilegium Jiříkovi z Lokšan, aby zavedl do svého domu v Kašperských Horách vodu. Součástí privilegia byla i podmínka, že budou vyřešeny případné škody, resp. omezení, s držiteli okolních gruntů. Povolení bylo vztaženo i na budoucí držitele domu.⁷⁰²

V diplomatárii pana Viléma z Pernštejna nalezneme řadu smluvních ujednání majících souvislosti s výstavbou rybníků. Příkladem takového ujednání může být závazek nebránit ani nepřekážet výstavbě rybníků na sousedních gruntech. Jednalo se o rybníky stavěné Janem z Pernštejna, jemuž udělil souhlas Jan z Nové Vsi a z Radkova. Jednalo se o rybníky v okolí Radkova a Dolní Libochové.⁷⁰³

Z roku 1463 pochází svolení krále Jiřího z Poděbrad, kdy dovoluje postavit rybník Samuelovi z Hrádku, nicméně s podmínkou, aby to, „*co lidem zatopí, aby jim oddal zase dle práva.*“⁷⁰⁴

⁶⁹⁹ Archiv český 21, s. 192.

⁷⁰⁰ M. Švábenský, E 7 Cisterciáci Velehrad, inventář, Brno 1954.

⁷⁰¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Cisterciáci Velehrad (1202-1777) 1536 VI 15, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-MZA/E07/1536_VI_15/charter>, accessed at 2021-10-19Z

⁷⁰² Státní oblastní archiv v Plzni, fond Archiv města Kašperské Hory (1345-1794), sig. L21, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-SOAP/AMKasperskeHory/L28/charter>, accessed at 2021-10-19Z

⁷⁰³ PALACKÝ, František, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawské: z archivůw domácích i cizích. Díl šestý.* W Praze: [Wýbor zemský w králowstwi Českém], 1872, s. 503.

⁷⁰⁴ Archiv český 6, s. 504.

Z roku 1474 pochází smlouva o dělání strouhy a vedení vody na rybníky.⁷⁰⁵ V roce 1481 jsme svědky smlouvy o přijetí dvou čtvrtí pole jako náhrady za louku Trávník zatopené rybníkem druhé smluvní strany.⁷⁰⁶ V roce 1487 nalezneme smlouvu obsahující závazek vložit louku potřebnou k dělání rybníka do zemských desek.⁷⁰⁷ V roce 1490 byla uzavřena smlouva vymezující, jak daleko lze zatápnout pozemky rybníkem Krumvířem.⁷⁰⁸

Řadu zmínek o vodoprávních vztazích spadajících jak do období předhusitského, tak stavovského, nalezneme v Zápisech panství pardubského z let 1357 až 1536. V této sbírce je například obsažena smlouva z roku 1503 uzavřená mezi Vilémem z Pernštejna a Jindřichem z Valdštejna o zatopení rolí patřících pardubickým měšťanům vodou z Jesenčanského rybníka.⁷⁰⁹ Smlouva byla uzavřena k urovnání předchozího sporu, kdy voda z rybníka poškozovala okolní pole. K žádosti obou stran byla na místo vyslána čtyřčlenná komise k posouzení sporné situace. Komise zjistila, že je třeba obnovit a udržovat dříve existující odvodňovací příkopy, které zamezovaly tomu, aby se voda z rybníka vylévala na pole. Ve smlouvě byla dále stanovena zásada pomoci při udržování příkopů.

V roce 1507 byla uzavřena smlouva mezi Bohuňkem z Jenišovic a Janem Pulatým, rychtářem Rovenským, o zkopání sousedů ze Zvonice, a o vedení vody na jeho rybníček. Rychtář Pulatý měl údajně zkopat vodu, která napájela rybníček. Ve smlouvě bylo zakotveno, že Bohuňek může napájet svůj rybníček vodou dále, „*tak jakž jest od starodávna bylo.*“ Rovněž dříve Bohuňek vinil Pulatého, že jeho lidé měli ve vsi na potoce zástavy pro napájení dobytka a močení konopí, které jim nechal zkopat a zkazit. Dále bylo zjištěno, že ty zástavy nemohou býti nikomu ke škodě, a mají být Bohuňkem znovu opraveny. Dále zjištěno, že Pulatý sám ze své vůle, bez příkazu zničil Bohuňkův rybníček. Má být držen čtyři neděle ve vězení a po propuštění Bohuňka odprosit, a nahradit škodu vzniklou spuštěním rybníčka ve výši 6 kop grošů českých, a to ve dvou splátkách.⁷¹⁰

Množství zmínek o vodoprávních vztazích souvisejících s rybníky nalezneme také v Registrech rybníčných na panství Kunětickohorském, Pardubickém a Novobydžovském (z let 1494-1520). Registra mj. zachycují záznamy o zaplavené půdě a způsobech jejího právního vypořádání. Uvedená registra obsahují i některé zmínky o náhradách za škody způsobené

⁷⁰⁵ Archiv český 6, s. 509.

⁷⁰⁶ Archiv český 6, s. 513.

⁷⁰⁷ Archiv český 6, s. 520.

⁷⁰⁸ Archiv český 6, s. 525.

⁷⁰⁹ Archiv český 4, s. 206-207.

⁷¹⁰ Archiv český 4, s. 210.

povodněmi. Jako příklad uveďme způsob vypořádání zatopené půdy patřící Janu Šebkovi ze vsi Stéblová nacházející se poblíž Pardubic:

„Janu Šebkovi rybníkem Jezerem Starým, co se jemu zkazilo rolí, luk, lesuov, za to jest jemu oddáno z rolí Janečkovské z Pojhranova tolikéž za jeho; a toho, což se jemu zkazilo, aby on toho předsě požíval, čímž bude moci, a což nebude moci, aby bez toho byl, a to bez překážky pána JMti a JMti potomkuov budúcích, a věčně se nemá zase na to navracovati ani viniti on ani jeho potomci pána JMti ani JMti budúcích potomkuov.

Týmuž Šebkovi jest dáno rolí orné 5 strychů od pustiny Bobřikovské, toho aby on i jeho potomci užívali bez překážky pána JMti i JMti budúcích potomkuov.

Témuž Šebkovi dány hony orné rolí mezi olšinami mezi jeho rolí z Janečkovské rolí z Pojhranova pod úrok, z toho má platiti každého úroku 1 g.alb., a to má počítati platiti na svatý Jiří najprv příští. A to jest dobrovolně pod ten úrok přijal, a to na budúci trvati má časy.“⁷¹¹

Na závěr této kapitoly pohovořme o některých dalších českých právních památkách a literatuře spadajících do období stavovského. První z nich je dílo Viktorina Kornela ze Všehrd „O právech, súdiech i o dskách země české knihy devatery,“ zkráceně nazývané Knihy devatery. Podle závěrů Kultových zde žádné relevantní ustanovení týkající se právních vztahů k vodám nenajdeme. Kult uvádí pouze zmínku o povodních, kdy povodeň byla považována za oprávněný důvod nedostavení se k soudu („rozvodnění řek o potokův“).⁷¹² Je však důležité uvést, že Knihy devatery uvádějí na mnoha místech vodní útvary jako součást širšího pozemkového a jiného majetku. Hovoří se o potocích a rybnících, a to v souvislosti se šlechtickým majetkovým právem. Potoky a rybníky jsou zmiňovány například v ustanoveních o trhové smlouvě, přievodech k věnu, zvodu, odhádání, zástavě dědictvie nebo propuštění z manství.⁷¹³ Z hlediska vodoprávních sporů je však důležité ustanovení č. 24 v knize třetí, které je nazváno „O některých zvláštních póhoniach.“ Bod 8. tohoto ustanovení říká: „A takovýž způsob práva vedenie jest při všech škodách, při zpasení, zžetí, zsečení luk a obilie všelikého, při lesóv, luhóv, stromóv a štěpóv zsekání, při ryb z rybníkův pokradení, při zatopení gruntóv, luk, dědin, při ryb v rybniciech, v řekách, potociech, v tóniech lovení nebo kradení, při zkopání hrází nebo rybníkův stržení...“⁷¹⁴

⁷¹¹ Archiv český 17, s. 487.

⁷¹² KULT, Arnošt. Právo vodní. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Encyklopedie českých právních dějin: Svazek sedmý*. Plzeň, Ostrava: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2017, s. 620-650.

⁷¹³ Codex iuris bohemicus III/3, O právech Viktorina ze Všehrd

⁷¹⁴ Codex iuris bohemicus III/3, O právech Viktorina ze Všehrd, Kniha třetí, článek 24, bod 8, s. 154

Do stavovského období spadají ještě dvě moravské právní knihy, úzce spolu související. Starší z nich se nazývá Kniha Tovačovská. Její vznik spadá do 80.let 15.století. Za její pokračování nebo přepracování je považována Kniha Drnovská. Autorem Knihy Tovačovské je Ctibor Tovačovský z Cimburka, knihy Drnovské Ctibor Drnovský z Drnovic. Podle Kulta se v Knize Tovačovské nenacházejí žádná ustanovení, která by „s právní povahou povrchových či podzemních vod měla být jen minimální souvislost.“⁷¹⁵ S tímto závěrem Kultovým se lze ztotožnit pouze částečně. Z hlediska právních vztahů k vodám je zajímavá kapitola 121., pojednávající o odhadu. V rámci této kapitoly se hovoří o oceňování vodních útvarů: „též také na řekách, kdež jsou pronájemné, hřivna v 5 hřivnách, ale kdež mají rybáři dědičné řeky a kúpené, tu hřivna platu jako na dědictví. I jsou-li pak rybníky a čas tomu jest a voda v nich stojí, mají vodu spustiti a, jsou-li ryby, vyloviti a prodajem opatřiti a zač ryb prodadí, to sčísti a k tomu hráz šacovati a vždy, což těch peněz sečtených bude, jako: kdyby bylo sto kop, na deset položiti jako plat dědičný. Také v starých odhadích se nalézá že se na rybnících na lány odhaduje; jestli rybník v lepší dědině, odháda se lán jeden, jako na dvoře, v padesáti hřivnách a to v pěti hřivnách platu; pakli v horší, tehdy ve třidceti, a to kolik lánuov rybník má, každý lán zvláště;“⁷¹⁶

Obdobné ustanovení o odhadech⁷¹⁷ nalezneme v knize Drnovské, pocházející zhruba z let 1523-1527. Z hlediska vodního práva je také důležité, že zde úplně na konci nalezneme též článek označený jako „Artykul starého zřízení o vyvedení vody z toku v Olomúci.“ Jedná se o materii, kterou nalezneme v různých obdobích v zemských zřízeních.⁷¹⁸

Na tomto místě je třeba zmínit poslední dodatek VZZ z roku 1600, jehož autorem je Jakub Menšík z Menštejna na Mokropsích a na Vonoklasech. Nazývá se „O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní.“ Rovněž v něm nalezneme několik zmínek o vodních útvarech.⁷¹⁹ Konkrétně se jedná od §§64, 68 a 70-72.

Paragraf 64 pojednával o povinnostech soudců. Zabýval se činností soudců mezního soudu a a prováděním a hodnocením důkazů v mezní při. Nachází se v něm drobná zmínka o potocích, pokud tyto potoky tvořily hranici mezi grunty dvou vlastníků. Je zde vyjádřena zásada, že pokud tento „hraniční“ potok vyschne, nemá to žádný vliv na existenci a průběh dosavadní hranice. Na

⁷¹⁵ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor a BRANDL, Vincenc, ed. *Kniha Tovačovská, aneb, Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Pamět obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Mar. Mor.* Kritické vyd. V Brně: V. Brandl, 1868, s. 68

⁷¹⁶ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor a BRANDL, Vincenc, ed. *Kniha Tovačovská...*, s. 69

⁷¹⁷ DRNOVSKÝ Z DRNOVIC, Ctibor. *Kniha Drnovská.* V Brně: V. Brandl, 1868, s. 53.

⁷¹⁸ DRNOVSKÝ Z DRNOVIC, Ctibor. *Kniha Drnovská.* V Brně: V. Brandl, 1868, s. 126.

⁷¹⁹ Mnoho zmínek o starší praxi mezního soudu ze 16.století lze nalézt například v AČ 30.

jiném místě téhož paragrafu se hovoří o zvýšení jezu: „*Kdyby jezu povýšil nad starý způsob, zase má toho ponížiti a držeti, jak předešle se držel.*“ V této souvislosti je zmíněna i výpověď ve sporu mezi panem Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a Janem Glecem z roku 1535. Dále se zde hovoří i o topení gruntů: „*Kdyby se dotýkalo zatopení luk a dědin povejšením hráze, při pořadu práva, o grunty když náleží, toho má býti zůstaveno.*“ Tímto ustanovením se tak vylučují spory týkající se topení gruntů z působnosti mezního soudu.⁷²⁰

Paragraf 68 se nazýval „*Průvod kolikery jest?*“ Jeho obsahovou náplní byla typologie důkazů užívaných v mezním sporu. Důležité je, že břehy, strouhy, příkopy, řeky a potoky byl považovány za druh hranic (mezi).⁷²¹

Velmi obsáhlé a přímo se vod týkající jsou §§ 70-71. Paragraf 70 hovoří „*O strouze.*“ Zabýváme-li se podrobněji tímto ustanovením, zjistíme, že je v něm blíže objasněna úloha strouhy jako hraničního útvaru, a to v závislosti na její poloze. V první části je objasněna její meliorační a odvodňovací úloha. Dále obsahuje pravidlo o tuhosti a masnosti zeminy a dna. Z vodoprávního hlediska má značný význam zmínka o strouze k vedené vody na mlýn nebo rybník. Zároveň se zde popisuje úloha strouhy po zániku příslušného mlýnu nebo rybníka.

*„Strouhy šetřiti se má, na kterou stranu položena jest. Leží-li z hořejší strany, a pod ní jest-li **jaký grunt neužitečný, jest poněkud rozum toho, že pro přivaly a deště vody, aby gruntů neškodily, jest udělána, a kde tak jest, obyčejně strouha ta, i vejsyp, nebo břeh, k tomu gruntu náleží, lečby druhá strana něco jistějšího provedla a ukázala.** Šetřiti také sluší, jak tuhá prst' a nános v tom břehu leží: nebo čím toužejí leží, tím sleželejší a starší jest, a tu pošetřiti, jaké jest dno; nebo masnější prst' se prvé sleží, nežli písčitá a sypká; též jak jest obrostlo, a přisejpalo-li a přidělávalo-li jest se toho v těch letech, a jakým právem a pod jakým odporem. **Někdy také se trefuje, že se strouhou vede voda na nějaký mlejn, rybník aneb k nějaké jiné potřebě, a když po časech takový mlejn sejde, tehdy strany strouhy, jakoby meze byla, se ujímají;** tu šetřiti počátku strouhy, počíná-li se při vodě, a kde její skončení jest, jest-li kde na ty strouze jaké znamení takového pustého stavení neb místa, a rovná-li jest to strouha; nebo obyčejně voda v jednom místě, kde prouditěji a voklikou běží, více nežli v druhém břehu ujímá, a břehové, když strouha se cítí a prázdní, v jednom místě bývají vyšší, nežli v druhém, i klikatí. Též kudy se voda vede, bývají břehové po stranách rovni od vrchu do gruntu dna, proto, že voda to v spodku vyrovná a vydeře, ale když se strouha mezní béře, obyčejně jest v svršku širší nežli ve dnu, a zůstává tak neporušena jednostejná, jakž se udělá. Také kde strouha za meze jest, obyčejně bývá rovná, a nerada bývá*

⁷²⁰ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 183-185.

⁷²¹ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 188.

*příliš dlouhá, neb lidé neradi na to mnoho nakládají, ale raději mezníky vysazují. A tak podobně, jestliže kde která věc z těch předpsaných věcí mezi jest a za meze se drží, tehdy se pilně toho šetřiti musí, jestliže jaká obzvláštnost a rozdílnost od jednoho položení se nachází.*⁷²²

Následující paragraf 71 se zabývá potokem jako druhem meze. V případě, že má mezní soud hodnotit potok, má každý břeh patřit jiné straně, a hranice má probíhat polovinou potoka, „*i s tím dílem vody.*“ Pak zde nacházíme druhou část věty, která hovoří o průběhu hranice středem potoka, pokud mezi stranami nebylo jiné ujednání („*leč by jiné v tom partikulární a obzvláštní snešení stran o to bylo*“). Řízení zde ovšem bylo omezeno na zprávy a svědomí lidí starých, hodných a vědomých.

„Příležitosti a případnosti jsou-li jaké, které by domnění lidská jaká jistá činiti mohly, jako: jestliže potok má býti za meze, musí jeden břeh jedné, a druhý druhý straně, i s tím dílem vody při břehu až do prostředka náležeti, leč by jiné v tom partikulární a obzvláštní stran snešení o to bylo, což vše z zprávy lidské o užívání starobylém se vyrozuměti musí. A nic k vyhledání těch mezí v dotčených místech podstatnějšího není, jako zpráva a svědomí dostatečný lidí starých, hodných a vědomých, zvláště kde mezníkův a znamení mezních jistých se nespátřuje a nenachází.“⁷²³

V paragrafu 72 („O průvodu listovním“) nalezneme zmínku o řekách: „*Řeka nebyla ze jména do vkladu položena, aby ji sám užíval; než svědkové svědčili, že jí společně užívali s břehy. I jest každé straně jedna polovice té řeky, i s jejím břehem zanechána.*“ Tato zmínka je sice marginálního charakteru, nicméně její význam je značný. Pokud neobsahoval (deskový) vklad informaci o tom, že jedna ze stran mezní pře měla právo k výhradnímu užívání řeky, a z dostupných svědectví vyplynulo, že řeku s břehy užívaly obě strany, měla být každé straně ponechána polovina řeky i s břehem, tudíž hranice probíhala středem řeky.⁷²⁴ V paragrafu 73 se dále hovoří o užívání potoků („*Užívali potokův společně, cizením i lovením, při tom zůstaveno.*“).⁷²⁵ Kromě potoků jsou zde zmíněna i stavidla („*Stavidla byla v témž vkladu doložena s oběma břehy, že od mnohá let bez naříkání toho bylo užíváno.*“).⁷²⁶

⁷²² Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 188.

⁷²³ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 188.

⁷²⁴ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 189.

⁷²⁵ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 191.

⁷²⁶ Codex iuris Bohemici, IV/5, s. 192.

A konečně nalezneme zmínku o vodách v paragrafu 80 („O rozdílu zrostu dříví“). Tento paragraf hovořil o užívání jednotlivých druhů stromů k vyřezávání mezních znamení. Mj. jsou zde uvedeny i „stromové, kteří při vodách, bahnách, lukách, a také podobně v dolinách a v nízkém položení sobě libují, jako volše, topol, vrba, jesen, obyčejně sau veliké mízy vodnaty, a spěšněji porostávají nežli jiné dříví, které v suše roste a které jest tvrdé.“

Na počátku 17.století, ještě před rokem 1620, byla připravována nová redakce zemského zřízení českého (VZZ). K její realizaci nicméně nedošlo. Osudy této neuskutečněné redakce se zabýval J.Glücklich.⁷²⁷ Také v této redakci nalezneme ustanovení vodoprávní. Nicméně vzhledem k tomu, že nevstoupila v platnost, je třeba jejich znění brát pouze rámcově. Nalezneme v ní například ustanovení týkající se přiměřené výšky jezů, které lze považovat za obdobu článku L50 z ZZ 1564. Poměrně rozsáhlým způsobem se tato „redakce“ věnovala plavbě, konkrétně plavení dříví. Z hlediska vodního práva je důležitá kapitola „O toku vody.“ Její článek L49 obsahuje definici pojmu nápadní voda: „Každý nápadní vodu na svém gruntu muož pojíti k své potřebě a po svých gruntech jí vésti, však tak, aby ji zase z gruntů svých do starého toku uvedl.“⁷²⁸ Z hlediska kontinuity s předchozími přijatými redakcemi ZZ je zajímavé následující ustanovení L50 – „Žádný jeden druhému gruntův **mimo dobrovolné snešení** dělením rybníkův, vody nadržováním aneb spouštěním nezatopuj ani jinak vodou z gruntův svých protimyslnosti nečiň.“ Navíc je zde obsažena formulace „mimo dobrovolné snešení.“ Dále se zde hovoří o dělení rybníků. Článek L51 se měl skládat ze dvou částí. První část pojednávala o jezích, druhá o plavení dříví, resp. voroplavbě – tomu odpovídá i jeho název.⁷²⁹ Obsahovala úpravu plavení dříví, jeho zadržování (a vytahování dřeva z vody), a uplynutí dřeva. Asi nejdůležitějším rysem této neuskutečněné redakce je skutečnost, že do článku (artikulu) L51 měla být zařazena zmínka o „soudu mlynářův přisežných,“ vycházející z usnesení zemského sněmu z roku 1610.⁷³⁰

⁷²⁷ GLÜCKLICH, J., *Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním*, 1936

⁷²⁸ GLÜCKLICH, J., *Nová redakce...*, s. 294.

⁷²⁹ „Jakož mnozí jedni druhým na jezích, kteříž na Labi i jiných řekách jsou, rozličné hradby nad míru pro lososy i jiné ryby, aby nahoru jiti nemohly, dělají, což jest od starodávna nebylo: protož aby jedenkaždý na týchž jezích takové hradby půl lokte vajíše jedni mimo drahé nedělali. Pakli by kdo mimo toto snesení nad vycejchovaný jez puol lokte takové hradby vajíše dělali neb dělal (kromě toho času, když na řekách velmi malá voda skrze sucho veliké bývá) a naň to uvedeno bylo, tehdy bude moci z pokuty pětmečítma kop grosuov českých před úředníky pražské menší desk zemských pohnán a viněn býti: A J. Mt. král, také po panstvích svých tolikéž o tom naříditi poručiti ráčí.“ (GLÜCKLICH, J., *Nová redakce...*, s. 294)

⁷³⁰ Sněmy české X, s. 45

6.2. Mlynářství

Ve stavovském období dochází k nárůstu počtu vodních mlýnů a dalšímu rozvoji mlynářství. Tento jev lze považovat za projev snahy po zintenzivnění a zlevnění výroby. Mlýny nalezneme nejen na jednotlivých panstvích, ale jejich počet narůstá také ve městech. V roce 1590 se na rožmberských statcích nacházelo 123 poddanských mlýnů s celkem 216 koly. Jeden poddanský mlýn tak mlel mouku pro přibližně 21 usedlostí, což lze přepočítat na 2 vesnice.⁷³¹ Otázka vlastnických poměrů v zásadě navazuje na poměry v období předhusitském, a to i co se týká nutných předpokladů pro realizaci mlynářské činnosti. Většina vodních mlýnů patřila v této době pozemkovým vrchnostem (panovníkovi, církevním institucím (zejména klášterům) a světským (šlechtickým) vrchnostem). Pro zřízení mlýna byl i ve stavovském období nutný právní vztah k vodnímu toku pohánějícímu mlýn.⁷³² Oproti předhusitskému období dochází k větší diferenciaci vlastnické struktury mlýnů. Nově se objevují mlýny poddanské, mlýny městské, nebo mlýny vlastnické (řemeslné). Zároveň se v této době posiluje postavení mlýnského přímusu, který se v této době stává také jakýmsi ukazatelem hustoty mlýnské sítě.

Pro stavovské období jsou typické speciální právní předpisy, které označujeme jako mlynářské nebo mlýnské řády. Zmínky o nich nalezneme ve sbírce „Codex austriacus ordine alphabetico compilatus.“ Tato obsáhlá sbírka mj. opětovně publikovala starší mlýnské řády, a to Ferdinanda I. z roku 1535, Maxmiliána II. z roku 1572 a Rudolfa II. z roku 1576. Podrobnosti o těchto právních předpisech nebyly doposud více rozepsány, a poznatky o nich bývají shrnuty do několika málo vět. Z hlediska vývoje vodního práva a právních vztahů se nabízí objasnit otázku, zda všechny tyto uvedené mlýnské řády obsahovaly rovněž vodoprávní ustanovení, nebo zda pouze ty nejmladší. Cílem přímusu bylo, aby poddaní museli mlít obilí v předem stanovených, rajonizovaných mlýnech.⁷³³ Máme-li demonstrovat úroveň městských mlýnů ve 2. polovině 16. století, pak můžeme konstatovat, že v Domažlicích bylo v roce 1561 sedm mlýnů, ve Vodňanech v roce 1574 sedm. V Táboře se v roce 1550 nacházelo celkem 5 mlýnů. V 16. století bylo v Rakovníku 5 mlýnů.⁷³⁴ Důležitou částí mlýnů byla vodní kola, která se stávala důležitou charakteristikou daného mlýna. Evidoval se jejich počet, případně jejich velikost a stav. Podle počtu kol byly často určovány poplatky z mlýna. Konstrukce vodního kola byla v průběhu doby zdokonalována a na jednu hřídel

⁷³¹ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 177.

⁷³² NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 177.

⁷³³ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 178.

⁷³⁴ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 178.

bylo umístováno více kol, aby se zvětšil účinek hnací síly. Z hlediska typů vodních kol rozlišujeme korečník a lopatník.

Nezbytnou podmínkou pro provoz vodního mlýna bylo zajištění vhodného přívodu vody na kolo. V případě slabého proudu nemohl mlýn pracovat, v případě silného naopak hrozilo jeho stržení. Podmínka vhodného přítoku vody je v přírodě předpokladem čistě iluzorním, resp. vzácným, a tak bylo nutno vodní tok přizpůsobovat pomocí vodních děl a staveb, které by zvýšily úroveň vodního roku a regulovaly přítok vody na kolo. V případě, že se jednalo o vodní kolo na horní vodu (korečník), byly tyto úpravy náročnější. Mlýny vznikaly jak u velkých řek, tak i menších vodních toků a potoků, a později i u rybníků. Stavebně nejsnazší situace byla u vodních toků s velkým spádem.⁷³⁵ Voda na kolo se přiváděla přítokem nebo náhonem. Dostatečný průtok vody náhonem a zvýšení vodní hladiny zajišťoval jez. Konstrukce jezů se mohla lišit podle vodního toku. K opravě jezů bylo třeba zajišťovat dřevo. Způsob zajišťování tohoto dřeva býval někdy uváděn v hospodářských řádech a instrukcích. Někdy bývala poddaným ukládána povinnost pracovat určitý počet dnů v roce na opravách jezů.⁷³⁶

Ne všichni mlynáři měli pochopitelně vlastní mlýn. Některé vrchnosti své mlýny pronajímaly. Z hlediska vývoje vodního práva jsou pro nás důležité některé prvky obsažené v podmínkách těchto nájmu. Podmínky tak mohly obsahovat zákaz umísťovat slupi na jezu⁷³⁷, povinnost udržovat jez jako vodní dílo v dobrém stavu a zachovávat parametry vtoku, kterým vtékala voda z řeky do náhonu⁷³⁸. Mlynáři také nesměli bránit plavbě⁷³⁹ provozované na splavných řekách, tedy plavbě lodí a vorů.⁷⁴⁰ Někdy bylo umožněno vybírat naturální poplatek z dřeva plaveného přes jez, tedy z jednotlivého voru, a to například v podobě kusu plaveného dřeva.⁷⁴¹

Dokladem významu mlynářství a jejich spojení s vodním právem je například Pořádek starších mlynářův, který byl potvrzen v roce 1601 purkmistrem a radou Starého města Pražského.

⁷³⁵ NOVÝ, Luboš a kol. *Dějiny techniky...*, s. 178-182.

⁷³⁶ *Dějiny techniky v Československu*

⁷³⁷ *Mohl dělat vše, kromě slupi (= past na ryby).*

⁷³⁸ *Mohl lámat kámen k opravě cesty a jezu, nesměl však zvětšovat vtok (= náhon na kolo).*

⁷³⁹ BISINGER, Zdeněk a Jaroslav SCHNEIDER. *Labe a Kolíňané: Od raných dob dějinných do poloviny 19. století.*

In: *Práce muzea v Kolíně*. V. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, SOKA Kolín, 1989, s. 95-96.

⁷⁴⁰ *Při plavbě vorů neměly být činěny mlýnu žádné škody.*

⁷⁴¹ Roku 1479 uzavřeli purkmistr a rada města Kolína smlouvu se Svatošem, mlynářem hrobského mlýna. Podle této smlouvy z každého voru, který se plavil přes splav tohoto mlýna, musela být dána jedna krokev na opravu splavu (BISINGER, Zdeněk a Jaroslav SCHNEIDER. *Labe a Kolíňané: Od raných dob dějinných do poloviny 19. století*. In: *Práce muzea v Kolíně*. V. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, SOKA Kolín, 1989, s. 99).

Tento dokument byl vydán pro potřebu starších mlynářů přísežných a obecních mlynářů. Zdůrazňoval mimořádný význam mlynářského řemesla, a z jeho úvodu vyplývá také význam vodoprávní: „Kdež my předloživše sobě nemalou, ale znamenitou pohodlnost a potřebu jmenovaného řemesla mlynářského, kterýmž netoliko městům těmto slavným Pražským, ale vši zemi koruny České, buďto měrami na vodách, na jezích, na mlejních posluhující, a rozličnými instrumenty vody na hrady i k městům dodávající, úžitky mnohé přivesti i také od budoucích škod vystřící umějí a znahá, zvláště pak městuom těmto Pražským, poněvadž to náleží, aby skrze přísežné mlynáře své všechny takové věci při vodách, jezích a při mlejních i měrách, buďto na řekách, neb na potocích netoliko soudným právem, ale i pokutami na to vysazenými spravovali, tak aby starší mlynáři města Pražského, jakožto hlavy království tohoto, uměním a řádem ku příkladu a naučení jiným okolním mlynářům býti mohli...“⁷⁴²

Pro dějiny vodního práva a právních vztahů k vodě má důležitost artikul druhý, kde se hovoří o výchozech prováděných přísežnými mlynáři.

„Druhý. Byla-li by jaká potřeba J. M. Císařského, ano i všech tří stavuov tohoto království Českého, že by měli **k spatření některých věcí výchoze činiti**, což by k jejich povinnostem náleželo, a o tom bylo jim oznámeno od pana purkmistra, pánuov Starého města Pražského, hned o to do hospody, kdež náleží, aby se sešli, o té věci skrze poručení, jaká by toho potřeba nastávala, z přečtení vyrozumějící, bedlivě opatřili, buďto **vyměření mlýna, neb všelikých nástrojův**, co by voda stáhnouti mohla, **tolikěž jezu, prahu scejchování, k míře přivedení, aby dědin, luk, ostrovův, luhův nemírným zvýšením jezův neztopovali, a voda mlýnův povýš aby neztopila**, a tak před budoucími škodami J.M.C. pánu svému nejmilostivějšímu i všem třem stavuom království tohoto Českého, kdyžby na ně bylo podáno, podle povinností svých k vyřízení skutkem nápomocni byli. **Vzešel-li by pak kdy mezi nimi při spatřování jezů, cejchu, prahu a sumou v jakékoliv příčině při uvažování lidských spravedlností spor, tak že by se všickni za jedno nesnášeli, tehdy mají požádati k tomu z těch míst osob dvou, nebo tří rozumných, kteříž by z příbuzenství těch stran, jichž by věc se vyřizovala, nebyli, a jich se tu nic nedotýkalo, aby s nimi pomohli tůž věc bez prodlévání (aby k dalším útratám nešla) vyříditi a spravedlivě rozeznati, a ty osoby aby byly buďto stavu panského, rytířského a městského, a bylo-li by jim oznámeno, aby taková díla, což vyměří a vodou zklejchují, k sobě přijaly, jsou tím zavázány, aby osobu, nebo dvě hodné mezi sebou k tomu dílu obraly, a toho se při vyměřování spolu dotýkaly. To všechno aby tak náležitě udělali a k užítku přivedli, aby nebylo na tom díle žádné škody shledáno; protož aby jeden ani dva nic o svém rozumu**

⁷⁴² AHMP, Sbirka rukopisů, Kniha pořádkův, č.1100, fol. 167

*na sobě nezavazovali, než vše v společnosti řídili, a čehož by potomně posměchu i škody na se neuvedli.*⁷⁴³

Artikl sedmnáctý se zabýval situací, pokud by bez omluvy některý ze starších nebo obecních mlynářův se bez omluvy nedostavil na svolané zasedání (svolávalo se obesláním), nebo odešel bez oznámení z takového zasedání. Takové jednání mohlo být trestáno peněžitou pokutou.

Artikl dvacátý upravoval vztahy mlynářů a držitelů mlýnů v oblasti nákolních nebo lodních mlýnů. Ukládal držitelům nákolních a lodních mlýnů povinnost podílet se s ostatními mlynáři na údržbě jezů.⁷⁴⁴

Pojednejme nyní o vývoji instituce přísežných mlynářů ve stavovském období. Tato instituce zaznamenává v této době značný rozkvět, a z původně územního omezení na pražská města se jejich územní působnost rozšířila na celé území českého království.⁷⁴⁵ Nálezy přísežných mlynářů představují významný doklad vodoprávní praxe, a to až do zániku této instituce ve 3. čtvrtině 18.století.

Z roku 1461 pochází svolení mlynáři k vystavění mlýnu a valu a pod valem městského příkopu v Klatovech. V tomto povolení ustanovili purkmistr a přísežní města Klatov, že nově postavený mlýn má být zřízen bez jakékoli škody horního a dolního mlýna, a pokud by mlýn byl poškozován nebo omezován dolním mlýnem, má spor řešit městská rada, a to na podkladě „*starodávniho zápisu*,“ který strany mezi sebou mají.⁷⁴⁶

V roce 1512 proběhl v Klatovech spor mezi podšibenickým⁷⁴⁷ mlynářem Vávrou a Mikulášem Jírovic a dalšími sousedy o čištění stok a břehů. Zákruty stok, jejich zužování a nestejná hloubka komplikovala provoz mlýnů, neboť tyto překážky příliš zpomalovaly tekoucí vody. Nález pražských přísežných mlynářů stanovil postup mlynáře při čištění stoky, a to dokonce včetně délky

⁷⁴³ *Mlynář: orgán spolku mlynářů českomoravských*. Praha: Jan Vávra, 02.12.1881, 2(23), s. 190.

⁷⁴⁴ „*Dvacátý. Jest-li že by který z mlynářův neb kdo pak koliv jiný z držitelův, kteříž tak zde při Praze mlýny na kolích, ano i loděch mají, s jinými sousedy svými upřímně a přátelsky se snášeti, a na jezy i na jiné potřeby, kterýchž společně k užítku požívají, časně nakládati, přívratu, řebříku, valu, čímž že by se jiným škodilo, klásti nechtěl, aneb kladouc nemírně tím jiným škodil, tehdy jiní držitelové a sousedé jeho mají to na starší mlynáře vznésti, a dotčení mlynáři, což by při tom za spravedlivé býti uznali, budou jim to povinni k nápravě přivésti. A nechtěl-li by ten jistý, kdož by tak čím jiným škodil, na napomenutí mlynářův starších toho napravit, tehdy má se mu čeled' vyzdvihnouti, a železo do hospody jakž ten dobrý řád od starodávna býval, vzíti.*“

⁷⁴⁵ V roce 1440 ocejovali všech devět tehdejších pražských jezů.

⁷⁴⁶ AČ 26, s. 399-400

⁷⁴⁷ **Podšibenický, Podšibeniční, Bártovský, Zhorský mlýn.** *Vodní mlýny* [online]. [cit. 2022-08-17]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/no/mlyny/estates/detail/6378-podsibenicky-podsibenicni-bartovsky-zhorsky-mlyn>

lopaty, která má být k čištění použita: „...*násadiště u lopaty má mít tři loktů zdýlí míry pražské a tou stoje (mlynář) v stoce, kdybykoliv potřeba toho kázala, pokudž dosáhnout může, klásti na břeh má a kdyby tím čistěním břehy se vyvejšily...*“⁷⁴⁸

V tomto klatovském případě byly řešeny i otázky požitků z břehů. Cokoli by stálo ve stoce nebo v břehu při čištění stoky, co mlynář lopatou vybírá, má být požitkem mlynáře, včetně dříví i trávy. Co by se nacházelo u břehů v okolí místa čištění, nechť užívá držitel gruntů. Pokud by voda způsobila podemletí břehů, mohl je držitel gruntů opravit, avšak s vědomím mlynáře a bez jeho škody. Zároveň byl mlynář při čištění strouhy oprávněn vstupovat na břehy. Zároveň bylo nad mlýnskými stokami zakázáno stavět záchody, stejně tak rybáři, koželuzi a jircháři neměli do vody vypouštět nečistoty. V samotných struhách bylo také zakázáno máčet kůže, nýbrž k tomu měly být budovány „žumpy“ vedle struhy.⁷⁴⁹

Roku 1569 v Klatovy navštívili přísežní mlynáři a zabývali se překážkami, které zdržovaly rychlost vody ve stokách. Konkrétně se jednalo o dřevěné haltýře užívané na chov ryb. K tomu přísežní mlynáři uvedli: „*Takoví haltěřové, zdělaní a ustavení jsou do potoka s jedné i s druhé strany břehů, kterýmžto zastíněním voda v potoku se zdržuje a dna rovnost se zanáší a k mlejnům i městu přirozenou bystrost vody zemdluje a do břehů vkládá a k podmolům příčinu dává*“.⁷⁵⁰

Proto stanovili: „*aby táž struha rovnost svou měla, zvláště pak mezi předměstím a stavením aby ve dnu své šírokosti držány byly dvou loket míry klatovské a s takovými haltěři aby do břehů zase postupováno bylo a tak dno v rovnosti své na šírokost držáno aby bylo*“.

Mlynáři se také zabývali situací, kdy břehy strouhy byly zastavěny domy, a voda protékala mezi nimi. V takových místech pochopitelně nebylo možné vybíraný materiál pokládat na břeh. Každý držitel domu byl povinen materiál vyvézt ven.⁷⁵¹

Roku 1569 se pražští přísežní mlynáři věnovali také Loubskému jezu v Klatovech, který nadřžoval a vzdouval vodu do hořejší mlýnské stoky, neboť o výšku jezu bývaly spory mezi majiteli loubského statku a městem Klatovy a místními mlynáři.⁷⁵² Jez byl tehdy ocejchován a strany se jím měli řídit. Situace zde byla komplikována skutečností, že se rozlišovalo mezi výškou

⁷⁴⁸ *Věstník Městského musea v Klatovech 1909-1911*. V Klatovech: Správa musejní, 1912. s. 45. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a3226e50-455b-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>

⁷⁴⁹ VANČURA, Jindřich. *Staré vodní hospodářství v Klatovech*. Jindřich Vančura. In: *Věstník Městského musea v Klatovech 1909-1911 V Klatovech : Správa musejní (1912)*, s. 46.

⁷⁵⁰ *Věstník Městského musea v Klatovech 1909-1911*. V Klatovech: Správa musejní, 1912. s. 46.

⁷⁵¹ *Věstník Městského musea v Klatovech 1909-1911*. V Klatovech: Správa musejní, 1912. s. 46.

⁷⁵² VANČURA, Jindřich. *Staré vodní...*, s. 52.

jezu ustanovenou cejchem, a mezi stavidly, která měla jinou výšku, a byla určena tzv. měrami sazenými, takže samotný jez nebyl dělidlem vzedmuté vody, nýbrž právě stavidla.⁷⁵³

Řada mlýnů sloužila nejen k mletí obilí, ale voda v nich poháněla například stoupu na kroupy, valchu na válení suken, případně vodní pilu, nebo dokonce česací stroj pro potřeby postřihačů. Mlýny také někdy sloužily k mletí sladu nebo výrobě šrotu. V relacích přísežných mlynářů také často nalezneme stanovení výšky vodního kola.⁷⁵⁴ Mlynáři se zabývali také tesařskými (sekernickými) pracemi a stavbou samotných mlýnů. Nebyla jim ale cizí i některá technická zařízení jako například městské vodárny. Ve městech se zpravidla sdružovali v cechy. Někde neměli vlastní cech, a sdružovali se s řemeslem navazujícím, s pekaři.⁷⁵⁵ V 17.století dochází k vzniku instance krajských přísežných mlynářů.⁷⁵⁶

Patrně nejstarší zmínka o výchozu přísežných mlynářů pochází z roku 1465, kdy na základě podaného dobrozdání přísežných mlynářů dochází k urovnání sporu mezi Jindřichem z Michalovic, nejvyšším komorníkem Království českého a Janem ze Zap, (mj.) o jeho jez u Opočna.⁷⁵⁷

V roce 1541 uskutečnili přísežní mlynáři východ na říčku Oharku v Lounech. V roce 1548 se zabývali spory mezi pány z Pernštejna a Hradeckými o vycejchování jezů, například jezu u mlýna v Předměřicích na Labi a u Kydlinova mlýna.

Roku 1550 urovnávali přísežní mlynáři mlýnské a vodní poměry v Táboře a urovnali zde spor mezi soukenickými staršími a mlynáři. Roku 1586 provedli přísežní mlynáři úpravu řeky Vltavy z Budějovic do Prahy a prohlédli 24 povltavských mlýnů nacházejících se na tomto úseku. Při tomto ohledání bylo zjištěno, že některé mlýny ani jezy nejsou opatřeny cejchy. Řada vorových propustí byla nesprávně založena, a tak bylo rozhodnuto, že „vrata“ mají být půl lokte pražské míry pod cejch položena. Mlýnské prahy měly být kladeny nejméně půl druhého lokte míry pražské pod cejch. Pokud by se nacházely mlýny na obou stranách jezu, měly povinnost zachovávat rovnou míru. Pokud by někdo chtěl klásti prahy níže, musel k tomu zavolat přísežné mlynáře. V případě, že by tak neučinil, hrozila mu pokuta 50 kop grošů.⁷⁵⁸

Roku 1601 byla zavedena daň z mlýnů. O 7 let později se přestala platit. Znovu byla zavedena v roce 1610. V roce 1614 činila daň z mlýnů v Českém království celkem 4245 kop

⁷⁵³ VANČURA, Jindřich. *Staré vodní...*, s. 52.

⁷⁵⁴ VANČURA, Jindřich. *Staré vodní...*, s. 75.

⁷⁵⁵ VANČURA, Jindřich. *Staré vodní...*, s. 80.

⁷⁵⁶ *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. Pavel Körber. s. 749.

⁷⁵⁷ *Světozor: Obrázkový týdeník*. Praha: František Skrejšovský, 13.5.1870, 4(20). s. (61). ISSN 1805-0921.

⁷⁵⁸ *Světozor: Obrázkový týdeník*. Praha: František Skrejšovský, 13.5.1870, 4(20). s. (61).

grošů českých. Této dani byly podrobeny všechny mlýny. Její výše se odvozovala podle počtu mlýnských složení. Roku 1601 se odvádělo 30 grošů z každého kola. Podle zjištění z roku 1605 se v Čechách nacházelo 8491 mlýnských kol. Je však nutné si uvědomit, že z celkového počtu mlýnských kol není možné odvodit počet mlýnů jako takových. K výrazné proměně vlastnické struktury mlýnů dochází po třicetileté válce, kdy se snižuje počet mlýnů přímo spravovaných vrchností na úkor tzv. emfyteutických mlýnů. V roce 1511 byli vysláni přísežní mlynáři⁷⁵⁹ do Kutné Hory k prohlédnutí Dětiného mlýna.⁷⁶⁰ Roku 1525 řešili přísežní mlynáři spor v Kolíně, roku 1533 byl vysláni do Doksan, o rok později (1534) do Berouna.

Činnost přísežných mlynářů měla značný význam pro rozvoj vltavské plavby, a to zejména z Českých Budějovic do Prahy. Poměrně značný podíl náplně jejich práce tvořilo cejchování jezů.

Za vlády krále Vladislava Jagellonského byli přísežní mlynáři při výchozech doprovázeni pražským purkrabím nebo jiným úředníkem podobného postavení.

Ačkoli přísežní mlynáři působili hlavně na území českého království, mohlo se stát, že byli vysláni i za hranice českého království. V roce 1545 byli vysláni do Uher a Štýrska. Nedodržování vodního cejchu se trestalo pokutou, která byla příjmem královské pokladny⁷⁶¹. Také přísežní mlynáři měli své artikule.⁷⁶²

6.3. Plavba a voroplavba ve stavovském období

Stavovské období, zvláště pak 16. století, bylo dobou slibného rozvoje vltavské plavby. Na Vltavě se započalo se splavňovacími pracemi pro lodě. Dělo tak zejména z důvodu značného objemu voroplavby a požadavků na dopravu rakouské soli. Docházelo dále k masivnímu k odstraňování skalisek a balvanů v řečišti. Na vltavských jezích jsou budovány vorové propusti vyhovující požadavkům plavby. Pro voroplavbu bylo důležité zajištění splavných cest jako královských silnic. Kromě dřeva bylo po vodě dopravováno různé další zboží, zejména již výše

⁷⁵⁹ „...a mistři starší ohledavše dostatečně — aby na žádnú stranu škoda nebyla, mlýnu ani hutěm krále JMti, učinili sú spravedlivé rozeznanie a ko nec: poníživše vysoké vody, učinili tři cajchy na skále nad stavidlem nad hutí paní Doroty zlatnice, a blíž těch cajchuov položili jsú práh, davše právo cajchóm i práhu jednu mierú; oznámivše jim právo podle úřadu krále JMti, kdyby kterákoli strana toho zdržeti neměla a nechtěla, tedy má propadnutí pokutu do komory krále JMti královskú sto k. gr. č. a najv. purkrabí Pražskému deset k. gr. č. ...“

⁷⁶⁰ KALOUSEK, Josef a Josef TEIGE. *Archív český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, Díl XXVI: Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy (A-K)*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1909. s. 212-213.

⁷⁶¹ V roce 1510 bylo stanoveno, že kdo nedodrží předepsaný cejch, bude pokutován 5 kopami grošů.

⁷⁶² Příkladem jsou Artikule mlynářů starších přísežných z roku 1530.

zmíněná sůl.⁷⁶³ Dřevo se někdy plavilo v nesvázané podobě jako polenové dřevo. Některé vrchnosti měly z plavby finanční příjem v podobě vodního platu, vybíraného od projíždějících plavidel. V případě voroplavby se střetával zájem na kontinuálním plavení dřeva a nákladu se zájmem na udržení lososů v jezových zdržích, a především se zájmem mlynářů zadržovat co nejvíce vody.

Jako příklad vodního platu (cla) můžeme uvést udělení cla na Vltavě Václavovi z Teplé na Roztokách v roce 1499. Václav z Teplé, držitel mlýna u Roztok, si stěžoval, že je mu vltavskou plavbou poškozován jez u mlýna. Žádal o dání a vysazení cla, aby mohl on a jeho budoucí z výnosů tohoto cla udržovat a opravovat jez. Za jedno splavení směl vybírat 2 peníze bílé. Za udělení tohoto cla se zavázal opravovat jez, kdykoli by toho bylo potřeba.⁷⁶⁴

Ačkoli záležitosti vodních toků a voroplavby byly již od roku 1500 upravovány v zemských zřízeních a čeští páni se dlouho pokoušeli prosadit na sněmech zavedení svobodné plavby⁷⁶⁵ dříví,⁷⁶⁶ byla nakonec tato svoboda zařazena až do Obnoveného zřízení zemského, přijatého nikoli z vůle panstva, nýbrž panovníka.

V roce 1592 bylo zrušeno nařízení o pražském dřevním clu, které platilo již od doby Karla IV., a bylo nahrazeno novou mýtnou⁷⁶⁷ instrukcí.⁷⁶⁸

O důležitosti a upřednostňování dopravy dřeva po vodě svědčí ve stavovském období od roku 1568 do roku 1610 opakovaně vydávaná nařízení o zákazu prodeje dřeva plaveného pro potřeby kutnohorských dolů a zákazu blokování voroplavby mlynáři, kteří odváděli veškerý průtok v řece na svůj mlýn.⁷⁶⁹

⁷⁶³ ADAMOVIČ, K.: *Nostalgická úvaha o vorařství: (K právní úpravě plavení dřeva)*. In: Vanduchová, M. - Hořák, J. (eds.): *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*, Praha 2011, s. 503-514, ISBN 978-80-7400-388-2, s. 9

⁷⁶⁴ Archiv český 18, s. 157

⁷⁶⁵ Na Vltavě a ostatních splavných českých řekách.

⁷⁶⁶ V letech 1567, 1575 a 1578 (JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*. V Praze: Karel Jičínský, 1870. 302 s., s. 68.)

⁷⁶⁷ Podle ní se mělo na Výtoni z deseti vorů složených z jakéhokoli druhu dřeva („na výsadní trh k městům pražským splaveného“) vytínat jedno dřevo (Hubert, s.29). Pro vory od délky klád větší než 12 loket a menší než 18 nebo 20 loket se mělo vytínat z 5 vorů 1 dřevo. S výší cla se často měnila i výše spojených peněžních dávek.

⁷⁶⁸ HUBERT, s. 28.

⁷⁶⁹ Dne 13. března 1573 zakázal Maxmilián zcizování dřeva plaveného pro potřeby dolů. V letech 1594 a 1595 zakázal Rudolf II. zcizování dříví plaveného pro potřeby kutnohorských dolů (KULÍŘOVÁ, záznamy č. 146 a č. 148). Dne 3. května 1602 zakázal Rudolf II. pod přísnými tresty obyvatelům Kladska..., zcizovat dříví z vorů a zabraňovat plavbě odváděním vody na mlýny (KULÍŘOVÁ, záznam č. 176). Dne 11. května 1604 zakázal Rudolf II. obyvatelům království Českého zcizování dříví plaveného pro potřeby dolů (KULÍŘOVÁ, záznam č.

Po Vltavě byla již v 16. století (od roku 1550) dopravována z Českých Budějovic dále po proudu (do Prahy) rakouská sůl. Doprava této významné komodity podnítila také snahy o regulaci řeky.⁷⁷⁰ Prázdné lodě byly z Prahy vlečeny nazpět proti proudu koňským potahem, nebo byly využity pro další plavbu po Labi. S dopravou prázdných lodí souvisela také povinnost stavět a udržovat⁷⁷¹ tzv. potahové stezky.⁷⁷² Sůl však nebyla dopravována jen na lodích, ale také na vorech. Doprava soli na vorech byla pro plavce zdrojem zvláštní odměny (příplatku).⁷⁷³ Výše příplatku však nebyla nijak vysoká, a tak se plavci dopravě soli vyhýbali a nabírali raději jiné zboží.⁷⁷⁴ Řešením situace byl mandát císaře Rudolfa II. z 25. září 1592 (obdobně učinil již dne 2. srpna 1584),⁷⁷⁵ kterým císař zdůraznil značnou výši nákladů vynaložených ke splavňování řeky, a proto stanovil povinnost dopravovat císařskou sůl pod hrozbou propadnutí plaveného dříví.⁷⁷⁶

V 16. století dochází k první mezinárodní spolupráci v oblasti plavby. Co se týká plavidel, rozlišovaly se vory a otevřené nebo zavřené čluny opatřené plachtami. Tyto čluny byly tažené ze břehu zvířaty nebo lidmi. Plavba se stávala významným zdrojem obživy poddaných.⁷⁷⁷

Voroplavba a plavba polenového dříví byly důležitými činnostmi, které byly předmětem mnoha opatření ze strany státu i jednotlivých vrchností. Se zajišťováním potřebného dřeva souvisely mnohé komise, které byly vysílány do lesních oblastí, například do Krkonoš, k zmapování stavu lesů. V případě Krkonoš byly tyto komise vyslány v letech 1569, 1577, 1588, 1604 a 1609. Obdobné komise byly vyslány také do lesů loketských, jáchymovských,

181). Dne 1. února 1608 Rudolf II. znovu zakázal pod přísnými tresty zcizování dříví plaveného po Labi a Úpě z lesů trutnovských do Kutné Hory pro potřeby dolů, jakož i odvádění vody z řek na mlýny a podobná zařízení (KULÍŘOVÁ, záznam č. 188). Dne 12. 3. 1610 oznámil Rudolf II. zahájení dopravy dříví z lesů „rychnovských po Labi, Orlici, Říčce a Zdobnici do Kutné Hory pro potřebu dolů“ a zakázal zcizování dříví a odvádění vody z řek. Podobně učinil téhož roku dne 1. září (KULÍŘOVÁ, s. 26 a 27).

⁷⁷⁰ První loď s nákladem soli vyplula do Prahy dne 28. září 1550 (ČÁKA, Jan. *Zmizelá Vltava*. Vyd. 3., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2002. 335 s. ISBN 80-7185-491-3, s. 10). V souvislosti s dopravou soli byla na Vltavě od Českých Budějovic do Prahy vybudována soustava skladišť soli, tzv. solnic, z nichž nejnižše položené se nacházelo na místě dnešního Národního divadla.

⁷⁷¹ Údržbu zajišťovali vltavští cestáři, z nichž se vyvinula na konci 19. století instituce poříční stráže.

⁷⁷² ČÁKA, Jan. *Zmizelá Vltava*. Vyd. 3., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2002. 335 s. ISBN 80-7185-491-3, s. 11.

⁷⁷³ Solní úřad vyplácel plavcům, kteří vzali na svůj vorový pramen sůl, příslušnou odměnu.

⁷⁷⁴ Tím došlo k přeplnění skladiště soli v Týně nad Vltavou.

⁷⁷⁵ KULÍŘOVÁ, záznam č. 110.

⁷⁷⁶ Pouze v případě, že bylo skladiště v Týně prázdné, mohli plavci vzít na vory také jiné zboží.

⁷⁷⁷ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*, marg. 8.

křivoklátských, bečovských a kynžvartských, a mnoha dalších.⁷⁷⁸ Mimořádný význam měla plavba dřeva pro potřeby kutnohorských dolů. Za tímto účelem byly roku 1573 vyměřeny lesy na Rychnovsku a v letech 1577 a 1584 na Trutnovsku.⁷⁷⁹ Komise vyslaná v letech 1572 odhadla, že zásoby dřeva z krkonošských lesů vystačí pro kutnohorské doly na 70-80 let. Již v roce 1586 však bylo konstatováno, že odhad byl špatný, a zásoby dřeva rychle ubývají. Roku 1609 byly dodávky dřeva po Labi pro kutnohorské doly zcela ohroženy, a odhadovalo se, že další plavba dříví bude moci začít za 80-100 let.⁷⁸⁰ Dřevo po Labi ale nebylo dopravováno jen pro potřeby Kutné Hory. Již na počátku 80.let 16.století byl pocítován nedostatek dřeva na panství Lysá nad Labem. Po Labi tak bylo do Lysé dopravováno dřevo a šindel až z Trutnovska.⁷⁸¹ O rozsahu těžby dřeva a objemu plavby svědčí i špatný stav lesů na Trutnovsku, v okolí Dvora Králové, a v Krkonoších až ke Sněžce. Od roku 1565 bylo plaveno dřevo z krkonošských lesů po Úpě a Labi až ke Starému Kolínu. Ze Starého Kolína se dřevo vozilo do Kutné Hory. K organizaci a zařizení plavby dříví byli do Krkonoš pozváni z Tyrol dřevorubci, těžební a uhlířští mistři. V září 1609 byli vysláni do Krkonoš další komisaři, kteří podali zprávu o špatném stavu krkonošských lesů, které byly vykáčeny, vypleněny a vyklučeny, například v okolí Lysečin, Malé Úpy, Velké Úpy, Pece pod Sněžkou a Černé hory.⁷⁸²

Doprava dřeva byla náročnou činností, zejména v lokalitách, kde ho byl nedostatek. Vodní toky byly užívány k plavbě dříví již v době předhusitské. V 16.století se na řadě míst projevil nedostatek dřeva. Vodní toky (splavné řeky a potoky) byly nejlevnějšími dopravními cestami, a to i na větší vzdálenosti. V souvislosti s plavením dřeva můžeme vymezit dva typy plavby. Nejjednodušší byla plavba v tom případě, pokud bylo dřevo plaveno v rámci jednoho panství. Složitější byla plavba na delší vzdálenosti, kdy vodní toky procházely územím několika panství. Plavba se střetávala s mnohými překážkami, jednak rázu mechanického, a jednak rázu právního. Na vodních tocích bylo množství jezů, jejichž propusti musely být přizpůsobeny plavbě. Řečiště musela být čištěna od balvanů a různých nebezpečných skalních výstupů a skalisek. Do oblasti právních překážek spadala nejrůznější vodní mýta. Velmi rychle převážil obecný zájem na provozování plavby dřeva a voroplavby, a plavební otázky byly často řešeny na českém, případně moravském zemském sněmu.⁷⁸³

⁷⁷⁸ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje našich lesů*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1957, s. 56.

⁷⁷⁹ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 56.

⁷⁸⁰ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 61.

⁷⁸¹ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 68.

⁷⁸² NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 76.

⁷⁸³ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 94.

Roku 1542 se usnesl moravský zemský sněm v Olomouci takto: „*O plavení dříví a jiných potřeb po vodě Moravě, když se zvodní, na tom jsme se snesli, aby všichni, kteříž stavy na Moravě mají, to opatřili při veliké vodě, aby se volně plaviti mohlo, a to jmenovitě od sv. Václava příštího pod základem 100 kop grošů, aby je k zemi dal, kdož by neopatřil, aby se plaviti mohlo, jak se svrchu píše.*“⁷⁸⁴

Roku 1549 projednával český zemský sněm cla vybíraná na vodách při plavení dřeva.⁷⁸⁵

Roku 1553 žádal český zemský sněm císaře, aby prosadil volnost plavby na Labi a Jizeře, a v kritických místech byly na jezích vybudovány propusti, aby bylo umožněno plavení dřeva („...*aby silnice na vodách totižto na Labi a Jizeře svobodné byly, kdež toho potřebí jest, aby na těch vodách vrata prostranná zdělána byla, tak aby lidé k potřebám svým dříví plaviti a jedni druhým volně dodávati mohli...*“).⁷⁸⁶

V roce 1564 nařídil císař Ferdinand plavit po Vltavě sůl z Týna nad Vltavou do Prahy. Sůl byla plněna do soudků (beček), které byly přepravovány na vorech. Stavba vorů vyžadovala další dřevo. Dřevo z vorů se plavilo do Prahy a prodávalo se v Podskalí. Podskalští obchodníci se snažili ovládnout trh s dřevem, což vyvolávalo negativní odezvu českých stavů, které si stěžovaly na Pražany („...*kerak připlavíce lidé poddaní jich i jiní obchodníci ku Praze lesy, tu že v prodávání a kupování lesuov těch se překážka jim činí..., čehož prvé nebývalo...*“).⁷⁸⁷ Po prošetření celé záležitosti se pak císař Maxmilián II. postavil na stranu stavů.

Roku 1579 se usnesl moravský zemský sněm v Brně na tom, aby na jezích (stavech) byly zřízeny propusti („*okna*“), aby mohly být po Moravě a Dyji plaveny šífy a vory. Sněm k tomu zvolil zvláštní komisi. Tato komise měla spolupracovat s mistry a o výsledcích svého průzkumu měli informovat zemský soud („...*s mistry, kteří by tomu dobře rozuměti mohli, jak takové plavení a úpusty neb okna dělány a to předsevzeto bejti mělo...*“).⁷⁸⁸

Roku 1582 jednal český zemský sněm o dopravě dřeva pro Pražský hrad z lesů dobříšských, sázavských a píseckých. Komora měla zájem na dopravě císařské soli z gmundenských dolů na vorech do Prahy, a proto nařídila každému, kdo plavil na Vltavě vory, aby přednostně bral jako náklad na vory právě tuto sůl. Z mandátu císaře Rudolfa II., ze dne 2.srpna 1584, vyplývá, že plavci plující s vory dolů ku Praze odmítali nakládat na vorové prameny císařskou sůl a nadávali

⁷⁸⁴ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 95.

⁷⁸⁵ Sněmy české II, s. 585.

⁷⁸⁶ Sněmy české II, s. 655.

⁷⁸⁷ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 95.

⁷⁸⁸ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 95.

solním úředníkům v Týně nad Vltavou, ačkoli jim doprava soli měla být zaplácena. Toto jednání prý navíc mělo způsobovat nedostatek soli v Praze. Císař proto znovu zakázal nakládat na vory jiné zboží, dokud nebude do Prahy dopravena všechna sůl. Správce solního úřadu Jiří Ehrenpreis měl v roce 1590 dohlédnout spolu s lesníkem a „plavmistrem,“ aby nebyly činěny škody v lesích, ze kterých bylo získáváno dřevo na stavbu vorů. Podle císařského mandátu z 15.března 1599, v zájmu hladkého průběhu dopravy soli, pak prý měly být na jezích a propustích zřízeny závory, a plavcům nemělo být umožněno proplutí bez nákladu soli.⁷⁸⁹

Po roce 1436 probíhala doprava dřeva po Labi, kterou provozovali Nymburští. Císař Zikmund jim povolil „*čtvero plavení dříví od Hradce.*“⁷⁹⁰ Roku 1553 žádali znovu o povolení k plavbě. Roku 1563 si stěžovali císaři a odvolávali se na císařské privilegium z roku 1544, které je opravňovalo k provozování plavby dřeva určeného k opravám mostů, mlýnů, zdí, bašt, pálení cihel, a k dalším účelům. Privilegium jim mělo zajistit plavbu po Labi i jiných řekách (vlévajících se do Labe), svobodnou a bez překážek, a to z Hradce Králové až do Nymburka, a to přes všechny labské jezy. Toto privilegium nicméně vyvolalo spory s Kolínskými a Kutnohorskými, kteří měli právo skladu. Výsledkem sporu bylo, že ještě téhož roku nařídila komora Kutné Hoře, aby Nymburku nepřekážela v dopravě dřeva po vodě. K největšímu rozmachu plavení dřeva po Labi došlo ve druhé polovině 17.století, kdy bylo nutno zásobovat kutnohorské doly dřívím z Krkonoš, jelikož jiné lokality byly vyčerpány.

Dřevo bylo plaveno po Labi do Kutné Hory již v roce 1557. Z tohoto roku také pochází stížnost Kutné Hory na českém zemském sněmu. Kutnohorští tehdy uvedli, že z královských lesů, od Dvora Králové vypravili 18000 špalků. Do Kutné Hory se ale dostalo pouze 12000 špalků.⁷⁹¹ Ztráty dřeva ohrožovaly samotnou plavbu, a vedly také k přerušení plavby.

O konstituování labské dopravy dřeva z Krkonoš se zasloužili dřevařští mistři Hans Gauden a Paul Laghner, kteří byli k tomuto účelu pozváni z Tyrol. Podle dohody z konce dubna 1566 vyslali oba mistři do Krkonoš 50 dělníků z Tyrol, kteří měli nakácet potřebné dřevo a obstarat jeho plavbu. Přípravy spočívaly ve vyčištění koryta řeky Úpy od kmenů a ve stavbě plavebních přehrad, tzv. klaus.⁷⁹² Ještě téhož roku byla započata stavba klausy na Malé Úpě, široké 120 loket, a vysoké 15 loket. U Starého města (v Trutnově) pak byly zřízeny tzv. hrable sloužící k zachycování plavených špalků a jejich počítání. Špalky pak byly plaveny po Labi až do Starého Kolína, odkud byly

⁷⁸⁹ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 96.

⁷⁹⁰ Sněmy české II, s. 529.

⁷⁹¹ Sněmy české II, s. 797-798.

⁷⁹² NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 96.

dopravovány do Kutné Hory. Realizace plavby si vyžádala úpravu břehů a postavení dalších hrablí u Jaroměře. Dopravované dřevo sloužilo jednak kutnohorským dolům, ale u Starého Kolína z něj také bylo páleno dřevěné uhlí. Podle projektu z roku 1566 se mělo plavit dřevo i uhlí po novém kanálu až ke Kaňku. Rozvíjející se plavba si vyžadovala postupné zřizování plavebních přehrad (klaus).⁷⁹³

Hladký průběh plavby z Krkonoš byl pojištěn řadou císařských patentů zakazujících jednak rušení plavby (1568), a jednak krádeže dřeva (1573). Rozvoj plavby si vyžádal i provedení soustavnějších regulačních prací, jako se stalo například v případě prokopání labského ostrova nazývaného „V Jespích“, poblíž Veletova. Ostrov samotný byl v držení Kutnohorských, kteří dali roku 1577 souhlas k provedení regulace, a o rok později byla provedena.

Průběh plavby dříví závisel na stavu vody v Labi, ale i na potřebách kutnohorských dolů.⁷⁹⁴ Například v listopadu 1589 byl nízký stav vody a špalky se zachytily nad jezem v Přelouči a v Týnci nad Labem. Tato komplikace si vyžádala vypouštění vody z pardubických rybníků, aby se zvýšila hladina vody, a plavba mohla být dokončena, neboť hrozilo zamrznutí špalků.

Roku 1593 podal Rudolf stížnost českým stavům na krádeže dřeva, neboť prý „*mnozí při řekách obývající lidé ve dne v noci*“ kradli dříví. Český sněm odpověděl císaři, že hlavní příčinou ztrát dřeva je nedbalost hlídačů, kteří mají za úkol hlídat plavené dřevo, a jsou za tuto práci dobře placeni. Na tuto odpověď navázalo usnesení sněmu ze dne 31. března 1593. Podle tohoto usnesení měli hlídači pomáhat plavenému dřevu po proudu řeky, a v případě zvýšeného stavu vody dbát na to, aby dřevo, které voda vyplavila na břeh, na pole a louky,⁷⁹⁵ bylo vráceno zpět do řeky.⁷⁹⁶

6.4. Poříční právo v době stavovské

V souvislosti s plavbou je třeba zmínit také instituci tzv. poříčního práva. Do kompetence poříčního práva náležely spory vzniklé z obchodu s dřívím. Existence této instituce je předpokládána již v první čtvrtině 16.století. Poříční právo patřilo k tzv. delegovaným soudům, jejichž vznik bývá někdy kladen do pohusitské doby v souvislosti s přetížením městské rady.⁷⁹⁷ Poříční právo se někdy odkazovalo na starší privilegia, pocházející již ze 14.století. Nicméně je

⁷⁹³ Mnohé z nich jsou zachyceny na tzv. Hüttlově mapě Krkonoš.

⁷⁹⁴ V letech 1586-1587 bylo splaveno 547000 špalků. V letech 1588-1590 to bylo přibližně 600000 špalků.

⁷⁹⁵ NOŽIČKA, Josef. *Přehled vývoje...*, s. 98.

⁷⁹⁶ Sněmy české VIII, s. 143, 229-230 a 257.

⁷⁹⁷ HOLEC, František. *Poříční právo na Novém Městě pražském: (příspěvek k dějinám městské správy v 16.-18. století)*. František Holec. In: *Právněhistorické studie / Praha : Academia Sv. 14, (1969), s. 181.*

důležité uvést, že podle J. Holce se tato privilegia týkala především dřevního trhu, nikoli instituce poříčního práva jako takového. Výzkumy J. Holce pomohly nalézt nejstarší dokumenty svědčící o existenci této instituce již v letech 1505-1511. Tyto dokumenty obsahují většinou svědectví starších plavců ve sporech před novoměstskou radou, jimi dříve rozsuzovaných, kdy se jedna ze stran odvolala k městské radě. Poříční právo často řešilo spory týkající se menších dlužných částek pocházejících z nezaplaceného nebo nedodaného dřeva.⁷⁹⁸ Představiteli poříčního práva byli starší plaveckého pořádku. Starší plavci byli tedy jednak cechmistry plaveckého pořádku a současně soudci poříčního práva jako delegovaného soudu. Samotný název instituce procházel vývojem a jeho varianta „právo poříční“ se objevuje až na přelomu 16. a 17. století. V době stavovské se nejvíce objevuje označení – soud starších plavců.⁷⁹⁹ Počet soudců poříčního práva se rovněž vyvíjel. Ve 20. letech 16.století se jednalo o 4 soudce, v roce 1600 to bylo 8 soudců, a tento počet pak platí pro zbytek období stavovského. Ve stavovském období docházelo zpravidla k obnovám těchto soudců (a zároveň cechmistrů) po dvou letech.⁸⁰⁰ Při obnově vykonávali soudci poříčního práva na novoměstské radnici a po několik dnech byli instalováni inspektory poříčního práva (=pověřenými členy městské rady). Na uprázdněná místa jmenovala rada nového soudce. Soudcem se mohl stát pouze usedlý novoměstský měšťan, příslušník plaveckého cechu. Přestal-li soudce vykonávat plaveckou živnost, měl se zříci úřadu soudce.⁸⁰¹ V čele poříčního práva stál přední starší. Soudci poříčního práva také prováděli odhady dříví, tzv. šacunky. Písemnou agendu poříčního práva vedl písař, zpravidla označovaný také jako notář, a případně vicenotarius. K úkolům písaře poříčního práva patřila mj. evidence dříví připraveného k podskalskému trhu, a evidence prodaného dříví, případně dříví splaveného za Prahu. Poříční právo samo přijímalo i propouštělo tzv. sluhu poříčního práva.⁸⁰² K úkolům sluhu patřilo mj. obesílání stran k soudnímu jednání. Po roce 1582 sídlilo poříční právo v domě čp. 383 a Novém Městě.⁸⁰³

6.5.Rybářství a rybníkářství v době stavovské

Výkon rybářského práva ve stavovském období můžeme rozdělit do dvou oblastí –výkon rybářského práva ve formě klasického říčního rybářství (nebo rybaření na potocích, říčkách a

⁷⁹⁸ HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 183.

⁷⁹⁹ HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 184.

⁸⁰⁰ HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 185.

⁸⁰¹ HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 186-187.

⁸⁰² HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 188-191.

⁸⁰³ HOLEC, František. *Poříční právo...*, s. 194.

jezerech) nebo výkon rybářského práva ve formě rybníkářství.⁸⁰⁴ Právě období stavovského státu je dobou, která je označována jako zlatý věk českého rybníkářství, které se do té doby rozvíjelo velmi pozvolně. Po třicetileté válce se rozloha rybníků v českých zemích začíná zmenšovat.

Rybolov na řekách byl součástí panovnického regálu a býval tedy povolován panovníkem.⁸⁰⁵ V řadě případů propůjčoval panovník rybářské právo městům či rychtářům⁸⁰⁶. Rychtáři někdy pronajímali jednotlivé části vymezeného úseku⁸⁰⁷ jednotlivým rybářům. Vzájemné vztahy mezi rybáři bývaly někdy upravovány cechovními předpisy.⁸⁰⁸

V mnoha lokalitách jsme svědky sporů mezi rybáři, jimž bylo rybářské právo propůjčeno odlišnými subjekty (př. vrchnost – město). Časté bývaly spory mezi rybáři provozujícími rybářské řemeslo na úsecích patřících různým subjektům, kterým bylo rybářské právo propůjčeno.⁸⁰⁹

Nájemné za rybolov mohlo mít podobu ročního platu, případně naturálních dávek (část úlovku). Rybáři také někdy bývali v prodeji nalovených ryb omezováni kontraktační povinností ve vztahu pronajímateli rybolovu nebo jejich prodejem v rámci města.⁸¹⁰

⁸⁰⁴ „Rybníkářství je extenzivním způsobem chovu a „výroby“ ryb, který probíhá v rybnících (nebo také v haltýřích či sádkách).“

⁸⁰⁵ V roce 1595 stanovil Rudolf II., podmínky obyvatelům Slavkova, Krásna a Čisté pro provozování rybolovu.

⁸⁰⁶ BISINGER, Zdeněk a Jaroslav SCHNEIDER. Labe a Kolíňané: Od raných dob dějinných do poloviny 19. století. In: . Práce muzea v Kolíně. IV. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, SOkA Kolín, 1987, s.

⁸⁰⁷ V Kolíně se jednalo o vymezený úsek řeky Labe.

⁸⁰⁸ Například v Kolíně v roce 1492. Podobu této úpravy známe ze záznamu vyznání rybáře Jana Vrbovského před purkmistrem, konšely a hejtmanem kolínského zámku.

⁸⁰⁹ V roce 1492 došlo ke sporu mezi kolínskými rybáři a majitelem konároveckého panství Petrem Sakem z Bohouňovic – dosud kolínští rybáři lovili bez překážky v konároveckých vodách a nový majitel jim to dále nechtěl dovolit. Bránil tak svobodnému rybolovu v Labi a „snažil se získat na svou stranu i kutnohorské měšťany. Ti však rozhodli, aby byl zachován stav podle starých zvyklostí“. Kutnohorští měšťané také měli na Labi rybolov, a to konkrétně na úseku u Veletova, který patřil špitálu, jehož správci byli kutnohorští šepmistři. K Veletovu náležela část část labského toku s ostrovem. Kutnohorský labský rybolov byl pronajímán veletovským rybářům, kteří měli povinnost dodávat ulovené ryby na kutnohorský trh. Vzhledem ke skutečnosti, že se obec Veletov nachází blíže ke Kolínu, veletovští svoji povinnost neplnili, jezdili raději na trh do Kolína a kutnohorské trhy „zanedbávali“. Z této skutečnosti vyplývaly četné stížnosti kutnohorských. K dalšímu sporu mezi kolínskými a konároveckou vrchností došlo v roce 1505, kdy kolínským rybářům nedovoloval lovit v konároveckých vodách Václav Háša z Újezda. Spory byly ukončeny až smlouvou mezi kolínskými rybáři a pánem na Konárovicích. Tuto smlouvu pomohl zprostředkovat kněz Bedřich ze Strážnice.

⁸¹⁰ V kolínské Pamětní knize nacházíme také podrobné podmínky pronajatého rybolovu (1506) – „Zemřel-li by někdo z rybářů, má si druhý vzít k sobě nového tovaryše. Rybáři nesmějí prodávat ryby překupníkům a přespolním. Byli povinni je nabídnout nejprv na zámek a kdyby nepochodili, pak je mají prodat na náměstí. Teprve kdyby neprodali na náměstí, mají je nabídnout přespolním.“ V podmínkách z roku 1513 je důležitá tato část: „V

V 16. století došlo k postupnému úpadku labského říčního rybolovu, snad kvůli nevhodným způsobům lovu. Nakolik došlo k úpadku rybolovu na řekách, tak to bylo vynahrazeno v rybníkářském rybářství.

V 70. letech 15. století dochází, po úpadku způsobeném husitskými válkami, opět k rozvoji českého rybníkářství a pozemkoví vlastníci budují nové rybníky. V této době se plně prosadilo zřizování specializovaných rybníků pro odchov kapřího plůdku. Počet rybníků v této době narůstal a rybníky byly budovány všude, kde k tomu byly vhodné podmínky. Často vrchnosti na stavbu nových rybníků zvaly zkušené rybníkáře. Řada rybníků byla v této době napájena pomocí uměle vybudovaných přírodních kanálů. Mimořádného rozvoje dosáhlo rybníční stavitelství na velkých velkostatech, jejichž vlastníci se pustili do budování rozlehlých rybníčních soustav. Mezi významné rybníkářské podnikatele této doby řadíme například Viléma z Pernštejna. Kromě nově budovaných rybníků byly také upravovány a přestavovány některé starší rybníky. Viléma z Pernštejna můžeme považovat za zakladatele velkých rybníčních soustav na Moravě (Helfštejn, Přerov, Hranice, Tovačov a Plumlov). Tento šlechtic se neomezil pouze na Moravu, ale budoval rybníky i v Čechách, v povodí horního Labe. Roku 1491 započal s budováním rybníků na pardubickém a kunětickohorském panství. Využil místních úrodných nížin, které byly několikrát do roka zaplavovány řekou Labe. Využil rovněž některých starších hrází, které rozšířil (jednalo se například o Bohdanečský, Živanický a Starý Sopřečský rybník). Největším rybníkem, který vznikl v pardubické oblasti, byl rybník Čeperka. Roku 1513 bylo započato se stavbou 35 km dlouhé Opatovické stoky, která se měla stát páteří celé pardubické rybníční soustavy. Tato umělá stoka usnadnila budování dalších zdejších rybníků. Další uměle vybudovanou stokou se stala tzv. Podčapelská strouha. Při prodeji pardubického panství bylo napočítáno 215 rybníků, z nichž několik desítek mělo rozlohu počítanou ve stovkách hektarů. Perštejnové také zakládali rybníky na panství Hluboká v jižních Čechách.

Na přelomu 15. a 16. století začala vznikat rybníkářská oblast také na Poděbradsku. Zde se nacházel největší český rybník Blato.⁸¹¹ Z důvodu potřeby zásobovat rybník Blato vodou z Cidliny vznikla umělá stoka nazývaná jako Lánská strouha (Sánský kanál). Využíváno bylo také dolního toku říčky Mrliny. Jakkoli vznikaly rybníky napájené přírodními kanály, vznikaly i rybníky

pronajatém úseku mohl Mravný lovit bez překážky a kdyby chtěl král nebo držitel kolínského zámku pronajaté loviště Mravnému odejmout, má dát o svém úmyslu vědět půl roku předem.“

⁸¹¹ Byl založen v rozsáhlé bažinaté pánvi severně od vsi Pátku.

přehrazující přímo tok samotné řeky. Jako příklad takového rybníku uvedme například Žehuňský rybník založený v roce 1499, dodnes existující.⁸¹²

V okolí Poděbradska vznikaly postupně další rybníční soustavy, například chlumecká, nebo dymokurská. Rybníční soustavy vznikaly i ve východních Čechách, a to v okolí Hradce Králové, a v okolí Opočna. Zde se o zakládání rybníků zasloužili Trčkové z Lípy.

Na konci 15.století zažívá svůj rozvoj třeboňská rybníční soustava, budovaná Rožmberky.⁸¹³ Na počátku 16.století přišel fišmistr Štěpánek Netolický s projektem tzv. Zlaté stoky, která odváděla vodu z Lužnice, a sloužila k napájení nových rybníků. Stavba tohoto unikátního vodního díla byla započata roku 1508. Štěpánek Netolický se rovněž podílel na budování rybníků na Novohradsku a Netolicku. Zabýval se rovněž přestavbami starších rybníků. Budoval spíše menší a mělké rybníky, ve kterých se lépe dařilo kaprům.

Budování rybníků se věnovali také majitelé sousedního panství, páni z Hradce.⁸¹⁴ V polovině 16.století pracoval na chlumském panství rybníkář Mikuláš Rutard z Malešova. K jeho nejvýznamnějším dílům patří odvedení Koštěnického potoka do Lužnice, a vybudování Staňkovského rybníka v jižních Čechách, který lze v podstatě považovat za přehradní nádrž, a to díky jeho mohutné zemní hrázi. Nabízí se úvaha, proč jej označujeme za přehradní nádrž, když v podstatě každý rybník, byť se sebenížší hrázi, můžeme považovat za přehradní nádrž. Rozdíl spočívá v účelu, k jakému Staňkovský rybník sloužil. Jeho hlavním úkolem mělo být zabránit nebezpečným přívalům vod.

Budováním rybníků se zabývala nejen šlechta, ale také měšťané královských měst (např. Vodňany a Písek). Výjimkou nebyla ani Plzeň, kde byl mj. vybudován Bolevecký rybník. V některých oblastech však nebylo vhodné budovat rozsáhlé rybníky, a proto byly budovány méně rozsáhlé nádrže.⁸¹⁵

Rybníky byly budovány také na obou stranách Českomoravské vrchoviny. Kopcovitá krajina neumožňovala budování rozsáhlých nádrží, a proto se zde stavěly rybníky sloužící k produkci kapřího plůdku.⁸¹⁶

Rybníkářství se rozvíjelo také na jižní Moravě, v údolí řeky Dyje a jejím okolí. K největším rybníkům zde patřil Nesyt, postavený ve 30.letech 16. století. Vůbec největším rybníkem na

⁸¹² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 18.

⁸¹³ Jedná se o soustavu dodnes existující, a z hlediska povědomí široké veřejnosti patrně nejznámější.

⁸¹⁴ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 19.

⁸¹⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 19.

⁸¹⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 20.

Moravě se stal, po svém rozšíření, tzv. Měniný rybník. Vysokou produktivitou vynikaly například lednické rybníky, neboť byly vybudovány na úrodných pozemcích, a byla do nich splavována úrodná země. Rybníkářské oblasti vznikaly také v povodí Moravy, na jejím horním toku, v okolí Zábřehu a Šumperka. Mimořádného rozsahu byla stavební činnost šlechtického rodu Tunklů z Brníčka, kteří proměňovali hojné množství vodních toků. V souvislosti s tímto šlechtickým rodem jsou známy případy, kdy Tunklové zatápěli poddanskou půdu. S tím byly spojeny mnohé soudní spory a povstání poddaných proti své vrchnosti.

Rybníky vznikaly také ve Slezsku, v okolí Ostravy, na Opavsku, Frýdecku, nebo Těšínsku. V těchto oblastech však většinou vznikaly menší a méně výnosné rybníky.⁸¹⁷

Nutno podotknout, že rybníky a rybníčky vznikaly v 15. a 16. století prakticky v každé osadě. Ať se již jednalo o malé návesní rybníky nebo rybníky o výměře několika desítek hektarů.

Máme-li rozdělit rybníky z hlediska jejich stavitelů, rozeznáváme v této době rybníky budované šlechtou, kláštery, vyššími církevními hodnostáři, měšťany královských nebo poddanských měst, případně také rybníky budované poddanými sedláky, nebo dokonce rybníky budované poddanými v rámci dané vsi. Poddaní budovali většinou pouze drobné rybníky, určené k produkci kapřího plůdku, který pak prodávali vrchnosti. Rybníky však směli zřizovat se souhlasem vrchnosti.

Ve stavovské době došlo k racionalizaci chovu kaprů a k přechodu k tzv. třístupňovému systému, kdy k dosavadním dvěma typům rybníků byl přidán ještě mezičlánek – tzv. výtažníky. První zmínka o dělení rybníků na tři typy pochází z roku 1465.⁸¹⁸

Prvním stupněm byly tzv. trdelní rybníky (třecí nádrže). Trdelní rybníky měly malou rozlohu, nízkou hráz, a byly opatřovány jednoduchou výpustí. Většinou se budovaly poblíž větších rybníků, aby se minimalizovala vzdálenost při převozu kapřího plůdku. Trdelní rybníky bylo doporučováno budovat na travnatých nebo písčitých plochách.⁸¹⁹ Vylíhlý plůdek setrval v těchto rybnících přes zimu, a ještě další rok. Na jaře pak byl převezen do výtažníků.

Výtažní rybníky bývaly větší rozlohy a s upraveným dnem, aby byly bohaté na potravu. Po zimě pak byli kapři převezeni do třetího typu rybníků, označovaných jako násadní nebo hlavní rybníky. Z hlediska rozlohy se jednalo o největší nádrže, v nichž kapři strávili 2 až 3 léta.

Mimořádný význam pro rozvoj rybníkářství u nás, ale i v ostatních evropských zemích měla rybníkářská příručka, jejímž autorem byl olomoucký biskup Jan Dubravius. Tato příručka

⁸¹⁷ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 21.

⁸¹⁸ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 24.

⁸¹⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 22.

vyšla poprvé roku 1547 ve Vratislavi a dočkala se řady překladů a vydání.⁸²⁰ Kromě Dubraviovy příručky byly používány i nejrůznější hospodářské příručky. Již z Dubraviovy příručky vyplývá úvaha o úživnosti rybníků, tedy, že nemá být nasazováno do rybníka více kaprů, než je jich rybník schopen uživit, poněvadž jinak hrozí, že ryby budou „vyschlé a hubené“. Dubravius doporučoval do středně úrodného rybníka „*nasadit kolem tři tisíc kusů tříletého plodu na jedno rybářské jitro,*“ což činí zhruba sto dvacet kusů na jeden hektar.

Z hlediska zúrodnování rybníků bylo důležitou metodou tzv. letnění, známé již od předhusitských dob. Po zimním výlovu zůstal rybník bez vody přes zimu a stejně tak celý následující rok. Až na jaře byl pak rybník znovu napuštěn. Na dně vypuštěného rybníka mezitím vyrostly suchomilné rostliny, a tak došlo k zúrodnění dna. Později začalo být při letnění využíváno obilí, a vypuštěné dno bylo oseto ovsem nebo ječmenem.

Vypuštěné dno rybníka se často užívalo také k pasení poddanského dobytka, v důsledku čehož docházelo k dalšímu zúrodnování.

Důležitým úkolem hospodářů bylo likvidování vodních rostlin, například rákosu. Dubravius doporučoval sekát rákos kosou v létě, v plně napuštěném rybníku, těsně pod hladinou, aby duté stéblo rákosu nasáklo prohřátou vodou, a zašlo.⁸²¹ K převážení choulostivého rybího plůdku sloužily speciální dřevěné sudy, tzv. lejty.⁸²² Speciální postup byl využíván i při vypouštění plůdku z lejt do rybníka. Velká pozornost byla již ve stavovském období věnována prosekávání ledu na rybnících, aby docházelo k provzdušňování vody, a ryby neuhynuly.⁸²³

Popíšme si stručně stavbu rybníka. Prvním úkolem bylo vyhledat vhodný prostor k vybudování rybníka, napájený vodou. Doporučovalo se volit ploché nebo mírně svažité terény, aby rybník nebyl příliš hluboký. Vhodnější byly úrodné pozemky než bažinaté pozemky. Nicméně řady rybníků na našem území byly budovány právě na bažinatých pozemcích, které tak byly využity. Dalším předpokladem byl správná volba terénu s málo propustným podložím, aby se voda zadržaná v rybníku příliš nezasakovala. Jakmile byl zvolen vhodný prostor, mohlo se začít s vyměřováním hráze, které bylo prováděno s pomocí průhledítka, což byl v podstatě primitivní nivelační přístroj. Do poloviny 16.století byly zpravidla stavěny nízké hráze, jejichž základna měla být třikrát širší, než byla její výška, a zároveň koruna hráze měla mít šířku v délce výšky hráze. V konstrukčně náročnějších případech mohly být zřizovány i tzv. boční hráze. Po vyměřovacích

⁸²⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 23.

⁸²¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 25.

⁸²² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 25.

⁸²³ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 26.

pracích bylo nutné stanovit, kde se bude nacházet loviště a výpušť. Poté bylo již možno začít s vršením hráze. Stavbu rybníka bylo nutné rovněž vhodně načasovat, a proces výstavby přizpůsobit klimatickým podmínkám. Stavba obvykle začínala v březnu nebo dubnu.⁸²⁴ Vršení hlíny byla fyzicky velmi náročná činnost, neboť vozy a potahy naložené hlínou se bořily. Stavba hráze musela být dokončena do podzimu, než začalo deštivé počasí.

Po výstavbě samotné hráze se pokračovalo s jejím strojením, například s výstavbou splavu. Splav sloužil k převodu přebytečné vody přes hráz. Musel být řádně zakotven do tělesa hráze, vyztužen dřevem a kamenem. K regulaci množství vody převáděné přes splav sloužila stavidla. Aby ryby neunikaly z rybníka přes stavidlo, býval obvykle rybníční splav opatřen „*hustým dřevěným brlením*.“ Dalším nutným příslušenstvím hráze byl tzv. jalový splav, který chránil hráz před náhlými přívaly vody. Jalový splav býval budován na konci hráze, v místě spojení hráze s okolním rostlým terénem. Od tohoto splavu pak vedla strouha, která bezpečně odvedla vodu, a ulehčila hrázi. Kromě pevné hráze musel mít rybník kvalitní výpušť, která se nacházela v nejnižším místě hráze. Výpušť byla tvořena dřevěnými trubami, které musely dobře odolávat proudící vodě a tlení. Ke zhotovování trub se nejčastěji používalo jedlové nebo dubové dřevo. Trouby byly vyráběny dlabáním silných kmenů a jejich spojením dřevěnými houžvemi. Výpušť byla uzavírána tzv. čapem.⁸²⁵ Aby bylo vnější ústí rour chráněno před tlením, bylo u vnější paty hráze vybudováno tzv. poltrubí, což byla zvláštní prohlubeň naplněná vodou, do níž byla roura vyústěna.

K napájení rybníků bez přirozeného přítoku, nebo i celých rybníčních soustav, byly budovány rybníční stoky, napájené vodami větších toků nebo přímo řekami. K vytvoření potřebného spádu byla řeka přehrazena stavem nebo jezem. Stoky sloužily nejen k napájení rybníků, ale i k odvádění vody od výpušti. Jednotlivé rybníky se nacházely mimo samotnou stoku a voda do nich byla napouštěna stavidly rozmístěnými v břehu stoky. Stoky musely často překonávat nejrůznější terénní překážky.

Po dokončení stavby rybníka a jeho napuštění bylo možno rybník zarybnit a hospodařit na něm. K hospodaření na rybnících měly vrchnosti specializované dělníky, k nimž patřili například fišmistři (fišmajstři), porybní, vrchní porybní, baštýři, hajní. Kromě péče o produkci ryb bylo úkolem tohoto personálu dbát o bezpečnost rybníka a jeho ochranu před velkými vodami, aby nedošlo k protržení hráze, nebo protržení hráze způsobeném přelití vody přes korunu hráze. Zvláštní pozornost bylo nutno věnovat novým, neslehlým hrázím. V případě velkého přívalu vody bylo povinností porybného včas otevřít výpušť. Na některých velkých panstvích byla proto

⁸²⁴ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 27.

⁸²⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 28.

organizována jakási strážní služba, na níž se podíleli jednotliví fištmistři.⁸²⁶ Příval vody způsobený protržením hráze představoval nebezpečí i pro další rybníky nacházející se níže na vodním toku. K dalším úkolům porybného patřilo udržování hladiny rybníka v optimální výši, zadržování vody v době sucha, nebo zajištění ochrany před úplným promrznutím rybníka. Mezi další úkoly patřilo dohlížení nad opravou tarasů. Tarasy chránily návodní břeh hráze. Byly většinou dřevěné, v pozdější době přistupovaly vrchnosti k budování trvanlivějších kamenných tarasů. Porybní dále zajišťovali provádění oprav brlení, dřevěných bašt, výměnu rour ve výpustech, čištění náhonů, opravu stavů, stavidel a jalových splavů. Samostatnou skupinou činností představovala péče o rybí osádku, zajištění jejího správného množství, převozu ryb, likvidace rákosu, prosekávání otvorů v ledu, a také letnění.

Úkolem porybných byla také ochrana ryb a rybníků před pytláky, kteří často pytláčili v noci. Pytláctví bylo postihováno i nejtvrdějšími tresty.

Samostatným procesem bylo také vypouštění rybníka a jeho výlov. Výlovy rybníků byly důležitou kulturní událostí a vyžadovaly velké množství pracovní síly. Na březích rybníků bylo třeba pálit ohně, aby plašily ptáky. Výlovy se často spojovaly s prodejem ryb přímo na hrázi. Proces výlovu rybníka můžeme rozdělit do několika fází, kterými byly zátahy, vybírání ryb pomocí keserů, třídění, vážení ve džberech a hlasité počítání. K provedení celého výlovu bylo třeba několik zátahů.⁸²⁷

Stavbu rybníků prováděli rybníkářští mistři, kteří se shromažďovali rybníkářské dělníky. Dělníci putovali se svými mistry od jedné stavby ke druhé. Kromě dělníků se na stavbě rybníků podílelo také velké množství nejrůznějších příležitostných dělníků. Někteří rybníkáři putovali po stavbách i se svými rodinami. Mezi rybníkářskými dělníky často vzkvétala trestná činnost a různé sociálně-patologické jevy. Se zmínkami o rybníkářích se často setkáváme například v zápisech ve smolných knihách. Roku 1498 nařídil český sněm: „*Item což se rybníkářův a nádeníkův a podruhuov dotýče, že mají všickni dědičné pány mieti, a to konečně do sv. Martina najprv příštího; a kdyžby chtěli na své dielo rybníkářské jíti, mějte od svých pánuov listy; a ktož bez listu přijde, aby toho vsadili jako zločince.*“⁸²⁸

Rybníkáři pracovali za denní mzdu. O mzdových poměrech se můžeme dozvědět z některých zachovaných výplatních knih. Tyto knihy představují cenný historický pramen, informující nás o jménech dělníků, místu jejich původu, počtu odpracovaných dnů a výši

⁸²⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 29.

⁸²⁷ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 34.

⁸²⁸ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 36.

vyplacené mzdy. Práce rybníkářů měla sezonní povahu, a trvala od jara až do podzimních mrazů.⁸²⁹ Jednalo se o fyzicky velmi náročnou práci, nehledě na klimatické podmínky, během nichž se práce nemohla zastavit.

Na stavbách rybníků se však nepodíleli pouze rybníkáři. Od 16. století začala šlechta více využívat práce robotníků, a to zejména při vršení hrází a budování dřevěných ochranných tarasů. Tarasy nemívaly dlouhou životnost, a tak musely být po relativně krátké době znovu obnovovány. Konečně také museli poddaní pomáhat při výlovu rybníků, prosekávat let, nebo pomáhat při živelních pohromách, zejména při protržení hrází. O konkrétních povinnostech se můžeme přesvědčit například v urbářích. V některých případech se poddaní přímo neúčastnili samotné výstavby rybníka, ale pomáhali se svými povozy při svážení stavebního materiálu, dřeva, hlíny, a kamene.⁸³⁰ Někdy vrchnost poddané odměňovala v naturální podobě, rybami. Poddaní se také účastnili v rámci roboty převozu ryb, z třecích rybníků do výtažních, do násadních rybníků, nebo do sádek.

Předpokladem k úspěšnému rozvoji rybníkářské činnosti a zvětšování rozlohy rybníků byl dostatek vhodné půdy. V těchto případech rozlišujeme několik možných majetkoprávních situací:

- Vrchnosti budovaly rybníky na vlastních pozemcích
- Vrchnosti budovaly rybníky na pozemcích náležejících poddaným
- Vrchnosti odkoupily poddanské pozemky

Ve druhém případě některé vrchnosti zabraly na stavbu rybníků poddanské pozemky. S tím byl někdy spojen značný odpor poddaných. Rybníky se však většinou budovaly na méně hodnotných pozemcích, které se nehodily k obdělávání. Jednalo se o bažiny, louky nebo lužní lesy. Docházelo také k tomu, že rybníky podmáčely sousední úrodné pozemky.

Ve stavovské době se setkáváme i s případy, kdy k vybudování rybníka bylo nutno zatopit celé poddanské vsi. Poddaní museli své usedlosti přestěhovat na jiné určené místo. Vrchnosti v takových případech většinou poskytovaly jako určitou formu náhrady za zatopené vsi poddaným materiál k výstavbě nových usedlostí.⁸³¹ Za zatopená pole dostávali poddaní většinou náhradní pozemky, někdy i o větší výměře, ač méně úrodné. Jako další druh náhrady mohla být poddaným odpouštěna renta, případně část robot. V některých případech také povolila vrchnost poddaným pást dobytek na březích rybníka, případně osévat dno vypuštěného rybníka v době letnění.

⁸²⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 37.

⁸³⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 38.

⁸³¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 39.

V případě, že byli výstavbou rybníka poškozeni poddaní ze sousedního panství, uzavírala vrchnost různé druhy smluv pojednávajících o náhradě.⁸³²

Ve druhé polovině 16.století jsme na některých panstvích svědky postupné stagnace v množství nově zřizovaných rybníků. Přesto však i v této výstavba rybníků v některých oblastech směle pokračovala, například na jižní Moravě – na Lednicku, Mikulovsku, Židlochovicku nebo Pohořelicku.

Mimořádných úspěchů v oblasti výstavby rybníků dosáhl pozdější regent rožmberských panství, Jakub Krčín z Jelčan. Snižující se výměra ploch vhodných k výstavbě nových rybníků nutila Krčína budovat na některých územích, kde dříve nebylo, pro obtížnost stavby, k výstavbě rybníka přistoupeno. Známý je Krčínův projekt na přenesení části třeboňského předměstí. Krčín se zde potýkal se zrádným bažinatým terénem, nicméně i zde se podařilo Krčínovi vybudovat mohutnou a pevnou hráz. Jedná se o rybník, který byl pojmenován, snad pro související nesnáze a nevládnost obyvatelstva, jako Nevděk. Dnes tento rybník známe pod názvem Svět. U některých již existujících rybníků Krčín zvyšoval a posiloval hráze.

Vrcholem Krčínovy stavitelské činnosti se stal rybník Rožmberk. Účelem tohoto rybníka bylo především spoutání Lužnice, jejíž vody každoročně ohrožovaly okolí povodněmi a záplavami. Pro odvedení přebytečné vody Lužnice byla vybudována třináct kilometrů dlouhá stoka, odvádějící vodu Lužnice do Nežárky. Stoka byla dokončena na konci listopadu 1585. K výstavbě hráze Rožmberka bylo zapotřebí s jednoduchou technikou navržit 750 000 m³ zeminy. Hráz dosáhla délky téměř 2,5 kilometru, 55 metrů šířky, a výšky téměř 12 metrů. Značná rozloha rybníka si vynutila vybudování dostatečného počtu výpustí s rourami, a dvou jalových splavů. Stavba byla dokončena roku 1590, nicméně se v ní projeví průsaky, a tak rybník musel být narychlo vypouštěn. I přesto došlo k posunu hráze, kterou bylo nutno zesílit. Rožmberk byl původně vybudován na ploše tisíc hektarů, a vzedmutá hladina dosahovala až k Třeboni. Dnes se napouští na zhruba 490 hektarů.⁸³³

Konec 16.století označujeme jako konec zlatého věku českého rybníkářství.

6.6.Horní právo

Vodoprávní normy jsou tradiční součástí předpisů horního práva. Zmínky o vodě nalezneme také v jednom z doplňků Vladislavského zřízení zemského, tzv. Narovnání o hory a kovy z roku 1534. Tato právní památka obsahuje ustanovení, které pojednává o vedení vody na panských

⁸³² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 40-41.

⁸³³ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 43-44.

gruntch (pozemcích): „Kdyby se pak to přitrefilo, žeby k potřebám hor, k kunštům, hutem a puchýřům, voda z gruntu stavův se vzíti a přes grundy jich vésti musila, tehdy nemá pán těch gruntův takového propuštění a vedení vody, což by jemu mimo potřebu jeho zbývalo (poněvadž takové vyzdvižení hor netoliko Nám, alo i všemu království, a tak obecnímu užitku k dobrému jest) zbraňovati, nýbrž proti slušnému, podlé uvážení z obojí strany k tomu dožádaných přátel a prostředkův narovnáni propustiti.“⁸³⁴

Další z vodoprávních ustanovení obsažených v Narovnáni se zabývá otázkou věcné příslušnosti k soudním institucím a soudu Nejvyššího mincmistra: „(Kde se mají s žalobami utikati.) Jest-li žeby se pak přihodilo, a mezi pánem gruntu a kverky v horních věcech, aneb co by k horám příslušelo, jako propůjčování, pávování, tálův dodávání, aneb prodávání dříví, propuštění cest, stezek, mostův, vody toku na puchýře a hutí, anebo v kterýchkoli jiných horám náležitých věcech, nic nevyměňujíc, jaké nedorozumění neb odporové povstali, a oni kverci od pána gruntu mimo slušnost sužování a obtěžování byli, tehdy má pán gruntu, tak dobře jako kverk, před Naším najvyšším mincmajstrem k vyslyšení té věci povinen býti se postaviti. Při čemž má najvyšší mincmajstr i s jinými rozumnými osobami horními, kterýchž sobě ku pomoci povolá, všecku pilnost a bedlivost, aby strany přátelským během smluviti a porovnatí mohl, vynaložiti.“⁸³⁵

Velmi zajímavé je ustanovení, podle kterého byly od cel osvobožovány potraviny, které byly po vodě (i po zemi) dopravovány do horních měst.

„Cla osvobození z potrav, které se k horám dodávají. Nápodobně mají také horní potřeby a potrav, které se po vodě i po zemi k horám, buď přes pomezí aneb v zemi dodávají, beze všeho hindrování pána gruntův, na kterých se hory pavují, poněvadž zachování, a vyzdvižení těch hor na tom nemálo záleží, tak dobře od stavův jako od Nás, beze všech cel pána téhož gruntu, na kteréhož by takové hory byly aneb potomně se zjevily, propuštěny býti. Při tom také, aby mimo úřady toho města horního, aneb starších správcův nad horními obecními důchody, jakož bez toho při každém horním městě jim na opatření forrotu potrav pro budoucí případnosti mysliti náleží, žádným jiným obzvláštním osobám na těch horách, pod skutečným trestáním, obilé a jiných potrav překupovati a v tom drahotu činiti dopuštěno býti nemá.“⁸³⁶

⁸³⁴ Právník: *The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist* : Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Academia, 1861, 1(2), s. 98. ISSN 0231-6625.

⁸³⁵ Právník: *The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist* : Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Academia, 1861, 1(2), s. 96. ISSN 0231-6625.

⁸³⁶ Právník: *The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist* : Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Academia, 1861, 1(2), s. 99. ISSN 0231-6625.

Jedno z ustanovení Narovnání o hory kovy pojednává o soli. Sůl je zde zmiňována jednak v podobě kamenné soli, ale především v podobě tzv. solních vod (solních hor z pramene vod):

„Co se pak spravedlnosti solních hor, buďto z kamene nebo pramene vod, dotýče, ti Nám a budoucím Našim králuom Českým, jako jedno z vysokých osvobozených královských regalií, ovšem buď na Našich vlastních aneb stavův gruntech, k Našemu vlastnímu užitku a propůjčování zůstavujem a vyměňujem. Však jsme z obzvláštní milosti k tomu dovoliti ráčili: jestli žeby se na číchž koli ze stavův gruntech sůl, buďto skalní aneb pramenná vyjevila, že pánu gruntův těch desátý díl úžitků, co by se koli pořádným počtem přes na to vzešlý náklad vyhledati mohlo, dědičně náležeti má. A proti tomu mají páni gruntův takový handl soli vedlé nejvyšší možnosti pomáhati fodrovati. A My tolikéž všechněm těm, kteříž by takové solní hory neb prameny vyhledali a zjevili, takové nalezače podlé náležitosti slušným darem obdařiti poručiti ráčíme.“⁸³⁷

⁸³⁷ Právník: *The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist : Teoretický časopis pro otázky státu a práva.* Praha: Academia, 1861, 1(2), s. (93). ISSN 0231-6625.

7. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou za absolutismu (do roku 1811)

Po kapitole pojednávající o vývoji vodního práva a právních vztahů s spojených s vodou v období stavovském navážeme výkladem o období absolutistickém, tedy o období po roce 1620. Jakkoli absolutistické období trvalo až do roku 1848, bude výklad v této kapitole ukončen rokem 1811, kdy došlo k přijetí Všeobecného občanského zákoníku (ABGB). Etapa popisovaná v této kapitole se vyznačuje vládou habsburské dynastie nejen v našich zemích. Je to období charakterizované absolutistickým způsobem vládnutí. Dochází k postupné proměně povahy státního aparátu a právního řádu, kdy jsou v závěru této epochy postupně likvidovány středověké rysy a principy v právu. Absolutistická forma vlády je doprovázena rozsáhlými centralizačními tendencemi. Typickým rysem je odstraňování tradičních institutů českého práva. Český stát se stále více začleňoval a rozplýval v západní části habsburského soustátí. Postupně dochází k zatlačení obyčejového práva ve prospěch psaného práva a odstranění středověkého právního partikularismu. Období vlády Marie Terezie a Josefa II. je obdobím rozsáhlých reforem v oblasti státní správy a právního řádu.⁸³⁸

7.1. Vodní právo

Jakkoli je absolutistické období v našich zemích spojeno s rozsáhlou evolucí ve všech oblastech práva, můžeme konstatovat, že veškeré výše popisované jevy se v oblasti vodního práva projevovaly velmi pozvolna, a že k pokroku v oblasti vodního práva došlo právě až po roce 1811.

Máme-li popisovat strukturu předpisů vodního práva v letech 1620-1811, vyjdeme ze stavu, v jakém se vodní právo na našem území nacházelo na konci stavovského období. Jak bylo již řečeno, k dokončení nové redakce VZZ do roku 1620 nedošlo. Snaha o vydání nových zemských zřízení byla realizována panovníkem až po roce 1620, tedy v době po porážce stavovského povstání a likvidaci dosavadního stavovského zřízení. Povaha nových zemských zřízení vycházela z potřeby vládnoucí dynastie o zakotvení a upevnění absolutistických principů vlády. Novou kodifikací zemského práva, obsahující rovněž úpravu vodoprávní, bylo v Čechách tzv. Obnovené zřízení zemské (OZZ), v němčině nazvané jako Verneuerte Landes-Ordnung, přijaté 10. května 1627. Tento kodex nahradil dosavadní Vladislavské zřízení zemské. Na Moravě byl vývoj obdobný, k přijetí Obnoveného zřízení zemského pro Moravu (OZZM) došlo o rok později, v roce 1628, a i zde nahradilo Moravské zřízení zemské. Jakkoli v řadě oblastí byly tyto dva zákoníky

⁸³⁸ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 193-194.

předpisy „revolučního“ a diskontinuitního charakteru, nelze toto tvrdit o vodoprávních předpisech obsažených v těchto kodifikacích.

V Obnoveném zřízení zemském pro Čechy nalezneme celkem 8 vodoprávních ustanovení. Jedná se o ustanovení Q40-Q47. Můžeme je rozdělit do 2 základních tematických podskupin. První podskupina se týkala plavení dříví („*O plavení dříví a jak se v tom zachovávatí má*“). Spadala do ní ustanovení Q40-Q45. Druhá podskupina obsahovala 2 zbývající ustanovení (Q46-Q47) pojednávající o vodě a vodních tocích („*O toku vody a řekách*“).

Tabulka 7 Vodoprávní ustanovení v OZZ a MZZ

Obnovené zřízení zemské pro Čechy		Obnovené zřízení zemské pro Moravu	
O plavení dříví a jak se v tom zachovávatí má		92–O plavení dříví	
Q.40	O plavení dříví a jak se v tom zachovávatí má... ⁸³⁹	X	X
Q.41	Nemá žádný při svých jezích... ⁸⁴⁰	532.	Žádný na svých stavích
Q.42	Pušraibr náš... ⁸⁴¹	X	X
Q.43	Tolikěž stavy dědičného... ⁸⁴²	X	X

⁸³⁹ **Artikul Q40:** „Jedenkaždý může dříví své kde mu se líbí, po Labi a jiných řekách plaviti, však aby tím pánu gruntu na jezích žádné škody neučinil A Pražané na čas takové plavby vrat na jezích nemají zavírati dáti. A jedenkaždý z stavův může dříví své po svých poddaných plaviti a jim je k opatrování dáti, a za tau příčinou k tomu pražských plavcův potřebovatí zavázán není.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 477-478)

⁸⁴⁰ **Artikul Q41:** „Nemá žádný při svých jezích na Labi nebo jiných tekutých vodách a řekách na překážku, aby lososy neb jiné ryby nahoru nešly, hradbu vyšší přes půl lokte dělati pod pokutau 25 kop grošův českých. A z té pokuty jeden druhého před Náš saud zemský větší obsýlati může. A ten řád, co se jezů dotýče, aby se podobným způsobem na panstvích Našich zachoval milostivě chytiti ráčíme.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 478)

⁸⁴¹ **Artikul Q42:** „Paušraibr Náš v skupování dříví k potřebám Našim přede všemi jinými napřed at' skupuje, však splaveného dříví, kteréž ku potřebě Naši kaupiti chce, mimo osm dní obstavovati, ani toho, od něhož dříví kaupil, s záplatau přes osm dní od ztržení a vyznamenání dříví, zdržovati nemá. A nebylo liby v tom čase zaplaceno, tehdy potom prodávající bude moci své dříví komuby chtěl prodati a odbyti. Tolikěž nemá paušrayber Náš sám v skupování dříví handlovati, ani pod jménem Našim kaupeného dříví zase bud pro zisk svůj neb pro přátelství jinému přepaustěti, a to pod propadením pokuty 10 kop grošův českých. Z kteréžto pokuty před saud Náš komorní bude moci obeslán býti ak tomu to dříví nebo vrátiti nebo hotovými penězi zaplatiti.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 478)

⁸⁴² **Artikul Q43:** „Tolikěž stavy dědičného Našeho království Českého podle starobylého obyčeje a obdarování královských při plavení dříví ve všem dokonce zůstavovati a nad tím milostivě ruku držeti ráčíme tak aby od

Q.44	Pražané na ta dříví... ⁸⁴³	X	X
Q.45	Jestliže by se přihodilo... ⁸⁴⁴	X	X
O toku vody a řekách		93 – O toku vody	
Q.46	Každý vodu... ⁸⁴⁵	533.	Každý nápadní vodu
Q.47	Žádný nemá rybníkův... ⁸⁴⁶	534.	Žádný rybníku

nižádného plavení dříví stavům bráněno nebylo a jedenkaždý k potřebě své dříví kupovati toho vůli měl Jakož pak paušraybr Náš též i jiní překupníci dříví nadsazovati ani také zbraňovati nemají, aby stavové tolikéž i poddani jích dříví své jak nejlépe odbytí a prodávati moci neměli. .“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 478)

⁸⁴³ **Artikl Q44:** „Pražané na ta dříví kteráž se k stavení neb k palivu bud drobná neb velká po vodě plaví nebo po zemi vezau žádných cel ukládati nemají.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 478)

⁸⁴⁴ **Artikl Q45:** „Jestližeby se přihodilo žeby někomu dříví skrze povodní neb jináče uplynulo a na cizího pána grunt se dostalo, tehdy pán toho gruntu tomu, komuž to dříví bud' na mále neb na mnoze náleží, beze všeho jeho vyplacování má zcela a zauplna navrátiti a propustiti. A pakliby pán gruntu toho dříví navrátiti nechtěl, tehdy jej bude moci za tau příčinou do saudu Našeho komorního obeslati, a ta pře hbitě bez odkladův a před jinými vyslyšána a rozeznána býti má. Pakliby pán gruntův maje k tomu lidi své poddané takového uplynutí dříví zastavil, a dále mu plynauti nedal, tehdy ten, čížby to dříví bylo, má se s ním za jeho práci podle mírnosti narovnat.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 480)

⁸⁴⁵ **Artikl Q46:** „Každý vodu kteráž nápadně na grunty jeho přichází muž pojíti ak své potřebě vésti jak se mu líbí. Však kdyžby ji tak po gruntech svých vedl, aby ji zase tu, kdež jest prve na gruntu jeho, odpad svůj měla, uvedl, a tak do prvního a starého toku vpustil. Pakliby toho neučinil a sausedům svým potoky náležející osušel, anebo vody zauplna jako od starodávna beyvalo nepouštěl, nýbrž díl neb všecku jinudy obrátil a vedl a po takovém svém přečinění, jsauc skrze ceduli řezanau napomenut toho nenapravit a všeho k prvnějšímu způsobu nepřivedl, tehdy má druhému, kterémuž to učinil 100 kop grošův českých pokoutau propadnauti. Z kteréžto před saud zemský jeden druhého obsýlati může. A My nebo Náš saud zemský, kdyby strana původní jakého zatím v příčině toku vody opatření vyhledávala, ráčíme a mají moc vyměření učiniti jakby se strany do skonání té pře k sobě chovati měly.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 480)

⁸⁴⁶ **Artikl Q47:** „Žádný nemá rybníkův svých tak napauštěti, aby tudy sausedu svému grunty zatopoval, anebo schválním upuštěním vody na polích laukách neb lesích sausedu svému jakau škodu učinil. Pakliby se co takového dopustil, a jsa od sauseda svého napomenut od toho nepřestal, tehdy sausedu svému 100 kopy grošův českých propadne.“ (JIREČEK, H., ed. Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, s. 480)

Porovnáme-li OZZ a OZZM, zjistíme, že vodoprávní ustanovení se nacházejí v obou z nich, nicméně jsou zastoupena v odlišném rozsahu. Zatímco OZZ obsahuje celkem 8 základních ustanovení, vodoprávní normy OZZM jsou úspornějšího rozsahu, neboť se jedná pouze 3 ustanovení, nicméně i ta se dají rozčlenit do části týkající se plavení dříví a o toku vody. Lze konstatovat, že OZZ obsahuje mnohem podrobnější úpravu plavby a plavení dříví. Jsou zde obsažena ustanovení týkající se pražského dřevního obchodu a vltavské a labské voroplavby. Nabízí se otázka, proč nebyla v OZZM obsažena obdobná úprava pro moravské řeky, zejména Moravu a Dyji, když i na těchto tocích bylo v určitém měřítku plavení dřeva provozováno, a Moravský zemský sněm, podobně jako Český, se otázkami plavby zabýval.

Artikl Q40 prováděl vymezení splavných vodních toků, resp. toků vhodných pro voroplavbu. Obdobná právní úprava byla dříve obsažena v Čl. 574 (552 č.2) VZZ 1500. Úpravu obdobnou artikulu Q40 nalezneme i v artikulu Q43 OZZ (1627). **Artikl Q41** vycházel z předchozí úpravy obsažené v čl. Q41 VZZ 1564. **Artikl Q44** obsahuje individuálně vymezený zákaz výběru vodního cla pro pražská města. Lze ho patrně považovat za logicky návazné k svobodnému vymezení plavby v artikulu Q40. Artikl Q46 obsahuje obdobnou úpravu, jako obsahoval artikl 498 (VZZ 1500) (čl.476 staré edice), resp. později článek E24 (VZZ 1549), resp. L50 (VZZ 1564).⁸⁴⁷ Zmínku o rybnících, jejich zkopávání (tedy pychu) nalezneme v artikulu S15, nicméně je nutno konstatovat, že se nejedná o ustanovení takového charakteru, jaký nalezneme v redakcích VZZ. Znění v OZZ je následující („*O moci, která se za zjevnou nepokládala a proto až posavád „druhou moci“ se jmenovala*“): „*Kdyžby kdo druhému rybníky, buďto dědičné, manské neb zápisné, nejsa jich v držení sám, zkopával.*“

Rovněž v OZZ se nachází trestněprávní ustanovení o rybníkářích, a sice v artikulu T35.⁸⁴⁸ Jedná se o obdobné ustanovení obsažené v redakcích VZZ.

⁸⁴⁷ KULT, Arnošt. Právo vodní. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Encyklopedie českých právních dějin: Svazek sedmý*. Plzeň, Ostrava: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2017, s. 620-650.

⁸⁴⁸ „*A poněvadž se začasté přihází že se rybníkáři na takové nešlechtné věci jakž oznámeno oddávají pročež za tau příčinou mají listy fedrovni a zachovací rovně jako jiní obecní lidé při sobě míti a nositi. Pakliby který rybníkář k někomu bez takového listu přišel toho žádný k službě a dílu přijímati nemá. A jeden každý pán kterýž na svých gruntech pro vzdělání neb opravení rybníkův neb hrází dotčené rybníkáře chová to tak opatřiti povinen jest aby před nimi na cestách a silnicích bezpečno bylo a od nich žádné laupeže a mordy se nedály. Pakliby se to stalo tehdy bude se moci jeden každý ku pánu u něhož dělají ak nim tolikéž tak jakž veyš o tom psáno stojí zachovati.*“

Tabulka 8 Konkordance vodoprávní problematiky v Obnoveném zřízení zemském a jednotlivých redakcích

OBSAH	Čl. (red.VZZ 1500)	Čl. (VZZ 1549)	Čl. (VZZ 1564)	Artikul OZZ 1627
Odhádání, zmínka o vodních útvech	176/186			?
Uvázání se v řeky a vody; topení gruntů	444/466	T30, Q20	L6	Q47; S15
Pych lovem ryb; neoprávněný rybolov	445 č.2 /468	Q21	L41, L42, L43	
Budování rybníků; souhlas obou vrchností	447/470	Q22	L44	
Zákaz vysazování nových vodních cel	450/473	A20	K51?, A12	Q44
Užívání dešťové vody	475/497	E23	L49	Q46
Odběr vody, její vedení a navrácení	476/498	E24	L50 (ev. L51)	Q46
Trestněprávní ust. o rybníkářích	546/566	V11, V12	K62, K63	T35
Silnice, vodní cesty, jezy, plavba, voroplavba	552 č.2 /574	x	L51	Q40, Q43, Q46; Q41, Q42
		D40		

Nyní se zaměříme na stručný obsahový popis jednotlivých vodoprávních ustanovení obsažených v OZZ (1627). Artikul Q40 se zabývá plavbou dřeva po českých řekách, zejména Vltavě a Labi. Jsou zde také zmíněny jezy. Na něj navazuje artikul Q41. Týká se řek a plavby, konkrétně plavebních překážek a migračních překážek pro ryby, zvláště jsou zde zmíněni lososi. Artikul Q42 se rovněž týká plavby a plavebních překážek. Hlavním problémem je zde nicméně nákup plaveného dřeva a jeho nucený sklad. Nákupem plaveného dřeva se dále zabývá artikul Q43. Artikul Q44 zakazuje pražská cla na stavební a palivové dřevo. Posledním artikulem z části o plavení dřeva je artikul Q45, který pojednává o otázkách úniku plaveného dřeva, o majetkoprávních vztazích k němu. Obsahuje také problematiku zachycování uniklého (uplaveného) dřeva. Artikul Q46 vyjadřuje základní zásady vodního práva týkající se otázek dešťové vody a vedení vody po gruntech. Je zde zopakována zásada zachování toku. Ustanovení popisuje i komplementární povinnost, tedy povinnost vodu ke škodě souseda nezadržovat. Kromě těchto otázek je zde řešena i kompetence zemského soudu. Materie upravovaná v artikulu Q47 se týká topení gruntů, resp. škody vzniklé jejich záměrným vysušováním.

Nyní přejdeme k dalšímu segmentu vodoprávních norem absolutistického období, kterým je městské právo. Počátky absolutistického období jsou ještě ve znamení postupného etablování kodifikace městského práva (o výjimky se snažily ještě roku 1626 například Litoměřice). Až do 80.let 17.století se PKMČ naplno uplatňovala víceméně pouze v Čechách. Roku 1680 začala být subsidiárně používána na Moravě, od roku 1697 pak trvale. Od té doby, po celé 18.století, zůstává Koldínův zákoník v platnosti, a to povětšinou až do roku 1811. Stranou veškerých dosavadních výzkumů zůstávala otázka, zda vodoprávní ustanovení obsažená v PMKČ byla v platnosti i v roce 1811, nebo zda byla zrušena některými předpisy vydanými v průběhu 18.století. Nahlédneme-li do vydání Koldínova zákoníku vytištěného v roce 1755, zjistíme, že se zde veškerá vodoprávní ustanovení nacházela v obdobném složení. Další posun v této oblasti byl učiněn po průzkumu práce Jordánovy z roku 1795.⁸⁴⁹ Podařilo se zjistit, že Jordán uvádí ještě v roce 1795 jako platné právní předpisy jak vodoprávní ustanovení obsažená v OZZ, tak v PMKČ. Lze tak předpokládat, že až do nabytí účinnosti Všeobecného občanského zákoníku měly české vodoprávní normy svoji základnu jak na poli městského, tak i zemského práva. Zdá se, že jejich pozice nebyla ohrožena ani po vydání mlýnského řádu z tereziánského období, ani po vydání tzv. navigačního patentu. Jelikož po roce 1795 nedošlo k přijetí žádného vodoprávního předpisu „přelomového charakteru, lze se domnívat, že k zrušení vodoprávních ustanovení v OZZ a v PMKČ došlo až k 31.12.1811.

Doplňkem OZZ byly tzv. Novelty a Deklaratoria. Drobné zmínky o vodě nalezneme i tam. Nahlédneme-li do výtisku OZZ z roku 1753, nalezneme zde i znění Narovnání o hory o kovy (Bergwercks Vergleichung) ve znění z roku 1575 a Svatováclavské smlouvy (St. Wentzels Vertrag).

Tabulka 9 Konkordance PMKČ a odpovídajících ustanovení OZZ 1627 podle Jordána⁸⁵⁰

Článek PMKČ	Obsah ustanovení	Inspirační zdroje J.Štěpán	Článek OZZ 1627	
K43 v.1	Vztah výše a níže položeného pozemku; voda	Sent. 79; D 39,3,2 pr.	Q47	
K43 v. 2, 3	tekoucí, voda dešťová; svobodný průtok;	D 39,3,1,22	Q47	

⁸⁴⁹ VON JORDAN, RITTER, Joseph. *Systematische Darstellung des Bürgerlichen Rechts im Königreiche Böhmen*. Erster theil. Praha, 1795, s. 183.

⁸⁵⁰ VON JORDAN, RITTER, Joseph. *Systematische Darstellung des Bürgerlichen Rechts im Königreiche Böhmen*. Erster theil. Praha, 1795.

	zadržování vody a náhlé pouštění			
L4	Změna toku vody po pozemku (Vodní tok aneb voda nápadní)	ZZ L50 (VZZ 1564)	Q46	
L6	Vody tokem nečistot na druhého nesháněj	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	Q47	
Q1	Pych	ZZ L43 (VZZ 1564)	W5 (W1)	

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že některá vodoprávní ustanovení obsažená v Koldínově zákoníku upravují shodnou nebo velmi podobnou materii. Jedná se vesměs o obecné, základní vodoprávní zásady, které jsme nacházeli i v období stavovském, a v různých podobách se s nimi budeme setkávat i v novějších obdobích vývoje českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou.

Absolutistické období představuje vrcholnou fázi vývoje některých zvláštních soudních institucí v pražských městech. Na Starém Městě fungoval úřad mostu pražského, který vykonával jurisdikci na březích Vltavy, dále instituce přísežných mlynářů nebo úřad porybný, který působil mj. jako soud ve věcech rybního trhu. Na Novém Městě působilo tzv. poříční (plavecké) právo,⁸⁵¹ které se mj. zabývalo obchodem s dřívím.⁸⁵²

V rámci výkladu o pramenech vodního práva v absolutistickém období nelze pominout právní památku označovanou jako *Tractatus de iuribus incorporalibus*⁸⁵³ přijatou Leopoldem I. v březnu roku 1679. Povaha tohoto předpisu je sporná, jedná se primárně o předpis dolnorakouské provenience. Lze jej označit za předpis vymezující právní vztahy mezi poddanými a jejich vrchnostmi. Obsahuje četná vodoprávní ustanovení.⁸⁵⁴ Drobnou zmínku o vodě nalezneme v úvodu („*Von andern Gerechtigkeiten eines Geistlichen Lehens-Herrns*“). Týká se součinnosti

⁸⁵¹ K poříčnímu právu viz také výklad v předchozí kapitole pojednávající o stavovském období.

⁸⁵² KAPRAS, Jan. *Právní dějiny zemí Koruny České. Díl třetí, Dějiny státního zřízení. Část druhá, Doba pobělohorská*. Praha: nákladem České grafické unie a.s., 1920. 232 stran, 2 nečíslované listy obrazových příloh, s.200

⁸⁵³ *Tractatus De Juribus Incorporalibus: Aus dem österreichischen Codex abgedruckt*. Vídeň: Johann Georg Ritter von Mölsle, 1807.

⁸⁵⁴ ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015, s. 28.

církve a vrchností v případě živelních pohrom (záplav, požárů, apod.). Poměrně rozsáhlá vodoprávní ustanovení se nacházejí v 10.titulu („*Von Fischereyen und Teuchten*“). O vodě pojednává 11.titul („*Von Wasserschütten/Auen und Vöhren*“). A konečně další ustanovení o vodě se nacházejí v 16.titulu pojednávajícím o služebnostech („*Von Allerley Dienstbarkeiten der Häuser und Feld Güter*“).⁸⁵⁵

Po celý zbytek 17.století, v 18.století, až do roku 1811 se setkáváme s vodoprávními ustanoveními v poddanských řádech a hospodářských instrukcích. Tyto prameny s teritoriálně omezenou platností obsahovaly ustanovení z různých oblastí a podoborů vodního práva.

Poddanský řád panství Novohradského z roku 1636 obsahuje rovněž vodoprávní ustanovení. Jedná se o ustanovení z oblasti vodovodů a mlynářství. Čl. 32 přikazoval udržovat zámecký vodovod a zajišťovat nepřetržité dodávky vody: „*It. kteří trouby a vodu na zámek spravují, aby toho pi[l]ni byli a k tomu časně dohlíželi, tak aby ustavičná a bez nedostatku na zámku byla.*“⁸⁵⁶ Následující článek č. 33 se týká tzv. mlýnského přimusu, který až do jeho zrušení býval pravidelnou součástí vrchnostenských instrukcí. Přikazoval poddaným vozit obilí pouze do panských mlýnů, respektive do mlýnů na daném panství, kam poddaní spadali. Ustanovení obsahovalo tresty jak pro poddané, tak pro mlynáře. Poddaní mohli být na novohradském panství potrestáni vězením („věží“), a pokutou bečky soli. V případě mlynářů bylo trestem vězení ale také odejmutí oprávnění k odběru vody, resp. mlynářské živnosti jako takové: „*Pakli-by mlynář, který mlejny na gruntech JMti pána kdy [sic] mají, v tom zastížen byl, že od lidí poddanejch meyliwo přijímá, tomu voda odňata, a on věží bez milosti trestán bejti [sic].*“⁸⁵⁷

O pouhé dva roky mladší je **Poddanský řád Jaroslava z Martinic (1638)**. Tento řád obsahuje několik ustanovení dotýkajících se rybníků.

Čl.43 se týká poškozování vodních děl: „*43. Při rybnících jestli by kdo čepy hnul, aneb jiné překážky v trubách neb hrázích, na škodu buďto J*VH*Mti řpáněť *aneb pánu ouředlníkũ* vlastní aneb lidí poddaných, svévolně činil, tehdy takový lehkomyšlný člověk pro to na hrdle trestán býti jmá.*“

⁸⁵⁵ Tractatus De Juribus Incorporalibus 1679, aus: Codex Austriacus (1709) 581 - 607 :: Elektronische Edition 2012. *Repertorium digitaler Quellen zur österreichischen und deutschen Rechtsgeschichte in der Frühen Neuzeit* [online]. [cit. 2022-09-04]. Dostupné z: https://repertorium.at/qu/1679_tracturincorp.html

⁸⁵⁶ AČ 23, s. 143.

⁸⁵⁷ AČ 23, s. 143.

„44. *Z* rybníkův J*VH*Mti řpáněř kdyby který tekl a voda se hrází probírala, kdožkoli to spatří, hned o tom řJMti pánuř *Jeho Vysoké Hraběcí Excelenci* neb p. ouředniku oznámiti jmá. Nad to pak jestli by již přívaly a povodně na kterej rybník přišly, a on se řtrhatiř *strhati* chtěł, tehdy aby jeden každý bez prodlévání šel a hájiti všelijak pomáhal, pod přísným trestáním.“

„45. Okolo rybníkův J*VH*Mti řpáněř, když se ryby řlovějíř *loví*, aby sviněmi žádný nepásl, pod propadením těch sviní.“⁸⁵⁸

Z panství krumlovského se zachovala formule přísahy rybáků. Pochází zhruba z roku 1640.

„Přisahám pánu bohu všemohoucímu a všem Božím svatým, též osvícenému knížeti a pánu, panu Janovi Antonínovi)(, knížeti a pánu mému milostivému, že chci věrnej a pilnej rybák býti, na vody neboližto potoky mně svěřené pilně dohlídati, a v nejmenším na nich žádné škody činiti nedopouštěti, ani sám se čeho dočiňovati, buďto nečasným chytáním anebo příliš hrubě vod vylovením, jakž by se státi mohlo; co se pak koliv od ryb a jiného chytí, to vše věrně JMtiKcí zámku a potřebě a jinam nikam dodávati a obraceti, a in summa na vše, co by k mému povolání příslušelo, tak aby se na vodách JMtiKcí v nejmenším žádné škody nestalo, pilný pozor míti, a kdyby se co nescestného [sic] přitrefilo, to časně tu, kdež náleží, vzněsti, žádného v tom neušetřující pro přízeň, přátelství, bázeň aneb dary, ani kterou jinou vymyšlenou věc. Tomu mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí a všickni svatí. Amen.“⁸⁵⁹

S přísahou rybáků souvisela i přísaha forstů. Je zajímavé, že i v přísaze forstů, která se ponejvíce týkala lesů a lesnictví, nalezneme i zmínku o „rybných potocích.“ Lze se domnívat, že se většinou jednalo o potoky protékající lesy.

V **Černínské instrukci z roku 1648** nalezneme povinnosti šafářů. Jedno z ustanovení se týká užívání vody k zavlažování: „22. Má šafář na to pozor dáti a hejtman neb ouředník sám ke všemu pilně dohlídati, na které louky se voda vésti může, aby se podvozovaly a zavlažovaly, tak lépeji louky aby užitek vydati mohly; neb kde se louky podvozují, tu zisk bývá, a více tu kolikrát násobně sena i votavy bývá, než na suchopárných.“⁸⁶⁰

Jiná část Černínské instrukce pojednává o povinnostech šafářek. V této části nalézáme ustanovení o výrobě másla, kdy se přikazuje omývat máslo čtyřikrát ve studniční vodě. Četné

⁸⁵⁸ AČ 23, s. 163

⁸⁵⁹ AČ 23, s. 172

⁸⁶⁰ AČ 23, s. 198

informace o počtech mlýnů, jejich umístění na vodních tocích, a výnosech z nich nalezneme v řadě urbářů. Do tohoto období spadá například jindřichohradecký urbář z roku 1640.⁸⁶¹

Větší množství vodoprávních ustanovení nalezneme **Hejtmanské instrukci na statcích kláštera Svatojirského z roku 1665**. Články 59-70 pojednávají o rybnících.⁸⁶² O užívání vody k máčení konopí hovoří v jednom ustanovení starší poddanský **Řád na panství uhříněveském** (z let 1684-1707): „*Konopí a lnův v struhách, kudy se voda na rybníky žene, ať nemočejí.*“ Stejná instrukce také zakazovala poddaným držet rybářské náčiní: „*Saky, kesery, neb jiné nástroje rybářské, ...aby žádný u sebe nemíval neb choval, pod pokutou 10 kop grošů českých.*“⁸⁶³

7.2. Mlynářství

Rovněž v absolutistickém období jsou důležitým pramenem vodního, jakož i mlynářského práva, tzv. mlýnské, mlynářské řády. Tento druh právních předpisů plynule navázal na svoji tradici v období stavovském, a tak s jejich příklady se setkáváme jak v průběhu 17.století, tak v době vlády Marie Terezie. Mlýnské řády si zachovaly svoji úlohu až do roku 1869.

Z absolutistického období pochází Obnovený mlýnský řád z roku 1672 vydaný za vlády Leopolda I. Text tohoto předpisu nalezneme v edici Codex Austriacus. S ohledem o předchozí mlýnské řády se jedná o nejrozsáhlejší předpis. Členil se na 8 částí, z nichž jedna se zabývala vodními stavbami. K tomuto řádu bylo potom v únoru 1680 vydáno vysvětlení.⁸⁶⁴ Základní myšlenkou vodoprávních ustanovení tohoto řádu je příkaz, že nový vodní nebo lodní mlýn nesmí být postaven bez výslovného souhlasu panovníka. Tato zásada je projevem koncesního systému. Již podle dřívějších řádů bylo stanoveno, že je zakázáno zřizovat mlýn, pokud by to bylo na překážku jinému. Otázka úředního souhlasu je pojednávána právě v tomto mlýnském řádu Leopolda I. V dřívějších mlýnských rádech neměl úřední souhlas zcela zásadní charakter, nicméně náběh ke koncesnímu systému lze spatřovat již v mlýnských předpisech vydaných Rudolfem II. Uvedený souhlas ale nebyl nutný v případě zřizování mlýnů pro vlastní potřebu. Pokud by někdo začal stavět mlýn bez úředního povolení, měla být stavba ihned zastavena. Zajímavé je ustanovení o povinnosti vlastníků mlýnů a mlynářů čistit potoky a udržovat je. V mlýnském řádu Leopolda I.

⁸⁶¹ AČ 23, s. 308

⁸⁶² AČ 23, s. 386-387

⁸⁶³ AČ 23, s. 506

⁸⁶⁴ ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015, s. 24.

je poprvé vyjádřena zásada, že vody (jejich koryta?), na kterých se mlýn nachází, musí být udržovány v čistotě.

Kromě udržování čistoty koryta a zákazu znečišťování vody se v mlýnském řádu hovoří o změnách koryta. Zejména je zakázáno vkládat do koryta předměty, které koryto jakkoli mění (zuzují, odklánějí nebo zvětšují). Kromě toho žádná voda nesmí být bez povolení odváděna nebo používána k zavlažování, pokud by to mohlo vést k poškození stávajících veřejných mlýnů. Nacházejí se zde rovněž zmínky o prvcích dohledu nad mlýny s trestní pravomocí. Také se zde hovoří o trestání deliktů spáchaných ve mlýně. V souvislosti s mlýnskými řády se Daniela Almer odvolává rovněž na ustanovení Saského zrcadla.⁸⁶⁵

Již v období před rokem 1811 jsme svědky hojných stížností mlynářů na jejich vrchnosti, kdy předmětem stížnosti bývá záležitost související s vodním právem, případně záležitost související s vodou, vyplývající ze smluvních ujednání. Příkladem takové stížnosti je případ, kdy si v roce 1810 stěžoval na svou vrchnost Jan Kopriva, majitel mlýna ve vsi Vojkov, poněvadž mu vrchnost odmítala opravit jez nad mlýnem, ačkoli to bylo její povinností.⁸⁶⁶ Lze konstatovat, že v období po roce 1811 množství podobných stížností zásadním způsobem narůstá. Na různé aspekty mlynářské činnosti lze aplikovat i některá výše popisovaná ustanovení OZZ. Jde především o ustanovení vztahující se k plavbě, a sice povinnosti vorařů nepoškozovat jezy.

V souvislosti s mlynářstvím je třeba konstatovat, že po větší část sledovaného období existovala instituce přísežných mlynářů. Podle některých autorů došlo k této instituce již v roce 1764, kdy byla nahrazena nově vzniklou Navigační komisí.⁸⁶⁷ V roce 1735 došlo k poslednímu potvrzení Artikulů přísežných mlynářů zemských. Vodního práva se týkal především Artikul 9., „o vodních nástrojích, které tomuto řemeslu dělati přináležejí.“⁸⁶⁸ Podle jiných zdrojů mělo dojít ke zrušení přísežných mlynářů až v rámci soudních reforem Josefa II. Za jeho vlády byl rovněž zrušen mlýnský přímus a výhradní právo vrchností k provozování mlýnské živnosti. Po zrušení mlýnského přímusu udělovaly vrchnosti mlýnské koncese v postavení politických úřadů první stolice. Odvolání vyřizovaly krajské úřady, případně vyšší instance.⁸⁶⁹ V Evropě probíhající

⁸⁶⁵ ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015, s. 25-27.

⁸⁶⁶ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů k dějinám feudálního útisku. 1. sv., Finanční prokuratura*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. 606, [ii] s. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie, s.264

⁸⁶⁷ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 60.

⁸⁶⁸ *Světlozor: Obrázkový týdeník*. Praha: František Skrejšovský, 13.5.1870, 4(20). s. 63. ISSN 1805-0921.

⁸⁶⁹ Dle patentu ze dne 1. listopadu 1781 a patentu ze dne 10. února 1789.

francouzské války způsobily částečný úpadek mlynářství v našich zemích. Mlynáře zatěžovaly daně a nejrůznější válečné půjčky, jakož i mletí erárního obilí pro vojenské sklady a pekárny. Ke zlepšení situace mlynářství nepřispěl ani rakouský státní bankrot v roce 1811. Situaci mlynářů zhoršoval i fakt, že vrchnosti měly (po zrušení přísežných mlynářů) v rukou takřka všechny pravomoci úřadu první stolice ve vodoprávních a mlýnských záležitostech. Tohoto postavení mnohdy vrchnostenští úředníci zneužívali. K napravení těchto nešvarů mělo dojít až po vydání Všeobecného mlýnského řádu v roce 1814.

Činnost přísežných mlynářů budiž demonstrována na příkladu výchozu učiněného přísežnými mlynáři v roce 1732 k vyřešení sporů mezi dvěma mlýny na potoce Kocába a ocejchování mlýnů.

„Učiněné Relaci

Urození a stateční Vladykové, Vaši Milosti Páni, nám laskavě naklonění

*Jakož Slavný Magistrát de presentato 20 Noveb. tohoto 1732 roku žádost vysoce důstojného, urozeného Vysoce Urozeného pana pana Mariana Hermana **opata Strahovského** :titul: nám dne 25 ejusdem Communicirovati – a dle té žádosti abychom gremio nostro dvě přísežné osoby na **statek Hradiště**, a do přináležejícího **Města Štěchovic** vypravili, kterýžby tam jistý potok **Kocába** nazvanej a na něm dva koreční mlejny totižto **Hořejší Mlejnkov** tak řečený Velebnému **klášteru Zbraslavskému** patřící, **Dolejší ale pod tím stojící Valchov** nazvaný Vysoce Velebné Canonii Strahovské přináležející patřily, a aby tok a spád vody téhož potoka, jak s ujímáním vody, tak také s vytápěním budoucně jeden mlynář druhému škoditi nemohl, bedlivě vyšetřily, a na to relaci naši učiniti, neopominuly jsme se tak zachovati, a k vyšetření nad jmenované žádosti **pana Jiřího Švendu, a pana Matesa Myslyvečka**, oba přísežné zemský mlynáře do oznámeného místa jsme deputirovali; z kterýžto po náležitým tam od nich učiněném vyměření a vyšetření jakož i stran pro et contra vyslyšení nám učiněné zprávy vynalézáme, že mlejn Valchov Velebné canonii Strahovské patřící skrze změnění kola svého nad sebou stojící mlejn tak nazvaný Mlejnkov klášteru zbraslavskému přináležející nikoliv nevytápí, aniž vytápěti může, poněvadž tak jak za starého roka, tak i nyní přitom novém nižším udělaným kole, jedno a stejný držení vody s hrází a nižvejš :/ dadouc sobě stavidla zaraziti :/ jsou patrně spatřili, a na pro uvarování budoucí jaké roztržitosti mezi nima mlynáři, aby častěj opatřený dolejší mlejn vytápěti nikda nemohl Cejch neb pravidlo držení vody nad prahem 12 coulů jsou ubily; naproti tomu ale mlynář hořejšího mlýna zbraslavského pod pokutou 10 kop grošů míšeňských se ví, že aby vždycky svobodnej průchod vodě pro dolejší mlejn strahovskej nechati, a kdyby koliv co při mlejně svým spravoval, a neb s mlejny stál, jalovým žlabem vodu dolů pouštěti, pokudž v ?? vysazenou pokutu vpadnouti nechce; k čemuž i kam při držané komisi jak od velebné canonii strahovskej velebný Pan Pater Lohelius Locher*

administrátor Hradištský, tak také od velebného kláštera zbraslavského Pan Pater Martin Bedelius přítomni jsouce jsou svolili, a upotvrzeni jsou což poslušně tuto relationirovati a vpomijime a zůstávaje

Vašich Milostí poslušni

*přísežní zemský mlynáři v Král. Českém*⁸⁷⁰

7.3. Plavba a voroplavba

Plavba a voroplavba v absolutistickém období zažívá mimořádný rozkvět. Labská lodní plavba končila po dlouhou dobu v Mělníce, a nákladní lodě se do Prahy proti proudu až do poloviny 17.století nedostaly. Lze se domnívat, že k splavnění úseku Vltavy mezi Prahou a Mělníkem pro nákladní lodě došlo na konci třicetileté války, v roce 1648, kdy této vodní cesty pravděpodobně používali Švédové k dopravě válečné kořisti z Pražského hradu. Jakkoli probíhala lodní plavba na Vltavě nad Prahou již dříve, za bezpečnou byla považována až od roku 1783.⁸⁷¹

Na řece Moravě byla voroplavba provozována již od 15.století, nicméně k soustavnému splavnění Moravy pro lodě do roku 1811 nedošlo. Mezi lety 1740 až 1811 bylo vydáno větší množství drobných právních předpisů týkajících se plavby. Jednalo se o předpisy různé povahy, například patenty, nařízení panovníků, případně nařízení zemského gubernia.⁸⁷²

Roku 1762 bylo vydáno nařízení, podle kterého loďmířtři neměli využívat při plavbách osoby, které propadly pití. Pokud by takové osoby využívali, hrozil jim trest vězení nebo tělesný trest, a to i když nevznikla žádná škoda.⁸⁷³

⁸⁷⁰ AHMP, Sbirka rukopisů, inv. č 3024 – Paměti mlynářů pražských (15.), fol. 1a

⁸⁷¹ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 60.

⁸⁷² POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 60.

⁸⁷³ Den 24.November 1762. **Schiffmeister sollen sich bei Wasserfahrten keiner den Trunkergebenen Leute bedienen** (Loďmířtři nemají při plavbách využívat osoby, které propadly pití), Verordnung Wien den 24. November 1762, Nro. 671, In: Sammlung aller k.k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740., bis 1780., die unter die Regierung des Kaisers Josephs des II. theils noch ganz bestehen, theils zum Theile abgeändert sind, als ein hilfs- und Ergänzungsbuch zu dem handbuche aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer chronologischen Ordnung. Vierter Band. Wien, verlegt bei Joh. Georg Mötzle k.k. priv. Buchhändler, 1786, s. 130-131. (POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 61.)

V roce 1766 byl 15.května vydán patent obsahující Tarify výtoňského vodního mýta v Praze.⁸⁷⁴ Sazebník uváděl, kolik má být zapláceno v penězích, a kolik v naturáliích. Finanční částka se odváděla z jednotlivého voru. Naturálie činily například z 10 vorů 1 kmen. Mýto se dále odvádělo z dřeva a z různých dřevěných polotovarů, kamenného uhlí, ryb, obilí a mouky. Pokud byla Vltava zamrzlá, platilo se „*mýtné za oře a vozy*.“ Existovaly různé výjimky z placení cla. Voraři se také snažili podvádět tím, že vory sestavovaly z různého počtu kmenů, aby se vyhnuli odvodu v naturáliích. Patent nařizoval vorařům sestavovat prameny ze stejných vorů, a pokud možno ze stejného počtu tabulí. Aby byl zabezpečen spravedlivý výběr mýta, měly být tarify veřejně vyvěšeny k nahlédnutí. Pokud by se voraři snažili mýto přejet, hrozilo propadnutí veškerého dřeva, jakož i nákladu, který mohl být dán do komise, jakož i trest vězení, případně peněžitá pokuta. Konfiskované věci se dělily na třetiny, 1/3 připadala udavači, 1/3 nájemci mýta a 1/3 „veřejnosti.“ Důležité je rovněž to, že se patent odkazuje na starší patent o vodním mýtu z 27.února 1737.⁸⁷⁵

20.ledna 1770 byl vydán patent obsahující Plavební řád.⁸⁷⁶ Tento řád byl prvním plavebním předpisem v Rakousku a týkal se veškeré plavby na Dunaji. Ve Vídni bylo za tím účelem zřízeno hlavní mýto a vodní soud. Řád obsahoval také úpravu cejchování plavidel. Účelem cejchování bylo zajištění bezpečného provozu plavidel. V předpisu nalezneme také míru dovoleného ponoru plavidel a povinnosti loďmistra, dále požadavky na složení posádky a její povinnosti. Velitel plavby měl být „*zkušený a ve vodní dopravě naprosto znalý muž*“, dále jako „*velitel plavby neměl být zaměstnán nikdo, kdo nezačal sloužit od nejnižšího stupně lodního sluhy a svým dobrým chováním a dostatečnou zkušeností získanou dlouhou praxí si postupně nezasloužil místo velitele plavby, a nevykonal nutnou zkoušku svých schopností před loďmistry*.“⁸⁷⁷ Plavební řád stanovil, aby se plavby účastnily pouze střízlivé a pití nepropadlé osoby, neboť opilost byla příčinou mnohých neštěstí, zejména na Dunaji. Vůbec řešení podobných problémů věnuje řád značnou pozornost: „*pokud by byla znemožněna další jízda, v takovém případě je (velitel plavby) povinen*

⁸⁷⁴ Den 15. Mai 1766. **Tariffe der Wegtonner Wassermauth in Prag**, Patent Böhmen betreffend vom 15.Mai 1766, Nro 843, In: Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. (...), svazek 5, Joh. Georg Mötzle k.k. priv. Buchhändler, 1786, s.38.

⁸⁷⁵ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 63-65.

⁸⁷⁶ Den 20. Jäner 1770. Schiffahrtordnung, Patent Wien 20. Jäner 1770, Nro.1156, In: Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. (...), svazek 6, Joh. Georg Mötzle k.k. priv. Buchhändler, 1786, s.139.

⁸⁷⁷ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 66-67.

v jízdě nepokračovat, nýbrž se s celou lodí vydat na pevninu, a tam zůstat tak dlouho, dokud nebude schopen nahradit odchod opilých lodních sluhů, nebo dokud opilci nevystřízliví...“⁸⁷⁸

Na jiném místě se lodní řád zabýval klimatickými podmínkami pro plavbu, dále vyhýbáním a míjením plavidel, nebo nadměrným zvětšováním šířky plavidel. Velmi zajímavé je i ustanovení o odstraňování skrytých pařezů apod. z vody. Řád se také odkazuje na starší generálie z roku 1540 a 1562, a to v souvislosti s povinnostmi majitelů pobřežních pozemků ve spojení se stromy a pařezy na březích. V této části řádu je zmíněn zákaz umisťovat lodní mlýny na místech, kde by to omezilo nebo ohrozilo plavbu. Hovoří se zde také o zákazu blokovat místa k přistávání a povinnost údržby potahových stezek v dobrém stavu.

K právním předpisům týkajícím se plavby patřily v 18. století také patenty, cirkulární nařízení (cirkuláře) a dvorní dekrety. Roku 1766 zřídila Marie Terezie Navigační fond, který měl sloužit k financování vodních staveb. Jeho příjem zpočátku tvořila část všeobecného vodního mýta, které bylo zavedeno již v roce 1719. Po roce 1770 do něj plynulo veškeré mýto clo ze 4 českých celnic (Praha – Výtoň, Karlín, Ústí nad Labem, Dolní Žleb). Jiná mýta byla zrušena.

Roku 1770 bylo založeno Ředitelství vodních staveb jako výkonný orgán Navigační komise. Péče o vody zde byla svěřena technikům, vojenským inženýrům. Úkoly stavebního dozoru, jakož i policejního dozoru nad plavbou a voroplavbou byli po roce 1780 jmenováni zákopniční šikovatelé přidělování k jednomu z úseku, na něž byl rozdělen úsek splavné Vltavy a Labe od Budějovic až po hranici se Saskem.⁸⁷⁹

29. dubna 1775 bylo vydáno cirkulární nařízení týkající se jezů.⁸⁸⁰ Podle tohoto nařízení měly být jezy na řekách bránící v plavbě odstraněny (prolomeny) a mlynářům přikázáno upravit pohon mlýnů takovým způsobem, aby to nebránilo plavbě, a bylo předem schváleno guberniem. Na toto nařízení navázalo nejvyšší rozhodnutí ze dne 3. srpna 1775, ve kterém panovnice kladla důraz na provedení splavnění Vltavy, zejména doporučila bez ohledu na mlynáře nechat prolomit jezy. Vycházela přitom z předpokladu, že jezy jako takové, i podle dosavadních předpisů nesměly plavbu zcela vyloučit.

⁸⁷⁸ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 68.

⁸⁷⁹ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 71.

⁸⁸⁰ *Vollständige Sammlung, aller im politischen, Cameral- und Justizfache, unter der Regierung Sr. Majestät Kaiser Ferdinand I. in den k.k. Staaten erlassenen Gesetze und Verordnungen: in chronologischer Ordnung, nebst einem alphabetisch geordneten Materien-Register. Enthaltend die Gesetze Sr. Majestät Kaiser Ferdinand I. vom 1. Januar 1845 bis Ende December 1845.* 11. Vídeň: Mösle, 1847, s.97.

Vzniklou problematickou situací s mlýny se zabýval také dvorní dekret z 26.ledna 1776. Ten se opět týkal splavných řek. Mělo být učiněno vše k úpravě mlýnů a vodních staveb tak, aby tyto nebyly na újmu užívání vod k plavbě. Veškeré stávající jezy a další stavby, včetně jezů zřízených nad úroveň normálního znamení, bránící plavbě, sloužící pouze partikulárním zájmům (př. mlynářům) měly být změněny (tj. upraveny, např. prolomením), nebo zrušeny. U mlýnských jezů dále neměly být zřizovány propusti. Stávající jezy mohly zůstat zachovány, pokud nebyly překážkou pro plavbu. Pokud byly jezy prolomeny v dostatečné šíři, aby navigačnímu fondu nevznikly v této souvislosti žádné náklady. Dekret dále hovořil o mlýnech na Dunaji.⁸⁸¹ Otázkami jezů se dále zabýval dvorní dekret ze dne 14.června 1776. Jelikož splavné řeky patřily mezi tzv. Regalia Principis, a nemohly se tedy stát soukromým vlastnictvím, měly být všechny jezy, u nichž to bude shledáno jako žádoucí, zrušeny nebo přerušeny (tj. prolomeny), a to bez ohledu na intervence ze strany vrchností nebo mlynářů. Z dosud uvedeného jednoznačně vyplývá, že proces splavňování, a zejména úprav jezů, nebyl rozhodně snadnou záležitostí, a to zejména pro značný, a v zásadě pochopitelný, odpor mlynářů. Tomuto závěru jednoznačně odpovídá i dvorní dekret z 10.července 1778, který říká, že i pokud by měly být uvedeny mimo provoz všechny mlýny (a samozřejmě jejich jezy) na Vltavě, nevznikl by, ani v časech míru nebo války, nedostatek mlýnů. Gubernium se tedy mělo držet povinnostmi uloženými ve výše uvedených předpisech, tj. pokračovat ve splavňování a odstraňování (resp. úpravě) jezů, a na protesty mlynářů nebrat ohled. Roku 1777 došlo k vydání patentu o ochraně vorové a lodní dopravy v Čechách, tzv. navigačního patentu ze dne 31. května 1777.⁸⁸²

Na to navazoval další dvorský dekret, vydaný 31.března 1781, podle něhož neměla za prolomení jezů nařízených z důvodu veřejného zájmu (tj. plavby) příslušet žádná náhrada škody. Dekret se zároveň vyjadřoval k právním vztahům vzniklým na základě patentu z roku 1772, podle kterého měly být na jezích vybudovány propusti, a náklady hrazeny z navigačního fondu. V roce 1774 bylo ale rozhodnuto, že jezy a propusti nebudou třeba (budou prolamováno, upravováno, nebo rušeny), a tudíž žádná náhrada neměla být poskytnuta. Podle zmíněného dekretu z března 1781 se mělo postupovat tak, že pokud nebyly soukromým účelům sloužící jezy shledány jako škodlivé nebo bránící plavbě, mohou zůstat zachovány, nicméně musí zachovávat normál, a být udržovány pouze dle pokynů navigačních orgánů. Pokud by mlynáři nedodržovali stanovené podmínky, mohl být jez prolomen. Podle dosud popsaných předpisů o jezích měly být odstraněny

⁸⁸¹ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 72.

⁸⁸² Tento předpis obsahoval, kromě jiného, příkaz, aby mlynáři a rybáři nepřekáželi plavbě.

všechny mlýnské jezy od Prahy po Litoměřice. O tom, zda se tak stalo skutečně ve všech případech, lze mít pochybnosti.⁸⁸³

Roku 1783 došlo k zrušení plaveckých cechů, včetně pražského.

Na základě dvorního dekretu z 18.prosince 1806 byla guberniu uložena povinnost péče o volnou a pohodlnou plavbu lodí. Když však zkoumalo stížnosti vrchního solního úřadu, bylo zjištěno, že stále vznikají na některých jezích nežádoucí úpravy, tj. svémocné, resp. nedovolené, uzavření jezů nebo zvýšení prahů v propustech.⁸⁸⁴

Pro vývoj ve 2.polovině 18.století, jakož i 1.polovině 19.století je typická republikace některých právních předpisů, případně odkazy na starší předpisy. Platí to například o navigačním patentu Marie Terezie z 31.května 1777.

7.4. Rybníkářství a rybářství

Na přelomu stavovského a absolutistického období v českých právních dějinách jsme svědky vleklého válečného konfliktu, označovaného jako třicetiletá válka. Válečné události a kritická hospodářská situace zasadily rybníkářství v našich zemích těžkou ránu. Mnohé rybníky přestaly být obhospodařovány, a rybníční zařízení chátralo. Tím trpěly zejména hráze, na kterých nebylo opravováno brlení a tarasy. Mnohé rybníky byly zplundrovány, vyrabovány, a vyloveny vojskem, ať již domácím, nebo cizím. Vojska pochopitelně neměla snahu zabývat se náročným výlovem, a tak lovila ryby přímo pod výpustí rybníka. Uvádí se, že na některých místech vypouštělo vojsko rybníky pro zábavu.⁸⁸⁵ Dokladem toho je například zpráva z Třeboně z roku 1625: „*Spolský rybník již čtyři roky leží pustý, od doby, kdy jej vojáci vylovili, vazbu a tarasy má spálené, stoku zničenou ...*“⁸⁸⁶

Rybníky nebyly ohrožovány nejen válečnými událostmi a vojskem, ale i poddanými, kteří v důsledku válečných událostí trpěli bídou a hladem, a uchýlovali se k pytlacení v panských rybnících. O stavu rybníků a pytlacení poddaných hovoří následující úryvek z roku 1641: „... *něco rybníků spraveno, ale sedláci vůkolní z hladu začasté na nich kradou, v lesích na zvěř nastrahují, potom ryby i zvěřinu, neumějíc toho zuditi, do mezí zakopávají, kdež shnije a co kdo z toho požije,*

⁸⁸³ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 73.

⁸⁸⁴ POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava...*, s. 74.

⁸⁸⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 45.

⁸⁸⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 46.

těžce zvrací. Item ve studních ryby ukřívají, kdež leknou, vody otravují a z pití takový vody mor rozmnožují... ⁸⁸⁷

Válečné události způsobily oslabení péče o rybníky. Nebyly například soustavně opravovány dřevěné výpusti. Nevyspravené tarasy dovolovaly vlnám rozrušovat hráze. Neopravovaná brlení způsobovala únik ryb z rybníku apod. Třicetiletá válka skončila v roce 1648. ⁸⁸⁸ Trvalo však několik dalších desetiletí, než se podařilo odstranit všechny škody způsobené válkou. Jelikož rybníkářství bylo stále výnosnou činností, vrchnosti začaly obnovovat poničené rybníky, opravovat rybniční zařízení a hospodařit podle předválečných rybářských metod. Po několika desetiletích se podařilo dostat české rybníkářství na předválečnou úroveň.

Zvýšené úsilí vrchností o obnovu rybníkářství dopadalo na poddané, kterým byly zvyšovány robotní povinnosti, například svážení materiálu, oprava tarasů, oprava trub, čištění stok, lovení rybníků, obdělávání dna apod. Tyto povinnosti bývaly formulovány v poddanských řádech a hospodářských instrukcích. Řada z nich byla vydána ještě v průběhu třicetileté války. Jako příklad uveďme tzv. Slavatovskou instrukci z roku 1630:

„Při lidech našich poddaných, zvláště pak těch, kteří k rybníkům blíže přisedí, má to také nařízeno bejti: Jestli by kdy velká povodeň připadla, kteráž by rybníku škoditi mohla, buďto že by se na ně šturmovalo, aby všichni k těm místům, kde by toho potřeba ukazovala, běželi a neočekávajíce dalšího napomenutí, těch rybníků bránili a škody předcházeti pod skutečným trestáním pomáhali, v zimě na zamrzlých rybnících místem led prosekávali, aby se ryby nezdušily.“

Obdobné ustanovení obsahuje i instrukce téže vrchnosti z roku 1654: *„Když čas toho ukazovati bude, že se rybníky lovití budou, tu jeden každý sám osobně ať se na rybník dostaví, pakli sám nepřijde, tehdy ať silného pacholka na svém místě odešle. Pakli se to nestane a – jak mnozí obyčej mají – pacholata, děvečky, ženy posílají, tehdy ten hospodář pokuty jednu prostici soli dá a hned žádnému prominuto nebude.“*

Stejná instrukce také tvrdě postihovala pytláctví: *„Pakli by který v rybnících a potocích postižen a usvědčen byl, ten má oči ztratiti.“* ⁸⁸⁹

Poválečná obnova rybničního hospodářství byla komplikována některými praktickými problémy, jakými například nedostatek kvalitních generačních ryb k odchovu rybiho plůdku a

⁸⁸⁷ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 46.

⁸⁸⁸ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 46.

⁸⁸⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 47.

osazování rybníků. Jakkoli i po třicetileté válce byly rybníční soustavy obohacovány o nové rybníky, můžeme konstatovat, že ve srovnání s předválečným stavem se počet rybníků v Čechách a na Moravě snížil.⁸⁹⁰ Snížila se rovněž poptávka po rybách, čemuž se šlechta snažila zabránit zaváděním „přímusu“ na odběr ryb. Ke snížení poptávky po rybách došlo i v důsledku dovozu mořských a solených ryb. Šlechta se snažila omezit konkurenci představovanou rybníčním hospodařením měst a městeček skupováním rybníků. K rozvoji chovných metod docházelo jen pozvolna – dokladem toho je například hospodářská příručka Kryštofa Fišera „Oculus domini.“⁸⁹¹ Z dalších jmenujme například práci Leopolda Stänzla z Cronfelsu „Piscinarium oder Teichwirtschaft.“ V této práci je popisován například proces letnění, nebo novější typ rybníční výpusti nazývaný kbel.⁸⁹²

Od 17. století, resp. 18. století začínají být budovány rybníční hráze s jílovým jádrem. Podstatou této inovace bylo vyhloubení úzkého příkopu pro základy hráze, a vyplnění tohoto příkopu jádrem z nepropustné jílové vrstvy. S postupující výstavbou hráze tak byla vytvořena pevná a nepropustná zeď procházející středem hráze.

18. století můžeme považovat za období stagnace českého rybníkářství. V letech 1785-1786 vznikl v Čechách úřední soupis rybníků. Jakkoli to bylo již v období rybníkářství a rybníkům nepříznivém, zachycuje tento soupis ještě mnohé rybníky, zaniklé v 1.čtvrtině 19.století. Podle tohoto soupisu bylo v Čechách 20796 nádrží. Soupisy byly pořizovány v rámci jednotlivých panství. Srovnáme-li tyto soupisy s příslušnými elaboráty Josefského katastru, zjistíme, že některé rybníky (vypuštěné, oseté, zrušené, protržené apod.), ačkoli jsou označeny v Josefském katastru jako rybníky, nefigurují v těchto soupisech).⁸⁹³ Celková rozloha rybníků v Čechách byla vyčíslena na 76816 hektarů, což činilo 1,45% rozlohy půdy.⁸⁹⁴ Na jednu osadu připadalo 1,75 rybníka.

V průběhu 18. století se začal podstatně snižovat počet rybníků v Čechách a na Moravě. Na přelomu 18. a 19. století byla zahájena jejich systematická likvidace, vysušování a proměna v louky. Mnohé rybníky byly zlikvidovány i s hrázemi, u jiných byla pouze prokopána hráz.

⁸⁹⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 48.

⁸⁹¹ FISCHER, Kryštof. *Oculus domini. Operis oeconomici per R.P. Christophum Fischer S.J. Conscripti pars prima de oeconomia suburbana etc.* 1679. FISCHER, Kryštof. *Oculus domini. Operis oeconomici per R.P. Christophum Fischer S.J. Conscripti pars prima de oeconomia suburbana etc.* 1731.

⁸⁹² DE CRONFELS STÄNZL, Leopold Andreas. *Piscinarium oder Teicht Ordnung.* Olomouc: Johann Joseph Kylian, 1680.

⁸⁹³ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 48.

⁸⁹⁴ Můžeme konstatovat, že ve 30 letech 20. století to bylo 0,77 %. Tehdy bylo v Čechách 40257 hektarů rybníků.

Během několika desetiletí zanikly tisíce rybníků na Moravě a v povodí Moravy. Podobný byl i vývoj v Čechách, kde zmizely rozsáhlé rybníční soustavy vybudované Pernštejnů. Na Poděbradsku mimo jiné zanikl někdejší největší český rybník Blato. Řada rybníků zanikla i v jižních Čechách, na schwarzenberských panstvích.⁸⁹⁵

„Alle teiche sind zu beschreiben.

In Absicht der allgemeinen Wasserpolizei sollen sämtliche hier Landes bestehende Teiche nach der beiliegenden Formulartabelle beschrieben, diese Teichbeschreibungen in 6 Monaten, nämlich mit Ende April 1786 von allen Dominien an die Kreisämter eingeliefert, und sodann von der Landesstelle an die höchste Böhmerde eingeschickt werden, Dabei sind alle Dominien ernstlich zu erinnern, dasz bei der Ablassung der grösseren Teiche alle erforderliche Vorsicht genommen werden soll, damit nicht zur Zeit, wenn die Flüsse ohnehin stark anwachsen, durch Ablassung der Teiche – solange dieses nämlich ohne Gefahr grösserer Wasserschäden vermieden werden kann – schädliche Uiberschwemmungen verursacht würden. Nicht minder ist allen Teichgräbern, und Teichmeistern auf das schärfste einzubinden, dasz diese letzteren bei den betroffenen Kreisämtern von allen Beschädigungen, oder Mangelhaftigkeiten, die sie vermög ihres Handwerkes an was immer für einem Theile, als Dämmen, Zäpfen, Röhren, Galte, Fludern, Schleissen u. d. gl. der ihnen bekannten Teiche wissen, getreuliche Anzeige zu machen, die Kreisämter aber diese Angabe dem nach und nach aufzunehmenden tabellarischen Entwurfe beizurücken haben. Hofdekret vom 10. November 1785.“⁸⁹⁶

Na základě dvorského dekretu z 10. listopadu 1785 bylo rozhodnuto o pořízení soupisu rybníků. Důvodem bylo sestavení přehledy pro vodopolicijní účely. Soupisy měly být zhotoveny podle příložených formulářů a z jednotlivých panství doručeny nejpozději do konce dubna 1786 na krajské úřady, a odtud z jednotlivých zemí poslány nejvyšším úřadům. Kromě toho se mělo při vypouštění větších rybníků dbát opatrnosti a nevypouštět je v době, kdy jsou řeky rozvodněné, aby skrze vypouštění rybníků nedošlo ke způsobení škod a povodní. Dále byli vyzváni ke spolupráci všichni rybníkáři a rybníční mistři, aby hlásili dotčeným krajským úřadům všechna poškození nebo nedostatky, na svých dílech, na hrázích, čepech, rourách, kanálech a stavidlech, o kterých vědí. Krajské úřady měly dále tyto závady evidovat.

⁸⁹⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 51.

⁸⁹⁶ *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph II für die k.k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1785, svazek 8, oddíl 2, s. 247-248*, dostupné online: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=hvb&datum=1785&size=45&page=357> (cit. 10.9.2022).

Nyní si popíšeme, jak provádění výše uvedeného dvorního dekretu probíhalo v praxi, a to na příkladu seznamů zaslaných z jednotlivých panství na území Kouřimského a Čáslavského kraje. Seznamy z krajů nacházejících se v Čechách nalezneme ve fondu Českého gubernia uloženém v Národním archivu ČR. Součástí zmíněného dvorského dekretu byl formulář, podle kterého jednotlivá panství soupisy pořizovala. Soupis se pořizoval za jednotlivé panství. Panství bylo blíže specifikováno, tj. v jakém kraji se nachází, a dále v něm byl uveden seznam lokalit (osad, obcí). Ke každé lokalitě se dále uvedl počet rybníků a jejich vlastnosti, tj. zda se jednalo o rybník určený k chovu ryb, nebo mlýnský rybník, případně tzv. Schwemmteiche. U každého rybníku se uváděl jeho přibližný obvod v mužských krocích,⁸⁹⁷ dále střední a největší hloubka (ve Vídeňských stopách). Dále zda rybníkem prochází koryto nějakého potoka (vč. názvu). Další charakteristikou rybníka bylo, zda se nachází mimo koryto hlavního toku nebo zda je z něho napájen kanálem, případně zda je napájen pouze z „živých pramenů.“ Kromě dosud popsaných znaků musely vrchnosti uvést, zda je rybník opatřen přepady, stavidly nebo splavy, jak vysoká a silná je hráz (ve Vídeňských stopách). A konečně zda a jaká poškození a vady rybníkáři a rybníční mistři u daného rybníku uváděli.

Tabulka 10 Údaje evidované v soupisu rybníků

Kraj	Místo	Počet rybníků a jejich účel	Přibližný obvod	Hloubky	Napájecí potok	Přívodní kanál	Vznik z pramenů	Přepady, stavidla, splavy	Parametry hráze	Zjištěná poškození a nedostatky
------	-------	-----------------------------	-----------------	---------	----------------	----------------	-----------------	---------------------------	-----------------	---------------------------------

Máme-li popsat, jak probíhal soupis v Čáslavském a Kouřimském kraji,⁸⁹⁸ můžeme nahlédnout do konkrétních soupisů z vybraných panství. Jako první uvedme panství Umonín a Křesetice, kde bylo v soupisu evidováno celkem 31 rybníků, z čehož 8 bylo užíváno k chovu ryb, 8 sloužilo k pohonu mlýnů a zbylých 15 bylo označeno jako Schwemmteiche (k zadržování vody). Nejvíce rybníků jsme na tomto panství mohli nalézt na území vsi Opatovice (dnes Opatovice I.).⁸⁹⁹ Ačkoli v hlavní rubrice nejsou rybníky pojmenovány, jejich pojmenování vyplývá buď z mapy 1.vojenského mapování, nebo z rubriky obsahující informaci o přítoku vody. Stav rybníků byl vyhodnocen jako dobrý. Jednalo se o rybníky Velký (Mlýnský), Nový, Vačkář, Pracný a Ještěrný.

⁸⁹⁷ ROUBÍK, F. *Úřední soupis rybníků v Čechách z r. 1786*. In: *Věstník Československé akademie zemědělské* 13, 1937, s.882–889.

⁸⁹⁸ Národní archiv ČR, fond České gubernium – Publicum, inv.č. 2170, sign. 53/23, Soupis rybníků – Kouřimsko, kt. 1288

⁸⁹⁹ Opatovice I, okres Kutná Hora, Středočeský kraj, Česko

Na nedalekém panství Malešov se nacházelo celkem 39 rybních rybníků, 3 mlýnské rybníky a 7 k zadržování vody. K největším patřily rybníky Světlík, Hamerský a Hut'ský.⁹⁰⁰

Rovněž v hospodářských řádech a instrukcích nalezneme v 18.století konkretizovaný zákaz rybolovu ve vrchnostenských vodách. Jako příklad lze uvést Poddanský řád pro panství Smiřické z roku 1707, který stanovil v Čl.11 následující: „*V rybnících, poltrubích, struhách, řekách a potocích chytáním ryb, rakův, bobrův a vyder, pod skutečnou pokutou...*“

V absolutistickém období nevznikala na našem území, stejně tak jako v rakouských zemích ještě samostatná literatura o vodním právu. Na vodoprávní literaturu byly poměrně bohaté německé země. Z evropské vodoprávní literatury je možné připomenout dílo *Abhandlungen von dem Wasserrechte*, vydané v Halle roku 1789, jehož autorem byl Franz Ludwig Cancrin.

Významným pramenem pro dokreslení právních vztahů k vodám v absolutistickém období, před rokem 1811, jsou také katastry. Po třicetileté válce je využitelná, byť ne v rozsáhlém měřítku, zejména Berní rula (Čechy) a Lánové rejstříky (Morava). Větší množství údajů týkajících se právních vztahů k vodám vyplývá z katastrů pořizovaných v 18.století, nejprve z Tereziánského katastru. Nejvíce informací o rybnících a drobných vodních tocích, jakož i o mlýnech se dozvídáme v Josefském katastru. Jako příklad uveďme výňatek z katastrální obce Pučery s přivtělenou vsí Pod'ousy:

Nro. topografického pořádku	Jméno držitele gruntu, i samého gruntu. Nro.domu.
	<u>První položení</u> <u>Místní plac přivtělený vesnice Podiausy.</u>
315.	V tom placovním místě se vynachází Panský rybník, který podle příležitých polí se vyznává
368.	Rybník Panskej Wotrubovský
369.	Chobot neb Louka panská téhož rybníčku

⁹⁰⁰ Národní archiv ČR, fond České gubernium – Publicum, inv.č. 2170, sign. 53/23, Soupis rybníků – Čáslavsko, kt.

405.	Panský rybník Krsovec (...)
406.	Louka panská v chobotu téhož rybníka

Podobně jako ve stavovském období, byly i v absolutistickém období spory o pozemky, které měly být zatápěny rybníky, nebo o pozemky, které zůstaly po zrušení rybníka. První situace se zpravidla vyskytovala po třicetileté válce, kdy byly znovuobnovovány některé rybníky. Naopak druhý případ byl velmi častý ve 2.polovině 18.století a na počátku 19.století, kdy docházelo k hojnému rušení rybníků.⁹⁰¹

Jistou část vodoprávních sporů z tohoto období tvořily spory mezi poddanými a jejich vrchnostmi, případně jinými vrchnostmi. V roce 1782 proběhl spor mezi obcí Očihov a sousední vrchností, která provedla zvýšení jezu, a očihovští trpěli škodami způsobenými vodou.⁹⁰² Dalším typem sporů mohlo být poškození mlýna zřízením jiného provozu nad mlýnem, například bělidla.⁹⁰³ Škody mohly poddaným vzniknout i tehdy, pokud jedna vrchnost zřídila vodní příkop pro odvádění vody z bývalého rybníka, a voda se z příkopu rozlévala na poddanská pole.⁹⁰⁴ Jiné spory se mohly týkat určení vlastnictví rybníka jako takového, případně vyloučení poddaného z užívání z rybníčních břehů, které mu byly dříve přiznány, dále zvýšení činže z mlýna, případně odebrání samotného mlýna. Je zajímavé sledovat, že značné množství sporů vznikalo z důvodu, že vrchnost odmítala mlynářům opravovat jezy, ačkoli to bylo její povinností. V roce 1785 byl mlynář Adam Fischer sehnán vrchností z mlýna pro dluhy, nicméně mlynář se bránil tím, že zadlužení způsobila vrchnost neopravením jezu.⁹⁰⁵ Spory nevznikaly jen kvůli opravám jezů, ale také náhonů, rybníků a splavů.⁹⁰⁶ V roce 1808 proběhl spor, kdy si poddaní stěžovali na svou vrchnost, protože jim odpírala zavlažování jejich luk z vrchnostenského potoka.⁹⁰⁷ Časté byly také spory, kdy vrchnost zrušila své rybníky bez ohledu na to, že se pod nimi nacházel mlýn, který byl závislý na odběru vody z rybníků.⁹⁰⁸

⁹⁰¹ HURT, Rudolf. *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1960, svazek 1, s. 258 an.

⁹⁰² KOČÍ, záznam č. 390.

⁹⁰³ KOČÍ, záznam č. 404.

⁹⁰⁴ KOČÍ, záznam č. 428.

⁹⁰⁵ KOČÍ, záznam č. 576.

⁹⁰⁶ KOČÍ, záznam č. 643.

⁹⁰⁷ KOČÍ, záznam č. 610.

⁹⁰⁸ KOČÍ, záznam č. 787.

Na závěr výkladu o absolutistickém období (do roku 1811) pohovořme krátce o procesu vzniku kodifikace soukromého práva. Celá 2.polovina 18.století se nesla ve znamení příprav nového, jednotného kodexu soukromého práva. Je nutné říci, že Rakousko nebylo v tomto směru výjimkou, obdobné práce probíhaly již v Bavorsku a Prusku. Celý proces započal roku 1752, kdy Marie Terezie pověřila komisi zpracováním návrhu kodexu. Práce trvaly až do roku 1766, kdy byl panovníci přeložen tzv. Codex Theresianus, zakládající se na osvícenských a přirozenoprávních principech. Z hlediska vývoje vodního práva je nutné zmínit, jak se vodoprávní problematika odrážela v tomto procesu, resp., jak byly normy vodního práva v návrhu reprezentovány.

Lze konstatovat, že vodoprávní materie je obsažena v Theresianu pouze v omezené míře, a to v Hlavě 5., pojednávající o příbytu nebo přírůstku, a dále v Hlavě 24., která pojednává o pozemkových služebnostech. Je zde zdůrazněno, že přirozený přírůstek je možný pouze v tekoucí vodě (řeky, potoky a jezera s přirozeným přítokem a odtokem). Naproti tomu k přirozenému přírůstku nemůže dojít u „stojatých“ jezer, bažin a rybníků. Lze ho také odůvodnit pouze v případě veřejných vod, nikoli vod soukromých. Pokud například voda odplaví velký kus země na cizí pozemek, stává se vlastníkem této země vlastník pozemku, vlastníkovi odplavené země má ale příslušet náhrada.⁹⁰⁹

⁹⁰⁹ ALMER, Daniela. *Die entwicklungsgeschichtliche Darstellung des Wasserwirtschaftsrechtes im europäischen Kontext*. Graz, 2015, s. 29-36.

8. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1811 do roku 1869

„Již roku 1865 umínil jsem sobě důkladněji proskoumati „vodní právo“, které, jak jsem tenkrát ze všelijakých pojednání v časopisech, ba i z debat na sněmích viděl, pro naši vlast převelkou důležitost míti se zdálo. Porovnával jsem s tímto rozjímáním také národo-hospodářské poměry naše a snadno mi lze bylo shledati, že za příčinou nedostatku zákona dosud pohrdáme pokladem svého vodstva, hojného, silného a mrvného.“ (Karel Jičínský, Vodní právo, Předmluva)

„Byl jsem pokročil již dále v díle svém, když „právnícká jednota v Praze“ poctu vypsalala na sepsání pojednání „o právu vodním, přihlížejíc k jeho historickému vývoji a k nynějšímu stavu zákonodárství domácího a cizozemského...“ (Karel Jičínský, Vodní právo, Předmluva)

Výklad o vývoji vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou jsme přerušili v absolutistickém období, v roce 1811, kdy došlo k přijetí Všeobecného občanského zákoníku. Jedná se o předpis natolik přelomového charakteru, že pojednáme o zbytku absolutistického období (tedy do roku 1848) v samostatné kapitole. Cílem této kapitoly bude pokrýt výklad o vodním právu a právních vztazích spojených s vodou v letech 1811 až 1869.⁹¹⁰ Stěžejním procesem tohoto období je zrod soustavy rakouského ŘVZ a zemských VZ, přijatých v letech 1869-1870. Zcela v závěru období, o němž pojednává tato kapitola, vznikla první rozsáhlá práce o českém vodním právu, Vodní právo Karla Jičínského.

V rámci výkladu o českém vodním právu a právních vztazích spojených s vodou v letech 1811-1869 lze vymezit několik dílčích časových úseků:

- a) léta 1811 až 1848
- b) léta 1848 až 1869

Období let 1811 až 1848 je ještě obdobím, které se v našich zemích vyznačuje trváním absolutismu a existencí poddanského vztahu.⁹¹¹ Poddaní však již nejsou nevolníky.⁹¹² V tomto období již s největší pravděpodobností mezi prameny vodního práva nepatří vodoprávní normy obsažené v Obnovených zemských zřízeních (z let 1627 a 1628, v příslušných zněních včetně Deklaratorií a novel) a vodoprávní normy obsažené v Koldínových právech městských království

⁹¹⁰ Kapitola zahrnuje nejen zbývající část absolutistického období, ale i období mezi lety 1848-1869, které svým charakterem spadá již do období kapitalistického. Jedná se nejen o období bouřlivého rakouského ústavněprávního vývoje, zahrnujícího i období tzv. Bachovského absolutismu.

⁹¹¹ K zrušení roboty došlo v Čechách dne 7.září 1848.

⁹¹² K zrušení nevolnictví došlo v roce 1781.

českého. Samozřejmě za předpokladu, že počítáme s tím, že je lze považovat za zrušené **Všeobecným občanským zákoníkem (ABGB)**. Vzhledem k tomu, že ani s přijetím ABGB nedošlo k zrušení všech ustanovení OZZ a Koldínova zákoníku, je nutné otázku platnosti vodoprávních ustanovení obsažených v OZZ a PMKČ posuzovat individuálně. Je však jisté, že Jičínský o platnosti zmíněných ustanovení před rokem 1869 nehovoří.

Po zániku patrimoniální správy také pozbývají svého původního charakteru hospodářské (poddanské) řády a instrukce. Tyto předpisy, zcela teoreticky, v některých svých částech, mohly v této době nabýt charakteru interních nařízení, zavazujících pouze úředníky a zaměstnance jednotlivých velkostatků, nikoli však v oblasti principů vodního práva.

S přijetím ABGB došlo k modernímu zakotvení občanskoprávní části vodního práva, čímž se završil téměř 60 let trvající proces vzniku moderního kodexu soukromého práva, který byl započat Marií Terezií v roce 1752.⁹¹³ Období nejen počátku, nýbrž i celého 19. století, se v Evropě vyznačuje vznikem a rozvojem velkých kodifikací občanského práva. Tyto kodifikace obsahovaly i množství norem, které lze označit za normy vodoprávní. Rakouský občanský zákoník následoval po francouzském zákoníku Code civile⁹¹⁴ vydaném v roce 1804.⁹¹⁵ Zmíněné kodifikace vycházely z idejí osvícenství, kterým v oblasti právního myšlení odpovídaly tzv. teorie přirozeného práva.⁹¹⁶ AGBG vycházelo z v Rakousku tehdy převládající racionalistické koncepce přirozeného práva. Jeho podoba byla výsledkem dlouhých bojů mezi představiteli racionalistické koncepce se zastánci koncepce feudální (feudálního práva).⁹¹⁷

Po roce 1811 dochází v oblasti občanskoprávní k vědecké stagnaci, neboť se mnozí badatelé domnívali, že pouze stačí občanský zákoník vykládat. V Rakousku (a tedy i našich zemích) nastává doba vědecky neplodné exegeze⁹¹⁸. K dalšímu rozmachu právní vědy dochází ve druhé polovině 19. století⁹¹⁹. V Rakousku badatelé navazují na německou historicko-právní školu,

⁹¹³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 1. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. 459 s. ISBN 978-80-7357-466-6, s. 36

⁹¹⁴ Vypracovaný pod vlivem Rousseauovy přirozenoprávní koncepce.

⁹¹⁵ Ke vzniku moderní německé kodifikace občanského práva naproti tomu dochází až v roce 1896.

⁹¹⁶ Podstatou přirozeného práva je...

⁹¹⁷ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 1...*, s. 37.

⁹¹⁸ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 1...*, s. 37.

⁹¹⁹ Centrum rozvoje právní vědy se nacházelo hlavně v Německu a ve Francii.

resp. vytvářejí její pozitivisticky transformovanou podobu.⁹²⁰ Českým představitelem tohoto nového směru byl zejména profesor Antonín Randa.⁹²¹

Rakouský obecný zákoník občanský (ABGB)⁹²² byl na svou dobu velmi pokrokovým právním předpisem. Navzdory některým ústupkům feudálnímu systému jej považujeme za předpis protifeudální. K jeho plnému uplatnění tak mohlo dojít až zrušení roboty a poddanství v roce 1848.

Všeobecný občanský zákoník (ABGB) hrál v tomto období vývoje vodního práva zcela podstatnou roli a jeho příslušné normy (§287, §§340-343, §364, §§407-413, §497,⁹²³ §854) tvořily občanskoprávní segment norem vodního práva. V ABGB také nacházíme dělení vod na veřejné a soukromé. Vodoprávní normy obsažené v ABGB svým charakterem umožňovaly v zásadě obecné užívání vod. Pro účely zvláštního užívání vod mohly být považovány za nedostatečné a vyžadovaly si přijetí dalších vodoprávních norem.

S přijetím ABGB (viz §287 ABGB) došlo k postupnému zániku starých státních a vrchnostenských regálních práv. ABGB obsahovalo úpravu vodoprávních služebností.

K zásadní proměně podmínek pro praktickou realizaci norem obsažených v ABGB došlo v polovině roku 1848. 7.září 1848 byl vydán patent o zrušení poddanství, pozemkové vrchnosti a roboty. Tato skutečnost si vynutila také změny v oblasti správy, konkrétně došlo ke vzniku rozvinutí moderní obecní samosprávy, a tím také k rozvoji právních vztahů spojených s obecním majetkem. Pro období po roce 1848 se stal základem právní úpravy obecního majetku §288 ABGB. Podle tohoto paragrafu obecní majetek zahrnoval několik složek, z nichž pro vodní právo má hlavní význam obecní jmění, které dále členíme na:⁹²⁴

- a) vlastní (volné) obecní jmění
- b) účelově určené obecní jmění⁹²⁵

⁹²⁰ V dalším období dominoval pozitivismus, reprezentovaný například profesorem Janem Krčmářem. Protikladem pozitivistické teorie byla normativní teorie, jejímž zakladatelem byl rakouský právník Hans Kelsen. Představitelem normativní teorie aplikované na občanské právo byl v Československu zejména profesor Jaromír Sedláček.

⁹²¹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. 1...*, s. 39.

⁹²² Vyhlášen císařským patentem z 1. června 1811 čís. 946 Sb. zák. justičních.

⁹²³ Právo vodovodu

⁹²⁴ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 244 s. ISBN 978-80-246-1497-7, s.23

⁹²⁵ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 24.

Cílem tohoto členění bylo rozlišit, zda s tímto jměním mohly obce nakládat zcela svobodně, nebo pouze v souvislosti s jeho konkrétním účelem. Do volného obecního jmění se, kromě jiného, řadily také rybníky a rašeliniště.

Součástí obecního jmění byly také tzv. spravedlnosti neboli jurisdikce, resp. užitečná práva.⁹²⁶ Ty často vycházely z historických kořenů. Typickým znakem pro ně bylo, že z nich obci plynuly užitky. Z hlediska vodního práva sem řadíme např. rybářská práva.

V souvislosti s vodním právem a obcemi hovoříme také o tzv. obecním statku. Obecní statek se dělil na:

- a) veřejný statek
- b) obecní statek v užším slova smyslu

Nejčastějším typem obecního statku⁹²⁷ v užším slova smyslu byly rybníky.⁹²⁸ V souvislosti s rybníky a dalšími vodami, které byly součástí obecního statku, se projevovala snaha dosáhnout změny charakteru tohoto obecního statku. Ten byl často („na oko“) proto převáděn do vlastnictví fyzickým nebo právnickým osobám za symbolickou částku.⁹²⁹ Z toho často vznikaly vleklé právní spory, anebo také právní spory spojené s vydržením. Přitom podle §1455 ABGB „*nemohl neoprávněný držitel věc vydržet, protože šlo o statek určený k veřejnému účelu.*“⁹³⁰

Jakkoli honební práva náležela „*až do roku 1938*“ mezi tradiční typ spravedlností, a byla tedy součástí kmenového jmění (včetně příjmů z nich plynoucích), byla práva fyzických a právnických osob na cizích pozemcích v českých zemích v roce 1848 zakázána, a nikdy tedy nebyla obecním statkem, maximálně se mohlo jednat o kmenové jmění určité obce.⁹³¹

O komunálním majetku rozhodoval od roku 1849 obecní výbor. Ten vytvářel inventáře majetku, do kterého se do části obsahující tzv. kmenové jurisdikce (spravedlnosti) a příjmy z nich, zapisovala také práva rybolovu a využití tekoucích vod a z nich plynoucí užitky.⁹³² Tyto inventáře však nesloužily k právním důkazům vlastnického práva,⁹³³ to bylo úkolem (v období až do roku

⁹²⁶ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 29.

⁹²⁷ Na základě zákona č.421/1919 Sb. z. a n. ze 17.července 1919 byly s účinností od 30.července 1919 nemovitosti tvořící obecní statek prohlášeny za kmenové obecní jmění.

⁹²⁸ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 31.

⁹²⁹ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 47.

⁹³⁰ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 48.

⁹³¹ MACENAUER, Josef, Samospráva obecní, Knihkupectví K.Winklera, Brno 1899, s. 658-664

⁹³² ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 51.

⁹³³ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 51.

1938) pozemkových knih.⁹³⁴ Inventáře také rozlišovaly, zda může rybníky, apod., užívat každý občan obce nebo jenom některé skupiny obyvatel.

Po roce 1850 dochází k redukci obecního statku, kam řadíme i rybníky, a uživatelé těchto obecních statků je mohli užívat pouze ke krytí nezbytných potřeb oprávněné osoby. Uživatelé rybníků, které byly součástí obecního statku, byli tak zatíženi povinností náhrady nákladů týkajících se těchto rybníků.⁹³⁵

Od 1. ledna 1850 vstoupila v platnost nová organizace postátněné veřejné správy. Jejím právním základem se stalo císařské nařízení z 26. června 1849, podle kterého se země dělily na kraje a kraje na okresy.⁹³⁶ Podle článku VIII. tohoto nařízení patřila k působnosti okresních úřadů také péče o vodní cesty a také „*působení při sporech o vodní právo a stavby*“.⁹³⁷ Okresní úřady také působily v záležitostech rybolovu, kdy v obvodu daného okresu dbaly na dodržování platných předpisů a nařízení. Zabývaly se také udržováním mostů a dohlížely na „*stav vodních děl*“, hlavně „*mlýnů, brodů a ochranných staveb*“.⁹³⁸

Pro další vývoj popisovaný v této kapitole není bez zajímavosti, že od 1. července 1849 bylo zahájeno vydávání Říšského zákoníku (ř. z.) a zemských zákoníků (z.z.). Období tzv. Bachovského absolutismu je ve znamení vzniku nových kodifikací a úprav důležitých odvětví právní vědy. Spadá sem například trestní zákoník z roku 1852 (č.117/1852 ř. z.). Pro vodní právo a právní vztahy spojené s vodou má však mimořádný význam horní zákoník z roku 1854 (č. 146/1854 ř. z.) a dále také živnostenský řád z roku 1859 (č.227/1859 ř. z.).

V roce 1860 vznikla stabilní úprava komunálního majetku. Obce v této době začínají ve větším měřítku pečovat také o otázky obecních kanalizací a také vodovodů. O dva roky později (1862) vydán rámcový říšský obecní zákon, na jehož podkladě bylo upraveno obecní zřízení v Čechách, na Moravě (1864) a ve Slezsku (1863).

Roku 1814 vydal František I. tzv. **Všeobecný mlýnský řád**, který lze považovat, na území, které po roce 1867 označujeme jako Předlitavsko, za přímého předchůdce vodních zákonů.

Musíme si však uvědomit, že před rokem 1869 byly v platnosti i některé dílčí právní normy (patenty, dvorské dekrety) vydané před rokem 1869. Řada z nich pocházela ještě z druhé poloviny

⁹³⁴ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 52.

⁹³⁵ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938...*, s. 60.

⁹³⁶ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy na Moravě a ve Slezsku v letech 1848-1948*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. 212 s. Monografie. ISBN 978-80-7418-195-5, s. 5.

⁹³⁷ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy...*, s. 7.

⁹³⁸ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy...*, s. 9.

18.století. Po roce 1811 postupně vznikaly nové zvláštní předpisy upravující jednotlivé podobory vodního práva. Stát a společnost si však uvědomovaly, zejména po roce 1835, nutnost potřeby vytvoření ucelené „kodifikace“ vodního práva. ABGB neřešilo otázku právní povahy nesplavných řek a potoků. Nesplavné toky byly označeny za veřejný statek až podle Všeobecného mlýnského řádu (dále jen VMŘ) z roku 1814.⁹³⁹

Do vydání VMŘ dále zůstávaly v platnosti některé jiné starší předpisy, omezující nebo určující soukromá práva (odst.8 uvozovacího patentu k ABGB).⁹⁴⁰

VMŘ zůstal v platnosti až do roku 1869. Upravoval otázku zvláštního užívání vody a vodoprávní otázky. Jednalo se však o předpis spadající do více právních odvětví. Odstranil mnohá vrchnostenská privilegia a rozšířil možný okruh subjektů oprávněných z vodního práva. Důležité je, že zavedl řadu principů typických pro moderní správní právo.⁹⁴¹ Jeho prostřednictvím došlo k rozšíření pravomocí státu a jeho orgánů na úkor pozemkových vlastníků (vrchností). Navzdory skutečnosti, že obsahoval řadu moderních prvků, měl VMŘ i negativní rysy, spočívající ve značné subjektivitě a malé nestrannosti při rozhodování vodoprávního orgánu, jakož i malé míře právní jistoty a oprávněného očekávání.⁹⁴² Od vydání mlýnského řádu v roce 1814 obsahovalo vodní právo také zásadu, že nedostatek koncese pro užívání vod nemůže být nahrazen vydržením let.⁹⁴³

„Žádná stavba mlýna, žádná změna řečiště (koryta vodního toku), přítoku nebo odtoku, jezu (hráze), stavidla, žádné zvýšení či snížení cejchu, prahu, stupně, žádné odvádění (vody) z řeky nebo potoka, žádné opevňování břehu nebo zahrazení, rovněž žádná změna mlýna v jinou provozovnu, nesmí být uskutečněna bez úředního povolení a bez předběžné dohody s těmi, jejichž zájmy tímto mohou být dotčeny.“⁹⁴⁴

„Každý má právo, řádným způsobem, žádat o zřízení nového podniku (provozu); politický úřad však má udělit žádané povolení pouze tehdy, pokud tím bude dosažen větší užitek pro veřejnost, a též pokud se to stane bez poškození těch, kteří sousedí s potokem nebo řekou, či bez

⁹³⁹ Mlýnský řád z 1.prosince 1814, č. 95 Sb. zák. pol.

⁹⁴⁰ „nařízení vyhlášená o věcech politických, komorních,....“

⁹⁴¹ Např. zásada slyšení stran před rozhodnutím o udělení vodního oprávnění.

⁹⁴² HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. xxxiv, 792 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3, s.360.

⁹⁴³ ČÍŽEK, s. 97.

⁹⁴⁴ ŠEVČÍK, J., *Vodní a rybářské právo: komentářem a judikatu rou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 423-424

*omezení dosavadního užívání vody a bez porušení nebo oslabení činnosti (výkonu) stávajících vodních děl.*⁹⁴⁵

V roce 1830 došlo k vydání dalšího vodoprávního předpisu, a sice tzv. **Dekretu o vodních stavbách**, upravujícího míru státních příspěvků na vodní stavby, ze kterých měl prospěch nejen stát, ale i soukromé osoby, kterým mohl být vyměřen příspěvek na společné náklady. Dekret o vodních stavbách byl doplněn dvorským dekretem ze dne 22. září 1831.⁹⁴⁶ Dekret o vodních stavbách zůstal v platnosti do roku 1869.

V roce 1842 došlo k úpravě vlastnického práva státu k ostrovům vzniklým ve splavných řekách, a sice dvorským dekretem č. 608/1842.⁹⁴⁷

Vodoprávní normy však v letech 1811 až 1869 nacházíme také v některých dalších předpisech, jako například Policejním řádu pro vesnické rychtáře a konšely (1830), nebo guberniálním nařízením č. 17415 ze dne 9. května 1829 a guberniálním nařízením č. 13102 ze dne 28. března 1835, týkajícím se výstavby jezů.

V roce 1854 byl vydán tzv. Vltavský řád plavební policie (č. 6/1854 z. z. č.), tedy zákon obsahující právní regulaci plavby na Vltavě.

Roku 1859 byla upravena otázka vyvlastnění pozemků za účelem plavby nebo pro plavební stavby, a to v nařízení č. 71 ř. z. ze dne 27. dubna 1859.

Zákonem č.44/1868 ř. z. byla uzákoněna trojinstančnost správy. Těmito 3 instancemi byly okres, země a stát. Kupříkladu na Moravě bylo zřízeno 30 okresních hejtmanství, ve Slezsku 7.⁹⁴⁸ V obvodu každého politického okresu bylo pak zřízeno několik soudních okresů. Na Moravě bylo také 6 statutárních měst, ve Slezsku 3. Do působnosti okresních hejtmanství po roce 1868 patřilo jednak rybářství, ale také záležitosti vodní (společně se silničními a stavebními). Okresní hejtmanství dohlížela na stav mlýnů, na stav ostatních vodních staveb na jejich vliv na břehy a

⁹⁴⁵ ŠEVČÍK, J., *Vodní a rybářské právo: komentářem a judikatu rou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 423-424

⁹⁴⁶ Sbírká politických zákonů, svazek 59, s. 188.

⁹⁴⁷ ROUČEK, František, ed. *Generální rejstřík ke Sbírce zákonů a nařízení s příslušnými výnosy a oběžníky všech ministerstev a Věstníku nařízení Reichsprotektora: zároveň všechny v Protektorátu Čechy a Morava platné zákony, nařízení, dekreta, vyhlášky atd. vyhlášené v Říšském zákoníku rakouském s příslušnými výnosy a oběžníky rak. ministerstev, Říšském zákoníku německém (díl I. i II.), Zemském zákoníku (věstníku) českém, moravském, slezském, Sbírce zák. Marie Terezie, Sbírce zák. Josefa II., Sbírce zák. Leopolda II., Sbírce zák. politických, Sbírce zák. soudních a ve sbírkách provinciálních: do 16. II. 1940.* Praha: A. Hubínek, 1940. [24], 440 s., s.322

⁹⁴⁸ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy...*, s. 11.

vody. V záležitostech vodních docházelo ke stýkání působnosti okresních hejtmanství s působností soudů. Okresní hejtmanství se měla zabývat pouze případy, ve kterých byl přítomen prvek veřejného zájmu.⁹⁴⁹

Zabýváme-li se zemskou politickou správou, pak vodní záležitosti byly projednávány v rámci zemědělské agendy (dozor nad vodními stavbami).⁹⁵⁰

Co se týká samosprávy, pak v samostatné působnosti pečovaly obce o zachování obecních mostů, bezpečnou a snadnou jízdu po vodách.⁹⁵¹

Do roku 1869 veřejná moc zásadním způsobem nezasahovala do úpravy vodoprávních poměrů.⁹⁵² Lze říci, že od nejstarších dob až do počátku 19. století měla veřejná moc pro tyto zásahy poměrně málo příležitostí – území dnešního českého státu bylo řidčeji osídleno. Než došlo k masivnímu rozvoji zemědělství a průmyslu, netrpělo území našeho státu zásadními nedostatky vody a vodních sil. Uživatelé vody z řad průmyslových závodů tak nestavěli vodoprávní problematiku do popředí zájmu státu a nevytvářeli pro veřejnou moc důvod k hlubšímu zásahu. Dalším důvodem byla také spíše převládající zemědělská činnost.

Přibližně od počátku 19. století začíná být voda daleko vzácnějším statkem, a tak stále častěji docházelo ke střetávání různých zájmů jednotlivých uživatelů vod. Nastala tak vhodná doba k vytváření právní úpravy užívání vody a povinnosti k obraně proti rušivým účinkům vod.⁹⁵³

Potřeba patřičné právní úpravy vodního práva se začala projevovat zvláště na počátku 2. poloviny 19. století, mj. také v důsledku zániku feudálního zřízení a patrimoniální správy v roce 1848. Situace v českých zemích (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) nebyla ojedinělá. Obdobné tendence se vyskytují ve všech zemích tehdejšího Rakouska, a dokonce i v Uhrách jsme svědky podobných snah.⁹⁵⁴

Se zrušením roboty souvisel také rozmach polního hospodářství. Tento jev vedl na řadě vodních toků, včetně Labe, k částečné likvidaci lužních lesů, které dříve tvořily „*doprovodnou vegetaci řeky*.“ Lidé tak ve velké míře začali získávat novou ornou půdu. Po roce 1860 pak ve

⁹⁴⁹ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy*..., s. 15.

⁹⁵⁰ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy*..., s. 22.

⁹⁵¹ SCHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy*..., s. 32.

⁹⁵² PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s., s. 4

⁹⁵³ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo*..., s. 4.

⁹⁵⁴ V roce 1840 byl v Uhrách vydán zákonný článek X/1840, o vodě a kanálech. Na tento a související zákonné články pak navázal v roce 1885 zákonný článek XXIII/1885, o vodním právu.

velkém docházelo k rozorávání luk, to zejména pro pěstování tehdy nově zaváděné zemědělské plodiny, cukrové řepy.⁹⁵⁵

Likvidace lužních lesů, přeměna luk a jejich porostů na ornou půdu si ve spojení s nepříznivými klimatickými podmínkami začaly vybírat svou daň v podobě zhoršujícího se stavu koryt vodních toků (řečišť). Řečiště byla zanášena splachy z rozorané půdy a staré dřevěné pevné jezy při zvýšených vodních stavech nadměrně vzdouvaly vodní toky. To způsobilo, že zejména některé oblasti byly po roce 1878 sužovány ničivými povodněmi (např. Polabská nížina).⁹⁵⁶

Za výraznou slabinu českého práva považoval Jičínský skutečnost, že se některé obory práva vůbec nevyvinuly, anebo pokud se vyvinuly, tak stranily pouze určitým skupinám obyvatel, zatímco jiné utiskovaly. Takovou situaci spatřoval i ve vodním právu.⁹⁵⁷ Jičínský také konstatoval, že „*systematické a všeobecné vodní právo*“ je až produktem moderní, osvětlené doby. Historické české vodní právo charakterizuje jako boj „*hospodářského vodního práva*“ s právem mlynářským, práva mlynářského s právem obchodním, a také jako boj soukromých vodních práv se svrchovaným právem státu nad vodami. Z hlediska novodobého vodního práva se pak kloní k myšlence, že nelze setrvávat na dělení vodního práva na jednotlivé, vzájemně oddělené oblasti. Tyto oblasti mohly mít pouze teoretický a vědecký význam. Naopak v reálném životě bylo podle Jičínského nutné, aby se jednotlivé oblasti vodního práva propojovaly, a nebyly prosazovány izolovaně, jednostranně.

V dějinách českého vodního práva prosazovaly se tři obory, nebo přístupy:

- Obor právní
- Obor regální
- Obor národohospodářský

Zastoupení těchto tří přístupů bylo v různých údobích vývoje českého vodního práva různé. Podle Jičínského se čistě právní přístup k vodnímu právu prosazoval v právu římském. Ve středověku pak přístup regální. A konečně v moderní době (60. léta 19. století) se prosazoval systém národohospodářský. Jakkoli české vodní právo podle Jičínského vycházelo z práva soukromého, byla to nakonec právní povaha vody, která posunula tento obor více směrem k právu veřejnému.

⁹⁵⁵ TREJTAR, Karel a kol. *Střední Labe*. 1. vyd. Praha: SZN, 1978. 236 s., s. 15

⁹⁵⁶ TREJTAR, Karel a kol. *Střední Labe*. 1. vyd. Praha: SZN, 1978. 236 s., s. 15

⁹⁵⁷ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 1.

Soukromé právo se snažilo přidělit každý statek, každou věc, konkrétnímu majiteli.⁹⁵⁸ Právě tento proces se v případě vod ukázal jako nedostatečný – podobně jako tomu je u vzduchu nebo světla.

Římské vodní právo se omezovalo na jednání s jednotlivci a na právní vztahy dotýkající se jednotlivých pozemků. Pracovalo s vodou tekoucí a stojatou, nicméně nerespektovalo podle Jičínského skutečnost, zda vodu, ze své podstaty, lze někomu udělit, anebo ne. Římské vodní právo dle Jičínského setrvalo na zásadách práva soukromého, a jeho systém byl doplňován soustavou právních fikcí a domněnek, aniž by se obracelo k principům veřejného práva. Nicméně i v římském právu nalezneme pravidla vykazující veřejnoprávní prvky („*která duchem sociálním proniknuta jsou*“). Veřejnoprávní prvky nalezneme například v úpravě mytí, koupání, brodění a plavbě. Naopak v zemědělství, polním hospodářství a průmyslu dominoval v římském právu soukromoprávní rys. Je zajímavé sledovat, že Jičínský sice uznává kvality římského vodního práva, ale nechce respektovat jeho závěry jako zdroj při tvorbě moderní právní úpravy. K tomu uvádí Jičínský, že „*pojmy vodního práva se týkající v něm jsou nadmíru nejasné, pravidla zapletena a promíchána. Stalo se, že někteří ji pro naši legislativní potřebu nadmíru vychvalují, jiní zase úplně zavrhnou.*“⁹⁵⁹

Středověké vodní právo byla postavena na regálním principu, zohledňujícím hlavně finanční aspekty. Tento princip popíral soukromoprávní aspekty vyplývající z římského práva. Regální princip byl založen na soukromém právu vladaře, nejvyššího zeměpána, který si přisvojoval vlastnictví k vodám jako takovým, o jemuž příslušelo právo udělovat práva k vodám ostatním osobám. V této době se hovoří o konceptu *usus communis aquarum*. V regálním právu uděloval panovník právo k užívání vod buď za odměnu, darováním, anebo za peněžitou sumu. Tento systém je výrazem feudálního uspořádání. Z hlediska soukromého práva byl panovník považován za nejvyššího majitele vod. Nicméně právě i tato koncepce umožnila v pozdější době posun k veřejnoprávnímu charakteru vodního práva.⁹⁶⁰

Jičínský, ale obecně i moderní vodní právo 2.poloviny 19.století zastávali názor, podle kterého mělo být vodní právo postaveno na národohospodářském principu. Národohospodářský princip jako jediný podle Jičínského vycházel z přirozené podstaty vody jako fyzikálního tělesa, a také nejlépe vyhovoval potřebám jednotlivců, ale i celé společnosti. Národohospodářský princip neuznával princip soukromého vlastnictví k vodám, a jako základ bral všechny osoby, a každému

⁹⁵⁸ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 2.

⁹⁵⁹ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 4.

⁹⁶⁰ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 4-5.

jednotlivci tak uděloval jednotlivá práva k užívání vod. Tímto způsobem mělo být docíleno nejhospodárnějšího využívání vodních sil. Jičínský se domníval, že taková realizace vodních práv může být provedena pouze po vytvoření svébytného vodního práva, kdy vodní právo, jako obor práva veřejného, umožní realizaci soukromých práv. Nikoli tak, že dosavadní soukromá vodní práva vytvoří rámec pro realizaci vodoprávních norem veřejnoprávního charakteru. Neboť se vycházelo z předpokladu, že budou-li vázány vodní síly soukromými právy, bude jejich realizace závislá pouze na vůli jejich držitele, a tedy že mnohé vodní síly zůstanou ladem, nevyužity, nebo nevyužity dostatečně, jak by si toho zasloužily potřeby národního hospodářství.

Skutečnost, že si římské právo vystačilo s většinovým soukromoprávním charakterem vodního práva, byla zapříčiněna také tím, „že je potřeba vody tolik netísnila.“ Naopak hospodářský život 2. poloviny 19. století již vyžadoval co nejlepší využití i sebe menší vodní síly.⁹⁶¹

Za výrazný nedostatek českého vodní práva před rokem 1869 považoval Jičínský skutečnost, že Všeobecný občanský zákoník nedoznal té změny, aby se jeho vodoprávní normy přiklonily k teorii, podle které je voda přirozeně svobodná a všeobecná, a tedy, že nezaznamenalo onen pomyslný posun k veřejnoprávnímu charakteru vodního práva.⁹⁶²

Tabulka 11 Prameny vodoprávní úpravy obsažené v Právech městských (podle J. Štěpána), porovnání s ABGB (1811)

Článek PMKČ	Obsah ustanovení	Inspirační zdroje	Paragraf ABGB
K26	Neopatřování žlabů	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	§ 489
K28	Nečistoty lití, voda dešťová	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	
K29	Průsaky nečistot u společné zdi, kladení trub k vedení vody	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	§ 854
K30	Společné užívání a údržba studnice a žlabů	Sent. 212, odst. 3 poč. (na k.)	§ 854
K36		(J. Štěpán zdroje neuvádí)	

⁹⁶¹ JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 5.

⁹⁶² JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo*, s. 6.

K38	Stavba toalet	Sent. 210, 211; Sob.pr. B110; Pr.kn.stm. 168 poč.; SSp II, 51,1	
K42	Služebnost okapu	Sent. 617, odst. 7 poč.; D 8,4,12	§ 475, § 489, § 490
K43 <u>v.1</u>	Vztah výše a níže položeného pozemku; voda tekoucí, voda dešťová; svobodný průtok; zadržování vody a náhlé pouštění	Sent. 79; D 39,3,2 pr.	
K43 <u>v.</u> <u>2, 3</u>		D 39,3,1,22	
K44	Služebnosti při gruntech městských	Sent. 80, odst.2; D 8,2,2	§ 475, § 476
K46		D 8,1,1	
K47	Služebnosti venkovské	D 8,3,1 pr.; Inst. 2,3 pr.	§ 477
K48 <u>v.1</u>	Právo k vodě; přístup ke studnici (Vodu kdo vážit může, ten i k studnici jít může)	Sent. 81, věta 1; D 8,3,3,3	§ 496
K49	Trvání služebnosti; její obnova; vyschnutí studny	Sent. 81, věta 2; D 8,3,34,1; D 8,3,35	§ 496
L2 <u>v.2</u>		D 8,3,8	
L3 <u>v.1</u>	Svádění dešťové vody	D 39,3,1,1 stř.	
L3 <u>v.3</u>		Sent. 79; D 39,3,1,11 na k.	
L4	Změna toku vody po pozemku (Vodní tok aneb voda nápadní)	ZZ L50 (VZZ 1564)	
L5	Voda dešťová na cizí grunt (Voda dešťová padá-li na grunt cizí)	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	§ 489, § 490
L6	Vody tokem nečistot na druhého nesháněj	(J. Štěpán zdroje neuvádí)	§ 475, § 477
L8		(J. Štěpán zdroje neuvádí)	

L16		(J. Štěpán zdroje neuvádí)	§ 494
N24		(J. Štěpán zdroje neuvádí)	
Q1⁹⁶³	Psych	ZZ L43 (VZZ 1564)	§ 383 (ev. § 477)

Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 byl vyhlášen císařským patentem č. 946 Sb. zák. just., z 1.6.1811. Popišme si nyní jednotlivá ustanovení, která lze v ABGB označit jako vodoprávní. V § 287 je obsažena definice pojmu obecný (veřejný) statek. Zahrnují se do něj mj. silnice, veletoky, řeky, přístavy a mořské břehy.⁹⁶⁴ Zásada obsažená v § 287 je podle názoru Koženého obdobou principů obsažených v Obnoveném zřízení zemském, v artikulu Q40 („...každý může své dříví na Labi a jiných řekách plaviti, kam mu libo, avšak hrázím pánů pozemností nesmí činiti škody...“), a artikulu Q46 („...každý může vodu, která skrze jeho pozemek teče, ku své potřebě podle libosti vésti, toliko musí, když ji byl vedl po svých pozemnostech, zase tam vésti, odkud z jeho pozemku vytéká a tak ji přivést ve starý dřívější tok...“). V souvislosti s těmito artikuly zmiňuje také nařízení z 24. září 1751 obsahující obdobné ustanovení.⁹⁶⁵

V § 340 se týká ochrany práv držitele nemovité věci nebo věcného práva před svémocnými novotami v podobě vodního díla.⁹⁶⁶ § 341 navazuje na § 340 a týká se povolení zatímního

⁹⁶³ Článek W5 v Obnoveném zřízení zemském.

⁹⁶⁴ „**§ 287** - Věci, které jsou všem členům státu ponechány ku přivlastňování, slovou věci ničí. Ony, kterých se jim dovoluje jen upotřebiti, jako: silnice, veletoky, řeky, přístavy a břehy mořské, slují obecný čili veřejný statek. Co je určeno ke krytí státních potřeb, jako: mincovní nebo poštovní a jiné regály, komorní statky, horní a solné doly, daně a cla, nazývá se státní jmění.“

⁹⁶⁵ KOŽENÝ, Božislav. *Obecný zákonník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující: doplněn příslušnými zákony*. V Praze: Höfer a Klouček, 1898, s. 156.

⁹⁶⁶ „**§ 340** - Je-li držitel nemovité věci nebo věcného práva prováděním nové budovy, vodního díla nebo jiného díla ve svých právech ohrožen, aniž se byl stavitel podle předpisu obecného soudního řádu proti němu ochránil; jest ohrožený oprávněn žádati na soudě zákaz takové novoty a soud je povinen věc tu co nejrychleji rozhodnouti.“

pokračování ve stavbě.⁹⁶⁷ Podle § 342 se ustanovení o (vodních) stavbách použijí i při boření.⁹⁶⁸ § 343 upravoval možnost žádat o soudní zajištění v případě hrozící škody.⁹⁶⁹

Mimořádně důležitý je, a to i z hlediska dalšího vývoje, § 365, obsahující základ právní úpravy vyvlastnění, tedy i vyvlastnění ve vodoprávních záležitostech. Vyvlastnění bylo možné pouze v případě, že toho žádalo obecné dobro. Toto postoupení úplného vlastnictví věci muselo být provedeno oproti přiměřenému odškodnění.⁹⁷⁰ § 382 obsahoval právní úpravu nabývání vlastnického práva přivlastněním věci ničí.⁹⁷¹ Navazující ustanovení § 383 se mj. týkalo rybolovu a trestání pytláků. Právní úprava však nebyla obsažena v ABGB. Ustanovení v případě lovu ryb odkazovalo na politické zákony. Trestání pytláctví bylo vyhrazeno trestním zákonům. V době přijetí ABGB se jednalo hlavně o trestní zákoník z roku 1803, později o trestní zákoník z roku 1852.⁹⁷²

Z hlediska vodoprávních norem následují dvě ustanovení týkající se ostrovů. Lze říci, že právní úprava ostrovů představuje tradiční segment vodního práva, a to již od dob Římské říše. V době vzniku moderních kodifikací soukromého práva zažívá svou renesanci. Právní úprava ostrovů byla obsažena také v návrzích zákoníku Codex Theresianus. Z platných zahraničních kodexů lze uvést například Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis z roku 1756. Historicky ji nalezneme také v Saském zrcadle. Z českých právních předpisů lze zmínit ustanovení S4 Svatováclavské smlouvy (1517). § 407 upravuje vznik ostrova uprostřed vody. Pokud ostrov

⁹⁶⁷ „**§ 341** - Až do rozhodnutí o věci nemá soud zpravidla povolit pokračování ve stavbě. Jen v případě blízkého, zjevného nebezpečství, nebo když dá stavebník přiměřenou jistotu, že věc chce v předešlý stav uvést a škodu nahraditi, zákazce však v poslednějším případě žádné podobné jistoty za následky svého zákazu neposkytne, povolí se zatím pokračování stavby.“

⁹⁶⁸ „**§ 342** - Co jest v předcházejících paragrafech při novém vedení stavby nařízeno, jest použití i při boření staré budovy nebo jiného díla.“

⁹⁶⁹ „**§ 343** - Může-li držitel věcného práva dokázati, že již zřízená cizí stavba nebo jiná cizí věc je na spadnutí a jemu hrozí zjevná škoda, jest oprávněn soudně usilovati o zajištění, nepostaral-li se již politický úřad jinak dostatečně o veřejnou bezpečnost.“

⁹⁷⁰ „**§ 365** - Žádá-li toho obecné dobro, musí člen státu za přiměřené odškodnění i úplné vlastnictví věci postoupiti.“

⁹⁷¹ „**§ 382** - Věci ničí mohou býti přivlastněním nabývány všemi členy státu, pokud toto oprávnění není omezeno politickými zákony, nebo pokud některým členům státu nepřísluší přednostní právo přivlastnění.“

⁹⁷² „**§ 383** - To platí zvláště o chycení zvířat. Kdo má právo honiti nebo ryby lovit; jak se má předejiti přílišnému vzcházení se zvěře a jak má býti škoda zvěří způsobená nahrazena; jak se má zabrániti kradení medu, které se děje cizími včelami; jest ustanoveno v zákonech politických. Jak mají býti trestáni pytláci, jest určeno v zákonech trestních.“

vznikne, byli vlastníci pozemků ležících na břehu vodního toku podél ostrova si ostrov přivlastnit dvěma stejnými díly a rozdělit podle délky svých pozemků. Pokud ostrov vznikl blíže pouze v jedné polovině řeky blíže břehu, měl na něj nárok pouze vlastník bližšího pobřežního pozemku. V roce 1842 bylo toto ustanovení doplněno o část, podle níž ostrovy ve splavných řekách byly vyhrazeny státu.⁹⁷³

Následující § 408 se zabýval vznikem tzv. dočasných ostrovů, tedy těch, které vznikly vyschnutím vodního toku nebo rozdělením vodního toku na několik menších proudů, anebo ostrovů, které vznikly zaplavením okolních pozemků. U těchto ostrovů zůstávala zachována práva předchozího vlastnictví.⁹⁷⁴ Paragraf 409 hovořil o opuštění řečiště. V případě, že vodní tok opustil původní řečiště a vytvořil si nové koryto na okolních pozemcích, měli vlastníci těchto pozemků právo na náhradu plynoucí z opuštěného řečiště (ve formě pozemku), případně nárok na finanční náhradu vycházející z ceny opuštěného řečiště.⁹⁷⁵ Podle § 410 mohlo být opuštěné řečiště, kromě poskytnutí náhrady dle § 409 přiděleno také hraničícím držitelům břehů, podobně jako v případě vzniku ostrova (§ 407 ABGB).⁹⁷⁶ Ustanovení §411-412 patří rovněž k tradičním institutům vodního práva. §411 obsahuje právní úpravu náplavu („*Země, kterou voda znenáhla naplaví na břeh, náleží vlastníkovi břehu.*“). Související paragraf 412 obsahuje právní úpravu strže. Zároveň v něm byla stanovena prekluzivní lhůta k výkonu vlastnického práva ke strženému kusu země vrženému na cizí břeh („*Byl-li však značný kus země návaem řeky vržen na cizí břeh, pozbude k němu dřívější držitel svého vlastnického práva jen tehdy, když ho do roka nevykoná.*“).

K vodoprávním normám obsaženým v ABGB řadíme také §413, který zahrnoval oprávnění držitele pozemku upevňovat svůj břeh, aby ho voda ze sousedícího vodního toku neprotrhla. Důležitá byla také druhá část ustanovení, podle které nikdo nesměl zřizovat díla nebo porosty, které by měnily řádný tok řeky, nebo byly na újmu plavbě, mlýnům, rybářství nebo jiným

⁹⁷³ „**§ 407** - Vznikne-li uprostřed vody ostrov, jsou vlastníci pozemků, které na obou březích podél ostrova leží, výlučně oprávněni přivlastnit si vzniklý ostrov dvěma stejnými díly a rozdělit si sobě podle délky svých pozemků. Vznikne-li ostrov v jedné polovině vody, má naň vlastník bližšího břehu sám nárok. Ostrovy ve splavných řekách zůstávají vyhrazeny státu.“

⁹⁷⁴ „**§ 408** - Utvoří-li se ostrovy jen tím, že voda vyschne nebo se rozdělí na několik proudů anebo zaplaví pozemky; zůstávají práva předešlého vlastnictví nedotčena.“

⁹⁷⁵ „**§ 409** - Opustí-li voda své řečiště, mají především držitelé pozemků, kteří novým tokem vody škodu berou, právo, aby se jim z opuštěného řečiště nebo z jeho ceny dala náhrada.“

⁹⁷⁶ „**§ 410** - Kromě případu takového odškodnění náleží opuštěné řečiště hraničícím držitelům břehů, jakož je nařízeno o vzniklém ostrově.“

cizím právům. Pokud měla být podobná díla na vodním toku zřizována, mělo se tak dít pouze s povolením politického úřadu. Uplatnění tohoto ustanovení bylo velmi rozsáhlé. Z hlediska děl, která by byla na újmu plavbě, lze zmínit například odstranění vorové propusti jezu na splavné řece.⁹⁷⁷

Z dalších částí Všeobecného občanského zákoníku, pojednávajících o vodě, je třeba zmínit ustanovení o služebnostech. V §475 byla provedena typologie obvyklých domovních služebností. Z hlediska právních vztahů spojených s vodou jsou důležité především služebnosti popsané v bodech 6. a 7. Jedné se o právo vést okapovou rouru na cizí pozemek (6.) a právo lít tekutiny na sousedův pozemek nebo je po něm svádět (7.). Paragraf 475 lze označit za nástupce artikulů K42, K44 a L6 Koldínových Práv městských. Výše specifikované služebnosti, resp. služebnosti jim podobné, opravňovaly držitele (domu) k užívání sousedových pozemků k uvedenému účelu, a soused musel toto užívání snášet. Domovním služebnostem se věnoval také § 476 ABGB. Jedna ze služebností v něm uvedených umožňovala, aby majitel domu neodváděl vodu ze střechy svého domu na pozemek souseda, pokud by tento soused mohl použít k zavlažování zahrady nebo plnění nádob (cisteren), nebo mu tyto vody byly jinak užitečné. Předchůdce tohoto ustanovení lze spatřovat např. v artikulu K44 PMKČ.

Jiným typem služebností byly služebnosti polní, specifikované v § 477. S právními vztahy souvisejícími s vodou jsou spojeny 2 typy polních služebností, zejména právo čerpání vody a napájení dobytka, případně právo přivádět nebo odvádět vodu. Kromě těchto zmíněných činností také právo lovení ryb. § 489 definoval právo okapu, které spočívalo v oprávnění nechat stékat dešťovou vodu na cizí střechu, a to volně, nebo po žlabu (z okapu). Ustanovení dále hovoří o zvyšování střechy ve vztahu k výkonu práva okapu. Zahrnuje také povinnost včasného odklizení sněhu, jakož i údržbu (a čištění) žlabu.⁹⁷⁸ V § 490 bylo definováno právo na svod dešťové vody, které spočívalo v oprávnění svádět dešťovou vodu ze sousední střechy na svůj pozemek. Pokud k tomu bylo zapotřebí dalších zařízení, jako žlab, kádě apod., hradil náklady na tato zařízení

⁹⁷⁷ „**§ 413** - Každý držitel pozemku jest oprávněn upevniti svůj břeh, aby ho řeka neprotrhla. Nikdo však nesmí zřizovati taková díla nebo porosty, které by řádný tok řeky měnily nebo které by mohly býti na újmu plavbě, mlýnům, rybářství nebo jiným cizím právům. Vůbec může se něco podobného zřizovati jen s povolením politického úřadu.“

⁹⁷⁸ „**§ 489** - Kdo má právo okapu, může nechat stékat dešťovou vodu na cizí střechu volně nebo po žlabě; svou střechu může také zvýšiti; musí však učiniti taková opatření, aby se tím služebnost nestala obtížnější. Rovněž musí včas odkliditi mnoho napadlého sněhu, jakož i žlab určený k odtoku udržovati.“

oprávněný ze služebnosti.⁹⁷⁹ Jednalo-li se však o struhy a stoky, bylo jejich zřízení, jakož i krytí a čištění, podle § 491 ABGB, povinností vlastníka panujícího pozemku.⁹⁸⁰ Důležitý význam mělo také ustanovení § 494, které se týkalo udržování cest, mostů a lávek držiteli pozemků, jimž příslušelo jejich užívání. Podle § 494 se nicméně tato povinnost týkala také držitelů služebných pozemků.⁹⁸¹ Klasickým příkladem polní služebnosti bylo právo čerpat cizí vodu. Toto právo zahrnovalo i příchod k ní (§ 496 ABGB).⁹⁸² S vodou dále souviselo tzv. právo vodovodu (§ 497 ABGB), které zahrnovalo právo svádět vodu z cizího pozemku a vlastní pozemek, a opačně. Pokud měla osoba právo vodovodu, byla rovněž oprávněna zřídit k tomu potřebné trouby, žlaby a stavidla, a to na svůj náklad. Odběr vody se stanovoval mírou, která se řídilo potřebou panujícího pozemku, a nesměla být překročena.⁹⁸³ Vodoprávní problematiku nalezneme také v § 854 ABGB, kde se soukromé potoky a stoky, pokud jsou mezi sousedními pozemky, a mají charakter rozhrad, považují za společné vlastnictví, neprokáže-li se stanovenými způsoby opak.⁹⁸⁴ Poslední ustanovení týkající se vod nalezneme v ABGB v §1459, který zakotvuje neprohlášenost práva člověka nad jeho činy a nad jeho vlastnictvím (včetně užívání jeho vod), a dále výjimky z tohoto pravidla. Po přijetí ABGB došlo k vyjasnění práv vlastníků panství k vodám, které protékaly územím panství. Toto právo k řekám v zásadě nespočívalo ve vlastnictví jako takovém, nýbrž spíše v oprávnění vykonávat určité činnosti, které s vodami (řekami) byly spojeny, jako například v právu rybolovu, nebo právu provozovat přívozy. Patent o zrušení roboty ze 7.září 1848 neobsahoval žádné zmínky o otázkách vlastnictví k vodám, resp. k řekám tekoucím přes území panství nebo zemskodeskových statků. Stejně tak ani vyvazovací předpisy⁹⁸⁵ neprovedly zrušení

⁹⁷⁹ „**§ 490** - Kdo má právo sváděti dešťovou vodu ze sousední střechy na svůj pozemek, jest povinen, aby sám hradil náklady na žlab, kádě a jiná k tomu náležející zařízení.“

⁹⁸⁰ „**§ 491** - Je-li pro tekutiny, které se mají sváděti, potřebi struh a stok, musí je zřídití vlastník panujícího pozemku; musí je také řádně kryti a čistiti a tím ulehčovati břímě služebného pozemku.“

⁹⁸¹ „**§ 494** - K udržování cesty, mostů a lávek přispívají poměrně všechny osoby nebo držitelé pozemků, jimž přísluší jejich užívání, tedy také držitel služebného pozemku, pokud má z nich užitek.“

⁹⁸² „**§ 496** - S právem čerpati cizí vodu je dovolen i příchod k ní.“

⁹⁸³ „**§ 497** - Kdo má právo sváděti vodu z cizího pozemku na svůj anebo se svého pozemku na cizí, jest také oprávněn, aby na svůj náklad zřídil k tomu potřebné trouby, žlaby a stavidla. Míra těchto zařízení, která se nemá překročiti, určuje se potřebou panujícího pozemku.“

⁹⁸⁴ „**§ 854** - Brázdy, ploty dělané i samorostlé, ohrady, zdi, soukromé potoky, stoky, místa a jiné podobné rozhrady, jež jsou mezi sousedními pozemky, pokládají se za společné vlastnictví, ač nedokazují-li opak znaky, nápisy nebo jiné známky a pomůcky.“

⁹⁸⁵ KOŽENÝ, B. *Obecný zákonník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující: doplněn příslušnými zákony*. V Praze: Höfer a Klouček, 1898, s. 156.

těch vodních práv držitelů panství, která se týkala řek tekoucích po území jejich panství, a která nabyli na základě zákona. Podle § 71 ministerského nařízení z 27. června 1849 bylo možno očekávat vydání zákona, který by upravoval právní vztahy k vodám.

Vodoprávní otázky byly také do roku 1869 často předmětem rozhodování soudů. Řadu zmínek o právních vztazích k vodám nalezneme ve sbírkách soudních rozhodnutí, například sbírce Glasera-Ungera. Na tomto místě sluší zmínit rozhodnutí pojednávající o vztahu tzv. veřejných věcí a soukromého vlastnictví.⁹⁸⁶ Podle tohoto rozhodnutí bylo možno k jednotlivým částem veřejných věcí zřídit soukromá práva, včetně práva vodního. Toto právo vyplývalo se svrchovanosti státu a nemohla být tedy připuštěna žaloba soukromé osoby, která by se domáhala zachování dosavadního stavu a náhrady od státu.⁹⁸⁷ Jiné rozhodnutí se týkalo povahy zeměpanského darování panství i s řekami ze 17. století. Tímto darováním však vodní toky neztratily charakter veřejného statku.⁹⁸⁸

Z dalších předpisů týkajících se právních vztahů k vodám, spadajícím do období let 1811-1869 uveďme Guberniální vyhlášku z 28.března 1835, publikovanou pod č. 89 provinc. Sb. zák. král. čes., dále lesní zákon z 3.12.1852, č. 250 ř. z., a konečně horní zákoník, vyhlášený cis. pat. z 23.5.1854, č. 146 ř. z. Problematiky přívozů se týká Výnos českého místodržitele č. 27207 z 19.srpna 1855.

V dubnu roku 1825 došlo k vydání guberniálního dekretu č. 6684 (ze dne 18. dubna 1825 č. 6684), kterým se vyhlášoval dekret dvorské kanceláře ze dne 13. ledna 1825 č. 989⁹⁸⁹ o „zásadách, jimiž mají se úřady spravovati v příčině konkurence při stavbách vodních.“⁹⁹⁰ Tento předpis je důkazem toho, že stát jednoznačně preferoval plavbu před energetickým využitím vodních toků. V § 1 tohoto předpisu bylo stanoveno: „Na splavných řekách nesmí se zřídit žádná nová stavba bud' mlýn nebo jez, žádné odvádění vody z řeky, též žádné zahrazení bez předchozího povolení gubernia, ačkoli nebyla stavba shledána škodlivou a volné plavbě překážející.“⁹⁹¹

⁹⁸⁶ Výn. ze dne 21. prosince 1869 čís. 14392, **G. U. 3610**

⁹⁸⁷ KOŽENÝ, B. *Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující: doplněn příslušnými zákony*. V Praze: Höfer a Klouček, 1898, s. 157.

⁹⁸⁸ Výn. z 18. září 1860 č. 10589, **G. U. 1194**.

⁹⁸⁹ Provinzial Gesetz Sammlung, rok 1825, svazek VII, s. 78

⁹⁹⁰ Vorzeichnung bestimmter Grundsätze zum Benehmen der Behörden bei den Verhandlungen über die in der Konkurrenz mehrerer Interessenten ausführenden Wasserbaulichkeiten

⁹⁹¹ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo. Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 425

V §2 byla stanovena sankce za nedodržení ustanovení v §1: „*Kdo zřídí takovou stavbu bez předchozího povolení nebo jiným způsobem, než to bylo vyznačeno ve schváleném plánu, bude k tomu přidržen, aby ji beze všeho zase odklidil. Stejně následky stíhají toho, kdo provede při opravě jezu nebo jezové propusti zvýšení nebo vůbec změnu překážející plavbě.*“ Předpis dále stanovil povinnosti mlynářů a majitelů vodních děl při odchodu ledů. Povinností těchto osob bylo včas odstranit dřevěné hrazení propustí, tedy propusti vyhradit a nechat otevřené. Kromě toho zakazoval vhazování kamenů nebo jiných předmětů do splavného vodního toku, sloužícího plavbě. § 8 zakotvil povinnost údržby potahových stezek. V případě, že vodní dílo vytvářelo překážku v provozu na potahové stezce, bylo povinností držitele vodního díla potahovou stezku udržívat.

Roku 1830 vznikl guberniální dekret o zásadách řízení při stavbách vodních,⁹⁹² tzv. Wasserbaunormale).⁹⁹³ Tento předpis stanovil povinnost zhodnocení pozitivních a negativních účinků vodního díla ve vztahu k vynaloženým finančním nákladům. Rovněž bylo třeba vzít v úvahu další negativní účinky, které by nastaly, pokud by bylo upuštěno od plánované stavby. Účastníky řízení se stávaly jednak soukromé osoby, jejichž zájmy mohly být stavbou dotčeny, ale také orgány státní správy. Provedení vodního díla mělo být vázáno na rozhodnutí příslušného úřadu, v jehož působnosti se oblast vodních staveb nacházela. Tzv. Normál o vodních stavbách byl důležitý i z dalšího důvodu, a sice, že obsahoval právní úpravu financování a příspěvků na náklady vodních staveb. Pokud vodní dílo sloužilo pouze státním účelům, byly náklady na něj hrazeny ze státní pokladny. Do této kategorie staveb spadala zařízení pro potřeby říční plavby nebo voroplavby, případně vodní díla související se zajištěním břehů u hraničních vodních toků. Pokud vodní dílo sloužilo soukromým účelům, mělo být hrazeno osobami, které z něj měly prospěch. Pokud se jednalo o stavbu sloužící primárně k zabezpečení veřejných cílů, ale stavba byla nicméně ku prospěchu také soukromým osobám, bylo povinností těchto osob na stavební náklady poměrně přispívat.⁹⁹⁴ Obdobný předpis vznikl o 5 let později, jednalo se o guberniální vyhlášku ze dne 28. března 1835, č. 13.102.⁹⁹⁵ § 1 této vyhlášky se týkal zřizování nových staveb, mlýnů nebo jezů, případně přehrazování nebo odvádění vody z vodního toku. Tyto činnosti byly vázány na

⁹⁹² Nejvyšší rozhodnutí ze dne 30. října 1830, vyhlášené guberniálním dekretem 19. listopadu 1830 č. 49286, o zásadách řízení při stavbách vodních

⁹⁹³ Provinzial Gesetz Sammlung, rok 1830, svazek XII, s. 582

⁹⁹⁴ ŠILAR, J., ed. a BÖHM, A., ed., *Vodní zákon a související předpisy*, 1975, s. 27

⁹⁹⁵ ŠEVČÍK, J. *Vodní a rybářské právo. Komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 425-426

předchozí povolení gubernia, a to i v případě, že stavba nebyla shledána jako škodlivá a překážející volné plavbě. § 2 obsahoval sankční ustanovení: „*Kdo zřídí takovou stavbu bez předchozího povolení nebo jiným způsobem, než to bylo vyznačeno ve schváleném plánu, bude k tomu přidržen, aby ji beze všeho zase odklidil.*“

S vodoprávní problematikou úzce souvisela ustanovení lesního zákona z roku 1852,⁹⁹⁶ který nabyl účinnosti od 1. ledna 1853. § 26 tohoto zákona obsahoval základní ustanovení týkající se voroplavby: „*Ku plavení dřev (k dopravě dřev nesvázaných po vodě čili k tak zvané plavbě, pak ku plavení dřev svázaných nebo nesvázaných ve vorech pomocí zvláštních staveb vorových), jakož i ke zřízení staveb plavebních (strojů plavních), potřebí jest zvláštního povolení. Dávati povolení toto přísluší úřadu krajskému, a v zemích, kde úřadů krajských není, politickému úřadu zemskému, nechť má plavba se dítí jenom jedním okresem nebo více okresy téhož kraje; úřady ty pak mohou povolení takové dáti nanejvýš na tři léta.*“ Plavení dřeva bylo dále specifikováno v § 27-31. § 32 vymezoval náležitosti povolení k plavení dříví, jakož i zřízení staveb sloužících k plavbě, v případech, že se o povolení ucházel větší počet uchazečů. § 33 zakotvil požadavky na plavební stavby. Další ustanovení týkající se voroplavby byla obsažena v §§ 34-43.⁹⁹⁷ Hovoříme-li o voroplavbě v letech 1811 až 1869, byla provozována jak plavení samotných vorů, tak nesvázaného polenového dřeva. Od roku 1852 upravoval plavení polenového dřeva lesní zákon č. 250/1852 ř. z.⁹⁹⁸ „*V roce 1865 bylo plavení dřeva v nesvázaném stavu s konečnou platností zakázáno.*“⁹⁹⁹

Vodoprávní ustanovení se nacházela rovněž ve Všeobecném horním zákoně z roku 1854 (č. 146 ř. z., ze dne 23. května 1854). Podobně jako současný horní zákon, obsahoval i tento definici důlních vod, a sice v § 128. Je důležité si uvědomit, že tato definice jednoho z druhů vod předcházela vydání ŘVZ z roku 1869 a navazujících zemských zákonů. Důlní vody zde byly vymezeny následovně: „*Podnikateli hor zůstává vyhrazeno přednostní právo na užívání vod, jichž při kutání dobyl, pro účely provozu hornictví a hutnictví i s příslušenstvím, i když je nechá vytéci na den, a to až k jejich spojení s jinými stálými denními vodami.*“¹⁰⁰⁰ Důlním vodám se věnoval i následující § 129: „*Činí-li na takové důlní vody nárok někdo jiný, budiž držitel hor vyzván horním*

⁹⁹⁶ Císařský patent ze dne 3. prosince 1852, č. 250 ř. z., jímž se vydává lesní zákon.

⁹⁹⁷ ŠEVČÍK, J., *Vodní a rybářské právo: komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 404-409.

⁹⁹⁸ Byl nahrazen zákonem č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství.

⁹⁹⁹ ČÁKA, Jan. *Zmizelá Vltava*. Vyd. 3., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2002. 335 s. ISBN 80-7185-491-3, s. 19

¹⁰⁰⁰ ŠEVČÍK, J., *Vodní a rybářské právo: komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 411.

*úřadem, aby v přiměřené lhůtě prohlásil, chce-li jich v příštích pěti letech ku provozování hor užívat. Neučiní-li držitel hor v této lhůtě takového prohlášení nebo neužije-li v příštích pěti letech práva mu vyhrazeného, mohou vody dolové (důlní) být propůjčeny i jiným osobám k jakýmkoliv účelům.*¹⁰⁰¹ Propůjčení hor zahrnovalo podle § 131 také oprávnění držitele zřizovat přístroje, stroje a dílny všeho druhu k odvádění vod (čerpání apod.) z dolů, stejně tak jako zřizovat vodní nádrže, jezy a vodovody sloužící provozu důlních závodů.

Do období před rokem 1869 spadá také formování a vznik rakouského vodního zákona a osnovy zemských zákonů. Požadavek dolnorakouských stavů a zemědělské společnosti na vytvoření návrhu komplexní úpravy vodního práva lze zaznamenat již v roce 1835. Ke vzniku prvního návrhu znění zákona o právu vodním došlo až o 15 let později, v roce 1850. Návrh byl mj. výsledkem jednání Vídeňského zemědělského kongresu. Osnova byla zaslána ministerstvu vnitra, nicméně všechny další práce byly zastaveny. Tento stav trval až do roku 1862. Lze se domnívat, že se tak stalo snad z toho důvodu, že osnova obsahovala zásadu, že tekoucí vody nejsou a nesmí být předmětem výhradního a výlučného vlastnického práva.¹⁰⁰² K vzniku vládní předlohy vodního zákona na základě návrhu formovaného ministerstvem obchodu došlo v roce 1865. Klíčovou, a problematickou, otázkou bylo, zda svěřit působnost vodního zákona říši nebo jednotlivým zemím. Tento problém způsobil opětovné zpomalení přípravných prací. Protichůdné názory jednotlivých zemských sněmů způsobile, že vodoprávní problematiku se napříště dělila na úroveň říšského zákona, a na úroveň zemských zákonů.

8.1. Mlynářství

V této podkapitole věnované mlynářství uvedme vybrané vodoprávní spory probíhající v první polovině 19.století mezi poddanými a vrchnostmi, resp. po roce 1848 bývalými vrchnostmi. Materiály k těmto sporům se nacházejí ve fondu Finanční prokuratury. Inventář k tomuto fondu byl rovněž zahrnut do jediného svazku zamýšlené ediční řady „Soupis pramenů k dějinám feudálního útisku.“ S ohledem na množství těchto sporů byly vybrány pouze typové příklady. Zcela na závěr je uvedena typologie těchto sporů. Je nutné si však uvědomit, že případy nacházející se ve fondu Finanční prokuratury tvoří pouze jeden z segmentů (pilířů) poznání o vodoprávních sporech 1.poloviny 19.století.

¹⁰⁰¹ ŠEVČÍK, J., *Vodní a rybářské právo: komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky*, 1937, s. 411.

¹⁰⁰² ČÍŽEK, K., ed., *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870...*, 1886, s. 17.

Roku 1823 si stěžoval Benedikt Becher, majitel mlýna ve vsi Dolany (panství Luhov) na svou vrchnost kvůli dodávce dříví na opravu mlýna a opravu jezu.¹⁰⁰³

V roce 1825 si stěžoval Antonín Kollman, majitel mlýna ve vsi Černín (panství Bělohrad), na svou vrchnost, která nechtěla opravit jez a aby ho odškodnila za to, že v roce 1817 nemohl kvůli čištění panských rybníků mlít obilí.¹⁰⁰⁴

V roce 1825 si stěžoval na svou vrchnost Augustin Ritschel, majitel emfyteutického mlýna v městečku Kácov, kvůli udržování jezu a mlýnského náhonu.¹⁰⁰⁵

Roku 1826 si stěžoval František Spitzner, mlynář v městě Beroun, na svou vrchnost (magistrát města Beroun), poněvadž mu neopravovala jez u mlýna, ačkoli k tomu byl magistrát podle guberniálního rozhodnutí z roku 1818 povinen.¹⁰⁰⁶

Roku 1827 si stěžoval Matěj Biča ze vsi Bavorovice na svou vrchnost, že mu odňala ostrůvek v řece Vltavě.¹⁰⁰⁷

Roku 1827 si stěžovala Marie Fröhlichová, mlynářka ze vsi Senec, na svou vrchnost, která jí vypustila rybník nad jejím mlýnem.¹⁰⁰⁸

Roku 1827 si stěžoval na svou vrchnost (magistrát města Hradec Králové) Antonín Krögner, majitel dominikálního mlýna ve vsi Březhrad, protože vrchnost dala vysušit březhradský rybník nad mlýnem.¹⁰⁰⁹

Roku 1828 si stěžoval Václav Průcha, mlynář ve vsi Bohumilice, na svou vrchnost, která neplnila smlouvu o mlýn, a neopravovala mu jeho jez, lávku přes potok a mlýnské složení.¹⁰¹⁰

Roku 1830 si Anna Jarošová, majitelka mlýna ve vsi Nabočany, stěžovala na svou vrchnost, protože vrchnost vysušila rybník, z něhož vedla vodu na svůj mlýn.¹⁰¹¹

Roku 1832 si stěžoval František Flamm ze vsi Nezabylice na svou vrchnost, že prý mu chce odejmout veliký kus jeho rustikální zahrady a jednoho pole pro nově zřizované koryto potoka.¹⁰¹²

¹⁰⁰³ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů k dějinám feudálního útisku. I. sv., Finanční prokuratura.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. 606, [ii] s. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie, s.233.

¹⁰⁰⁴ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.261.

¹⁰⁰⁵ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.265.

¹⁰⁰⁶ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.277.

¹⁰⁰⁷ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.282.

¹⁰⁰⁸ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.283.

¹⁰⁰⁹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.289.

¹⁰¹⁰ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.300.

¹⁰¹¹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.320.

¹⁰¹² KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.335.

Roku 1832 si stěžoval Jan Zucker, mlynář ve vsi Nečtiny, na svou vrchnost, kvůli tomu, že vrchnost zřídila splav u nečtinského rybníka a pro odškodnění 2000 zl., poněvadž zaviněním vrchnosti pro nedostatek vody nemůže mlíti.¹⁰¹³

Roku 1833 si stěžoval František Plamínek, majitel pily ve vsi Píčina, na svou vrchnost, poněvadž mu v roce 1832 třikrát zarazila vodu na jeho pilu, takže nemohl řezat.¹⁰¹⁴

Roku 1834 si stěžovala Marie Findeisová, majitelka mlýna Rebeka u městečka Bystré, na vrchnost, protože vrchnost bez jejího vědomí a souhlasu užívala k zavlažování panských luk až do úplného vyčerpání vody vodu z mlýnského rybníka, takže mlýn zůstal stát pro nedostatek vody.¹⁰¹⁵

Roku 1835 si stěžovali poddaní obcí Doubravany, Žitovlice a Pojedy na svou vrchnost, tedy panství Křinec, kvůli vysušení Koncovského rybníka, v důsledku čehož luka pod rybníkem trpěla velkou vodou.¹⁰¹⁶

Roku 1836 si stěžoval Mikuláš Sýkora z mlýna Kralupy na svou vrchnost, poněvadž neudržovala jez u mlýna.¹⁰¹⁷

Roku 1836 si stěžoval J.Růžička, mlynář z mlýna Sion, na svou vrchnost, poněvadž ze zdeslavického náhonu vedoucího na jeho mlýn odebírala vodu k zavlažování panských luk.¹⁰¹⁸

Roku 1836 si stěžoval Jan Mašek z Červené nad Vltavou, poněvadž mu vrchnost chtěla odebrat právo převážet lidi i náklady přes Vltavu, kteréžto právo měl on i jeho předkové za 20 zl. ročně.¹⁰¹⁹

Roku 1837 si stěžoval Jan Zach, mlynář ve vsi Hůrka, a požadoval slevu činže, neboť tím, že vrchnost vysušila močály a sváděla vody na panské louky, přišel o tolik vody, že jeho mlýn mohl mletí pouze na jaře a po deštích.¹⁰²⁰

Roku 1840 si stěžoval Antonín Sattler, mlynář z Schanz, poněvadž vrchnost zahradila jeden ze dvou potoků, které přiváděly vodu na jeho mlýn, a tím mu znemožnila provoz mlynářského řemesla.¹⁰²¹

Roku 1840 si stěžovala obec Stéblová kvůli vlastnictví okrajů rybníka Oplatil.¹⁰²²

¹⁰¹³ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.344.

¹⁰¹⁴ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.352.

¹⁰¹⁵ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s.356, zápis 2923

¹⁰¹⁶ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 368, zápis 3036

¹⁰¹⁷ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 376, zápis 3113

¹⁰¹⁸ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 377, zápis 3124

¹⁰¹⁹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, zápis 3126

¹⁰²⁰ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 388, zápis 3228

¹⁰²¹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 414, zápis 3498

¹⁰²² KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 417, zápis 3533

Roku 1842 si stěžovali někteří mlynáři na říčce Litavě na svou vrchnost, panství Hořovice, poněvadž k zavodňování panských luk odníkala zvláště upravenými kanály vodu z řečené říčky, která poháněla jejich mlýny.¹⁰²³

V roce 1843 si stěžovali poddaní z obojích Střimelic na vrchnosti Kostelec nad Černými Lesy a Hrádek nad Sázavou (Komorní Hrádek), poněvadž neopravením splavu u Propastského mlýna a zrušením rybníka Haček trpěli velkou škodu na svých lukách.¹⁰²⁴

Roku 1844 si stěžovali nejmenovaní měšťané městečka Miletín, poněvadž panský rybník „Penízek“ zatápěl při vyšším stavu vody jejich přilehlé pozemky.¹⁰²⁵

Roku 1846 si stěžoval Antonín Krivánek, mlynář z Malých Chuchlů, kvůli užívání vody z Mariánského pramene, z něhož šla dříve voda na jeho mlýn, ale vrchnost ji nyní odváděla do svých lázní.¹⁰²⁶

Roku 1846 si stěžoval Antonín Vlasák z mlýna Volovice, poněvadž mu vrchnost odmítala čistit mlýnský náhon.¹⁰²⁷

Roku 1848 si stěžovala Jana Poncová, majitelka emfyteutického mlýna v Uhříněvsi, poněvadž jí vrchnost bránila v užívání louky „Chobot“, kterou užívala za svolení, že vrchnost bude moci brát z jejího rybníku „Vodice“ vodu pro potřeby pivovaru. Ačkoli si vrchnost zřídila vlastní studnu, ponechala zařízení na braní vody v činnosti a vodu dále „potahovala.“¹⁰²⁸

Roku 1849 si stěžoval Jan Brabec ze vsi Kestřany na svou bývalou vrchnost pro vlastnictví kusu pozemku, který vznikl připlavením jeho bývalého ostrova v řece k panskému pozemku.¹⁰²⁹

Roku 1849 si stěžoval Prokop Skuhra, majitel dominikálního mlýna ve vsi Putim, na svou bývalou vrchnost, magistrát města Písek, poněvadž vrchnost odpírala opravit jez, ačkoli k tomu byla dle smlouvy zavázána.¹⁰³⁰

Zjištěná typologie vodoprávních sporů (nebo příčin sporů) mezi poddanými a vrchnostmi v 1.polovině 19.století:

- spory týkající se stavby jezu

¹⁰²³ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 426, zápis 3632

¹⁰²⁴ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 439, zápis 3762

¹⁰²⁵ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 445, zápis 3816

¹⁰²⁶ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 468, zápis 4063

¹⁰²⁷ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 469, zápis 4078

¹⁰²⁸ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 482, zápis 4228

¹⁰²⁹ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 483, zápis 4245

¹⁰³⁰ KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů...*, s. 484, zápis 4252

- spory týkající se opravy jezu, případně dodávek dříví na opravu jezu
- spory o odškodné (ušlý zisk) za to, že kvůli čištění (panského) rybníka nemohl mlynář mlít
- požadavky vrchností na opravu jezu od mlynáře
- spory o udržování jezu a náhonu, zpustnutí jezu
- spory o zřízení lávky přes potok
- spory o odnětí rybníka, případně vysušení nebo vypuštění rybníka nad mlýnem
- spory o opravu hráze a splavu u rybníka
- spory vyplývající ze znemožnění odběru vody z rybníka na mlýny
- neplnění smlouvy o mlýn – neopravení jezu, lávky a mlýnského složení, případně bránění v odběru vody na mlýn
- zrušení stoky (náhonu), neopravení náhonu, případně jeho poškození
- nucení strpět vedení vody rourami přes louku
- zákaz udržování rybníčku na louce
- spory o zvýšení splavu; případně zřízení splavu a zavinění nedostatku vody
- odejmutí pozemku k zřízení nového koryta
- spory kvůli zrušení rybníka, případně jeho nenapuštění; spory o vlastnictví louky v bývalém rybníku; spory o výstavbu náhradní nádržky (rybníčku)
- spory o vedení nového toku přes louku
- zaražení (přívodu) vody a následná nemožnost řezat na pile
- uložení povinnosti zřídit most přes náhon (vodní tok)
- užívání vody vrchností k zavlažování panských luk, v důsledku čehož přestal mlýn mlít
- spory o snížení činže z důvodu zrušení mlýnského přímusu
- odebrání luk na okraji vysušeného rybníka
- odpírání odběru vody z mlýnského rybníka
- odškodnění za neudržování vodních staveb
- odebrání práva převozu vrchností
- spory vyplývající ze změny vodního toku
- vložení povinnosti k údržbě jezu do smlouvy neprávem
- náhrada za opravu jezu
- škody způsobené panským vorováním

- topení pozemků rybníkem; odepření poskytnutí potvrzení o koupi vrchnostenského rybníku
- spory o vlastnictví rybníka
- odvádění vody z pramene do lázní místo ke mlýnu
- spory o vlastnictví připraveného kusu pozemku

8.2. Plavba

V 1. polovině 19. století dochází v oblasti plavby k postupnému zavádění parníků. Za přednosti paroplavby byla považována rychlost přepravy (doprava příze, ovoce a mořských plodů), ale také ochrana před vykrádáním a falšování zboží. Velký potenciál labské vodní dopravy byl spatřován v dopravě osob do Hamburku a zpět.

První parníky se na českém úseku Labe objevily ve 40. letech 19. století.¹⁰³¹ Podle některých byla tato doba charakterizována tím, že lidé věřili, že věda, umění a techniky pomohou vyřešit veškeré hospodářské problémy.¹⁰³² Novou součástí dopravy se stala paroplavba a železnice, rychlé, pohodlné a spolehlivé dopravní prostředky.¹⁰³³ První český parník se objevil na Labi v roce 1841. Byl postaven anglickým inženýrem Josefem Johnem Rustonem. Stavbu si objednal anglický plavební podnikatel John Andrews.¹⁰³⁴ Parník Bohemia plul od června 1841 na 170 km dlouhé trase Obříství – Drážďany. V počáteční fázi vyplouval parník z Obříství dvakrát týdně a plavidlo bylo určeno pro 140 osob. Jelikož zájem veřejnosti byl velký, byl roku 1846 uveden do provozu parník Germania. V dubnu 1848 byl přikoupen ze Saska ještě parník Saxonia, v Čechách plující pod názvem Constitution. Větší počet parníků umožnil provozovat na trase Obříství – Drážďany denní spojení. Určitým problémem bylo spojení s Prahou. To bylo zajišťováno dostavníky a cesta

¹⁰³¹ Na saském úseku to bylo již v roce 1834. Saská paroplavební společnost pak byla založena v Drážďanech dne 6. března 1836. Ačkoli se hodlala zaměřit na nákladní dopravu mezi Drážďany a Hamburkem, omezila později svůj provoz pouze na saské a české Labe. (s. 11) Společnost byla nazvána Královská saská privilegovaná paroplavební společnost, v pozdější době se nazývala jako Saská a Sasko-česká paroplavební společnost. Společnost obdržela paroplavební privilegium na 5 let a po jeho uplynutí bylo znovu prodlouženo na 8 let. (S. 12) Provoz podle jízdního řádu z Drážďan do Rathenu byl zahájen v srpnu roku 1837. Do Čech připlul saský parník Königin Maria v červnu 1838. Nejdále doplul až k Nebočadům

¹⁰³² PAŽOUREK, Vlastimil a HUBERT, Miroslav. *Počátky paroplavby na Labi*. Děčín: Vladimír Štindl - PS Děčín pro Okresní muzeum Děčín, [1994]. 62 stran, s. 5.

¹⁰³³ PAŽOUREK, Vlastimil a HUBERT, Miroslav. *Počátky paroplavby...*, s. 5.

¹⁰³⁴ Parník byl postaven na vltavském břehu poblíž Invalidovny v Karlíně. Slavnostně byl spuštěn na vodu 1. května 1841. Ve dnech 18. a 19. května 1841 se konaly zkušební plavby mezi Karlínem a Libní. První plavba z Obříství do Drážďan vzbudila značný zájem veřejnosti.

trvala tři hodiny. Roku 1846 byly dokonce na zámku v Obříství zřízeny hostinské pokoje a restaurace. Plavba parníku po Vltavě až do Prahy (do Podbaby) byla možná jen výjimečně, a za vyšších vodních stavů. Jelikož Vltava byla v úseku pod Prahou málo vodnatá a nedostatečně regulovaná, nebylo pravidelné lodní spojení možné.¹⁰³⁵ V 50. letech 19. století byla paroplavba na Labi již běžnou záležitostí. Zdaleka největší pozornost byla věnována prvnímu parníku Bohemia.¹⁰³⁶ Druhý parník Germania byl postaven roku 1846 v Obříství, byl rychlejší, určen rovněž pro 140 osob, a jeho délka činila 43,3 m. První česká paroplavební společnost zanikla roku 1851, zejména vlivem konkurence Saské paroplavební společnosti. Značnou konkurencí pro labskou osobní vodní dopravu se stala také nová železnice spojující Drážďany a Prahu. Roku 1851 byly tři české parníky odkoupeny Saskou paroplavební společností.¹⁰³⁷

Z právních předpisů týkajících se plavby uvedme například Smlouvu o plavbě po Labi ze dne 23. června 1821 a Dodatečnou smlouvu o plavbě po Labi ze dne 13. dubna 1844. Dalším důležitým předpisem upravujícím labskou plavbu byl Řád plavební a řád říční policie pro hořejší Labe ze dne 30. dubna 1846.

8.3. Rybářství

Až do roku 1848, resp. 1850, byl výkon práva rybolovu regulován pozemkovými vrchnostmi, a to jak na vrchnostenských pozemcích, tak na celém území panství, včetně řek a potoků, které hraničily s poddanskými pozemky. Rybolov byl považován za jeden z druhů vrchnostenských regálů, a vrchnosti je ho obvykle propachtovávaly. Rybolov provozovaný v obvodech měst byl již na základě Svatováclavské smlouvy z roku 1517 přiznán městům. V některých případech vrchnosti opomíjely výkon jim náležejícího rybářského práva, a místo nich ho vykonávaly pobřežní obce nebo držitelé pobřežních pozemků. Vyvazovací patenty ze 7. září 1848 a 4. března 1849, č. 152 ř.z. a prováděcí ministerská nařízení z 27.6.1849 a 11.7.1849 prohlásily rybářské právo „na cizím gruntě a zemi“ za zrušené bez náhrady. Toto pravidlo se neuplatnilo, pokud by se toto rybářské právo zakládalo na úplatné smlouvě s vlastníkem cizího pozemku. Tento režim byl změněn nařízením ministerstva vnitra z 31. ledna 1852, č. 460, podle kterého byly vrchnosti oprávněny vykonávat dosud platná rybářská práva, pokud jiná osoba neprokázala vlastnické právo

¹⁰³⁵ PAŽOUREK, Vlastimil a HUBERT, Miroslav. *Počátky paroplavby...*, s. 7.

¹⁰³⁶ Původní délka parníku Bohemia činila 38,2 metru. V roce 1846 byl parník prodloužen na 42,6 metru. Bohemia byla široká 4,7 metru, přes kolesnice 8,51 metru, vysoká 2,21 metru a ponor činil pouhých 0,42 metru. Na parníku byla rovněž kuchyň, cestujícím byl k dispozici salon 1. a 2. třídy. Posádka parníku se skládala z kapitána, kormidelníka, konduktéra, strojníka, topičů a lodníků. Na lodi byl také přítomen kuchař a stevard.

¹⁰³⁷ PAŽOUREK, Vlastimil a HUBERT, Miroslav. *Počátky paroplavby...*, s. 10.

k řečišti. To v podstatě znamenalo zachování dosavadního stavu. Ve druhé polovině 19.století rozlišujeme říční rybolov provozovaný živnostenským způsobem, ale také rybolov mající zájmový nebo rekreační charakter. Toto dělení se však zásadně neodrazilo v právní úpravě, zejména z důvodu absentující komplexní právní úpravy rybářského práva.

8.4. Rybníkářství

Zabýváme-li se vývojem rybníkářství po roce 1811, můžeme konstatovat, že do roku 1840 zmizela v Čechách zhruba polovina rybníků, jejichž rozloha činila 35414 hektarů. Na Moravě zbylo v roce 1840 pouhých 9000 hektarů a zmizely zde rozsáhlejší rybniční soustavy. Některé z nich se zachovaly například na Českomoravské vrchovině a na Mikulovsku. Rybníky především doplácely na nedostatek lučních ploch, kterých bylo třeba pro produkci sena. Příčinou masivního rušení rybníků byla zvýšená poptávka po půdě. Rybníkářství neposkytovalo takové výnosy jako louky a pastviny. Na pozemcích mnoha zrušených rybníků byly zakládány nové dvory.¹⁰³⁸

K příznivému obratu dochází v 50. letech 19.století v místě, kde odolaly některé rybniční soustavy. Na schwarzenberských panstvích došlo k obnovování některých rybníků, které byly dříve bezhlavě rušeny.¹⁰³⁹ Postupně začal být modernizován celý systém rybničního hospodářství. Rostoucí města nabízela další možnosti odbytu ryb. Dopravu živých ryb v této době začala usnadňovat rozvíjející se železniční doprava. Řada dříve zrušených rybníků byla obnovována, případně bylo opravováno rybniční zařízení. Přesto však byly rušeny některé další rybníky, které nebyly považovány za výnosné. Rozvoj rybníkářství byl umožněn také zájmem o studium života ryb v řekách a rybnících. Významnou osobností v této oblasti byl například Antonín Frič. Záslouhou Friče došlo k návratu lososa do českých řek, nicméně po několika desítkách let byl z našich vod opět vytlačen v důsledku množství pro lososa nepřekonatelných migračních překážek, zejména vysokých jezů a přehrad. Příčinou zmizení lososa byla v neposlední řadě také zhoršující se kvalita vody v českých řekách. Antonín Frič patřil také k propagátorů, umělého chovu říčních ryb.

K podstatnému rozvoji schwarzenberského rybníkářství přispěl na schwarzenberských panstvích v šedesátých letech 19.století Václav Horák, který zdůrazňoval potřebu pravidelného a řádného letnění, tedy zúrodnování rybničního dna. Základem jeho nauky byl princip, podle kterého

¹⁰³⁸ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 52.

¹⁰³⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 53.

byl rybníkář považován za zemědělce hospodařícího se zatopenou půdou. Rozvinul také nauku o letnění v závislosti na typu rybníku, ať hlavního, nebo třetího, či výtažníku.¹⁰⁴⁰

¹⁰⁴⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 55.

9. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1869 do roku 1918

9.1. Vodní právo

Vodní zákon (lépe by bylo použít označení vodní zákony – viz dále) z roku 1869 představují vyvrcholení mnoha desítek let trvajících snah o vytvoření moderního vodoprávního předpisu. Stal se tak oním pomyslným měřítkem, pomyslným standardem, podle kterého poměřujeme vývoj vodního práva (v českých zemích) v dalších letech, zejména po roce 1955.

Zmiňovanými vodními zákony rozumíme soubor zákonů, v jehož čele stál rámcový vodní zákon pro Rakousko (zákon č. 93 ř. z.¹⁰⁴¹ z 30. května 1869). Na podkladě rámcového zákona byly vydávány další zemské zákony. Všechny zemské zákony (pro Čechy, Moravu a Slezsko) byly vydány 28. srpna 1870 – český zemský vodní zákon (č.71/1870 z.z.), moravský zemský vodní zákon (č.65/1870 z.z.) a slezský zemský vodní zákon (č.51/1870 z.z.)¹⁰⁴².

Výše uvedené vodní zákony patřily tehdy mezi poměrně zdařilé předpisy a řadily se mezi první komplexní zpracování vodního práva ve střední Evropě. Záhy po vzniku těchto předpisů jim však začala být opakovaně vytýkána přílišná jednostrannost, resp. upřednostňování využívání vody pro potřeby zemědělství. Tato situace však plně odpovídala podmínkám, ve kterých tyto vodní zákony vznikaly, a kdy zemědělství mělo ještě větší přednost před průmyslem¹⁰⁴³.

Procházka například zdůrazňuje, že při výzkumu vodního práva (po roce 1869) je vždy nutné zohledňovat i autentická (německá) znění vodních zákonů, která jsou, dle jeho subjektivního názoru, mnohdy jasnější a určitější oproti textu českému, neboť v případě jazykově českých verzí docházelo při překladu z originálu ke vzniku nepřesností.¹⁰⁴⁴

Máme-li se vyjádřit k rozdílům v zemských vodních zákonech, pak je nutné říci, že rozdíly mezi českým, moravským a slezským vodním zákonem existovaly. Nebyly vesměs povahy zásadní, ve většině rysů se zákony shodovaly, přesto však některé detaily byly upraveny odchylně. Rozdíly byly také občas v číslování a uspořádání materie do jednotlivých paragrafů¹⁰⁴⁵.

¹⁰⁴¹ Říšského zákoníku.

¹⁰⁴² Slezský zemský vodní zákon (jeho §100) byl novelizován zákonem č.28/1873 z.z.

¹⁰⁴³ Na potocích a řekách stály tehdy hlavně mlýny a pily.

¹⁰⁴⁴ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchylkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s., s. 7

¹⁰⁴⁵ V MZVS, SZVS absentuje materie §16 a §89 ČZVZ. Naproti tomu materie §71 MZVZ a SZVZ je v ČZVZ rozdělena do dvou paragrafů. §§102-104 ČZVZ tvoří úvodní ustanovení MZVZ a SZVZ.

Říšský vodní zákon z roku 1870 se zabýval také některým majetkem obcí patřícím do komunálního jmění. Podle §4 tohoto zákona patřily obci jako vlastníku (obecního) pozemku (a patřily do komunálního jmění také podzemní vody, „*které byly v pozemku uzavřeny a prýštily na povrch, pokud nebyly státním regálem, dále voda ve studních, rybnících, kanálech, trubkách, dešťová voda, odtoky, pokud neopustily hranice pozemku (obecního).*“ Podle §5 ŘVZ patřily obcím také potoky a jiné tekoucí vody, resp. jejich část, pokud tekla mezi obecními pozemky, pokud nebyl prokázán opak nebo něco jiného. Takové vody byly považovány za příslušenství pozemku a v přehledech obecního majetku byly zahrnovány mezi pozemky patřící do obecního jmění, tedy nebyly uváděny zvlášť, resp. od těchto pozemků odlišovány.¹⁰⁴⁶ Je důležité dodat, že podle §365 AGBG mohla vláda „*prohlásit tekoucí soukromé vody za veřejný statek*“.¹⁰⁴⁷ Potoky, řeky, a další tekoucí (nestojaté) vody se pak uváděly jako součást obecního majetku ne v oddílu komunálního jmění, ale veřejného statku. V tomto případě se ale zaznamenávaly ne pouze jako pozemky, ale také jako určitý druh vod (př. potok). Procesem prohlašování soukromých vod za veřejné docházelo sice k rozšiřování obecního majetku na úkor fyzických osob (soukromníků), ale zároveň s tím docházelo k omezování dispoziční svobody obce s takovými vodami, a to z důvodu veřejně užívacího charakteru veřejného statku. Např. v případě potoků byl takový stav pochopitelně výhodnější pro obyvatele obce a přespolní.¹⁰⁴⁸ V případě, že vody, a to bez ohledu na jejich povahu, byly součástí obecního jmění, vyplývalo z toho obci mnohá věčná břemena a povinnosti.¹⁰⁴⁹

Po roce 1870 došlo k vydání několika dílčích úprav vodního práva majících však podobu samostatných zákonů (meliorační zákon, z.o opatřeních k neškodnému odvádění horských vod a vodocestný zákon z roku 1901), nebo ministerských nařízení (rybníční řád¹⁰⁵⁰).¹⁰⁵¹

Roku 1884 došlo k vydání zákona z.o opatřeních k neškodnému odvádění horských vod (zákon o hrazení bystrin) – č.117/1884.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁶ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek...*, s. 71.

¹⁰⁴⁷ Tamtéž.

¹⁰⁴⁸ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek...*, s. 72.

¹⁰⁴⁹ Tyto povinnosti nalezneme např.

¹⁰⁵⁰ Ministerské nařízení o zakládání, udržování, užívání a zrušování rybníků.

¹⁰⁵¹ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s.

¹⁰⁵² ROUČEK, František, ed. *Generální rejstřík ke Sbírce zákonů a nařízení s příslušnými výnosy a oběžníky všech ministerstev a Věstníku nařízení Reichsprotektora: zároveň všechny v Protektorátu Čechy a Morava platné zákony, nařízení, dekrety, vyhlášky atd. vyhlášené v Říšském zákoníku rakouském s příslušnými výnosy a*

Srovnáme-li situaci v Rakousku (a českých zemích) se situací v Uhrách, pak zjistíme, že uherský zákonný článek o vodním právu¹⁰⁵³ byl sice vydán až v roce 1885, tedy 15 let od vydání rakouských vodních zákonů, ve skutečnosti ale navazoval na starší úpravu z 40. let 19. století.¹⁰⁵⁴ Nelze tedy hovořit o zaostalosti tehdejšího uherského vodního práva.

Po roce 1878 začaly být některé oblasti (např. Polabská nížina) mj. v souvislosti s rozvojem zemědělství sužovány ničivými povodněmi.¹⁰⁵⁵ Jedna z nejničivějších povodní zasáhla Polabskou nížinu v roce 1897. Ničivé dopady povodní dobře charakterizuje výrok, že „*Zlatý prut země české se změnil v prut trestající potomky za vinu spáchanou jejich předky.*“¹⁰⁵⁶

Od 90. let 19. století se situace v národním hospodářství začala měnit. O své slovo se pomalu hlásil význam vody pro účely nezemědělské, tzn. „*průmyslové a veřejné*“¹⁰⁵⁷ „*1058*“ Vodní zákony z roku 1870 postupem doby nestačily k řešení problémů spojených s rostoucími nároky na užívání vod.¹⁰⁵⁹

V roce 1875 byl v Předlitavsku zřízen Nejvyšší správní soud. Od tohoto roku máme k dispozici souvislou řadu nálezů týkajících se vodních zákonů.¹⁰⁶⁰

Dopady povodní vystihuje zpráva předsednictva zemědělské rady pro Království české ze dne 19. února 1902. Podle této zprávy povodně pravidelně v oblasti Středního Labe zaplavovaly oblast pokrývající 112 katastrálních obcí, zahrnující více než 18000 ha půdy.¹⁰⁶¹ Pravidelně bylo zaplavováno více než 1000 staveb. Při těchto povodních zůstávala voda rozlita až 45 dnů. Záplavy způsobovaly zničení úrody, pokud nebyla přímo říčním proudem odnesena.¹⁰⁶² Šířka zaplaveného

oběžníky rak. ministerstev, Říšském zákoníku německém (díl I. i II.), Zemském zákoníku (věstníku) českém, moravském, slezském, Sbírce zák. Marie Terezie, Sbírce zák. Josefa II., Sbírce zák. Leopolda II., Sbírce zák. politických, Sbírce zák. soudních a ve sbírkách provinciálních: do 16. II. 1940. Praha: A. Hubínek, 1940. [24], 440 s., s.322

¹⁰⁵³ Zákonný článek XXIII/1885

¹⁰⁵⁴ Zákonný článek X/1840

¹⁰⁵⁵ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe*. 1. vyd. Praha: SZN, 1978, s. 15.

¹⁰⁵⁶ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 15.

¹⁰⁵⁷ Pojem veřejného účelu zde zahrnuje zejména vodárenství a budování vodovodů a kanalizací.

¹⁰⁵⁸ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 4.

¹⁰⁵⁹ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 31.

¹⁰⁶⁰ V tradici rakouského nejvyššího správního soudu pokračoval po roce 1918 československý nejvyšší správní soud.

¹⁰⁶¹ Tato plocha tvořila 25% veškeré půdy ve zmíněných 112 katastrálních obcích. 8000 ha připadalo na pole, 7200 ha na louky.

¹⁰⁶² TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 15.

území se pohybovala v jednotkách kilometrů.¹⁰⁶³ Roční škody na pozemcích a úrodě dosahovaly v roce 1900 částky 17 milionů korun.¹⁰⁶⁴

Po roce 1900 se v Rakousku pracovalo na reformě právní úpravy vodního práva. Uvažovalo se především o doplnění a změně platné právní úpravy. V roce 1908 vypracovalo Vídeňské ministerstvo orby novelu zemských vodních zákonů. Novela byla určena pro všech 17 zemských sněmů. Novela vycházela z českého zemského vodního zákona, ale byla do ní zapracována některá v praxi se osvědčivší ustanovení z ostatních zemských vodních zákonů. Nové vodní zákony byly sice přijaty v roce 1913 ve 4 alpských zemích¹⁰⁶⁵, avšak z důvodu vypuknutí 1. světové války se nedočkaly císařovy sankce.¹⁰⁶⁶

Vzhledem k obtížnosti prací a z důvodu politických, administrativních a centralizačních překážek nebyly práce na nové vodoprávní úpravě v ostatních zemích (včetně českých) až do zániku Rakouska-Uherska dokončeny. Činnost rakouské vlády vyvrcholila „v roce 1918 přípravou nové osnovy jednotného říšského vodního zákona.“

V českých zemích se také od konce 19. století, resp. počátku 20. století, zabývaly vodoprávními otázkami některé nově vzniklé specializované instituce, jako například pražská expozitura vídeňského ředitelství pro stavbu vodních cest. Kromě této expozitury to však byly i některé instituce zemské povahy, jako například Komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe, zřízená již v roce 1896. V roce 1903 pak také vznikla Zemská komise pro úpravu řek v Čechách.¹⁰⁶⁷

Máme-li zhodnotit vodoprávní předpisy v českých zemích na počátku 20. století, pak je lze rozdělit do několika základních skupin. Jsou to jednak „základní“ vodoprávní normy, soukromoprávní část vodního práva, kterou nalezneme ve Všeobecném občanském zákoníku (ABGB).

Druhou skupinu tvoří „hlavní“ vodoprávní předpisy, tj. samotné vodní právo obsažené ve vodních zákonech (říšský VZ a zemské VZ), dále příslušné předpisy upravující zřizování a

¹⁰⁶³ „Mezi Hradcem Králové a Pardubicemi to byly 2 km, pod Pardubicemi až k Mělníku činila 1,5 až 3,5km.“

¹⁰⁶⁴ V roce 1926 to bylo 50 milionů korun.

¹⁰⁶⁵ V Uhrách taktéž došlo v této době k novelizaci vodoprávní úpravy. Stalo se tak zákonným článkem XVIII/1913.

¹⁰⁶⁶ ŠILAR, Jirí a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 31.

¹⁰⁶⁷ KREČ, J. *Ředitelství pro stavbu vodních cest v Praze: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 783*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1974, s.1-2

zakládání vodních cejchů¹⁰⁶⁸, předpisy o zakládání a vedení vodních knih¹⁰⁶⁹ a předpisy upravující režim odznaků veřejných říčních dozorců na zemských řekách.¹⁰⁷⁰

Třetí, samostatnou skupinu tvoří právní předpisy zabývající se rybnářstvím, tj. především zákon k zvelebení rybnářství ve vnitrozemských vodách¹⁰⁷¹, který byl schválen v roce 1883, kdy taktéž nabyl účinnosti,¹⁰⁷² a na něj navazující předpisy a předpisy k jeho provedení. Publikován byl ale až v roce 1885.

Samostatnou skupinu předpisů, které se též vztahují k vodnímu právu, tvoří předpisy o vodních stavbách – k nim řadíme: 1) předpisy upravující kanalizování řek Vltavy a Labe¹⁰⁷³, 2) předpisy upravující stavbu vodních drah a s tím spojenou úpravu českých řek, 3) předpisy o vodních stavbách zřizovaných na podkladě zákona č. 116/1884 ř. z., o podpoře zemědělství na poli vodních staveb a zákona č.117/1884 ř. z., o opatřeních k neškodnému svádění horských vod, a nakonec 4) ostatní předpisy, zabývající se vztahem mezi provozováním plavby a vodními stavbami.

Věnujme se nyní výše uvedeným předpisům o vodních stavbách dle zákona o podpoře zemědělství na poli vodních staveb a zákona o opatřeních k neškodnému svádění horských vod. Mezi těmito předpisy lze vymezit ještě skupinu předpisů týkajících se:

- a) Úpravy řek (př. Cidliny, Jizery, Labe...)
- b) Úpravy potoků
- c) Meliorací pozemků
- d) Zahrazení strží a bystrin

Poslední velkou skupinou vodoprávních předpisů, o které se na tomto místě zmíníme, jsou předpisy z oblasti dopravy, z nichž v případě vodního práva zajímají nás předpisy upravující plavbu na řekách. Jedná se o velké množství předpisů zabývajících se otázkami mj.

- a) Říční policie na Vltavě

Sem patří především a. plavební policejní řády

b. přístavní řády

c. prozatímní předpisy o přistávání vorů a užívání zdymadel

¹⁰⁶⁸ Nař. min. ze dne 30.9.1872, č.53

¹⁰⁶⁹ Nař. min. ze dne 20.9.1872, č.52, účinná od 1.1.1873.

¹⁰⁷⁰ V.m. ze dne 4.8.1875, č.53

¹⁰⁷¹ Zákon v příčině některých opatření ke zvelebení rybnářství

¹⁰⁷² Zákon č.22/1885 čes.z.z.

¹⁰⁷³ Je to zejména vyhláška místodržitele O stanovách Komise pro kanalisování řek Vltavy a Labe v Čechách (č.77/1896 čes.z.z.).

- d. dopravní řády a předpisy o dopravě konkrétních komodit
 - e. předpis o průjezdech u mostů
 - f. předpisy o držení a používání menších osobních plavidel
- b) Říční policie na Labi – sem řadíme hlavně
- a. policejní řády
 - b. předpisy o pro plavbu nebezpečných místech
 - c. zatímní předpisy o plavbě vorů během provádění kanalizačních a regulačních prací

Do roku 1918 podléhaly vodoprávní záležitosti ministerstvu orby.

Roku 1902 bylo započato budování středního Labe jako vodní cesty.¹⁰⁷⁴ Výstavba byla prováděna v několika etapách.¹⁰⁷⁵ Na počátku výstavby moderní labské vodní cesty se na Labi v úseku Hradec Králové – Mělník nacházelo 14 pevných jezů, které byly využívány převážně mlýny. Byly to následující jezy: Opatovice, Valy, Týnec nad Labem, Veletov, Kolín, Klavary, Poděbrady, Nymburk, Drahelice, Čelákovice, Brandýs nad Labem, Kostelec, Lobkovice a Obříství. Nejmenší spád měl jez ve Valech (0,97m), největší měl jez v Opatovicích (2,97m). U těchto 14 jezů bylo provozováno celkem 21 závodů využívajících vodní energii. Jednalo se většinou o mlýny, ale výjimkou nebyly ani pily, vodárny, a další provozy.¹⁰⁷⁶

S problematikou plavby úzce souvisely také otázky pozorování vodních stavů.

O povodni v roce 1907 uvádí časopis Hlas Polabanu následující: „*Byly to opravdu hrozné chvíle, když za březnové záplavy a ohlušujícího hukotu vln v době noční pozorovati bylo pohybující se sem tam malá světélka. Zjev ten asi cestujícímu obecnstvu v hodinách nočních ze dne 20. na 21. března státní dráhy byl dojísta podivuhodným a byly činěny o něm různé domněnky. Všeobecně se myslelo, že tak rybáři polabští činí, by světlem svítily přivábili k lodicím svým ryby. Však veliké překvapení způsobilo vysvětlení, že to rolníci polabští s pláčem obcházejí pole svá, by zřeli, jak živel vodní úrody jich ničí, odnáší zrypřenou ornici, rve osení aneb jej pohází pískem, a zhlédli, zdaž není možno v některých místech příboji rychle stoupající vody čeliti.*“¹⁰⁷⁷

Na konci 19. století postupně končila na Labi sláva voroplavby. Pokles množství plavených vorů dokresluje jejich počet z roku 1882 – přes Pardubice proplulo 600 vorů. V roce 1903 to bylo

¹⁰⁷⁴ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 9.

¹⁰⁷⁵ Lze říci, že budování labské vodní cesty nebylo dokončeno, a stále pokračuje.

¹⁰⁷⁶ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 18.

¹⁰⁷⁷ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 15.

již jen 200 vorů (vorových pramenů). Délka každého pramene činila v roce 1903 115 metrů.¹⁰⁷⁸ Při stavu vody v Pardubicích 1 metr nad normálem bylo možné splavit vory z Pardubic do Mělníka za čtyři dny. Naproti při nízkém stavu vody plavba po stejném úseku trvala až 20 dní.¹⁰⁷⁹

Na přelomu 19. a 20. století byla na Labi v rámci výstavby nových vodních cest zahájena stavba moderních jezových stupňů. Tato výstavba se setkávala s velkým odporem „voroplaveckých společností“, neboť znemožňovala, případně prodlužovala dobu plavení vorů po kanalizované řece. Voroplavba tak byla ekonomicky poškozována zvýšenými náklady za remorkáž. Poplatek za remorkáž byl zaveden v roce 1902. Toho roku činila výše poplatku jeden halěř za každý plometr dřeva a jezový stupeň. V roce 1904 to byly již dva halěře. Zánik labské voroplavby byl způsoben také výstavbou velkých přehrad a nových jezů na Labi, dále také rozvojem silniční a železniční dopravy. Ke všem těmto aspektům se přidávalo ještě omezování poptávky po plaveném dřevu, které již bylo v některých oborech lidské činnosti méně vyžadováno. Labská voroplavba našla svůj odraz také v literatuře, například v knize pardubického spisovatele F. K. Rosůlka nazvané „Našim i cizím.“¹⁰⁸⁰ V Rosůlkově knize je například zachyceno proplouvání vorů propustí na jezu v Opatovicích nad Labem.¹⁰⁸¹

V roce 1872 došlo vydání právní úpravy zřizování vodních cejchů. Jednalo se o nařízení č. 53/1872. V roce 1872 byla vydána právní úprava týkající se úředního postavení přísežného strážního personálu ve vodním hospodářství (č. 84/1872). V roce 1873 bylo upraveno nabývání půdy pro účely vodních staveb (č. 32/1873). V roce 1873 byly upraveny služební poměry empiriků majících dozor nad vodními stavbami a provedením přístavních řádů (č.73/1873). V roce 1902 byl pak nařízením č.106/1902 upraven jejich stejnokroj.

9.2.Rybářství

Důležitým právním předpisem týkajícím se rybářství byl zejména český zákon „v příčině některých opatření ku zvelebení rybářství ve vnitrozemských vodách“ datovaný sice již 9.října

¹⁰⁷⁸ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 16.

¹⁰⁷⁹ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 16.

¹⁰⁸⁰ TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 17.

¹⁰⁸¹ „Se starostlivou péčí pobíhajíce sem a tam po vorech očekávají plavci, kdy se otevřou vrata v jezu a kdy přijde po lávce nad jezem hlídač splavu s pomocníky, nesoucími řetězy a háky, aby je otevřel či aby vytáhl stavidla; tehdy plavec na prvním voru nesedí, ale stojí opírá se vši silou o veslo na straně zahnuté a výraz v jeho upoceně tváři svědčí o starostech a strachu, které jej tíží. Jakmile jsou stavidla vytažena, voda za velkého hukotu a šumu se řítí vraty dolů a s ní první i ostatní spojené vory před splavem. První vor pohrouží se i s plavcem hluboko do vody, ale za několik okamžiků se vynoří ze zpěněných vln s promočenými plavci, kteří se pak namáhají ze všech sil, aby zmírnilí jejich běh.“ (TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe...*, s. 17)

1883, ale v českém zemském zákoníku vydaný až pod č.22/1885 č.z.z., dále jen „Český rybářský zákon.“¹⁰⁸² Na Český rybářský zákon navazovaly prováděcí předpisy:

- 1) Prováděcí vyhláška č.23/1885 č.z.z. (zrušena místodržitelkou vyhláškou č. 22/1908 č.z.z. ze dne 4.března 1908, viz níže)
- 2) Prováděcí vyhláška č.33/1886 č.z.z.
- 3) Prováděcí vyhláška č.10/1887 č.z.z.
- 4) Prováděcí vyhláška č.58/1888 č.z.z.
- 5) Prováděcí vyhláška č.151/1903 č.z.z.
- 6) Prováděcí vyhláška č.66/1906 č.z.z.

Prováděcí vyhláškou č.66/1906 č.z.z. bylo zakázáno používání slupí k chytání ryb ve veškerých vodách v Čechách.¹⁰⁸³ Všechny výše uvedené prováděcí vyhlášky (č.1-6) byly zrušeny místodržitelkou vyhláškou č. 22/1908 č.z.z. ze dne 4.března 1908., která byla vydána k provedení Českého rybářského zákona.¹⁰⁸⁴ Tato místodržitelká vyhláška byla pozměněna místodržitelkou vyhláškou č.59/1912 č.z.z., k doplnění jejího článku IX.¹⁰⁸⁵ Obě tyto vyhlášky byly zrušeny téhož roku, resp. 1913, kdy byla vydána místodržitelká vyhláška č. 7-344/21 (ai 1912)¹⁰⁸⁶ ze dne 23.června 1913, publikovaná pod č. 34/1913 č.z.z.¹⁰⁸⁷ Tato vyhláška platila ještě v roce 1925.¹⁰⁸⁸

9.3.Rybníkářství

Významnou osobností českého rybníkářství byl Josef Šusta, který působil od roku 1867 na třeboňském velkostatku. Šustovi se podařilo využít staré rybníční účty a popisy k sestavení

¹⁰⁸² PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s.409 an.

¹⁰⁸³ Vyhlášení c.k. místodržitele ze dne 15.června 1906, č. 119929, kterým zakazuje se užívat slupí k chytání ryb ve veškerých vodách v Čechách. *Landesgesetzblatt Böhmen 1848-1918* [online]. 1906 [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19069004&seite=00000108>

¹⁰⁸⁴ Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 4.března 1908, č. 314654, z r. 1907. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1908, ročník 1908, VI., číslo 22. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19089004&seite=00000045>

¹⁰⁸⁵ Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 2.srpna 1912, č. 7-1510/2. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1912, ročník 1912, XVI., číslo 59. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1912&page=115&size=45>

¹⁰⁸⁶ „*Vyhlášení místodržitele pro království České*“

¹⁰⁸⁷ Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 23.června 1913, č. 7-344/21 ai 1912. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1913, ročník 1913, IX., číslo 34. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19139004&seite=00000061>

¹⁰⁸⁸ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s.414.

statistických přehledů o jednotlivých rybnících, aby lépe poznal individuální vlastnosti jednotlivých rybníků. Podstatou Šustova úspěchu bylo chápání rybníka jako individuálního izolovaného prostředí, žijícím svým vlastním životem, a poukazoval na propojení půdy s vodou, a na svébytný ekosystém, v němž se nacházejí nejružnější živočichové i rostlinstvo, a to od jednobuněčných organismů, přes ryby, až po ptáky a savce. Při svém výzkumu využíval Šusta poznatků anatomie a chemické analýzy. V této práci mu byly velikou oporou tehdejší moderní technologie, jako například mikroskop. Šustovi se podařilo objasnit pravou podstatu výživy kapra, kterou nebyla hlína, nýbrž plankton, vodní hmyz a jeho larvy.¹⁰⁸⁹ Postavil tak rybníkářství na vědecké základy. Bylo proto třeba pečovat o zúrodnování dna, a stanovit, které látky v daném rybníce rybníčním dně chybí. Zejména poukazoval na nutnost úplného vysušení celé plochy dna po vypuštění, a to za využití soustavy drobných struh a stružek. Doporučoval vyvážení starého, vyžilého rybníčního bahna, a jeho správné rozmístění na obnažených místech rybníka. Vědecky podložil význam osévání rybníčního dna obilninami, okopaninami a pícninami, a také význam mělké orby rybníčního dna. Kromě výše uvedeného Šusta také objasnil význam hubení vodních rostlin, hnojení rybníčního dna, a také vápnění.¹⁰⁹⁰ Šusta přispěl rovněž k poznatkům o správné skladbě potravy ryb, správném přikrmování, a především ke správnému stanovení množství rybí osádky. Šusta prosazoval převahu mlíčných kaprů, anebo osazení v poměru jedna ku jedné. Ve druhé polovině 19. století došlo ke zdokonalení odchovu rybího plůdku, a k zavedení dalšího stupně rybníků, tzv. předvýtažníků. Novou metodu chovu kapřího plodu objevil rybníkář Tomáš Dubisch, pracující na těšínském komorním panství.¹⁰⁹¹ Na konci 19. století byl rovněž zdokonalen výběr matečních ryb. Místní podmínky i odlišné metody chovu kaprů způsobily postupnou diferenciaci jednotného typu kapra. Byly vyvinuty různé vzhledově a tvarově odlišné varianty kapra. Odlišovaly se například umístěním a množstvím šupin. Šustova generace se nezabývala pouze chovem kapra. Velkou konkurencí pro kapra se stal lín. Tradiční pozici si uchovala štika. Štíky čistily rybník od nežádoucího potěru a plevelných ryb.¹⁰⁹² Mezi nové druhy ryb chovaných v našich vodách se zařadil candát. V rybnících na našem území nebyly chovány pouze tradiční domácí druhy ryb. Například Šusta se zabýval v 80. letech 19. století chovem lososovité marény velké. Na konci 19. století byl k nám dovezen z Ameriky pstruh duhový, tzv. duhák. Renesanci na konci 19. století zažíval chov pstruha, který patří mezi naše domácí ryby. Zprávy o existenci

¹⁰⁸⁹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 56.

¹⁰⁹⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 57.

¹⁰⁹¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 58.

¹⁰⁹² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 59.

pstruhových rybníků jsou sice dochovány již z druhé poloviny 15.století, ale ve velkém začal být pstruh chován až od konce 19.století, k čemuž přispěl objev umělého výtěru a správného krmení pstruhů.¹⁰⁹³ K chovu pstruhů byly využívány menší nádrže s kamenitým a písčitým dnem a přítokem čisté, okysličené vody. Rovněž i v případě pstruhů bylo využíváno přesazování pstruhů do plůdkových, výtažních a hlavních rybníků. Do roku 1904 vzniklo v Čechách a na Moravě téměř 60 umělých pstružích líhní.

Na konci 19.století došlo také k zdokonalení stavební techniky v rybníkářství. Modernizovány byly výpusti a různé druhy stavidel. Používán byl beton. Hojně zaváděným typem výpusti byl tzv. dvojitý požerák (kbel), umožňující přepad vody ode dna. Vzhledem k nedostatku silných jedlových kmenů začaly být výpustní roury skládány z dřevěných trámů. Využívány byly i kameninové a betonové roury. Zdokonalováno bylo také zařízení lovišť, kadišť, ochranných, regulačních zařízení. Zřizovány byly také modernější přítokové a obtokové stoky.

Na konci 19.století byly vydány předpisy týkající se práv a povinností majitelů rybníků a rybníčních hospodářů. Roku 1894 byl vydán tzv. rybníční řád. Lze však podotknout, že tento řád petrifikoval řadu již po staletí známých principů.

Roku 1890 byly jihočeské rybníky a údolí Vltavy zasaženy velkou povodní. Pršet začalo na počátku září 1890. Jihočeské vodní toky se proměnily v dravé řeky. Veškeré výpusti byly otevřeny, nicméně přívaly vody byly silné. Několik menších rybníků se protrhlo a voda z nich putovala do Spolského rybníka, přes jehož hráz se přelila, a ohrozila hráz třeboňského rybníka Svět.¹⁰⁹⁴ Díky existenci jednoho sníženého místa na hrázi, sloužícího k vyjíždění ledařských vozů na hráz, došlo k protržení rybníka, nicméně naštěstí došlo pouze k menším škodám. Ohrožena byla rovněž hráz rybníku Rožmberk, a tím i celé povodí Lužnice, dále Vltavy, a samozřejmě Praha. Hráz Rožmberku však nápor vody ustála a rybník se neprotřhl.¹⁰⁹⁵

Na konci 19.století došlo ke vzniku řady nových rybníků. Máme-li zhodnotit celkovou rozlohu rybníčních ploch, pak můžeme konstatovat, že v Čechách bylo roku 1896 celkem 38705 hektarů rybníků a na Moravě 4690 hektarů (včetně jezer a močálů). Na konci 19.století získává český kapr opět přední místo na evropských trzích. Významný byl jeho vývoz do Vídně a také export do Německa. Transport ryb se zvýšil po rozšíření železnice.¹⁰⁹⁶ V době první světové války hrály ryby významnou úlohu ve výživě válečnými opatřeními sužovaného obyvatelstva. Vzhledem k rostoucí

¹⁰⁹³ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 60.

¹⁰⁹⁴ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 61.

¹⁰⁹⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 62.

¹⁰⁹⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 62.

poptávce a rostoucím cenám ryb byla omezena dispozice s vylovenými rybami, a jejich distribuce byla podrobena řadě omezení a centrálně řízeno. V roce 1917 byly zavedeny nucené dodávky ryb státním úřadům a zavedeno vázané hospodářství na trhu s rybami.¹⁰⁹⁷

Významným právním předpisem z oboru rybníkářství vydaným za účinnosti rakouského říšského vodního zákona bylo společné nařízení ministerstev orby, vnitra a obchodu ze dne 14. února 1894, č. 45 ř. z., o zakládání, udržování, užívání a zrušování rybníků. Tento předpis rozváděl a doplňoval jak ustanovení říšského vodního zákona, tak ustanovení zemských vodních zákonů. Z jeho skladby vyplývala rovněž typologie právních vztahů týkajících se rybníků. Jednalo se o jejich zakládání, dále udržování, užívání, ale, co je důležité, také zrušování. Svým rozsahem odpovídal rybníční řád ponejvíce říšskému vodnímu zákonu. Jeho rozsah čítal 22 paragrafů. Obsah nařízení byl rozdělen do 4 částí. Část A se zabývala zakládáním nových rybníků a změnou rybníků dosavadních, tj. již existujících vodních děl. Část B sdružovala ustanovení o udržování a užívání rybníků. Část C se týkala zrušování rybníků, část D se zabývala úředním dohledem nad rybníky.

Založení rybníka mohlo být provedeno na základě úředního povolení vydaného podle příslušného zemského vodního zákona, po provedeném vodoprávním řízení. V rybníčním řádu byly výslovně zmíněny druhy rybníků z hlediska jejich využití. Jednalo se o rybníky k chovu ryb, ke hnaní strojů, k zadržování vody pro zavodňování, k regulaci přítoku a odtoku vody, k retenci vody pro potřeby vodovodu, případně jiného účelu. Nicméně všechny tyto rybníky mohly být zřízeny na základě provedeného vodoprávního řízení. Žádost o zřízení rybníku byla nejprve předběžně prozkoumána, a zejména bylo sledováno, zda bude nebo může mít vliv na železnici.¹⁰⁹⁸ Podle judikatury nebylo třeba vodoprávního povolení ke zřízení rybníka napájeného vodou z drenáží.¹⁰⁹⁹ Zřízení rybníka záleželo především na vůli žadatele, ev. stavitele. Došlo-li k zničení rybníka v důsledku živelní pohromy, nemohla být jeho obnova (znovuzřízení) nařízena vlastníku rybníka správním cestou.¹¹⁰⁰ V případě, kdy stavba zamýšleného rybníka hrozila ovlivnit železniční stavbu, musel žadatel doplnit návrh plánem, ze kterého vyplývala vzájemná poloha budoucího vodního díla a železnice. Při místním ohledání se pak tohoto úkonu mohli zúčastnit zástupci železničních orgánů, např. generální inspekce železnic. Při rozhodování o návrhu na zřízení

¹⁰⁹⁷ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 63.

¹⁰⁹⁸ ŠEVČÍK, Jiří. *Vodní a rybářské právo: (komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 307.

¹⁰⁹⁹ Budw. 1162/1881

¹¹⁰⁰ Budw. 7229/1893

rybníka měl být vzat v úvahu jeho potenciální vliv na okolí (př. vodní tok, sousední pozemky, pole, louky) a vyhodnocen jeho vliv na sběrací a odtokové poměry. Při svém rozhodování se správní orgány měly řídit zásadami obsaženými v rybničním řádu (§§ 2-14).

9.4.Přehrady

Přímým předchůdcem přehrad jsou jezy, budované na našich řekách již od raného středověku. Jezy i rybníky mají společné kořeny v raně-feudálním období. Lze říci, že podobné byly částečně i co do vzhledu, stavební techniky a použitého stavebního materiálu. Rybniční hráze i jezy sloužily k přehrazení vodních toků a zadržení větších množství vody. Počet jezů od středověku postupně narůstal a jezy zaplnily nejen řadu zcela drobných vodních toků, potoků a říček, ale objevily se i na velkých (později) splavných řekách. Jezy sloužily k zadržování vody k získávání energie pro pohon vodních, obilních mlýnů. Vytvářely spád vody, který byl nutný k pohonu vodních kol. Znásobovaly tak přirozenou sílu vody. Jezy tak lze považovat za jakési malé údolní nádrže. Sloužily v řadě případů k napájení vodních kanálů, z nichž byla přiváděna voda do rybníků. Jezy tak vykazovaly úzké sepětí s ostatními druhy vodních děl a s jednotlivými způsoby užívání vody, což platilo nejen za feudalismu, ale i po roce 1848, a platí to, s mnohými obměnami, v podstatných rysech, dodnes. V dobách, kdy docházelo k významnému rozvoji průmyslu, manufaktur a továren, vzrůstala potřeba speciálních vodních nádrží, které by nesloužily, jako rybníky, k chovu ryb, ale zadržovaly vodu speciálně pro potřeby průmyslových podniků. Dokud nedošlo k podstatnému rozšíření parních strojů, neobešel se průmysl bez vodních nádrží, rybníků, jezů a náhonů.¹¹⁰¹

Až do konce 19.století se technika stavby jezů výrazněji nezměnila, hlavním stavebním materiálem byl kámen, zemina a dřevo. Navíc se jednalo o poměrně nízké stavby (většinou do cca 3 metrů spádu). Stavba jezu byla náročným technickým úkolem, zejména na velkých řekách, kde hrozilo nebezpečí velkých přívalů vody. V různých pramenech nalézáme množství zpráv o protržení jezů a jejich opravách.

Na přelomu 19. a 20. století dochází k pokroku ve vodním stavitelství. Rozvinula se zejména stavba vyšších přehradních kamenných hrází z lomového zdiva, o výšce 10 i více metrů. První přehrady sloužily například k zásobování měst pitnou vodou z kvalitních vodních zdrojů. Do roku 1918 vzniklo v českých zemích zhruba 20 přehrad, o objemu téměř 40 milionů krychlových metrů vody. Zejména na přelomu 19. a 20. století začala vystupovat do popředí úloha přehrad v ochraně před ničivými povodněmi. Dalším impulsem pro budování přehrad byla výroba elektrické energie. Elektrina byla vyráběna pomocí turbín. Vodní toky tak našly na konci 19. století další využití a

¹¹⁰¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 78.

nabýly značné důležitosti. Stavba většiny přehrad tak začala být doprovázena výstavbou vodní elektrárny.

10. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1918 do roku 1938

K reformě československého vodního zákonodárství připravované za první československé republiky poznamenal J.Černý: „Dnes již sotva by bylo možno předložit odborné veřejnosti osnovu vodního zákona, jež by byla přejata z germánských vodních zákonů, aniž by respektovala ducha románských vodních zákonů a románské vodní administrativy.“¹¹⁰² Zároveň konstatoval nutnost redukce kategorie soukromých vod, které byly podle něj překážkou využívání vod.

„Nový vodní zákon nutno přizpůsobiti modernímu duchu doby, neboť technická věda, jež přivodila převrat hospodářských poměrů, nemůže se přizpůsobit právní vědě, pokud vodní právo nevyhovuje modernímu hospodářskému nazírání, a pokud jest překážkou vodohospodářskému podnikání.“¹¹⁰³

„Československo jako samostatný stát vzniklo revolučním aktem 28. října 1918. Národní výbor československý se toho dne prohlásil za vládu nového státu, vykonavatele státní svrchovanosti, a převzal i moc zákonodárnou. Soustředil do svých rukou veškerou státní moc. Přešla na nej nejvyšší moc zákonodárná a výkonná, jež dříve příslušela rakouskému císaři, rakouské říšské radě a zemským sněmům. Z ústavního hlediska vzniklo Československo revolucí proti Rakousko-Uhersku.“¹¹⁰⁴

Prvním zákonem Národního výboru se stal zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., tzv. recepční zákon. Čl. 2 tohoto zákona stanovil, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti – „aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu.“¹¹⁰⁵ Na základě tohoto zákona došlo k přijetí právního dualismu z dob Rakouska-Uherska. Jiný právní řád platil v českých zemích a jiný na Slovensku a Podkarpatské Rusi.¹¹⁰⁶

¹¹⁰² ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: Stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodopytčů, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze.* Nákladem autora, 1928, 14 s.

¹¹⁰³ ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: Stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodopytčů, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze.* Nákladem autora, 1928, 14 s.

¹¹⁰⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. 2., podstatně rozš. a dopl. vyd.* Praha: Linde, 2008-. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-694-5, s. 21.

¹¹⁰⁵ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 22.

¹¹⁰⁶ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 23.

Územním základem československého státu se stalo území Království českého, Markrabství moravského a Velkovévodství slezského, dle hranic z doby rakouské monarchie před rokem 1918. Slovensko a Podkarpatská Rus byly do vzniku Československa součástí Uher.¹¹⁰⁷ Na základě mírových smluv získalo Československo oblast Hlučínska, Valticka a Vitorazska.¹¹⁰⁸

10.1. Vodní právo

Dne 2. 11. 1918 byl vydán zákon o vytvoření dvanácti ústředních úřadů (z.č. 2/1918 Sb. z. a n.). Jedním z prvních právních předpisů po vzniku samostatné Československé republiky byl tzv. recepční zákon (č.11/1918 Sb.), který (s některými omezeními) přebíral právní řád dosud platný na území Československé republiky). Byly tak recipovány i vodoprávní normy obsažené v převzatých pramenech občanského práva. Pokud se zabýváme vodním právem v českých zemích, došlo k převzetí rakouského Obecného občanského zákoníku (ABGB) z roku 1811. Vodoprávní normy v něm obsažené platily jak v Čechách, tak i na území Moravy a tzv. rakouského Slezska¹¹⁰⁹. Na základě recepčního zákona bylo do právního řádu ČSR přijato i uherské občanské právo, platné na Slovensku. Na rozdíl od práva rakouského (platného v českých zemích), se uherské občanské právo¹¹¹⁰ vyznačovalo absencí obecné kodifikace, a relevantními prameny občanského práva na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byly i právní obyčeje, dále také speciální zákony a tzv. kuriální decizie¹¹¹¹.

Na území Hlučínska, připojeného po vzniku ČSR k jejímu území, platily až do roku 1920 vodoprávní normy obsažené v německém občanském zákoníku (BGB). Období, které začíná vznikem ČSR, a končí rokem 1950, se vyznačuje v oblasti občanskoprávních – vodoprávních norem tzv. právním dualismem na území nynější ČR a Slovenska.¹¹¹²

Po vzniku ČSR bylo zřejmé, že zákoník ABGB bude nutno podrobit revizi, zejména vypustit zastaralá a nepraktická, a že bude nutno i jeho doplnění. Podstata norem ABGB však neměla být měněna. Nový občanský zákoník měl také zohlednit dosavadní právní úpravu platnou

¹¹⁰⁷ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 51.

¹¹⁰⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 52.

¹¹⁰⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 59.

¹¹¹⁰ Uherské občanské právo bylo zčásti právem zvykovým, nepsaným, nekodifikovaným. Vycházelo hlavně z díla Štěpána z Vrbovce „Opus tripartitum“ a dále „Dočasných soudních pravidel“ Judexkuriální konference z roku 1861. Ani jeden z těchto dokumentů však neměl podobu zákona. (ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 60)

¹¹¹¹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 59.

¹¹¹² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 59.

na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹¹¹³ V zásadě tedy mělo docházet hlavně k vylepšování dosavadní právní úpravy obsažené v ABGB. Skutečnost, že úprava ABGB byla nadále použitelná i v nových společenských poměrech způsobila postupné ochabování úsilí o přijetí nového československého občanského zákoníku. Legislativní práce dospěly k dokončení vládního návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník¹¹¹⁴. Navzdory pokročilému stádiu prací bylo nakonec rozhodnuto ponechat ABGB prozatím v platnosti a modernizovat jej jen částečnými dílčími úpravami.¹¹¹⁵

Otázkou přípravy nového vodního zákona, který by nahradil soustavu zemských vodních zákonů, a říšského vodního zákona se zabývalo Národní shromáždění již v roce 1919. Záměr byl vyjádřen v návrhu poslanců Udržala, Sonntága, Zíky, Prokúпка a dalších na změnu vodního zákona z roku 1870.¹¹¹⁶ K tomuto návrhu se vyjádřila ve své zprávě ze dne 13. května 1919 Komise pro vodní hospodářství, jejíž zprávu toho dne přednesl poslanec František Zíka.¹¹¹⁷ František Zíka ve svém projevu zdůraznil nutnost budování účelného vodního hospodářství, kterému měla být v Československu věnována větší pozornost, než tomu bylo doposud. Podle Zíky se jednalo o úkol značně všestranný. Dosavadní způsob hospodaření s vodou nezajišťoval co nejvyšší množství vod využívaných v zemědělství. Z činností spadajících pod vodní hospodářství zdůraznil zejména zavodňování a odvodňování pozemků a také „*záchranu pozemků před zatopením*“. Nastínil také problém finančních ztrát vznikajících odcházením hnojiv aplikovaných na polích v rozpuštěných vodách. Podle Zíky tím vznikaly ročně ztráty v řádu sta milionů korun. Zvláštní důraz kladl na nutnost většího využívání vodní síly v průmyslu a při elektrizaci. Elektrickou energii není v budoucnu možné vyrábět pouze spalováním uhlí.

Důležitým problémem byly v roce 1919 také otázky výstavby vodovodů a stokování a také splavňování československých řek prováděním kanalizace, a to zejména z důvodu nedostatku finančních prostředků na tyto aktivity v minulých letech. Zíka v této souvislosti konstatoval, že tyto tzv. velké úkoly byly dosud prováděny nesystematicky a způsobem nikoli cílevědomým a účelným. Příčinou přitom nebyl pouze nedostatek finančních prostředků, ale také skutečnost, že na území Čech, Moravy a Slezska platily zastaralé vodní zákony. V projevu v Národním shromáždění si Zíka mj. posteskl, že do té doby platná právní úprava brzy oslaví „*50 leté*

¹¹¹³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 60.

¹¹¹⁴ Tisk 427 – Senát NS z roku 1937.

¹¹¹⁵ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 60.

¹¹¹⁶ O této otázce pojednávaly tisky č.224 a 614.

¹¹¹⁷ František Zíka (1869-1931)

jubileum“.¹¹¹⁸ Z těchto důvodů se rozhodl plně podpořit myšlenku vydání nového vodního zákona, který měl získat přívlastek „jednotný“.

Jak již bylo mnohokrát řečeno, byl říšský (rámcový) vodní zákon doplněn soustavou zemských vodních zákonů, z nichž na území Československa platily tyto: český, moravský a slezský. Tato v zásadě demokratická koncepce však neumožňovala nápravu nedostatků obsažených v samotném říšském vodním zákoně.

Východiska, resp. zásady, přípravy JVZ byla následující:

- Užití moderních novodobých právních názorů
- Reakce na oprávněné požadavky všech konzumentů vody
- Příprava právnicky a jazykově jasného textu, který by odstraňoval množství neurčitých ustanovení (neurčitých právních pojmů)
- Zabránit častým dlouhým, vleklým a drahým sporům¹¹¹⁹ vznikajícím na základě některých neurčitých ustanovení
- Umožnit snazší provádění národohospodářsky významných podniků (záměrů, stavebních akcí)
- Doplnit některá do té doby chybějící ustanovení, týkající se zejména:
 - Spodních vod
 - Rybolovu na zregulovaných řekách
 - Udržování nákladných vodních staveb
 - Využití vodních sil získaných při regulacích (využití nově vzniklých spádů)
- Odstranit problémy vznikající ve vodoprávním (správním) řízení

Pokud máme hovořit o procesních nedostatcích, které Zíka zdůraznil, musíme na prvním místě uvést skutečnost, že okresní politické úřady, které rozhodovaly v první instanci, musely přibírat k řízení odborné technické znalce, kterých však byl nedostatek. Tento nedostatek způsobil, že byli přibíráni odborníci, kteří však nebyli specializováni na vodotechnické otázky. To způsobilo, že ne ve všech případech bylo v první instanci rozhodnuto patřičným způsobem.¹¹²⁰ Obdobně byla kritizována praxe druhé instance, tedy zemských politických úřadů, a také třetí

¹¹¹⁸ Zíka tehdy ještě nemohl tušit, že „zastaralé vodní zákony“ zůstanou v původním znění v platnosti ještě dalších 23 let. A pokud bychom v to počítali i platnost novelizovaného znění, činila by tato doba téměř 35 let.

¹¹¹⁹ Některé z těchto sporů trvaly i přes 10 let.

¹¹²⁰ K tomu se vyjádřil poslanec Aust v tom smyslu, že úředníci okresních úřadů byli hlavně písaři a nikoli ve vodotechnických otázkách vzdělaní odborníci.

instance, kterou před rokem 1918 bylo ministerstvo orby, zřídka kdy provedla nápravu vadných rozhodnutí.

Ze všech těchto důvodů doporučil Výbor pro vodní hospodářství, aby Národní shromáždění vyzvalo vládu, aby co nejdříve předložila „nový jednotný moderní vodní zákon“, který by odstranil veškeré výše nastíněné nedostatky, včetně nedostatků ve vodoprávním řízení, a vyhovoval, pokud možno, všem moderním požadavkům na hospodaření s vodou.

Výbor pro vodní hospodářství také navrhl zřízení **vodních úřadů** v jednotlivých územně-správních celcích. Uvažovalo se tehdy, že tyto vodní úřady budou v sídlech, tehdy ještě neexistujících, krajských úřadů. K realizaci této myšlenky během období tzv. první republiky nedošlo, kraje nakonec byly zřízeny až od roku 1949.

Vodní úřady měly být členěny na několik oddělení:

- a) Oddělení vodoprávní
- b) Oddělení vodotechnické
- c) Oddělení kulturně-technické
- d) Oddělení organizační
- e) Oddělení revizní

Úkolem revizních oddělení měl být mj. dohled na meliorační a jiná s vodou spojená družstva. Dohled těchto revizních oddělení měl být zabezpečen z hlediska technického, správního, ale i organizačního.

Kromě vodních úřadů měly být na větších tocích, a to v případě, že tyto byly již zregulovány, zřízeny **vodohospodářské komise**. Vodohospodářské komise měly fungovat jako poradní orgány výše nastíněných vodních úřadů. Měly dozírat a kontrolovat vodní hospodářství na příslušném vodním toku a organizovat vodní družstva. Konečně také zabezpečovat péči o, pokud možno, „*nejsprávnější a nejspravedlivější využití vod*“.

Kromě vodohospodářských komisí měly být poradním orgánem vodních úřadů také **meliorační komise**. Jejich úkolem měl být dohled nad oblastmi určenými k provedení meliorací, tedy pozemky, které měly být odvodněny nebo naopak zavodňovány. Pozemky určené k zmeliorování se měly evidovat v melioračním katastru. Majitelé pozemků uvedených v melioračním katastru se měli povinně organizovat ve vodních družstvech. Povinné členství ve vodních družstvech mělo odstranit nedostatky dosavadní právní úpravy, podle které bylo vytváření melioračních družstev dobrovolnou záležitostí. Kritizovány byla kritéria a pravidla rozhodování

těchto družstev.¹¹²¹ Prvek dobrovolnosti ve fungování družstev také zapříčiňoval, že zorganizování družstva bylo náročným, a hlavně dlouhodobým úkolem. Když už pak družstvo bylo zorganizováno, nastávaly zase problémy s vylučováním některých pozemků z meliorace. Často pak, po provedení hlavních prací (vybudování hlavních svodů a trativodů) se majitelé vyloučených pozemků rozhodli účastnit se meliorace. Tyto komplikace pak znemožnily provedení systematické a účelné meliorace.

Nadále tedy mělo být vytváření vodních družstev nucené a o zařazení pozemků do meliorace neměli rozhodovat jejich majitelé, ale pouze meliorační komise.

Úkolem kulturně-technických oddělení při vodních úřadech bylo zajistit decentralizaci meliorační služby a dále zajistit styk zemědělců s kulturní technikou.

Vodotechnická oddělení při vodních úřadech se měla starat o úpravu velkých vodních toků a provádět kanalizaci a splavňování řek. Vodotechnická oddělení zabývající se úpravou velkých vodních toků a jejich splavněním měla být organizována centrálně na úrovni jednotlivých zemí a řízena z jednoho centra.

Do roku 1918 podléhaly vodoprávní záležitosti ministerstvu orby, nyní to mělo být ministerstvo veřejných prací. Jelikož však především meliorační otázky byly otázkami zemědělskými, nebylo možné, aby se vodoprávními záležitostmi zabývalo pouze ministerstvo pouze ministerstvu veřejných prací. Proto bylo doporučeno, aby byla kompetence v nové právní úpravě rozdělena mezi ministerstvo zemědělství a ministerstvo veřejných prací. Důvodem pro navrhované rozdělení kompetence bylo vyhovět potřebám zemědělství, průmyslu, a také obchodu. Z hlediska obchodu bylo důležité využití řek k plavbě. Navržené rozdělení kompetence mezi ministerstva bylo koncipováno následujícím způsobem:

- 1) Pokud by převládal zemědělský zájem → ve 2. instanci rozhoduje ministerstvo zemědělství za součinnosti nebo dohromady s ministerstvem veřejných financí a naopak
- 2) Pokud by převládal nezemědělský zájem → ve 2. instanci rozhoduje ministerstvo veřejných prací se souhlasem ministerstva zemědělství

Výbor pro vodní hospodářství doporučoval kromě přijetí nového vodního zákona také vypracování zákona upravujícího rybolov. Zákon o rybolovu se měl zvláště zaměřovat na rybolov na regulovaných řekách. Absence takové úpravy byla velkým problémem a vznikaly z ní mnohé nepříjemnosti.

¹¹²¹ Ve vodních družstvech se rozhodovalo za souhlasu kvalifikovaných většin – pro odvodnění pozemku nadpoloviční většina, při zavodnění dvoutřetinová. V případě úpravy toku se rozhodovalo podle ceny daného objektu.

Nový vodní zákon měl být také přizpůsoben komasacím pozemků. V otázkách komasací bylo do budoucna počítáno s vydáním zvláštního zákona o scelování pozemků. Příslušné části nového vodního zákona se měly stát zvláštní právní úpravou ve vztahu ke scelovacímu zákonu.

Výbor také doporučil, aby problematika hrazení bystřin zůstala vyhrazena kompetenci ministerstva zemědělství. Nedoporučil však přidělovat tyto záležitosti kulturně-technickým úřadům. Doporučil přidělit je k lesní inspekci, což se v minulosti osvědčilo.

Venkovské vodovody a stoky měly být vyhrazeny ministerstvu zemědělství, a to i v případě měst. Ve městech se však touto otázkou měly zabývat kulturně-technické úřady. Důvod pro toto řešení byl prostý. Řada zdrojů pitné vody pro města se stejně nacházela na venkově a venkov byl tak o tuto vodu „ochuzován“.

Závěr Zikova projevu shrnul body pro rezoluci předloženou Národnímu shromáždění. Rezoluce vyzývala ministerstvo vnitra, ministerstvo zemědělství, MVP a ministerstvo financí k zahájení prací na osnově JVZ pro celé Československo a také osnovu rybářského zákona.

Ještě předtím však měla vláda zahájit jednání se zeměmi, na základě kterého by zemští technické a lukaři byli převzati do státní služby za účelem výše uvedených úkolů a také k zahájení budování kulturně-technických oddělení u zamýšlených vodních úřadů.

Ještě před vydáním nového vodního zákona měly být zřízeny meliorační a scelovací komise.

Zvláštní otázkou celého projektu byla situace na Slovensku, kde byl nízký počet projektů pro „další meliorační a vodotechnické práce“.¹¹²²

V této době byla v českých zemích řada projektů hotových, vykonávaly je zemské technické úřady, které působily:

- a) V Čechách – při zemědělské radě a kulturní technické kanceláři
- b) Na Moravě a ve Slezsku – při stavebních zemských úřadech. Projekty na Moravě a ve Slezsku by vyžadovaly, vzhledem k tehdejší situaci, mnoho let na dokončení.

Vláda měla také zajistit převedení a převzetí kulturně-technických zemských úřadů pod péči státu. Uvažovalo se o jejich zařazení do krajů, případně o současné existenci zemských (v omezené podobě) a jiných kulturně-technických úřadů. Úkolem zemských kulturně-technických úřadů (v jejich omezené podobě) pak měla být koordinace jednotného postupu v rámci zemí a jednotlivých (budoucích) krajů. Zároveň měly zemské úřady dozírat na krajské.

¹¹²² Vláda měla učinit příslušné kroky k tomu, aby přebytek kulturních techniků z českých zemí (cca 200 osob) bylo odesláno na Slovensko k vykonání potřebných zaměření a příprav na projekty.

Druhá rezoluce, předložená na místo rezoluce předchozí (poslancem Vincencem Ševčíkem) navrhovala:

- a) Vypracování osnovy JVZ pro celý stát respektující poměry jednotlivých zemí
- b) Vypracování osnovy rybářského zákona
- c) Před novým vodním zákonem zahájit ihned jednání se zeměmi a upravit zemědělsko-technickou službu v zemích a vytvořit zemědělsko-technické úřady, které by přispěly ke zřízení melioračních a komasačních komisí
- d) Zjistit meliorační potřeby (ministerstvo zemědělství) jednotlivých zemí na státní útraty (případně z melioračního fondu) a sestavit meliorační katastry
- e) Zhotovit „*generální meliorační projekty pro údolní polohy přilehlé k hlavním tokům vodním*“ (meliorační kostry) a podle nich hájit zájmy při regulacích těchto toků
- f) Zakládat organizovaná vodní družstva k provádění „*melioračních a vodních staveb na jednotlivých řekách*“
- g) Poukázat příslušným podnikům příspěvky na meliorační a regulační stavby v melioračním zájmu povolené rakouskou vládou
- h) Povolit stavbám, které mohou být ihned zahájeny, příspěvky z veřejných prostředků bez zbytečných průtahů (formalit)
- i) Zvýšené náklady vzniklé v důsledku cenových poměrů během války měly být zčásti nebo zcela hrazeny z veřejných prostředků
- j) Hospodářsky neodkladné meliorační stavby se měly financovat ze záloh, které by byly poskytovány zemskými správami v dohodě s vládou

Při hlasování byla schválena rezoluce navržená poslancem Zikou. Úkoly obsažené v rezoluci Ševčíkově byly přiděleny Výboru pro vodní hospodářství.

V rámci proměny soustavy nepřímých daní došlo v Československu v roce 1921 k zavedení tzv. daně z vodní síly, která byla jedním z druhů tzv. spotřebních daní na jiné předměty.¹¹²³ Byla zavedena zákonem č. 338 Sb. z. a n. ze dne 12. srpna 1921.¹¹²⁴ K provedení tohoto zákona bylo vydáno vládní nařízení č.142/1922 Sb. z. a n.

Roku 1920 byl založen Československý plavební úřad.¹¹²⁵

¹¹²³ ŠIROKÝ, Jan a kol. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. xvi, 301 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-005-8, s. 39 a 41

¹¹²⁴ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 465

¹¹²⁵ Československý plavební úřad, Praha. *Archivní Vademecum* [online]. Národní archiv [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=530def5d67bb08e1c0d6778dc61cb147>

V roce 1921 inicioval Senát Národního shromáždění práce k vytvoření vládní předlohy „*nového jednotného vodního zákona*“ (dále jen JVZ), který by platil na celém území Československé republiky. Po provedení přípravných prací byla v roce 1926 ustavena komise pro vypracování osnovy JVZ. V komisi zasedali právníci a techničtí odborníci z Ministerstva zemědělství a Ministerstva veřejných prací.¹¹²⁶ Práce na osnově JVZ trvaly řadu let. Cílem komise bylo především unifikace a reformování tehdy platných předpisů vodního práva.

Ve fondu Generálního ředitelství pro stavbu vodních cest se zachovaly zápisy ze schůzí Komise pro vypracování osnovy jednotného vodního zákona, a to počínaje od 26. schůze konané dne 4. února 1928. Schůze Komise byly organizovány ministerstvem zemědělství.

Roku 1925 bylo vydáno nové vládní nařízení o vedení vodních knih (vládní nařízení č.169/1925 Sb. z. a n. Toto nařízení se vztahovalo pouze pro české země (Čechy, Morava, Slezsko). Nezabývalo se vedením vodních knih na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹¹²⁷ Současně zrušilo 3 stará nařízení o zařízení a vedení knihy vodní z roku 1872 (pro Čechy a Moravu) a z roku 1873 (pro Slezsko).¹¹²⁸

Českému vodnému zákonu byla, i přes jeho poměrně dobrou kvalitu, vytýkána nedostatečná systematika, a také směšování materiálně-právních a procesních otázek. Tato skutečnost byla jednou z příčin nejisté hranice mezi veřejnoprávními a soukromoprávními rysy vodního práva jako takového.¹¹²⁹ Tento problém však neřešila právní věda pouze ve 20. letech 20.století, neboť se jím lze zabývat v každém období vývoje (českého) vodního práva, a to včetně období do roku 1811, resp.1869.

Na základě zákona č.50/1931 Sb., ze dne 27. března 1931, došlo k zrušení Komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe. Agendu Zemské komise pro úpravu řek v Čechách převzal Zemský úřad v Praze (oddělení č. 29 a č. 31).¹¹³⁰ Téhož roku došlo ke vzniku dvou státních fondů, a sice státního fondu pro vodohospodářské meliorace¹¹³¹ a státního fondu pro splavnění řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil.¹¹³²

¹¹²⁶ ŠILAR, Jirí a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 32.

¹¹²⁷ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 486

¹¹²⁸ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 495

¹¹²⁹ Právník, ročník LXIV (rok 1925), číslo 5, s.139

¹¹³⁰ KREČ, J. *Ředitelství pro stavbu vodních cest v Praze: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 783*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1974, s. 2

¹¹³¹ Zákon č. 49/1931 Sb.

¹¹³² Zákon č. 50/1931 Sb.

V letech 1935-1937 také dochází k vydání šestidílného komentáře k ABGB¹¹³³, který byl dílem autorů Roučka a Sedláčka¹¹³⁴. Tento komentář představuje důležitý pramen pro studium tehdy platných vodoprávních norem.¹¹³⁵

Roku 1937 dokončila komise pro zpracování JVZ osnovu JVZ, která bohužel nebyla uzákoněna. Výsledkem prací byl progresivní návrh právní úpravy vztahů k vodám, který je označován jako „*Referentský návrh vodního zákona*“. Tento návrh považoval vodní toky za vody jednoznačně veřejné.¹¹³⁶ Jednání o novém vodním zákonu se vyznačovala četnými rozpory mezi zástupci zemědělství a průmyslu.¹¹³⁷

Během tzv. první republiky došlo k přijetí některých dalších vodoprávních předpisů, vztahujících se k otázce fondovního hospodaření a financování vodních děl – jsou to předpisy o státním fondu pro vodohospodářské meliorace, „*o státním fondu pro splouvání řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využívání vodních sil*“.¹¹³⁸

Tabulka 12 Přehled kultur v roce 1933 (výměra v hektarech)¹¹³⁹

Druh kultury/ha	Celostátní úhrn	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	Podkarpatská Rus
Rybníky používané k chovu ryb	46485	40257	5855	333	40
Ostatní vodní plochy, jezera a bažiny	85346	21062	11349	42177	10758

¹¹³³ O jeho důležitosti pro právní vědu a praxi svědčí i skutečnost, že byl komentář v roce 1998 znovu vydán v reedici.

¹¹³⁴ ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998. 6 sv. Komentáře velkých zákonů československých; sv. 1. ISBN 80-85963-60-4.

¹¹³⁵ Tedy v tomto případě vodoprávních norem soukromoprávního charakteru.

¹¹³⁶ NÁVRH poslanců Leopolda Zubka a dalších na vydání zákona ze dne kterým se mění a doplňuje zákon č. 138/1973 Sb., o vodách. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1993 [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0055_00.htm

¹¹³⁷ VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy o potřebě a zásadách nového vodního zákona*. Vydání I. V Praze: Technický ústav obchodní a živnostenské komory, 1947. 68 stran. Zprávy Technického ústavu obchodní a živnostenské komory v Praze; číslo 62, s.5

¹¹³⁸ ŠILAR, Jirí a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 32.

¹¹³⁹ Statistická ročenka republiky Československé, 1934, s.39.

10.2. Rybníkářství

Podle nařízení Národního výboru byla převzata úroda ryb a úředně upravena (snížena) jejich cena. S tím souvisel i zákaz vývozu ryb do ciziny.¹¹⁴⁰ V dubnu 1919 byl přijat zákon o pozemkové reformě, podle kterého byla zabavena orná půda nad 150 hektarů a ostatní půda nad 250 hektarů. Pozemková reforma se dotkla i rybníků, a to zejména v případě důležitých rybníčních soustav v Čechách a na Moravě. Některé rybníky se dostaly do rukou tzv. zbytkových velkostatkářů. Zhruba čtvrtina rybníčních ploch, kolem 12000 hektarů, přešla do rukou státu.¹¹⁴¹ Jednalo se zejména o rybníky v jižních Čechách a na jižní Moravě. Tyto státní rybníky byly spravovány státním rybářstvím. V prosinci 1926 se podařilo prosadit zrušení maximálních cen ryb.¹¹⁴² Mnohé státní rybníky se v době první republiky dočkaly rekonstrukce, přičemž se uplatňovaly nové materiály, kámen, kovy, a beton, které nahradily méně odolné dřevo. Namísto dřevěného brlení se stále více prosazovalo brlení železné, na napájecích stokách byly zaváděny šterkové filtry, zdokonalovaly se meliorace rybníčního dna, vylepšovala se zařízení sádek. Zdokonaleny byly rovněž metody chovu kapra, které urychlily jeho vývin, a umožnily zkrácení „výrobního“ cyklu o jeden rok. Rovněž byla zlepšena péče o přezimování ryb. Výsledkem procesu prošlechtování chovu kapra vznikly jeho další „odrůdy“, například lnářský modrák. V rybníčním hospodářství se naplno prosadily poznatky zdokonalené Theodorem Mokřým, Václavem Šustou, Karlem Schäfernou a dalšími.¹¹⁴³

Roku 1920 byla založena Státní rybářská škola ve Vodňanech. Rozvinul se rovněž Rybářský a hydrobiologický ústav v Praze, který měl výzkumné stanice v Chlumu u Třeboně, v Libějovicích a v Doksech. Celkový roční výnos ryb v českých zemích v sezoně 1929/1930 dosáhl více než 30000 q kaprů a 2000 q ostatních ryb. Hektarový výnos se v Čechách zvýšil o cca 20 kg, v průměru činil 70 kg ryb, na Moravě 90 kg. Roku 1927 byla prolomena poprvé od roku 1921 pasivní bilance zahraničního obchodu s rybami a vyvezlo se více ryb, než jich bylo dovezeno.¹¹⁴⁴

Na základě Mnichovské dohody ztratilo Československo v říjnu 1938 rozsáhlá pohraniční území. Tyto územní ztráty pochopitelně zahrnovaly území, na němž se vyskytovaly rybníky. Na odstoupeném území se ocitly například velké rybníky v okolí Doks, na Chebsku, v okolí

¹¹⁴⁰ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 63.

¹¹⁴¹ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 64.

¹¹⁴² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 65.

¹¹⁴³ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 66.

¹¹⁴⁴ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 67.

Mariánských lázní, v okolí Tachova. Mnohé rybníční soustavy rozdělila hranice, jako například u Prachatic, Českého Krumlova, Kaplice, na Novohradsku, jindřichohradecku, novobystřicku, dačicku a lednicku. Mimořádné byly ztráty na severní Moravě a ve Slezsku.¹¹⁴⁵

10.3. Přehrady

Ve 20. letech 20. století došlo k dalším zdokonalením ve vodním stavitelství. Jako stavební materiál se začal uplatňovat železobeton. Mohly tak být budovány stále větší přehrady. První betonová tížná hráz byla vybudována v letech 1930 až 1933 u Vranova nad Dyjí. Přehradní jezero Vranovské přehrady dosahuje rozlohy více než 760 hektarů a až 43 metrů hloubky. Pro srovnání, objem vody ve Vranovské přehradě je přibližně dvacetkrát větší než objem vody v rybníku Rožmberk. Ve 30. letech 20. století byla také budována přehrada ve Vraném nad Vltavou, první stupeň tzv. vltavské kaskády nad Prahou. Tato přehrada vzedmula hladinu Vltavy o 11 metrů a její jezero dosahuje rozlohy 250 hektarů. Ve 30. letech 20. století pak ještě vznikla přehrada u Seče, na Teplé u Karlových Varů, dále poblíž Husince na Prachaticku, na Blanici u Zlína a také přehrada Pastviny na Divoké Orlici. Ještě před druhou světovou válkou byla započata stavba Kníničské přehrady u Brna a na Vltavě stavba Štěchovické přehrady. O období první republiky tak vzniklo, nebo byla zahájena jejich stavba, celkem 16 přehrad.¹¹⁴⁶

10.4. Vodní knihy

V roce 1925 došlo k vydání nového vládního nařízení č.160 Sb.z. a n., ze dne 8.července 1925, kterým byla stanovena nová právní úprava zřizování a vedení vodních knih se sbírkami listin, map a plánů na území Československé republiky mimo území Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹¹⁴⁷

„Seznam

spisů vodoprávních vztahujících se na toky ve sjednocené obci Pražské, které převzal magistrát hlavního města Prahy /referát stavební/ od okresní správy politické v Karlíně pro sbírku listin při vodní knize.

Číslo svazku okres. správy:

33 Vodní závody J.Ronz v Karlíně.

38 Továrna Havelka a Mész v Karlíně

¹¹⁴⁵ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 68.

¹¹⁴⁶ MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 79.

¹¹⁴⁷ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s.401

- 39 *Studna čp.94 v Karlíně*
- 43 *Vodárna v Karlíně*
- 44 *Přívoz z Karlína do Holešovic*
- 45 *Vodovod od Rustonky v Libni*
- 55 *Přívoz v Troji*
- 56 *Přívoz Podbaba – Podhoř*
- 57 *Přívoz továrny na dynamit v Zámkách /obec Bohnice/*
- 60 *Přívoz E.Portheima z Malých do Velkých Holešovic*
- 64 *Mlýn čp.15 v Hloubětíně*
- 66 *Cukrovar B.Freye na Rokytce ve Vysočanech*
- 67 *Mlýn čp. 73 v Libni*
- 68 *Lihovar fy. Brosche v Libni na Rokytce*
- 69 *Mlýn Karla Knoblocha v Libni na Rokytce*
- 107 *Kanál na stanici sz dráhy ve Vysočanech*
- 108 *Rybník v Bohnicích*
- 109 *Kanál do Vltavy z čp. 192 v Karlíně*
- 114 *Přívoz v Bohnicích*
- 118 *Svádění odpadních vod z čp. 77 ve Vysočanech*
- 127 *Vodovod fy M. Ehrenreich ve Vysočanech*
- 135 *Chemická továrna ve Vysočanech*
- 137 *Svádění vody z mlékárny velkostatku v Troji*
- 140 *Zřízení mostu přes rameno Vltavy v Karlíně /fa. Havelka a Mész/*
- 149 *Vodovod fy Orenstein Koppel ve Vysočanech*
- 150 *Vodovod ústavu pro choromyslné*
- 151 *Svádění splašků z ústavu pro choromyslné v Bohnicích¹¹⁴⁸*
- 152 *Usazovací jámy cukrovaru ve Vysočanech*
- 153 *Vodovod do cukrovaru ve Vysočanech z č.k. 104*

Spisy nezařazené do svazků:

1	<i>Vodoprávní povol. svádění odpadních vod z čp. 162 v Karlíně /fa. Hadrbolec/</i>
2	<i>Rybník v Kobyliších</i>

¹¹⁴⁸ SOKA Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmánství Karlín z let 1886-1926, fol. 3 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/3>)

- 3 *Rekonstrukce přístavu v Karlíně*
- 4 *J.Stadler, svádění splašků do Rokytky v Hloubětíně*
- 5 *Vodoprávní nález městského vodovodu ve Vysočanech*
- 6 *Breitfeld, Daněk a spol. v Karlíně, povolení vodovodu*
- 7 *Vltavský vodovod fy. Schoeler /svazek plánů/*
- 8 *E.Traub v Podbabě – vodoprávní povolení k čerpání vody z Vltavy*
- 9 *Výkaz vodních děl přihlášených v r. 1913 obec. úřady v Karlíně, Hloubětíně, Proseku, Střížkově, Troji a Vysočanech.*
- 10 *Vodoprávní kollaudace rybníka „Hořejšího“ v Hloubětíně*
- 11 *Spisy o odvádění odpadních vod do Rokytky z čp. 1 a 91 ve Vysočanech*¹¹⁴⁹

„Číslo položky: 4 *Altbunzlau, Elbefluss, Franz Tuma*

Mahlmühle N. 75/122 am rechten Ufer der Elbe

Počet složení: 7 mlýnských

1 krmník

1 pila

Mezi těmito složeními je 6 složení amerických, 1 složení obyčejné

Jez přes Labe společný i pro mlýn čp. 18 na levém břehu

U mlýna jsou tři stavidla v šířce 6'-6'', výšce 6'.

Cejch jest zařízen na kvádrovém tarasu blíž jezu.

Kol vodních jest šest a výška každého kola 18'

*Jez se vydržuje od obou mlýnů společně a sice mlýn tento zvaný menší vydržuje 1/3 jezu, mlýn na levém břehu zvaný velký vydržuje 2/3 jezu a vrata*¹¹⁵⁰

¹¹⁴⁹ SOKA Praha-venkov se sídlem v Dobříčovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmantství Karlín z let 1886-1926, fol. 4 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/4>)

¹¹⁵⁰ SOKA Praha-venkov se sídlem v Dobříčovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmantství Karlín z let 1886-1926, fol. 10 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/10>)

11. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou v období existence Protektorátu Čechy a Morava

Období po Mnichovské konferenci až do vzniku Protektorátu Čechy a Morava označujeme jako období tzv. druhé republiky. Na základě Mnichovské dohody muselo Československo odstoupit Německu značnou část svého území. Československo nebylo účastníkem Mnichovské dohody.¹¹⁵¹ Československo v důsledku Mnichova ztratilo 29,1 % svého území.¹¹⁵² 14. března 1939 došlo k vyhlášení samostatnosti Slovenského státu.

Dne 16. 3. 1939 byl Výnosem německého vůdce a říšského kanceláře A. Hitlera zřízen „Protektorát Čechy a Morava“. „*Vznikem tohoto územního útvaru byla dokončena okupace českých zemí zahájená po Mnichovské dohodě.*“¹¹⁵³ Podle čl. 12 Hitlerova Výnosu zůstalo v účinnosti právo dosud platné v Čechách a na Moravě.¹¹⁵⁴ Období Protektorátu Čechy a Moravy je završeno koncem tzv. doby nesvobody dne 4. května 1945.

11.1. Vodní právo

Máme-li zhodnotit stav, v jakém se nacházelo vodní právo na území okleštěného zbytku Československa, můžeme říci, že zde existoval stav trvající již od doby první československé republiky. V českých zemích platil stále říšský vodní zákon z roku 1869 a navazující zemské zákony, zatímco na Slovensku a Podkarpatské Rusi platil zákonný článek XXIII/1885, o vodním právu. Probíhající unifikační tendence na poli vodního práva bohužel do konce září 1938 nedošly přijetí nového vodního zákona. V průběhu 2. světové války došlo k novelizaci českého zemského vodního zákona, a sice vládním nařízením č. 305/1942 Sb., ze dne 7. srpna 1942, o rozšíření platnosti českého zemského vodního zákona¹¹⁵⁵ na celé území Protektorátu Čechy a Morava a doplnění některých předpisů tohoto vodního zákona. Změny provedené v tomto zákoně byly však marginálního charakteru. Je také důležité zmínit, že Protektorát Čechy a Morava byl příkladem

¹¹⁵¹ V jejím důsledku bylo odstoupeno Německu 28 291 km² území s 3 miliony 818 tisíci obyvateli, dále 805 km² Polsku (227 tisíc obyvatel) a Maďarsku 11 833 km² (972 000 obyvatel). Území Československa bylo zredukováno na 99 579 km², kde žilo celkem 9 milionů 712 tisíc obyvatel.

¹¹⁵² PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 75.

¹¹⁵³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 91.

¹¹⁵⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo...*, s. 93.

¹¹⁵⁵ Zákona č. 71 čes. z. z. ze dne 28. srpna 1870

politicky nesamostatného státního útvaru.¹¹⁵⁶ Přílohou vládního nařízení č.305/1942 Sb. bylo také úplné znění českého zemského vodního zákona, ve smyslu tohoto vládního nařízení. Lze tak konstatovat, že navzdory faktu, že práce na přípravě jednotného vodního zákona pokračovaly i v počáteční fázi existence Protektorátu, byla nakonec myšlenka zcela nového předpisu opuštěna, a protektorátní orgány raději zvolily cestu novelizace dosavadního českého zemského vodního zákona, jakož i publikaci nového úplného znění tohoto předpisu. Myšlenka na unifikaci vodoprávních předpisů však byla zachována, nicméně tento proces musel být bohužel realizován pouze na území Protektorátu. Český zemský vodní zákon nově platil na celém území Protektorátu. Zároveň došlo k prvnímu zrušení moravského¹¹⁵⁷ a slezského vodního zákona.¹¹⁵⁸

Zaměříme se nyní na osudy osnovy JVZ za Protektorátu. Záměrem tvůrců JVZ bylo v unifikačních tendencích pokračovat, byť v pozměněné státoprávní situaci. Osnovu JVZ projednávalo ministerstvo zemědělství a ministerstvo veřejných prací. Od 16. února do 22. dubna 1940 byla projednávána na poradách na ministerstvu veřejných prací. Za tím účelem se konalo celkem 9 schůzí, kterých se účastnili nejen zástupci vybraných odborů a oddělení¹¹⁵⁹ MVP, ale také zástupci úřadů „*příčleněných a podřízených*“. Mezi tyto úřady se řadilo Ředitelství pro stavbu vodních cest, Plavební ředitelství a Hydrologický ústav, ale také Zemský úřad v Praze¹¹⁶⁰. Výsledkem jednání na schůzích byla osnova JVZ upravená MVP.

Osnova JVZ ve znění úprav provedených MVP byla rozčleněna do 10 hlav (I. - X.), které čítaly 155 paragrafů. Hlava I byla označena jako Všeobecná část (§§ 1-11), Hlava II jako Užívání vod (§§12-42). Hlava III se zabývala péčí o vody a obranou proti vodám (§§ 43-47), hlava IV pojednávala o udržování vodních děl a toků (§§ 48-60), otázky týkající se vyvlastnění byly řešeny v §§ 61-89. Hlava VI obsahovala úpravu zákonných služebností a tzv. nouzových opatření (§§ 90-94). Poměrně rozsáhlá hlava osnovy se zabývala úpravou vodních družstev (hlava VII - §§ 95-116). Hlava VIII se nazývala Úřady a řízení. Zbývající 2 hlavy obsahovaly Trestní ustanovení (hlava IX - §§ 140-144) a Ustanovení přechodná a závěrečná (hlava X - §§ 145-155).¹¹⁶¹

¹¹⁵⁶ KULT, Arnošt. *Tekoucí (povrchová) voda: právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2010. 106 s. Výzkum pro praxi, seš. 61. ISBN 978-80-87402-07-8, s. 69

¹¹⁵⁷ Zákon č. 65/1870 mor. z. z., o používání i provádění vod a obraně proti nim

¹¹⁵⁸ Zákon č. 51/1870 slez. z.z., o užívání a provádění vod i obraně proti nim

¹¹⁵⁹ Jednalo se o odbor II, odděl. II/1, II/2, II/2a, II/3, II/6, odbor IV, odbor V, odbor VII/2 ministerstva veřejných prací.

¹¹⁶⁰ Za Zemský úřad v Praze se účastnil přednosta skupiny VXIII., oddělení 29, 46,47 a 48.

¹¹⁶¹ NA ČR, fond Generální ředitelství pro stavbu vodních cest, kt. 33,34,256

Porovnáme-li tuto koncepci s Referentským návrhem zákona o vodě z roku 1937, zjistíme, že Osnova z roku 1940 obsahovala pouze 155 paragrafů, zatímco Referentský návrh z roku 1937 obsahoval 175 paragrafů.

Tabulka 13 Uspořádání paragrafů Referentského návrhu z roku 1937 a Úpravy dle stavu z roku 1940

Hlava č.	Nadpis	Referentský návrh z roku 1937		Stav z roku 1940	
I.	Všeobecná část	1	12	1	11
II.	Užívání vod	13	43	12	42
III.	Péče o vody a obrana proti vodám	44	49	43	47
IV.	Udržování vodních děl a toků	50	63	48	60
V.	Vyvlastnění	64	91	61	89
VI.	Zákonné služebnosti a nouzová opatření	92	95	90	94
VII.	Vodní družstva	96	130	95	116
VIII.	Úřady a řízení	131	158	117	139
IX.	Trestní ustanovení	159	164	140	144
X.	Ustanovení přechodná a závěrečná	165	175	145	155

Tabulka 14 Osnova JVZ dle stavu z roku 1940

Úprava dle stavu v roce 1940			
Hlava I. – Všeobecná část	Právní povaha vod	§1	Rozdělení vod
		§2	Neveřejné vody
		§3	Veřejné vody
		§4	Vody cementní, solné a důlní
	O tocích	§5	Co se rozumí tokem
		§6	Koryto a zaplavované území toku; stanovení jejich hranic.
		§7	Ostrovy a nános
		§8	Odstranění neb úprava ostrovu nebo nánosu
		§9	Změna koryta přirozeného toku. Právní úprava.
		§10	Půda získaná úpravou toku
		§11	Předpisy pro ostrovy

Hlava II. – Užívání vod	Obecné užívání vod	§12	Plavba lodí, vorů a plavení dříví
		§13	Obecné užívání vody
		§14	Obecné užívání koryta a těžba ledu
	Zvláštní užívání	§15	Vodoprávní povolení k užívání veřejných vod
		§16	Vodoprávní povolení k užívání neveřejných povrchových vod
		§17	Vodoprávní povolení k převozům
		§18	Jímání a užívání podzemní vody
		§19	Udělení vodoprávního povolení a podmínky
		§20	Určení rozsahu nového vodního práva
		§21	Určení nejvyšší míry po právu trvalého užívání vody, vzejde-li pochybnost
		§22	Veřejné zájmy
		§23	Zřízení přechodu přes příkopy nebo jiné nové stavby k vedení vody
		§24	Užívání vody a rybářství
		§25	Chráněná rybí trdliště a chráněné rybí (perlorodné) oblasti
		§26	Konkurenční projekty
		§27	Věcná neb osobní vázanost vodních práv
		§28	Časové omezení vodních práv
		§29	Obnovení časově omezeného vodního práva
		§30	Lhůty stavební a k započetí provozu vodního díla
		§31	Právo nápadu
		§32	Jak nutno vodní právo vykonávati
		§33	Voda odvedená z odtoku nebo toku musí být zpět do něho svedena
		§34	Cejch a pevné výškové značky
		§35	Obsluha zdýmacích zařízení
		§36	Opatření k ochraně veřejné bezpečnosti

		§37	Opatření proti znečišťování vod
		§38	Náprava škodlivých účinků vzcházejících pro sousedy z vodních děl
		§39	Zánik vodních práv
		§40	Znovuzřízení dřívějšího stavu
		§41	Zřízení neškodného stavu po zániku vodního práva
		§42	Úprava vodních práv při nedostatku vody
Hlava III. – Péče o vody a obrana proti vodám		§43	Změna přirozeného odtoku vod srážkových a pramenitých
		§44	Vodoprávní povolení k odvádění neveřejné vody
		§45	Potřeba vodoprávního povolení při ochraně proti vodám
		§46	Vodoprávní povolení ke stavbám a skládkám v zaplavovaném území
		§47	Obdobné užití předpisů hlavy III.
Hlava IV. – Udržování vodních děl a toků		§48	Právní povaha udržovací povinnosti
		§49	Určení udržovací povinnosti
		§50	Určení způsobu udržovací a oznamovací povinnosti při vodních dílech
		§51	Kdo jest povinen udržovati vodní dílo
		§52	Udržování přirozených toků
		§53	Shodný postup při udržování koryta (jeho dna a břehů)
		§54	Úřední opatření při zanedbání udržovací povinnosti
		§55	Péče o veřejné a přirozené toky
		§56	Příspěvky na udržování veřejných přirozených toků
		§57	K jakým opatřením dojde, zanedbá-li kdo chrániti svou pobřežní nemovitost

		§58	K čemu mohou býti vlastníci pobřežních pozemků zavázáni v zájmu udržování koryta toků
		§59	Zákazy a omezení hospodářského rázu
		§60	Příspěvky na vodní práce, jež jsou ve veřejném zájmu
Hlava V. – Vyvlastnění	Všeobecné předpisy vyvlastňovac í	§61	Přípustnost vyvlastnění
		§62	Vyvlastňovací řízení a výměr
		§63	Náhrada za vyvlastnění
		§64	Výkon vyvlastnění
		§65	Zánik donucovacích práv. Zpětně vyvlastnění.
	Zvláštní případy vyvlastnění	§66	Vyvlastnění neveřejné povrchově tekoucí vody
		§67	Zjednání přístupu k povrchové vodě přes cizí nemovitosti
		§68	Převádění vody přes cizí nemovitosti
		§69	Provádění předběžných šetření nebo přípravných prací na cizích nemovitostech
		§70	Omezení vlastníků pozemků ve prospěch rybářství
		§71	Vyvlastnění pro stavby ochranné neb úpravní
	Vodní právo spoluuživací	§72	a) Vlastníka nemovitosti zatížené služebností
		§73	b) Pro zemědělské účely a jiné účely veřejného zájmu
		§74	c) Při přestavbě nebo jiné změně vodního díla
		§75	Postoupení vodního díla spoluuživateli
		§76	Vyvlastnění vodních děl nebo práv ve prospěch národohospodářsky značně významného vodního díla
		§77	Vyvlastnění vodních práv ve prospěch závlahy nebo odvodnění zemědělských pozemků

		§78	Vyvlastnění neveřejných vod a vodních práv pro zásobování obcí vodou
		§79	Ochrana obecně prospěšného vodovodního podniku a nucený přístup k němu
		§80	Ochrana obecně prospěšného kanalizačního podniku a nucený přístup k němu
	Stanovení ochranných oblastí	§81	Pro které vody mohou být stanoveny
		§82	Ochranná opatření v chráněných prostorech
		§83	Vyvlastnění pro vodní stavby prováděné ve veřejném zájmu
		§84	Donucovací práva a vyvlastnění v případech uvedených v §45 odst.2, písm. b)
		§85	Omezení vlastníků pozemků v zájmu vodních děl a udržování přirozených toků
		§86	Omezení majitelů vodních práv v zájmu vodních děl a udržování přirozených toků
		§87	Ponechání vodního díla v zájmu veřejném po zániku vodního práva
		§88	Vyvlastnění při právu nápadu
		§89	Vyvlastnění pro plavbu
Hlava VI. – Zákonné služebnosti a nouzová opatření	Zákonné služebnosti	§90	a) Ve prospěch výkonu veřejné služby
		§91	b) Ve prospěch plavby
		§92	c) Ve prospěch vodních staveb prováděných v zájmu veřejném
	Nouzová opatření	§93	a) Při vodní pohromě (povodni apod.)
		§94	b) Při požáru

Hlava VII. – Vodní družstva		§95	K jakým účelům mohou být vodní družstva utvořena.
		§96	Jak vznikají vodní družstva
		§97	Vodní družstva s povinným členstvím menšiny
		§98	Vodní družstva nucená
		§99	Družstevní stanovy
		§100	Členství ve vodním družstvu
		§101	Zájmový katastr
		§102	Orgány družstva. Hlasování.
		§103	Pořádkové pokuty. Stížnosti.
		§104	Členské příspěvky. Udržovací jistina.
		§105	Vybírání členských příspěvků
		§106	Dodatečné přijetí sousední nemovitosti do družstevního svazku
		§107	Dodatečné propuštění nemovitostí z družstevního svazku
		§108	Vyloučení nemovitosti z družstevního svazku
		§109	Příspěvky nečlenů
		§110	Úřední dozor. Vládní komisař.
		§111	Vládní komisař pro nucené družstvo
		§112	Sloučení družstev
		§113	Přeměna dobrovolného družstva v družstvo s povinným členstvím menšiny
		§114	Zánik družstva a jeho likvidace
	Svaz vodních družstev	§115	Utvoření svazu a jeho stanovy
		§116	Řešení sporů. Úřední dozor.
Hlava VIII. – Úřady a řízení	Úřady a řízení	§117	Působnost politických úřadů a soudů.
		§118	Příslušnost zemského úřadu v první stolici

		§119	Příslušnost okresního úřadu
		§120	Jak třeba postupovati, dojde-li ke změně příslušnosti teprve při řízení
		§121	Instruování žádostí
		§122	Odmítnutí žádosti a limine. Místní informační jednání.
		§123	Zahájení povolovacího řízení. Uvědomění hlavních zájmových korporací.
		§124	Řízení vyzývací (ediktální)
		§125	Řízení stručné
		§126	Dočasné povolení neodkladných prací
		§127	Jak třeba postupovati, jsou-li proti veřejně nezávadnému projektu uplatněny soukromoprávní námitky.
		§128	Řízení upravovací a vyvlastňovací
		§129	Povolovací listina
		§130	Kolaudace vodního díla
		§131	Omezení instančního pořadu
		§132	Nářizovací moc a dozorčí právo úřadů. Součinnost obcí. Úřední revise toků.
	Řízení o vodních družstvech	§133	a) dobrovolných
		§134	b) s povinným členstvím menšiny
		§135	
		§136	c) nucených
		§137	Rozhodnutí o nákladech za přípravné práce
		§138	Provedení řízení hlasovacího v souvislosti s řízením vodoprávním
	Vodní knihy	§139	Evidence vodních práv a povinností, družstev a jejich svazků.
Hlava IX. – Trestní ustanovení		§140	Trestné činy a sazby

		§141	Pokuty a tresty vězení.
		§142	Řízení o náhradě škod.
		§143	Odstranění svémocné novoty
		§144	Exekuční trestní řízení
Hlava X. – Ustanovení přechodná a závěrečná		§145	Přeměna dosavadních vodních družstev a sdružení.
		§146	Zachování dosavadních vodních práv a veřejnoprávních povinností. Použití výsledku dosavadního řízení
		§147	Zachování dosavadního volného užívání neveřejné vody
		§148	Přeměna dosavadních soukromých práv k vodám veřejným na veřejná vodní práva uživatí
		§149	Přeměna dosavadních soukromoprávních udržovacích povinností na veřejnoprávní
		§150	Mezinárodní úmluvy o vodách
		§151	Osvobození vodních družstev od poštovného
		§152	Osvobození vodních družstev od kolků a poplatků a od poplatkového ekvivalentu
		§153	Derogační ustanovení
		§154	
		§155	Účinnost a provedení nařízení

Máme-li charakterizovat povahu vodního práva v době Protektorátu, můžeme vyjít ze struktury, jaká byla použita v roce 1940 při sestavování Generálního rejstříku ke Sbírce zákonů a nařízení. Problematika vod a vodního práva byla rozdělena do 3 skupin. Z hlediska vodního práva a právních vztahů spojených s vodou měly nejdůležitější význam tzv. ostatní vody. Zbylé dvě skupiny se týkaly tzv. nápojového práva, jednalo se o minerální vody a vody sodové.

Jako obory související s vodním právem byly charakterizovány: vodoprávně-technická služba, převozy a přívozy, vodní cesty a doprava, vodní mýta, mosty, rybářství, zemědělské

odvodňování, živelné pohromy, daň z vodní síly, poplatkové právo, vodovody a jejich zařizování, vodohospodářské meliorace a ochranné obvody pro minerální zřídla.¹¹⁶²

Vládní nařízení č. 305/1942 Sb., o rozšíření platnosti ČZVZ na celé území Protektorátu Čechy a Morava, bylo vyhlášeno ve Sbírce zákonů a nařízení dne 29. srpna 1942 a ihned nabylo účinnosti. Cílem tohoto vládního nařízení mělo být usnadnění provádění vodních staveb, především melioračních (odvodňovacích a závlahových), a také usnadnění činnosti vodních družstev k provádění melioračních staveb. Nařízení mělo usnadnit vznik vodních družstev, a to především díky možnosti utvoření tzv. nucených vodních družstev. Tvůrci vládního nařízení také zdůrazňovali jako přednost vládního nařízení sjednocení předpisů vodního práva na území Protektorátu Čechy a Morava. Jakkoli šlo jistě o zajímavý krok, vzhledem k nastalé státoprávní situaci bylo možno unifikaci realizovat jen omezeně, a tak dosavadní stav zůstal na územích odstoupených Říši, stejně tak jako na území Slovenského státu. Dosažení úplné unifikace vodního práva na území Československa (ve stavu z první republiky) byla ještě otázkou ponechanou budoucímu vývoji, a v zásadě se jej podařilo realizovat až v polovině 50. let (bez Podkarpatské Rusi). Po přijetí výše uvedeného vládního nařízení došlo k rozšíření platnosti ČZVZ i na území Moravy a zbytku Slezska. Ustanovení ŘVZ byla v textu ČZVZ obsažena a ČZVZ se měl dále označovat pouze jako vodní zákon. Vládní nařízení nicméně obsahovalo některá ustanovení novelizačního rázu, a upravilo ČZVZ z hlediska vztahu k vládnímu nařízení č. 8/1928 Sb., o správním řízení, jakož i z hlediska jazykové stránky. Autoři vládního nařízení poukazovali na některá těžko srozumitelná nebo zcela nesprávná místa. Při jazykové úpravě se vycházelo z existujícího německého znění. Vládní nařízení č. 305/1942 Sb. také nově upravilo trestní sazby za vodoprávní přestupky. Dalších důležitých úprav se dosáhnout nepodařilo. Především nebyla zakotvena právní úprava podzemních vod. Podle konstatování Dr. Ladislava Strnada by zavedení právní úpravy podzemních vod předpokládalo „širší přestavbu vodního práva.“ Změny vodního práva provedené vládním nařízením č. 305/1942 Sb. byly nicméně považovány za provizorní, a

¹¹⁶² ROUČEK, František, ed. *Generální rejstřík ke Sbírce zákonů a nařízení s příslušnými výnosy a oběžníky všech ministerstev a Věstníku nařízení Reichsprotektora: zároveň všechny v Protektorátu Čechy a Morava platné zákony, nařízení, dekrety, vyhlášky atd. vyhlášené v Říšském zákoníku rakouském s příslušnými výnosy a oběžníky rak. ministerstev, Říšském zákoníku německém (díl I. i II.), Zemském zákoníku (věstníku) českém, moravském, slezském, Sbírce zák. Marie Terezie, Sbírce zák. Josefa II., Sbírce zák. Leopolda II., Sbírce zák. politických, Sbírce zák. soudních a ve sbírkách provinciálních: do 16. II. 1940.* Praha: Nové právnické knihkupectví antikvariát a nakladatelství A. Hubínek, 1940. xxiv, 440 stran.

dle Dr. Strnada „*takováto širší reforma vodního práva provedena bude teprve při chystané celkové úpravě vodního práva.*“¹¹⁶³

11.2. Mlynářství

Vývoj a tradice českého mlynářství pokračovaly i v době Protektorátu Čechy a Morava. Klíčovým faktem ovlivňujícím vývoj mlynářského řemesla byla nicméně omezení vyplývající z přidělového hospodářství regulujícího trh s potravinami, a to včetně mouky. Například písecká Sedláčková stezka byla nazývána moučnou stezkou, protože v době německé okupace (tedy v období, které zde označujeme jako Protektorát), putovali po této stezce lidé do mlýnů, ve kterých načerno kupovali mouku.¹¹⁶⁴

11.3. Voroplavba

V období Protektorátu byla ještě na řadě vodních toků voroplavba (a plavení dřeva) provozována, a to především na Vltavě, a eventuálně dolním Labi, dále na Otavě a Lužnici. Na řadě míst však již v této době voroplavba postupně doznívala, jako například na Sázavě. Chceme-li se zabývat voroplavbou na Vltavě, měla důležitý význam voroplavba a plavba dřeva na Horní Vltavě. Na některých místech bylo po vodě dopravováno (v kanálech) polenové dříví pro potřeby zpracování v papírenském průmyslu (na Vltavě to byla například papírna v Loučovicích a papírna ve Větrní u Českého Krumlova). Voroplavba dále probíhala v úseku z Vyššího Brodu do Českých Budějovic a dále do Prahy. Za Protektorátu již probíhala výstavba přehrady ve Štěchovicích, nicméně štěchovická přehrada, ani přehrada ve Vraném, voroplavbu zatím neohrožily, neboť se jednalo o relativně krátké úseky řeky, a vory mohly překonávat tyto plavební stupně plavebními komorami.

11.4. Plavba

Také za Protektorátu byly ožiovány projekty na propojení Odry a Dunaje.¹¹⁶⁵ Stejně tak představovalo důležitou problematiku probíhající splavňovací práce na Labi. Protektorátní orgány tyto aktivity podporovaly, a nezastavily je. Veškeré tyto práce však byly prováděny s ohledem na hospodářské záměry Třetí říše.¹¹⁶⁶ Výstavbu vodních děl komplikoval především nedostatek stavebních materiálů. Během Protektorátu byl k plavbě využíván Baťův kanál, a to k dopravě

¹¹⁶³ *Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava (a býv. Česko-Slovenské republiky)*. Protektorát Čechy a Morava. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939-1945, rok 1942, s. 909-910.

¹¹⁶⁴ FRÖHLICH, Jiří. *Stará Otava mezi Pískem a Zvíkovem*. Písek: Ires, 2000. s. 8.

¹¹⁶⁵ Přípravy projektu O-D průplavu v letech 1939-1941; Přednášky jub. sjezdu inženýrů 1940

¹¹⁶⁶ Splavněné střední Labe v soustavě středoevropských vodních cest

lignitu, lomového kamene a štěrku.¹¹⁶⁷ Po roce 1939 převzalo agendu někdejšího Československého plavebního úřadu tzv. Plavební ředitelství, které existovalo až do roku 1945.

V roce 1940 byl stav splavňovacích prací na Labi takový, že na trati z Mělníka do Kolína již existovalo 16 jezů, 14 plavebních komor a 7 vodních elektráren.¹¹⁶⁸

Zajímavou úlohu v plavbě měla v první polovině 20. století, a tedy i za Protektorátu, rekreační plavba a kanoistika. Během 2. světové války, v roce 1942, byl zahájen otavský propagační závod kánoí a kajaků z Písku na Zvíkov. Délka trati činila 26 kilometrů, výškový rozdíl činil 50 metrů, a zahrnovala celkem 8 jezů.¹¹⁶⁹ Tradice tohoto závodu se udržela až do napuštění orlické přehrady.

Úpravy vodních toků před rokem 1945 se vyznačovaly pracemi pouze na určitých úsecích řek a neměly soustavný charakter. Zaměřovaly se hlavně na odstraňování místních škodlivých účinků toku, a pouze za pomoci technických prostředků, bez zohlednění ostatních vodohospodářských ukazatelů, poměrů panujících v daném povodí, včetně biologických opatření a důsledků pro krajinu. Typickým projevem těchto úprav bylo radikální zkrácení řady vodních toků. Do roku 1945 bylo na území ČSR tímto způsobem upraveno 5628 km vodních toků, tj. méně než 9,5% celkové délky toků. V povodí Labe činila délka těchto úprav 2931 km, v povodí Odry 462 km a v povodí Moravy 2235 km. Máme-li vymežit podíly jednotlivých účelů těchto úprav, pak pro účely splavnění a pro ochranu před povodněmi bylo provedeno asi 43 % úprav, pro zhodnocení zemědělských pozemků cca 44 %. 13 % pak připadalo na úpravy (horských) bystřin.¹¹⁷⁰

11.5. Rybářství a rybníkářství

Důležitou rybou v českých řekách byl losos. Na Otavě byl naposledy chycen v Horažďovicích v roce 1940, a potom ještě 19. června 1941 v Sušici.

V českých zemích byl ve 40. letech pocíťován nedostatek v podobě aktuální právní úpravy rybářství. Do roku 1942 platil v zemi České pouze rybářský policejní zákon. Ten obsahoval úpravu zakázaných způsobů lovu, dobu hájení ryb, a předepisoval také průkazy, kterých je třeba k lovení ryb. Roku 1942 bylo vydáno vládní nařízení č. 5/1942 Sb., o částečné úpravě rybářství. Tento předpis obsahoval ustanovení o chovu ryb. Stanovil také majitelům a nájemcům rybářského práva tzv. zarybňovací povinnost. Upravoval také zřizování chráněných rybích oblastí (trdlišť). Nedostatečná byla právní úprava rybářství na Moravě, a také na Slovensku.

¹¹⁶⁷ VANČURA, Josef a Československo. *Vodní hospodářství v ČSR*. Praha: SZN, 1973. s. 48.

¹¹⁶⁸ HONS, Josef. *Když měřičkové...*, s. 74.

¹¹⁶⁹ FRÖHLICH, Jiří. *Stará Otava mezi Pískem a Zvíkovem*. Písek: Ires, 2000. s. 78.

¹¹⁷⁰ VANČURA, Josef a Československo. *Vodní hospodářství v ČSR*. Praha: SZN, 1973. s. 36.

Zajímavé bylo sledovat hodnocení této etapy vývoje rybářského práva pocházející z poloviny 50. let 20.století, tedy již z období vlády komunistické strany a lidově-demokratického režimu: „Zásadní chybou dosavadní úpravy bylo kapitalistické nazírání, podle něhož se v rybářských předpisech nepřihlíželo k významu, který má rybářství pro výživu lidu; nebylo postaráno o zarybňování a řádné hospodaření v tekoucích vodách, neboť výkon rybářského práva byl ponechán na vůli nahodilému zájmu jednotlivců. Rybářské právo bylo předmětem spekulace, neumožňovalo plánovaný chov ryb, ba právě naopak umožňovalo drancování tekoucích vod ke škodě celku. Rybářské právo bylo roztrženo na malé úseky, v nichž není možno racionálně hospodařit, plnit úkoly, které na nás žádá státní plán rozvoje národního hospodářství.“¹¹⁷¹

Neuspokojivá situace panovala za Protektorátu také v oblasti rybníčního hospodářství. Novým předpisem bylo vládní nařízení č. 167/1942 Sb., částečně upravující obhospodařování rybníků. Toto nařízení však platilo pouze v českých zemích. Neuspokojivé rybníční hospodaření za Protektorátu způsobovalo rozšíření nakažlivých chorob ryb, například rybího moru, jinak nazývaného infekční vodnatelnost.¹¹⁷²

11.6. Přehrad y a stavba vodních cest

Od roku 1937 do roku 1945 byla budována na Vltavě nad Štěchovicemi druhá z přehrad tzv. Vltavské kaskády. Její výška činila 19,6 metru. Spolu s přehradou byla budována vodní elektrárna a plavební komora pro tisícitunové lodi. S napuštěním přehrad y, jejíž vzduť dosáhlo až k hrázi dnešní přehrad y Slapy, zanikl přeřinatý úsek Vltavy, tzv. Svatojanské proudy.¹¹⁷³ Po roce 1939 složitá politická, hospodářská, finanční a sociální situace ovlivnila mj. splavňovací práce na Labi. V roce 1939 byla dokončena výstavba zdymadla v Klavarech, roku 1944 pak v Hradišřku. Rovněž byla zahájena po havárii rekonstrukce jezu v Předměřicích, nicméně roku 1942 byla zastavena. Na řadě úseků Labe probíhaly úpravy koryta. Roku 1943 byla zastavena stavba zdymadla u Velkého Oseku a u Pardubic. Po roce 1943 se prováděly práce na zahájení plavby mezi Mělníkem a Kolínem. Na konci roku 1943 byla vyzkoušena plavba s loděmi o nosnosti 600 tun. V létě 1944 pak byla s omezeným provozem zahájena.¹¹⁷⁴

¹¹⁷¹ SOUKUP, T. *Zákon o rybářství*. Praha: Orbis, 1955, s. 8.

¹¹⁷² MÍKA, Alois a Sláva ŠTOCHL. *Naše rybníky...*, s. 69.

¹¹⁷³ HONS, Josef. *Když měřičkové, rybníkáři a trhání krajem táhli*. Praha: Mladá fronta, 1961. s. 78.

¹¹⁷⁴ Plavební dráha v úseku Mělník – Poděbrady byla hloubena na 2,1 metru, v úseku Poděbrady – Kolín na hloubku 1,5 metru.

V prosinci 1938 došlo k vydání vládního nařízení č. 383 Sb. z. a n., kterým byl zrušen fond pro budování vodocestných a vodohospodářských staveb.¹¹⁷⁵ Na základě vládního nařízení č. 70 Sb. z. a n. ze dne 14. března 1939 došlo ke zrušení zákona ze dne 12. srpna 1921 (Sb. z. a n. č. 388) o dani z vodní síly. V rámci reorganizačních opatření ze dne 15. června 1942 (Sb. z. a n. č. 28) bylo zrušeno ministerstvo veřejných prací, a vodocestná, jakož i a vodohospodářská agenda tohoto ministerstva byla přidělena ministerstvu dopravy. Název ministerstva dopravy byl současně změněn na „ministerstvo dopravy a techniky.“ Ministerstvo dopravy a techniky současně převzalo od ministerstva zemědělství agendu vodního hospodářství a vodního práva, jakož i zemědělských vodních staveb. V ministerstvu dopravy a techniky tak organizovalo všechny typy vodních staveb, a provádělo vodohospodářské plánování.

19. listopadu 1938 byla uzavřena mezi československou a německou vládou dohoda o společném řešení a vybudování Dunajsko-oderského průplavu. Zároveň bylo rozhodnuto o sestavení československo-německé komise znalců. Předsedou této komise se stal Dr. Gährs. Ještě před Mnichovem byli za Československou republiku do této komise jmenováni Ing. Josef Bartovský a Ing. Zástěra (za ministerstvo veřejných prací), a za ministerstvo zemědělství Ing. Topol. Po březnu 1939 přibyl mezi říšské zástupce Ing. Hirche z úřadu říšského protektora, německý zmocněnec pro vodocestné a vodohospodářské stavby tehdejšího ministerstva veřejných prací. První zasedání této komise se konalo ve dnech 20. a 21. prosince 1938 v Berlíně. Později se zasedání konala střídavě v Praze a v Brně. Veškerá jednání a činnost komise se uskutečňovaly s ohledem na Čl. 3 odst. 2¹¹⁷⁶ a Čl. 11 odst. 2.¹¹⁷⁷ Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

Pro koordinaci výstavby vltavských a dalších přehrad byly ze strany říšských úřadů stanovena organizační a správní opatření. Jelikož projektovaná přehrada na Berounce by svým vzduším zasahovala za hranice Protektorátu, měl její projektování řídit Berounský přehradní výbor. Obdobně byl zřízen Vltavský přehradní výbor, který měl řídit projektování vysokých přehrad u Slap a Orlíku. Členy těchto výborů jmenovaly obě vlády. Předsedou obou výborů byl německými úřady jmenován ministerský rada Arp z říšského ministerstva dopravy. Zástupci Říše měli za úkol všechny projekty přehrad usměrnit o ohledem na zájmy německé říše, labskou plavbu a německý

¹¹⁷⁵ BARTOVSKÝ, Josef. *Vodní cesty a vodohospodářské plánování v Čechách a na Moravě: přehled a bilance práce dvou generací : další úkoly : dvouletka a pětiletka*. V Praze: Společnost Dunajsko-oderského průplavu, 1946. s. 12.

¹¹⁷⁶ „Protektorát Čechy a Morava vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.“

¹¹⁷⁷ „Pokud je dána společná potřeba, může Říše převzít do vlastní správy správní obory a zříditi pro ně vlastní říšské úřady.“

průmysl.¹¹⁷⁸ Elaboráty vypracované vodocestnými a vodohospodářskými úřady sloužily jako podklad pro rozhodování říšského ministerstva dopravy, a později říšského generálního inspektora pro vodu a energii o dalším postupu přípravných prací. Podobně jako oba přehradní výbory byla řízena Komise pro stavbu a provoz průplavu Dunaj-Odra.¹¹⁷⁹

S ohledem na §2 nařízení říšského protektora ze dne 1. září 1939, v němž byl zakotven dozor říšského protektora nad veškerou autonomní správou protektorátu, byl dozorem nad vodocestnou a vodohospodářskou službou MVP jmenován vrchní vládní rada Ing. Hirche (ve funkci říšského zmocněnce).¹¹⁸⁰ Od roku 1941 došlo k posílení oddělení na Úřadu říšského protektora zabývajícího se vodocestnými otázkami. Na důležitých vodních stavbách přímo převzalo stavební dozor a v činnosti zcela nahradilo české stavební orgány. V roce 1943 došlo k dalšímu posílení pravomocí zmocněnce pro vodocestné a vodohospodářské stavby ministerstva dopravy a techniky, vrchního vládního rady Ing. Hircheho. Jeho kontrolní činnost byla doplněna o pravomoc rozhodovací a povolovací, zejména v otázkách povolování, zadávání, provádění a financování staveb, jakož i rozpočtových a personálních otázkách. Ing. Hirchemu a přednostovi presidia Gerlovi byl po 1. červenci 1942 vyhrazen souhlas pro všechna důležitá rozhodnutí ve vodocestných a vodohospodářských otázkách, a právo jednat o těchto záležitostech s jednotlivými ministerskými referenty a pracovníky ministerstvu podřízených úřadů, prakticky bez ohledu na přednostu odboru.¹¹⁸¹

¹¹⁷⁸ Československá strana jmenovala do obou výborů tyto zástupce: Ing. Bartovského, Cholevu, Koska a Topola.

K některým důležitým jednáním byli přizváni z české techniky profesori Smetana a Ježdík. Dále byl přizván profesor německé techniky v Praze Fiedler, a všichni přednostové a referenti dotčených oddělení ministerstvu veřejných prací přiřčených a podřízených úřadů.

¹¹⁷⁹ BARTOVSKÝ, Josef. *Vodní cesty a vodohospodářské plánování v Čechách a na Moravě: přehled a bilance práce dvou generací : další úkoly : dvouletka a pětiletka*. V Praze: Společnost Dunajsko-oderského průplavu, 1946. s. 36.

¹¹⁸⁰ K jeho úkolům patřilo plánování Dunajsko-Oderského průplavu a výstavba přehrad na Berounce a střední Vltavě. Později se zabýval provozem vltavsko-labské vodní cesty. Pojmem vltavsko-labská vodní cesta se rozuměl úsek Vltavy a Labe z Prahy do Mělníka a k hranicím Protektorátu.

¹¹⁸¹ BARTOVSKÝ, Josef. *Vodní cesty a vodohospodářské plánování...*, s. 36.

12. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1945 do roku 1960

„Vodní hospodářství se stalo důležitým činitelem v našem národním hospodářství. Jeho význam stoupá úměrně s obrovskými úkoly, jež mu ukládá socialistická výstavba. Ač je voda základní podmínkou života i výroby, nenahraditelnou surovinou, byl význam vody a vodního hospodářství dlouho podceňován.“ (Růžička, 1956)¹¹⁸²

Tato kapitola pojednává o vývoji vodního práva a právních vztahů spojených s vodou na našem území od konce druhé světové války, od osvobození Československa vojsky spojenců, přes období tzv. třetí republiky, které vymezujeme lety 1945 až 1948, kdy v únoru dochází k faktickému převzetí moci ve státě komunistickou stranou. Období po únoru roku 1948 můžeme charakterizovat jako období lidově demokratického státu. Lidově demokratický charakter státu vyplývá z tzv. Ústavy 9.května.¹¹⁸³ Do období, o němž pojednává kapitola, vstupujeme ještě s vodoprávními předpisy, recipovanými v roce 1918, nicméně modifikovanými částečnými unifikačními tendencemi, o nichž je pojednáno v kapitole o protektorátním období. Po roce 1945 tak platí na území České republiky předpisy částečně vzniklé v období Protektorátu. Rovněž po roce 1945 existuje snaha o odstranění dualismu v oblasti právní úpravy vod. Tyto snahy jsou provázeny četnými organizačními změnami v oblasti veřejné správy. K odstranění dualismu v oblasti vodního práva nakonec došlo v roce 1955. Od roku 1955 do roku přijetí socialistické ústavy tak platí zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, doprovázený prováděcími vyhláškami, a dalšími předpisy.

Oblast vodního práva byla přímo dotčena Základními články Ústavy 9.května, především co se týká soustavy národních výborů, které byly nositelem a vykonavatelem státní moci v obcích, okresech a krajích.¹¹⁸⁴ Do společenského života vstoupily také nejrůznější „dobrovolné politické organizace, odborové, družstevní, organizace žen, mládeže a tělovýchovné organizace“.¹¹⁸⁵ Národním orgánem zákonodárné moci na Slovensku byla Slovenská národní rada, národním orgánem výkonné moci byl Sbor pověřenců. Hospodářská soustava Československé republiky byla založena na znárodnování vybraných odvětví, v oblasti vodního práva zejména nerostného bohatství a průmyslu. Nové poměry byly charakterizovány také novou pozemkově-právní situací,

¹¹⁸² RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1956.

¹¹⁸³ *Ústava 9. května*. Praha: Orbis, 1950, s. 21.

¹¹⁸⁴ *Ústava 9. května*. Praha: Orbis, 1950, s. 23.

¹¹⁸⁵ Základní článek IV. Ústavy 9.května.

kdy půda měla patřit těm, kdo na ní pracují.¹¹⁸⁶ Stát řídil veškerou hospodářskou činnost „jednotným hospodářským plánem.“¹¹⁸⁷ Tyto uvedené aspekty v podstatné míře ovlivnily taktéž další směřování vodního práva a právní vztahy spojené s vodou, a především modifikovaly charakter do té doby platných právních předpisů. Do zákonodárné pravomoci Slovenské národní rady náležely také vodohospodářské záležitosti, „vyjma věcí dotčených jednotným hospodářským plánem, z nich pak zejména úprava vodních toků, nádrží a jiných vodních děl, jakož i zřizování rybníků, vodovodů a kanalisací.“¹¹⁸⁸ Dále také ochrana zemědělství a lesnictví před živelními pohromami a rybolov. Po roce 1945 se ještě o hovoří o vodním právu. Na počátku 50. let lze však pozorovat určitou snahu o redukci pojmu vodního práva, nebo přímo o jeho vytěsnění. Do popředí vstupuje pojem „vodní hospodářství.“ Výrazem toho se stal i zákon o vodním hospodářství. Částečný, ba snad úplný návrat k vodnímu právu lze zaznamenat až v souvislosti s vodním zákonem z roku 1973. Vodní právo redukované do podoby vodního hospodářství mělo vyjadřovat také určitý zlom z hlediska charakteru práva, které dle dobových názorů mělo reprezentovat zájmy celé společnosti, přispívat ke zvyšování životní úrovně, na rozdíl od vodního práva existujícího před rokem 1948. Je otázkou, do jaké míry se podařilo nové právo vytvořit. Vodní hospodáři se měli stát „národními hospodáři v nejširším slova smyslu a chápat správně politické dění.“¹¹⁸⁹ Bylo poukazováno především na to, že vodní hospodářství nebylo dosud studováno a chápáno v potřebné šíři, a že neexistovala ani samotná vědecká disciplína vodního hospodářství, že vodní právo nebylo systematicky objasňováno. Chápání vodního hospodářství v celé šíři mělo umožnit až sestavení státního vodohospodářského plánu, který umožnil pochopit souvislosti vodního hospodářství s ostatními vědními obory. Jako zásadní pro vývoj vodního hospodářství (a tedy i vodního práva) byly chápány, podobně jako prakticky ve všech oblastech, únorové události roku 1948.

Dobový postoj k předúnorovým poměrům vyjadřuje následující výrok: „V předúnorovém období se orgány státní správy snažily o mechanické pokračování vodohospodářských studií na podkladě formálního posuzování vodohospodářských problémů u nás.“

Po únoru 1948 bylo prosazováno vytvoření Státního vodohospodářského plánu (SVP), který se také stal součástí pětiletého hospodářského plánu. Práce na státním vodohospodářském plánu byly dokončeny v roce 1953. Tento plán byl označován jako „moderní, vědecky podložený.“

¹¹⁸⁶ Základní článek XI. Ústavy 9.května, odst. 1

¹¹⁸⁷ Základní článek XI. Ústavy 9.května, odst. 2

¹¹⁸⁸ *Ústava 9. května*. Praha: Orbis, 1950, s. 55.

¹¹⁸⁹ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1956, s. 5.

Vypracování SVP mělo také umožnit konstituování vodního hospodářství jako vědecké disciplíny. Na zpracování plánu se podílely přední osobnosti reprezentující obory spojené s vodou, působící ve státní správě, ale také v akademické sféře.¹¹⁹⁰ Byl to například prof. Ing. Dr. Vilibald Bezdíček.¹¹⁹¹

12.1. Vodní právo

Ústavním zákonem č.153/1946 Sb. z.a n., ze dne 10. července 1946, bylo zřízeno ministerstvo techniky. Předchůdcem nově zřízeného ministerstva techniky byla veřejná správa technická, která bývala začleněna do ministerstva dopravy.¹¹⁹² Do působnosti ministerstva techniky náležely mj. záležitosti vodních staveb, avšak s výjimkou hrazení bystřín.

Podle oběžníku č. 1 prezidia ministerstva techniky ze dne 6. srpna 1946 byly v rámci ministerstva techniky zřízeny mj. následující odbory dotýkající se vodního práva:

- I A – vodohospodářský a vodocestný
- I B – vodohospodářský a kulturně-technický
- IV – letecký a plavební

Odbor č. IV – letecký a plavební kompetenčně do ministerstva techniky, ale i ministerstva dopravy.

Při zřízení ministerstva techniky mu byly podřízeny tyto úřady:

- Ředitelství pro stavbu vodních cest
- Státní ústav hydrologický T. G. Masaryka

Od 1. dubna 1948 bylo ministerstvo techniky nově reorganizováno. Otázkami vodního hospodářství se zabýval odbor č. I (vodohospodářský). Děлил se na dvě skupiny – skupinu I – vodohospodářskou a vodocestnou a skupinu II – vodohospodářskou a kulturně-technickou.

Po osvobození znovu pokračují práce na jednotném vodním zákonu. Vodní zákon se však nepodařilo přijmout ani do února 1948. Roku 1947 se vyjadřoval Lev Vyskočil k přípravě nového vodního zákona. Konstatoval tehdy, že během první republiky se nepodařilo pro četné rozpory nový zákon dokončit a přijmout. K tomu uvádí následující: „*Různost názorů způsobily hlavně rozpory mezi zástupci zemědělství a průmyslu, které byť i byly nepřirozené, nebylo možno za*

¹¹⁹⁰ RŮŽIČKA, Karel. *Vodní hospodářství...*, s. 6.

¹¹⁹¹ Prof. Bezdíček působil několik let jako vedoucí pražské Vodohospodářské kanceláře ministerstva stavebního průmyslu. Přednášel také obor vodní hospodářství na ČVUT. Byl členem a sekretářem Vládního výboru pro zvelebení zemědělství, lesnictví a vodního hospodářství. Tento výbor působil při předsednictvu vlády.

¹¹⁹² JANÁKOVÁ, H, BOLOMSKÝ, K., ŠMUCAR, J., WAAGE, V. *Ministerstvo techniky: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 996*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1972, s. 1

*tehdejších politických poměrů zcela odstraniti.*¹¹⁹³ Zároveň ale ocenil „*namáhavou a obtížnou práci jeho autorů a jejich dobrou snahu připravit nový zákon, opřeny o skutečnosti a zvláště o znalost zákonů v cizině.*“ Podle Vyskočila neznamenal referentský návrh z roku 1937 „*pronikavou změnu zásad dosavadního vodního zákona a organizace vodoprávní služby*“. Vyskočil dokonce kladně hodnotí skutečnost, že během první republiky nakonec k přijetí nového vodního zákona nedošlo. K tomu uvádí: „*...a že se nyní bude možno snažiti o to, aby toto zákonodárné dílo bylo v jasném a žádoucím souladu s výsledky revolučního dění, mezi něž nepatří jen změna společenského řádu, ale též zjednodušení politického života a nestranné hodnocení každé výroby pro lidstvo významné. Tyto okolnosti zajistí usnadní zákonodárnou práci, jejíž výsledek – snad více než jiné lidské dílo – má býti neskresleným obrazem doby a dosaženého vývojového stupně lidské společnosti.*“¹¹⁹⁴ I přes tento, možno říci skeptický názor na referentský návrh z roku 1937, Vyskočil doporučuje při přípravě nového vodního zákona přihlížet k tomuto návrhu a využívat ho. Rozhodně by neměl v úmyslu toto dílo podceňovat, a „*překotně, bez jakéhokoli zřetele na dřívější poměry, vydati nový řád, který by vnesl zmatek a právní nejistotu do tak životně důležité činnosti, jakou jsou užívání vody a úprava vodních poměrů v životním prostředí člověka.*“ K přípravě nového vodního zákona doporučuje zvolit „*velmi rozvážný postup*“, založený na „*účelné organizaci zákonodárné práce*“ a správné pracovní metodě. Doporučuje také, aby proces přípravy nového vodního zákona, platného nyní již pro celé území Československé republiky nebyl svěřen jen „*skupince právníků, kteří by jen podle své volné úvahy přihlédli k názorům osvědčených praktiků a jasně si neuvědomili přirozené nazírací schopnosti lidu, pro který se zákon vydává.*“ Příprava nového vodního zákona by podle Vyskočila měla být svěřena do rukou „*důvěryhodného sboru odborníků*“, který by zajistil, aby jím vytvořený právní předpis (vodní zákon) nebyl v rozporu s „*přírodním děním a s plodným vývojem národohospodářským*“. Proto by do přípravy nového vodního zákona měly být zapojeny také poznatky z příslušných přírodních věd a „*podmínky účelné a klidné lidské práce a předem také spolehlivě přezkoušeti proveditelnost, účelnost a jednoznačnost navržených ustanovení.*“ Svou „*povšechnou*“ studii o potřebě nového vodního zákona Lev Vyskočil založil na zkušenostech s českým zemským vodním zákonem, ačkoli, jak sám uvádí, neměl praktickou zkušenost s ostatními zemskými vodoprávními

¹¹⁹³ VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy o potřebě a zásadách nového vodního zákona*. Vydání I. V Praze: Technický ústav obchodní a živnostenské komory, 1947. 68 stran. Zprávy Technického ústavu obchodní a živnostenské komory v Praze; číslo 62, s. 5

¹¹⁹⁴ VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy...*, s. 5.

předpisy.¹¹⁹⁵ Ve své studii doporučoval pouze ty zásady, které by byly využitelné a přijatelné pro celé území republiky. Do své formulace těchto zásad zahrnul také zásady týkající se podzemních vod, o kterých dříve napsal samostatnou práci.¹¹⁹⁶

Součástí změn, které se po únoru 1948 v Československu udály, bylo také vydání tzv. Ústavy 9. května. Tato Ústava zásadně změnila celkový rámec aplikace do té doby vodoprávních předpisů. Lze tedy říci, že při výzkumu vodního práva v českých zemích v době platnosti ČZVZ musíme nutně odděleně zkoumat úlohu tohoto předpisu před a po vydání Ústavy 9. května. Podle ustanovení §147 této Ústavy se staly ty vody, které byly veřejným statkem, sloužícím obecnému prospěchu, národním majetkem, tedy, podle §148, vlastnictvím státu.¹¹⁹⁷ Roku 1949 došlo ke zrušení institutu vlastnictví veřejného statku a vodní toky se staly vlastnictvím státu.¹¹⁹⁸

Politické změny po únoru 1948 se projeví velice rychle i v právním řádu, kdy během tzv. právníkové dvouletky dochází v letech 1950 a 1951 ke vzniku množství nových kodifikací. Po únoru byla v Československu zahájena přestavba celého právního řádu.

Přestavba právního řádu se týkala i oblasti občanského práva. Nové kodifikace měly umožnit přizpůsobení právního řádu novým politickým a ekonomickým poměrům. Vznikl tak i nový občanský zákoník č.141/1950 Sb. (dále jen OZ 1950), platný od 1. ledna 1951. Jeho vznik byl mj. motivován snahou přiblížit československé občanské právo právu sovětskému, dále snahou o zlidovění a zjednodušení právní úpravy a také představou o postupném odumírání práva v socialistické společnosti. OZ 1950 odstranil přes třicet let trvající právní dualismus v oblasti občanského práva. Byl úpravou, která platila na celém území Československé republiky¹¹⁹⁹. Právní úprava byla na mnohých místech OZ 1950 oproti předchozí právní úpravě zjednodušena tak, že to mělo negativní vliv na funkčnost OZ 1950.¹²⁰⁰

Období, které začíná rokem 1945, a končí rokem 1950, se stále vyznačuje v oblasti občanskoprávních – vodoprávních norem tzv. právním dualismem na území nynější ČR a

¹¹⁹⁵ VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy...*, s. 6.

¹¹⁹⁶ VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy...*, s. 6.

¹¹⁹⁷ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 34.

¹¹⁹⁸ NÁVRH poslanců Leopolda Zubka a dalších na vydání zákona ze dne kterým se mění a doplňuje zákon č. 138/1973 Sb., o vodách. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1993 [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0055_00.htm

¹¹⁹⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 61.

¹²⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 59.

Slovenska.¹²⁰¹ Hlavním pramenem občanského práva v českých zemích je občanský zákoník z roku 1811 (ABGB) ve znění dílčích novel z druhé poloviny 30. let 20. století. Ve znění těchto novel platí v českých zemích až do konce roku 1950. Přijetím občanského zákoníku z roku 1950, z. č. 141/1950 Sb., tak dochází k zániku občanskoprávní části vodního práva.¹²⁰² OZ 1950 kromě jiného „opustil *superficiální zásadu*“ a podstatně „*oslabil konstitutivnost zápisů změn vlastnického práva*“ u nemovitých věcí do pozemkových knih¹²⁰³. OZ 1950 pak platí až do roku 1964, což však přesahuje časové vymezení tématu této kapitoly, kterým je rok 1960. Vydáním zákona o vodním hospodářství z roku 1955 dochází k odstranění právního dualismu taktéž na poli vodního práva.

Svou roli v nakládání s vodami v období po roce 1948 získala také jednotná zemědělská družstva. Při přípravě zákona o jednotných zemědělských družstvech byl také zdokumentován stav tehdejšího československého družstevnictví. Pro výzkum vodního práva mají význam zejména ta družstva, jejichž předmět činnosti byl spojen s vodou, tedy některá družstva elektrárenská, dále hlavně rybářská¹²⁰⁴, mlýnská¹²⁰⁵, prádelní¹²⁰⁶ a vodovodní¹²⁰⁷ družstva.¹²⁰⁸

Veškeré otázky vodního práva byly nadále řešeny na úrovni vodního hospodářství, které bylo podřízeno státem řízenému „*socialistickému hospodářství*“.¹²⁰⁹ Ačkoli došlo k přijetí nového vodního zákona až v roce 1955, první změny v oblasti vodního práva a vodního hospodářství na sebe nenechaly dlouho čekat. Pro léta 1949 až 1954 byl zpracován tzv. státní hospodářský plán. Na základě tohoto plánu byly vypracovány zásady pro vytváření vodohospodářských opatření pro jednotlivá odvětví národního hospodářství.¹²¹⁰ Tyto zásady schválila vláda prostřednictvím

¹²⁰¹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 59.

¹²⁰² K obnově občanskoprávní části vodního práva (vodoprávních norem) došlo v České republice znovu až s vydáním občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

¹²⁰³ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. I...*, s. 62.

¹²⁰⁴ Podle Z. Hraby se na území ČSR nacházelo na počátku února 1949 na území ČSR celkem 21 rybářských družstev.

¹²⁰⁵ Podle Z. Hraby se na území ČSR nacházelo na počátku února 1949 na území ČSR celkem 46 mlýnských a pekárenských družstev.

¹²⁰⁶ Podle Z. Hraby se na území ČSR nacházelo na počátku února 1949 na území ČSR celkem 1275 prádelních družstev.

¹²⁰⁷ Podle Z. Hraby se na území ČSR nacházelo na počátku února 1949 na území ČSR celkem 42 vodovodních družstev.

¹²⁰⁸ HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: právně normativní pohled*. 1. vyd. Praha: Vladimír Lelek, 2013. 311 s. ISBN 978-80-904837-4-3, s.75

¹²⁰⁹ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 32.

¹²¹⁰ ŠILAR, Jiří a BÖHM, Antonín. *Vodní zákon...*, s. 32.

usnesení č.75/1954 ze dne 8. ledna 1954. Principy, které byly obsaženy v těchto zásadách, byly využity při tvorbě nového zákona o vodním hospodářství.

Nový vodní zákon č.11/1955 Sb. již nehovořil výslovně o pojmu vodního práva. Místo něj byl vytvořen zastřešující pojem „vodní hospodářství“. Zákon o vodním hospodářství (dále jen „ZVH“) byl přijat na 5. schůzi Národního shromáždění Republiky československé dne 23. března 1955.¹²¹¹ Na pořadu jednání této schůze byly tehdy 3 vládní návrhy, z nichž ZVH byl první v pořadí. Před přijetím ZVH přednesl poslanec zpravodaj Ing. Václav Litvaj. Společnou zprávu výborů zemědělského, rozpočtového a hospodářského a ústavně-právního k vládnímu návrhu ZVH.¹²¹² Podle §40 ale nabýval účinnosti již dnem 1. ledna 1955.

Rozsah ZVH činil 40 paragrafů. ZVH rozděloval primárně vody na povrchové a podzemní (§ 1). V § 1 byl zároveň stanoven jejich účel – měly sloužit k zabezpečení společenských potřeb, a to včetně potřeb hospodářských. § 2 stanovoval požadavek plánovitého hospodaření s (veškerými) povrchovými a podzemními vodami s využitím technicky i ekonomicky nejvhodnějších prostředků a způsobů tak, aby došlo k udržení „*rovnováhy mezi kapacitou vodních zdrojů a potřebou vody.*“ Toto plánovité hospodaření mělo navíc zachovávat „*vyhovující stupeň čistoty vody.*“ Plánovité hospodaření s vodami podle ZVH (§ 3) vycházelo z tzv. státního vodohospodářského plánu. Tento dokument vydávala vláda. Byl to směrný plán, podle kterého měla být realizována všechna vodohospodářská opatření ve všech odvětvích národního hospodářství a dále základní vodohospodářská opatření vycházející z územního plánování.

Státní vodohospodářský plán sloužil také jako jeden z podkladů pro vytvoření „*výhledových plánů*“ jednotlivých hospodářských odvětví. Nejednalo se o všechna odvětví, nýbrž jen ta, která kladla požadavky na „*vodní zdroje*“, nebo která ovlivňovala hospodaření s vodami. § 4 se zabýval distribucí vody, která byla prováděna podle plánu, jehož návrh sestavovala Ústřední správa vodního hospodářství.

Schválení Plánu distribuce vody bylo úkolem vlády. Plán distribuce vody byl součástí Státního plánu rozvoje národního hospodářství (dále jen SPRNH). Podle § 4 odst. 2 mohl vodohospodářský orgán (§ 16 ZVH) na „*dobu nezbytné potřeby*“ „*omezit nebo zastavit zvláštní*

¹²¹¹ NS RČS 1954-1960, Stenoprotokoly, 5. schůze, Středa 23. března 1955. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/005schuz/obsah02.htm>

¹²¹² NS RČS 1954-1960, Stenoprotokoly, 5. schůze, Středa 23. března 1955. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/005schuz/obsah02.htm>

užívání vody“ (dle § 8 ZVH). Mohlo se tak ale stát po provedeném řízení, vyžadovalo-li to plnění SPRNH nebo v případě nedostatku vody.

Část druhá ZVH se věnuje problematice užívání vod, koryt toků, pobřežních pozemků, vypouštění odpadních vod a ochraně proti vodám. Hlavní zásadou, kterou se řídilo užívání vod, je zásada hospodárnosti, vyjádřená v § 5 ZVH. Vody bylo možné užívat pouze při dodržení způsobu, míry a účelu, aby nedošlo k narušení „*nejúčelnějšího a nejhospodárnějšího využití vod*“. Toto využití se týkalo zejména péče o zdraví lidu, potřeb zemědělské výroby a „*ostatních odvětví národního hospodářství*“. § 5 odst. 2 ukládal (zejména výrobním závodům), v případě, že mělo dojít ke změně nebo stanovení výrobního postupu, učinit takové opatření, aby vody byly využívány co nejhospodárněji. Voda měla být, pokud možno, používána opětovně a posléze řádně vyčištěna. Po čištění měly být využity „*hodnotné odpadní látky*“ získané při čištění odpadních vod. Zpracování hodnotných odpadních látek mělo být předpokládáno a zajištěno již při projektování a výstavbě „*nových čistících zařízení odpadních vod*.“

§ 6 hovořil o obecném užívání vod, které bylo jedním z typů užívání vod. Lze tak konstatovat, že i ZVH se přikláněl k členění užívání vod na obecné a zvláštní. Obecné užívání vod dle ZVH v sobě zahrnovalo i užívání vod s využitím „*jednoduchých zařízení*.“ ZVH rozlišoval tyto druhy obecného užívání povrchových vod, ke kterému nebylo třeba povolení nebo souhlasu vodohospodářského orgánu:

- Koupání
- Praní
- Mytí
- Napájení zvířat
- Plavení zvířat
- Vodní a lední sporty

Povolení ani souhlas vodohospodářského orgánu nebylo vyžadováno ani pro zřízení „*jednoduchých zařízení*“ na „*jednotlivých nemovitostech*“ určených k zachycování vody nebo k ochraně „*jednotlivých nemovitostí proti škodlivým účinkům vod*“. Pojem nemovitost měl svůj základ v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.

Podmínkou realizace obecného užívání vod, případně obecného užívání vod s využitím výše zmíněného tzv. jednoduchého zařízení bylo:

- Nepoškozovat břehy
- Nepoškozovat vodohospodářská zařízení

- Nepoškozovat zařízení pro chov ryb
- Neměnit odtokové poměry
- Nezhoršovat jakost vody
- Nepoškozovat obecné zájmy¹²¹³
- Nepoškozovat práva jiných¹²¹⁴

V případě „*obecného nebezpečí*“ mohl vodohospodářský orgán upravovat, případně zakazovat „*obecné užívání povrchových vod*“ nebo zřizování tzv. jednoduchých zařízení. Pokud se nejednalo o případ „*obecného nebezpečí*“, mohl tak vodohospodářský orgán učinit pouze v součinnosti s „*dotčenými orgány*“ (§ 6 odst. 2 ZVH). Pojem obecné nebezpečí vycházel mj. z trestního zákona č.86 /1950 Sb., kdy v souvislosti s obecně nebezpečným trestným činem obecného ohrožení (§ 190) bylo obecné nebezpečí definováno jako „*nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví anebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,*“ a podle §190 odst. 1 písm. a) tak bylo možné vydat lidi v obecné nebezpečí například způsobením povodně. Podle § 7 bylo možné užívat vody k plavbě a plavbu provozovat. §7 odst. 1 uváděl tyto druhy užívání vod k plavbě:

- Plavba lodí
- Převoz
- Plavba vorů (voroplavba)
- Plavení dřeva v nesvázaném stavu

Na tomto místě je důležité zmínit, že plavení dřeva v nesvázaném stavu mělo v našich zemích dlouhou historickou tradici. Plavení polenového dřeva bývalo upraveno v lesním zákoně z roku 1852. Bylo možné jen zpravidla za vyššího stavu vody. V roce 1865 však byl tento způsob plavení dřeva s konečnou platností zakázán.¹²¹⁵ ZVH se tak k tomuto způsobu plavby dřeva opět navrátil.

¹²¹³ Pojem „*obecný zájem*“ se v československém právním řádu objevil poprvé v souvislosti s trestním zákoníkem č.86/1950 Sb., trestním řádu č.87/1950 Sb. a v občanském zákoníku č.141/1950 Sb.

¹²¹⁴ Pojem „*práva jiných*“ se v československém právním řádu většinou vyskytoval v podobě „*práva jiných osob*“. Objevil se například v císařském patentu, kterým se zaváděl nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech, č.208/1854 ř.z., dále v autorském zákonu z roku 1926 a po roce 1948 v zákoně o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb.

¹²¹⁵ ČÁKA, Jan. Zmizelá Vltava. Vyd. 3., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2002. 335 s. ISBN 80-7185-491-3, s. 19

Plavba a její provoz nesměly ohrožovat nebo poškozovat koryta vodních toků, narušovat břehové úpravy, vodohospodářská díla, vodohospodářská zařízení, narušovat jejich provoz a narušovat „*provádění vodohospodářských staveb.*“ Při provozování plavby bylo do vody zakázáno vypouštět látky, které by mohly nepříznivě ovlivnit jakost vody (§ 7 odst. 2 ZVH).

Přijetí zákona č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, je považováno za diskontinuitní krok ve vývoji českého vodního práva. Neznamenal pouze změny v koncepci vodního zákonodárství, ale také změny z hlediska terminologického. Novým prvkem byl pojem „*povrchové vody*“. Objevil se hned v § 1. Lze jej chápat pravděpodobně jako protiklad vod podzemních, se kterými spadal do kategorie veškerých vod. Podle § 1 měly veškeré povrchové i podzemní vody sloužit k zabezpečení hospodářských a jiných společenských potřeb. Podle § 2 se s veškerými vodami mělo hospodařit plánovitě, a za pomoci nejvhodnějších technických i ekonomických prostředků, čímž měla být zajištěna rovnováha mezi kapacitou vodních zdrojů a potřebou vody. ZVH 1955 kladl také důraz zachování čistoty vody, který měl být vyhovující. Samotný pojem „*povrchových a podzemních vod*“ nebyl v zákoně definován.

ZVH 1955 rozlišoval obecné a zvláštní užívání vod (§ 6). Do obecného užívání spadalo koupání, praní, mytí, napájení a plavení zvířat, provozování vodních a ledních sportů. K těmto činnostem nebylo třeba povolení vodohospodářského orgánu. ZVH rozlišoval pojem povolení vodohospodářského orgánu a souhlas vodohospodářského orgánu. Povolení ani souhlasu nebylo třeba k ochraně jednotlivých nemovitostí pomocí jednoduchých zařízení. Žádnou činností řazenou k obecnému užívání nesměly být poškozovány břehy, vodohospodářská zařízení, zařízení pro chov ryb, nesměly být dále měněny odtokové poměry a zhoršována jakost vody. Na posledním místě pak bylo uvedeno poškozování obecných zájmů a práv jiných.

Zákon o vodním hospodářství (č.11/1955 Sb.)	
§ 1	Úvodní ustanovení
<i>Část první – Hospodaření s vodami a plánování</i>	
§ 2	Hospodaření s vodami
§ 3	Plánování
§ 4	Distribuce vody
<i>Část druhá - Užívání vod, koryt toků, pobřežních pozemků, vypouštění odpadních vod a ochrana proti vodám</i>	
§ 5	Zásada hospodárnosti při užívání vod
§ 6	Obecné užívání vod a jednoduchá zařízení

§ 7	Užívání vod k plavbě a její provoz
§ 8-9	Zvláštní užívání vod
§ 10	Stavby, zařízení a porosty v korytech a zátopových územích
§ 11	Užívání koryt toků a pobřežních pozemků
<i>Část třetí – Ochrana vod</i>	
§ 12	Péče o vody a jejich ochrana proti znečišťování a změně teploty
§ 13	Ochrana proti škodlivým účinkům zvláštních druhů vod
§ 14	Ochrana vodních zdrojů
§ 15	Opatření ke zlepšení vodohospodářských poměrů
<i>Část čtvrtá – Organizace vodního hospodářství</i>	
§ 16	Vodohospodářské orgány
§ 17	Orgány Ústřední správy vodního hospodářství
§ 18	Statuty
§ 19	Úkoly Ústřední správy vodního hospodářství
§ 20	Působnost výkonných orgánů národních výborů ve vodním hospodářství
§ 21	Závodní, podnikoví, sektoroví a resortní vodohospodáři
§ 22	Dozor
<i>Část pátá - Příslušnost a řízení</i>	
§ 23 - 24	bez označení
<i>Část šestá – Společná ustanovení</i>	
§ 25	Správa vodohospodářských děl a zařízení
§ 26	Vstup na cizí nemovitosti
§ 27	Náhrady za zvláštní užívání vody a za užívání vodohospodářských děl a zařízení
§ 28	Ochrana rybářství
§ 29	Vyvlastnění nemovitostí a práv
§ 30	Zánik zástavních a jiných věcných práv a břemen
§ 31	Evidence vodohospodářských povolení
<i>Část sedmá – Ustanovení přechodná a závěrečná</i>	
§ 32	Zrušení vodních družstev
§ 33	Zrušení vodovodních svazů a vodních družstev pro zásobování obcí vodou
§ 34	Zrušení nároků na bezplatné nebo zvýhodněné dodávky vody z veřejných vodovodů
§ 35	Přezkoušení dosavadních vodních oprávnění

§ 36	Poměr k jiným právním předpisům
§ 37	Součinnost s orgány hygienické a protiepidemické služby
§ 38	Prováděcí předpisy
§ 39	Poměr k dřívějším předpisům
§ 40	Účinnost

Roku 1950 došlo ke zrušení Československého plavebního úřadu.¹²¹⁶ Ministerstvo techniky bylo zrušeno vládním nařízením ze dne 19. prosince 1950, §4 odst.1, uveřejněným pod číslem 159 ve Sbírce zákonů republiky československé (částka 66 ze dne 20.prosince 1950). Tímto nařízením bylo z ministerstva techniky zřízeno ministerstvo stavebního průmyslu.¹²¹⁷

Máme-li charakterizovat novou jednotnou právní úpravu vodního práva, přijatou v roce 1955, musíme konstatovat, že se jednalo právní úpravu daného hospodářského odvětví, kterým se stalo vodní hospodářství. Na toto odvětví byl v rámci hospodaření lidově-demokratického státu kladen značný význam, neboť se jednalo o odvětví, které opatřovalo vodu ostatním výrobně-hospodářským odvětvím, pro která byla voda základní surovinou.

Sledujeme-li pozadí celého procesu, můžeme nabýt dojem, že se jednalo do značné míry o nesystémovou, a později překonanou změnu. Vznikl sice nový obor, vodní hospodářství, postavený, dle dobových názorů, na nových, vědeckých, základech. V zájmu pravdy však musíme přiznat, že v oblasti vodního hospodářství a vodního práva došlo ke značnému, a v řadě aspektů k pozitivnímu posunu. Jak ale zjistíme z pozdějšího vývoje, neudržela se v plném rozsahu myšlenka vytvoření centrálního úřadu, který by spravoval veškeré záležitosti související s vodami, neboť Ústřední správa vodního hospodářství byla po několika letech své existence zrušena. Podobná situace se odehrávala i v jiných lidově-demokratických státech.

Můžeme také sledovat určitou nechuť oficiálních kruhů k pojmu „vodní právo.“ Jakkoli se mělo nadále hovořit pouze o právu vodního hospodářství (plynulo to i z názvu zákona č.11/1955 Sb., o vodním hospodářství), snaha odborníků pojem „vodní právo“ zcela nezatlačit byla zjevná. Jak konstatují Macháček, Míšek a Novosád v komentáři k ZVH, „*ke správnému a úspěšnému plnění úkolů... přispívá vodnímu hospodářství v neposlední řadě dobré a účelné vodní právo.*“¹²¹⁸

¹²¹⁶ Československý plavební úřad, Praha. *Archivní Vademecum* [online]. Národní archiv [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=530def5d67bb08e1c0d6778dc61cb147>

¹²¹⁷ JANÁKOVÁ, H, BOLOMSKÝ, K., ŠMUCAR, J., WAAGE, V. *Ministerstvo techniky: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 996*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1972, s.1

¹²¹⁸ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 9.

Obor vodního práva, tak jak jsme ho znali před rokem 1955, respektive před rokem 1945, měl být pojímán jako pouhý právní nástroj v rámci nadřazeného oboru vodního hospodářství. Dle slov autorů výše uvedeného komentáře pojem „vodní právo“ nebyl oficiálním právním pojmem, a o vodním právu se mělo hovořit pouze „pod čarou,“ sekundárně. Ostatně ani pojem „vodní hospodářství,“ byť zde tento obor v určité podobě existoval i před rokem 1955, a existuje dodnes, nezůstal v názvu zákona trvale. Následující vodní zákon se nazýval zákonem „o vodách.“ I přes výše uvedené se tedy pojem „vodní právo“ zcela odstranit nepodařilo. Macháček a kol. definují pojem „vodní právo“ jako „*souhrn speciálních právních předpisů, které upravují právní poměry na povrchových a podzemních vodách.*“¹²¹⁹ Na tomto místě je třeba konstatovat, že se nová právní úprava, která nahradila rakouské předpisy z let 1869-1870, zabývala nově také podzemními vodami. Právní poměry podzemních vod byly před rokem 1948 hojně rozebírány v judikatuře Nejvyššího správního soudu, a také v navazující literatuře.

ZVH je předpisem, kterým se podařilo na území Československa odstranit do té doby existující právní dualismus, a sjednotit tak právní úpravu v českých zemích a na Slovensku. ZVH tedy platil pro celé území republiky. Je však pozoruhodné, že v Československu se nepodařilo přijmout novou úpravu vodního práva až do roku 1955, když například v Polsku, pro které byla otázka unifikace právních předpisů ještě ožehavější než pro Československo, se podařilo přijmout nový vodní zákon již na počátku 20.let 20.století. Zákon o vodním hospodářství byl přijat dne 23.března 1955. Jak se ukázalo později, nebyl ani tento předpis zcela dokonalou právní normou. Jednalo se o předpis rámcový, na který navazovaly prováděcí předpisy, což bylo po roce 1948 v československém právu, velmi častým zjevem. Situaci ZVH komplikovala i skutečnost, že již krátce po jeho přijetí došlo v Československu k řadě změn v organizaci a řízení hospodářského života, jakož i v organizaci státní správy. Tyto změny byly označovány jako „*účelné zhospodárnění a zjednodušení státního aparátu, jakož i zvýšení úrovně jeho řídicí práce.*“¹²²⁰ V rámci tohoto procesu byla k 1.dubnu roku 1958 zrušena již zmiňovaná Ústřední správa vodního hospodářství (dále jen „ÚSVH“), zřízená na základě vládního nařízení č. 92/1953 Sb.¹²²¹ Působnost zrušené ÚSVH byla přenesena na nově vzniklé ministerstvo zemědělství a lesního

¹²¹⁹ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 9.

¹²²⁰ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 9.

¹²²¹ Vládní nařízení ze dne 27. listopadu 1953, kterým se zřizuje Ústřední správa vodního hospodářství. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha, 1953, ročník 1953, částka 54, číslo 92. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-92>

hospodářství. Na toto ministerstvo konkrétně přešla agenda vodohospodářských meliorací zemědělských pozemků, dále úprava rybníků a vodních toků sloužících zemědělským účelům.

Uvedený předpis, kterým byla ÚSVH zřízena, zřídil i tzv. Správu vodního hospodářství, která byla ústředním vodohospodářským orgánem pro Slovensko. Ve své činnosti byl tento orgán podřízen pověřenci zemědělství. Slovenská Správa vodního hospodářství zůstala zachována i po 1. dubnu roku 1958.

Po roce 1955, po přijetí ZVH, došlo i ke změnám v organizaci národních výborů. Tyto změny byly prováděny „v rámci nového organizačního uspořádání ke zvýšení činnosti národních výborů.“ V rámci těchto opatření byla působnost ve věcech vodního hospodářství částečně přenesena z výkonných orgánů KNV na orgány ONV a MNV.

Po vydání ZVH následovalo přijetí prováděcího vládního nařízení č. 70/1956 Sb. Veškeré změny v oblasti národních výborů a v organizaci ÚSVH si vynutily novelizaci ZVH a jeho prováděcího nařízení. Sami autoři Komentáře k ZVH, vydaného v roce 1960, Macháček, Míšek, a Novosád, byli účastní příprav a vzniku ZVH.¹²²² O snaze odborné veřejnosti zachovat loajalitu pojmu „vodní právo“ svědčí i skutečnost, že si autoři Komentáře k ZVH v roce 1960 posteskli, že „již nejsou vydávána rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.“¹²²³ Nejvyšší správní soud byl zlikvidován ústavním zákonem č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře. Od své aktivace v roce 1876 až do roku 1948 významným způsobem dotvářel svými rozhodnutími vědu vodního práva.¹²²⁴

ZVH je předpisem, který po více než 80 letech nahradil soustavu vodních zákonů přijatých ještě za rakouské monarchie. ZVH měl být předpisem, který by „lépe odpovídal“ novým poměrům v oblasti vodního hospodářství, vyplývajících ze změn společenských a hospodářských poměrů po roce 1948. Nutno konstatovat, že soustava rakouských zákonů byla považována za překonanou ještě v době existence monarchie, přesto však zákon, který by je nahradil, byl přijat až roku 1955. Rakouské zákony již nevyhovovaly sociálním a hygienickým potřebám obyvatelstva, a

¹²²² Autorům komentáře byli nápomocni Dr. Hříbek, dr. Kopecký a dr. Havlík.

¹²²³ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 10.

¹²²⁴ „Vlastní aktivování Správního soudního dvora a úprava procesu před ním bylo upraveno až po téměř deseti letech zákonem z 22. října 1875, č. 36/ex 1876 ř. z., o správním soudním dvoru (v literatuře zpravidla označován jako „říjnový zákon“), a první jednání proběhlo v červenci 1876 pod předsednictvím prvního prezidenta soudu barona Stählina.“ (Historie - Nejvyšší správní soud. *Nejvyšší správní soud* [online]. [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174>)

nereflektovaly rozvoj průmyslové a zemědělské výroby, a byly považovány za přežití.¹²²⁵ Před svým zrušením platily ve znění vládního nařízení č. 305/1942 Sb. z. a n.

ZVH byl úzce spjat s tzv. státním vodohospodářským plánem (dále jen „SVP“). SVP byl plánem vodohospodářských možností a sloužil jako podklad pro výhledové hospodářské plány. Jednalo se o směrný plán proto výstavbu vodních děl a pro hospodaření s vodami. Byl užíván také při územním plánování pro základní vodohospodářská opatření. ZVH si kladl mj. za cíl postavit vodní hospodářství na pevný ekonomický základ a dosáhnout čistoty bilance, a to prostřednictvím zavádění tzv. přiměřených náhrad. Tyto náhrady měli platit všichni, jednotlivci i organizace, které měly prospěch ze služeb vodního hospodářství, za užívání vodních děl a zařízení, spravovaných tzv. vodohospodářskými organizacemi.¹²²⁶

ZVH měl podobu rámcového zákona, a podobně jako některé další předpisy z této doby, včetně odvětvových kodifikací, byl postaven na tzv. základních zásadách.

Obsahem těchto 10 zásad byly následující principy:

1. Vody měly sloužit veškerým hospodářským a společenským potřebám.
2. S vodou mělo být hospodařeno soustavně, na principu rovnováhy mezi vydatností vodních zdrojů a potřebou vody.
3. Vodní hospodářství mělo být řízeno centrálně a plánováno.¹²²⁷
4. ZVH měl rozlišovat obecní a zvláštní užívání¹²²⁸ vod.
5. Ochranu vod a péči o jejich čistotu měly zajišťovat orgány státní správy a dozírat na ni.
6. Správní řízení v oblasti vodního hospodářství mělo zohledňovat plánování rozvoje národního hospodářství, dále projektovou a rozpočtovou dokumentaci.
7. Hospodářsko-výrobní organizace vodního hospodářství měly zajišťovat správu, provoz a udržování vodních děl (vodohospodářských děl) a zařízení.
8. Placení náhrad za užívání vodních děl a zařízení a za zvláštní užívání vod.
9. Vodní družstva měla být zrušena a jejich majetek převeden na stát.
10. Veškerá dosavadní vodní práva (oprávnění) měla být přezkoušena a ověřena jejich hospodářská nutnost.¹²²⁹

¹²²⁵ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 11.

¹²²⁶ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 18.

¹²²⁷ Vodní hospodářství mělo být plánováno na základě státního plánu rozvoje NH a na podkladě SVP.

¹²²⁸ Zvláštní užívání vod mělo být umožněno na základě vodohospodářského povolení.

¹²²⁹ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 18.

Krátce po přijetí ZVH byly provedeny změny v organizaci vodního hospodářství a státní správy, a to jednak na úrovni ústředních úřadů, ale i národních výborů. Na úrovni národních výborů došlo k rozdělení působnosti mezi orgány KNV, ONV a MNV. Přesto, že ZVH zrušil dosavadní vodní družstva zřízená na základě rakouských vodních zákonů, bylo ve 2. polovině 50. let umožněno v rámci vodního hospodaření v zemědělství zřizovat tzv. meliorační družstva. Členy melioračních družstev se mohla stát jednotná zemědělská družstva a případně i jiné socialistické organizace. Meliorační družstva se zabývala zřizováním a provozováním tzv. společných melioračních zařízení. Zakládala také rybníky a upravovala vodní toků pro zemědělské účely.

Máme-li hovořit o změnách, k nimž došlo na úrovni národních výborů, můžeme tyto změny rozdělit podle jednotlivých stupňů národních výborů.

U krajských národních výborů byly odbory vodního hospodářství sloučeny s odbory výstavby a nově u KNV existovaly odbory výstavby a VH. Působnost ve věcech VH byla ale částečně přenesena na výkonné orgány rad ONV. Zde vznikly odbory výstavby a VH rad ONV. Úkoly menšího významu ve věcech VH byly přeneseny i na výkonné orgány MNV.

Jelikož se ve 2. polovině 50. let stalo vážným problémem stále se prohlubující znečišťování vodních toků, zavedla novela ZVH nástroje k vytváření ekonomického tlaku na znečišťovatele, aby mohlo být dosahováno zlepšení čištění odpadních vod. Jednalo se o majetkové sankce postihující nedostatky v oblasti čistírenství, ale i nedodržování technologií ve výrobě směřujících ke snížení znečištění vod. Bylo také zavedeno placení náhrad za znečišťování vodních toků, a to v závislosti na množství vypouštěných znečišťujících látek a míry jejich škodlivosti.¹²³⁰ Tyto změny byly vyjádřeny v ZVH, ve znění zákona č. 12/1959 Sb. Ve vyhlášce č. 13/1959 Sb. bylo publikováno úplné znění ZVH.

Máme-li charakterizovat právní vztahy upravované v ZVH, můžeme konstatovat, že se jednalo o úpravu právních vztahů ve vodním hospodářství ve všech ekonomických odvětvích, a to na základě principů plánovaného hospodářství, podle plánu rozvoje NH a SVP. ZVH upravoval právní vztahy mezi uživateli vody a orgány hospodařícími s vodami, dále právní vztahy mezi uživateli navzájem, a mezi dalšími osobami dotčenými ZVH.

Jednotlivá ustanovení ZVH byla blíže rozváděna ve vládním nařízení č. 70/1956 Sb., kterým se prováděl ZVH. Výše popsané změny v oblasti státní správy a soustavy národních výborů se odrazily i v koncepci vládního nařízení č. 70/1956 Sb. To bylo zrušeno a nahrazeno vládním nařízením č. 14/1959 Sb.

¹²³⁰ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 19.

Předmětem úpravy zákona o vodním hospodářství byly veškeré vody, rozdělené na povrchové a podzemní vody. Všechny tyto vody se řídily principy plánovaného hospodaření.¹²³¹ Do režimu ZVH však nespádaly vody solné, vody důlní, vody smíšené se zemními oleji, a také vody označené za přírodní léčivé vody¹²³² nebo přírodní stolní minerální vody. ZVH opustil do té doby tradiční dělení vod na veřejné a soukromé. Nadále bylo používáno pouze základní dělení na vody povrchové a podzemní.¹²³³ Rozdělení vod na soukromé a veřejné bylo kritizováno již v 1. čtvrtině 20.století.¹²³⁴

Pojem povrchových vod podle ZVH zahrnoval veškeré vody vyskytující se na zemském povrchu. Jednalo se jak o vody tekoucí, tak o vody stojaté (přírodní nebo umělé nádrže), bez ohledu na kapalné nebo pevné skupenství. Zvláštním typem byly vody drenážní, potrubní, srážkové, nebo tunelové, považované rovněž za povrchové vody.

Podzemními vodami byly vody vyplňující dutiny v zemské kůře a pod zemským povrchem. Za podzemní vody ale nebyly považovány vody vázané půdou, nebo tzv. konstituční vody. Oba druhy vod, povrchové i podzemní, se řídily principy vodního hospodářství. Setření rozdílů mezi soukromými a veřejnými vodami také vyloučily do té doby platné principy, podle kterých byly podzemní vody věcí ničí, případně vlastníka pozemku. Ve vodním hospodářství podle ZVH byly rozlišovány hospodářské¹²³⁵ a společenské potřeby.¹²³⁶ Vodohospodářské orgány mohly posuzovat v daných případech míru potřeby vody a důležitost a stupeň potřeby vody. ZVH stavěl na první místo hospodářské a společenské potřeby při užívání vod. Ačkoli ZVH nevylučoval jednotlivce z užívání vod, bylo v řadě ohledů jejich právní postavení znevýhodněno, resp. postaveno až na poslední místo. Jednotlivcům bylo ponecháno pouze přiměřené množství vody na jejich pozemcích pro jejich osobní, domácí a hospodářskou potřebu. Podle ZVH nebyla jednotlivcům přiznávána náhrada za odebranou vodu, pouze náhrada v případě výkupu, vyvlastnění nebo zřízení věcných břemen. Jednotlivci mohli přebytečné množství vody přenechat zřízením věcného práva (věcného břemene). Přenechat bylo možné vodu z prameniště, ze studny,

¹²³¹ S vodami se mělo hospodařit podle Státního plánu rozvoje národního hospodářství a podle Státního vodohospodářského plánu.

¹²³² Vody mohlo prohlásit za přírodní léčivé vody nebo za stolní vody ministerstvo zdravotnictví.

¹²³³ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 21.

¹²³⁴ Uherská právní úprava takové rozdělení neznala.

¹²³⁵ Pod pojem hospodářských potřeb byla zahrnuta výroba, zemědělství, průmysl, plavba a další odvětví.

¹²³⁶ Pod pojem společenských potřeb bylo zahrnuto zásobování obyvatelstva vodou, dále zásobování zdravotních, sociálních a kulturních zařízení.

nebo vodovodu. Pokud by dohoda o přenechání vody ohrožovala vodohospodářské zájmy nebo práva cizích, vyžadovala schválení vodohospodářským orgánem.

Velice zajímavý je názor Míška a kol., podle kterého nelze tvrdit, že podle § 1 ZVH jsou veškeré vody národním majetkem. Nicméně tento paragraf reálně umožňoval vodohospodářským orgánům disponovat veškerými vodami.

ZVH obsahoval ustanovení¹²³⁷ o plánovitém hospodaření s vodami, které mělo být prováděno „*technicky i ekonomicky nejvhodnějšími prostředky*“, a měla být udržována rovnováha mezi kapacitou vodních zdrojů a potřebou vody, za současného zachování vyhovujícího stupně čistoty vody.¹²³⁸ Při odběru vody spotřebou neměly být přirozené průtoky snižovány pod nejmenší průtok, vyskytující se v daném místě průměrně 355 dní v roce. Vzhledem k principům plánovaného hospodářství a omezené kapacitě vodních zdrojů musel být každý požadavek na vodu posuzován z hlediska hospodárného užívání vody a podle vodohospodářské bilance povodí. Ministerstvo energetiky a vodního hospodářství mělo vydat celostátní normy potřeby a spotřeby vody.¹²³⁹ Požadavek na vyhovující stupeň čistoty vody byly konkretizovány do 5 tříd, přičemž první třída zahrnovala velmi dobrou pitnou vodu a 5.třída označovala vodu nevhodnou a nebezpečnou pro lidské zdraví.¹²⁴⁰

Státní vodohospodářský plán (dále jen „SVP“) byl schválen rozhodnutím vlády č. 75 ze dne 8. ledna 1954. Skládal se z 35 dílčích SVP, které se zabývaly jednotlivými povodími toků. Tyto dílčí plány tvořily dohromady celkový vodohospodářský plán ČSR. Do povodí Labe spadalo 13 dílčích SVP, do povodí Odry 4, do povodí Moravy 8, do Dunaje 9 a 1 do povodí Visly. Každý SVP se dělil do tří částí: 1. Popis, 2. Rozbory a návrhy, 3. Vodohospodářská bilance. SVP stanovily vodohospodářská opatření pro roční, pětileté, desetileté a patnáctileté plány. SVP obsahovaly například opatření ke zvýšení lesnatosti, opatření proti vodní a větrné erozi, zvětšení plochy zavlažovaných a odvodňovaných pozemků, opatření k rozšíření zásobení obyvatelstva pitnou vodou, zlepšení čistoty vodních toků a vybudování energetických vodních děl.¹²⁴¹

¹²³⁷ § 2 ZVH a § 2 vládního nařízení

¹²³⁸ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 24.

¹²³⁹ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 25.

¹²⁴⁰ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 26.

¹²⁴¹ MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství...*, s. 28.

Při ministerstvu dopravy byla zřízena tzv. veřejná správa technická, v jejímž rámci fungoval Odbor vodohospodářský a vodocestný (Odbor IA), jehož přednostou byl Ing. A. Bébr. Tento odbor zahrnoval několik oddělení. Z hlediska dějin vodního práva zmiňme následující:

- Oddělení 2/IA, jehož přednostou byl Ing. J.Choleva. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*vypracování generelního vodohospodářského plánu, vodohospodářské plánování v rámci generelního vodohospodářského plánu, agenda studijní, a součinnost se všemi odděleními odboru IA a IB.*“
- Oddělení 3/IA, jehož přednostou byl Ing. R.Drbohlav. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Splavnění, úprava řek, udržování a správa provedených staveb podle zákona č. 50/1931 Sb.*“
- Oddělení 4/IA, jehož přednostou byl Ing. J.Blabolil. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Splavnění, úprava řek, udržování a správa provedených staveb podle zákona č. 49/1931 Sb.*“
- Oddělení 5/IA, jehož přednostou byl Ing. J.Pospíšil. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Stavba, udržování a správa přehrad pro všechny vodohospodářské účely.*“
- Oddělení 6/IA, jehož přednostou byl Ing. J.Jiroušek. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Využívání vodní energie, Stavba, udržování a správa státních vodních elektráren, a spolupráce s ministerstvem průmyslu.*“
- Oddělení 7/IA, jehož přednostou byl Ing. L.Vavrouch. Do agendy tohoto oddělení spadala „*Stavba průplavů, Vybudování, udržování a správa přístavů vnitrozemských a přístavních pásem v cizině.*“¹²⁴²

Na veřejné správě technické dále fungoval Odbor IB – Vodohospodářský a kulturně-technický, jehož přednostou byl Ing. A. Kepler. Spadala pod něj následující oddělení:

- Oddělení 1/IB, jehož přednostou byl Ing. A.Stehlík. Do agendy tohoto oddělení spadaly „*Všeobecné technické a organizační věci odboru, Stavebně-finanční programy a věci rozpočtové, Kulturně-technické výzkumnictví a spolupráce s ministerstvem zemědělství a zdravotnictví, Evidence, ekonomie a rentabilita kulturně-technických staveb.*“

¹²⁴² *Organisace československého státního zřízení: Přehled státních úřadů a veřejných institucí s rozvrhem jejich agend.* Praha: Orbis, 1946, s. 360.

- Oddělení 2/IB, jehož přednostou byl Ing. B.Prokopec. Do agendy tohoto oddělení spadaly „*Půdní meliorace všeho druhu včetně náhradních meliorací, Meliorační regulace, hospodářské nádržky a rybníky.*“
- Oddělení 3/IB, jehož přednostou byl Ing. K.Ševčík. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Zásobení měst a obcí vodou, sledování vydatnosti pramenů a režimu spodních vod.*“
- Oddělení 4/IB, jehož přednostou byl Ing. Vl.Procházka. Do agendy tohoto oddělení spadalo „*Odvodnění a stokování měst a obcí, čištění odpadních vod a soustavné jich využití, Součinnost při péči o čistotu vod.*“
- Oddělení 5/IB, jehož přednostou byl Ing. Vladimír Procházka. Do agendy tohoto oddělení spadalo Hrazení bystřin.
- Oddělení 6/IB, jehož přednostou byl Ing. A.Kutal. Do agendy tohoto oddělení spadala „*Vodoprávní technika, vodní knihy a péče o čistotu vod po stránce technické, a dále součinnost s odd. 2/IB a 4/IB.*“¹²⁴³

12.2. Rybníkářství

Také rybníkářství, podobně jako řada dalších oborů, se po roce 1948 ostře vymezovalo proti předchozím poměrům, zejména prvorepublikovým. Zejména bylo poukazováno na špatnou úroveň rybníčního hospodaření, která měla být způsobena rozvojem kapitalistického zemědělství, přinášejícím momentální prospěch tehdejšími hospodáři. Především bylo kritizováno rušení vodních nádrží, jejich přeměna na zemědělskou půdu, a také likvidace lesů, aniž by byly řádně vzaty v úvahu potenciální následky.

„*Vysušením rybníků a vykácením rozsáhlých lesních ploch ztratila naše země ohromné zásobárny vody. A ztrácela je neustále. Dešťová voda bez překážky stékala do potoků a řek a rychle jimi unikala ze země. Více než třetina srážkové vody, několik milionů kubických metrů ročně, tak neustále bez užitku mizela za hranicemi.*“¹²⁴⁴

„*Útěk vody ze země usnadňovala také nedomyšlená regulace hlavních vodních toků. Inženýři spoutali naše řeky do strohých, kamenem obložených koryt, aby voda mohla protékat s nejmenším odporem. Tato regulace přinášela nepochybně užitek, neboť zmenšila škody způsobené zátopami. Protože se však tehdejší stavitelé zároveň nepostarali o účinné zpomalování odtoku jezy a*

¹²⁴³ *Organisace československého státního zřízení: Přehled státních úřadů a veřejných institucí s rozvrhem jejich agend.* Praha: Orbis, 1946, s. 361.

¹²⁴⁴ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 69.

přehradami, došlo k druhému extrému: voda plynula ze země tak rychle, že ani nejpotřebnější část nezůstala naší půdě. ¹²⁴⁵

„A důsledky? Vysušování nejurodnějších nížin, splavování milionů krychlových metrů neplodnější svrchní vrstvy půdy, chronické ohrožení našeho zemědělství suchem. Na jižní Moravě, v moravských úvalech, i ve středních a severních Čechách se počaly objevovat ostrůvky vyprahlých stepí a hrozivě se rozrůstaly. ¹²⁴⁶

„Zemědělci sklízeli trpké plody hrabivosti velkostatkářů, zaseté v počátcích kapitalismu. ¹²⁴⁷

„Musíme však být objektivní a nebudeme upírat kapitalistické epoše, a zejména druhé polovině 19.století zásluhy o pronikavé zvelebení a modernizaci rybníkářství. Současně však nebudeme zavírat oči ani před skutečností, že mnohé z tohoto přínosu další fáze kapitalistické éry mezi první a druhou světovou válkou zase odbourala. ¹²⁴⁸

V červenci 1947 byl přijat zákon o revizi první pozemkové reformy, s jejímž prováděním bylo započato 21. března 1948. Zábor se týkal také značného množství rybníků. Nedotkla se některých menších rybníků patřících obcím a soukromě hospodařícím rolníkům. Většina rybníků přešla do vlastnictví státu.

Po únoru 1948 začalo budování lidově-demokratického režimu. Začalo být budováno plánované hospodářství, založené na znárodněném průmyslu. Začaly vznikat nové státní statky a jednotná zemědělská družstva. Rybníkářství se stalo jedním z oborů hospodářského plánování.

„Státní správa získala dosti chatrné dědictví, válkou vyrabované rybníky s rozrušeným hospodářstvím a místy i se zchátralým zařízením. Ani první poválečné období, kdy soukromí majitelé již tušili, jaký osud čeká jejich majetek, rozhodně nešlo rybníkům k duhu. ¹²⁴⁹

„Rybníkáře posilovalo vědomí, že jejich práce již neslouží obohacování soukromých majitelů, ale celé společnosti, že jejich dílo již neohrozí žádné hospodářské krize nebo nepřízeň vládních orgánů jako kdysi za předmnichovské republiky.“

Na konci dvouletého plánu se uložilo průměrně ročně 35000 q ryb, průměrný výnos dosáhl téměř 100 kg ryb na jeden hektar. Po roce 1945 bylo na našem území 21832 rybníků o celkové výměře 40810 hektarů. V dalších letech bylo zřizováno velké množství rybníků, zejména na jižní

¹²⁴⁵ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 69.

¹²⁴⁶ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 69.

¹²⁴⁷ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 70.

¹²⁴⁸ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 70.

¹²⁴⁹ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 71.

Moravě, v okolí Jaroslavice, dále v okolí Hlohovce, na Lednicku, a Tovačovsku. V Čechách byly obnoveny některé rybníky na Boleslavsku,¹²⁵⁰ Úštěcku,¹²⁵¹ Blatensku, a dalších místech. Do roku 1963 se rybníční plocha rozrostla o dalších 10000 hektarů.¹²⁵²

Rybníky měly odstranit škody napáchané „*krátkozrakým vysušováním půdy v kapitalistické epoše.*“¹²⁵³ Tento stav měl být napraven obnovováním rybníků a budováním mohutných přehradních nádrží. Úloha rybníků měla být posílena jak při odvodňování, tak při zavlažování. Hojně byly zakládány tzv. biologické rybníky, ve kterých byl zužitkováván odpad z některých průmyslových závodů pro přikrmování ryb.¹²⁵⁴ Zdokonalením chovu ryb se postupně přešlo k chovu kapra ve tříletých nebo dokonce dvouletých cyklech. Na počátku 60.let činil průměrný výnos ryb 200 kg na hektar.

Roku 1957 slovil v českých zemích národní podnik Státní rybářství více než 56000 q kaprů, 680 q línů, 380 q štik, 100 q candátů, 320 q pstruhů. Na ostatní druhy ryb připadalo 560 q ryb. Dalších 5000 q ryb připadalo na produkci jednotných zemědělských družstev, státních statků a dalších chovatelů. V roce 1958 činila roční produkce ryb přibližně 68000 q.¹²⁵⁵ Na počátku 60. let činil roční export ryb z produkce Státního rybářství 3000 q.¹²⁵⁶

Ve druhé polovině 20.století byla již na stavbách rybníků plně zapojena těžká stavební technika. Rovněž i ostatní činnosti byly postupně automatizovány, jako například víření hladiny proti zamrznutí hladiny rybníka, nebo sekání rákosu pomocí motorové žací lodi. Došlo také mechanizaci samotného výlovu. Dosavadní výhradní podoba výlovu pomocí vlečného nevodu byla obohacena o výlov pod hrází, kdy ryby jsou vypouštěny rourami do speciálních košů. Otvory košů umožňují propouštění plevelných ryb. Koše jsou zdvihány pomocí motorových nakladačů.¹²⁵⁷

12.3. Přehrady

Přehrady jsou speciálním typem vodních nádrží, budovaných v údolích vodních toků. Přehrady vznikaly již za první republiky, nicméně řada dalších vznikla i po roce 1945, resp. 1948. Mnohé

¹²⁵⁰ Na Boleslavsku byl obnoven například rybník Vražda.

¹²⁵¹ Na Úštěcku byl obnoven rybník Chmelař.

¹²⁵² MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 71.

¹²⁵³ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 72.

¹²⁵⁴ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 72.

¹²⁵⁵ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 73.

¹²⁵⁶ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 75-76.

¹²⁵⁷ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 76.

z těchto přehrad byly označovány jako stavby socialismu. Přehrady vznikaly jednak jako stavby se sypanými hrázemi, ale většinou byly jejich hráze železobetonové. Typickými znaky přehrad je to, že zadržují značné množství vody, zaplavují rozsáhlé plochy půdy (i ve stovkách hektarů). V důsledku výstavby přehrad zanikly desítky kilometrů říčních údolí (v českých zemích především na Vltavě). Svou velikostí překonaly přehrady do té doby budované rybníky a nádrže. Samozřejmě to neznámá, že by přehrady nějak měly zastínit význam rybníků, ba právě naopak. Přehrady překonávají existující rybníky především v dopadech na krajinu a životní prostředí. Přehrady způsobily i zánik řady staveb, lidských sídel, vesnic i památek. Od konce 19.století do 60.let 20.století vzniklo v českých zemích téměř 60 údolních přehrad s objemem téměř 1,5 miliardy krychlových metrů vody.¹²⁵⁸

Výhledové plány z 60.let 20.století počítaly s vybudováním přehrad o celkovém objemu zadržené vody téměř 2,25 miliardy kubických metrů vody. Celkem mělo být dosaženo počtu 200 přehrad o celkové vodní ploše 80000 hektarů. Celková plocha všech umělých nádrží měla dosáhnout 160000 hektarů a vodní plochy měly pokrýt 8 % povrchu území tehdejší Československé republiky. Tyto nádrže by tak „navždy“ odstranily nebezpečí nouze o povrchovou vodu. Je důležité zmínit rozdíl mezi rybníkem a údolní nádrží. Rybníky slouží převážně k chovu ryb a byly od počátku budovány k tomuto účelu. K zadržení vody v rybnících slouží v naprosté většině sypané hráze. Naproti voda v údolní nádrži je zadržována přehradou. Hráze údolních nádrží jsou většinou postaveny z betonu a železobetonu, starší hráze byly stavěny z kamene. Existují ale i přehrad, jejichž hráze jsou z větší části sypané, a z betonu jsou postaveny pouze některé části. Přehrad se vyznačují jiným účelem, a nevznikají tedy primárně kvůli chovu ryb. Jsou budovány hlavně kvůli výrobě elektrické energie, kdy spád vody vzniklý výstavbou hráze je využíván ve vodních elektrárnách. Jedná se o zdroj relativně levné energie, a z pohledu dnešní doby hlavně o ekologický a obnovitelný zdroj energie. Mimořádně důležitá je retenční funkce přehrad. Ty jsou schopné zadržet ohromné množství vody, a ochránit tak údolí řeky pod přehradou před škodlivými účinky povodní, případně zachovat průtok vody pod přehradou v době sucha. Hovoříme-li o objemu zadržené vody, nemohou největší rybníky přehradám konkurovat. Pochopitelně není možné, z mnoha důvodů, ekologických apod., nahradit všechny rybníky přehradami. V 60. letech se hovořilo také o úloze údolních nádrží při čištění řek, neboť se v nich měl usazovat kal, kterým zamořovaly průmyslové podniky vodní toky.¹²⁵⁹ Přehrad hrají také důležitou úlohu při splavňování vodních toků pro vodní dopravě. Přehrad tzv. vltavské kaskády

¹²⁵⁸ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 77.

¹²⁵⁹ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 77.

umožnily částečné splavnění Vltavy pro motorové lodě, nicméně k předpokládanému úplnému splavnění Vltavy z Prahy až do Českých Budějovic pro velké nákladní lodě nakonec do konce 80.let 20.století nedošlo. Přehradní jezera byla a jsou využívána hlavně pro rekreační vltavské parníky a pro motorové čluny a plachetnice. Údolní nádrže a jejich okolí mají také velký význam rekreaci, turistiku a chataření. Přehrady nevznikají kvůli chovu ryb v podobě, jak je prováděn v rámci rybníkářství, neboť přehrady se kvůli své velké hloubce nehodí k chovu kaprů. Přesto však jsou přehrady využívány i k chovu jiných druhů ryb než kaprů, a to pro sportovní rybářství. O zarybňování přehrad pečovalo po roce 1948 Státní rybářství a Československý rybářský svaz. Na přehradách se prováděly hromadné výlovy pomocí vlečných sítí.¹²⁶⁰

Po roce 1945 a především po únoru 1948 byla zahájena výstavba velkých přehrad na českých vodních tocích. Budování přehrad bylo využito také v dobové propagandě lidově-demokratického státu, kdy se nový režim vymezoval vůči „starým pořádkům.“¹²⁶¹

„Osvobození roku 1945 a odstranění kapitalistických řádů v naší vlasti otevřelo skvělé perspektivy rozvoje vodních staveb. Za kapitalismu nikdy nestál v popředí zájmu prospěch celé společnosti, ale rozhodovaly pouze sobecké požadavky úzké vrstvy vládnoucí třídy. Proto nikdy nemohlo dojít k velkorysému a všestrannému využití vodního bohatství. Tuto cestu mohl nastoupit až pracující lid, který se stal pánem své země. Teprve květen 1945 a únor 1948 zlomil hlavní překážky a uvolnil ruce odvážným vodohospodářům a technikům. Zrodily se plány na principiální přebudování vodního režimu na území celé republiky, na nejúčelnější využití našich hlavních řek. Od příštípkaření a anarchie se konečně přešlo ke komplexnímu řešení svízelné vodohospodářské situace.“¹²⁶²

„Celostátní vodohospodářský plán zajistí nejúčelnější využití našeho vodního bohatství, napravit škody napáchané špatným hospodařením předešlých generací a odstraní i chyby, jichž se dopustila sama příroda v některých našich krajích. Rybníky, jezera, potůčky i velké řeky, zkrátka všechna voda, vyskytující se na povrchu naší země, bude konečně spoutána a zapřažena do velkého díla ve prospěch celé společnosti.“¹²⁶³

Po roce 1948 začala být výstavbě přehrad věnována značná pozornost. Již roku 1946 začala výstavba Slapské přehrady na Vltavě. Rozloha přehradního jezera činí 1330 hektarů. Hloubka vody zde dosahuje více než padesáti metrů. V roce 1950 započala výstavba Lipenské přehrady na

¹²⁶⁰ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 77-78.

¹²⁶¹ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 79.

¹²⁶² MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 79.

¹²⁶³ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 79.

Vltavě nad Vyším Brodem. Je ale třeba říci, že plány na vybudování těchto přehrad jsou mnohem starší a pocházejí již z počátku 20.století. Některé plány na postavení přehrad byly nahrazeny daleko vyššími přehradami. Starší plány počítaly s výstavbou podstatně nižších stupňů. Naopak daleko ambicióznější byly původní plány v případě Lipenské přehrady.¹²⁶⁴ Lipenská přehrada se vyznačuje specifickým uložením elektrárny hluboko v podzemí, na úrovni nadmořské výšky Vyššího Brodu, čímž je umožněno využít obrovského spádu vody pro výrobu elektrické energie. Lipenská přehrada má kombinovanou hráz, pravá část je sypaná, levá je železobetonová. Délka hráze činí 220 metrů. Jedná se o největší přehradní nádrž v České republice, rozloha jezera činí 48,7 km². Dokončena byla v roce 1960.¹²⁶⁵

Největší přehradou vltavské kaskády je vodní dílo Orlík, jehož hráz je 515 metrů dlouhá, a se svou výškou přes 90 metrů se jedná o naši nejvyšší přehradu. Rozloha jezera činí 2700 hektarů. Objem vody zadržené hrází Orlíku by naplnil zhruba 124 rybníků Rožmberk. Hráz přehrady se nachází na Vltavě, nicméně vzdušný přehradní nádrž zasahuje i na Otavu a Lužnici. Spolu s Orlíkem byla postavena vyrovnávací nádrž nad Kamýkem nad Vltavou.¹²⁶⁶

V téže době probíhala také na Slovensku výstavba stupňů tzv. vážské kaskády.

„Návrh na využití horního toku Vltavy se sice zrodil již před šedesáti lety, ale teprve socialistický člověk dokázal překonat všechny překážky přírody a spoutat dravou řeku.“

Do roku 1955 byly dále postaveny tyto přehrady: Křižanovice (na řece Chrudimce), Zbečno (Klíčava), Kružberk (Moravice).

Roku 1957 byla dokončena přehrada Vír na řece Svatce, jejíž maximální hloubka dosahuje 63 metrů.

Dále byla dokončena Žermanická přehrada na Lučině, Ejpovice na Klabavě, Koryčany na Kyjovce, dále přehrady Křímov, Zásalská přehrada, Králův Dvůr, Pilská u Příbrami, Dřínov (přestavba), Mostiště, Těrlicko, Fláje, Jesenice u Chebu, Hracholusky a přehrada poblíž Jirkova na Bílině.

V roce 1963 konstatuje Míka: *„Za pouhých patnáct let tak vyrostlo více přehrad než za předešlá tři desetiletí...Moderní socialistická technika již zvládne úkoly, před nimiž zůstávali kapitalističtí stavitelé bezradně stát a socialistická společnost poskytuje na výstavbu přehrad*

¹²⁶⁴ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 80.

¹²⁶⁵ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 80.

¹²⁶⁶ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 80.

*obrovské prostředky, o nichž se nesnilo ani nejoptimističtějšímu průkopníkovi stavby přehrad za předmnichovské republiky.*¹²⁶⁷

Zabýváme-li se chovem ryb, používají se i přehrady k chovu ryb, nicméně prostředí zde bývá méně bohaté na živiny, neboť nádrže jsou hluboké a bez rozsáhlých mělčin. Rybám neprospívá ani časté kolísání hladiny. Proto je nutné přehradní nádrže obhospodařovat jinak než rybníky. Navíc přehrady se vypouštějí zcela minimálně, na rozdíl od rybníků. Vodní nádrže se tak spíše podobají průtočným vodám než rybníkům. V přehradách se také vyskytují ryby v jiném složení a nedominoje zde kapr. Vyskytují se zde například lín, cejn, parma, tloušť, plotice, bolen, a další druhy ryb.¹²⁶⁸

12.4. Výuka předmětu vodního práva

Vodní právo bylo vyučováno taktéž po roce 1945, a to zejména na vysokých učeních technických, v Praze a v Brně. V akademickém roce 1946/1947 vyučoval vodní právo na VUT v Brně prof. JUDr. Josef Grňa. Předmět se jmenoval „*Právo vodní a zákony meliorační.*“¹²⁶⁹

12.5. Judikatura Nejvyššího správního soudu ve vodoprávních záležitostech po roce 1945

Po roce 1945 nastává ještě krátké období existence československého Nejvyššího správního soudu, který byl definitivně zrušen k 1.1.1953. Z doby po roce 1945 máme k dispozici několik ročníků tzv. Bohuslavovy sbírky. V jednom z jejích oddílů byla publikována rozhodnutí ve věcech administrativních. Tento oddíl pochopitelně zahrnoval rozhodnutí ve vodoprávních záležitostech.

Oddíl obsahující rozhodnutí ve vodoprávních záležitostech byl členěn do oddílu I – Vodní zákony, a do oddílu II – Zvláštní zákony

Oddíl I – Vodní zákony se dále členil na pododdíly A-G:

- A) Vody veřejné, soukromé a spodní
- B) Užívání vod (Plavba loděmi a vory, Povinnosti majitelů břehů, Užívání vod soukromých, Obecné užívání vod veřejných, Zvláštní užívání vod veřejných a soukromých, Vody důlní, Plavení dřev. Rybolov)
- C) Svádění vod a bránění jim
- D) Vodní družstva

¹²⁶⁷ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 80.

¹²⁶⁸ MÍKA, Alois. *Naše rybníky...*, s. 81.

¹²⁶⁹ *C.k. česká vysoká škola technická v Brně: Program na studijní rok.* Brno: Česká vysoká škola technická, 1946, 1946-1947(1946-1947), s. 16.

E) Přestupky. Odstranění novot

F) Úřady a řízení (Příslušnost, Strany a legitimace, Řízení, Útraty)

G) Staré stavy

Ročník	Období	Rok vydání	Judikáty
26	1944–duben 1945	1946	č.1207
27	červenec 1945-1946	1947	č.1393, č.1411, č.1333, č.1350, č.1431, č. 1484
28	1947	1948	č.1719
29	1948	1949	Svazek neobsahuje vodoprávní judikaturu

Po roce 1948 bylo celé vodní hospodářství orientováno k plnění zájmů a cílů celého národního hospodářství. Oficiálně bylo proklamováno směřování k dovršení socialistické výstavby v Československu. Tento cíl byl vytčen XI. sjezdem KSČ. Vodní hospodářství mělo „zajišťovat ohromné úkoly na úseku zásobování obyvatelstva, průmyslu a zemědělství vodou, jakož i na úseku využití vodné energie, úkoly, které jsou úměrné velikému růstu životní a kulturní úrovně našeho lidu a rozvoji našeho socialistického průmyslu a zemědělství.“¹²⁷⁰ Vodní hospodářství, a tedy i vodní právo se stalo součástí plánovitého hospodářství. Rozvoj vodního hospodářství byl plánován podle zásad státního vodohospodářského plánu, který byl zpracováván v letech 1949 až 1953, tedy ještě za platnosti českého zemského vodního zákona z roku 1870, ve znění vládního nařízení z roku 1942. Voda se měla stát jedním z pilířů materiální základny socialismu v Československu.¹²⁷¹

Po roce 1948 bylo vodní právo charakterizováno spíše jako vodní hospodářství, či vodohospodářské právo, tedy právní vztahy ve vodním hospodářství. Vodní právo můžeme v této době definovat jako „souhrn speciálních právních předpisů, které upravují právní poměry na vodách, nebo právní předpisy, jejichž některá ustanovení se vztahují k činnosti vodního

¹²⁷⁰ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, 1960, s. 5.

¹²⁷¹ NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství...*, 1960, s. 6.

hospodářství a jeho orgánů.“ Takto podaná definice se v zásadních znacích neodlišuje od dosavadního pojetí.

Pod č.j. 4/189-VI/4-1950 byly dne 10.června 1950 předloženy kodifikační sekci Právní rady KSČ zásady osnovy zákona (kodexu) o vodním právu. Pod č.1606-taj.-pres.-1950 byly vyhotoveny stěžejní zásady osnovy zákona o hospodaření vodami pro Hospodářskou radu KSČ. Osnova zákona o hospodaření s vodami nahradila původní osnovu zákona (kodexu) o vodním právu a osnovu vodohospodářského zákona. 7. srpna 1950 byly zásady předány Hospodářské radě KSČ.

Dne 18.srpna žádala sekretářka kodifikační sekce Právní rady KSČ, Dr. Kizlinková, o zaslání stěžejních zásad zákona o hospodaření s vodami ve znění, ve kterém byly předloženy Hospodářské radě KSČ, aby mohlo být rozhodnuto, zda kodifikační sekce projedná jen tyto stěžejní zásady, nebo zda bude trvat na doplnění již předložených zásad osnovy zákona (kodexu) o vodním právu zásadami o vodním hospodářství v podrobnějším znění, než v kterém byly předloženy Hospodářské radě KSČ. Tuto věc projednala Dr.Kizlinková s náměstkem ministra spravedlnosti, Dr. Drexlerem.

V srpnu roku 1950 zaslalo Presidium Ministerstva techniky Ministerstvu spravedlnosti (Dr. Věře Kizlinkové) opis Zásad osnovy zákona o hospodaření s vodami. Tuto věc projednával přednosta právního odboru Ministerstva techniky, JUDr. Otto Bošek.¹²⁷²

„TAJNÉ!“

Zpráva s návrhem usnesení

pro Hospodářskou radu KSČ ve věci stěžejních zásad osnovy zákona o hospodaření s vodami

Zpráva.

Legislativní plán na II. pololetí roku 1950 ukládá ministerstvu techniky, aby do 31. října 1950 stanovilo zásady osnovy zákona o hospodaření s vodami a rozeslalo je do řízení o zásadách. Při splnění tohoto úkolu hodlá ministerstvo techniky vyjít z těchto stěžejních zásad:

- 1) Hospodaření vodami bude soustředěno v jediném restortu, protože základním předpokladem socialistického hospodaření vodami je soustavnost vodního hospodářství jako jednotného celku, který musí sloužit všem potřebám společnosti a jejího hospodářství.*
- 2) Všechna vodstva budou národním majetkem; při tom bude nerozhodné, komu náleží pozemky, na nichž a v nichž jsou vody a jakého jsou vody skupenství a složení.*

¹²⁷² Národní archiv ČR, fond Ministerstvo techniky, kt.9, Zásady osnovy zákona o hospodaření vodami

Národním majetkem bude též půda, po které soustředěně odtékají po podstatnou část roku vody v tocích, půda, na níž jsou vody tvořící součást toku a půda nádrží, jimiž toky protékají nebo z nichž vytékají, a to ve všech těchto případech i s pobřežním pruhem umožňujícím přístup k vodě. Znárodnění se stane bez náhrady.

- 3) Hospodaření vodami se bude dít podle státního vodohospodářského plánu, který bude podkladem jednotných hospodářských plánů a ročních prováděcích plánů. Státní vodohospodářský plán, který bude plánem výhledovým, vypracuje ministerstvo techniky a schválí jej vláda usnesením.*
- 4) Vodami budou hospodařit: stát (opatří státní vodohospodářský plán, bude provádět hydrologickou a hydrografickou službu, výzkumnictví a zkušebnictví v oboru vodního hospodářství, opatří studie a projekty převážného počtu vodohospodářských staveb a bude tyto stavby provádět, spravovat a udržovat, bude dozírat na budování a udržování vodohospodářských staveb jiných stavebníků);*

Národní a komunální podniky a lidová družstva budou moci provádět takové vodohospodářské stavby, které slouží výhradně plnění jejich úkolů;

Výjimečně jednotlivci, kteří budou moci nově provádět drobné vodohospodářské stavby a zařízení, které slouží výhradně jejich vlastní potřebě, zejména zařízení k závlaze jejich pozemků a k odvedení vody z nich, stavby vodních jímek, nádržek a studní na jejich pozemcích. Vodní družstva budou zrušena.

- 5) Dosavadní vodní práva budou přezkoušena; ta, která jsou v rozporu s řádným vodním hospodářstvím, budou prohlášena za zaniklá, ostatní budou propůjčena pouze na určitou dobu nebo do odvolání. Rovněž vodní práva zcela nově propůjčovaná budou časově omezena.*
- 6) Čistotě vod se bude věnovat zvláštní péče a dozor na čistotu vod bude zpřísněn; vláda bude zmocněna, aby stanovila, že výrobní podniky, vypouštějící znečištěné odpadní vody, budou platit poplatky za znečištění vod, kterým se snižuje upotřebitelnost vod pro jiné účely.*
- 7) Náklady na vodní hospodářství obstarávané státem budou každoročně plánovány v rámci ročních prováděcích plánů a úhrada investic i správních, provozních a udržovacích nákladů bude zařazována do státního rozpočtu. Bude upravena příspěvková povinnost těch, kdož mají nebo budou mít prospěch z vodohospodářských staveb budovaných nebo vybudovaných neb udržovaných státem.*

- 8) *Dosavadní roztroušené a rozdílné předpisy o hospodaření vodami budou soustředěny a sjednoceny pro celé státní území.*

Návrh usnesení:

Vzhledem k předeslané zprávě se navrhuje toto usnesení:

Hospodářská rada KSČ bere na vědomí zprávu ministra techniky o stěžejních zásadách osnovy zákona o hospodaření s vodami a souhlasí s tím, aby ministr techniky dal na jejich základě vypracovat zásady osnovy téhož zákona.

V Praze 7.srpna 1950. “¹²⁷³

¹²⁷³ Národní archiv ČR, fond Ministerstvo techniky, kt.9

13. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1960 do roku 1975

Tato kapitola pojednává o vývoji vodního práva a právních vztahů spojených s vodou od roku 1960 do roku 1975, tedy od přijetí tzv. socialistické ústavy z roku 1960, do nabytí účinnosti vodního zákon z roku 1973. Po celých patnáct let, o kterých pojednává tato kapitola, platil zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, a na něj navazující předpisy.

13.1. Vodní právo

Popišme nyní ve stručnosti právní předpisy, které se dotýkaly vodního práva, podle stavu z roku 1965. Základním vodoprávním předpisem byl, jak již bylo řečeno, zákon o vodním hospodářství, č. 11/1955 Sb., ve znění zákona č. 12/1959 Sb. V roce 1960 došlo k převedení řízení vodního hospodářství do působnosti ministerstva zemědělství. Stalo se tak zákonem č. 101/1960 Sb. Na základě vládního nařízení č. 102/1960 Sb. došlo ke zrušení plavební správy v Praze. Působnost dosavadní plavební správy v Praze přešla na plavební správu v Bratislavě.

Zákon o vodním hospodářství byl proveden vládním nařízením č. 14/1959 Sb. V roce 1965 byl stále v platnosti několikrát novelizovaný zákon č. 86/1949 Sb., o přísežných hajných k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství a vod a vodních děl.

13.2. Rybářství

Rudé právo, 6.12.1963 – Druhý den plenární schůze Národního shromáždění: Plnou podporu rozvoji cestovního ruchu. „*Ve čtvrtek pokračovalo jednání pléna Národního shromáždění. Zasedání řídil místopředseda NS dr. J. Kyselý. První vystoupil poslanec Fr. Jurča, který jako zpravodaj seznámil poslance se zprávou zemědělského výboru Národního shromáždění k vládnímu návrhu zákona o rybářství. V projevu vyzvedl především potřebu zvýšení čistoty našich vod a význam rozšíření chovu ryb. Poslanci tento zákon schválili. V dalším pořadu hovořili poslanci o rozvoji turistického ruchu.*“¹²⁷⁴

Poslanec Jurča ve své zprávě uvedl, že předkládaný návrh zákona o rybářství má položit základ k dalšímu rozvíjení našeho rybářství, zejména k vytváření podmínek potřebných k zajištění řádného hospodaření na rybnících podle pokrokových zásad, k zajištění maximálního hospodárneho využití údolních nádrží a k postupnému zavádění výroby kvalitní generační ryby a rybích násad ve všech našich rybnících a tekoucích vodách. Uvedl dále, že rybářství se provozuje hospodařením na rybnících a výkonem rybářského práva v tekoucích vodách. V Československé

¹²⁷⁴ Rudé právo, 6.12.1963

socialistické republice je 52163 ha rybníků. Z toho podniky Státního rybářství spravují 42531 ha rybníků. Tyto rybníky slouží převážně k výrobě tržních ryb. Z ostatních socialistických organizací obhospodařuje Čs. rybářský svaz 2261 ha rybníků, které slouží převážně k výrobě násad pro zarybňování tekoucích vod. Soudruh Jurča se mimo jiné zmínil také o tom, jak hluboko zasahuje znečišťování vod do rybářského hospodaření na tekoucích vodách a rybnících. Kromě 1540 km trvale mrtvých vod bylo v roce 1962 jen u Československého rybářského svazu hlášeno 131 případů velkých znečištění spojených s hynutím ryb, tedy každý třetí den jedna otrava. Škody tím vzniklé dosáhly výše 3 milionů Kčs. Z přehledu hospodářského využívání našich rybníků a tekoucích vod vyplývá, že máme stále ještě značné rezervy na tomto úseku. Dále řekl: „*Dosud platný zákon o rybářství splnil svou úlohu zejména tím, že vhodně upravil výkon rybářského práva v tekoucích vodách. Neřešil však všechny otázky rybářství, zejména zajištění intenzivního chovu ryb v rybnících a zkvalitnění chovu ryb. Zákon též neobsahoval ustanovení o Čs. rybářském svazu, který jako dobrovolná společenská organizace je ve smyslu ústavy součástí Národní fronty. V oddíle I. upravuje návrh zákona hospodaření na rybnících a ukládá jejich uživatelům zajišťovat plánovitou výrobu tržních ryb k zlepšení výživy pracujících a výroby násad pro rybníky a pro zarybňování rybářských revírů hospodařením podle pokrokových zásad Do rámce řádného rybářského hospodaření patří i povinnost uživatelů rybníků udržovat je v řádném hospodářském stavu. Zákon umožňuje učinit i opatření v případech, kdy rybníky, které nejsou národním majetkem, nejsou řádně rybníkářsky využity.*

V oddílu II. upravuje zákon rybářství provozované výkonem rybářského práva. Předně se zde stanoví, co je obsahem rybářského práva, zdůrazňuje se, že jde nejen o oprávnění, ale i o povinnost plánovitě chovat, chránit a lovit ryby. Nový zákon, přesněji než dosavadní, vypočítává, co se rozumí tekoucími vodami. Patří sem též údolní přehrady, u nichž je pamatováno – pokud jsou zvláště vhodné k výrobě tržních ryb – na možnost jejich maximálního využití tím, že je ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství přenechává bezplatně Státnímu rybářství. V oddílu III. obsahuje zákon ustanovení společná a závěrečná. Proti dosavadní úpravě ukládá se povinnost zřizovat rybářskou stráž nejen uživatelem rybářských revírů, ale i organizacím hospodařícím na rybnících. Důležitým ustanovením v tomto oddílu je zkvalitňování chovu ryb, spočívající na zásadě zlepšovat užitkové vlastnosti a odolnost ryb vhodnými generačními rybami a zajistit v rybnících a rybářských revírech chov ryb z dobré násady.“¹²⁷⁵

¹²⁷⁵ Rudé právo, 6.12.1963

14. Vývoj vodního práva v českých zemích a právních vztahů spojených s vodou od roku 1975 do roku 1989

Tato kapitola pojednává o vývoji vodního práva a právních vztahů spojených s vodou od roku 1975 do roku 1989, tedy od doby, kdy nabytí účinnosti vodní zákon z roku 1973. Tento zákon pak zůstal v platnosti, s přihlédnutím k dílčím novelizacím, nejen po celou dobu sledovaného období, ale platil na území našeho státu ještě po roce 1989, až do přijetí současného vodního zákona.

Výklad časově spadá do rámce tzv. čtvrté republiky (od roku 1960 zněl název státu Československá socialistická republika, přičemž se jedná o období těsně navazující na události vojenské okupace Československa vojsky několika států tzv. Varšavské smlouvy, federalizaci Československa, dobu tzv. normalizace poměrů „*ve státě a společnosti*.“ Po celé období popisované v této kapitole, tj. mezi lety 1975 a 1989 byla v platnosti Ústava z roku 1960, označovaná také jako socialistická ústava.

14.1. Vodní právo

Základním mezníkem stojícím na počátku 70. let 20. století je příprava nového vodního zákona, který byl později přijat jako zákon č. 138/1973 Sb. Tento vodní zákon zrušil předchozí zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství. Zákon o vodním hospodářství sice odstranil některé nedostatky rakouského říšského zákona a zemských vodních zákonů, nicméně nové společenské podmínky ukázaly některé další problémy, které bylo třeba řešit. Zákon č. 138/1973 Sb. zrušil předchozí zákon o vodním hospodářství, konkrétně ve znění zákona č. 12/1959 Sb. Stejně tak bylo zrušeno i vládní nařízení č. 14/1959 Sb., které provádělo zákon o vodním hospodářství. Účinnost nového vodního zákona byla posunuta až ke dni nabytí účinnosti zákonů České národní rady a Slovenské národní rady týkajících se působnosti a organizace vodohospodářských orgánů. Je nutno uvést, že zákon č. 138/1973 Sb., dále jen „VZ1973“, byl zákonem rámcovým, který upravoval pouze základní otázky dotýkající se vod a vodního hospodářství. Řada otázek obsažených v zákoně o vodním hospodářství (1955) a prováděcím vládním nařízením č. 14/1959 Sb. zůstala po vydání VZ1973 vyhrazeno dílčím zákonům národních rad (§ 50 VZ1973). Tyto dílčí zákony se zabývaly problematikou státní správy ve vodním hospodářství. Pro území České socialistické republiky vznikl zákon ČNR č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, a pro Slovenskou socialistickou republiku byl přijat zákon č. 135/1974 Sb., shodného názvu. Všechny tři nové základní právní předpisy, tedy VZ1973 a zákony č. 130/1974 Sb. a 135/1974 Sb.

nabyly účinnosti ke dni 1.dubna 1975.¹²⁷⁶ Ke stejnému datu byla zrušena také vyhláška č. 222/1957 Ú.l., o těžbě říčního materiálu z koryt vodních toků (§ 49 bod 3 ZVH).

Zákon o vodách č. 138/1973 Sb., a republikové zákony o státní správě ve vodním hospodářství (č. 130/1974 Sb., a č.135/1974 Sb.) se staly novými základními vodoprávními předpisy, které nahradily předchozí zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství. Tento zákon sice vytvořil základní rámec pro plánovité socialistické vodní hospodářství, postupem doby se ale začaly projevovat jeho nedostatky, a bylo třeba jej nahradit, a to především z důvodu, že nepostihoval komplexně celou problematiku týkající se povrchových a podzemních vod. ZVH také nestanovil dostatečně přesně a jasně obsah některých pojmů a institutů, které zakotvoval.¹²⁷⁷ Nezajišťoval náležitou ochranu vydatnosti vodních zdrojů. Dostatečně nezajišťoval ochranu vod před znečištěním odpadními vodami, a konečně nepostihoval znečišťování vod a porušování jejich přirozeného stavu.

ZVH také nevyhovoval potřebám společnosti z hlediska tehdejší koncepce socialistického práva, neboť neobsahoval úpravu správy vodních toků, a to navzdory skutečnosti, že některé vodní toky se staly národním majetkem již na základě §147 Ústavy z roku 1948, označované jako Ústava 9.května. Jednalo se o toky, které byly dříve veřejným statkem. Ostatní vodní toky se staly národním majetkem podle článku 8 Ústavy z roku 1960. Zásadním nedostatkem ZVH byla také skutečnost, že tento zákon jednoznačně nestanovil odpovědnost a oprávnění osob a subjektů, které měly odpovídat za řádnou funkci vodního toku. Neobsahoval také ustanovení o přednostním vyhrazení podzemních vod pro zásobování obyvatelstva pitnou vodou.¹²⁷⁸ Za zásadní je třeba považovat také absence pojetí vod jako významné součásti životního prostředí. Jakkoli Zákon o vodách z roku 1973 spolu s navazujícími předpisy znamenal určitý krok dopředu ve vnímání čistoty vodních toků a dalších otázek, je nutné konstatovat, že zejména čistota velkých vodních toků představovala na mnoha místech tehdejší ČSSR závažný problém, označovaný často jako ekologická katastrofa. K nápravě těchto nedostatků došlo ve velkém až po roce 1989.

Zákon o vodách, č. 138/1973 Sb., dále jen „VZ 1973,“ lze považovat za poměrně moderně koncipovaný zákon, a to i s ohledem na skutečnost, že zůstal, po mnohých novelizacích, v platnosti až do 31.prosince 2001. Rozsahem se jednalo o zákon o pouhých 50 paragrafech, a proto ho lze v jistém smyslu označit za rámcový. Členil se na 11 částí – úvodní ustanovení (§ 1-3), nakládání s vodami (§ 4-16), ochrana vod (§ 17-27), podzemní vody a zásobování obyvatelstva vodou (§ 28-

¹²⁷⁶ ŠILAR, Jiří, ed. a BÖHM, Antonín, ed. *Vodní zákon a souvisící předpisy*. 1. vyd. Praha: SZN, 1975, s. 186-187.

¹²⁷⁷ Jednalo se například o pojem povrchových a podzemních vod, vodních toků, vodohospodářských děl, veřejných vodovodů a veřejných kanalizací.

¹²⁷⁸ ŠILAR, Jiří, ed. a BÖHM, Antonín, ed. *Vodní zákon a souvisící předpisy*. 1. vyd. Praha: SZN, 1975, s. 34.

30), vodní toky a jejich správa (§ 31-35), omezení práv k nemovitostem (§ 36-37), vodohospodářská díla (§ 38-41), ochrana před povodněmi (§ 42), úplaty ve vodním hospodářství (§ 43-46), pokuty (§ 47), přechodná a závěrečná ustanovení (§ 48-50). O jeho kvalitě může svědčit také skutečnost, že od nabytí účinnosti nebyl až do roku 1990 novelizován.¹²⁷⁹

Na VZ 1973 navázala celá řadě prováděcích předpisů. Na základě § 23 odst. 2 zákona VZ 1973 došlo k vydání nařízení vlády č. 25/1975 Sb., kterým byly stanoveny ukazatele přípustného stupně znečištění vod. Řada ustanovení VZ 1973 byla konkretizována v příslušných ustanoveních zákonů o státní správě ve vodním hospodářství. K tomuto účelu bylo vydáno nařízení vlády č. 26/1975 Sb., o pokutách za porušení povinností stanovených na úseku vodního hospodářství. V souvislosti s § 20 odst.2 a § 32 odst.1 VZ 1973 byla přijata vyhláška č. 28/1975 Sb., kterou se určovaly vodárenské toky a jejich povodí a stanovil seznam vodohospodářsky významných vodních toků.

V roce 1975 byla také vydána vyhláška č. 29/1975 Sb., o vodovodních a kanalizačních přípojkách. Důležitým rysem tohoto předpisu byla skutečnost, že vodovodní a kanalizační přípojky měly rovněž charakter vodohospodářského díla. Vodovodů a kanalizací se týkala také směrnice Ministerstva lesního a vodního hospodářství ČSR ze dne 30. května 1975 č. j. 13123/806/OSS/75, pro vypracování návrhů kanalizačních řádů.¹²⁸⁰

V témže roce vznikla dále vyhláška č. 62/1975 Sb., o odborném technickobezpečnostním dohledu na některých vodohospodářských dílech a o technickobezpečnostním dozoru národních výborů nad nimi.¹²⁸¹ Z hlediska podzemních vod měla mimořádnou důležitost vyhláška č. 63/1975 Sb., o povinnostech organizací podávat zprávy o zjištění podzemních vod a oznamovat údaje o jejich odběrech.

V roce 1976 byla na základě § 6 odst. 4 VZ 1973 vydána vyhláška č. 82/1976 Sb., o úpravě užívání povrchových vod k plavbě motorovými plavidly.¹²⁸² Kvalitou vod se zabývala vyhláška MLVH č. 6/1977 Sb., o ochraně jakosti povrchových a podzemních vod. Vyhláška č. 19/1978 Sb. stanovila povinnosti správců vodních toků.¹²⁸³ VZ 1973 zavedl důležitý institut, který je součástí

¹²⁷⁹ K novelizaci §32, pojednávajícího o správě vodních toků, došlo až na základě zákona č. 425/1990 Sb. Od té doby byl do konce roku 2001 - zákonem č. 114/1995 Sb., dále zákonem č. 14/1998 Sb. a zákonem č. 58/1998 Sb.

¹²⁸⁰ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2017. sv. 7, s. 647. ISBN 978-80-7380-569-2.

¹²⁸¹ Jednalo se o předpis přijatý na základě zmocnění obsaženého v § 41 odst. 1 písm. c) zákona č. 138/1973 Sb. a v § 10 odst. 5 zákona č. 130/1974 Sb.

¹²⁸² Tento plavební předpis byl novelizován až vyhláškou č. 422/1992 Sb.

¹²⁸³ Vyhláška byla vydána na základě § 31 odst. 7, § 33 a § 34 odst. 2 zákona č. 138/1973 Sb.

vodního práva dodnes, a sice tzv. chráněné oblasti přirozené akumulace vod.¹²⁸⁴ Tyto oblasti byly vyhlášovány v průběhu 70. a 80.let 20.století. V této době došlo k vydání následujících předpisů k této problematice:

- nařízení vlády č. 40/1978 Sb., o chráněných oblastech přirozené akumulace vod Beskydy, Jeseníky, Jizerské hory, Krkonoše, Orlické hory, Šumava a Žďárské vrchy
- nařízení vlády č. 10/1979 Sb., o chráněných oblastech přirozené akumulace vod Brdy, Jablunkovsko, Krušné hory, Novohradské hory, Vsetínské vrchy a Žamberk – Králíky
- nařízení vlády č. 85/1981 Sb., o chráněných oblastech přirozené akumulace vod Chebská pánev a Slavkovský les, Severočeská křída, Východočeská křída, Polická pánev, Třeboňská pánev a Kvartér řeky Moravy

Roku 1976 byl přijat zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Tento zákon upravoval provádění staveb. Navazoval na § 5 odst.3 VZ1973 který obsahoval povinnosti stavebníků ve vztahu k vodám.

Roku 1976 byla přijata vyhláška č. 126/1976 Sb., o vodohospodářské a souhrnné vodohospodářské evidenci. V letech 1975-1976 byl přijat druhý Směrný vodohospodářský řád Československé republiky. Téhož roku 1976 byla přijata Vyhláška č. 42/1976 Sb., o vodohospodářích, a vyhláška č. 99/1976 Sb., o vodní stráží.

Soustava právních předpisů upravujících dodávky pitné vody byla v roce 1978 doplněna vyhláškou č. 144/1978 Sb., o veřejných vodovodech a veřejných kanalizacích. K její novelizaci došlo ještě před rokem 1989, a sice vyhláškou č. 185/1988 Sb.¹²⁸⁵ Nařízení vlády č. 35/1979 Sb. stanovilo úplaty ve vodním hospodářství a jejich výši.

Roku 1982 byla provedena novela zákona č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství. Jednalo se o novelu č. 49/1982 Sb.¹²⁸⁶

Roku 1988 bylo nařízením vlády č. 91/1988 Sb. doplněno nařízením vlády č. 35/1979 Sb., o úplatách ve vodním hospodářství.

¹²⁸⁴ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o., 2017. sv. 7, s. 647.

¹²⁸⁵ Později doplněna vyhláškou vyhláškou č. 185/1988 Sb.

¹²⁸⁶ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., s komentářem*. Praha: Sondy, 2002. 349 s. ISBN 80-902766-8-7.

Zabýváme-li se českým zákonem o státní správě ve vodním hospodářství, můžeme konstatovat, že do roku 1989 byl novelizován pouze jednou (49/1982 Sb.). Mlynářství

Mlynářství prodělalo po roce 1948 značnou proměnu. Většina vodních mlýnů byla zrušena a pohon obilních mlýnů s využitím vodní síly se stal značnou raritou. Lze tak do určité míry hovořit o určitém osamostatnění problematiky mlynářství a jeho emancipace od vodního práva. Obor mlynářství se vyznačoval neustálým poklesem počtu funkčních mlýnů a výroba v nich byla koncentrována. Do roku 1948 byla většina vodních mlýnů ve vlastnictví fyzických osob, méně byla rozšířena akciová a družstevní forma.¹²⁸⁷ Značný vliv na opouštění vodního pohonu mělo využívání jiného typu hnacích strojů (parní, naftové, elektrické). K likvidaci soukromých mlýnů v našich zemích po roce 1948 přispěly také nejrůznější formy perzekuce soukromých živnostníků a malozemědělců. „1.září 1963 bylo v Chrudimi Janderově zřízeno samostatné odborné učiliště pro obor Mlynář, které zde ukončilo činnost roku 1996.“¹²⁸⁸

14.2. Stavba vodních cest

Chceme-li hovořit o otázkách splavňování a výstavby vodních cest v letech 1975-1989, můžeme konstatovat, že v českých zemích si v této době zachovala důležitý význam plavba na Labi a Vltavě. Velký impuls pro labskou plavbu znamenala výstavba elektrárny v Chvaleticích. Tato elektrárna byla až zhruba do roku 1996 zásobována uhlím dopravovaným po Labi. V souvislosti s výstavbou elektrárny bylo nutné dobudovat labskou vodní cestu v úseku mezi Kolínem a budoucím přístavem v Chvaleticích. Z toho důvodu musela být vybudována plavební komora na pevném jezu ve Veletově a postaveno zdymadlo v Týnci nad Labem. Původní pevný jez ve Veletově s plavební komorou byl v letech 1985-1991 modernizován na pohyblivý jez. V souvislosti s výstavbou nového zdymadla v Týnci nad Labem zanikl původní pevný jez s propustí při levém břehu.

14.3. Přehrady

Také v letech 1975-1989 vznikaly na území Československé republiky nové přehradní nádrže. Jednalo se jak o velká vodní díla, tak menší vodní nádrže. Z větších vodních děl uvedme soustavu Novomlýnských nádrží, skládající se ze 3 samostatných vodních nádrží. Jako první byla dokončena Mušovská vodní nádrž (1978), o dva roky později Věstonická (1980) a v roce 1988

¹²⁸⁷ BERANOVÁ, Magdalena a KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha: Libri, 2010. s. 342. ISBN 978-80-7277-113-4.

¹²⁸⁸ Vodní mlýny – historie, která se nevrátí. *Český rozhlas Pardubice* [online]. Český Rozhlas, 2015 [cit. 2022-09-26]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/vodni-mlyny-historie-ktera-se-nevrati-6031821>

Novomlýnská. Mezi lety 1975-1989 byla v českých zemích dokončena nebo zahájena výstavba téměř 30 přehradních nádrží.

Z dalších velkých přehrad byla v roce 1977 dokončena přehrada Mohelno, v roce 1978 přehrady Dalešice a Římov a v roce 1982 Josefův Důl. Z menších vodních nádrží uvedme třeba nádrž Přísečnice dokončenou v roce 1976 nebo Slušovice, dokončenou rovněž v roce 1976. V souvislosti s těžbou uhlí zanikla přehrada Dřínov, postavená v roce 1955.

Na počátku 80.let se objevuje další důvod výstavby přehrad, a sice zajištění dostatku chladicí vody pro jaderné elektrárny. V roce 1986 byla zahájena výstavba v současnosti nejnovějšího stupně tzv. Vltavské kaskády, Hněvkovické přehrady, k jejímuž dokončení došlo až po Sametové revoluci, v roce 1992. Současně s Hněvkovickou přehradou bylo budováno na Vltavě také vodní dílo Kořensko, nacházející se nedaleko soutoku Vltavy s Lužnicí.

14.4. Horní právo

Roku 1988 byl přijat zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon). Tento zákon byl dále doplněn dvojicí zákonů, a sice zákonem č. 61/1988 Sb. o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, a zákonem č.62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu. Horní zákon z roku 1988 nahradil do té doby platný Horní zákon z roku 1957 (zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství).

Rovněž horní zákon z roku 1988 obsahoval ustanovení o důlních vodách. Zmínku o vodách zde nalezneme například v § 2, který vymezuje části zemské kůry, které se nepovažovaly za nerosty. Jednalo se o vody s výjimkou mineralizovaných vod, z nichž se mohou průmyslově získávat vyhrazené nerosty (písm. a)), dále přírodní léčivé vody a přírodní stolní minerální vody, i když se z nich mohou průmyslově získávat vyhrazené nerosty, dále léčivá bahna a ostatní produkty přírodních léčivých zdrojů (písm. b)), ale také bahno, písek, štěrk a valouny v korytech vodních toků, pokud neobsahovaly vyhrazené nerosty v dobyvatelném množství. V §40 zákona č. 44/1988 Sb. byl specifikován pojem důlních vod.

Horní zákon z roku 1988 představuje poslední kodex horního práva, který spadá do časového vymezení této práce.

15. Vývoj českého vodního práva po roce 1989

Došli jsme až na konec období socialistického práva. V této kapitole stručně nastíníme vývoj vodního práva a právních vztahů spojených s vodou po roce 1989, jakož i současný stav vodního práva. Rok 1989 představuje klíčový okamžik v našich novodobých dějinách a znamená návrat k principům demokratického a právního státu, jakož i k opětovnému respektování lidskoprávních hodnot, a stejně tak k mechanismům tržního hospodářství. Důležitým výsledkem tzv. Sametové revoluce bylo vypuštění článku o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti z Ústavy z roku 1960. Sametová revoluce byla důležitou událostí představující značný posun v oblasti práva životního prostředí a zlepšování stavu životního prostředí na území našeho státu.

Máme-li charakterizovat postavení vodního práva na přelomu let 1989 a 1990, pak můžeme konstatovat, že základní charakter soustavy československého vodního práva byl dán vodním zákonem z roku 1973. Tento zákon zůstal v platnosti až do nabytí účinnosti současného vodního zákona, č. 254/2001 Sb. Vodní právo si v této době podrželo ve značné míře veřejnoprávní charakter, daný vývojem po roce 1948. Lze však konstatovat, že vodní zákon z roku 1973 byl poměrně kvalitním právním předpisem, v mnohém srovnatelným se zahraničními právními úpravami. O jeho kvalitě svědčí i to, že současný vodní zákon č. 254/2001 Sb. v mnohých ohledech vycházel v VZ 1973. Je důležité si uvědomit, že vodoprávní úprava měla ještě dlouho po roce 1989 ryze veřejnoprávní charakter. Příprava nového vodního zákona probíhala již od roku 1994, kdy byl zveřejněn první věcný záměr. Návrh zákona byl předložen vládě v roce 2000. Výsledný text byl schválen na půdě Poslanecké sněmovny dne 18. května 2001. Po schválení a podpisu prezidentem republiky byl zákon dne 25. července 2001 publikován ve Sbírce zákonů.¹²⁸⁹

Až do roku 2014 platil občanský zákoník z roku 1964 (OZ 1964). Ani po roce 1989 nedošlo dlouhou dobu k navrácení vodoprávních ustanovení do občanského zákoníku. Tento stav, trvající od přijetí tzv. středního občanského zákoníku (OZ 1950), se změnil až s přijetím tzv. nového občanského zákoníku v roce 2012 (OZ 2012, zákon č. 89/2012). Lze konstatovat, že se jednalo o krok, z hlediska vývoje vodního práva mezi lety 1890-1955 a z hlediska dobové interpretace vodoprávních předpisů, značně nelogický. Přesto však k zařazení („navrácení“) těchto ustanovení do kodexu soukromého práva došlo. Jakkoli tento krok nekoresponduje s výše zmíněným obdobím, lze navrácení těchto ustanovení považovat za mimořádně silný prvek tradicionalismu v oblasti vodního práva, výraz silné kontinuity v oblasti vodoprávních předpisů, který jsme mohli v předešlých kapitolách této práce sledovat minimálně od doby zemských zřízení, přes Koldínův zákoník, až po Všeobecný občanský zákoník.

¹²⁸⁹ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., s komentářem*. Praha: Soudy, 2002, s. 7.

Základními mezníky ve vývoji vodního práva po roce 1989 byl zánik československé federace a vznik dvou nástupnických států, České a Slovenské republiky. Od 1.1.1993 tak vývoj vodního práva na území Slovenské republiky představuje samostatnou kapitolu.

Dalším mezníkem bylo vstup ČR do Evropské unie (2004), na který musely reagovat do té doby platné vodoprávní předpisy. V roce 2002 nabyl účinnosti nový vodní zákon, č. 254/2001 Sb. Máme-li charakterizovat soustavu vodního práva v roce 2002, pak základní prvek představoval právě tento nový vodní zákon. Na něj navázaly 4 základní vyhlášky:

- Vyhláška č. 431/2001 Sb., ze dne 3. prosince 2001, o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a o údajích pro vodní bilanci
- Vyhláška č. 432/2001 Sb., ze dne 3. prosince 2001, o dokladech žádosti o rozhodnutí nebo vyjádření a o náležitostech povolení, souhlasů a vyjádření vodoprávního úřadu
- Vyhláška č. 470/2001 Sb., ze dne 14. prosince 2001, kterou se stanoví seznam významných vodních toků a způsob provádění činností souvisejících se správou vodních toků
- Vyhláška č. 471/2001 Sb., ze dne 14. prosince 2001, o technickobezpečnostním dohledu nad vodními díly

Vodní zákon z roku 2001 se stal základním prvkem pro transpozici legislativy Evropských společenství v oblasti péče o vody.¹²⁹⁰ Pokud považujeme za první vodní zákon soustavu ŘVZ 1869 a navazujících zemských vodních zákonů, pak VZ 2001 je již v pořadí pátou komplexní vodoprávní úpravou.

Tento vodní zákon je považován za „*nezbytný pro vytvoření moderního demokratického prostředí k zajištění vlastnických vztahů, naplnění veřejného zájmu a prvků směřujících k zabezpečení vodních zdrojů pro budoucí generace.*“¹²⁹¹

Jakkoli se tato charakteristika týkala a týká zákona č. 254/2001 Sb., lze říci, že teprve přijetí 89/2012 Sb. naplno umožňuje zajistit vlastnické vztahy pro vytvoření moderního demokratického prostředí. Nakolik, a za jak dlouho, se tyto cíle podaří naplnit, ukáže čas.

Máme-li charakterizovat vodní zákon z roku 2001, pak můžeme říci, že v řadě rysů vychází z předchozí právní úpravy (VZ 1973). Oproti předchozí právní úpravě se liší v některých aspektech, především že voda je součástí přírodního prostředí. Voda jako taková není předmětem vlastnického práva, a předmětem vlastnictví se stává až po odebrání z přírodního zdroje. Ke změnám došlo také v oblasti pojetí vodního toku, který již není nemovitostí ve vlastnictví státu,

¹²⁹⁰ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách...*, s. 5.

¹²⁹¹ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách...*, s. 5.

nýbrž přírodním jevem. Tento přírodní jev se soustřeďuje v podobě toku vody ohraničeného korytem, které se nachází na příslušném pozemku, který je způsobilý být předmětem vlastnického práva. Povinností těchto vlastníků je koryto (pozemek, na němž leží koryto) udržovat.

VZ 2001 dělí vody na povrchové a podzemní a ukládá povinnosti právnickým a fyzickým osobám týkající se ochrany vod. Kromě toho také obsahuje komplexní problematiku ochrany před povodněmi. Stanoví také působnost orgánů veřejné správy a dotýká se rovněž systému plateb a financování v oblasti hospodaření s vodou.

S přijetím VZ 2001 došlo k inkorporaci dvou původně samostatných, nyní zrušených předpisů, a sice zákona č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, a zákona č. 58/1998 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do povrchových vod.¹²⁹²

Z hlediska otázky financování zavedl VZ 2001 nové instituty plynoucí z koncepcí ES. Tyto koncepce vycházejí z předpokladu přenosu finančního břemena na uživatele a znečišťovatele vod. VZ 2001 samozřejmě zachoval, a rozvinul, podíl státu na investičních a neinvestičních nákladech na opatření a činnostech prováděných ve veřejném zájmu formou příspěvků státu příslušným subjektům, které tyto veřejné zájmy zajišťují a realizují.

VZ 2001 zavedl poplatky za odběr podzemní vody pro všechny účely užívání, a tedy i pro účel zásobování pitnou vodou. Dále byl zaveden poplatek za vypouštění odpadních vod do podzemních vod. Zavedení těchto poplatků se promítlo do cen tzv. vodného a stočného, jakož i do cen výrobků. Zavádění těchto poplatků bylo rozloženo do let 2002 až 2004 s postupným nárůstem.

Z hlediska začlenění vodního práva ČR do soustavy vodoprávních úprav jednotlivých států EU musel VZ 2001 implementovat některé nové principy vodního hospodářství vyplývající se směrnic ES. Tyto směrnice posílily dosavadní systém plánování v oblasti vod ve prospěch územní samosprávy. Umožnily také zkvalitnit systém monitoringu podzemních a povrchových vod. Směrnice se dotkly také systému vodoprávní evidence a existence vodních staveb v souvislosti s katastrem nemovitostí, jakož i s organizací správy jednotlivých povodí. Nová vodoprávní úprava umožnila lepší využití informačních systému ve vodohospodářské praxi, což spočívá ve využívání geografických informačních systému (GIS), jakož i organizovaném sdílení vodohospodářských informací. Z hlediska ochrany přírody byl zaveden institut tzv. citlivých a zranitelných oblastí.

Užívání vod v oblasti průmyslu se nyní řídí principem inovace průmyslových zařízení prostřednictvím zavádění nejlepší dostupné praxe. V zemědělství je třeba uplatňovat zásady správné zemědělské praxe. Pro plnění některých směrnic ES bylo stanoveno přechodné období. Z hlediska vodního práva měla v době vzniku VZ 2001 mimořádný význam směrnice EP a Rady

¹²⁹² TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách...*, s. 7.

2000/60/ES, označovaná také jako Rámcová směrnice vodní politiky. ČR byla první zemí, která zajistila transpozici této směrnice do národní legislativy. Pro tvorbu sekundárních právních předpisů byly vyhrazeny roky 2002-2003.¹²⁹³ Velkou pozornost VZ 2001 věnoval otázkám ochrany před povodněmi a opatřování finančních prostředků na opatření spojená s povodněmi (zejména na podkladě ustanovení §135 VZ 2001). Nedílnou součástí vodoprávních předpisů tvořily i nadále mezinárodní smlouvy v oblasti vodního hospodářství, a to jak dvoustranné, tak vícestranné.¹²⁹⁴

Jako dokumentaci vývoje českého vodního práva po roce 1989 provedme sondu mapující stav české vodoprávní úpravy ke konci roku 1997. Součástí české vodoprávní úpravy bylo celkem 24 vyhlášek – různé institucionální i temporální provenience. Jednalo se o vyhlášky ministerstev, ústředních správních úřadů, vyhlášky rad KNV a vyhlášky KNV. Dále se jednalo o 10 nařízení vlády, 6 zákonů, 2 směrnice, 2 sdělení a 1 výnos.¹²⁹⁵

Jádrem vodoprávní úpravy bylo 6 zákonů, o nichž pohovoříme podrobněji. Základem byl zákon o vodách (VZ 1973), 138/1973 Sb. Dále zákon ČNR o státní správě ve vodním hospodářství (130/1974 Sb.), vydaný jako úplné znění v roce 1992. Zajímavý charakter měl zákon o státním rozpočtu na rok 1980, který se zabýval rovněž rozpočtovým určením výnosu některých úplat ve vodním hospodářství (č. 151/1979 Sb.). Dalším zákonným předpisem byl zákon č. 23/1992 Sb., který prováděl doplnění tzv. kompetenčního zákona č. 2/1969 Sb. A konečně zákon měnící vládní nařízení o úplatách ve vodním hospodářství (č. 281/1992 Sb.).¹²⁹⁶

Tabulka 15 Zákon č. 254/2001 Sb. (dle stavu ke dni 1.1.2002)

§1 – Účel a předmět zákona	§26 – Programy opatření	§47 – Správa vodních toků
§2 – Vymezení pojmů	§27 – Ochrana vodních poměrů	§48 – Správci vodních toků
§3-4 – Práva k vodám a právní povaha vod	§28 – Chráněné oblasti přirozené akumulace vod	§49 – Oprávnění při správě vodních toků
§5 – Základní povinnosti (Nakládání s vodami)	§29 – Podzemní vody	§50 – Povinnosti vlastníků pozemků, na nichž se nacházejí koryta vodních toků

¹²⁹³ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách...*, s. 8-9.

¹²⁹⁴ TUREČEK, Karel a kol. *Zákon o vodách...*, s. 10.

¹²⁹⁵ MATES, Pavel a MATOUŠOVÁ, Miroslava. *Právní předpisy České republiky 9.5.1945 - 31.12.1997: věcný a chronologický přehled všech platných právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů*. Praha: Linde, 1998, s. 433-436.

¹²⁹⁶ MATES, Pavel a MATOUŠOVÁ, Miroslava. *Právní předpisy...*, s. 433-436.

§6 – Obecné nakládání s povrchovými vodami	§30-31 – Ochranná pásma vodních zdrojů	§51 – Povinnosti vlastníků pozemků sousedících s koryty vodních toků
§7 – Užívání vod k plavbě	§32 – Citlivé oblasti	§52 – Povinnosti vlastníků staveb a zařízení v korytech vodních toků nebo sousedících s nimi
§8-11 – Povolení k nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami	§33 – Zranitelné oblasti	§53 – Pochybnosti o rozsahu povinností a oprávnění
§12 – Změna a zrušení povolení k nakládání s vodami	§34 – Povrchové vody využívané ke koupání	§54 – Správa povodí
§13 – Zánik povolení k nakládání s vodami	§35 - Podpora	§55 – Vodní díla
§14 – Povolení k některým činnostem	§36 – Minimální zůstatkový průtok	§56 – Stavby k vodohospodářským melioracím pozemkům
§15 – Stavební povolení k vodním dílům	§37 – Minimální hladiny podzemních vod	§57 – Užívání vodních děl jinými osobami
§16 – Povolení k vypouštění odpadních vod s obsahem zvlášť nebezpečné závadné látky do kanalizace	§38 – Odpadní vody	§58 – Ochrana vodních děl
§17 – Souhlas	§39 – Závadné látky	§59 – Povinnosti vlastníků vodních děl
§18 – Vyjádření	§40 - Havárie	§60 – Vstup na pozemky
§19 – Evidence rozhodnutí vodoprávních úřadů	§41 – Povinnosti při havárii	§61 – Technickobezpečnostní dohled nad vodními díly
§20 – Údaje zapisované do KN	§42 – Opatření k nápravě	§62 – Povinnosti vlastníků a stavebníků vodních děl při technickobezpečnostním dohledu
§21-22 – Stav povrchových a podzemních vod	§43 – Vodní toky	§63 – Ochrana před povodněmi
§23 – Plánování v oblasti vod	§44 – Koryta vodních toků	§64 - Povodně
§24 – Plán hlavních povodí ČR	§45 – Změny koryta vodního toku	§65 – Povodňová opatření
§25 – Plány oblasti povodí	§46 – Ochrana vodních toků a jejich koryt	§66 – Záplavová území
§67 – Omezení v záplavových územích	§91 – Sledování, měření a evidence znečištění	§115 – Vodoprávní řízení

§68 – Území určená k rozlivu povodní	§92 – Rozbory a kontrola znečištění odpadních vod	§116 – Pokuty podnikajícím fyzickým osobám nebo právnickým osobám
§69 – Území ohrožený zvláštními povodněmi	§93 - Zálohy	§117 – Pokuty za nedovolené odběry vod
§70 – Stupně povodňové aktivity	§94 – Poplatkové přiznání	§118 – Pokuty za nedovolené vypouštění odpadních nebo důlních vod
§71 – Povodňové plány	§95 – Výměr o stanovení záloh	§119 – Pokuty za nedovolené nakládání se závadnými látkami
§72 – Povodňové prohlídky	§96 – Odklad placení poplatků	§120 – Pokuty za porušení povinností týkajících se vodních děl
§73 – Předpovědní a hlásná povodňová služba	§97 – Prominutí části poplatků	§121 – Pokuty za porušování povinností týkajících se užívání povrchových vod k plavbě
§74 – Povodňové záchranné práce	§98 – Odvolání proti rozhodnutí o poplatecích	§122 – Pokuty za porušení jiných povinností
§75 – Povodňové zabezpečovací práce	§99 – Správa poplatků	§123 – Pokuty za opakované porušení povinností
§76 – Dokumentace a vyhodnocení povodní	§100 – Poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních	§124 – Ukládání pokut
§77 – Povodňové orgány	§101 – Platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí	§125 – Upuštění od pokuty
§78 – Povodňové orgány obcí	§102 – Úhrada výdajů na opatření ve veřejném zájmu	§126 – Společná ustanovení
§79 – Povodňové orgány okresů	§103 - Penále	§127 – Přejícná ustanovení
§80 – Povodňové orgány ucelených povodí	§104 – Výkon státní správy	§128 - ZMĚNA ZÁKONA O OCHRANĚ VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ
§81 – Ústřední povodňový orgán	§105 – Obce v přenesené působnosti a újezdni úřady	§129 - ZMĚNA PŘESTUPKOVÉHO ZÁKONA
§82 – Správci povodí (Ostatní účastníci ochrany před povodněmi)	§106 – Okresní úřady	§130 - ZMĚNA ZÁKONA O STÁTNÍM FONDU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR
§83 – Správci vodních toků	§107 – Orgány krajů v přenesené působnosti	§131 - ZMĚNA ZÁKONA O VNITROZEMSKÉ PLAVBĚ
§84 – Vlastníci vodních děl	§108 – Ministerstva jako ústřední vodoprávní úřad	§132 - ZZ O ZMĚNĚ TZ, Z.MYSLIVOSTI, Z.RYBÁŘSTVÍ,

		ST.SPR.VE VH, ZOPK, A LESNÍHO ZÁKONA
§85 – Vlastníci pozemků a staveb, které se nacházejí v záplavovém území nebo zhoršují průběh povodně	§109 – Pravomoci vodoprávního úřadu při mimořádných opatřeních	§133 - ZZ O ZMĚNĚ Z. O ST.SPRÁVĚ VE VH A KOMPET.ZÁKONA
§86 – Náklady na opatření na ochranu před povodněmi	§110 – Vodoprávní dozor vodoprávních úřadů	§134 - ZMĚNA STAV.ZÁKONA
§87 – Náhrada majetkové újmy	§111 – Vrchní vodoprávní dozor	§135 – ZZ O PŮS.ORG.ČR VE VĚCECH PŘEVODŮ VL.STÁTU K NĚKT.VĚCEM NA JINÉ PO, FO
§88 – Poplatky za odebrané množství podzemní vody	§112 – Česká inspekce životního prostředí	§136 – ZRUŠOVACÍ USTANOVENÍ
§89 – Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových	§113 – Okresní hygienik	§137 - Účinnost
§90 – Poplatky za znečištění vypouštěných odpadních vod	§114 – Oprávnění osob vykonávajících vodoprávní dozor a vrchní vodoprávní dozor	Příloha č.1, ¹²⁹⁷ Příloha č.2 ¹²⁹⁸

16. Osobnosti českého vodního práva

Nejnovější literatura zabývající se vodním právem hovoří také o významných vodohospodářích a (vodo)právnících¹²⁹⁹ uplynulých obdobích. Jsou to zejména pánové Randa, Pantůček, Bazika, Ehler, Hlavsa, Hříbek, Kubec, Pražák, Laštovka, Ševčík¹³⁰⁰ a Procházka.

¹²⁹⁷ Příloha č.1 k zákonu č.254/2001 Sb. – Zvlášť nebezpečné látky, Nebezpečné látky

¹²⁹⁸ Příloha č.2 k zákonu č.254/2001 Sb. – A.Sazby poplatku pro výpočet plateb za skutečně odebrané množství podzemní vody

¹²⁹⁹ Pojem (vodo)právník má označovat právníka, který se mj, nikoli nutně pouze výlučně, zabývá vodním právem nebo s vodním právem spojenými normami.

¹³⁰⁰ ŠEVČÍK, Jirí. *Vodní a rybářské právo: (komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937. 588 s. Právnická knihovna; sv. 40.

16.1. Antonín Randa

Osobnost Antonína Randy¹³⁰¹ je důkazem toho, že vodní právo bylo ve druhé polovině 19. století významným předmětem vědeckého zájmu jak badatelů zabývajících se soukromým právem, tak i badatelů zabývajících se právem veřejným. Do první skupiny řadíme i Antonína Randu.¹³⁰² Antonín Randa se narodil dne 8. července 1834¹³⁰³ v Bystřici čp.3 (budova nacházející se v sousedství bystřického zámku) jako osmé dítě Václava Randy, který od 1. října 1823 působil jako justiciář na panství knížat Palmů z Gundelfingen v Bystřici nad Úhlavou¹³⁰⁴, a jeho ženy Salomeny, rozené Neubauerové. Oba rodiče Randovi pocházeli z Domažlic, kde jsou nejstarší předci Antonína Randy doloženi již v roce 1622.¹³⁰⁵ Pro dějiny vodního práva mají značný význam jeho práce *Přehled vzniku a vývinu desk čili knih veřejných hlavně v Čechách a na Moravě* (1870)¹³⁰⁶, dále *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém* (1871, více vydání)¹³⁰⁷, v němčině vydané *Beiträge zum österreichischen Wasserrechte* (1878, 1891)¹³⁰⁸, *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém* (1891) a *Die Wassergenossenschaften nach österreichischem Rechte* (1898)¹³⁰⁹. Antonín Randa uveřejnil také množství článků v časopise *Právník*, z nichž některé zabývají se také vodním právem – *Příspěvek k rozřešení otázky: náležejí-li splavné řeky a práva k nim se vztahující k držení a ku právům soukromým* (1862)¹³¹⁰, dále

¹³⁰¹ Prof. Dr. Antonín Randa: *zakladatelská osobnost pražské civilistiky: sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Vodnář, 2009. 155 s. Memorabilia iuridica; sv. 6. ISBN 978-80-87146-17-0.

¹³⁰² Ve druhé skupině je to hlavně Jiří Pražák.

¹³⁰³ SOA Plzeň, Matriční kniha Nýrsko 24 (1828-1856), fol.150, (http://www.portafontium.eu/iipimage/30066583/nyrsko-24_1500-n?x=16&y=-4&w=473&h=209)

¹³⁰⁴ Nýrsko – Bystřice nad Úhlavou, okres Klatovy, Plzeňský kraj, Česko

¹³⁰⁵ Prof. Dr. Antonín Randa: *zakladatelská osobnost pražské civilistiky: sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakl. Vodnář, 2009. 155 s. Memorabilia iuridica; sv. 6. ISBN 978-80-87146-17-0, s. 11

¹³⁰⁶ RANDA, Antonín. *Přehled vzniku a vývinu desk čili knih veřejných, hlavně v Čechách a na Moravě*. V Praze: Tiskem a nákladem knihtiskárny dra. Edv. Grégra, 1870. 46 s.

¹³⁰⁷ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 7., nezměn. vyd. V Praze: Nákladem České akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922. xx, 340 s.

¹³⁰⁸ RANDA, Antonín. *Beiträge zum österreichischen Wasserrechte*. Zweite vermehrte Auflage. Prag: Franz Řivnáč, 1878. 67 stran.

¹³⁰⁹ RANDA, Antonín. *Die Wassergenossenschaften nach österreichischem Rechte mit Bezug auf die ungarische und ausländische Wassergesetzgebung*. Prag: Fr. Řivnáč, 1898. 43 stran.

¹³¹⁰ *Právník*, 1862, roč. 2, č. 7, s. 323-326

Príspevek k právu vodnímu: O tak zvaném vlastnictví k vodě vůbec¹³¹¹ (1869), Příspěvky k právu vodnímu: Rakouský zákon vodní ze dne 30. května 1869 č. 93¹³¹² (1870).

16.2. Ferdinand Pantůček

JUDr. Ferdinand Pantůček se narodil 25. května 1863 v Hlinsku čp. 47.¹³¹³ Byl synem pekaře Viktorína Pantůčka, jehož otec byl hrnčířem, a jeho manželky Marie, rozené Kozlové. Pantůčkova matka pocházela z rodiny řezníka.¹³¹⁴ Absolvoval Právnickou fakultu UK, kde promoval dne 7. 12. 1887.¹³¹⁵ Jeho promoce je označena jako „sub auspiciis imperatoris“, účastnili se jí prof. Jiří Pražák, Matouš Talír¹³¹⁶ a Antonín Randa. V letech 1906-1918 působil u Soudního dvora správního ve Vídni. Pantůček se ve své literární činnosti zabýval hlavně otázkami správního práva.¹³¹⁷

V době po roce 1900, kdy probíhaly práce na reformě vodního práva, se i on hojně zabýval vodoprávní problematikou. Jeho 3 statě byly publikovány ve Správním obzoru a 6 statí v časopisu Právník. Série Pantůčkových článků byla zahájena roku 1909 v Právniku prací „*O spodní vodě a zřizování vodovodů*“ (1909), následovala práce „*Jak jest zjistiti právní povahu vod*“ (1910), o 4 roky později „*Právní vztahy k rybníkům*“. V roce 1915 publikoval hned 2 články, a to ve Správním obzoru „*Něco o vztazích zákona vodního k poměrům soukromoprávním*“ a v Právniku „*Soukromá práva k vodám*“. Rok 1916 byl pro Pantůčka nejméně plodným – ve Správním obzoru publikoval článek „*O poměru zákona vodocestného k zákonu vodnímu*“ a v Právniku „*Vodoprávní expropriace*“ a „*Náprava škodlivých účinků, vycházejících pro sousedy z vodních děl*“. Série Pantůčkových vodoprávních statí byla v roce 1918 zakončena statí „*Vodní družstva*“ (vyšla v časopisu Právník).¹³¹⁸ Vodnímu právu se Pantůček věnoval i na stránkách Technického obzoru. V roce 1916 zde pohovořil o tématu „*Jak jest určiti objem vodního práva?*“. Obor správního práva, kterým se Pantůček zabýval, byl tehdy samozřejmě oborem nekodifikovaným, nýbrž roztržštěným „*v nepřehlednou téměř řadu...*“ často málo dokonalých zákonů a nařízení. Český

¹³¹¹ Právník, 1869, roč. 8, s. 838-844

¹³¹² Právník, 1870, roč. 9, s. 2-10

¹³¹³ Hlinsko, okres Chrudim, Pardubický kraj, Česko; dnes Poděbradovo nám. 47

¹³¹⁴ SOA Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, i.č.2232, N(1827-1836), fol.225

¹³¹⁵ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 1, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity I., folio 76

¹³¹⁶ Matouš Talír (1835-1902) – právník, národohospodář, statistik, pedagog

¹³¹⁷ Právník, ročník LXIV, číslo 5, s.137

¹³¹⁸ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 6.

vodní zákon, kterým se Pantůček mj. zabýval, byl považován naproti tomu za dosti vyčerpávající právní úpravu právních vztahů k vodám. Přesto však i zde se našla spousta sporných bodů, ke kterým se také Pantůček vyjadřoval.

Ferdinand Pantůček byl také činný politicky, byl poslancem Říšské rady a českého zemského sněmu. Po vzniku Československé republiky působil Pantůček jako prezident Nejvyššího správního soudu ČSR. Tuto funkci vykonával až do své smrti, kdy ho vystřídal Emil Hácha. Zemřel dne 13. února 1925. Autorem jeho nekrologu v časopisu Právník je Jiří Hoetzel.¹³¹⁹

Pantůčkovy příspěvky k vodnímu právu jsou právní vědou dodnes velmi kladně hodnoceny a oblíbeny. Ferdinand Pantůček prokázal mimořádnou znalost vodního práva, ke kterému přistupoval, dle Jiřího Hoetzela, s „*podivuhodným darem právnícké fantasie*“ a „*schopností domýšletí otázky do všech důsledků*“ a darem „*rozvinouti právní problémy do překvapující kasuistiky*.“¹³²⁰ Závěry, ke kterým Pantůček ve svém výzkumu dospěl, byly vesměs pozitivně přijímány. Přesto se ale našly některé otázky, kde například Jiří Hoetzel, nebo Hogenauer, s Pantůčkem nesouhlasili. Bylo to v případě, kdy Pantůček aplikoval vodní zákon taktéž na spodní vody. Velice zajímavý je Hoetzelův výrok, kdy lituje, že Ferdinand Pantůček nevydal vlastní souborné dílo zabývající se vodním právem.¹³²¹

16.3. Eduard Bazika

Osobnost vodohospodáře Ing. Eduarda Baziky se zapsala do dějin českého vodního práva a souvisejících oborů zejména tím, že se autorsky spolupodílel na vytvoření Slovníku veřejného práva československého, pro který částečně zpracoval heslo Vodohospodářské fondy. Eduard Bazika se narodil dne 27. 3. 1875 v Praze a zemřel 16. 12. 1960 tamtéž.¹³²² Je také autorem dvojice publikací O průplavech československých.¹³²³ Jeho otcem byl Eduard Bazika st. (1830-1914), stavební inženýr zabývající se také problematikou železnic.¹³²⁴

¹³¹⁹ Právník, ročník LXIV, číslo 5, s. 137-145

¹³²⁰ Právník, ročník LXIV, číslo 5, s. 139

¹³²¹ Právník, ročník LXIV, číslo 5, s. 143

¹³²² Eduard Bazika. *Příjmení.cz* [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z:

https://www.prijmeni.cz/osobnost/1359/eduard_bazika

¹³²³ BAZIKA, Eduard. *O průplavech československých: obrys národohospodářských předpokladů*. Praha: E. Bazika vl. nákladem, 1925. BAZIKA, Eduard. *O průplavech československých se zřetelem k poměrům moravskoslezským*. [Praha: E. Bazika vl. nákladem, 1925.

¹³²⁴ Eduard Bazika. *Příjmení.cz* [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z:

https://www.prijmeni.cz/osobnost/1359/eduard_bazika

16.4. Zdeněk Ehler

Osobnost JUDr. Zdeňka Ehlera se zapsala do dějin českého vodního práva a souvisejících oborů zejména tím, že se autorsky spolupodílel na vytvoření Slovníku veřejného práva československého, pro který zpracoval heslo Vodní cesty mezinárodní. Z hlediska vodního práva má problematika mezinárodních vodních cest v kontextu českých (a později i československých dějin) význam hlavně ve spojení s řekami Labe a Dunaj. Zdeněk Ehler se narodil dne 18. 9. 1908 v Pelhřimově a byl synem MUDr. Ferdinanda Ehlera (1874-1934), rodáka z Rajhradu na Moravě, historicky prvního primáře chirurgie v nemocnici v Pelhřimově (1904-1929)¹³²⁵, a jeho ženy Josefíny. V letech 1926-1932 absolvoval studium na Právnické fakultě UK, kde promoval dne 23. 4. 1932 (jeho promotorem byl prof. Dr. Antonín Hoetzel).¹³²⁶ JUDr. Zdeněk Ehler zemřel v březnu roku 1972 ve švédském Lundu.¹³²⁷ Zabýval se právem, historií a diplomacií. Jeho sestrou byla moravská malířka Marie Ehlerová Syptáková. V roce 1935 přeložil francouzsky psaný *Nástin do mezinárodního práva veřejného*.¹³²⁸ O dva roky později napsal článek „*Nová německá nauka mezinárodního práva a její pojmání práva války*“¹³²⁹. Kromě mezinárodních vodních cest se Zdeněk Ehler zabýval také problematikou vypovězení války. Otázky týkající se tohoto tématu shrnul v roce 1946 ve své knize *Vypovězení války*.¹³³⁰ Přispíval také do sborníku *Zahraněční politika*,¹³³¹ vydávaného Ministerstvem zahraničních věcí.

¹³²⁵ *Nemocnice Pelhřimov 1903-2003*. Pelhřimov: Nemocnice Pelhřimov, 2003. 60 s.

¹³²⁶ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 8, Matrika doktorů Univerzity Karlovy VIII., folio 3585

¹³²⁷ JUDr. Zdeněk Ehler. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=23724

¹³²⁸ LE FUR, Louis. *Nástin mezinárodního práva veřejného*. Praha: Orbis, 1935. [12], 742, [I] s.

¹³²⁹ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální*. Masaryk, Tomáš Garrigue, ed. a Drtina, František, ed. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949, svazek 144, s.142 an.

¹³³⁰ EHLER, Zdeněk. *Vypovězení války: studie z práva mezinárodního*. V Praze: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1946. 160 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Nová řada. B, Obor státovědecký; č. 24.

¹³³¹ *Zahraněční politika: sborník pro studium mezinárodních otázek politických, právních, hospodářských a sociálních*. Chmelař, Josef, ed. a Hajn, Alois, ed. Praha: Orbis, 1922-1938.

16.5. Aleš Hlavsa

Osobnost Aleše Hlavsy se zapsala do dějin českého vodního práva a souvisejících oborů zejména tím, že se autorsky spolupodílel na vytvoření Slovníku veřejného práva československého, pro který zpracoval heslo Plavba vnitrozemská.

16.6. Josef Hříbek

Osobnost JUDr. Josefa Hříbka se zapsala do dějin českého vodního práva a souvisejících oborů zejména tím, že se autorsky spolupodílel na vytvoření Slovníku veřejného práva československého, pro který částečně zpracoval heslo Vodohospodářské fondy. Josef Hříbek se narodil dne 27. 8. 1896 v Radonicích¹³³² u Českých Budějovic¹³³³. Byl synem Františka a Anny Hříbkových. Gymnázium navštěvoval v Českých Budějovicích. V letech 1918 až 1922 absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde promoval dne 11. 5. 1922 (promotorem byl Prof. Dr. Krčmář).¹³³⁴

16.7. František Kubec

JUDr. František Kubec¹³³⁵ patří mezi ty právníky, kteří se zabývali těmi obory (oddíly) práva správního, které dnes vykládáme zejména v právu životního prostředí a právu zemědělském¹³³⁶. Narodil se dne 30. 3. 1883 v Solnici¹³³⁷ čp. 127 jako syn obuvníka Jana Kubce a jeho ženy Anny, rozené Duškové. Otec byl synem zemědělského dělníka, matka pocházela z rodiny chalupníka ze Solnice.¹³³⁸ František Kubec navštěvoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou. Kubcova studijní léta jsou nejprve spojována s Právnickou fakultou UK, kde studoval v letech 1902 až 1907. Promoval tamtéž dne 19. 10. 1907.¹³³⁹ Jeho promotorem byl prof. Leopold Heyrovský¹³⁴⁰. Od roku 1910 jej nalézáme také jako studenta filozofické fakulty. Kubec je znám

¹³³² Dolní Bukovsko – Radonice, okres České Budějovice, Jihočeský kraj, Česko

¹³³³ SOA Třeboň, Matriční knihy, farnost Modrá Hůrka, matrika N07 (1880-1900), (<http://digi.ceskearchivy.cz/cs/5711/114>)

¹³³⁴ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 5, Matrika doktorů Univerzity Karlovy V., folio 2056

¹³³⁵ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 322, obraz 49

¹³³⁶ KUBEC, František. *Nauka o právu pro zemědělce*. Praha: Minist. zeměděl., 1922. 119 s.

¹³³⁷ Solnice, okres Rychnov nad Kněžnou, Královéhradecký kraj, Česko

¹³³⁸ SOA Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, i.č.3955, N(1872-1897), fol.75

¹³³⁹ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II., folio 987

¹³⁴⁰ Prof. JUDr. Leopold Heyrovský (1852-1924)

především jako autor učebnic práva pro studenty oborů na vysokých školách neprávnického směru, zejména na Českém vysokém učení technickém a Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze. Zemřel 27. 10. 1941 v Praze.¹³⁴¹ Z hlediska vodního práva jsou důležité jeho spisy o rybářství a rybářských zákonech¹³⁴², dále spis o předloze nového vodního zákona¹³⁴³, pozornosti si zasluhuje taktéž spis O právu slupí¹³⁴⁴ (1915), dále jeho zpracování správního¹³⁴⁵ a ústavního práva¹³⁴⁶ a o samotném vodním právu¹³⁴⁷ a sváděním vod¹³⁴⁸. František Kubec se zabýval také včelařským¹³⁴⁹ a lesním právem, komasacemi¹³⁵⁰, honebním¹³⁵¹, lesním právem, obilním monopolem, pozemkovými služebnostmi¹³⁵² a úpravou čeledního poměru.¹³⁵³

¹³⁴¹ HORNA, Richard - František Kubec zemřel. Horna, R. Naše věda (1942), s. 182

¹³⁴² KUBEC, František. *Klassiface rybných vod vnitrozemských dle zákonů pruských ve srovnání se zákony v rybářství a zákony vodními v zemích rakouských se zvláštním zřetelem ku předlohám nových zákonů rybářských a vodních.* Praha: A. Neubert, 1912. 24 s.

¹³⁴³ KUBEC, František. *O předloze nového zákona vodního se zřetelem k zájmům zemědělským.* Praha: A. Neubert, 1914. 15 s.

¹³⁴⁴ KUBEC, František. *O právu slupí.* Praha: Zeměděl. archiv, 1915. 23 s.

¹³⁴⁵ KUBEC, František. *Právo veřejné: příručka pro posluchače zemědělského a lesního inženýrství. Část II., Právo správní.* V Praze: Ústřední komise pro vydávání přednášek při Českém vysokém učení technickém, 1928. 101 s.

¹³⁴⁶ KUBEC, František. *Právo veřejné: Příručka pro posluchače zeměděl. a lesního inženýra. I, Právo ústavní.* Praha: Komise pro vydávání přednášek pro vys. učení techn., 1925. 142 s.

¹³⁴⁷ KUBEC, František. *Právo vodní a meliorační: studijní pomůcka pro posluchače Českého vysokého učení technického v Praze. 2., opr. a dopl. vyd.* V Praze: Ústřední komise pro vydávání přednášek při Českém vysokém učení technickém, 1926. 120 s.

¹³⁴⁸ KUBEC, František. *Svádění, stékání a prosakování vod a jiných tekutin se dvorů a budov na sousední pozemky.* V Praze: Spolek posluchačů zeměd. inženýrství, 1931. 11 - [I] s.

¹³⁴⁹ KUBEC, František. *Včelařské právo a národohospodářský význam včelařství v Československé republice.* V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1925. 32 s. Zprávy výzkumných ústavů zemědělských; čís. 11.

¹³⁵⁰ KUBEC, František. *Zákony komasační: Studijní pomůcka pro posluchače českého vysokého učení technického v Praze.* Praha: Ústřední komise pro vydávání přednášek při českém vysokém učení technickém v Praze, 1929. 71 s.

¹³⁵¹ KUBEC, František. *Československé právo honební: Příručka pro posluchače vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze.* V Praze: Ústřední vydavatelská komise při Českém vysokém učení technickém, 1930. 103 s.

¹³⁵² KUBEC, František. *Pozemkové břímě, které lze zmenšiti: příspěvek k řešení otázky pozemkových služebností.* V Praze: [nákl.vl.], 1938. 15 s.

¹³⁵³ KUBEC, František. *Pracovní poměr čelední podle obecných ustanovení o pracovní smlouvě a nové úpravy pracovních a mzdových podmínek zeměděl. dělnictva.* V Praze: Zemědělská jednota, 1941. 16 s.

16.8. Jiří Pražák

Osobnost profesora Jiřího Pražáka je jistě odborné právnické i archivářské veřejnosti dobře známa. Právníkům zejména jako vynikající osobnost a vědec v oboru ústavního a správního práva. Archivářům (a badatelům v oblasti dějin správy) mj. z přednášek Dějin správy díky Pražákovu Rakouskému právu ústavnímu, které je v literatuře na mnoha místech připomínáno¹³⁵⁴. Jiří Pražák je znám především jako profesor veřejného práva na univerzitě v Praze a zemský poslanec.

Z hlediska vodního práva jsou cenné dvě Pražákovy práce, a sice Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními¹³⁵⁵, které se dočkaly vydání hned dvou dílů. Pražák zde věnoval jednu z kapitol také vodnímu právu. Tato práce je jakýmsi protipólem Randových vodoprávních děl. Druhou Pražákovou prací o vodním právu jsou pak německy psané Wasserrchtliche Kompetenzfragen erörtert auf Grund des österr. Rechtes.¹³⁵⁶ Toto dílo vzniklo rozšířením výše zmíněné kapitoly ze Sporů o příslušnost.

Jiří Pražák se narodil dne 16. 10. 1846 ve městě Loket jako syn Karla Pražáka, krajského stavebního inženýra a jeho manželky Alžběty rozené Federové, která pocházela z rodiny vrchnostenského úředníky z Chlumce nad Cidlinou.¹³⁵⁷

Absolvoval gymnázium v Opavě. V letech 1863-1867 studoval na pražské právnické fakultě, tehdy ještě vesměs německé, kde byl dne 17. 12. 1868 promován na doktora práv.

V letech 1872-1896 byl spoluredaktorem časopisu Právník, do kterého přispíval řadou článků. V roce 1875 se Jiří Pražák habilitoval na tehdy ještě společné univerzitě v oboru rakouského práva správního.¹³⁵⁸ Roku 1878 si rozšířil svoji habilitaci taktéž pro obor rakouského práva ústavního. Na podzim roku 1879 byl jmenován mimořádným profesorem rakouského veřejného práva. Veřejnoprávní nauky na právnické fakultě byly v této době teprve na počátku svého rozvoje.¹³⁵⁹ Dne 27. 8. 1881 si Jiří Pražák bere za manželku o 11 mladší Eleonoru, rozenou

¹³⁵⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-709-1, s.308

¹³⁵⁵ PRAŽÁK, Jiří. *Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními*. V Praze: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1883-1886. 2 sv.

¹³⁵⁶ PRAŽÁK, Jiří. *Wasserrechtliche Kompetenzfragen erörtert auf Grund des österreichischen Rechtes*. Prag: Bursik & Kohout, 1892. 119 stran.

¹³⁵⁷ SOA Plzeň, Sbírká matrik, Loket 020, N(1841-1853), fol. 42
(http://www.portafontium.eu/iiimage/30065205/loket-020_0420-n?x=-62&y=198&w=635&h=267)

¹³⁵⁸ O dva roky později, v roce 1877, byl vydán jeho habilitační spis o vyvlastnění v „*pražském nakladatelství Heinricha Mercyho*“ (1826-1912).

¹³⁵⁹ Jak uvádí Karel Eliáš, podle rigorózního řádu platného do roku 1872 nebylo státní právo předmětem zkoušek. Podle studijního řádu z roku 1855 se veřejné právo neřadilo ani mezi povinné předměty.

Strakovou¹³⁶⁰ z Plzně. V roce 1882 přešel na českou část Univerzity Karlovy. V říjnu 1884 se stal řádným profesorem.

V letech 1889 a 1900 byl děkanem a v roce 1890 a 1891 proděkanem Právnické fakulty. V roce 1893 byl rektorem (dne 19. 11. 1892 se konala slavnostní instalace) stal Jiří Pražák rektorem Univerzity Karlovy a následujícího roku 1894 prorektorem české části Univerzity Karlovy.

Od roku 1895 byl Jiří Pražák zemským poslancem na sněmu království Českého v kurii nesvěřenského velkostatku a přisedícím zemského výboru království Českého. Kromě těchto funkcí byl také členem státní zkušební státovědecké komise a historicko-právní komise a členem c. k. zemské školní rady pro království České. Roku 1898 byl jmenován rytířem rakouského císařského řádu železné koruny třetí třídy.

Pražákovo Rakouské právo ústavní patří mezi nejlepší pozitivisticky podané práce z ústavního práva. Na toto dílo navazuje v letech 1905 a 1906 posmrtně vydané Rakouské právo správní. Dílo Jiřího Pražáka se stalo základem, ze kterého vycházeli za první republiky další významní badatelé v oboru ústavního a správního práva.¹³⁶¹

Mezi nejvýznamnější žáky a následovníky profesora Jiřího Pražáka řadíme především Jiřího Hoetzela. Není možné nezdůraznit také Františka Weyra.

C.k. dvorní rada a univerzitní profesor Jiří Pražák umírá dne 29. března 1905 v Praze ve věku 59 let ve svém domě na v Žitné ulici. Mezi kolegy a přátele Jiřího Pražáka patřil mj. Antonín Randa a procesualista Emil Ott, který se stal také spoluporučníkem Pražákova tehdy ještě nezletilého syna¹³⁶² Jiřího.¹³⁶³ Manželka prof. Pražáka, Eleonora Pražáková, zemřela dne 8. 12. 1925 v sanatoriu Červeného kříže v Žitné ulici a přežila tedy svého manžela o 20 let.¹³⁶⁴

¹³⁶⁰ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 484, obraz 84

¹³⁶¹ SKŘEJPKOVÁ, Petra, ed. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009. 694 s. ISBN 978-80-7201-750-8, s. 407.

¹³⁶² Jiří Pražák ml. studoval po gymnáziu na Právnické fakultě v Praze. Během svých studií však zemřel. Po prof. Pražákovi tak nezůstal žádný mužský potomek, rod Jiřího Pražáka tedy pokračuje pouze v linii jeho dcery Marty, provdané Černé, a Eleonory, provdané Prokopové.

¹³⁶³ AHMP, fond Okresní městský delegovaný soud civilní pro Horní Nové Město, kt.372, sp.zn. A VII 346 / 1905 - Pražák Jiří, fol.2

¹³⁶⁴ AHMP, fond Okresní městský delegovaný soud civilní pro Horní Nové Město, kt.349, sp.zn. D VI 549/1925 - Pražáková Eleonora

16.9. Karel Laštovka

Osobnost Karla Laštovky se zapsala do dějin českého vodního práva a souvisejících oborů zejména tím, že se autorsky spolupodílel na vytvoření Slovníku veřejného práva československého, pro který zpracoval heslo Vodní právo. Je jedním z nejvýznamnějších českých odborníků správního práva.¹³⁶⁵ JUDr. Karel Laštovka se narodil dne 14. 12. 1876 v Novém Kolíně nad Labem jako syn poštmistra Josefa Laštovky a jeho ženy Marie. Gymnázium navštěvoval v Táboře. V letech 1895 až 1900 absolvoval studium na Právnické fakultě UK, kde promoval dne 11. května 1900. Jeho promotorem byl prof. dvorní rada Emil Ott.¹³⁶⁶ Velkou pozornost ve svém díle věnoval otázce veřejných cest a silnic. Po roce 1918 se začal věnovat problematice veřejné správy. V letech 1921-1939 působil na bratislavské Univerzitě Komenského. Významně se podílel na tzv. župní reformě. Publikoval množství článků, a to zejména v časopise Správní obzor. Mezi jeho nejvýznamnější práce patří zejména komentář k župnímu zákonu¹³⁶⁷, dále Československé správní právo. Část zvláštní I.¹³⁶⁸ Zabýval se také unifikací správního práva¹³⁶⁹ a vývojem veřejné správy v Československu¹³⁷⁰. V roce 1939 odešel zpět na pražskou univerzitu. Zemřel dne 10. 6. 1941 v Praze.

16.10. Jiří Ševčík

JUDr. Jiří Ševčík (původním jménem Jiří Chlup) je znám především jako autor sbírky předpisů z oboru vodního a rybářského práva opatřené komentářem a judikaturou.¹³⁷¹ Narodil se

¹³⁶⁵ SKŘEJPKOVÁ, Petra, ed. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009. 694 s. ISBN 978-80-7201-750-8, s.440

¹³⁶⁶ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II., folio 598

¹³⁶⁷ LAŠTOVKA, Karel. *Zákon župní: (zákon ze dne 29. února 1920 č. 126 Sb. zák. a nař. o zřízení župních a okresních úřadův v republice Československé)*. I. díl. Bratislava: Právnická jednota, 1925. 223, [VI] s.

¹³⁶⁸ LAŠTOVKA, Karel. *Československé správní právo: Část zvláštní. I. díl*. V Praze: Melantrich, 1936. XVIII, [I], 377 s. Vysokoškolské rukověti. 1, Řada spisů právnických a hospodářských; sv. 4.

¹³⁶⁹ LAŠTOVKA, Karel. *Unifikace práva správního: Celoštátní Unifikační kongres právníkův v Bratislavě 26.-28.9.1937: Obor práva veřejného*. Bratislava: [nákl. vl.], 1937. 17 s.

¹³⁷⁰ LAŠTOVKA, Karel. *Vývoj organizace veřejné správy v republice československé*. Brno: Academie, 1925. 38 s., 1 I. Sbírká přednášek a rozprav extense university Komenského v Bratislavě; 4.

¹³⁷¹ ŠEVČÍK, Jiří. *Vodní a rybářské právo: (komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937. 588 s. Právnická knihovna; sv. 40.

dne 13. ledna 1905 v Polici nad Metují čp. 67¹³⁷² jako syn Karla Chlupa (později Ševčíka), účetního v Polici nad Metují čp.67 a jeho ženy Alžběty, rozené Kartákové z Police čp.17. Babička z otcovy strany pocházela z učitelské rodiny, taktéž dědeček z otcovy strany byl učitelem. Ševčíkova matka Alžběta pocházela z rodiny c.k. berního úředníka.

16.11. Bohuš Procházka

V roce 1925 vydává své zpracování českého vodního práva také JUDr. Bohumír Procházka¹³⁷³. Procházka se ve svém díle nezabývá historickým vývojem vodního práva ani českého, ani vývojem zahraničních právních úprav. Ačkoli jeho dílo bylo vydáno v době, kdy usilovně probíhaly přípravy nové právní úpravy československého vodního práva, věnoval se Procházka převážně tehdy platné právní úpravě (de lege lata). Úvahami de lege ferenda se nezabýval. Při psaní svého díla, které zamýšlel vydat hlavně jako učebnici, využíval starších děl, vydaných v prvních letech po vzniku rakouského říšského a soustavy zemských vodních zákonů. Hlavní výhodou Procházka díla je především zhodnocení a zpracování tehdy aktuální judikatury Nejvyššího správního soudu¹³⁷⁴. Hlavními uživateli Procházka díla měli být dle jeho přání hlavně lidé z praxe (úředníci politické správy). Procházka se pokoušel, pokud možno, vystříhat „teoretických úvah“, které, dle jeho názoru, ztěžovaly srozumitelnost vodoprávní literatury při použití v praxi. Přál si, aby jím podaný výklad byl srozumitelný i laikům. K sepsání práce o vodním právu jej motivovaly především zkušenosti s poměrně nízkou znalostí vodního práva, a to jak mezi stranami řízení, tak mezi právníky, úředníky i vodohospodáři¹³⁷⁵. Procházka dílo mělo být „podanou rukou“ nejednomu mladému nezkušenému úředníku, který řeší daný vodoprávní problém. Podle Procházky pramenila neznalost vodního práva především z nesprávné apriorní představy mnohých uživatelů vodoprávních norem, že vodní právo je „*neproniknutelný labyrint právní*“¹³⁷⁶. Situaci uživatelům neusnadnila ani absence aktuální, přehledné příručky vodního práva. Pokud hovoříme

¹³⁷² Dnes Tomkova ul. čp.67, Police nad Metují

¹³⁷³ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchylkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s.

¹³⁷⁴ Nejvyšší správní soud byl v Předlitavsku zřízen v roce 1875. Samostatné správní soudnictví bylo v Československu zrušeno k 1. lednu 1953.

¹³⁷⁵ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 5.

¹³⁷⁶ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo...*, s. 5.

o starších dílech, vycházel Procházka především z děl Karla Peyrera von Heimstätta¹³⁷⁷, Randy¹³⁷⁸ a Paceho. Z novějších děl, vydaných po roce 1900, vycházel z Žaludovy¹³⁷⁹ práce¹³⁸⁰. K některým výše uvedeným dílům se staví kriticky, zejména pro jejich menší přehlednost, a tím i použitelnost v praxi. Naproti tomu pozitivně nahlíží Procházka na úvahy Ferdinanda Pantůčka, publikované v časopise Správní obzor a časopise Právník.

Podle Procházky nemůže sebedokonalejší zákon sám o sobě poskytovat návod k jeho aplikaci ve všech v úvahu přicházejících případech. Proto klade Procházka velký důraz na zohlednění judikatury správního soudu¹³⁸¹.

Zabýváme-li se formou výkladu, který Procházka používá (výklad uspořádaný podle jednotlivých zákonných ustanovení), zjistíme, že se tento způsob nejvíce přibližuje Peyrerovu způsobu, avšak Procházka se jej snaží lépe uchopit. Konečně jeho cílem je dosáhnout kvality Pantůčkových úvah, avšak následně Procházka tento záměr upřesňuje a znovu vyzdvihuje přednosti a úroveň Pantůčkových úvah¹³⁸².

Procházka nezamýšlel sepsat teoreticko-právní spis, nýbrž především praktickou příručku. Kládl si také za cíl vyslovit na různých místech obsažené zásady vodního práva. Všem úředníkům aplikujícím vodoprávní normy Procházka doporučuje, aby se nespokojili s detailní znalostí určité části vodního zákona, nýbrž aby se seznámili s celým oborem.¹³⁸³ V neposlední řadě bylo

¹³⁷⁷ Peyrer von Heimstätt, Carl: Das oesterreichische Wasserrecht, 2. vydání, Wien 1886

¹³⁷⁸ Antonín rytíř Randa (1834-1914) - RANDA, Antonín a SPÁČIL, Jiří, ed. *I. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém; II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha: ASPI, 2008. [581] s. Klasická právnícká díla. ISBN 978-80-7357-389-8.

¹³⁷⁹ Josef Žalud (1850-1923)

¹³⁸⁰ ŽALUD, Josef. *Das Wasserrechts-Gesetz für das Königreich Böhmen ergänzt durch die einschlägigen Gesetze und Verordnungen insbesondere ältere Vorschriften, das Reicheassergesetz, Strompolizeivorschriften, Hafenordnungen, Vorschriften über Melioration und unschädliche Ableitung der Gebirgswässer, Fischerei und Holztrift: 1. Hälfte*. 3., gänzlich umgearbeitete und erheblich vermehrte Auflage. Prag: Höfer [a] Klouček, 1911. 32, 1359 s.

¹³⁸¹ Procházka při zpracování svého díla vycházel ze sbírek nálezů NSS (autorů Budwiňského (například BUDWIŇSKI, Adam, ed. *Nálezy c. k. správního soudního dvoru za rok 1885: české vydání sbírky Dra. Adama sv. pána Budwiňského ...* [Jaroměř?]: Fr. L. Popelka, [1885 nebo 1886]. 668, xlvii s.) a Bohuslava - *Bohuslavova sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku ...* V Praze: Právnícké vydavatelství (V. Tomsa), 1935-1949. Sbíрка rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé.).

¹³⁸² Procházka, s.5

¹³⁸³ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo ...*, s. 7.

Procházkovou snahou prostřednictvím svého díla posílit důvěru veřejnosti v dobrou pověst a výkonnost státní správy.¹³⁸⁴

¹³⁸⁴ PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s., s. 8

Závěr

Vodní právo představuje odvětví s mimořádně bohatým historickým vývojem, který bývá dnes řazen do oblasti veřejného práva. Svým charakterem představuje část práva správního. Po 2.světové válce postupně začaly sílit ekologické a environmentální tendence ve vodním právu, a tak se tento obor postupně etabloval jako součást práva životního prostředí. Ve své práci jsem se pokusil podat nástin celkového vývoje vodního práva a právních vztahů spojených s vodou. Zařazení právních vztahů spojených s vodou souvisí s komplikovanou a mnohvrstevnatou povahou vodoprávních vztahů. Právě mnohvrstevnatost a pestrost těchto vztahů nás opravňuje charakterizovat vodní právo jako průřezové právní odvětví. Mým cílem bylo podat výklad co nejvíce logicky řazený a chronologicky provázaný. Na počátku práce jsem se setkal s problémem, zda lze v nejstarší fázi vývoje o vodním právu na našem území vůbec hovořit. Byl jsem si však vědom nutnosti vodní právo a právní vztahy spojené s vodou nějak logicky ukotvit. Rozhodl jsem se zachovat v co největší míře hledisko chronologické. I proto bylo nezbytné pojednat o podoborech vodního práva (resp. právních vztazích spojených s vodou) v dílčích podkapitolách. Vodní právo prošlo za posledních 200 let významnou proměnou související se vznikem komplexních právních úprav dané problematiky, stejně tak jako s rozvojem přírodních a technických věd, které rozšířily záběr vodoprávních úprav o nové, dříve neobsažené prvky. V úvodu byl nastíněn průřezový charakter vodního práva a zároveň představeny aktuální problémy vodního práva. První kapitola se zabývala pojmem vodního práva. Zároveň zde byl definován chemický a fyzikální rozměr vody, a to včetně rozložení zásob vody na Zemi. Definice vodního práva se také zaměřila na jeho historický rozměr. Kapitola zohlednila některé poznatky Karla Jičínského. V závěru kapitoly byla představena základní hydrologická charakteristika území ČR, tak jako činil ve svém díle Jičínský. V podkapitole (1.1.) byl zdůrazněn průřezový charakter vodního práva ve světle v současnosti platných právních předpisů. Další podkapitola (1.2.) zdůraznila úlohu historických pramenů při studiu dějin vodního práva. V podkapitole (1.3.) je proveden rozbor použitých pramenů a literatury.

Druhá kapitola se zabývá vývojem vodního práva v pravěku a starověku. Pro pravěk jsou výhradními prameny archeologické nálezy. Ve starověku se již setkáváme s prameny písemnými, a to včetně pramenů právní povahy. Kořeny vodního práva lze s největší pravděpodobností nalézt ve starověkých civilizacích vázaných na velké vodní toky (Nil). Tyto civilizace budovaly rozsáhlá vodní díla sloužící k zavlažování pozemků. Důležitý význam měly také ochranné hráze. K nejdůležitějším starověkým právním památkám týkající se vody patří Urnammuovy zákony a Chammurapiho zákoník. V těchto předpisech nalezneme ustanovení týkající se škody způsobené

zaplavením pozemků v důsledku nesprávné obsluhy (havárie) zavlažovacích kanálů, a s tím spojeného znehodnocení úrody. Z období starověku existují zmínky o vodních ordálech jako specifického důkazního prostředku. Vodoprávní problematika se vyskytuje rovněž ve staroasyrských zákonech. V oblasti Mezopotámie jsme svědky zárodků specializace a organizace rybářského řemesla. Ve starověkém Egyptě se setkáváme s prvním typem hlásné povodňové služby.

Třetí kapitola se věnuje římskému právu vodnímu, které mělo mimořádný vliv na formování vodního práva v Evropě. V pramenech římského práva nacházíme mnohé, dodnes využitelné instituty. Římské právo ovlivnilo podobu vodního práva v postantickém a středověkém právu. K velké renesanci římského vodního práva došlo v procesu vzniku moderních kodifikací v 18. a 19. století. Systém římského vodního práva je nejdokonalejším starověkým systémem vodního práva. Z doby Římské říše se dochovalo množství vodních staveb, především akvaduktů a kanálů. Přes všeobecně přijímaný závěr o mimořádném vlivu římského práva na (české) vodní právo je nutné přistupovat k otázce přímé recepce římskoprávních principů s velkou opatrností. Římským vodním právem se zabýval Sextus Iulius Frontinus, žijící ve 2. stol. n.l. Vodoprávní ustanovení nalézáme již v Zákoníku dvanácti desek a později v praetorském ediktu. Největší studnici vodoprávních poznatků a norem představují Digesta. Vodoprávní materie je ponejvíce v Knize 8., 39., 41. a 43. Digest. Drobné zmínky jsou obsaženy také v Knize 47. V Digestech jsou obsažena ustanovení o pramenech, údržbě vodních toků, řekách, plavbě, zavlažování, a dalších činnostech. Vyskytuje se zde jak právní tekoucích vod, tak i jezer (stojatých vod). Značný prostor byl v římském právu věnován pozemkovým služebnostem. Významnou žalobou z oblasti vodního práva je *Actio aquae pluviae arcendae*. Římské právo se odráží také ve vodoprávních normách obsažených ve Všeobecném občanském zákoníku (ABGB). Výklad o římském vodním právu je zakončen definicí břehu, naplaveniny a strže.

Čtvrtá kapitola se zabývá vývojem vodního práva ve vybraných státech Evropy. Exkurzy o vodoprávní úpravě platné na území cizích států jsou již od dob Jičínského častou součástí monografií o vodním právu. Pojednán byl nástin vývoje vodního práva v sousedních státech. Řadu společných rysů s vývojem českého vodního práva můžeme popsat u vývoje vodního v Rakousku. Stejně jako v českých zemích platil v území Rakouska Říšský vodní zákon z roku 1869 a zemské zákony příslušné pro rakouské země. K důležitým rakouským právním památkám obsahujícím právní úpravu týkající se vody patří *Tractatus de iuribus incorporalibus* z roku 1679. Z tereziánského období pochází návrh kodexu soukromého práva, *Codex Theresianus*. Roku 1811 došlo k přijetí Všeobecného občanského zákoníku, a roku 1814 Všeobecného mlýnského řádu, posledního ze série mlynářských řádů. K zásadní změně v rakouském vodním právu došlo

s přijetím Spolkového vodního zákona č. 316/1934 BGBI. Po roce 1945 byl tento zákon několikrát novelizován, a posléze roku 1959 znovu vyhlášen. Vodní zákon z roku 1959 zůstává po mnoha novelizacích v platnosti dodnes. Vývoj polského vodního práva je komplikován složitým státoprávním a územním vývojem. Novodobý vodní zákon, kterým byla provedena unifikace vodního práva na území Polska, byl přijat již na podzim roku 1922, tedy daleko dříve, než v našich zemích. Po druhé světové válce došlo k rozšíření jeho platnosti na celé území slezského vojvodství. Vodní zákon z roku 1922 zůstal v platnosti do roku 1962. Nová úprava pak zůstala v platnosti poměrně krátce, do roku 1974. Vodní právo německých zemí představovalo v 19. a 20. století důležitý inspirační zdroj pro rakouské vodní právo (a tedy i vodní právo v našich zemích). K vývoji vodního práva v cizích státech, ale zvláště v německých zemích, se obrací velice často Jičínský, ale i další osobnosti českého vodního práva. V německých zemích vznikaly také významné kodifikace, např. Codex Maximilianeus Bavaricus civilis nebo Všeobecné zemské právo (ALR) z roku 1794. Od 1.1.1900 pak nabyl účinnosti německý Bürgerliches Gesetzbuch. Také tyto kodifikace obsahovaly četná vodoprávní ustanovení. Během 18., 19., a počátku 20. století vznikla na území jednotlivých německých zemí celá řada předpisů vážících se k vodnímu právu. Na prvním místě se jednalo hlavně o zemsky platné vodní zákony, které se však jeden od druhého často velmi lišily. Po roce 1949 vykládáme německé vodní právo ve dvou liniích, souvisejících s rozdělením Německa na 2 státní celky. Podobně jako v ČSR vznikl v NDR ústřední vodohospodářský úřad, Úřad pro vodní hospodářství. Jednalo se o období československé ÚSVH. V NSR byl v srpnu 1957 přijat spolkový vodní zákon. Velice zajímavé je sledovat vývoj vodního práva na území dnešního Maďarska a Slovenska. Tato problematika dlouho nestála v centru pozornosti odborné veřejnosti. Lze konstatovat, že vodoprávní předpisy zde nacházíme ve větším množství zákonných článků, a to již od 15. století. V roce 1840 byl vydán zákonný článek X/1840 o vodě (vodách) a kanálech. Tento předpis byl nahrazen moderní právní úpravou, zákonným článkem XXIII/1885, o vodním právu. Tento zákonný článek byl v roce 1918 recipován do československého právního řádu. K jeho zrušení došlo až v roce 1955 na základě zákona č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství. Na území Maďarska platil až do nabytí účinnosti zákonného článku IV/1964. V páté kapitole začíná samotný výklad o vývoji českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou.

V páté kapitole začíná výklad o vývoji českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou, zaměřený na nejstarší období, až do husitství. Vývoj vodního práva je popsán v podkapitole 5.1. Následují analytické podkapitoly. V úvodu bylo pojednáno o odrazu nejstarších vodoprávních poměrů v geografických názvech a získané poznatky propojeny s právně-antropologickými naukami, konkrétně se závěry Leopolda Pospíšila. Z hlediska pramenů pro

studium dějin českého vodního práva bylo pojednáno o listinách, přičemž důraz byl kladen až na období po roce 1140, kdy jsou již zachycené vodoprávní vztahy barvitější, a lze konstatovat pokrok v jejich rozvoji oproti období předcházejícímu, tedy období mezi lety 993 a 1140. V souvislosti s listinami se podrobněji hovoří o právní povaze vod a problematice vodních cel. Zmíněny byly 2 vodoprávní spory z let 1236 a 1243, probíhající mezi církevními institucemi a řády. Podkapitola dále zhodnotila výskyt vodoprávní problematiky v nejstarších českých právních památkách. Zařazena byla také problematika ordálů, byť, jak bylo uvedeno, se nejedná o klasické vodoprávní téma. V předhusitském období se začalo v českých zemích rozvíjet městské právo. S ohledem na jeho další vývoj byly představeny vodoprávní normy vyskytující se v Saském zrcadle, právní knize, která sice nevznikla na našem území, přesto však ovlivnila i vývoj městského práva u nás. Umožňuje nám posoudit úroveň vodního práva v německých zemích, a případné shodné či rozdílné prvky v situaci v českých zemích. V analytických podkapitolách bylo pojednáno o vývoji vodních mlýnů a právních aspektech jejich existence. V podkapitole byl popsán princip mletí a nastíněny zahraniční vlivy, které formovaly vodní mlynářství, a přispěly k rozšíření vodních mlýnů na našem území. Právní aspekty vzniku a činnosti nejstarších mlýnů byly demonstrovány na základě písemných zmínek obsažených v listinách. Podkapitola rovněž nastínila jiné způsoby využití mlýnů, nejen k mletí mouky, tedy další způsoby užívání tekoucí vody k pohonu vodních strojů. Vývoj mlynářství v předhusitské době byl demonstrován i na příkladu několika soudních sporů. Samostatná podkapitola se věnovala rybníkářství. Rybníky se staly jedním z nejčastějších a nejodvážnějších typů vodních staveb. Podkapitola popsala jednotlivé formy a vývojové typy rybníků. Dále nastínila teorie o nejstarších zakladatelích rybníků u nás. Podobně, jako je tomu u řady podoborů vodního práva u nás, byly i některé právní vztahy popsány na základě listin. Rybníky sloužily nejen k chovu ryb, ale také jako ochrana před povodněmi. Podkapitola se dále zaměřila na typologii stavitelů rybníků, tedy na jednotlivé sociální vrstvy středověké společnosti, které budovaly rybníky. V souvislosti s dělnickými profesemi byly nastíněny pracovní-právní aspekty vzniku rybníků, dále také právní aspekty zabírání poddanské půdy pro stavbu rybníků, a konečně též vliv husitských válek na stav českého rybníkářství. V další z podkapitol byly popsány počátky horního práva v Čechách a jeho další směřování v předhusitské době. Převážná část této kapitoly se věnovala vodoprávní úpravě obsažené v kodifikaci horního práva, zákoníku *Ius regale montanorum*. Je třeba zdůraznit, že právě tato kodifikace byla patrně první kodifikací na našem území, která se souhrnným způsobem zaměřila také na vodní právo, byť, z dnešního pohledu, pouze na jeden z jeho segmentů. Výklad o vývoji rybářství v předhusitské době zachycuje přerod rybářství z původně minimálně právními předpisy regulovaného řemesla v řemeslo vyžadující

organizovanou součinnost velkého množství osob, a tedy vynucujícího si vznik organizačních forem výkonu rybářství, například cechů.

Šestá kapitola se týká vývoje vodního práva a právních vztahů spojených s vodou ve stavovském období. Prameny vodního práva stavovského období lze rozdělit do 3 linií, práva zemského, práva městského a práva mlynářského. Mlynářské řády lze považovat za předchůdce vodních zákonů. Jednalo se o předpisy smíšené povahy, náležející jak do oblasti mlynářství, tak vodního práva. Sérii mlynářských řádů nalezneme v edici Codex Austriacus. Mimořádnou úlohu ve vodním právu mají ve stavovské době hospodářské řády a instrukce, předpisy s regionální platností. Nalezneme zde právní úpravu vztahů spojených s vodou. Důležitým předpisem se stalo Vladislavské zřízení zemské, kodifikace zemského práva, která obsahovala vodoprávní úpravu. Vodoprávní ustanovení lze nalézt již v tzv. Prešpurském zůstání. Ve výkladu o stavovském období bylo provedeno porovnání vodoprávních ustanovení obsažených v jednotlivých redakcích VZZ. Nacházejí se v nich jak vodoprávní normy soukromoprávního charakteru, tak povahy veřejnoprávní, zejména trestněprávní. Jedná se o normy vodního práva, dále práva rybářského a plavebního. Vodoprávní normy obsahují i dodatky k Vladislavskému zřízení zemskému, Svatováclavská smlouva (1517) a Smlouva o hory a kovy (1534). Podařilo se porovnat úpravu vodního práva obsaženou ve Vladislavském zřízení zemském a sérii redakcí Moravského zřízení zemského. V Moravském zřízení zemském nacházíme také ustanovení týkající se stavby rybníků. Prosazuje se v něm zásada ochrany dříve nabytých vodních práv a ochrany předchozího nezávadného stavu. MZZ obsahuje rovněž základ ustanovení o náplavu a strži. Důležitým pramenem pro poznání vodoprávních vztahů jsou zemskodeskové zápisy. Z deskových zápisů se dozvídáme o sporech týkajících se hospodaření a nakládání s vodou. Poměrně často se objevovaly spory související s rybníky. Časté jsou rovněž zápisy v pohonných deskách. Šlo především o spory týkající se vedení vody k různým technickým zařízením, spory o vedení a přehrazování vody k mlýnským náhonům, stavbu rybníků nebo svádění vody z řeky k napájení vody. V MZZ byl také obsažen zákaz máčení konopí a lnu ve vodních tocích z důvodu znečišťování vody a úhynu ryb. Kromě VZZ a MZZ byla zhodnocena i právní úprava vod nacházející se ve Zřízení zemském Knížectví těšínského. V tomto zřízení nalézáme i zmínku o mezních sporech, stejně jako úpravu vodního pychu. Vrcholem vývoje městského práva ve stavovském období je zákoník označovaný jako Práva městská Království českého, jehož autorem je Pavel Kristián z Koldína. Zákoník představuje vrchol recepce římského práva v právu městském a českém právu vůbec. V PMKČ je obsaženo celkem 23 článků obsahujících vodoprávní materii. Jedná se o úpravu některých způsobů nakládání s vodami, právní úpravu užívání vod, jejich vedení, studniční právo a právní úpravu vodních služebností. Předložená práce zahrnuje také porovnání vybraných ustanovení PMKČ

s jejich zněním v tzv. Krátké sumě (1581). Ve stavovském období jsme ještě svědky žádostí měst o právní naučení u měst nadřízených. I ta v některých případech souvisela s vodním právem. Vodoprávní otázky bývaly velmi často také předmětem nejrůznějších smluvních ujednání. Do stavovského období spadá rovněž dílo V.K.ze Všehrd, označované jako Knihy devatery. Tato právní památka uvádí na mnoha místech vodní útvary jako součást širšího pozemkového majetku. Drobné zmínky o vodě jsou obsaženy i v knize Tovačovské a knize Drnovské. Mimořádně zajímavé jsou zmínky obsažené i v Traktátu Jakuba Menšíka z Menštejna, kde se hovoří o vodních tocích tvořící hranice mezi grunty dvou vlastníků, a o úloze strouhy jako hraničního útvaru, a to v závislosti na její poloze. Důležité je rovněž vyjádření principu vedení hranice středem vodního toku, pokud není v deskovém zápisu obsaženo jiné ujednání. Na počátku 17.století se uvažovalo o přípravě nové redakce VZZ, nicméně tato nebyla do r. 1620 realizována. Ve stavovském období dochází k větší diferenciaci ve vlastnické struktuře mlýnů. Posiluje se také úloha mlýnského přímusu. Dokladem o významu mlynářství je například Pořádek starších mlynářů z roku 1601. Ve stavovském období dochází k rozvoji instituce přísežných mlynářů, jejichž působnost se rozšiřuje na celé území Království českého. Význam mlýnů spočívá také v tom, že kromě mletí obilí sloužily ke zpracování dalších plodin nebo k pohonu strojů. Činnost přísežných mlynářů měla značný význam pro rozvoj vltavské plavby z Českých Budějovic do Prahy. Významnou institucí bylo rovněž tzv. pořiční právo, do jehož kompetence náležely spory vzniklé z obchodu s dřívím. Pořiční právo patřilo k tzv. delegovaným soudům. Stavovské období je označováno jako zlatý věk českého rybníkářství. Po třicetileté válce se rozloha rybníků v českých zemích začíná zmenšovat. Stavbu rybníků prováděli rybníkářští mistři doprovázení rybníkářskými dělníky, tzv. rybníkáři. Od 16.století se více využívalo práce robotníků. Vodoprávní normy jsou tradiční součástí úprav horního práva. Zmínky o vodě nacházíme v souvislosti s horním právem také v jednom z doplňků VZZ, Narovnání o hory a kovy. V této právní památce se dozvídáme o tzv. solních vodách.

Sedmá kapitola se zabývá absolutistickým obdobím do roku 1811. Po roce 1620 byla realizována snaha o vydání nového zemského zřízení. Tím se stalo Obnovené zřízení zemské (1627) a Moravské obnovené zřízení zemské (1628). Ačkoli jsou považována za předpisy diskontinuitního charakteru, nelze to tvrdit o oblasti vodního práva. Lze konstatovat, že vodoprávní normy v OZZM jsou ve srovnání s OZZ úspornějšího charakteru. Koldínův zákoník zůstal v platnosti povětšinou až do roku 1811. Práce se pokusila zodpovědět otázku, zda vodoprávní ustanovení obsažená v PMKČ byla v platnosti i v roce 1811, nebo zda došlo k jejich zrušení již dříve. Podařilo se prokázat, že ještě v roce 1795 byla považována za platná. Právní památkou zmiňovanou některými autory v souvislosti s vývojem českého vodního práva bývá i tzv. Tractatus de iuribus incorporalibus z roku 1679. Z období po roce 1620 pochází Obnovený

mlýnský řád, vydaný za vlády Leopolda I., v roce 1672. Roku 1764 byla zrušena instituce přísežných mlynářů a nahrazena Navigační komisí. Činnost přísežných mlynářů byla demontrována na příkladu relace o výchozu učiněném do Štěchovic v roce 1732. Mezi lety 1740 a 1811 bylo vydáno větší množství drobných právních předpisů týkajících se plavby. Jednalo se o předpisy různé povahy. Roku 1766 zřídila Marie Terezie Navigační fond, který měl sloužit k financování vodních staveb. Roku 1770 bylo založeno Ředitelství vodních staveb jako výkonný orgán Navigační komise. Pro vývoj ve 2.polovině 18.století, jakož i v 1.polovině 19.století je typickým jevem republikace některých právních předpisů. 18.století je označováno za období stagnace českého rybníkářství. V letech 1785-1786 vznikl v Čechách úřední soupis rybníků. Informace o rybnících lze získat také z Josefského katastru. 2.polovina 18.století byla ve znamení příprav nového kodexu soukromého práva (Codex Theresianus).

Pro účely této práce je výklad o absolutistickém období v kapitole 7 přerušen (ukončen) rokem 1811, kdy byl přijat Všeobecný občanský zákoník (ABGB). Domnívám se, že z hlediska dějin českého vodního práva se jedná o natolik zásadní předpis, který, ve spojení s Všeobecným mlýnským řádem z roku 1814, vytyčil charakter českého vodního práva až do přijetí rakouského říšského vodního zákona a navazujících zemských zákonů. Období let 1811 až 1869, které zahrnuje také rozpad patrimoniální soustavy (1848), je pojednáno v kapitole 8.

Kapitola 9 zahrnuje vývoj českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou v období Rakousko-Uherské monarchie, za platnosti Prosincové ústavy, až do rozpadu Rakousko-Uherské monarchie a vzniku následnických států, v případě této práce samostatného Československého státu. Vzhledem k tomu, že součástí Československého státu bylo také Slovensko a Podkarpatská Rus, je vývoj vodního práva na těchto územích přiměřeně zohledněn.

Kapitola 10 obsahuje výklad o vývoji vodního práva v období první československé republiky. Je to období, kdy se naplno rozběhlo úsilí o unifikaci vodního práva, ale i dalších oborů (rybářské právo). Výsledkem unifikačního procesu mělo být vytvoření právní úpravy platné na celém území Československého státu, a tedy odstranění dualismu. Jakkoli došlo k vytvoření osnovy tzv. Jednotného vodního zákona, nedošlo do 30. září 1938 k jeho přijetí. Realizace procesu unifikace byla dále ohrožena v období tzv. druhé republiky v důsledku kritické státoprávní, ale i mezinárodněprávní situace.

Kapitola 11 se zabývá dějinami vodního práva a souvisejících oborů v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Jak ukázal výzkum, k utlumení reformně-unifikačních tendencí v oblasti vodního práva nedošlo ani v období Protektorátu. Úsilí o přijetí nového vodního zákona nakonec vyústilo v legislativní úpravy českého zemského vodního zákona, a rozšíření jeho platnosti na celé území Protektorátu.

Kapitola 12 popisuje vývoj problematiky po osvobození v roce 1945 a v období tzv. třetí republiky, do převzetí moci komunistickou stranou. Dále je v ní popisováno období po roce 1948, tedy období lidově-demokratického státu, až do roku 1960, kdy došlo k přijetí tzv. socialistické ústavy, jakož i ke změně názvu státního celku. V tomto období byla přijata nová právní úprava vodního práva, která definitivně nahradila soustavu zemských vodních zákonů, jakož i samotný rámcový rakouský říšský vodní zákon z roku 1869. Touto novou úpravou se stal zákon č. 11/1955 Sb., zákon o vodním hospodářství. Tento zákon byl ale koncipován odlišně od prvorepublikových záměrů, a znamenal období určité diskontinuity a částečné modifikace platnosti tradičních principů kontinentálního práva.

V kapitole 13 je popsáno období socialismu, a to až do roku 1975, kdy nabyt účinnosti zákon o vodách z roku 1973 (č. 138/1973 Sb.), který nahradil zákon o vodním hospodářství, a odstraňoval jeho nedostatky.

Kapitola 14 popisuje socialistické období až do roku 1989. Kapitola 15 v hrubých rysech nastiňuje vývoj po roce 1989.

Kapitola 16 obsahuje biografie vybraných osobností českého vodního práva. V rámci jednotlivých biografií jsou pojednána také dosavadní zpracování (českého) vodního práva. Vyzdviženy jsou nejen práce významných českých právníků, ale také některé práce charakteru vodohospodářského. Cílem této kapitoly je rozvinout poznatky o životě a díle těchto osobností.

Práce dále obsahuje přílohy v podobě srovnávacích tabulek a vzorů podání. Samostatnou přílohu představuje text osnovy Jednotného vodního zákona ve znění ze srpna 1940.

Zařazena je také obrazová příloha částečně mapující vývoj českého vodního práva.

Seznam zkratek

Zkratka	význam
AAPA	Actio aquae pluviae arcendae
ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (1811)
AČ	Archiv český
AHMP	Archiv hlavního města Prahy
ALR	Das Allgemeine Landrecht
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (1898)
Boh.	Bohuslavova sbírka
Budw.	Sbírka Budwinského
C	Codex
CCS	Cursus civilium sententiarum
CIB	Codex iuris Bohemici
č.	číslo
č.z.z.	českého zemského zákoníku
Čl.	článek
ČNR	Česká národní rada
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČVUT	České vysoké učení technické
ČZVZ	český zemský vodní zákon
D	Digesta
Dz. u. Kr.	Dziennik Ustaw Krolewskich
G.U.	sbírka Glaser-Unger
Inst.	Instituce
IRM	Ius regale montanorum
JVZ	Jednotný vodní zákon
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
LGBI.	Landesgesetzblatt
m.z.z.	moravského zemského zákoníku
MNV	místní národní výbor
MVP	Ministerstvo veřejných prací
MZA	Moravský zemský archiv
MZA	Moravský zemský archiv
MZVZ	moravský zemský vodní zákon
MZZ	Moravské zřízení zemské
NA ČR	Národní archiv České republiky
NAD	Národní archivní dědictví
NDR	Německá demokratická republika
NZM	Národní zemědělské muzeum
odst.	odstavec
OZ	Občanský zákoník

OZZ	Obnovené zřízení zemské (pro Čechy)
OZZM	Obnovené zřízení zemské pro Moravu
Paul.	Paulus
PLR	Polská lidová republika
PMKČ	Práva městská Království českého
RTT	Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno 1541 igne consumptarum
ŘVZ	říšský vodní zákon
s.z.z.	slezského zemského zákoníku
Sent.	Cursus civilium sententiarum
SOA	Státní oblastní archiv
SOKA	Státní okresní archiv
SPRNH	Státní plán rozvoje národního hospodářství
SRN	Spolková republika Německo
SŘŘ	Svatá říše římská
StGBI.	Staatsgesetzblatt
SVP	Státní vodohospodářský plán
SZVZ	slezský zemský vodní zákon
ÚSVH	Ústřední správa vodního hospodářství
VH	vodní hospodářství
VS	Velkostatek
VZ	Vodní zákon
VZZ	Vladislavské zřízení zemské
WRG	Wasserrechtgesetz
z.z.	zemský zákoník
ZVH	zákon o vodním hospodářství, č. 11/1955 Sb.
ZZ	Zemské zřízení
ZZKT	Zemské zřízení Knížectví těšínského

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, XI, 136 s. ISBN 80-7179-283-7.

ADAMOVÁ, Karolina.: *Nostalgická úvaha o vorařství : (K právní úpravě plavení dřeva)*. In: Vanduchová, M. - Hořák, J. (eds.): *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*, Praha 2011, s. 503-514, ISBN 978-80-7400-388-2, str. 7.

ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 362 s. Dokumenty. ISBN 978-80-7380-271-4.

Archiv pro přírodovědecké proskoumání Čech. Druhý díl, druhá polovice. V Praze: V komisi Františka Řivnáče, 1873. s. 113-384, iv, 250, 52 s., [ii] l. obr. příl. slož. (27 x 39, 27 x 29 cm). Archiv pro přírodovědecké proskoumání Čech; díl 2, 2. polovice.

ATAEV, Muruk. *Sotsialisticheskiye vodnyye pravootnosheniya: Pod red. O. S. Kolbasova*. Ashkhabad: ЫЛЫМ, 1981.

BERND, Herrmann. *Beiträge Zum Göttinger Umwelthistorischen Kolloquium 2004-2006*. OAPEN (Open Access Publishing in European Networks). Universitätsverlag Göttingen, n.d.

BISINGER, Zdeněk a Jaroslav SCHNEIDER. *Labe a Koliňané: Od raných dob dějinných do poloviny 19. století*. In: . *Práce muzea v Kolíně*. IV. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, SOKA Kolín, 1987, s. 173-174.

BOTUR, Miroslav. K návrhu novely vodního zákona č. 138/1973 Sb. *Správní právo*. 1994, **27**(2), 75-78.

BROECKER, H. von. *Beitrag zur lehre vom wasserrecht nach baltischem privatrecht*. Riga: Jonck & Poliewsky, 1897. <<http://books.google.com/books?id=dgw3AQAAMAAJ>>.

BROŽA, Vojtěch, PATERA, Adolf a HAINDL, Karel. *Provoz vodních děl*. Vyd. 2., přeprac. Praha: ČVUT, 1993. 124 s. ISBN 80-01-01035-X.

BROŽEK, Emil. Povinnost k dodávce vody pro obyvatelstvo. *Správní právo*. 1972, **5**(6), 343-348.

BUCEK, J. Lev. *O českých rybách a chytání jich na udici: popsání veškerého rybářského náčiní a návod jak si je každý bez cizí pomoci shotoviti a vadné části opraviti může: prstonárodní popis*

všech druhů ryb, zvláštností jejich života, udiček, nástrah a vnaď, kterými je chytati lze: připojeno vypsání lovení raků. V Mladé Boleslavi: V.P. Nešněra, [1879]. 129 s.

BUCHAROVÁ, Jiřina. *Vybrané aspekty právní úpravy nakládání s odpady v Československu v letech 1945 - 1992* [online]. 2013 [cit. 2020-08-17]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/119805>. Vedoucí práce Jan Kuklík.

BUMERL, Milan. *Hydrologie: učební text pro studenty 3. ročníku SOŠ OTŽP Veselí n. L.* Veselí nad Lužnicí: SOŠ OTŽP Veselí n. L., 2003, 56 s.

CANCRIN VON, Franz Ludwig. *Abhandlungen von dem Wasserrechte: sowohl dem natürlichen als positiven, vornehmlich aber dem Deutschen.* Halle: Johann Jacob Gebauer, 1789.

CÍLEK, Václav et al. *Voda a krajina: kniha o životě s vodou a návratu k přirozené krajině.* První vydání. Praha: Dokořán, 2017. 198 stran. ISBN 978-80-7363-837-5.

ČÁKA, Jan. *Zmizelá Vltava.* Vyd. 3., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2002. 335 s. ISBN 80-7185-491-3.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Povšechné české dějiny právní.* 2. dopl. vyd. dle Ottova slovníku naučného. V Praze: Bursík & Kohout, 1913. 650 s.

ČERNÝ, Jaroslav. *Jak mají býti instruovány žádosti za vodoprávní povolení: [návrh vládního nařízení].* Praha: Min. zemědělství, 1925. 100 s., 1 l., 1 ins. 1. Publikace ministerstva zemědělství; 63.

ČERNÝ, Jaroslav. *Jak mají býti instruovány žádosti za vodoprávní povolení: Dodatek k publikaci č. 63: Přepřacovaný autorův návrh vládního nařízení.* Praha: Ministerstvo zemědělství, 1928. 46 - [I] s. Publikace ministerstva zemědělství; 76.

ČERNÝ, Jaroslav. *Mezinárodní součinnost v oboru vodoprávní techniky: (stručně předneseno autorem na VI. sjezdu čsl. přírodozpytců, lékařů a inženýrů, konaném ve dnech 26.-29. května 1928 v Praze).* Praha: J. Černý, 1928. 14 s.

ČERNÝ, Jaroslav. *Pokyny, jak vypraviti projekty vodních staveb.* Praha: Minist. zemědělství, 1922. 47 s. Časové spisky minist. zemědělství; 15.

ČERNÝ, Jaroslav. *Pokyny k vládním nařízením čís. 160 a 161 Sb. z. a n. z r. 1925 O vodních knihách: [K reformě vodního zákonodárství].* V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1926. 41 -[I] s. Časové spisky ministerstva zemědělství; Roč. 1926. Čís. 64.

ČERNÝ, Jaroslav. *Reforma vodního zákonodárství světovým problémem*. Praha: [s.n.], 1929. 16 s.

ČERNÝ, Jaroslav. *Studie, jak vytríbiti vodní právo po stránce technické a zemědělské: [k reformě zákona o vodním právu]*. Praha: Fr. Řivnác, 1915. 68 s.

ČERNÝ, Jaroslav. Spodní (podzemní) vody ve vodním zákonodárství Československé republiky: (K reformě zákona o vodním právu). *Československý zemědělec: Bezplatná hospodářská příloha "VENKOVA"*. Praha, 1937, **XIX. (XXXIV.)**(27 (929), 209-210.

ČERNÝ, Jaroslav. *Vodní knihy: (k reformě vodního hospodárství)*. V Praze: nákladem ministerstva zemědělství, 1925. 121 stran. Časové spisy ministerstva zemědělství; ročník 1925, číslo 56.

ČERNÝ, Jaroslav. *Zákonná úprava hospodářských zájmů při zavlažování pozemků a využití vodní energie: [K reformě zákona o vodním právu]*. V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1924. 130 - [I] s. Časové spisky ministerstva zemědělství; Roč. 1924. Čís. 35.

ČÍŽEK, Karel, ed. *Právo vodní dle zákona ze dne 28. srpna 1870 pro království České: doplněno příslušnými zákony a nařízeními a objasněno z rozsudků nejvyšších stolic*. V Praze: Tisk a sklad Jindř. Mercy-ho, 1886. x, 643 s. Příruční vydání zákonů s doplňky a výklady; sv. 5.

DAMOHORSKÝ, MILAN a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. xlvii, 629 s. Právnícké učebnice; 90. ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHORSKÝ, Milan et al. *Zemědělské právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. 224 stran. ISBN 978-80-7380-584-5.

DVOŘÁK, František. *Návod ku chytání ryb s popisem ryb českých*. V Praze: Nákladem Frant. Dvořáka, 1891. 32 s.

DYMEŠ, Bohumil. *Pobřežní právo v referentském návrhu zákona o vodním právu*. Praha: nákladem vlastním, 1938. 25 s.

EBEL, Martin. *Dějiny českého stavebního práva*. Vyd. 1. Praha: Arch, 2007, 255 s. ISBN 978-80-86905-21-1.

EBEL, Martin a Miroslav HEGENBART. Stručný přehled vývoje stavebního práva. *Urbanismus a územní rozvoj*. 2015, **XVIII**(6), 32-42.

- ELLEDER, Libor. Andreas Rudolf Harlacher - zakladatel systematické hydrologie v Čechách: Věnováno ing. Josefu Hladnému, CSc. k jeho 80. narozeninám. *Meteorologické zprávy: Meteorological Bulletin*. Praha, 2012, **65**(1), 1-12
- ELVERS, Christian Friedrich. *Beiträge zum Wasserrechte*. Göttingen: Bei Vandenhoeck und Ruprecht, 1841.
- FISCHEL, Alexander. *Zur Reform des Wasserrechts*. Leipzig: Duncker u. Humblot, 1911. iii, 826 s.
- FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo na konci středověku (1389 - konec 15. století)*. Brno: Statutární město Brno, 2008. 158 s. Brno v minulosti a dnes; suppl. č. 7. ISBN 978-80-86736-11-2.
- FRIČ, Antonín. *Umělé pěstování ryb v Čechách: zpráva o výsledcích pěstování lososů a pstruhů v letech 1871/74 a stručné navedení k umělému pěstování ryb*. V Praze: A. Frič, 1875. 36 s.
- FRIČ, František. *Měření a zdaňování vodní síly. Část A, Zákonné předpisy*. Horšův Týn: Důchodk. úřad, 1922. XXXI, 1 s. Příručky pro důchodk. kontrolu; 4.
- FRÖHLICH, Jiří a PIXOVÁ, Jaroslava. *Stará Otava mezi Strakonícemi a Pískem*. 1. vyd. Putim: Blanice, 2013. 188 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-905501-0-0.
- FUNK, Franz Ernst Theodor. *Beyträge zur allgemeinen Wasserbaukunst: oder ausführliche Beschreibung der in der Weser und Werra angestellten hydrometrischen Versuche*. 1808.
- FUNK, Lukáš. GALUSOVÁ, Lucie. *Možnosti a limity využití berní ruly jako prostředku poznání sítě vodních mlýnů západního a jihozápadního Plzeňska*. Lukáš Funk, Lucie Galusová. In: *Archaeologia historica / Brno : Masarykova univerzita Roč. 36, č. 2 (2011), s. 395-405*.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.
- GERŠLOVÁ, Jana. *Vývoj novodobého stavebnictví v českých zemích do roku 1938 se zaměřením na betonové stavitelství a příklad firmy Pittel & Brausewetter*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2017. 161 stran. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 4/2017. ISBN 978-80-88018-14-8.
- GETZLER, Joshua. *A History of Water Rights at Common Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

GRÉGR, Emanuel. *O přístavu: Studie z československého práva plavebního*. V Bratislavě: nákladem a v komisi J. Otto, 1933. 60 - [III] s.

GROBELNÝ, Andělín. Přípravy projektu odersko-dunajského průplavu v letech 1939-1941. Andělín Grobelný. *Vlastivědný věstník moravský* Roč. 38, č. 2 (1986), s. 129-139

HARRAS VON HARRASOWSKY, Philipp. *Geschichte der Codification des Civilrechtes*. Wien: Verlag der G.J. Manz'schen Buchhandlung, 1868. xii, 167 s.

HEJNIC, Karel et al. *Za zvuku mlýnských kol: vodní průmysl na dobříšském panství v letech (1570-1931)*. Vyd. 1. Dobříš: Okrašlovací spolek města Dobříše, 2010. 84 s. ISBN 978-80-254-8550-7.

HENDRYCH, Dušan et al. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. xxxiv, 792 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3.

HLAVAČKA, Milan. *Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990. 179 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-200-0221-9.

HLAVAČKA, Milan. *Samospráva a katastrofa: povodeň v Berouně v roce 1872*. Milan Hlavačka. In: *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě : sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016 / Praha : Academia, 2017 s. 68-78.*

HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1., (Celkově 2., rozš. a upr.). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 712 s. Česká historie; sv. 20. ISBN 978-80-7106-543-2.

HOCH, Karel. *Čechy na prahu moderního hospodářství*. V Praze: A. Neubert, 1936. 288 s.

HÖING, Alfred. *Das Preußische Fischereigesetz von 1916 in seiner Bedeutung für die Industrie*. 1919.

HOLEC, František, *Poříční právo na Novém městě pražském (=Právněhistorické studie 14)*, Praha, 1969

HRDINA, Josef. *Vodní koncese*. Brno: Barvič a Novotný, 1921. VIII, 111 s. Sbíрка spisů právníckých a národohospod.; Sv. 5.

HRDINA, Josef. *Vodní právo občanského zákoníku*. 1920

HRDINA, Martin - BENDOVÁ, Eva - PIORECKÁ, Kateřina
Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století: Plzeň, 25.-27. února 2016. uspořádali Martin Hrdina, Eva Bendová a Kateřina Piorecká. Vydání první Praha : Academia, 2017. 375 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh : ilustrace (některé barevné), faksimile ; 21 cm [Symposium pořádal Ústav pro českou literaturu AV ČR ve spolupráci s Národní galerií v Praze v Západočeském muzeu v Plzni; Poznámky; Obsahuje rejstřík] ISBN:978-80-200-2652-1

HRKAL, Zbyněk. *O lidech a vodě.* Vyd. 1. Praha: Česká geologická služba, 2014. 151 s. ISBN 978-80-7075-864-9.

HUBERT, Miroslav. *Dějiny plavby v Čechách. Díl I., Plavba veslová, plachetní, samotíží a vlekem živou silou.* 1. vyd. Děčín: Okresní muzeum, 1996. 150 s., [4] s. barev. il. ISBN 80-238-0446-4.

HUBERT, Miroslav. *Dějiny plavby v Čechách. Díl II., Plavba strojním pohonem.* 1. vydání. Děčín: Okresní muzeum Děčín, 1997. 250 stran.

HUBERT, Miroslav a Michael BOR. *Osobní lodě na Vltavě 1865-1985.* Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1985.

HULE, Miroslav. *Rožmberkův Krčín a Krčínův Rožmberk.* Třeboň: Carpio, 2004. 214 s. ISBN 80-86434-08-7.

HURT, Rudolf. *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku.* Ostrava: Krajské nakladatelství, 1960. 2 sv. (274; vi, 323, xxvii, 73 s.).

CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista. *Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Písek (Obora): nákl. vl., 1913. 1121 s.

CHAROUS, J. a V. SAMOHÝL. *Vídeňské ředitelství pro stavbu vodních cest: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 329.* První. Praha: Národní archiv ČR, 1958

CHUDOBOVÁ, H. a H. BAKOŠ. *Ústřední hydrografický úřad Vídeň: 1894-1918 - archivní pomůcka - inventář - číslo fondu 333, číslo pomůcky 544.* Praha: Národní archiv ČR, 1965.

Ius regale montanorum aneb Právo královské horníkuov: z latiny přeložil Petr Přespole roku 1460, k vydání připravil Jaroslav Bílek roku 2000. Kutná Hora: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna, 2000. ISBN 80-86406-06-7.

JANÁKOVÁ, H, BOLOMSKÝ, K., ŠMUCAR, J., WAAGE, V. *Ministerstvo techniky: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 996.* První. Praha: Národní archiv ČR, 1972

JANČÁŘ, Josef. *Vodní mlýny na Veličce.* Josef Jančář. Vlastivědný věstník moravský Roč. 33, č. 2 (1981), s. 179-188

JANGL, Ladislav. *České horní právo a baňská historie: metodika báňsko-historického výzkumu.* 2., dopl. vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2010. 241 s. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 21. ISBN 978-80-7037-200-5.

JANIŠOVÁ, Jana. *Komentář k moravským zemským zřízením z let 1516-1604.* Vydání první. Praha: Leges, 2017. 2 svazky (592; 703 stran). Teoretik. ISBN 978-80-7502-248-6.

JANIŠOVÁ, Jana. *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604.* Jana Janišová. Vydání první Praha : Scriptorium, 2015. 543 stran : ilustrace, faksimile, erby ISBN:978-80-88013-17-4

JANOVSKÝ, Jaroslav. K zákonné úpravě právních poměrů spodních vod: Chystáno původně pro sborník k počtě 60.narozenin I. presidenta nejv. soudu, Dr. Emila Háchy. *Právník.* Praha, 1932, 71(13), 393-401. ISSN 0231-6625.

JIČÍNSKÝ, Karel. *Vodní právo.* V Praze: Karel Jičínský, 1870. 302 s.

JÍLKOVÁ, Jarmila. *Pražští zemští přísežní mlynáři a jejich pamětní kniha z let 1593–1628.* Praha, 1988. Diplomová práce. Filozofická fakulta UK.

JIRÁK, Emanuel, ed. *Seznam a mapa vodních děl republiky Československé: stav koncem roku 1930.* V Praze: Ministerstvo veřejných prací, 1932-1934. 26 sv.

JIRKOVSKÝ, Rudolf. *O příslušnosti ve věcech vodních.* 1880.

JORDAN, RITTER, VON, Joseph. *Systematische Darstellung des Bürgerlichen Rechts im Königreiche Böhmen.* Erster theil. Praha, 1795.

JŮVA, Karel. *Meliorace: Učebnice pro agronomické fak. (obor agrotechniky) a provozně ekon. fak. vys. šk. zeměd.* 1. vyd. Praha: SZN, 1962. 352, [4] s.

JŮVA, Karel, HRABAL, Antonín a PUSTĚJOVSKÝ, Rudolf. *Malé vodní nádrže.* 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980. 271 s. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství.

KAHLER. *Dispoiční právo veřejným vodstvem.* 1937

KAISLER, Vojtěch. Technické zdokonalení vodní dopravy dříví: z časopisu *Lesnická práce*, ročník X (1931). *Lesnická práce*. 1931, **1931**, 29.

Kapesní vydání Zákonů pro království České čís.45: Zákon o vodě, daný dne 28. srpna 1870: s dodatkem obsahujícím ustanovení o právě vodním, vyhrazená zákonodárstvu říšskému ze dne 30. května 1869. Praha: Jindřich Mercy, 1870.

KAPRAS, Jan. *Právní dějiny země Koruny České. Díl třetí, Dějiny státního zřízení. Část druhá, Doba pobělohorská*. Praha: nákladem České grafické unie a.s., 1920. 232 stran, 2 nečíslované listy obrazových příloh.

KLAPÁČ, Jozef. *Historickoprávní náčrt vývinu vodného práva na území ČSFR*. Správní právo. 1990, č. 10, s. 84-103.

KLECZEK, Josip. *Voda ve vesmíru, na zemi, v životě a v kultuře*. V Praze: Radioservis, 2011. ISBN 978-80-86212-98-2.

KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979.

KLÍR, Antonín. *Stavby komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe v Čechách*. V Praze: Ant. Klír., 1908. 37 s.

KOBLIC, Rudolf. *Plachty a vítr*. Praha: Min. školství, věd a umění, 1949.

KOČÍ, Josef, ed. *Soupis pramenů k dějinám feudálního útisku. 1. sv., Finanční prokuratura*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. 606, [ii] s. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie

KOLÁČNÝ, Jaroslav, STEINOVÁ, Šárka a WAAGE, Vladimír. *Urbarium neoscriptum cum explicatione brevi, čili, Nově sepsaný řád všech trvalých povinností a rent, které plní a odvádějí dědiční poddaní slavného kláštera Broumova ve městě a okolí: vědeckopopulární edice*. II. opravené vydání. Broumov: Agentura pro rozvoj Broumovska, 2017. 228 stran, xiv stran obrazových příloh, 48 nečíslovaných složených stran obrazových příloh. Vědeckopopulární edice. ISBN 978-80-906171-5-5.

KOSCHIN, Karel. *O právních poměrech spodních vod vůbec a při provozu hor zvláště*. 1936

KOŠŤÁL, Miloslav, ed. *Plavba a obchod po Labi: sborník příspěvků z 1. mezinárodního symposia o dějinách labské plavby v Děčíně 1969*. Praha: Národní technické muzeum, 1971. 216, 3 s., [19] l. obr. příl. Rozpravy Národního technického muzea v Praze; 46.

Krátké úvahy o vodě. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2013. 96 s. ISBN 978-80-87577-24-0.

KRČMÁŘ, Jan et al. *Paměti*. Vydání první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i. a Nová tiskárna Pelhřimov, 2007-2017. 2 svazky. ISBN 978-80-7415-146-0.

KREČ, J. *Ředitelství pro stavbu vodních cest v Praze: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 783*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1974

KREČ, J. *Komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe: Národní archiv ČR, inventář, číslo fondu: 656*. První. Praha: Národní archiv ČR, 1977

KRECHT, Jaroslav. *Vodoprávní řízení a některé majetkové otázky s ním spojené. Veřejná správa a právo: pocta prof. JUDr. Dušanu Hendrychovi k 70. narozeninám*. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 283-293. *Právo a společnost* (C.H. Beck). ISBN 80-7179-191-1.

KREUZ, Petr, ed. a MARTINOVSKÝ, Ivan, ed. *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007. 526 s. ISBN 978-80-86197-91-3

KUBEC, František. *Právo vodní a meliorační platné v zemi České a v zemi Moravskoslezské: studijní pomůcka pro posluchače Českého vysokého učení technického v Praze*. 3., opr. a dopl. vyd. V Praze: Ústřední komise pro vydávání přednášek při Českém vysokém učení technickém, 1930. 100 s.

KULT, Arnošt. *Dějiny právních vztahů k vodám na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2014- . sv. *Práce a studie*, seš. 204-. ISBN 978-80-87402-19-1.

KULT, Arnošt. *Tekoucí (povrchová) voda: právně-filosofický pohled na rozdílné způsoby vymezování ochrany vody a vodního prostředí*. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, 2010. 106 s. *Výzkum pro praxi*, seš. 61. ISBN 978-80-87402-07-8.

KÜHNERT, Sabine. *Hochwasserschutz in Sachsen: die sächsische Hochwasserschutzstrategie*. Dresden: Sächsisches Staatsministerium für Umwelt und Landwirtschaft, 2007.

KWAŚNIEWSKA, Anna, 2014, *Rybołówstwo na Kaszubach. Przeszłość - przemiany - teraźniejszość*. In : KWAŚNIEWSKA, Anna, *Jem jô rëbòk... : rybołówstwo na Kaszubach - tradycja i współczesność*. Kaszubski Uniwersytet Ludowy. p. 19–80. *Jem jô rëbòk... : rybołówstwo na Kaszubach - tradycja i współczesność*.

- LANDA, Miroslav. *Vznik a rozvoj činnosti hrazení bystřin a strží a její vliv na úpravu vodního režimu v ČSSR*. Praha, 1968. Disertační práce. Vysoká škola zemědělská Brno, fakulta lesnická. Vedoucí práce Prof. Ing. Leo Skatula, Dr. Techn.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. 640 s. Student. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MALÝ, Karel, Petr SPÁLENÝ, Libuše LUPPI a Petra SKŘEJPKOVÁ. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.
- MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 262 s.
- MANDL, Karel. O reformě vodního práva se stanoviska rybářského: Přednáška cís.rady Dra Karla Mandla, tajemníka rady zemědělské při kursu rybářském v Třeboni 21.září 1910. *Les a lov*. 1910, 4(1), 6-11.
- MARQUES, Rui Cunha. *Regulation of Water and Wastewater services: An international comparison*. Londýn: IWA Publishing, 2010. ISBN 9781843393412.
- MAŘÍKOVÁ, Martina. *Symbolika pražských přisežných mlynářů (cechovní pečeť a cejchy)*. Martina Maříková. In: Časopis Národního muzea. Řada historická Praha : Národní muzeum Roč. 185, č. 1-2 (2016), s. 39-48.
- MAŘÍKOVÁ, Martina a Christian ZSCHIESCHANG. *Wassermühlen und Wassernutzung im mittelalterlichen Ostmitteleuropa*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2015. Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa. ISBN 978-3-515-10999-4.
- MAURENBRECHER, Romeo. *Grundsätze Des Heutigen Deutschen Staatsrechts: 2. Unveränd. Abdr.* Frankfurt am Main, 1843.
- MERTA, Ladislav a Zlata ŠÁMALOVÁ. *Historie vodního stavitelství na řece Chrudimce: Výstavba přehrady Hamry*. Hradec Králové: Povodí Labe, 2012.
- MIAZGA, LESZEK, ŚWIĄTECKI, PIOTR a DOROTA WOJUCKA, ed. *Stan gospodarki wodnej w Polsce - problematyka prawna i kompetencyjna (na przykładzie Dolnej Wisły): Konferencja zorganizowana przez Parlamentarny Zespół ds. Dróg Wodnych i Turystyki Wodnej Warszawa, 2 czerwca 2011 r. Kancelaria Senatu RP 1*. Warszawa: Kancelaria Senatu RP, 2011, 233 s. Zeszyty Zespołów Senackich 8/2011, 8. ISBN 978-83-60995-92-1. Materiały konferencyjne.

MÍŠEK, Václav, NOVOSÁD, Antonín a MACHÁČEK, Václav. *Zákon o vodním hospodářství a předpisy s ním souvisící: komentář*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 286 s. Řada stavební literatury.

MLEJNKOVÁ, Hana a kol. *Zatopené kulturní a přírodní dědictví jižní Moravy*. Vydání první. Praha: Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce, 2016. 263 stran. ISBN 978-80-87402-52-8.

MÖLZER. *K novelisaci vodocestného zákona (Parlament 1923/1924)*.

MÜLLER, Bohumil. *Vodní právo: sbírka nejdůležitějších zákonů a nařízení týkajících se vodního práva pro historické země Čechy, Moravu a Slezsko*. V Praze: Spolek československých inženýrů, 1934. 204 s.

NAVRÁTIL, Michal. *Almanach československých právníků: životopisný slovník čs. právníků, kteří působili v umění, vědě, krásném písemnictví a politice od Karla IV. počínaje až na naše doby: k III. sjezdu čs. právníků v Bratislavě ...* V Praze: M. Navrátil, 1930. 560 s.

NĚMEC, Jan, Jan KOPP, Michael BARTOŠ a Česko. *Vodstvo a podnebí v České republice v souvislosti se změnou klimatu*. Praha: Pro Ministerstvo zemědělství ČR vydal Consult, 2009. s. 70. ISBN 978-80-903482-7-1.

NIEBERDING, Arnold. *Wasserrecht und Wasserpolizei im Preußischen Staate*. Breslau: Willhelm Gottlieb Korn, 1866.

Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava (a býv. Česko-Slovenské republiky). Protektorát Čechy a Morava. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939-1945. Úhrnný rejstřík k ročníkům I-VI Nových zákonů a nařízení ročník VI, číslo 12

NOVOSÁD, Antonín. *Vodohospodářské právní normy: vodní právo a organizace vodního hospodářství*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1958. 134 s. Učební texty vysokých škol / České vysoké učení technické v Praze. Fakulta inženýrského stavitelství.

NOVOSÁD, Antonín a JIROUŠEK, Josef. *Československé vodní hospodářství: základní organizační, právní a ekonomické vztahy*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1960. 137 s. Řada stavební literatury.

NOVOTNÝ, Jan. *Hydrologie základem vodního hospodářství = L'hydrologie comme base de l'économie des eaux*. Praha: Státní ústav hydrologický T.G. Masaryka, 1948. 35 stran. Práce a studie Státního ústavu hydrologického T.G. Masaryka v Praze; sešit 71.

NOVOTNÝ, František. *Nauka o rakouském katastru a o knihách pozemkových se zvláštním zřetelem na Král. České: pro posluchače vys. škol technických a pro civ. techniky*. Praha: Alois Wiesner, [1897]. 272 s., [1] složený l. příl.

NOWAKOWSKI, Jerzy. *Ustawa wodna: z dnia 19. września 1922 r. (Dz. U. P. Nr. 102 poz. 936) obowiązująca na terenie Rzeczposp. polskiej wraz z jednostrannými rozporządzeniami ministerjaln.* Złoczów: Nakładem Księgarni Wilhelma Zukerkandla, 1930.

NYK, Janusz. PRZEKSZTAŁCENIA W GOSPODARCE RYBACKIEJ W POLSCE. HISTORIA I STAN OBECNY. *UŻYTKOWNIK RYBACKI-NOWA RZECZYWISTOŚĆ*. 2008, , 8-14.

OLŠÁKOVÁ, Doubravka a JANÁČ, Jiří. *Kult jednoty: stalinský plán přetvoření přírody v Československu 1948-1964*. Vydání první. Praha: Academia, 2018. 291 stran. Šťastné zítřky; sv. 29. ISBN 978-80-200-2825-9.

ONDRUŠ, Radek. *Vybraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918-1948 a jejich využití v současné aplikační praxi*. Praha: Linde, 2001. 435 s. ISBN 80-7201-293-2.

OROSZ, Joseph, *Gesetzartikel des ungrischen Reichstages 1839 bis 1840, nebst dem Wechselrechte und den übrigen Creditgesetzen für das Königreich Ungarn.: Uebersetzt Und mit den nöthigen Erläuterungen versehen von Joseph Orosz*. Preszburg: Anton Edlen v. Schmid 1840.

OSSIG, Alfred. *Römisches Wasserrecht*. Leipzig: Duncker und Humblot, 1898.

Památný spis o udržování vltavských jezů, v příčině vyvazení emfiteutických mlýnů Pražských. V Praze: Tiskem K. Vetterlovské knihtiskárny u 3 lip, 1855. 49, iv, v, iv, v, vi, xii s., [2] složené tab.

PANTŮČEK, Ferdinand. O spodní vodě a zřizování vodovodů. *Právník*. 1909, 289 an.

PAŽOUREK, Vlastimil a HUBERT, Miroslav. *Počátky paroplavby na Labi*. Děčín: Vladimír Štindl - PS Děčín pro Okresní muzeum Děčín, [1994]. 62 stran.

PEKAŘ, Josef. *České katastry 1654-1789: se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*. 2. vyd. V Praze: Historický klub, 1932. [IV], 363, [III] s.

PELIKÁN, Eduard, ed., ZUBEK, Vojtech, ed. a ROSÍK, Jan, ed. *Vodné právo na Slovensku: vodný zákon a predpisy s ním súvislé*. V Bratislave: Vodohospodársky sväz pre povodie Dunaja, 1936. 16, 517, [I] s.

PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. I*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005. 458 s. ISBN 80-7357-062-9.

PETRÁČEK, Karel. *Sbírka technicko-administrativních předpisů. I. díl, Stavby vodní = Sammlung der technisch-administrativen Vorschriften. I. Teil, Wasserbau. 2.*, dopln. a přeprac. vyd. sbírky "Sammlung der Bauvorschriften". Bratislava: Karl Petráček, 1922. vi, 528 s.

PEYRER VON HEIMSTÄTT, Carl: *Das österreichische Wasserrecht*. Wien 1880 (1898), 736 s.
Pokyny pro technickobezpečnostní dohled na nízkých zemních hrázích malých vodních nádrží a rybníků 4. kategorie (podle §3 vyhlášky č. 62/1975 Sb.). 1. vyd. Praha: SZN, 1984. 13, 3 s.

POLÁČEK, Bohumil. *Mezinárodní říční doprava*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2012. xix, 563 s. Beckova edice právo a hospodářství; 76. ISBN 978-80-7400-258-8.

Povodně a hospodaření s vodou: sborník přednášek: Hotel VITA, České Budějovice, 14.-15. září 2016. Vydání první. Líbeznice: Medim, spol. s r.o., [2016]. 64 stran. ISBN 978-80-87140-44-4.

Prameny k dějinám státu a práva v Československu: chrestomatie. 2., přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 362, [1] s. Učební texty vys. škol.

PRAŽÁK, Georg: *Wasserrechtliche Kompetenzfragen*. Prag 1892, 119 s.

PROCHÁZKA, Bohumír. *České vodní právo: systematický výklad norem českého zákona vodního se zřetelem k úchytkám vodního zákona moravského a slezského*. Sušice: Bohuš Procházka, 1925. 495 s.

PRŮCHOVÁ, Ivana ; HANÁK, Jakub a kol. *Voda v právních vztazích*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 238 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, č. 481. ISBN 978-80-210-7155-1.

Přednášky jubilejního sjezdu českých inženýrů v Praze roku 1940. Praha: Spolek českých inženýrů, 1940. 60 s.

Příspěvky ku dějinám zemědělství v Království českém za století 1791-1891: spis slavnostný vydaný ústředním odborem hospodářským všeobecné jubilejní výstavy zemské v Praze 1891. Praha: Nákladem zemědělské rady Král. českého, 1891. vii, 307 s., [2] l. obr. příl., [1] složený l. obr. příl.

RADECKI, Wojciech, and Jerzy ROTKO. 2014. "Podstawowe cechy czeskiego prawa wodnego z polskiej perspektywy". *Przegląd Prawa Ochrony Środowiska*. no. 1: 139.

RANDA, Antonín. *Beiträge zum Österreichischen Wasserrechte*. 2. vermehrte Auflage. Prag: Franz Řivnác, 1878. 67 s.

RANDA, Anton: *Das österreichische Wasserrecht mit Bezug auf die ungarische und ausländische Wassergesetzgebungen*. Prag 1891 (třetí vydání). 210 s.

RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 7., nezměn. vyd. V Praze: Nákladem České akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922. xx, 340 s.

RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Gregra, 1871. xvi, 171 s.

RANNOV, Sven a Marco NEUBERT, ed. *Managing Protected Areas in Central and Eastern Europe Under Climate Change*. Dresden: Springer Science & Business Media, 2014. ISBN 97-94-007-7959-4.

Referáty přednesené na meliorační anketě pořádané ministerstvem zemědělství ve dnech 1. a 2. července 1919. Praha: n. vl., [1919]. 63 s.

ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998. 6 sv. Komentáře velkých zákonů československých; sv. 1. ISBN 80-85963-60-4.

ROUČKA, Bohuslav. *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku*. Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1975.

ROUSSEAU, Carl Julius. *Beiträge zur Deich- und Flußbaupolizey Gesetzgebung: nebst einem Anhang über die bey Hochgewässern oder Eisgängen nothwendigen Vorkehrungen*. Nürnberg: Riegel und Wieszner, 1820.

SALÁK, Pavel a kol. *Historie osnovy Občanského zákoníku z roku 1937: inspirace, problémy a výzvy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 122 stran. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity; svazek č. 601 = Acta Universitatis Brunensis Iuridica; vol. 601. Řada teoretická. Scientia. ISBN 978-80-210-8828-3.

Sborníček prací členů Národopisného kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích: Vory na Vltavě ve fotografické dokumentaci z roku 1971 - vyprávění vrátného voroplavby B.Sypala. 1981. České Budějovice, 1981.

SEDLÁČEK, August. *Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1920. 253 stran. Rozpravy České akademie věd a umění; třída I, číslo 60.

SEDLÁČEK, Jaromír a SPÁČIL, Jiří, ed. *Občanské právo československé: všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xxiv, ii, 299 s. Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7357-758-2.

SEDLÁK, Stanislav. *Daň z vodní síly*. Praha: nákladem spolku úředníků důchodkové kontroly v Čechách, 1923. 183 stran, 4 nečíslovaných listů obrazových příloh. Sbírká pouček pro důchodkovou kontrolu; IX.

SHERMAN, Charles Phineas. *Roman Law in the Modern World: svazek 1*. Boston, USA: The Boston Book Company, 1917.

SCHAUBERGER, Viktor. *Tajuplná a léčivá síla vody*. Vyd. 1. Olomouc: Fontána, ©2007. 462 s. ISBN 978-80-7336-406-9.

SCHEELE, E. *Das Preussische Wasserrecht*. 1860.

SHELLE, Karel. *Organizace veřejné správy na Moravě a ve Slezsku v letech 1848-1948*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013. 212 s. Monografie. ISBN 978-80-7418-195-5.

SCHEMATISMUS FÜR DAS KÖNIGREICH BÖHMEN AUF DAS JAHR 1842, PRAG: BÖHMISCHE GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN, 1801-1842.

SCHENCK, C. *Zur Wasserrechtsfrage*. Wiesbaden: Kreidel und Niedner, 1860.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny. Věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017. 304 stran. ISBN 978-80-87284-65-0.

SLÁDEK, Miloš. Dějiny voroplavby v Posázaví do konce 18. století. Miloš Sládek. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka / Benešov : Muzeum okresu Benešov : Okresní archiv 32, (1992), s. 95-108.

SLÁDEK, Miloš. *Voroplavba na Sázavě v 19. a v první polovině 20. století*. Miloš Sládek. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka / Benešov : Muzeum okresu Benešov : Okresní archiv 33, (1993), s. 131-142.

Slovník veřejného práva československého. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. 5 sv. ISBN 80-902752-4-9.

SPÁČIL, Jiří, ed. *Všeobecný slovník právní*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. 5 sv. Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7357-456-7

SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *České překlady Míšeňské právní knihy*. 1. vydání. Olomouc: Memoria, 2018. 909 stran. ISBN 978-80-85807-76-9.

SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch: historische Kontext, linguistische Analyse, Edition*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010. 835 s. ISBN 978-80-7182-280-6.

Splavněné střední Labe v soustavě střeoevropských vodních cest. Díl I, Trať Mělník-Pardubice (včetně povodí Jizery, Cidliny a Doubravy). Praha: Společnost dunajsko-oderského průplavu, 1941. 94 s. Knihovna časopisu Plavební cesty Dunaj-Odra-Labe; sv. 6.

Splavněné střední Labe v soustavě střeoevropských vodních cest. Díl II, Trať Pardubice-Jaroměř-Dvůr Králové n. L. (včetně přítoků Úpy, Metuje, Tiché, Divoké a Spojené Orlice, Loučné a Chrudimky). Praha: Společnost dunajsko-oderského průplavu, 1941. 104 s. Knihovna časopisu Plavební cesty Dunaj-Odra-Labe; sv. 9.

Státní vodohospodářský plán republiky Československé, Praha, 1954.

STEIN, Lorenz. *Handbuch der Verwaltungslehre und des Verwaltungsrechts: mit vergleichung der Literatur und Gesetzgebung von Frankreich, England und Deutschland*. Stuttgart: J.G.Cottaschen Buchhandlung, 1870.

STEJSKALOVÁ, Helena, ed. a KOLDA, Vlastimil, ed. *Doteky minulosti: výběr z historických dokumentů k dějinám města České Budějovice*. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum, 2010- . sv. ISBN 978-80-87311-10-3.

STLOUKALOVÁ, Kamila, ed. *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. 310 stran. ISBN 978-80-87975-29-9.

STOCKMANN, Viliam. *Dejiny lesníctva na Slovensku: chronológia dejinných udalostí v oblasti ochrany lesa, vývoja štátnej správy lesného hospodárstva a vývoja štátnych organizácií lesného hospodárstva*. Bratislava: Lesy Slovenskej republiky, 2016. 1022 stran. Patina; 14. zväzok. ISBN 978-80-972204-2-6.

STRÁNSKÝ, Josef B., ed. *Z vývoje české technické tvorby: sborník vydaný k 75. výročí založení Spolku českých inženýrů v Praze*. V Praze: Spolek českých inženýrů, 1940. 402, [3] s.

STRNAD, Zdeněk a kol. *Vodní právo*. 2. vydání. Vodňany: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, 2015. 263 stran. ISBN 978-80-7514-027-2.

STUBENRAUCH, Moriz, von. *Österreichische Zeitschrift für innere Verwaltung: Zweiter Jahrgang*. Vídeň: Friedrich Manz, 1857.

Svaz českých okresů, Otakar KLAPKA a Svaz československých měst. *Šedesát let československé samosprávy*. Praha: Orbis, 1925. s. 209.

SZASZO, Zoltán. *Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích*. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, 2010. s. [1b]. ISBN 978-80-86640-60-0.

ŠEBÁNEK, Jindřich, ed., FIALA, Zdeněk, ed. a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, ed. *Česká diplomatika do r. 1848: určeno pro posl. filosof. fakult řádného, dálkového a externího studia. 2.*, dopln. vyd. Praha: SPN, 1971. 381 s.

ŠEFČÍK, Erich, ed. *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. stol.* Vyd. 1. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2001. 109 s. Studie o Těšínsku; 17. ISBN 80-902355-9-X.

ŠEMBERA, Jiří. Deset let nového vodního práva. *Správní právo*. 1985, **18**(3), 129-143.

ŠEMBERA, Jiří. Zamokření pozemků při vodních tocích z hlediska vodního práva. *Správní právo*. 1985, **18**(8), 461-466.

ŠEMBERA, Jiří. Státní správa ve vodním hospodářství po úpravě působnosti podle zákona č. 272/1996 Sb. *Správní právo*. 1997, **30**(3-4), 204-210.

ŠEVČÍK, Jiří. *Vodní a rybářské právo: (komentářem a judikaturou opatřená sbírka předpisů vodního a rybářského práva, platného v historických zemích Československé republiky)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937. 588 s. Právnická knihovna; sv. 40.

ŠILAR, Jiří. K zákonné úpravě vodního hospodářství. *Správní právo*. 1968, **1**(3), 153-158.

ŠILAR, Jiří. K zákonné úpravě vodního hospodářství (dokončení). *Správní právo*. 1968, **1**(4), 193-205.

ŠILAR, Jiří. K některým otázkám právní problematiky čistoty vody. *Správní právo*. 1971, **4**(6), 344-351.

ŠILAR, Jiří. Výkon státní správy na úseku vodního hospodářství v NDR. *Správní právo*. 1974, **7**(1), 34-45.

ŠILAR, Jiří. K nové zákonné úpravě státní správy ve vodním hospodářství. *Správní právo*. 1975, **8**(2), 105-115.

ŠILAR, Jiří. K vodohospodářskému dozoru. *Správní právo*. 1975, **8**(8), 449-457.

ŠILAR, J. – BŮHM, A.: *Vodní zákon a související předpisy*. Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1975, s. 26.

ŠIMANDL, Milan. *Historie právní ochrany dřevin na českém území*. Praha, 2021. Disertační práce. Právnická fakulta UK, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Doc. JUDr. Vladimír Kindl.

ŠTEFAN, Josef. *Státní účetnictví československé*. V Brně: [J. Štefan], 1921.

ŠTÍCHA, Vojtěch. Práva a povinnosti k pozemkům sloužícím vodnímu hospodářství. *Správní právo*. 1976, 9(2), 75-83.

ŠOUŠA, Jiří, jr. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 244 s. ISBN 978-80-246-1497-7.

ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírkový vzorců; sv. 11.

ŠŤASTNÝ, Jaroslav. *Tradiční zemědělství v oblasti vodního díla Orlik*. Studia ethnographica I. Acta Universitatis Carolinae, Phil. et Hist., Praha 1972, s. 55-88

ŠTEINEROVÁ, Svatava, ed. *Bibliografie dějin čsl. vodní dopravy a vodního hospodářství: excerpováno z knih a časopisů v knihovně Národního technického muzea*. Praha: [Národní technické muzeum], 1964. 231 s. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada; 11.

ŠTĚPÁN, Jaromír. *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého*. In: Malý, K.: *Městské právo v 16.-18. století v Evropě*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

ŠTĚPÁN, Jaromír. *Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských*. Štěpán, Jaromír. Praha, 1940. 122 s. (Práce ze semináře českých právních dějin na právnické fakultě Karlovy univ. v Praze. č. 26.)

ŠŤASTNÁ, Bohuslava. *Chrlické rybníky v pobělohorském období*. Bohuslava Šťastná. Vlastivědný věstník moravský Roč. 41, č. 2 (1989), s. 187-193

TAGÁNYI, Károly. *Magyar erdészeti oklevéltár: Maďarský lesnický diplomatář*. Budapest: Országos Erdészeti Egyesület, 1896.

TREJTNAR, Karel, ed. a kol. *Přehradý Povodí Labe*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1975. 243, [4] s.

TREJTNAR, Karel a kol. *Střední Labe*. 1. vyd. Praha: SZN, 1978. 236 s.

TRÁVNIČKOVÁ, Magda. *Vývoj činností a organizačních foriem vodohospodárskych organizácií v ČSSR*. Bratislava: Výskumný ústav vodohospodársky, 1963. 160 s.

TROJAN, Boleslav. *Pamětní spis k slavnému sněmu království Českého o naléhavé potřebě důkladné změny zákona o vodním právu s opatřením vodní správy a zemědělské techniky = Denkschrift an den hohen Landtag des Königreiches Böhmen über die Nothwendigkeit gründlicher Revision des Wassergesetzes mit zeitgemässer Organisation der Wasserwirthschaft und Kulturtechnik*. V Praze: B. Trojan, 1880. 107 s., [4] s. příl.

TUREČEK, Josef a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. 636 s., [37] s. obr. příl. Právnické edice. Učebnice.

ÚLEHLA, Miloš. *Zvládáme vodu?*. I. vydání. Praha: Život a práce, 1948. 94-[II] s. Malé knihy života a práce; Sv. 13.

VÁVRA, Filip, ed. *Sbírka technických protokolů s příslušnými zákony: živnosti, školy, fary, stavby pozemní, vodní, silniční, mostní a stavební ruch*. [2. vyd.]. V Praze: F. Vávra, 1926. 419 s.

VENCÁLEK, Jan. *Finanční universum. VIII. díl, Daň z minerálních olejů. Daň z uhlí. Daň z vodní síly. Daň ze zapalovadel*. Bratislava: nákladem vlastním, 1927. 112 s.

VESELÝ, Jaroslav. *Vodohospodářské stavby: Modul 03 - Vodní stavby*. Brno: VUT v Brně - Fakulta stavební - Ústav vodních staveb, 2004.

VĚŠÍN, Záboj. *Reparace škody (majetkové újmy) podle stavebního, vodního a lesního zákona. Správní právo*. 1981, **14**(6), 320-327.

VÍTEK, Jiří et al. *Hospodaření s dešťovou vodou v ČR*. Vydání první. Praha: 01/71 ZO ČSOP Koniklec, 2015. 127 stran. ISBN 978-80-260-7815-9.

Vodní hospodářství. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1951-1968. ISSN 0507-214X.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

VON KAMPTZ, Karl Albert. *Die Provinzial- und statutarischen Rechte in der Preußischen Monarchie*. Berlín: Dümmler, 1827.

VORÁČEK, Čeněk. *30 let socialistické dopravy ČSSR*. 1. vyd. Praha: Nadas, 1975. 173, [2] s.

VOTRUBA, Ladislav. *Naše velké vodní stavby socialismu*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1954. 99 s., [55] s. obr. příl. Věda všem. Sekce technická; sv. 1.

VYSKOČIL, Lev Ondřej. *Úvahy o potřebě a zásadách nového vodního zákona*. Vydání I. V Praze: Technický ústav obchodní a živnostenské komory, 1947. 68 stran. Zprávy Technického ústavu obchodní a živnostenské komory v Praze; číslo 62.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. vii, 976 s. Spisy musejní; č. 170.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku*. V Praze: Nákladem Matice české, 1890-1892. 2 sv. (xvi, 795; 902 s.). Spisy musejní; č. 163. Novočeská bibliothéka; č. 29.

WINTER, Zikmund. *Nová dráha vodní v XVII. věku. Česká revue: měsíčník Národní strany svobodomyšlné, věnovaný veřejným otázkám*. Praha: Edvard Beaufort, 1902, 5(1-5), 289-296. ISSN 1801-125X.

Zákon o používání a provádění vod i obraně proti nim: k němuž připojen dotýčný zákon říšský a vztahující se nařízení obecného zákona občanského, jako i zákona lesního a horního. Brno: Nakladatelství zákonův a nařízení zemských Rudolfa M. Rohrera, 1871. Příruční vydání moravských zákonů zemských, 9.

Za starou Prahu. Tematický speciál o Vltavě a jejích březích od Braníka po Helmovský jez: Věstník klubu Za starou Prahu. XLII. (XIII.). Praha: Klub Za starou Prahu, 2012. ISSN 1213-4228.

ZEMSKÁ STATISTICKÁ KANCELÁŘ KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO: *Soustavný ukazatel k Zemskému zákoníku království Českého za léta 1848-1910*. Vyd. čes. V Praze: nákl. vlast., 1911. 8, 172 s.

ZIMMLER, Emil et al. *Paměti o úpravě středního Labe v Nymburce; Erární most v Nymburce*. Vydání první. Nymburk: v edici Kaplanka vydalo se spoluúčástí Města Nymburk a Společnosti přátel starého Nymburka nakladatelství Jan Řehounek - Kaplanka, [2016], ©2016. 83 stran. Kaplanka. ISBN 978-80-87523-16-2.

ZIMMLER, Emil - HAVELKOVÁ, Michaela - HOZÁK, Jan *Moje inženýrské paměti.. 1. díl /*. Emil Zimmler ; k vydání připravili Michaela Havelková, Jan Hozák. Vyd. 1. Praha : Národní technické muzeum : Scriptorium : Město Nymburk, 2013. 431 s. : il. (převážně barev.), 1 mapa, portréty, faksim. (Manu propria ; sv. 7/1) ISBN:978-80-7037-227-2 (soubor : Národní technické muzeum : váz.); 978-80-87271-85-8 (soubor : Scriptorium : váz.);

978-80-7037-225-8 (1. díl : Národní technické muzeum : váz.); 978-80-87271-83-4 (1. díl : Scriptorium : váz.)

ZIMMLER, Emil - HAVELKOVÁ, Michaela - HOZÁK, Jan
Moje inženýrské paměti.. díl 2 /. Emil Zimmler ; k vydání připravili Michaela Havelková, Jan Hozák. Vyd. 1. Praha : Národní technické muzeum : Scriptorium : Město Nymburk, 2013. 323 s. : il. (převážně barev.), 1 mapa, portréty, faksim. (Manu propria ; sv. 7/2) ISBN:978-80-7037-227-2 (soubor : Národní technické muzeum : váz.); 978-80-87271-85-8 (soubor : Scriptorium : váz.); 978-80-7037-226-5 (2. díl : Národní technické muzeum : váz.); 978-80-87271-84-1 (2. díl : Scriptorium : váz.)

ŽALUD, Josef, ed. *Das Wasserrechts-Gesetz für das Königreich Böhmen ergänzt durch die einschlägigen Gesetze und Verordnungen insbesondere ältere Vorschriften, das Reicheassergesetz, Strompolizeivorschriften, Hafenordnungen, Vorschriften über Melioration und unschädliche Ableitung der Gebirgswässer, Fischerei und Holztrift.* 3., gänzlich umgearbeitete und erheblich verm. Aufl. Prag: Höfer & Klouček, 1911. 2 sv. (xxxii, 1359 s.).

ŽALUD, Josef. *O spodních vodách a jejich zákonné úpravě.* Praha: Höfer a Klouček, 1911. 36 s.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Ancient 'water law' unearthed in Laodicea. *Hürriyet Daily News: Leading News source for Turkey and the region* [online]. Istanbul: Hürriyet Daily News, 2015, 21.8.2015 [cit. 2021-7-15].

Dostupné z: <https://www.hurriyetdailynews.com/ancient-water-law-unearthed-in-laodicea--87259>

BEHRENS, Christian. *Geschichte des Wasserrechts* [online]. 2008, , 30 [cit. 2020-08-22].

Dostupné z: [https://rechtsanwalt-behrens.com/download/20081111-Geschichte_WR-\(Folien\).pdf](https://rechtsanwalt-behrens.com/download/20081111-Geschichte_WR-(Folien).pdf)

BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Sousedská práva.* Praha: Orbis, 1973. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:265f4090-84f8-11e4-a0ea-005056827e52>

BROECKER, H. von. *Beitrag zur lehre vom wasserrecht nach baltischem privatrecht.* Riga: Jonck & Poliewsky, 1897. <<http://books.google.com/books?id=dgw3AQAAMAAJ>>.

BUCHAROVÁ, Jiřina. *Vybrané aspekty právní úpravy nakládání s odpady v Československu v letech 1945 - 1992* [online]. 2013 [cit. 2020-08-17]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/119805>. Vedoucí práce Jan Kuklík.

Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, Fassung vom 01.05.2022: Aktuální znění ABGB.

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622> [online]. [cit. 2022-05-01]. Dostupné z:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

CORNARO, A. Peyrer von Heimstätt, Karl (1819-1883): Verwaltungsbeamter. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Peyrer-Heimstaett_Karl_1819_1883.xml

Cosima Möller, Brigitta Schütt, Jonas Berking, Christoph Resch, Aljoscha Leder (Topoi Research Project A-3-4), Cosima Möller, Alexander Köhler, Christoph Resch (Topoi Research Project B-1-4), Roman Water Law, 2018, Edition Topoi, DOI: 10.17171/1-10; <http://repository.edition-topoi.org/collection/RMWR>

CVETLER, Jiří. Pražák, Jiří (1846-1905): Jurist. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Prazak_Jiri_1846_1905.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=pra%u017E%E1k*

CVETLER, Jiří. Randa, Antonín von (1834-1914): Jurist und Politiker. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_R/Randa_Antonin_1834_1914.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=randa*

Československý plavební úřad, Praha. *Archivní Vademecum* [online]. Národní archiv [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=530def5d67bb08e1c0d6778dc61cb147>

DEMEK, Jaromír a Univerzita J.E. Purkyně v Brně. *Nauka o krajině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:201039d0-a1e0-11e7-ae0a-005056827e52>

DROST, Ulrich, Markus ELL. *Das neue Wasserrecht Ein Lehrbuch für Ausbildung und Praxis in Bayern*. 2016. <<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:101:1-2016120511456>>.

Eduard Bazika. *Příjmení.cz* [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: https://www.prijmeni.cz/osobnost/1359/eduard_bazika

FÖRSTER, B., BAUCH, M. (Eds.). (2014). *Wasserinfrastrukturen und Macht von der Antike bis zur Gegenwart*. Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg. doi: <https://doi.org/10.1515/9783486781052>

Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph II für die k.k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1785, svazek 8, oddíl 2, s. 247-248, dostupné online: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=hvb&datum=1785&size=45&page=357> (cit. 10.9.2022).

HAVLÍK, Aleš. *Historie vodního stavitelství* [online]. , 26 [cit. 2020-08-22]. Dostupné z: http://hydraulika.fsv.cvut.cz/Vin/ke_stazeni/Historie.pdf

Historie - Nejvyšší správní soud. *Nejvyšší správní soud* [online]. [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174>

HLOŠEK, Jan. *Vodní družstva: národohospodářská studie*. Brno: C.k. mor. společnost hospodářská, 1898. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:bad74848-fe29-11e0-83d9-0050569d679d>

Jaromír Čelakovský: Rechtshistoriker und Abgeordneter. *Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://biographien.ac.at/ID-0.3022116-1>.

JERÁBEK, Richard. *Karpatské vorařství v 19. století*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1961. 178 s., 32 obr. příl. Opera Universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas philosophica = Spisy university J.E. Purkyně v Brně. Filosofická fakulta; č. 73. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/103593>.

Jireček von Samokov, Hermenegild (1827-1909): Rechtshistoriker. *Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage: Österreichisches Biographisches Lexikon* [online]. Austrian Centre for Digital Humanities and Cultural Heritage [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_J/Jirecek-Samokov_Hermenegild_1827_1909.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=jire%u010De k*

JUDr. Zdeněk Ehler. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=23724

KUBÍČEK, Antonín. *Plavci na Sázavě: Voroplavba na Sázavě*. Kamenný Přívoz, 1999. Dostupné také z: <http://naplava.com/wp-content/uploads/2016/03/Plavci-na-S%C3%A1zav%C4%9B-A.Kub%C3%AD%C4%8Dek.pdf>

KUKLÍK, Karel et al. *České a moravské rybníky =: Čěškije i moravskije prudy = Böhmische und mährische Teiche = Bohemian and Moravian Ponds : [fot. publ.]*. Praha: Pressfoto, 1984. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7fbed050-58ea-11e3-ac69-005056827e51>

Lev Ondřej Vyskočil: 1890-1951. *Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://ipac.svkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-0277610-Vyskocil-Lev-Ondrej-18901951/

LLORIS, Francisco Beltrán. "An Irrigation Decree from Roman Spain: 'The Lex Rivi Hiberiensis.'" *The Journal of Roman Studies*, vol. 96, 2006, pp. 147–97, <http://www.jstor.org/stable/20430492>. Accessed 5 Apr. 2022.

MATUŠKOVÁ, Leona. Voda: mění se místo k životu. *A/ Věda a výzkum*, 2019, 3(1), s. 14-17. ISSN 2533-784X. Dostupné také z: <http://pdf.avcr.cz/A/2019-01>.

MEESE, Alexander. *Islámská právní kultura* [online]. Brno, 2006 [cit. 2022-02-16]. Available from: <https://theses.cz/id/98w07s/>. Doctoral theses, Dissertations. Masaryk University, Faculty of Law. Thesis supervisor doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.

NÁVRH poslanců Leopolda Zubka a dalších na vydání zákona ze dne kterým se mění a doplňuje zákon č. 138/1973 Sb., o vodách. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1993 [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0055_00.htm

NS RČS 1954-1960, Stenoprotokoly, 5. schůze, Středa 23. března 1955. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 2022-10-01]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/005schuz/obsah02.htm>

OBERLEITNER, Franz. *Rechtsprechung zum österr. Wasserrecht 1870 - 2008*. 2009. Dostupné také z: <https://www.grin.com/document/123620>

Podšibenický, Podšibeniční, Bártovský, Zhorský mlýn. *Vodní mlýny* [online]. [cit. 2022-08-17]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/no/mlyny/estates/detail/6378-podsibenicky-podsibenicni-bartovsky-zhorsky-mlyn>

Powszechne prawo krajowe dla Państw Pruskich Część pierwsza, Tom pierwszy. Część pierwsza, Tom pierwszy. 1826. <<http://resolver.staatsbibliothek.berlin.de/SBB0000671600010000>>.

Právník: The Lawyer = Le Juriste = Der Jurist = Jurist : Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Academia, 1861, 1(2), s. (75). ISSN 0231-6625. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:728ded2f-4eb0-11e1-1418-001143e3f55c>

ROBY, Henry John. *An Introduction to the Study of Justinian's Digest* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2013 (1884) [cit. 2020-08-22]. ISBN 9780511722448. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511722448>

Sextus Iulius Frontinus. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2022-04-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sextus_Iulius_Frontinus

ŠOUŠA, Jiří. ČELAKOVSKÝ Jaromír 21.3.1846-16.10.1914. *Bibliografie dějin českých zemí* [online]. Historický ústav AV ČR [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/%C4%8CELAKOVSK%C3%9D_Jarom%C3%A4Dr_21.3.1846-16.10.1914

Věstník Městského musea v Klatovech 1909-1911. V Klatovech: Správa musejní, 1912. s. 45. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a3226e50-455b-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>

Vicepresident zemské finanční správy Jan Vencálek. *Finanční stráž* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://financnistraz.estranky.cz/clanky/z-historie-sboru/vicepresident-zemske-financni-spravy-jan-vencalek.html>

Vodní mlýny – historie, která se nevrátí. *Český rozhlas Pardubice* [online]. Český Rozhlas, 2015 [cit. 2022-09-26]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/vodni-mlyny-historie-ktera-se-nevrati-6031821>

WARE, Eugene. *Roman water law: Translated from the Pandects of Justinian.* St.Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1905. Dostupné také z: <https://archive.org/details/romanwaterlawtra00wareuoft/page/n7/mode/2up?q=roman+water+law>

3. Seznam použitých právních předpisů

BÖHM, Antonín. *Abecední přehled právních předpisů platných k 1. červnu 1962*. 3., přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1963. 456, [2] s. Praktické příručky. Právnické edice.

HOFFMANN, Josef a DANEK, Josef. *Rejstřík československého práva*. Praha: Československý Kompas, 1936. 10, [1], 654 s.

ILLEK, Stanislav. *Moravský vodní zákon: Komentovaná sbírka norem, upravujících na podkladě zákona ze 30./V.1869, čís. 93 Ř. Z., vodoprávní poměry na Moravě*. Nové Město na Moravě: Nákladem vlastním, 1928. 149 s., 5 ins. listů.

MATES, Pavel a MATOUŠOVÁ, Miroslava. *Právní předpisy České republiky 9.5.1945 - 31.12.1997: věcný a chronologický přehled všech platných právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů*. Praha: Linde, 1998. 780 s. ISBN 80-7201-090-5.

Powszechna księga ustaw cywilnych dla wszystkich krajów dziedzicznych niemieckich Monarchii Austriackiej. Cz. 1-3. Cz. 1-3. Wiedeň: Z c. k. drukarni nadwornej i rządowej, 1811.

Přehled platných právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů ČSSR, Sbírce zákonů SNR, v Úředním listu a Úředním věstníku od doby osvobození ČSSR do konce roku 1964. Praha: SEVT, 1965. 155 s.

ROUČEK, František, ed. *Generální rejstřík ke Sbírce zákonů a nařízení s příslušnými výnosy a oběžníky všech ministerstev a Věstníku nařízení Reichsprotektora: zároveň všechny v Protektorátu Čechy a Morava platné zákony, nařízení, dekry, vyhlášky atd. vyhlášené v Říšském zákoníku rakouském s příslušnými výnosy a oběžníky rak. ministerstev, Říšském zákoníku německém (díl I. i II.), Zemském zákoníku (věstníku) českém, moravském, slezském, Sbírce zák. Marie Terezie, Sbírce zák. Josefa II., Sbírce zák. Leopolda II., Sbírce zák. politických, Sbírce zák. soudních a ve sbírkách provinciálních: do 16. II. 1940*. Praha: A. Hubínek, 1940. [24], 440 s.

Tractatus De Juribus Incorporalibus 1679, aus: Codex Austriacus (1709) 581 - 607 :: Elektronische Edition 2012. *Repertorium digitaler Quellen zur österreichischen und deutschen Rechtsgeschichte in der Frühen Neuzeit* [online]. [cit. 2022-09-04]. Dostupné z: https://repertorium.at/qu/1679_tracturincorp.html

Vládní nařízení ze dne 27. listopadu 1953, kterým se zřizuje Ústřední správa vodního hospodářství. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha, 1953, ročník 1953, částka 54, číslo 92. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-92>

Vyhlášení c.k. místodržitele ze dne 15.června 1906, č. 119929, kterým zakazuje se užívati slupí k chytání ryb ve veškerých vodách v Čechách. *Landesgesetzblatt Böhmen 1848-1918* [online]. 1906 [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19069004&seite=00000108>

Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 4.března 1908, č. 314654, z r. 1907. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1908, ročník 1908, VI., číslo 22. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19089004&seite=00000045>

Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 2.srpna 1912, č. 7-1510/2. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1912, ročník 1912, XVI., číslo 59. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1912&page=115&size=45>

Vyhlášení c.k. místodržitele pro království České ze dne 23.června 1913, č. 7-344/21 ai 1912. In: *Zákonník zemský pro království České*. 1913, ročník 1913, IX., číslo 34. Dostupné také z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=19139004&seite=00000061>

Zákon o používání a provádění vod i obraně proti nim. Brno: K. Winkler, 1884. s. [1e]. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:fdc8e837-7e49-11e1-a68c-0050569d679d>

Zákon o používání a provádění vod i obraně proti nim. Brno: K. Winkler, 1884. s. [1e]. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:fdc8e837-7e49-11e1-a68c-0050569d679d>

český zemský vodní zákon (č. 71/1870 z.z.)

dvorský dekret č.608/1842

guberniální nařízení č. 17415 ze dne 9. května 1829 a guberniální nařízení č. 13102 ze dne 28. března 1835

Horní zákoník Václava II.

horní zákoník z roku 1854 (č. 146/1854 ř. z.)

moravský zemský vodní zákon (č. 65/1870 z.z.)

nařízení č. 71 ř. z. ze dne 27. dubna 1859 týkající se vyvlastnění pozemku za účelem plavby nebo pro plavební účely

nařízení vlády č. 25/1975 Sb., kterým se stanovují ukazatele přípustného stupně znečištění vod

nařízení vlády č. 26/1975 Sb., o pokutách za porušení povinností stanovených na úseku vodního hospodářství

Policejní řád pro vesnické rychtáře a konšely (1830),
Práva městská Království českého
Prosincová ústava
Říšský vodní zákon
slezský zemský vodní zákon (č. 51/1870 z.z.)
slovenský vodní zákon č. 184/2002 Z.z.
slovenský vodní zákon č. 364/2004 Z.z.
společné nařízení ministerstev orby, vnitra a obchodu ze dne 14.února 1894, č. 45 ř. z., o zakládání,
udržování, užívání a zrušování rybníků
Svatováclavská smlouva (1517)
trestní zákoník z roku 1803
trestní zákoník z roku 1852 (č.117/1852 ř. z.).
ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře
ÚZ č. 100/1960 Sb., tzv. socialistická ústava
ÚZ č. 150/1948 Sb., tzv. Ústava 9.května
vládní nařízení č. 305/1942 Sb., ze dne 7. srpna 1942, o rozšíření platnosti českého zemského
vodního zákona na celé území Protektorátu Čechy a Morava
vládní nařízení č. 5/1942 Sb., o částečné úpravě rybářství
vládní nařízení o vedení vodních knih (vládní nařízení č. 169/1925 Sb. z. a n.)
Vltavský řád plavební policie (č. 6/1854 z. z. č.),
Všeobecný mlýnský řád (1814)
Všeobecný občanský zákoník (ABGB)
vyhláška č. 126/1976 Sb., o vodohospodářské a souhrnné vodohospodářské evidenci
vyhláška č. 144/1978 Sb., o veřejných vodovodech a veřejných kanalizacích
vyhláška č. 19/1978 Sb., o povinnostech správců vodních toků
vyhláška č. 222/1957 Ú.1., o těžbě říčního materiálu z koryt vodních toků

vyhláška č. 28/1975 Sb., kterou se stanovují vodárenské toky a jejich povodí a seznam vodohospodářsky významných vodních toků

vyhláška č. 29/1975 Sb., o vodovodních a kanalizačních přípojkách

vyhláška č. 42/1976 Sb., o vodohospodářích

vyhláška č. 62/1975 Sb., o odborném technickobezpečnostním dohledu na některých vodohospodářských dílech

vyhláška č. 63/1975 Sb., o povinnostech organizací podávat zprávy o zjištění podzemních vod a oznamovat údaje o jejich odběrech

vyhláška č. 82/1976 Sb., o úpravě užívání povrchových vod k plavbě motorovými plavidly

vyhláška č. 99/1976 Sb., o vodní stráží

vyhláška místodržitele O stanovách Komise pro kanalisování řek Vltavy a Labe v Čechách (č. 77/1896 čes.z.z.)

vyhláška MLVH č. 6/1977 Sb., o ochraně jakosti povrchových a podzemních vod

Výnos českého místodržitele c. 27207 z 19.srpna 1855, týkající se přívozů

zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., tzv. recepční zákon

zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství

zákon č. 116/1884 ř. z., o zvelebení zemědělství stavbami vodními

zákon č. 117/1884 ř. z., o opatřeních k neškodnému svádění horských vod

zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství

zákon č. 138/1973 Sb., o vodách

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

zákon č. 164/2001 Sb., lázeňský zákon

zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství

zákon č. 167/2008 Sb., o ekologické újmě

zákon č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon

zákon č. 254/2001 Sb., vodní zákon

zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí

zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon

zákon č. 338 Sb. z. a n. ze dne 12. srpna 1921, o dani z vodní síly

zákon č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství

zákon č. 421/1919 Sb. z. a n.

zákon č. 44/1988 Sb., horní zákoník

zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

zákon č. 49/1931 Sb.

zákon č. 50/1931 Sb.

zákon č. 66/1901 ř. z., o stavbě vodních drah a provedení úpravy řek

zákon č. 71/1870, č.z.z.

zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci

zákon č. 86/1949 Sb., o přísežných hajných k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství a vod a vodních děl

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákoník připravovaný Karlem IV., tzv. Maiestas Carolina.

Zřízení zemské knížectví Těšínského

živnostenský řád z roku 1859 (č. 227/1859 ř. z.).

3. Seznam použité judikatury

Bohuslavova sbírka nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku ... V Praze: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1935-1949. Sbírká rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé.

ČERNÝ, Jaroslav. *Rozhodnutí nejvyššího správního soudu Československé republiky ve věcech vodních: roky 1919-1922.* V Praze: Nákladem ministerstva zemědělství, 1924. Časové spisky ministerstva zemědělství.

ČERNÝ, Jaroslav, ed. *Nálezy nejvyššího správního soudu Československé republiky ve věcech vodních. Roky 1923-1930. Sešit 2.* V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1931. 88 s. Časové spisky ministerstva zemědělství; Ročník 1931. Číslo 74.

ČERNÝ, Jaroslav, ed. *Nálezy nejvyššího správního soudu Československé republiky ve věcech vodních. Roky 1923-1930. Sešit 2.* V Praze: Ministerstvo zemědělství, 1931. 88 s. Časové spisky ministerstva zemědělství; Ročník 1931. Číslo 74.

Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: judikáty z let ... V Praze: Václav Tomsa, 1927-1939. Sbíрка rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé.

Sbíрка nálezu Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku ... Bohuslav, Josef Václav, ed. V Praze: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1920-1949. Sbíрка rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé.

Sbíрка nálezu Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních: nálezy z roku ... Bohuslav, Josef Václav, ed. V Praze: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1920-1934. Sbíрка rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé.

4. Seznam ostatních zdrojů

5. Pramenné edice

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

Desky dvorské Království českého

Desky zemské Království českého

EMLER, Josef, ed. *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých = Reliquiae tabularum terrae Regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum*. V Praze: nákladem Jindřicha Jaroslava Clama Martinice, 1870-1899. 3 svazky.

FLODR, Miroslav. *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století*. Vyd. 1. Brno: Archiv města Brna, 1990-1993. 3 sv. ISBN 80-7029-041-2.

KALINA, Tomáš, ed. *Moravské zemské desky: 1480-1566. II, Kraj brněnský*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1950. 49, 573 s.

KALOUSEK, Josef, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXIII, Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1906. 600 s.

MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky: 1567-1642. III., Kraj olomoucký*. I. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. cxxxii, 858 stran.

Moravské zemské desky: 1480-1566. II, Kraj olomoucký. V Brně: Zemská banka pro Moravu a Slezsko, 1948. lxxviii, 571 s.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých

ROHLÍK, Miloslav, ed. *Moravské zemské desky: 1567-1641. III., Kraj Brněnský*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 1 sv. (přeruš. str.), xl s. obr. příl.

6. Archivní prameny

I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.93. Presentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska: © 1st Military Survey, Section No. 93, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna [online]. Laboratoř geoinformatiky, Historický ústav AV ČR, 1764-1768 a 1780-1783 (rektifikace) [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c093

I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.39. Presentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska: © 1st Military Survey, Section No. 39, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna [online]. Laboratoř geoinformatiky, Historický ústav AV ČR, 1764-1768 a 1780-1783 (rektifikace) [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c039

Archiv Hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, Paměti mlynářů pražských (1384) (1631), svazek 5, sig. 3014

Archiv Hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, Paměti mlynářů pražských, svazek 15, sig. 3024

Archiv Hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, Paměti mlynářů pražských, svazek 16, sig. 3025

Moravský zemský archiv v Brně, fond Cisterciáci Velehrad (1202-1777) 1536 VI 15, in: monasterium.net, URL [/mom/CZ-MZA/E07/1536_VI_15/charter](http://mom/CZ-MZA/E07/1536_VI_15/charter), accessed at 2021-10-19Z

Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 1894-1 Hluboká n. Vlt. - dříve Podhrad. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD267018270>

Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 9312-1 Zvíkovské Podhradí - dříve Podhrad. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA497018300>

Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 5095-1 Nevězice - dříve Newsitz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA460018300>

Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 2775-1 Jaroslavice - dříve Jaroslawitz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA460018300>

Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 6284-1 Purkarec - dříve Purgholz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD285018270>

Národní archiv ČR, fond České gubernium – Publicum (1748-1835), číslo fondu: 203, číslo pomůcky: 495/01- 03, inv.č. 2170 – Soupisy rybníků, sig. 53/23 – Čáslavsko, kt. 1286

Národní archiv ČR, fond Generální ředitelství pro stavbu vodních cest, (1886) 1903 – 1949, číslo fondu 783, kartony 33-34

Národní archiv ČR, fond České gubernium – Publicum (1748-1835), číslo fondu: 203, číslo pomůcky: 495/01- 03, inv.č. 2170 – Soupisy rybníků, sig. 53/23 – Čáslavsko, kt. 1288

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo techniky (MT) (1946-1950), číslo fondu: 996, číslo pomůcky: 899

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo veřejných prací (MVP), (1918-1942 (1952)), číslo fondu: 1004, 1004/0/1

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo veřejných prací (MVP), (1918-1942 (1952)), číslo fondu: 1004, 1004/0/1 (Osnova jednotného vodního zákona dle stavu k 6.8.1940)

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo zemědělství - Jednotná zemědělská družstva (MZ-JZD), (1945) 1949-1960 (1961), číslo fondu: 1085/37

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo zemědělství, Vídeň (MZ/R), (1945) (1861) 1868 - 1918, číslo fondu: 701

Národní archiv ČR, fond Komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe (KKVL), 1896 - 1937 (1938), číslo fondu: 656

Národní archiv ČR, fond Sběrka map a plánů Národního archivu (SMP), 1492 - 2016, číslo fondu: 324

Národní archiv ČR, fond Úřad předsednictva vlády (ÚPV), (1917) 1945 - 1968 (1969), číslo fondu: 315

Národní archiv ČR, fond Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, Praha III. část, MZV-VA III (1945) 1952–1987, číslo sbírky: 506/0/45

Národní archiv ČR, fond Zemská komise pro labskou plavbu - ČG-Labská plavba, 1822-1826, číslo fondu 15, číslo pomůcky: 1039

Národní archiv ČR, fond Generální ředitelství pro stavbu vodních cest, (1886) 1903 – 1949, číslo fondu 783, číslo pomůcky: 946/01-02

Národní archiv ČR, fond Ústřední správa vodního hospodářství, (1876) 1953 - 1958 (1961), číslo fondu 763

Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond Miroslav Vaněk

Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond L. Doležal

Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond V. Kaisler

Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M. Landa

Státní oblastní archiv Plzeň, Matriční kniha Nýrsko 24 (1828-1856), fol.150, (http://www.portafontium.eu/iipimage/30066583/nyrsko-24_1500-n?x=16&y=-4&w=473&h=209)

Státní oblastní archiv Plzeň, Sběrka matrik, Loket 020, N(1841-1853), fol. 42 (http://www.portafontium.eu/iipimage/30065205/loket-020_0420-n?x=-62&y=198&w=635&h=267)

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Archiv města Kašperské Hory (1345-1794), sig. L21, in: monasterium.net, URL </mom/CZ-SOAP/AMKasperskeHory/L28/charter>, accessed at 2021-10-19Z

Státní oblastní archiv Třeboň, Matriční knihy, farnost Modrá Hůrka, matrika N07 (1880-1900), (<http://digi.ceskearchivy.cz/cs/5711/114>)

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, 1323–1951, VELKOSTATEK TŘEBOŇ – MAPY A PLÁNY I. 1501-1948, i.č. 2105, dostupné online: <https://digi.ceskearchivy.cz/543752>

Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, i.č.2232, N(1827-1836), fol.225

Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, i.č.3955, N(1872-1897), fol.75

Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Velkostatek Miličevy – Tuř (1654-1945), č. NAD 366, číslo archivní pomůcky: 533

Státní okresní archiv Děčín, fond MNV Děčín, inv.č. 265 – Komise výstavby, územního plánu a vodního hospodářství (1979-1981)

Státní okresní archiv Děčín, fond MěstNV Mikulášovice, inv.č. 224 – Rybníky (1945-1952)

Státní okresní archiv Děčín, fond MěstNV Mikulášovice, inv.č. 225 – Studny (1976-1978)

Státní okresní archiv Děčín, fond MěstNV Mikulášovice, inv.č. 227 – Kanalizace (1957-1988)

Státní okresní archiv Děčín, fond MNV Bělá, inv.č. 50 – Korespondence ve věci výstavby a vodního hospodářství (1945-1952)

Státní okresní archiv Děčín, fond MNV Dolní Poustevna, inv.č. 231 – Vodní zdroje: vodárny, vodojemy a požární nádrže (1948-1988)

Státní okresní archiv Děčín, fond MNV Dolní Poustevna, inv.č. 234 – Rozbory pitné vody (1948-1990)

Státní okresní archiv Děčín, fond MNV Dolní Poustevna, inv.č. 232 – Soupis rybníků (1948)

Státní okresní archiv Kolín, fond Okresní úřad Kolín I (1850-1948), inv.č. 710 – Vodní záležitosti

Státní okresní archiv Kolín, fond Okresní úřad Kolín I (1850-1948), inv.č. 537 – Vodní záležitosti – elench

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, I. Vodní kniha (Wasserbuch der in der k. k. Bezirkshauptmannschaft Jungbunzlau befindlichen Wasserwerke.

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, II. Vodní kniha

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, III. Kniha vodní

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, A. Seznam vodních toků

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, B. Seznam vodních práv podle vodních toků

Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond Okresní úřad Mladá Boleslav, C. Seznam vodních práv sestavený abecedně podle obcí.

Státní okresní archiv Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmanství Karlín z let 1886-1926, fol. 3 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/3>)

Státní okresní archiv Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmanství Karlín z let 1886-1926, fol. 4 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/4>)

Státní okresní archiv Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích, fond Okresní úřad Praha-venkov-sever, Vodní kniha okresního hejtmanství Karlín z let 1886-1926, fol. 10 (<https://ebadatelna.soapraha.cz/a/987/10>)

Státní okresní archiv Tábor, Sběrka grafických listů a kreseb, 1650–1956, pořadové číslo 1903 - Bechyně – pohled na část města se zámekem od jihu přes údolí řeky Lužnice, 1823, dostupné online: <https://digi.ceskearchivy.cz/4001903>

Příloha č.1 Srovnání českého, moravského a slezského zemského vodního zákona

Český zemský vodní zákon, č.71 z.z.čes. z roku 1870 (ČZVZ)	Moravský zemský vodní zákon, č.65 z.z.mor. z roku 1870 (MZVZ)	Slezský zemský vodní zákon, č.51 z.z.slez. z roku 1870 (SZVZ)	
	<i>O právní vlastnosti vod</i>		
§1	Subsidiární použití obecných pravidel občanského práva podle §§ 2-7 ABGB ¹³⁸⁵	Totožný s §1 ČZVZ	Totožný s §1 ČZVZ
§2	Vody splavné, vody veřejné ¹³⁸⁶	Totožný s §2 ČZVZ	Totožný s §2 ČZVZ
§3	Jiné vody veřejné ¹³⁸⁷	Totožný s §3 ČZVZ	Totožný s §3 ČZVZ
§4	Vody soukromé, držitelé pozemku náležející ¹³⁸⁸	Totožný s §4 ČZVZ	Totožný s §4 ČZVZ
§5	Potoky a jiné tekoucí vody ¹³⁸⁹	Totožný s §5 ČZVZ	Totožný s §5 ČZVZ
§6	Prohlášení soukromých splavných vod za veřejný statek ¹³⁹⁰	Totožný s §6 ČZVZ	Totožný s §6 ČZVZ
	<i>O užívání vod</i>		
§7	O plavení na vorech a lodích. Převozy ¹³⁹¹	Totožný s §7 ČZVZ	Totožný s §7 ČZVZ
§8	Povinnosti držitelů břehů při vodách veřejných ¹³⁹²	Totožný s §8 ČZVZ	Totožný s §8 ČZVZ
§9	Povinnosti držitelů břehů při vodách veřejných ¹³⁹³	Totožný s §9 ČZVZ	Totožný s §9 ČZVZ
§10	Omezení při užívání soukromých vod ¹³⁹⁴	Totožný s §10 ČZVZ	Totožný s §11 ČZVZ
§11 ¹³⁹⁵	Přirozený odtok vody	Totožný s §11 ČZVZ	Totožný s §11 ČZVZ

¹³⁸⁵ §1 ŘVZ

¹³⁸⁶ §2 ŘVZ

¹³⁸⁷ §3 ŘVZ

¹³⁸⁸ §4 ŘVZ

¹³⁸⁹ §5 ŘVZ

¹³⁹⁰ §6 ŘVZ

¹³⁹¹ §7 ŘVZ

¹³⁹² §8 ŘVZ

¹³⁹³ §9 ŘVZ

¹³⁹⁴ §10 ŘVZ

¹³⁹⁵ §11 ŘVZ

§12 ¹³⁹⁶	Práva vlastníků břehů	Totožný s §12 ČZVZ	Totožný s §12 ČZVZ
§13 ¹³⁹⁷	při soukromých	Totožný s §13 ČZVZ	Totožný s §13 ČZVZ
§14 ¹³⁹⁸	tekoucích vodách – svozování vody, společné vedení vody, „užívání polovice vody tekoucí“	Totožný s §14 ČZVZ	Totožný s §14 ČZVZ
§15	Obecné užívání vod veřejných a vod soukromých	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §15 ČZVZ
§16	Obecné užívání vod veřejných a vod soukromých	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §16 MZVZ
§17	Užívání vod veřejných i soukromých úředním povolením vázané: díla vodní, tok a výška vod.	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §17 MZVZ
§18	Užívání vod veřejných i soukromých úředním povolením vázané: díla vodní, tok a výška vod.	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §19 ČZVZ
§19	Obsah úředního povolení, podmínky, pominutí jeho	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §20 ČZVZ
§20	Obsah úředního povolení, podmínky, pominutí jeho	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §21 ČZVZ
§21	Zařizování a udržování vodních děl a strojů, aniž by se způsobovaly škody	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §21 MZVZ
§22	Kdy a na čí náklad musí se učiniti změna na díle vodním	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §23 ČZVZ
§23	Stavidla, výška vody a cejchování	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §24 ČZVZ
§24	Stavidla, výška vody a cejchování	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §24 MZVZ
§25	Stavidla, výška vody a cejchování	Totožný s §26 ČZVZ	Totožný s §26 ČZVZ
§26	Práva uživatelská k vodě, věcná a osobní	Totožný s §27 ČZVZ	Totožný s §27 ČZVZ
§27	Svádění vod veřejných k účelům soukromým	Totožný s §28 ČZVZ	Totožný s §28 ČZVZ

¹³⁹⁶ §12 ŘVZ

¹³⁹⁷ §13 ŘVZ

¹³⁹⁸ §14 ŘVZ

§28 ¹³⁹⁹	Donucovací opatření při užívání vod soukromých, příkázání vody přebytečné a zřízení služebnosti	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §28 MZVZ
§29	Donucovací opatření při užívání vod soukromých, příkázání vody přebytečné a zřízení služebnosti	Totožný s §30 ČZVZ	Totožný s §30 ČZVZ
§30	O právech majitelů hor	Totožný s §31 ČZVZ	Totožný s §31 ČZVZ
§31	O právu k plavení dřev a k lovení ryb	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §31 MZVZ
§32	Právo donucovací z důvodu většího prospěchu hospodářského	Totožný s §33 ČZVZ	Totožný s §33 ČZVZ
§33	O mostech a lávkách, o průjezdech a průchodech	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §34 ČZVZ
§34	Práva spoluzivatelská vlastníka pozemku	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §34 MZVZ
§35	Opatření v příčině nebezpečnosti ohněm	Totožný s §36 ČZVZ	Totožný s §36 ČZVZ
§36	Kdy má obec vodu opatřovati	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §36 MZVZ
§37 ¹⁴⁰⁰	Práva donucovací při vodách soukromých k potřebě obcí, osad a samot; vyvlastnění vod a náhrady	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §37 MZVZ
§38 ¹⁴⁰¹	Práva donucovací při vodách soukromých k potřebě obcí, osad a samot; vyvlastnění vod a náhrady	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §38 MZVZ
§39 ¹⁴⁰²	Práva donucovací při vodách soukromých k potřebě obcí, osad a samot; vyvlastnění vod a náhrady	Totožný s §40 ČZVZ	Totožný s §40 ČZVZ

¹³⁹⁹ §15 ŘVZ

¹⁴⁰⁰ §16 ŘVZ

¹⁴⁰¹ §17 ŘVZ

¹⁴⁰² §18 ŘVZ

§40 ¹⁴⁰³	Právo donucovací oproti rybářství	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ
	<i>O svozování vod a bránění se jim</i>		
§41	Díla vodní v příčině vysušování půdy	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §42 ČZVZ
§42	Potřeba úředního povolení k stavbám ochranným a u...	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §42 MZVZ
§43	Ochranné stavby pobřežní	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §44 ČZVZ
§44	Kdo vydržovati a čistiti má průplavy a umělé splavy	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §44 MZVZ
§45	Náklady na stavby ochranné a upravovací opatřují se...	Totožný s §46 ČZVZ	Totožný s §46 ČZVZ
§46	Náklady na stavby ochranné a upravovací opatřují se...	Totožný s §47 ČZVZ	Totožný s §47 ČZVZ
§47	Kterak se opatří náklad ten při pozemcích bez pána	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ
§48	Komu náleží půda unavovacími stavbami nabytá	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §48 MZVZ
§49	Právo donucovací a právo k vyvlastnění při stavbách ochranných a upravovacích	Totožný s §50 ČZVZ	Totožný s §50 ČZVZ
§50	Závazky a povinnosti majitelů pozemků pobřežních při stavbách vodních	Totožný s §51 ČZVZ	Totožný s §51 ČZVZ
§51	Povinné pomáhání okolních obcí, nastane- li nebezpečí protržením břehů	Totožný s §52 ČZVZ	Totožný s §52 ČZVZ
§52	Povinnosti držitelů spoluzemčících pozemků k přispívání na státní a zemské stavby vodní	Totožný s §53 ČZVZ	Totožný s §53 ČZVZ
	<i>O společenstvech vodních</i>		

¹⁴⁰³ §19 ŘVZ

§53 ¹⁴⁰⁴	O zřizování společenstev vodních, o nuceném přistupování k nim, které většiny při nich třeba, kterak určuje se většina	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §53 MZVZ
§54 ¹⁴⁰⁵	O zřizování společenstev vodních, o nuceném přistupování k nim, které většiny při nich třeba, kterak určuje se většina	Totožný s §55 ČZVZ	Totožný s §55 ČZVZ
§55	O zřizování společenstev vodních, o nuceném přistupování k nim, které většiny při nich třeba, kterak určuje se většina	Totožný s §56 ČZVZ	Totožný s §56 ČZVZ
§56	O zřizování společenstev vodních, o nuceném přistupování k nim, které většiny při nich třeba, kterak určuje se většina	Totožný s §57 ČZVZ	Totožný s §57 ČZVZ
§57 ¹⁴⁰⁶	Organizace společenstev vodních, stanovy, kniha vodná, zřízení výboru, ustanovení starosty, o zkoušení voleb a o reklamacích, o stanovách	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §57 MZVZ
§58	Organizace společenstev vodních, stanovy, kniha vodná, zřízení výboru, ustanovení starosty, o zkoušení voleb a o reklamacích, o stanovách	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §58 MZVZ
§59	Organizace společenstev vodních, stanovy, kniha vodná, zřízení výboru, ustanovení starosty, o	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §60 MZVZ

¹⁴⁰⁴ §20 ŘVZ

¹⁴⁰⁵ §21 ŘVZ

¹⁴⁰⁶ §22 ŘVZ

	zkoušení voleb a o reklamacích, o stanovách		
§60	Organizace společenstev vodních, stanovy, kniha vodná, zřízení výboru, ustanovení starosty, o zkoušení voleb a o reklamacích, o stanovách	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>
§61	Organizace společenstev vodních, stanovy, kniha vodná, zřízení výboru, ustanovení starosty, o zkoušení voleb a o reklamacích, o stanovách	Totožný s §62 ČZVZ	Totožný s §62 ČZVZ
§62 ¹⁴⁰⁷	Závazky ve svazku společenském se zakládající jsou břemena reálná, s držbou nemovitosti spojená	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>
§63	Vlastníci pozemků mezujících mohou i později k společenstvu přistupovati	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>
§64	Vystoupení ze společenstva, kdy a kterak	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	Totožný s §64 MZVZ
§65	O zrušení společenstva	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	Totožný s §66 ČZVZ
§66	Náklad na podniknutí v příčině vysušování a zavlažování, kterak se rozvrhuje, náklad na stavby ochranné a opravovací	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	Totožný s §66 MZVZ
§67	Náklad na podniknutí v příčině vysušování a zavlažování, kterak se rozvrhuje, náklad na stavby ochranné a opravovací	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	Totožný s §67 MZVZ
§68	Kterak přispívají obce neb osady	<i>ODLIŠNÉ ZNĚNÍ</i>	Totožný s §68 MZVZ

¹⁴⁰⁷ §23 ŘVZ

§69	Kterak se vymáhají příspěvky zadržlé	Totožný s §70 ČZVZ	Totožný s §70 ČZVZ
	<i>O přestupcích a trestech</i>		
§70	Trestné skutky a tresty. Poškození vodních staveb pokládá se za polní puch. Kterak se trestají přestupky zákonů vodních.	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §70 MZVZ
§71	Trestné skutky a tresty. Poškození vodních staveb pokládá se za polní puch. Kterak se trestají přestupky zákonů vodních.	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §71 MZVZ
§72	Uvedení v předešlý stav, náhrada, pokuty jdou k fondu zemědělskému, kdy nastane promlčení	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §72 ČZVZ
§73	Uvedení v předešlý stav, náhrada, pokuty jdou k fondu zemědělskému, kdy nastane promlčení	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §73 ČZVZ
§74	Uvedení v předešlý stav, náhrada, pokuty jdou k fondu zemědělskému, kdy nastane promlčení	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §74 MZVZ
	<i>O úřadech a řízení</i>		
§75	O příslušnosti politických úřadů	Totožný s §75 ČZVZ	Totožný s §75 ČZVZ
§76	Příslušnost politických úřadů okresních a zemských	Totožný s §76 ČZVZ	Totožný s §76 ČZVZ
§77	O přípravných pracích na cizích pozemcích	Totožný s §77 ČZVZ	Totožný s §77 ČZVZ
§78	Obsah a doklady žádosti za propůjčení práva vodního, práva k užívání vody, aneb ku zřízení díla vodního	Totožný s §78 ČZVZ	Totožný s §78 ČZVZ
§79	Řízení předběžné, zkoušení žádostí	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Téměř totožný s §79 MZVZ
§80	Řízení předběžné, zkoušení žádostí	Totožný s §80 ČZVZ	Totožný s §80 ČZVZ
§81	Řízení provolací a řízení stručné	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §81 ČZVZ

§82	Řízení provolací a řízení stručné	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Téměř totožný s §82 MZVZ
§83	Řízení provolací a řízení stručné	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §83 ČZVZ
§84	Jednání komisionální	Totožný s §84 ČZVZ	Totožný s §84 ČZVZ
§85	Řízení, jde-li spolu o závody průmyslové	Totožný s §85 ČZVZ	Totožný s §85 ČZVZ
§86	O nálezu	Totožný s §86 ČZVZ	Totožný s §86 ČZVZ
§87	O nálezu, jímž vyměří se náhrada; řízení expropriační	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §87 MZVZ
§88	Odkázání k pořadu práva soukromého	Totožný s §88 ČZVZ	Totožný s §88 ČZVZ
§89	Odkázání k pořadu práva soukromého	Totožný s §90 ČZVZ	Totožný s §90 ČZVZ
§90	Zřizování společenstev vodních	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §90 MZVZ
§91	Zřizování společenstev vodních	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §92 ČZVZ
§92	Zřizování společenstev vodních	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §92 MZVZ
§93	Zřizování společenstev vodních	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §93 MZVZ
§94	Upravení účastenství v užívání vody	Totožný s §95 ČZVZ	Totožný s §95 ČZVZ
§95	O právu odvolacím	Totožný s §96 ČZVZ	Totožný s §96 ČZVZ
§96	O právu odvolacím	Totožný s §97 ČZVZ	Totožný s §97 ČZVZ
§97	O dohledu vrchních úřadů politických a o dohledu přímém místních úřadů policejních	Totožný s §98 ČZVZ	Totožný s §98 ČZVZ
§98	O dohledu vrchních úřadů politických a o dohledu přímém místních úřadů policejních	Totožný s §99 ČZVZ	Totožný s §99 ČZVZ
§99	O nákladech řízení	Totožný s §100 ČZVZ	Totožný s §100 ČZVZ
§100	Knihy vodní	ODLIŠNÉ ZNĚNÍ	Totožný s §100 MZVZ
§101	Knihy vodní		
§102	Ochrana soukromých práv k vodě dříve nabytých	Uvozovací čl.II	Uvozovací čl.II
§103	Platnost zákona	Uvozovací čl.I	Uvozovací čl.I
§104	Ve skutek uvedení zákona		

Příloha č.2 Příklady vzorů podání ve vodoprávních záležitostech

1) Žádost o udělení povolení ke zřízení a provozování veřejného převozu a k vybírání převozních poplatků

„Kolek 5 Kč.

Zemskému úřadu

v Praze.

Správa L. velkostatku v B.

Žádá za udělení povolení ke zřízení a provozování veřejného převozu přes řeku Labe a k vybírání převozních poplatků.

JEDNOU

s projektem (6 přílohami)

Správa L. velkostatku v B. žádá za udělení vodoprávního povolení ke zřízení a provozování veřejného prámového a lod'kového převozu přes řeku Labe mezi obcemi B. a H. Přístaviště převozu budou na veřejném statku č.kat. ... v katastrálním území B. na levém břehu a na pozemku č.kat. ... v katastrálním území H. na břehu pravém. Převoz je v tahu obecní cesty, má význam důležité místní komunikace a má být zřízen na horní lano.

Správa velkostatku předkládá projekt tohoto převozu za účelem vodoprávního projednání a schválení ve trojím vyhotovení.

Současně žádá se o udělení povolení k vybírání převozních poplatků a o schválení těchto sazeb, odstupňovaných podle různých vodních stavů.

	Do značky P.V. (prostřední voda)	Do značky V.V. (velká voda)
Za osobu pěší	0,20 Kč	0,30 Kč
Za osobní automobil	4,00 Kč	6.00 Kč
	Atd.	Atd.

Správa velkostatku žádá, aby zemský úřad posoudil přiměřenost těchto sazeb vzhledem k místním poměrům schválil je v navržené výši.

Přílohy: A. situační plán

B. příčný řez řekou v místech převozu

C. jednoduchý plánek převozních plavidel a výpočet jejich únosnosti
D. plánek zařízení horního lana a statický výpočet horního lana pro maximální zatížení plavidel a při nejvyšším vodním stavu, kdy lze ještě převážeti, při posouzení současného působení větru.

V B. dne 6. února 1937.

Za správu velkostatku v B. ¹⁴⁰⁸

2) Žádost o prodloužení povolení k provozování veřejného loďkového převozu a k vybírání převozních poplatků.

„Kolek 5 Kč.

Zemskému úřadu

v Praze.

Václav K., převozník v S.

žádá za prodloužení povolení k provozování
převozu na Sázavě v S. a k vybírání převozních
poplatků.
JEDNOU.

Výměrem bývalé zemské správy politické v Praze ze dne..., čís. ..., bylo mi uděleno, a výměrem zemského úřadu v Praze ze dne ..., čís. ..., naposledy na pětileté období prodlouženo vodoprávní povolení k provozování veřejného loďkového převozu přes řeku Sázavu v obci S., jakož i povolení k vybírání převozních poplatků podle schválených tarifů, a to do konce roku 1938.

Žádám, aby mi obě tato povolení byla prodloužena na dobu dalších pěti roků za podmínek a omezení citovaných výměrů.

Pramice převozní je v řádném stavu, odpovídajícím požadavkům veřejné bezpečnosti, a byla naposledy úředně cejchována dne ..., o čemž mi bylo vydání osvědčení zemského úřadu jako poříční správy ze dne ..., č....

V S. dne 30. října 1937

¹⁴⁰⁸ ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírkový vzorec; sv. 11., s.294-295

3) Žádost za přenesení převozního povolení.

„Kolek 5 Kč.

Zemskému úřadu

v Praze

Marie P., vdova po převozníku D.

žádá za přenesení převozního povolení a
novou úpravu převozních poplatků.

JEDNOU.

Můj manžel J.P., převozník v D., jemuž zemský úřad udělil výměrem ze dne, čís,
povolení k provozování veřejného prámového a lodkového převozu v Orlici v D., zemřel dne

Žádám, aby zemský úřad přenesl toto povolení na moji osobu za těchže podmínek a
omezení, jimiž bylo vázáno právo mého manžela, a udělil mi zároveň povolení k vybírání
převozních poplatků podle těchto nově upravených sazeb:

Za osobu pěší 0,20 Kč

Za osobu s trakařem 0,50 Kč atd.

Zároveň oznamuji, že převážení bude vykonávati K.V., který je znalý živnosti plavecké a v ohledu
bezpečnostním je úplně spolehlivý.

V D. dne 15.března 1937.

Marie P. ¹⁴¹⁰

4) Obrana proti stížnosti do nedovoleného užívání soukromé vody.

„Bez kolku k úřednímu vyzvání

Okresnímu úřadu

v Semilech

Karel a Marie H. v P.

podávají vyjádření ke stížnosti Oldřicha H. do
nedovoleného užívání soukromé vody.

¹⁴⁰⁹ ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírkový vzorec; sv. 11., s.295-296

¹⁴¹⁰ ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírkový vzorec; sv. 11., s.296

JEDNOU
s 2 přílohami.

Voda pramenící na našem pozemku č.kat. 100 je podle § 4 lit. a) a d) vodního zákona naší soukromou vodou, s níž máme vlastnickou disposici podle §§ 10 a 12 vod. zákona. Proti našemu oprávnění stojí ovšem právní nárok stěžovatelův, založený týmiž zákonnými předpisy na to, aby se voda taková k jeho škodě neznečišťovala, nezbahňovala, nevzdouvala, a aby pokud ji newpotřebujeme podle § 12 téhož zákona odvedena – dříve, než přijde na cizí pozemek – opět do původního koryta.

Stěžovatel, který neprokazuje nějaké zvláštní subjektivní právo k této vodě, nemá tedy nárok na to, abychom byli povinni zdržeti se vykonávaného užívání naší soukromé vody a ani nárok na přítok této vody v téže jakosti a množství, v jakém vyprýští z podzemí na našem pozemku. Za takového stavu jsme oprávněni vodu si podle naší libosti odvésti bez svolení vodoprávního úřadu a ji dokonce spotřebovati, ježto by tomu v daném případě ani veřejné zájmy nemohly překážeti. Neporušili jsme proto vůbec tvrzené právo stěžovatelovo.

Mrvení zemědělského pozemku nemůže býti považováno za takové znečišťování vody, jaké má na mysli 3.odst. § 10 vod. zákona, nýbrž je obvyklým způsobem řádného polního a lučního hospodářství, jehož účinkům jsou přirozeně vydány všechny toky po polních, pozemcích tekoucí, nehledě ani k tomu, že voda z pramene teče volně po cestách a jsouc tak vystavena snadnému znečištění, nemůže již ani z tohoto důvodu býti pokládána za vodu pitnou.

Vzhledem k tomu musíme prohlásiti, že oznámení Oldřicha H. je bezdůvodné a nemá opory ve vodním zákoně.

Navrhujeme

proto, aby jeho stížnost byla zamítnuta a odmítáme požadavek nahraditi mu útraty jeho právního zástupce, a naopak žádáme, aby Oldřich H. byl pro bezdůvodně vznesenou stížnost proti nám podle § 128 vládního nařízení z 13.ledna 1928, č. 8 Sb. z. a n., uznán povinným zaplatiti nám útraty našeho právního zastoupení podle připojeného výkazu.

*Přílohy: A. Seznam útrat právního zástupce,
 B. plná moc.*

V P. dne 16.listopadu 1936

Karel a Marie H. ¹⁴¹¹

¹⁴¹¹ ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírký vzorců; sv. 11., s.297-298

5) Stížnost proti nedovolenému porušení odtoku soukromé vody

„Bez kolku.

Okresnímu úřadu

v Jičíně.

Adam Z., rolník v T.

podává stížnost do nedovoleného
zahrazení odtoku soukromé vody.

JEDNOU

s 3 přílohami.

S povodí velkého asi 5 ha přitékají srážkové vody do příkopu obecní cesty č.kat. ... v katastr. území T. Ze silničního příkopu vedena byla až dosud voda ta dále umělou strouhou přes pozemek Josefa F. do jeho soukromého rybníčku č.kat. 57, a to strouhou, jež byla vybudována již v nepamětných dobách před platností dnešního vodního zákona z roku 1870. Za účelem zjištění pravdivosti tohoto tvrzení navrhuji výslech starých pamětníků Josefa K., atd. Dále přikládám snímek ze staré katastrální mapy, v níž byl již tehdy zakreslen rybníček č.kat. 57. Podle tohoto snímku je vzhledem k místním spádovým poměrům jedině možný přítok do rybníčku zmíněnou umělou vodotečí.

Josef F. však proti tomuto dosavadnímu právnímu stavu bez svolení vodoprávního úřadu a bez ohledu na zájmy sousedů zasypal na svém pozemku zmíněnou vodoteč a nechává vodu odtékati dále po obecní cestě, jež však není upravena tak, aby voda měla náležitý odtok. V důsledku toho voda přitéká k mému stavení čp... při obecní cestě, rozlévá se tam volně po mých pozemcích a způsobuje škodlivé zamáčení budov.

Josef. F. nebyl proto oprávněn svémocně porušiti starý právoplatný stav odtokových poměrů, neboť starým stavem bylo založeno netoliko právo sváděti vodu do rybníčka č.kat. 57, nýbrž byl tak upraven i vztah jak obce jako správkyne veřejné obecní cesty, tak i ostatních zájemníků k oné vodě, kteří by snad mohli býti jiným vedením soukromé vody dotčeni ve svých právech založených v předpisech §§ 10, 12, 17 a 42 vodního zákona, resp. v mém právním nároku na to, aby mně voda podmáčením neškodila.

Vzhledem k vyličení stavu věci

navrhuji,

aby okresní úřad vyšetřil odůvodněnost mé stížnosti, dále aby uložil Josefu F. bezodkladné obnovení vodoteče, jak byla dosud, a aby ho uznal podle § 128 vládního nařízení z 13.ledna 1928, č.8 Sb. z. a n. povinným nahraditi mi útraty právního zastoupení.

*Přílohy: A. situační plánec,
B. seznam útrat právního zástupce,
C. plná moc.*

V T. dne 8.července 1937.

Adam Z. ¹⁴¹²

6) Stížnost majitele dolního pozemku do svémocného porušení přirozeného odtoku dešťové vody

„Bez kolku. Okresnímu úřadu v Jindřichově Hradci.

Josef N., rolník v S.

*činí trestní oznámení na V.B. a podává
stížnost proti svémocné změně přirozeného
odtoku vody.*

JEDNOU

s 3 přílohami

Václav B. majitel pozemku č. kat. ... v katastrálním území si zřídil na tomto svém pozemku řadu odvodňovacích příkopů, jimiž zachycuje srážkovou vodu a svádí ji k polní cestě č.kat. ... do místa, kde jeho pozemek hraničí s mým pozemkem č. kat. ... Poněvadž voda nemá na polní cestě dosti spádu, aby mohla nerušeně dále odtékati, vzniká v tomto místě hlavně za větších dešťů louže, která postihuje i můj pozemek tak, že je silně podmáčen a kultura na něm poškozována.

Takové vedení vody bez svolení vodoprávního úřadu odporuje předpisům § 11 vodního zákona a porušuje můj právní nárok na zachování přirozeného odtoku dešťových vod. Žádám proto, aby okresní úřad zavedl proti Václavu B. trestní řízení, aby mu přikázal uvést co nejdříve odtokové poměry do původního neškodného stavu a aby byl uznán povinným zaplatiti úřadu náklady šetření, vzejdou-li nějaké, a mně útraty právního zastoupení.

Konečně si vyhražuji domáhati se cestou správní i náhrady škody, nebude-li závadné vedení vody a další poškozování mých pozemků v nejbližší době odstraněno.

K informaci okresního úřadu předkládám jednoduchý situační plánec.

*Přílohy: A. situační plánec,
B. seznam útrat právního zastoupení*

¹⁴¹² ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírkový vzorec; sv. 11., s.298-299

C. plná moc

V S. dne 5.května 1937.

Josef N. ¹⁴¹³

¹⁴¹³ ŠTAFL, Adolf, ed. a JOACHIM, Václav, ed. *Sbírka vzorců podání ve věcech práva správního*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1937. 1000 s. Sbírký vzorců; sv. 11., s.300

Příloha č.3 Osnova jednotného vodního zákona dle stavu ke dni 6.8.1940

Ediční poznámka: Obsahem této přílohy je text osnovy Jednotného vodního zákona. V zásadních rysech vychází z textu Referentského návrhu zákona o vodě z roku 1937. Níže poskytnutá edice vychází z materiálů nacházejících se ve fondu Generálního ředitelství pro stavbu vodních cest, kterému byl návrh zaslán Ministerstvem veřejných prací. Oproti stavu z roku 1937 se text odlišuje především menším počtem paragrafů. Důvodem k zařazení této přílohy je především skutečnost, že text je důkazem toho, že kodifikační práce na poli vodního práva v zásadě pokračovaly i ve změněných podmínkách vyplývajících z faktické neexistence Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava. (*Národní archiv ČR, fond Generální ředitelství pro stavbu vodních cest, (1886) 1903 – 1949, číslo fondu 783, kartony 33-34*)

Hlava I.

Všeobecná část

Právní povaha vod

§ 1.

Rozdělení vod.

Vody jsou buď veřejné nebo neveřejné. Právní povaha koryta (§6) nemá vlivu na právní povahu vody v něm. O tom, zda jest určitá voda veřejná nebo neveřejná, rozhoduje, vzejde-li pochybnost, úřad (§ 117, odst.2); o vlastnictví k vodě a jejímu korytu rozhoduje soud.

§ 2.

Neveřejné vody.

(1) Vodami neveřejnými jsou:

1. Vody podzemní, vyjma podzemní části ponorných toků (§ 5).
2. Vývěry podzemních vod, zejména prameny,
3. Vody srážkové spadlé na zem,
4. Vody v jímacích zařízeních, jako jsou studně, vrty, štoly, pramenní jímky apod.,

5. Vody v takových nádržích, které nejsou na veřejných tocích, a vody v rybnících,

6. Odtoky vod, uvedených v č.1 až 5, pokud se nespojí mimo pozemek, na němž vznikly, s jinou vodou neveřejnou nebo s vodou veřejnou,

7. Voda odváděná přímo z vod uvedených v č.1 až 6 k jinému účelu nežli ke spotřebě, pokud se nespojí s vodou veřejnou,

8. Voda odebíraná neb odváděná ke spotřebě ať z vody veřejné nebo neveřejné.

(2) Pokud tomu neodporují práva osob třetích, náležejí vody neveřejné, uvedené v odstavci 1 až 6 vlastníkům pozemků, v nichž nebo na nichž jsou, a vody neveřejné, uvedené v odst.1, č.7 a 8 tomu, kdo byl oprávněn je odvésti neb odebrati.

(3) Není-li nic jiného prokázáno, náleží neveřejná voda, tekoucí mezi dvěma pozemky, vlastníkům těchto pozemků, a to

podle délky břehu, při čemž každý vlastník jest oprávněn nakládati polovinou této vody.

- (4) Při nakládání neveřejnou vedou jest její vlastník omezen předpisy tohoto zákona a právy osob třetích.

§ 3.

Veřejné vody.

- (1) Všechny ostatní vody, pokud nejsou výslovně uvedeny jako neveřejné v § 2. odst.1, jsou vodami veřejnými.
- (2) Veřejné vody jsou veřejným statkem; jejich užívání se spravuje předpisy tohoto zákona.

§ 4.

Vody cementní, solné a důlní.

Pro užívání vod solných, podrobených monopolu solnímu, vod cementních, patřících k hornímu regálu, a vod důlních platí ustanovení tohoto zákona, pokud tato neodporují ustanovením horních zákonů.

O tocích.

§ 5.

Co se rozumí tokem.

- (1) Tokem se rozumí voda, která se pohybuje vlastním spádem v korytě přirozeném (přirozený tok) neb umělém (umělý tok) spolu s tímto korytem. Tok nepřestává býti přirozeným, i když byl upraven nebo přeložen.
- (2) Ustanovení o tocích platí též pro podzemní části ponorných toků a dále pro jezera, rybníky, nebo jiné nádrže, jimiž veřejný tok prochází.

§ 6.

Koryto a zaplavované území toku; stanovení jejich hranic.

- (1) Koryto toku tvoří jeho dno a břehy.
- (2) Břehy jsou omezeny jednak dolní břehovou hranou, tj. rozhraním mezi dnem a břehem, a jednak horní břehovou hranou, tj. hranou, přes kterou voda začíná se přelévati z koryta do zaplavovaného území, po případě do předhrází. U koryt, jimiž protéká i největší voda soustředěně bez vybřezování, jest horní hranicí břehu dána hladinou nejvyšší známé velké vody. Nejsou-li splněny předpoklady právě zmíněné, jest hladinou nejvyšší známé vody dána hranice zaplavovaného území.
- (3) Hranici mezi korytem a přiléhajícími pozemky (horní břehovou hranou) a hranici zaplavovaného území ustanoví, a třeba-li trvale a viditelně označí úřad na žádost a na útraty zájemníků, nebo, vyžadují-li toho veřejné zájmy, z moci úřední. Pro udržování tohoto označení platí předpisy § 52, odst.1.

§ 7.

Ostrov a nános.

- (1) Ostrov, poloostrov, který vznikne vlivem přírodním v korytě toku, nebo nános, jež naplaví voda ke břehu koryta, náleží tomu, čí jest koryto.
- (2) Ustanovení o ostrovu a nánosu platí i tehdy, zaklesne-li vodní hladina trvale způsobem přirozeným nebo umělým.

§ 8.

Odstranění neb úprava ostrovu nebo nánosu.

Pokud je to nutno pro účely plavební nebo v jiném veřejném zájmu, může úřad do pěti let od vzniku ostrovů nebo nánosu povolit, aby byl ostrov nebo nános buď úplně nebo částečně odstraněn nebo jinak upraven. Vlastníku ostrovů

nebo nánosů náleží toliko náhrada za porost vypěstěný na nově získané půdě a za stavby, provedené tam s úředním povolením. O této náhradě a o opatřeních nutných z veřejných ohledů rozhodne úřad.

§ 9.

Změna koryta přirozeného toku. Právní úprava.

(1) Opustí-li přirozený tok vlivem přírodním koryto a vytvoří-li si koryto nové, nebo vytvoří-li si nové rameno anebo rozšíří-li se koryto odplavením pobřežního pozemku, mohou

1. Vlastníci plochy novým korytem zaujaté,
 2. Vlastníci plochy dosavadního koryta,
 3. Ti, kdo mají vodní právo na toku,
 4. Ti, kdo jsou povinni tok udržovati neb o něj pečovati (§ 55),
 5. Obec, jež má zájem na zachování dosavadního obecného užívání (§§ 13 a 14), pospolu neb každý zvlášť žádati v neprodávitelné lhůtě jednoho roku po nastalé změně za úřední povolení znovuzřídit dřívější stav vlastním nákladem.
- (2) Dokud se nezřídí dřívější stav nebo dokud neuplyne zmíněná jednorozční lhůta, nesmějí býti udělována vodní práva na částech toku, které jsou dotčeny nastalou změnou. Vyžadují-li toho veřejné zájmy, může úřad i bez podnětu zájemníků zaříditi z moci úřední, čeho třeba.
- (3) Pokud se nezřídí dřívější stav, stane se plocha novým korytem trvale zaujatá součástí toku, o níž pečovati má ten, kdo byl k tomu povolán u dřívějšího koryta.

- (4) Jinak vlastnictví k ploše novým korytem trvale zaujaté i k ploše opuštěného koryta zůstane nezměněno.
- (5) Je-li opuštěné koryto veřejným statkem a neuplatní-li stát na ně nároku nejdéle do 3 let od nastalé změny, případně opuštěné koryto vlastníkům pobřežních nemovitostí až ke střední čáře opuštěného koryta.

§ 10.

Půda získaná úpravou toku.

- (1) Plocha přirozeného koryta veřejné vody, zbavená voda úpravními pracemi, případně, je-li koryto veřejným statkem, stavebníku. Úřad vydá zájemníkům výměr o tom, které plochy a v kterou dobu získal stavebník úpravními pracemi.
- (2) Stavebník jest povinen, pokud plochy nově získané nepotřebuje k úpravě a jejímu udržování a pokud na ni neuplatní stát nároku nejdéle do jednoho roku od vydání výměru o vodoprávní kolaudaci postoupiti ji na požádání vlastníkům sousedních nemovitostí až ke střední čáře opuštěného koryta, za cenu přiměřenou její hodnotě. Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.
- (3) Byla-li úpravními pracemi zhodnocena plocha soukromého koryta veřejné vody, jest vlastník tohoto koryta povinen k příspěvkům podle § 60.

§ 11.

Předpisy pro ostrovy.

Co ustanovuje tento zákon o březích koryta toku a pobřežních pozemcích, platí též pro ostrovy.

Hlava II.

Užívání vod.

Obecné užívání vod.

§ 12.

Plavba lodí, vorů a plavení dříví.

Uživatelé veřejných vod k plavbě lodí a vorů nebo i neveřejných vod k plavení dříví smí bez povolení podle tohoto zákona každý, šetří-li zákonů, nařízení a jiných předpisů o tom.

§ 13.

Obecné užívání vody.

- (1) Ve vodách veřejných je dovoleno každému bez úředního povolení, bezplatně a způsobem obyčejným brát vodu a led, užívat vodu ku praní, mytí, koupání, brodění, napájení, k pouštění vodní drůbeže na vodu a ve veřejných přirozených tocích mimo to i k chůzi nebo jízdě po ledě, pokud se děje toto obecné užívání bez zvláštních zařízení mechanických nebo stavebních, bez újmy pro veřejné zájmy (§ 22) nebo pro cizí práva a bez nedovoleného vstupu na cizí pozemky na místech nevyločených zvláštními policejními předpisy a pokud se tím nevylučuje stejné obecné užívání vody osobami jinými, ani neztěžuje udržovací povinnost jiných.
- (2) Za stejných podmínek jest dovoleno též obecné užívání neveřejných toků koupáním, praním, mytím, napájením a čerpáním do ručních nádob.
- (3) Úřad může zakázat obecné užívání vod, uvedené v odstavcích 1 a 2, buď v celém nebo omezeném rozsahu v určitých vodách, vyžadují-li toho veřejné zájmy. Zakaz ten budiž vyhlášen obvyklým způsobem v pobřežních obcích, pro něž má platiti.

§ 14.

Obecné užívání koryta a těžba ledu.

- (1) Těžiti ve vodách veřejných rákosí nebo jiné rostliny, dále vybírat zemi, bahno, písek, štěrk, kamení a ve větším rozsahu, než jest uvedeno v § 13, odst. 1, i led lze pouze v mezích udržovací povinnosti nebo na základě nabytého práva nebo zvláštního dovolení. Toto dovolení uděluje úřad zpravidla bez místního řízení, jen určité osobě, pro určité místo a do odvolání za podmínek nutných, aby se nepoškodily veřejné zájmy (§ 22) a cizí práva a neztížila udržovací povinnost osob třetích. Místního řízení jest třeba, jde-li o dovolení k těžbě v přirozeném toku do vzdálenosti 200m od jakékoliv umělé stavby nebo v toku umělém, který jest součástí vodního díla. V těchto případech má vlastník zdymadla nebo vodního díla přednostní nárok na toto dovolení.
- (2) Uzná-li to úřad se zřetelem k důležitosti věci za potřebné nebo má-li býti těžba prováděna po živnostensku, provede úřad o podané žádosti stručné vodoprávní řízení (§ 125).
- (3) Jde-li o těžbu rákosí nebo jiných rostlin, vybírání země, bahna, písku, štěrku nebo kamení z koryta veřejné vody, které jest v soukromém vlastnictví, může úřad udělit dovolení podle odstavců 1 a 2 jedině tehdy, souhlasí-li s tím vlastník koryta.
- (4) V dovolení může úřad předeepsati žadateli podle množství vytěžených hmot příspěvek na udržování toku, jezera nebo jiné nádrže o nějž jde. Tyto příspěvky jsou povahy veřejnoprávní.

Zvláštní užívání vod.

§ 15.

Vodoprávní povolení k užívání veřejných vod.

- (1) Na veřejných vodách je třeba povolení úřadu (povolení vodoprávního):
 1. ke každému jinému než obecnému (§§ 12 až 14), byť i jen dočasně jejich užívání,
 2. ke zřízení, změně neb odstranění vodních děl (staveb, zařízení), může-li tím vzniknouti přímo nebo nepřímo vliv na spád, výšku, jakost, množství nebo tok vody, na koryto, zejména jeho břehy, na veřejné zájmy (§ 22), cizí vodní právo neb udržovací povinnost jiných (§ 48).
- (2) Cizím vodním právům jsou na roveň postaveny též nároky na ochranu ohrožených proti škodlivému znečištění, proti zaplavení, zabahnění, podmáčení nebo škodlivému vysoušení jejich nemovitostí, jakož i nároky, vyplývající z ustanovení § 43 tohoto zákona. Kdykoliv se v tomto zákoně mluví o cizích vodních právech, rozumí se tím vždy též nároky právě uvedené.

§ 16.

Vodoprávní povolení k užívání neveřejných povrchových vod.

Na neveřejných povrchových vodách jest třeba vodoprávního povolení:

1. s výjimkou, uvedenou v § 13, odst. 2., k jejich užívání, jakož i ke zřízení, změně neb odstranění vodních děl (staveb, zařízení), k tomu sloužících, může-li tím vzniknouti vliv na spád, výšku, jakost nebo množství vod veřejných, na cizí vodní právo nebo na povinnost jiných

osob udržovati vody veřejné v dobrém stavu;

2. i když tu není podmínek předchozího odstavce:
 - a. k odběru vody pro zásobování obcí nebo jejich částí vodou (§ 22, odst. 1, č.2),
 - b. ku přímému neb nepřímému odvádění nebo vypouštění znečišťujících neb takových látek do neveřejných vod, ať povrchových nebo podzemních, jimiž může nastati změna dosavadních užitečných vlastností vody, škodlivá pro veřejné zájmy (§ 22) nebo cizí vodní práva.

§ 17.

Vodoprávní povolení k převozům.

- (1) Ke zřízení nebo podstatné změně převozu jest třeba vodoprávního povolení:
 1. Na vodách splavných, tj. takových, na nichž se provozuje plavba lodí nebo vorů, a na vodách pohraničních, tj. takových, jimiž probíhá státní hranice, v každém případě.
 2. Na jiných vodách, má-li býti převoz provozován za úplatu nebo může-li zřízením nebo změnou převozu vzniknouti přímo nebo nepřímo vliv na koryto, zejména jeho břehy, na veřejné zájmy (§ 22), cizí vodná právo neb udržovací povinnost jiných (§ 48).
- (2) Povolení podle odstavce 1 budiž omezeno na osobu žadatelovu a uděleno buď dočasně neb do odvolání. Ucházejí-li se o povolení

dva nebo několik žadatelů, budiž přihlíženo k místní potřebě a k tomu, který převoz lépe vyhovuje. Osoby právnické, jimž bude uděleno povolení podle odstavce 1, mohou převozní oprávnění vykonávat pachtýřem.

- (3) S provozováním převozu nesmí být započato dříve, dokud úřad neschválí osobu převozníka, převozní zařízení (převozní loď, lano, řetěz aj.) a nevydá provozní řád. Téhož schválení jest třeba i při každé změně, která nastane v osobě převozníka a v převozním zařízení. I když nedojde ke změně, přezkouší úřad vždy po třech letech znovu, vyhovuje-li převoz nadále plně po této osobní a věcné stránce.
- (4) Trvá-li již po právu převoz v místech, kde má být zřízen nový převoz v místech, kde má být zřízen nový převoz, může úřad nový převoz povolit pouze tehdy, jestliže dosavadní převoz nepostačuje.
- (5) Zrušení převozu budiž oznámeno úřadu šest měsíců předem.

§ 18.

Jímání a užívání podzemní vody.

- (1) Vlastník nemovitosti jest oprávněn jímání a užívání podzemní vody v množství nejvýše 150 hl denně, nejsou-li ohroženy veřejné zájmy (§ 22) a není-li voda jímána artézskou studní. Jinak jest vlastník nemovitosti povinen opatřit si vodoprávní povolení k jímání a užívání podzemní vody.
- (2) Dojde-li jímáním a užíváním vody podle odstavce 1, věty 1 k znemožnění neb ohrožení dosavadního užívání zemních vod, nebo jde-li o škodlivé účinky po právu trvajících jímání a užívání zemních vod a

nedohodnou-li se zúčastněné strany, upraví úřad na žádost kterékoliv zúčastněné strany jímání a užívání takových vod tak, aby při hospodárném užívání vody byla pokud možno uspokojena potřeba všech zúčastněných stran.

- (3) Obce jsou povinny vésti v patrnosti všechny studně v obci a stav vody v nich; mohou požadovati náhradu nutných nákladů s tím spojených od vlastníků studní. Nedojde-li o tom k dohodě, rozhodne úřad.

§ 19.

Udělení vodoprávního povolení a podmínky.

- (1) Vyhoví-li úřad žádosti za vodoprávní povolení (§§ 15 až 18) k užívání vody, ke zřízení nebo změně vodních děl, určí v povolení místo, způsob, účel, dobu a rozsah povolovaného užívání vody tak, aby ani veřejné zájmy (§ 22), ani cizí vodní práva nebyly porušeny neb ohroženy, a uloží k tomu cíli žadateli jako podmínku, jaká ochranná opatření a zařízení má provést a v dobrém stavu udržovati a provozovati tak, aby se zamezily nebo na přípustnou míru omezily škodlivé účinky žádaného užívání vody neb navržených vodních děl.
- (2) Rovněž může úřad uložit žadateli jako podmínku, aby v dosahu škodlivého účinku vodního díla udržoval tok v dobrém stavu nebo aby přiměřeně k těmto škodlivým účinkům přispíval k nákladům udržovacím a k nákladům zvláštního úředního dozoru ve výši, kterou stanoví úřad. Tyto příspěvky jsou povahy veřejnoprávní.

- (3) Vodoprávní úřad může uložit žadateli za vodoprávní povolení, pokud nepůjde o veřejnoprávní územní svazek, aby složil přiměřenou jistotu, je-li toho třeba, aby bylo zajištěno plnění podmínek vodoprávního povolení a aby bylo postaráno o řádné udržování (§ 51), a případné pozdější odstranění vodního díla (§ 41), po případě vyžaduje-li toho pouze některý z těchto účelů. Složená jistota budiž vodoprávním úřadem uvolněna, odpadl-li důvod, pro který byla uložena.
- (4) Byl-li při povolování nových vodních oprávnění vznesen nárok na odběr vody pro hnojivé a letní závlahy, může úřad návrhu vyhověti, pokud by tím veřejné zájmy uvedené v § 22. odst. 1, č. 1, 2, 3, 5 a 7 a nabytá vodní práva nebyla dotčena. Vznesený nárok musí být doložen řádným projektem, kterým by bylo prokázáno jakého množství vody k závlaze je zapotřebí a v jakém časovém období bude se odběr dít se zřetelem k provozu nově povolovaného vodního díla. V této věci musí být slyšeny úřady, jimž náleží hájení veřejných zájmů uvedených v tomto odstavci.
- (5) Povolený odběr vody nesmí být neúměrný režimu toku, zejména jeho vodnosti.
- (6) Jde-li o odběr vody, která se do toku již nevrací (z části nebo úplně), čímž se vodnost toku zmenšuje na úkor veřejných zájmů nebo nabytých vodních práv, může úřad uložit žadateli podmínku, aby přiměřeně přispěl na zařízení, stavby nebo opatření, kterými by se vodnost toku zachovala.

§ 20.

Určení rozsahu nového vodního práva.

- (1) Úřad udělující vodoprávní povolení vymezí rozsah vodního práva. Půjde-li o užívání vody, stane se tak určením časově pojatého množství vody a případně i stavu hladiny; při využití vodní energie určením průtokového množství vody při určitém spádu. Při tom řídí se úřad potřebou podniku při účelné úpravě a hospodárném užívání vody a vodních zařízení, přihlížeje k měnlivé vodnosti toku, zvláště ke stavu hladiny.
- (2) Ve vodoprávním povolení budiž uveden přesný popis zařízení sloužících k nadržování, k odběru neb k vedení vody a všech podstatných částí vodního díla, při využití vodní energie, zejména popis vodní stanice a vodních motorů. Dále budiž udána doba a způsob užívání vody, zejména způsob, meze a časové určení nadržování vody. Při nadržování a vypouštění vody budiž postaráno o to, aby byl zajištěn pokud možno stejnoměrný odtok, po případě zřízením vyrovnací nádrže.
- (3) Ke každé změně rozsahu vodního práva a způsobu užívání vody pro jiný nežli povolený účel jest třeba vodoprávního povolení.

§ 21.

Určení nejvyšší míry po právu trvajících užívání vody, vzejde-li pochybnost

Vzejde-li pochybnost o nejvyšší míře užívání vody, platí zásada, že se určuje prokazatelnou potřebou oprávněného v době vzniku práva při

účelné úpravě a hospodárném užívání vody a vodních zařízení.

§ 22.

Veřejné zájmy.

(1) Rozhoduje o přípustnosti povolení podle tohoto zákona, musí úřad přihlížeti ke všem zájmům veřejným; zejména k tomu, aby povolením netrpěly

1. Obrana státu a veřejná bezpečnost
2. Zásobení obcí (osad) nebo jejich částí vodou, a to i k účelům požárním, jakož i jejich odvodnění (stokování),
3. Zájmy zdravotní, zvláště ochrana odběrových prostorů při pramenech a při léčivých zdrojích a čistota vod,
4. Přírozený oběh vody, odtok velkých vod, odchod ledů a splavenin a stálost koryta toku, zejména jeho břehů,
5. Zájmy plavební a komunikační
6. Zájmy využití vodní energie v rámci účelného hospodaření energií a energetickými zdroji ve státě,
7. Zájmy zemědělské (rolnictví a lesnictví),
8. Jiné národohospodářsky důležité zájmy, zejména zájmy hornické, průmyslové a živnostenské výroby odkázané na vodu,
9. Aby nebylo zbytečně ohroženo zachování historických a přírodních památek a míst pietních a
10. Aby nebyla přes státní hranice odváděna voda, které je možno užít na území státním.

(2) K pořadí veřejných zájmů, uvedeném v odstavci 1, nebudiž přihlíženo, zjistí-li

úřad při projednávání určitého případu, že veřejnému zájmu s horším pořadím nutno dáti přednost z důvodů národohospodářských a nelze-li takový zájem jiným způsobem vůbec anebo hospodárně uspokojit. Za týchž podmínek může úřad dáti přednost veřejnému zájmu, který není uveden v odstavci 1, před veřejnými zájmy tam uvedenými. Zájem obrany státu budiž však pokládán vždy za zájem nejpřednější.

(3) Úřady (§117, odst.2), hájící veřejné zájmy, přihlížejí k nim z moci úřední ve všech stolicích, dokud výměr ve věci vydaný nenabude moci práva.

§ 23.

Zřízení přechodů přes příkopy nebo jiné nové stavby k vedení vody.

Kdo zřizuje nekrytá vedení vod (příkopy, náhony, atd.) nebo jiné stavby k vedení vody, jest povinen pořídit a udržovati mosty, lávky a přejezdy nutné k umožnění dosavadního používání pozemků, jakož i zříditi a udržovati u těchto objektů zařízení potřebná k ochraně bezpečnosti osob a majetku.

§ 24.

Užívání vody a rybářství.

Osoby oprávněné k rybářství nebo držitelé rybářských práv mohou podávati při jednáních o udělení vodních práv požadavky, mající za účel ochranu rybářství. Takovým požadavkům úřad může vyhověti a uložit oprávněnému k užívání vody, aby svým nákladem provedl potřebná opatření, nevzniknou-li tím nepřiměřené potíže jinému hospodářsky důležitějšímu užívání vody; jinak náleží držiteli rybářského práva přiměřená

náhrada za prokázané majetkové újmy, jež mu vzniknou povoleným užíváním vody. Nedojde-li k dohodě, stanoví tuto náhradu úřad.

§ 25.

Chráněná rybí trdliště a chráněné rybí
(perlorodné) oblasti.

- (1) Na návrh osoby oprávněné k rybářství nebo veřejnoprávní korporace, které je svěřeno hájení veřejného zájmu racionálního chovu ryb, prohlásí úřad po slyšení příslušných úřadů a zájemců, kteří mají oprávnění na užívání vody, do odvolání za chráněné rybí trdliště nebo za chráněnou rybí (perlorodnou) oblast takové vody, které:
 - a. Se hodí ke tření ryb nebo k odchovu rybí násady (rybího plůdku)
 - b. Slouží k přezimování ryb nebo
 - c. Se hodí k chovu perlorodky říční, nepřičí-li se to veřejným zájmům neb cizím vodním právům nebo výkonu rybářství v přilehlých vodách uzavřených (rybnících nebo jiných vodách stojatých).
- (2) Úřad ve výměru stanoví, která opatření na ochranu trdlišť a chráněných rybích oblastí mají být provedena, na čí náklad a kým mají být udržována.

§ 26.

Konkurenční projekty.

- (1) Žádají-li o povolení k užívání téže veřejné vody dva nebo několik uchazečů, přihlíží se k projektu veřejně a národohospodářsky zvláště význačnému. Projekt budiž pokládán za konkurenční jedině tehdy, byla-li žádost podána úřadu příslušnému v prvé stolici dříve, nežli byl podaný již projekt veřejně

vyložen (§ 124, odst. 1 a § 125, odst. 1). Žádosti došlé do této doby, u nichž úřad zjistí formální vady, buďtež pokládány za konkurenční, byly-li vady odstraněny ve stanovené lhůtě.

- (2) Není-li projektu veřejně a národohospodářsky zvláště význačné a střetne-li se projekt na rozšíření vodního díla se žádostí o užívání přebytku téže veřejné vody, jest dáti přednost projektu na rozšíření vodního díla.
- (3) Nebude-li třeba dáti podle ustanovení odstavců 1 a 2 přednost veřejně a národohospodářsky zvláště význačnému projektu nebo projektu na rozšíření vodního díla anebo zbude-li při účelném a hospodárném jejich provedení ještě přebytek, buďtež uspokojeni pokud možno i druzí uchazeči na základě shodného písemného jejich návrhu, nebo nedojde-li k němu, úřední úpravou doby, způsobu a podmínek užívání, a po případě dělení vody.
- (4) Nelze-li takto podělití všechny uchazeče, budiž přihlíženo k projektu, který podle hospodářských poměrů dosáhne svého účelu nejúplněji a nejhospodárněji a bude osoby třetí co nejméně obtěžovati. Není-li takového projektu, budiž dána přednost tomu, kdo dříve podal žádost.
- (5) Územním svazkům veřejnoprávním, drahám pro veřejnou přepravu a podnikům prohlášeným vodoprávním nebo jiným příslušným úřadem za obecně prospěšné (vseužitečné) náleží přednost před jinými uchazeči pro stavby prováděné jimi v zájmu veřejném. Rovněž náleží přednost státním příslušníkům před cizími.

§ 27.

Věcná neb osobní vázanost vodních práv.

- (1) Práva k užívání vody neb vodních děl, s výjimkami dále uvedenými, jsou spojena s vodním dílem. Není-li k užívání vody potřebí díla nebo je-li k tomu třeba toliko přenosného zařízení, stanoví úřad ve vodoprávním povolení, se kterou nemovitostí jest vodní dílo spojeno. Vodní právo však nesmí býti spojováno s jinou nemovitostí jedině z toho důvodu, že vodní dílo není dosud vybudováno.
- (2) Vodní práva předcházejí s příslušnými břemeny na každého dalšího nabyvatele vodního díla nebo nemovitosti, s níž jsou spojena.
- (3) Vodní práva mohou býti výjimečně i mimo případy uvedené v §§ 14 a 17 omezena v povolení na osobu, navrhuje-li to žadatel a není-li proti tomu námitek z důvodů veřejných.

§ 28.

Časové omezení vodních práv.

- (1) Povolení k užívání vody, ke zřízení nebo změně vodních děl může býti uděleno na základě povolovacího řízení, s výjimkami dále uvedenými, pouze na určitou dobu, nejdéle devadesát let, při čemž budiž přihlíženo k hospodářskému významu projektu a pak zejména k tomu, aby mohl žadatel zúročiti a umořiti při slušném zisku náklad na zřízení, udržování a případně též na budoucí odstranění díla. Je-li vodní právo, spojené s vodním dílem, časově omezeno, budiž povolení ke změně vodního

díla uděleno v mezích tohoto časového omezení, není-li z veřejných a národohospodářských důvodů doporučitelné, časové omezení znovu stanoviti.

- (2) Jde-li toliko o změnu nebo výměnu některých zařízení, sloužících užívání vody, které již trvalo po právu bez časového omezení před účinností tohoto zákona, nebudiž dosavadní vodní právo omezováno časově podle předcházejícího odstavce. Jde-li o takovou přestavbu celého vodního díla nebo jeho části, při níž se zvětší rozsah dosavadního vodního práva, budiž časově omezeno jen touto změnou docílené zvětšení vodního práva.
- (3) Podle zásad uvedených v odstavcích 1 a 2 jest v povolení časově omeziti též právo na spoluužívání cizích vodních děl (§§ 72 až 74), a to i tehdy, spočívají-li vodní díla sama na právu časově neomezeném.
- (4) Časové omezení se počítá od zahájení provozu (§ 30).
- (5) Bez časového omezení uděluje se vodoprávní povolení:
 - a) K zásobování obcí nebo jejich částí vodou, jakož i k jejich odvodnění (stokování),
 - b) Ke zřízení vodních nádrží o celkovém obsahu 300.000 m³ a větším pro jednotlivou nádrž,
 - c) Pro podniky hornické a pro dráhy pro veřejnou přepravu,
 - d) Pro podniky veřejnoprávních svazků územních, které jsou v zájmu veřejném, a pro podniky, prohlášené vodoprávním

nebo jiným příslušným úřadem za obecně prospěšné (všeuzitečné).

- (6) Kromě případů uvedených v §§ 14 a 17 může být uděleno do odvolání povolení pro účely přechodné a pro podniky nepatrného národohospodářského významu, pokud by tím nebyly dotčeny veřejné zájmy anebo cizí vodní práva. Povolení může úřad odvolati za podmínek v povolení uvedených, vyžadují-li toho veřejné zájmy, nebo nastal-li případ uvedený v § 39, odst.1, bod 1, odst.2, bod 3 a odst.3 anebo byl-li majitel neb provozovatel povolení potrestán opětovně pro přestupek proti ustanovení plavebně-policijních řádů a jiných předpisů říční policie.
- (7) Není-li povolení, vydané za účinnosti tohoto zákona časově omezeno, platí udělené povolení do odvolání, dokud neustanoví úřad na zvláštní žádost oprávněného určitou dobu užívací, jež se počítá od zahájení provozu.

§ 29.

Obnovení časově omezeného vodního práva.

- (1) Žádost za obnovení časově omezeného práva třeba podati alespoň šest měsíců před uplynutím doby užívací, pokud není již v povolovacím výměru úřadem stanovena lhůta jiná. O této žádosti zahájí úřad neprodleně povolovací řízení, není-li závad, pro které ji lze odmítnouti bez dalšího jednání (§ 122), a nebude-li včas uplatněno právo na převzetí vodního zařízení podle § 31 a § 88. V řízení o tom vyšetří úřad změny skutkových a právních poměrů a vliv jejich

na úpravu užívání vody, o kterou jde, a vyhoví-li žádosti, udělí nové vodoprávní povolení.

- (2) Vyskytne-li se mezitím projekt konkurenční, provede úřad společně řízení podle § 26, při němž za jinak stejných poměrů má přednost dosud oprávněný.
- (3) Není-li právo k užívání vody neb vodního díla uděleno dosud oprávněnému, může úřad nového nabyvatele k žádosti dosud oprávněného zavázati, aby od něho převzal jeho vodní zařízení v potřebném rozsahu. Náhradu za toto převzetí určí úřad, nedojde-li k dohodě, podle obecné ceny vodního zařízení v době, kdy dosavadní právo uplynutím doby zanikne.

§ 30.

Lhůty stavební a k započetí provozu vodního díla.

- (1) V povolení ustanoví úřad po slyšení stran lhůtu, ve které jest započítí s užíváním vody, a je-li k užívání vody třeba vodního díla, lhůty, v nichž jest dokončiti stavbu a započítí provoz díla. Podle potřeby může úřad stanoviti také zvláštní lhůtu k zahájení stavby buď v povolení nebo dodatečně. Při stanovení těchto lhůt třeba přihlížeti nejen k zájmům veřejným, nýbrž i k místním poměrům.
- (2) Úřad může tyto lhůty ze závažných důvodů prodloužiti. Lhůtu k zahájení nebo dokončení stavby, pro kterou bylo povoleno vyvlastnění, může úřad prodloužiti jedině tehdy, nezaniklo-li právo vyvlastňovatelovo podle § 65, odst. 1 a 2.

§ 31.

Právo nápadu.

- (1) U těch podniků k využití vodní energie, jež mají po živnostensku zásobovati větší území pohonnou silou, teplem, světlem apod., vyhradí úřad v povolení veřejnoprávním svazkům územním s výjimkou obcí na jejich žádost právo, aby jim dosud oprávněný postoupil po uplynutí stanovené doby užívací bezplatně a bez dluhů povolená zařízení k zachycení, přivádění a odvádění vody, motory vodní a ostatní součásti vlastního vodního díla (§ 88). Toto právo musí býti uplatněno nejdéle do šesti měsíců od uplynutí doby užívací, jinak právo to zanikne.
- (2) Z práva nápadu, upraveného v odstavci 1, jsou vyňaty podniky veřejnoprávních svazků územních, zřízené v zájmu veřejném.

§ 32.

Jak nutno vodní právo vykonávati.

Kdo je oprávněn užívati vody, je povinen vykonávati své právo co nejehospodárněji a takovým způsobem, aby nebyly poškozeny neb ohroženy veřejné zájmy a cizí vodní práva, pokud jsou tyto zájmy a práva chráněny v povolení, v úředních rozhodnutích nebo již přímo ze zákona, dále aby nebylo zbytečně ztěžováno nebo znemožňováno obecné užívání vod (§§ 12 až 14) a aby nedocházelo k znečišťování vody škodlivému pro veřejné zájmy nebo cizí vodní práva, k libovolnému plýtvání, neužitečnému spotřebování, nepovolenému nebo škodlivému zadržování nebo k hospodářsky neodůvodněnému nestejnomyšlnému vypouštění vody.

§ 33.

Voda odvedená z odtoku nebo toku musí býti zpět do něho svedena.

Kdo smí vodu z odtoků uvedených v § 2, odst. 1, č.6 a č.7 nebo z toků odváděti nebo rozváděti po pozemcích, je povinen, pokud ji nespotřebuje, svést ji do téhož odtoku nebo toku dříve, než se tyto dotknou cizích nemovitostí, leč by si vymohl souhlas stran neb opatřil si potřebné vodoprávní povolení.

§ 34.

Cejch a pevné výškové značky.

- (1) Úřad označí na náklad majitele vodního díla nejvyšší, případně nejnižší hladinu určenou vodoprávním povolením. Druh a tvar značek pro označení výšky vodních hladin a způsob jejich osazení upraví se vládním nařízením.
- (2) Zdymací stavby, které trvají po právu již v den účinnosti tohoto zákona, aniž jsou opatřeny cejchem a pevnou výškovou značkou, musí býti jimi opatřeny nejdéle do tří let od tohoto dne. Zdymací stavby, postavené teprve po tomto dni, musí býti opatřeny cejchem a pevnou výškovou značkou dříve, nežli se započne s provozem.
- (3) Majitel vodního díla odpovídá za neporušené uchování cejchu a pevné výškové značky. Jest povinen oznámiti úřadu neprodleně každé podstatné poškození neb porušení těchto značek. Každou změnu, přemístění, odstranění nebo znovuzřízení těchto značek provede úřad na náklady majitele vodního díla.

§ 35.

Obsluha zdymacích zařízení.

- (1) Uživatel zdymací stavby musí udržovat hladinu na výši stanovené vodoprávním povolením. Vyhrazování a zahrazování zdymacího zařízení musí prováděti tak, aby veřejné zájmy a cizí vodní práva nebyly poškozovány a aby bylo napomáháno odchodu ledů a splavenin. Hrozí-li nebezpečí z velkých vod a z odchodu ledů, musí provést bez nároku na náhradu všechny nařízené manipulace.
- (2) Nedostojí-li těmto povinnostem, jsou ti, kdož jsou tím ohroženi neb poškozeni, oprávněni žádati úřad – v naléhavých případech hrozí-li nebezpečí z prodlení, místní úřad policejní – aby zařídil sám na náklad a nebezpečí liknavého, čeho nezbytně třeba a mohou se bez újmy ustanovení § 143 domáhati náhrady vzešlé škody pořadem práva soukromého.
- (3) Zařízení pro odtok vody podle odst.1) buď vyřešeno již v návrhu a schváleno při povolení zdymacích staveb a zařízení.
- (4) Pro každou zdymací stavbu a její zařízení budiž úřadem nejpozději při kolaudaci (§ 130) schválen obsluhovací (manipulační) řád. Úřad vyhlásí tento řád v Úředním listě na účet oprávněného a vývěskou ve svém sídle a v politické obci, ve které zdymací stavba leží. Každá změna tohoto řádu musí býti vodoprávně projednána a vyhlášena.

§ 36.

Opatření k ochraně veřejné bezpečnosti.

- (1) K ochraně ohrožené veřejné bezpečnosti jest úřad povolán naříditi oprávněnému, jehož vodním dílem (stavbou, zařízením) byla ohrožena veřejná bezpečnost, aby svým

nákladem provedl nezbytně nutná opatření podle pokynů, které úřad vydá též se zřetelem k hospodářským poměrům oprávněného. Odvolání podané z výměru, jímž úřad toto nařízení vydal, nemá odkladného účinku. Není-li nebezpečí z prodlení, provede úřad na náklad oprávněného stručné vodoprávní řízení (§ 125).

- (2) Ustanoveními odstavce 1 nejsou dotčeny případné postihové nároky oprávněného vůči třetím osobám, které vadný stav vodního díla zaviniily nebo spoluzaviniily. Nedojde-li o tom k dohodě, rozhodne úřad.

§ 37.

Opatření proti znečišťování vod.

- (1) Veřejným zájmům škodící znečišťování vod pozemních nebo zemních jest nepřipustno.
- (2) Úřad jest povolán, pokud jde o škodlivou změnu jakosti vod pozemních a zemních, vyšetřiti všechny okolnosti na náklad toho, jehož dílo zavdalo svým škodlivým účinkem podnět k tomuto šetření. Podle výsledku šetření nařídí úřad majiteli díla, aby provedl v přiměřené lhůtě svým nákladem opatření nutná k ochraně veřejných zájmů. Odvolání podané z výměru, jímž úřad toto nařízení vydal, nemá odkladného účinku. Není-li nebezpečí z prodlení, provede úřad na náklad majitele díla stručné vodoprávní řízení (§ 125). Ustanovení § 36, odst. 2. platí obdobně i v tomto případě.
- (3) Úřad musí, při rozhodování o opatřeních uvedených v odstavci 2., přihlížeti, pokud to veřejné zájmy připustí, k tomu, aby trvání a další užívání díla ve své podstatě se nestalo

pochybným nebo hospodářsky neúčelným a náklad s těmito opatřeními spojený nebyl nepřiměřeně vysoký v poměru ke vznikajícím škodám.

§ 38.

Náprava škodlivých účinků vzcházejících pro sousedy z vodních děl.

- (1) Jsou-li přes to, že dílo k užívání vody, ať pozemní nebo zemní, jest zřízeno podle uděleného povolení a řádně provozováno, zaplavovány, zabahňovány, podmáčeny, ke škodě vysoušeny nebo jinak vodou poškozovány cizí nemovitosti (pozemky, díla, stavby), které tu již byly v době zmíněného povolení, nebo trpí-li z uvedeného důvodu újmu cizí vodní práva, která již v oné době trvala, a jde-li při tom ve všech těchto případech o škodlivé účinky, k nimž se v povolení nepřihlíželo buď pro nesprávné skutkové předpoklady nebo protože tehdy nebylo na ně pamatováno bez viny zájemníků, budiž věc na žádost poškozeného úřadem vyšetřena. Ten, kdo jest oprávněn vodního díla užívati, může býti úřadem uznán povinným, aby hradil náklady s tímto vyšetřením spojené, a aby ve stanovené lhůtě provedl svým nákladem určitá vodohospodářsko-meliorační zařízení nebo změny svého vodního díla, jichž jest nezbytně třeba k zamezení zjištěných škodlivých účinků, pokud se tím nepoškodí účelný provoz díla a náklad na dotčená zařízení nebo potřebné změny vodního díla není nepřiměřeně vysoký proti vznikajícím škodám. Žádost budiž podána nejdéle do tří

let od té doby, kdy se projeví škodlivé účinky, nejpozději však do deseti let od zahájení provozu vodního díla.

- (2) Provedení změn vodního díla nezbavuje toho, kdo jest oprávněn vodního díla užívati, povinnosti nahraditi způsobenou škodu podle předpisů soukromoprávních.
- (3) Ustanovení odstavců 1 a 2 jest užívati obdobně, i když jde o vodní dílo trvající po právu bez povolení (§ 146, odst. 1, § 147 a § 148, odst. 1).

§ 39.

Zánik vodních práv.

- (1) Práva užívati vody nabyté podle tohoto zákona nebo dřívějších předpisů o užívání vody zanikají bez úředního výměru:
 1. Smrtí oprávněné osoby nebo zánikem oprávněné právnické osoby, je-li právo omezeno na osobu,
 2. Tím, že uplyne užívací doba předepsaná podle § 28 nebo podle ustanovení platných před účinností tohoto zákona, nebo byla-li podána včas žádost za její prodloužení, zamítnutím této žádosti,
 3. Nejsou-li v povolení stanoveny lhůty k dokončení stavby a k započetí provozu vodního díla, tím, že oprávněný nejdéle do tří let po pravoplatnosti povolení ani nepožádá úřad, aby je dodatečně stanovil, ani v téže lhůtě nezačne s povoleným užíváním vody nebo s provozem vodního díla.

(2) Nehledě k případům, v nichž se odejme právo k užívání vody vyvlastňovacím výměrem buďto úřadem podle tohoto zákona nebo příslušnými úřady podle jiných zákonů, zaniknou práva, uvedená v odstavci 1, výměrem, jímž úřad

1. Odvolá právo odvolatelné
2. Prohlásí právo za zaniklé z toho důvodu, že oprávněný nedodržel lhůt uvedených v §30,
3. Odejme oprávněnému jeho právo, protože se opětovně provinil proti zákonným povinnostem nebo proti podstatným podmínkám vodoprávního povolení takovým způsobem, že byl právoplatně odsouzen k pokutě 20.000 K, nebo k několika pokutám, jichž součet dosáhl 30.000 K, anebo zároveň byl právoplatně odsouzen k trestu na penězích a k trestu na svobodě,
4. Vezme na vědomost prohlášení oprávněného, že se vzdává svého práva.

(3) Dále může úřad prohlásiti výměrem práva uvedená v odstavci 1 zaniklými:

1. Když a pokud zanikne dílo k užívání vody nebo se změni vodní poměry tak, že práva s dílem spojeného nelze vykonávat a trvá-li v obou případech tento stav nepřetržitě nejméně po tři léta, aniž se strana i po úředním upozornění domáhala znovuzřízení dřívějšího stavu ve lhůtě jednoho roku, počínajíc dnem, kdy jí bylo doručeno úřední upozornění.

2. Je-li provoz díla, se kterým je právo spojeno, přerušen nepřetržitě nejméně po tři léta z jiných důvodů, nežli jsou uvedeny v č. 1, a neobnoví-li oprávněný provoz v další nejméně jednorochní lhůtě, kterou mu úřad k tomu cíli stanoví s poukazem na následky nezachování lhůty. Tuto lhůtu může mu úřad ze závažných důvodů prodloužiti, při rybnících zejména tehdy, vyžaduje-li toho potřeba rybnického hospodářství.

3. Změní-li se nemovitost, s níž je spojeno právo podle § 27, trvale tak, že práva nelze již vykonávat.

(4) Úřad může prohlásiti výměrem vodoprávní povolení na dobu neomezenou zaniklými:

1. Změní-li se poměry tak, že další trvání staveb na základě těchto povolení provedených jest prokazatelně nežádoucí neb škodlivé,
2. Nahradí-li se takové stavby jinými stavbami neb zařízeními v důsledku provádění projektu veřejně a národohospodářsky významného.

§ 40.

Znovuzřízení dřívějšího stavu.

- (1) Domáhá-li se strana ve lhůtě, uvedené v § 39, odst. 3, č.1, znovuzřízení dřívějšího stavu, musí úřad neprodleně zahájit řízení. Zjistí-li, že zánik vodního díla nebo změnu vodních poměrů, která znemožnila vykonávání práva k užívání vody, zavinila nebo spoluzavinila strana vadným zřízením nebo vadným udržováním díla, nebo že jde o

případy §§ 36, 37 a 38, může stanovit nové podmínky podle ustanovení § 20, a jde-li o vodní právo časově neomezené, omezit je podle § 28. Jinak může úřad při včasné podání žádosti stanovit v povolení jen takové podmínky, jimiž by nebylo znemožněno trvání a nebyl ztížen výkon dosavadního práva.

- (2) Povolí-li úřad znovuzřízení dřívějšího stavu, ustanoví zároveň lhůty podle § 30 a bylo-li vodní právo časově omezeno, prodlouží přiměřeně zbývající užívací dobu, neodporují-li tomu veřejné zájmy.
- (3) Nedomáhá-li se strana znovuzřízení dřívějšího stavu včas, prohlásí úřad za podmínek § 39, odst. 3, č. 1 právo zaniklým. Uchází-li se pak strana znovu o povolení k užívání téže vody, budiž k této žádosti přihlíženo v novém povolovacím řízení, není-li konkurenčního podniku podle zásad § 26 důležitějšího.

§ 41.

Zřízení neškodného stavu po zániku vodního práva.

- (1) Zánikem práva užívání vody vodním dílem nepomíná povinnost strany udržovat (§ 48) vodní dílo, po případě jeho zbývající části ve stavu neškodném pro veřejné zájmy a cizí vodní práva. Povinnosti té může být strana zproštěna, vymůže-li si vodoprávní povolení k odstranění vodního díla nebo jeho zbývajících částí a ke zřízení stavu neškodného a zjistí-li úřad podle § 130, že vyhověla podmínkám tohoto povolení. Úřad může toto povolení odeprít jen, pokud toho nevyhnutelně vyžadují veřejné zájmy (§ 87).

- (2) Nežádá-li strana za vodoprávní povolení podle odstavce 1, rozhodne úřad, když vyslovuje, že právo k užívání vody zaniklo, nebo když prohlašuje právo zaniklým, zdali a za jakých podmínek má strana odstranit vodní dílo nebo zbývající jeho části nebo svým nákladem zřídit stav neškodným pro veřejné zájmy a cizí vodní práva.
- (3) Pokud náklad na odstranění díla nebo na zřízení neškodného stavu, jakož i náklady řízení nelze hradit ze složené jistoty nebo z jiných prostředků vlastníka díla, ani z veřejných prostředků určených k takovým účelům a jde o opatření nutná jen ve veřejném zájmu určitého veřejnoprávního svazku územního (§ 55, odst.1), může úřad tomuto svazku uložit, aby hradil náklady s tím spojené. Pokud jde o opatření nutná též v zájmu jiných zájemníků, může úřad rozvrhnouti náklad na ty, jichž převážnému zájmu opatření slouží, a to nedojde-li k dohodě, podle prospěchu jednotlivců.
- (4) Ustanovení odstavců 1 až 3 platí obdobně i při zániku spoluužívacího práva (§§ 72 až 74).

§ 42.

Úprava vodních práv při nedostatku vody.

- (1) Nastane-li v tocích přírodními (neovladatelnými) vlivy takový nedostatek vody, že nemohou ti, kdož jsou oprávněni jí užívat, svých práv k ní plně vykonávat, může úřad k žádosti zúčastněné strany nebo z moci úřední upravit jejich vodní práva na dobu nedostatku vody; jakmile nedostatek vody pominul, má úřad buď k žádosti

- zúčastněné strany nebo z moci úřední naříditi uvedení v předešlý stav.
- (2) Při upravovacím řízení pokusí se úřad především o to, aby zúčastněné strany se dohodly o takové změně dotčených vodních práv nebo zařízení, která by bez poškození veřejných zájmů a bez zásahu do práv osob nezúčastněných vyhovovala pokud možno jejich vlastním potřebám; dohoda se má týkati též rozvrhu nákladu spojeného s úpravou, jejím dodržováním a pozdějším odstraněním, jakož i s provedením upravovacího řízení.
 - (3) Nedojde-li k dohodě, upraví úřad výměrem dotčená vodní práva se zřetelem k zájmům veřejným takovým způsobem, aby byla omezena úměrně dosavadnímu užívání oprávněných, především úpravou doby užívání nebo jinými podmínkami upravujícími užívání; dále jest dbáti při úpravě toho, aby vody bylo hospodárně užíváno a aby byla použita jednoduchá a levná zařízení. Úřad se přitom řídí zásadou konkurence a přednosti podle § 26, odst. 1, 3-5. Zároveň rozvrhne úřad na zúčastněné strany podle jejich prospěchu z úpravy vyšší náklad, jenž vznikne proti dosavadním poměrům úpravou, jejím dodržováním a pozdějším odstraněním, jakož i provedením upravovacího řízení s tím spojeného, a dále náhradu škody, pokud se neposkytne náhrada ve výhodách jednotlivcům přiznaných nebo jinak než v penězích.
 - (4) Není-li třeba úpravy z veřejných zájmů, budiž žádost zamítnuta.

Hlava III.

Péče o vody a obrana proti vodám.

§ 43.

Změna přirozeného odtoku vod srážkových a pramenitých.

- (1) Vlastník zemědělského pozemku nesmí svémocně přirozený odtok vod srážkových a pramenitých, tekoucích bez pevných břehů po jeho pozemku, ani měniti na újmu dolního ani zadržovati na újmu horního zemědělského pozemku.
- (2) Ustanovení ta netýkají se opatření nutných k obyčejnému hospodářskému obdělávání půdy a změn v zemědělském užívání pozemku (změn kultur).

§ 44.

Vodoprávní povolení k odvádění neveřejné vody.

- (1) K odvádění neveřejných vod pozemních a zemních, mají-li se tím zameziti její škodlivé účinky, jakož i ke zřízení děl k tomu sloužících jest třeba vodoprávního povolení, může-li tím vzniknouti přímo nebo nepřímo vliv na veřejné zájmy, na cizí vodní právo nebo na udržovací povinnost jiných (§ 48). Jde-li o odvádění podzemní vody z jednotlivých zemědělských pozemků, možno předpokládati, nebude-li prokázán opak, že tento vliv nenastane.
- (2) Vodoprávního povolení jest potřebí též ku změně neb odstranění děl, zmíněných v odstavci 1.

§ 45.

Potřeba vodoprávního povolení při ochraně proti vodám.

(1) Každý jest oprávněn chrániti svoji nemovitost proti škodlivým účinkům vod upevňováním a zabezpečením břehu, po případě odstraňováním vodou nanesených jednotlivých předmětů, překážejících přirozenému odtoku vody, nebo spojovati se s jinými zájemníky k účelnější, úspěšnější a soustavnější ochraně, i není-li tu podmínek pro zřízení vodního družstva neb svazu vodních družstev. Takové práce mohou se provésti bez vodoprávního povolení jen tehdy, nemění-li se přirozený odtok vody, nejsou-li dotčeny zájmy třetích osob a zejména nejsou-li zabírány cizí pozemky. Od majitelů nemovitostí, živností a vodních děl, držitelů neb uživatelů vodních práv, kterým by takové stavby byly k užítku ať již tím, že jim působí prospěch anebo tím, že od nich odvrátí újmu, může se požadovati příspěvek k stavebnímu nákladu v poměru užítku. Tento požadavek se promlčí v době pěti let po provedení prací. Povinnost příspěvku a jeho výši stanoví úřad. Vznikne-li takovým zajištěním škodlivý vliv na veřejné zájmy, cizí vodní právo nebo na udržovací povinnost jiných (§ 48), provede úřad bud z moci úřední nebo na žádost strany ve věci potřebné šetření a podle jeho výsledku nařídí tomu, kdo takové stavby neb zařízení zřídil, aby tyto vlastním nákladem odstranil anebo přestavěl, případně, aby na udržování dotknutých cizích děl přispíval.

(2) Vodoprávního povolení jest třeba:

- a) K úpravním neb ochranným stavbám nebo pracím na vodách povrchových,
 - b) Ke hrazení bystřin, k neškodnému svádění horských vod a k zajištění sváživých území a svahových strží a výmolů (§ 84), může-li tím ve všech těchto případech vzniknouti přímo nebo nepřímo vliv na veřejné zájmy, na cizí vodní právo nebo na udržovací povinnost jiných (§ 48).
- (3) Vodoprávního povolení jest potřebí též ke změně neb odstranění staveb a opatření k tomu potřebných.

§ 46.

Vodoprávní povolení ke stavbám a skládkám v zaplavovaném území.

- (1) Byť i nešlo o užívání neb odvádění vody, o stavby ochranné neb úpravní, jest třeba vodoprávního povolení:
- a) Ke stavbám a zařízením pod a nad vodami povrchovými, ve vodách pozemních a také v zaplavovaném území,
 - b) Ke změně neb odstranění těchto staveb a zařízení,
 - c) Ke skládání dříví a jiných hmot na březích nebo v zaplavovaném území, může-li tím ve všech těchto případech vzniknouti přímo nebo nepřímo, trvale nebo dočasně škodlivá změna jakosti vody, vliv na spád nebo výšku vody, na koryto, zejména jeho břehy, na odtok velkých vod nebo jiné zájmy veřejné, na cizí vodní právo nebo na udržovací povinnost jiných (§ 48).

- (2) Sklárky, jímky, skladiště a výroby, v nichž se uskladňují nebo vyrábějí jakékoliv látky, které mohou škodlivě znečistiti vodu v toku, musí býti zabezpečeny proti odnášení těchto látek vodami srážkovými a přívalovými i proti vsakování těchto látek do země a do podzemních vod. Způsob zabezpečení stanoví úřad ve vodoprávním povolení.
- (3) Úřad může vysloviti zákaz staveb určitého druhu v zaplavovaném území některé obce nebo její části.
- (4) Stavby dráhy a stavby na dráze povolují též s hledisek uvedených v odstavci 1 úřady příslušné podle železničního zákona.
- (5) Pokud stavby, zařízení neb opatření, uvedená v odstavci 1, mají býti provedena v zaplavovaném území, jež jest ochrannými hrázemi nebo jiným způsobem trvale a bezpečně chráněno před jakýmikoliv velkými vodami, není k tomu třeba vodoprávního povolení.

§ 47.

Obdobné užití předpisů hlavy III.

- (1) Pro stavby a práce uvedené v §§ 44, 45 a 45 platí podle povahy věci obdobně předpisy o užívání vod.
- (2) Vodoprávní povolení k odvodnění pozemků, k vysoušení bažin a ke stavbám a pracím uvedeným v § 45, odst. 2, uděluje se na dobu neomezenou.

Hlava IV.

Udržování vodních děl a toků.

§ 48.

Právní povaha udržovací povinnosti.

Povinnost udržovací, kterou tento zákon rozumí povinnost udržovati jednak vodní díla, k nimž je třeba vodoprávního povolení jedna koryta přirozených toků, zejména břehy, v náležitém stavu, jest veřejnoprávní. Povinnost ta může býti měněna nebo rušena jen rozhodnutím úředním nebo úmluvou stran úředně schválenou.

§ 49.

Určení udržovací povinnosti.

- (1) Obsah a rozsah povinnosti udržovati vodní dílo nebo přirozené toky a jejich koryta určí se ve vodoprávním povolení.
- (2) Nebyl-li obsah a rozsah takové povinnosti určen vůbec aneb je-li pochybným, platí zásada, že mají se udržovati ve stavu neškodném pro veřejné zájmy a cizí vodní práva. Vyžadují-li to veřejné zájmy anebo požádají-li o to strany, které neupravením této povinnosti trpí újmu nebo škody, stanoví obsah a rozsah udržovací povinnosti úřad, který určí též způsob úhrady.

§ 50.

Určení způsobu udržovací a oznamovací povinnosti při vodních dílech.

K udržování vodních děl patří také jejich náležitá obsluha, a u nádrží a umělých koryt (náhonů, odpadů apod.) jejich čištění a probírání ve stanovených obdobích. Tato období stanoví se ve vodoprávním povolení, pokud příslušná ustanovení nebudou vyhrazena zvláštním řádům. Úřad však může kdykoliv naříditi čištění a vyklizování, vyžadují-li to veřejné zájmy. Způsob čištění, vyklizování, vypouštění neb opětného plnění nádrží, náhonů a odpadů (zdýmacích staveb a zařízení) a veřejné opovědění

(vyhlašování) těchto prací, upraví příslušný řád, úřadem schválený.

§ 51.

Kdo jest povinen udržovati vodní dílo.

- (1) Pokud není závazku osob jiných, jest povinen udržovati právně trvající vodní díla jejich vlastníků, to jest ten kdo vodní dílo pro své účely zřídil a jeho právní nástupci. Nelze-li ho zjistiti nebo nemohl-li býti donucen k udržování ani politickou exekucí, náleží ona povinnost tomu, kdo užívá vodního díla. Je-li povinných osob několik a neprokáže-li se jiné platné měřítko, hradí každý z nich udržovací náklad podle míry prospěchu.

§ 52.

Udržování přirozených toků.

- (1) Ten, kdo je povinen udržovati přirozený tok nebo dbáti o jeho účelné udržování (§ 55), má pečovati zejména o to, aby byl přirozený tok ve stanovených obdobích nebo, kdykoliv toho vyžadují veřejné zájmy, čištění, vyklizován a zbavován ledu a jiných překážek odtoku, a pokud došlo k označení koryta nebo zaplavovaného území podle § 6, odst. 3 z moci úřední, udržovati též tato označení. Ustanovení § 50, odst. 2 platí obdobně.
- (2) Tvoří-li břeh budova nebo její příslušenství, přístav, dráha, silnice nebo cesta, jsou povinni jejich vlastníci, pokud není závazků osob jiných, v dohodě s tím, jemuž náleží pečovati o udržování toku (§ 55), zabezpečiti a udržovati břeh proti vodním škodám. Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.

§ 53.

Shodný postup při udržování koryta (jeho dna a břehů).

Je-li několik osob povinno neb oprávněno udržovati různé části koryta toku v téže vodní trati, musí všechny při výkonu své udržovací povinnosti neb svého práva jednati ve vzájemné dohodě. Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.

§ 54.

Úřední opatření při zanedbání udržovací povinnosti.

- (1) Nevyhoví-li kdo náležitě a ve stanovené lhůtě přes úřední vyzvání své udržovací povinnosti, může úřad ke stížnosti ohroženého nebo poškozeného pověřiti provedením nutných prací na náklad a nebezpečení osoby povinné buď obec nebo jiného zájemníka neb i ztěžovatele.
- (2) Jsou-li ohroženy veřejné zájmy, učiní úřad nutná opatření po vyslechnutí země neb okresu, jimž je svěřena péče o tok (§ 55).

§ 55.

Péče o veřejné přirozené toky.

- (1) Péče o veřejné přirozené toky, pokud nejsou nebo nebudou ve správě státu, náleží zemím a okresům. Ve správě státu v tomto smyslu nejsou veřejné přirozené toky, jejichž koryta jsou v soukromém vlastnictví státu.
- (2) Země a okresy jsou povinny, pokud toho veřejné zájmy vyžadují a není o to jinak postaráno, v mezích svých finančních možností s přispěním osob povinných k udržování veřejných přirozených toků a těch, kteří mají z dalšího jejich udržování prospěch (§ 56), jednak dbáti o účelné

udržování veřejných přirozených toků a jednak připravit a soustavně provádět práce nutné k ochraně proti vodním pohromám a k odčinění vzniklých již vodních škod. Vlastníci ohrožených nebo poškozených nemovitostí a držitelé takovýchto práv nemají právního nároku na to, aby jim země neb okresy, které zanedbaly tuto svou povinnost, poskytly náhradu škod vodou způsobených.

- (3) Vládním nařízením bude vydán seznam toků, o něž pečovatí přísluší podle odstavce 1 zemím.
- (4) Ustanovení předcházejících odstavců nevylučují, aby země, okresy, obce a vodní družstva (svazy vodních družstev) převzaly na svůj náklad udržování přirozených toků a zřizování nebo udržování ochranných vodních staveb.

§ 56.

Příspěvky na udržování veřejných přirozených toků.

- (1) Úřad uzná jednak osoby zavázané udržovat veřejné přirozené toky a jednak ty, kdož by měli prospěch z dalšího jejich udržování, povinnými, aby přispívali k nákladu udržovacímu přiměřeně podle své dosavadní povinnosti nebo míry svého prospěchu.
- (2) Příspěvky ty jsou nárokem veřejnoprávním. Nedojde-li k dohodě a k jejímu úřednímu schválení, určí je úřad zpravidla v penězích, avšak podle okolností také v jiném plnění. Pokud případně příspěvek na vodní družstva nebo svazy vodních družstev, mohou je tyto

rozdělit na jednotlivé členy podle předpisů hlavy VII.

§ 57.

K jakým opatřením dojde, zanedbá-li kdo chrániti svou pobřežní nemovitost.

- (1) Neužije-li vlastník práva podle § 45, odst. 1 nebo neudrží-li po právu již trvajícím zařízení na ochranu své pobřežní nemovitosti a vzejde-li tím nebezpečení nebo škoda pro cizí majetek, může si ohrožený nebo postižený stěžovat u úřadu. Vlastník musí podle své volby buď provést na náklad stěžovatele ochranná opatření, která úřad uzná nutnými nebo dovoliti, aby stěžovatel je provedl. K nákladům tak vzniklým jsou povinni přispěti stěžovateli vlastník pobřežní nemovitosti po případě i jiní zájemníci podle míry prospěchu, který také jim vzejde z provedených ochranných opatření. Ustanovení § 56 odst. 2 platí též v tomto případě.
- (2) Jsou-li neuzitím práva k ochraně pobřežní nemovitosti nebo neudržováním právně trvajícím již ochranného zařízení ohroženy zájmy veřejné, a jde-li o břeh veřejného přirozeného toku, jsou povolány země nebo okres, jimž náleží péče o udržování onoho toku, aby navrhly a postaraly se o provedení úřadem povoleného ochranného opatření. Náklad s tím spojený rozvrhne úřad na všechny zájemníků, jimž provedené opatření jest na prospěch.

§ 58.

K čemu mohou býti vlastníci pobřežních pozemků zavázáni v zájmu udržování koryta toků.

- (1) Ve veřejném zájmu udržování břehu může úřad výměrem uložit vlastníkům pobřežních pozemků, aby
 - a) Vykáceli, případně i vyklučili na svazích břehů jednotlivé stromy, skupiny stromů a keře a aby určitým způsobem vysazovali stromy a keře na pobřežních pozemcích a hospodařili jimi.
 - b) Aby určitým způsobem obhospodařovali břehy a pobřežní pozemky;
 - c) Aby odstranili menší výmoly a nátrže břehů a aby vyčistili koryto malých toků od pařežů, stromů, nánosů a jiných předmětů, bránících odtoku vody nebo podporujících ukládání splavenin nebo jejich hnilobný rozklad, pokud to nevyžaduje zvláštních odborných znalostí a není to spojeno se značným nákladem.
- (2) Dá-li některý zájemník podnět k tomu, aby byla učiněna opatření podle odstavce 1, může mu úřad k žádosti vlastníka pobřežního pozemku uložit příspěvek přiměřený jeho zájmu na tomto opatření. Příspěvek ten jest nárokem veřejnoprávním.

§ 59.

Zákazy a omezení hospodářského rázu.

- (1) Ve veřejném zájmu udržování toků, jakož i k zamezení vodních škod jest zakázáno:

- a) Pásti dobytek na svazích břehů a ochranných hrázích, jakož i v obvodu břehových porostů a vyháněti vodní drůbež,
- b) Poškozovati ochranné hráze a pobřežní pozemky užíváním půdy takovým způsobem, kterým se podporuje uvolnění a protržení hrází nebo břehů;
- c) Jezdit vozem nebo na koni po hrázi a přeháněti dobytek přes hráz mimo přechody k tomu určené;
- d) Kopati hlínu a jiný materiál ve vzdálenosti bližší než deset metrů od paty hráze nebo od horní břehové hrany.
- e) Úřad může vydati pro určité toky nebo jejich části podrobnější ochranná opatření.

- (2) Ustanovení odstavce 1 platí obdobně pro sváživá území a strže.

§ 60.

Příspěvky na vodní práce, jež jsou ve veřejném zájmu.

- (1) Provádějí-li se vodní stavby nebo jiné vodní práce ve veřejném zájmu a jsou-li na prospěch též zemím, okresům, obcím, vodním dílům nebo jiným nemovitostem, jsou země, okresy, obce nebo vlastníci vodních děl a jiných nemovitostí povinni přispívat k nákladům stavebním a udržovacím přiměřeně k získanému prospěchu, při čemž třeba též přihlížeti k tomu, do jaké míry jest prospěch vyvážen případnou újmou.

- (2) Pokud nedojde k dohodě a k jejímu úřednímu schválení, určí úřad nejdéle do pěti let od kolaudace stavby nebo práce příspěvky jednotlivých zájemníků. Úřad může zájemníkům též uložit, aby platili příspěvky v určitých splátkách podle postupu prováděných prací. Tyto příspěvky jsou nárokem veřejnoprávním.

Hlava V.

Vyvlastnění.

Všeobecné předpisy vyvlastňovací.

§ 61.

Přípustnost vyvlastnění.

- (1) Vyvlastnění může povolit úřad v případech v tomto zákoně uvedených,
- a) Vyžadují-li toho veřejné zájmy,
 - b) Žádá-li za vyvlastnění strana pro účel nevyhnutelně potřebný a nejsou-li tímto vyvlastněním dotčeny veřejné zájmy a neprokáže-li vyvlastňovaný alespoň stejně důležitý zájem na udržení dosavadního stavu. Žadatel musí prokázat, že bez použití vyvlastnění nebyl by zamýšlený podnik účelně proveditelný buď vůbec nebo jen s nepoměrně velikým nákladem, který by ohrožoval uskutečnění a hospodárny provoz podniku.
- (2) Pro vyvlastnění povrchových vod, jichž je třeba k provozu hor platí ustanovení obecného zákona horního.

§ 62.

Vyvlastňovací řízení a výměr.

- (1) Vyvlastňovací řízení (§ 128) je zahájeno vyvěšením vývěsku o ustanovení místního

jednání v sídle úřadu, který je ustanovil (§ 124, odst.1 a § 125, odst.1). Zahájení vyvlastňovacího řízení poznamená se na žádost tohoto úřadu ve veřejných knihách, má-li vyvlastnění za předmět nemovitosti zapsané ve veřejných knihách. Tato poznámka je účinná proti každému, kdo později dobude k vyvlastňované nemovitosti knihovního zápisu.

- (2) Úřad vyhovějí žádosti strany, aby na ni přešlo vlastnictví nebo jiné majetkové právo, nestanoví-li tento zákona jinak, pouze tehdy, nestačí-li k účelům vyvlastňovatelovým zřízení služebnosti. I když jest vyvlastnění nemovitostí sloužících veřejným zájmům přípustno, musí úřad dbáti předepsáním vhodných opatření toho, aby tyto veřejné zájmy nebyly ohroženy.
- (3) Ve výměru o vyvlastnění a náhradě za ně buďtež vždy určeny účel, způsob a rozsah vyvlastnění a budiž stanovena k jeho použití lhůta. Úřad může tuto lhůtu prodloužit toliko výjimečně ze závažných důvodů, zažádá-li za to vyvlastňovatel před jejím uplynutím. Tato lhůta budiž vyměřena, po případě prodloužena se zřetelem ke lhůtám, uvedeným v § 30. Při přechodném vyvlastnění budiž určena též doba, pro niž platí a budiž též stanoveno opatření, které je vyvlastňovatel povinen provést svým nákladem po jejím uplynutí. Není-li doba ta předepsána, mají strany právo žádati, aby byla stanovena dodatečně; jinak platí právo nabyté vyvlastňovacím výměrem za odvolatelné.
- (4) Práva nabytá vyvlastňovacím výměrem jsou účinná i vůči právním nástupcům

vyvlastněného, a to i tehdy, nejsou-li zapsána v pozemkových knihách.

§ 63.

Náhrada za vyvlastnění.

- (1) Vyvlastňovanému náleží, neustanovuje-li tento zákon nebo nesmluví-li strany něco jiného, náhrada obecné ceny odnímané věci (práva) v době znaleckého odhadu, jakož i náhrada za znehodnocení a majetkové újmy, jež utrpí trvale nebo dočasně vyvlastněním na ostatním svém majetku. Při odhadu mají znalci dbáti zásad uvedených v odhadním řádu pro odhady nemovitostí v exekučním řízení. Za zřízení služebnosti a za přechodné vyvlastnění budiž vyvlastněnému přiznána náhrada za majetkové újmy, jež mu vzejdou z omezení, po případě dočasného vyloučení jeho práv vyvlastňovacím výměrem.
- (2) Náhrada se poskytuje zpravidla v hotovosti, avšak lze ji též přiznati v jiné přiměřené nemovitosti (věcném právu):
 - a) Žádá-li o to vyvlastňovaný a je-li požadovaná náhradní nemovitost (věcné právo) v majetku vyvlastňovatele a pro něho postradatelná, nebo
 - b) Nabízí-li to vyvlastňovatel a lze-li náhradní nemovitosti (věcného práva) použití k stejnému účelu, jakému dosud sloužila vyvlastňovaná nemovitost (věcné právo), přihlížejíc při tom též k poloze nemovitosti a její vzdálenosti. Obdobně možno poskytnouti náhradu též v dodávce náhradní

energie, např. elektrické, nahradí-li vyvlastňovatel náklad s tím spojený.

- (3) Má-li býti pozemek zatížen služebností nebo jen z části vyvlastněn, má vlastník nárok, aby vyvlastňovatel přejal za náhradu nejen vyvlastňovanou plochu pozemku, nýbrž i další plochu téhož pozemku, které by nemohl vlastník dále účelně užívat.
- (4) Pokud nedojde k dohodě, určí úřad způsob, výši a podrobnosti náhrady. Při vyměrování náhrady se nepřihlíží k poměrům, jež byly způsobeny v úmyslu zvýšiti základnu pro určení náhrady.

§ 64.

Výkon vyvlastnění.

- (1) Pravoplatný vyvlastňovací výměr jest vykonatelný, jakmile byla úřadem určená náhrada náležitě složena nebo zajištěna.
- (2) Nepodá-li vlastník nemovitosti průkazu o tom, že osoby, kterým plynou práva k vyvlastňované věci z knihovních zápisů, souhlasí s tím, aby náhrada poskytnutá v penězích byla vyplacena jemu přímo, složí se tato náhrada u knihovního soudu, který ji pak rozvrhne v nesporném řízení podle zásad exekučního řádu.
- (3) Průkaz uvedený v předcházejícím odstavci třeba podati listinou, na níž je podpis oprávněné osoby ověřen soudem nebo notářem, nebo veřejnou listinou.

§ 65.

Zánik donucovacích práv. Zpětné vyvlastnění.

- (1) Právo, přiznané vyvlastňovacím výměrem, zanikne:

- a) Nepoužitím ve stanovené lhůtě,
 - b) Uplynutím doby, na niž bylo dočasně uděleno,
 - c) Je-li výjimečně omezeno na osobu, úmrtím oprávněné fyzické osoby nebo zánikem oprávněné osoby právnické,
 - d) Odvolá-li úřad odvolatelné právo za podmínek vyvlastňovacího výměru.
- (2) Služebnost zřízenou vyvlastňovacím výměrem může úřad k návrhu strany prohlásiti za zaniklou, odpadl-li účel, pro který byla zřízena.
- (3) Zánikem práva, přiznaného vyvlastňovacím výměrem, oživnou dřívější právní poměry. Vyvlastněnému musí býti nahrazeny veškeré újmy, jež mu vzešly z vyvlastnění (uložení služebnosti). Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.
- (4) Došlo-li k vyvlastnění nemovitosti ve prospěch vodního díla, které později zanikne, má dřívější vlastník nemovitosti nebo jeho dědic právo žádati do tří let od zániku vodního díla dle § 39. odst.3 bodu 1. u úřadu, aby mu byla vyvlastněná nemovitost za náhradu postoupena zpět do vlastnictví. Úřad této žádosti vyhoví, pokud není vyvlastněné nemovitosti nadále třeba ke zřízení a udržování neškodného stavu vodního díla.

Zvláštní případy vyvlastnění.

§ 66.

Vyvlastnění neveřejně povrchově tekoucí vody.

- (1) Když ten, kdo jest oprávněn nakládati s neveřejnou povrchově tekoucí vodou, této vody nepoužívá, může o ni žádati jiný, který

ji zamýšlí užitečně upotřebiti. Úřad pak vyzve oprávněného, aby této vody sám upotřebil do určité lhůty, kterou může ze závažných důvodů prodloužiti, nebo je-li k upotřebení třeba vodoprávního povolení, aby podal v téže lhůtě žádost. Neučiní-li tak, může mu úřad uložit, aby vodu přenechal uchazeči za náhradu. Při tom budiž přihlíženo i ke stavu vody v době sucha. Stejně budiž postupováno, když oprávněný nevyužívá vody plně a jiný se uchází o nevyužitý podíl vody.

- (2) Ustanovení to platí obdobně také tehdy, zamýšlí-li uchazeč odvrátiti škody pro něho vznikající nebo hrozící z neveřejně povrchově tekoucí vody.

§ 67.

Zjednání přístupu k povrchové vodě přes cizí nemovitosti.

- (1) K žádosti těch, kdož jsou oprávněni užívati povrchové vody nebo se ucházejí o takové oprávnění, může úřad uložit vlastníkům cizích nemovitostí, aby jim za náhradu dovolili přístup k vodě přes své nemovitosti na dobu potřeby, je-li účelně možný jen tímto způsobem a je-li nutný k hospodárnému užívání vody nebo k provedení a udržování úprav k tomu sloužících.
- (2) Ustanovení odstavce 1 nelze použít, jde-li o budovy a jejich příslušenství, jako dvory, zahrady apod., jakož i nemovitosti, na něž je zakázán přístup podle předpisů veřejného práva.

§ 68.

Převádění vody přes cizí nemovitosti.

- (1) Je-li k účelnému a hospodárnému užívání neb odvádění vody nutno vésti vodu přes cizí nemovitosti, může úřad vlastníkům těchto nemovitostí uložit k žádosti strany, aby za náhradu trpěli, aby se na jejich nemovitostech zřídila a udržovala potřebná k tomu zařízení, která již jsou na jejich nemovitostech. Ustanovení § 67, odst. 2 platí obdobně.
- (2) Vlastník zatížené nemovitosti může se domáhati toho, aby mu úřad povolil přeložit vlastními náklady provedená již zařízení k převádění vody na jiné pro tento účel stejně příhodné místo na téže nebo jiné nemovitosti.

§ 69.

Provádění předběžných šetření nebo přípravných prací na cizích nemovitostech.

- (1) Úřad může povolit, aby se na cizí nemovitosti provedla určitá předběžná zjištění nebo určité přípravné práce, kterých je zapotřebí pro podnik, pro nějž by se strana mohla domáhati vyvlastnění podle tohoto zákona. Ve výměru určí úřad i lhůtu pro dokončení oněch předběžných šetření nebo přípravných prací a dobu, v níž je složit náhradu za újmu vzniklou provedením předběžných šetření nebo přípravných prací, po případě též jistotu k zabezpečení této náhrady. Povolení ke vstupu na železniční pozemek může být uděleno jen v dohodě se železničním správním úřadem.

- (2) Ustanovení ta platí obdobně též, jde-li o nutné předchozí šetření nebo přípravné práce, aby se mohla vodní stavba po svém provedení udržovati, měniti nebo odstraňovati a aby se zjistily podmínky pro spoluužívání, pro ochranné oblasti, pro případ v § 86 uvedený nebo pro zřízení dřívějšího nebo neškodného stavu.

§ 70.

Omezení vlastníků pozemků ve prospěch rybářství.

Vlastníci pozemků jsou povinni trpěti za náhradu zřízení, označení neb oplocení úřadem povoleného chráněného rybního trdliště nebo chráněné rybní (perlorodné) oblasti. Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.

§ 71.

Vyvlastnění pro stavby ochranné neb úpravní.

Mohou-li býti takové stavby ochranné nebo úpravní, pro něž nelze použití ustanovení § 83, účelně a hospodářsky vybudovány toliko s použitím cizích pozemků, může úřad k žádosti strany zavázati jejich vlastníky, aby za náhradu trpěli provedení těchto staveb, nebo aby postoupili k tomu potřebnou plochu. Ustanovení § 67, odst. 2 platí obdobně. Stačí-li k vybudování staveb uložení služebnosti, jsou provedené stavby vlastnictvím stavebníka.

Vodní právo spoluužívací.

(§ 72 – 75)

§ 72.

- a) Vlastníka nemovitosti zatížené služebností.

(1) Vlastníku nemovitosti, zatížené služebností ve prospěch cizího vodního díla, může úřad k jeho žádosti dovoliti, aby spoluužíval tohoto vodního díla odběrem vody pro vlastní účely, není-li tím ohrožen účel a další provoz díla. Odběr vody nesmí jíti nad potřebu nemovitosti, zatížené služebností. Žadatel jest povinen hraditi sám náklad na nutné úpravy vodního díla, a jejich odstranění po zániku spoluužívacího práva a přispěti podle míry prospěchu ze spoluužívání k nákladu na zřízení, udržování a provoz vodního díla. Příspěvky ty jsou nárokem veřejnoprávním. Nedojde-li k dohodě a jejímu úřednímu schválení, určí je úřad.

(2) Potřebné úpravy může vlastník vodního díla podle své volby buď provésti sám na účet vlastníka nemovitosti nebo jejich provedení trpěti.

§ 73.

b) Pro zemědělské účely a jiné účely veřejného zájmu

Využití veřejné vody, která by následkem pravidelného dočasného přerušování neb omezování provozu vodního díla odtékala nevyužitkována, může úřad po předchozím vodoprávním řízení bez náhrady povolit pro zemědělské a jiné účely veřejného zájmu za podmínek, zaručujících jinak pravidelný provoz vodního díla, jakož i výkon ostatních vodních práv. Pokud změna užívacího práva vyžaduje změny neb úpravy zařízení, změny obsluhy, zvýšení udržovacích neb provozních nákladů neb jiných opatření, vyplývajících ze spoluužívání, uhradí větší náklady s tím spojené ten, jemuž

bude úřadem povoleno spoluužívání vody. Při vodoprávním řízení má úřad působiti především ke smírnému vyřízení věci.

§ 74.

c) Při přestavbě nebo jiné změně vodního díla

- (1) Lze-li zlepšením, přestavbou neb jinou změnou vodního díla bez ohrožení jeho účelu a provozu umožniti užívání vody pro podnik národohospodářsky značně významný, může úřad k žádosti tohoto podniku zavázati posud oprávněného za podmínek odstavce 2, aby trpěl potřebné úpravy díla, po případě dočasné zastavení provozu mezi stavbou, jakož i užívání uvolněné vody pro nový podnik.
- (2) Žadatel je povinen hraditi náklady nutných úprav, po případě jejich budoucího odstranění, a přispívati přiměřeně podle prospěchu na zřízení a budoucí účelné udržování původního vodního díla, pokud bude ponecháno. Příspěvky jsou nárokem veřejnoprávním. Nedojde-li k dohodě a k jejímu úřednímu schválení, určí je úřad. Kromě příspěvků jest žadatel povinen hraditi posud oprávněnému veškeré újmy, jež mu způsobí.
- (3) Ustanovení odstavce 1 nelze užíti, zaváže-li se posud oprávněný nejpozději při řízení, že předloží ve lhůtě, kterou mu úřad stanoví a ze závažných důvodů může prodloužiti nejdéle však na dobu jednoho roku, národohospodářsky rovnocenný projekt a opatří-li si potřebné vodoprávní povolení.

§ 75.

Postoupení vodního díla spoluuživateli
Zanikne-li vodní právo, jest vlastník vodního díla, s nímž bylo právo to spojeno, povinen postoupiti spoluuživateli vodní dílo v potřebném rozsahu, nedojde-li k jiné úřední úpravě v zájmu veřejném § 87).

§ 76.

Vyvlastnění vodních děl nebo práv ve prospěch národohospodářsky značně významného vodního díla

- (1) Nelze-li zříditi nebo rozšířiti dílo k užívání vody pro účely uvedené v § 22, odst. 1, čís. 1 až 8 nebo jiné národohospodářsky značně významné vodní dílo, buď vůbec nebo jen s nepoměrně velikým nákladem, leč, že se za náhradu úplně nebo částečně vyvlastní trvající již vodní díla nebo práva, může se podnikatel domáhati nutného jejich vyvlastnění, mají-li podstatně menší význam než nový podnik. Jeho žádost budiž úřadem zamítnuta, zaváže-li se posud oprávněný ve lhůtě, kterou mu úřad stanoví a ze závažných důvodů může prodloužiti, nejdéle však na dobu jednoho roku, že předloží vlastní projekt na takovou změnu svého díla, že by pak toto nemělo menšího významu než zamýšlený podnik, a opatří-li si potřebné vodoprávní povolení. Dále budiž žádost zamítnuta, jde-li o zachování provozu děl pro hospodářský život kraje nutných (pily, mlýna a pod.) a nelze-li tento provoz jinak zabezpečiti.

- (2) Stačí-li k umožnění zamýšleného podniku posavadní dílo jen přestavěti nebo jinak změnit, platí ustanovení § 74.

§ 77.

Vyvlastnění vodních práv ve prospěch závlahy neb odvodnění zemědělských pozemků.

- (1) Hodlají-li vodní družstva, svazy vodních družstev nebo jednotlivcům jimž se nepodařilo zříditi takové hospodářské útvary ani jich se zúčastniti, zavlažovati neb odvodňovati zemědělské pozemky, aby se zvýšil výnos půdy, mohou býti za náhradu vyvlastněna úplně nebo z části cizí vodní práva, není-li jinak podnik vůbec možný nebo účelně proveditelný bez nepoměrně většího nákladu a má-li závlaha neb odvodnění nepochybně větší národohospodářský význam než dosavadní užívání vody.
- (2) Je-li při částečném vyvlastnění práv nutno provésti úpravy vodních zařízení, platí obdobně ustanovení § 72, odst. 2.

§ 78.

Vyvlastnění neveřejných vod a vodních práv pro zásobování obcí vodou.

- (1) Je-li v obci (osadě) nebo v její části trvalý nebo často se opakující nedostatek vody pitné nebo užitné, má tato obec (osada) po případě vodní družstvo uvedené v § 95, odst.1, č.5, za náhradu nárok na vyvlastnění cizích neveřejných vod – vyjma léčivé – jakož i cizích vodních práv, pokud těchto vod a práv není nutně třeba k zásobení dosud oprávněných vodou pitnou a užitnou a

pokud není možno nebo z hospodářských důvodů není vhodné opatřiti potřebnou vodu připojením na jiný vodovod. V obvodě jiné obce (osady) má obec (osada) uvedený nárok jen, pokud si nemůže opatřiti nutnou, po případě též zdravotně nezávadnou vodu ve vlastním obvodu buď vůbec nebo pouze s nepoměrně větším nákladem a pokud obec (osada), v jejímž obvodu má být voda vyvlastněna, sama nemá prokazatelně nedostatek pitné a užitkové vody.

- (2) Zjišťuje podmínky pro přiznání vyvlastňovacího práva, má úřad přihlížeti též k očekávanému vzrůstu a rozvoji obce (osady) nebo její části, o kterou jde, u míst prohlášených úředně za lázeňská nebo za letoviska, pak i k návštěvě hostů.
- (3) Je-li možno opatřiti pro obec (osadu) nebo její část vodu několikerým způsobem, jest za stejných jinak poměrů voliti onen, který zasahuje nejméně do dosavadních vodních práv.

§ 79.

Ochrana obecně prospěšného vodovodního podniku a nucený přístup k němu.

- (1) K ochraně zájmu vodovodního podniku, prohlášeného vodoprávním úřadem za obecně prospěšný, může tento úřad naříditi v oblasti, k jejímuž zásobování vodou jest podnik určen, aby byla zrušena nebo vyloučena z používání dosavadní vlastní zařízení k zásobování vodou pitnou (studně aj.), jsou-li zdravotně závadná, nebo aby bylo omezeno zřizování vlastních nových zařízení k zásobování vodou pitnou, mohlo-

li by tím být ohroženo po stránce hospodářské trvání tohoto vodovodního podniku. Těmito opatřeními nemá být znemožněno použití studní k nouzovým účelům (při požáru, protiletectké obraně apod.). Úřad může též po vyslechnutí okresního výboru naříditi, aby buď obec (osada), po případě s určitou svou částí, nebo jednotliví zájemníci nuceně přistoupili k obecně prospěšnému vodovodnímu podniku. Náleží-li vodovodní podnik, prohlášený vodoprávním úřadem za obecně prospěšný obci, nutno dbáti toho, aby jí z tohoto nuceného přístupu nevzešla újma. Souhrn poplatků vybíraných za nucené používání obecně prospěšného vodovodního podniku nesmí převyšovati poměrnou částku, která jest třeba ke zúročení a umořování zřizovacích nákladů a k udržování a provozování tohoto vodovodního podniku.

- (2) Provozní vodovody veřejných železnic nesmí být nuceny k přístupu podle odstavce 1.

§ 80.

Ochrana obecně prospěšného kanalizačního podniku a nucený přístup k němu.

- (1) V zájmu čistoty veřejných vod může úřad k ochraně obecného nebo družstevního zařízení pro odvádění a čištění odpadních vod naříditi, aby v oblasti, z níž jsou odpadní vody tímto zařízením odváděny a čištěny obecním nebo družstevním zařízením.
- (2) V zájmu obecního nebo družstevního zařízení na odvádění a čištění odpadních vod

může úřad zakázat nebo omezit zřizování vlastních nových zařízení k odvádění a čištění odpadních vod a naříditi, aby veškeré nebo alespoň některé odpadní vody byly odváděny a čištěny obecním nebo družstevním zařízením, je-li připojení na toto zařízení zdravotně, technicky a hospodářsky co nejučelnější.

- (3) Dojde-li k nucenému připojení podle odstavce 1 a 2, nesmí investiční poplatek za tyto nucené přípojky převyšovat pořizovací náklad po případě nebyl-li investiční poplatek vybírán, nesmí být poplatek za nucené připojení vyšší než poměrná částka, potřebná ke zúročení a umořování pořizovacích nákladů. Poplatky vybírané za nucené používání obecního nebo družstevního zařízení na odvádění a čištění odpadních vod nesmí být vyšší, než je část udržovacích a provozních nákladů, která připadá na nuceně připojenou nemovitost.

Stanovení ochranných oblastí.

(§ 81 a 82).

§ 81.

Pro které vody mohou být stanoveny.

(1) Vlastníci

- a) Vody v právně trvajících nebo v zamýšlených zařízeních k zásobování potřebnou vodou obcí (osad), jejich částí nebo národohospodářsky značně významných podniků,
- b) Vodních zdrojů určených ke všeobecnému užívání, jakož i pramenů národohospodářsky důležitých, jsou povinni pečovat o ochranu množství a jakosti těchto vod a splnit úřadem

nařízená opatření. Za tím účelem může úřad zejména kdykoliv vyšetřit a podle výsledku provedeného řízení (§ 128) výměrem stanovit ochranné prostory (užší a širší) v rozsahu odpovídajícím hydrologickým a jiným místním poměrům, aby v těchto prostorech bylo vyloučeno provádět takové práce a užívání, které by byly na újmu jakosti a množství vod nebo jiných národohospodářsky důležitých zájmů.

- (2) Povolení úřadu jest třeba též ke změně a zrušení ochranných prostorů.

§ 82.

Ochranná opatření v ochranných prostorech.

- (1) K ochraně vod a zdrojů, uvedených v § 81, odst. 1, může úřad uložit vlastníkům nemovitostí v ochranném prostoru a držitelům cizích majetkových práv k nim, aby za náhradu zavedli nebo trpěli určitý způsob zemědělského a vodního hospodaření na nemovitostech neb určitá omezení výkonu svých práv. V rozhodnutí a ustálení ochranného prostoru úřad podrobně stanoví jednak všechna užívání nemovitostí, která jest zakázáno provádět v ochranném prostoru a která jsou dovolena jen na základě úředního povolení. Úřad může naříditi v ochranném prostoru i odstranění stávajících staveb.
- (2) Ukáže-li se toho později potřeba, může úřad dodatečně stanovit další takováto ochranná opatření.

§ 83.

Vyvlastnění pro vodní stavby prováděné ve veřejném zájmu.

- (1) Provádí-li se vodní stavba nebo její změna, zejména přeložení, ve veřejném zájmu a nutno-li to k dosažení účelu, může úřad povolit potřebné vyvlastnění cizích nemovitostí a cizích práv za náhradu. Z vyvlastnění toho jsou vyňaty nemovitosti a práva sloužící veřejným účelům větší důležitosti nežli jest zamýšlený podnik.
- (2) Vlastníci pozemků chráněných stavbou podnikanou ve veřejném zájmu, jsou povinni k jejímu zřízení a udržování postoupiti za náhradu stavební hmoty z těchto pozemků.

§ 84.

Donucovací práva a vyvlastnění v případech uvedených v § 45, odst. 2, písm. b)

- (1) V případech, uvedených v § 45, odst. 2, písm. b) určí úřad, v jakém okruhu – tzv. pracovní oblasti – jsou nutny určité stavby a dočasná nebo trvalá opatření, aby byly pozemky pojaté do pracovní oblasti, jakož i výkon práv k nim, přivedeny za náhradu do takového stavu, aby bylo dosaženo příznivých vodních a odtokových poměrů a neporušitelnosti horské půdy a aby byly v tomto stavu dočasně nebo trvale udržovány.
- (2) Stavby a opatření, jichž je třeba v pracovní oblasti, mohou býti podle místních poměrů:
 - a) V korytě: podélné a příčné stavby, kynety, prahy (pásky), retenční přehrážky, jezy, hrázky, komunikační objekty aj.;
 - b) Mimo koryto: odvodnění, upevnění podmočených a sypkých svahů, záplety, osazení, zalesnění, osetí travou, oplocení, zákaz nebo příkaz určitého způsobu

hospodaření zemědělského (rolnického nebo lesního), zákaz staveb, pastvy, omezení dopravy plodin a dříví apod. Při stanovení potřebných lesotechnických opatření řídí se úřad předpisy lesního zákona.

- (3) Vlastníci pozemků pojatých do pracovní oblasti, jakož i pozemků sousedních jsou povinni postoupiti podniku za náhradu z těchto pozemků stavební hmoty potřebné k provedení a k udržování podniku a za náhradu trpěti, aby se jejich pozemků užívalo k dovážení, skládání a připravování staviva a k ubytování stavební správy a dělníků.
- (4) Je-li se důvodně obávati, že by bylo ponecháním pozemků v pracovní oblasti posavadním vlastníkům nebo ponecháním užitkových práv k těmto pozemkům posavadním držitelům práv ohroženo provedení neb udržování podniku, může vysloviti úřad i úplné vyvlastnění vlastnických neb užitkových práv za náhradu.

§ 85.

Omezení vlastníků pozemků v zájmu vodních děl a udržování přirozených toků.

- (1) Pokud je to nutno ke zřizování, změnám, odstraňování neb udržování vodních děl (staveb.zařízení) mohou býti vlastníci pozemků úřadem zavázáni, aby trpěli za náhradu dočasné užívání pozemků v potřebném rozsahu. Úřad stanoví vždy přiměřenou dobu, na kterou se dočasné užívání pozemků povoluje; doba ta může býti na odůvodněnou žádost úřadem

prodloužena. Pro pravidelně se vyskytující užívání pozemku, na příkl. Při udržování vodních děl (staveb.zařízení), má úřad udělití povolení pokud možno na několikaleté období.

- (2) Ustanovení to platí obdobně též při udržování přirozených toků, jež budiž provedeno pokud možno v době, kdy se tím způsobí nejmenší poškození. Pokud se dosud bez náhrady za účelem obvyklého udržování toků chodilo po pozemcích nebo se skládaly na nich hmoty z toků vybrané, jsou vlastníci těchto pozemků povinni i nadále bez náhrady to trpěti.

§ 86.

Omezení majitelů vodních práv v zájmu vodních děl a udržování přirozených toků.

- (1) Těm, kdo jsou oprávněni vody užívatí, může úřad k žádosti strany uložití, aby se za náhradu tohoto užívání dočasně zdrželi nebo je dočasně omezili, pokud je toho třeba ke zřizování, změnám, odstraňování neb udržování vodních děl (staveb, zařízení) nebo k udržování přirozených toků a pokud by tím netrpěly zájmy veřejné, na příkl. zásobování obce vodou. Neposkytovala-li se dosud náhrada, musí ti, kdo jsou k užívání vody oprávněni, trpěti i nadále bez náhrady dočasné zastavení neb omezení výkonu svého práva v dosavadním rozsahu.
- (2) Budiž přihlíženo k tomu, aby opatřením podle odstavce 1 bylo vodní dílo co nejméně dotčeno, zejména, jde-li o zastavení neb omezení provozu národohospodářsky významného podniku, jehož nepřetržitý provoz je nezbytnou podmínkou výroby.

§ 87.

Ponechání vodního díla v zájmu veřejném po zániku vodního práva.

- (1) Musí-li býti vodní dílo (stavba, zařízení) ponecháno celé nebo z části též po zániku práva s ním spojeného, protože toho nezbytně vyžadují veřejné zájmy, zejména národohospodářsky důležitá ochrana cizích nemovitostí nebo práv, a nenáleží-li další jeho udržování na základě § 41 nebo zvláštního právního závazku vlastníku vodního díla, uzná ho úřad povinným, aby za náhradu buď trpěl jeho ponechání a další udržování osobami jinými, nebo, nutno-li to, jim je postoupil.
- (2) Náhrada přísluší vlastníku vodního díla jen, pokud by náklad na jeho odstranění a na zřízení dřívějšího nebo neškodného stavu (§ 41) byl nižší nežli újmy, které mu vzejdou ponecháním, případně postoupením vodního díla.
- (3) Ti, jichž zájmům ponechané vodní dílo prokázaně slouží, jsou povinni každý podle míry svého prospěchu jednak přispívati k případné náhradě vlastníku vodního díla a jednak dílo to udržovati v náležitém stavu. Příspěvky jsou nárokem veřejnoprávním. Nedojde-li k dohodě a k jejímu úřednímu schválení, určí je úřad.

§ 88.

Vyvlastnění při právu nápadu.

Prevezme-li některý veřejnoprávní svazek územní podle § 31 nebo podle výhrad učiněných v jeho prospěch v právoplatném vodoprávním povolení určitá vodní zařízení nebo vodní motory, jichž nelze účelně používatí bez

získání cizích nemovitostí, může úřad povolit za náhradu též vyvlastnění potřebných nemovitostí a zařízení (pozemků, budov, elektrické rozvodní sítě aj.).

§ 89.

Vyvlastnění pro plavbu.

K účelům plavby lodími nebo vory může úřad k žádosti státní správy, plavebních neb jiných zájemníků uznati vlastníky pozemků při splavných vodách povinnými, aby za náhradu postoupili půdu potřebnou ke zřízení, rozšíření a nutné úpravě potahových cest, přístavů, přecladišť, přístavišť nebo přístupu k nim a k označení neb osvětlení plavební dráhy.

Hlava VI.

Zákonné služebnosti a nouzová

opatření.

Zákonné služebnosti

(§ 90 až 92)

§ 90.

a) Ve prospěch výkonu veřejné služby. Vlastníci pozemků, vod a vodních děl musí bez náhrady trpěti zaměstnancům veřejných služeb, jakož i jejich pomocníkům při výkonu svých úředních povinností přístup na tyto pozemky, vody nebo do vodního díla.

§ 91.

b) Ve prospěch plavby;

(1) Vlastníci pozemků u povrchových veřejných vod jsou povinni bez náhrady trpěti.

1. Aby se dále používalo trvajících již potahových cest a prováděly se na nich nutné práce udržovací.

2. Aby přistávaly a byly upevňovány na jejich pozemcích na místech úřadem k tomu určených lodi a vory.

3. Aby z nouze přistávaly a byly upevňovány lodi a vory na kterémkoliv vhodném místě, byly tam uloženy náklady, plavidla a vory, dokud by nebyla možná další doprava.

(2) Jen na základě zvláštního právního důvodu, vzniklého před účinností tohoto zákona, může vlastník zmíněných pozemků požadovati v případech odstavce 1, č.1 a 2 náhradu, kterou určí, není-li dohody, úřad.

(3) Nedotčeny zůstávají lesní předpisy o povinnostech vlastníků pozemků, ležících u vod, na nichž dříví se dopravuje.

(4) O náhradě škody způsobené použitím pozemku podle odst. 1, jakož i o náhradních nárocích vlastníka lodi nebo voru proti tomu, kdo škodu zavinil, platí ustanovení občanského práva.

§ 92.

c) ve prospěch vodních staveb prováděných v zájmu veřejném.

(1) Vlastníci koryta veřejné vody jsou povinni bez náhrady trpěti, aby bylo použito koryta k provedení vodní stavby ve veřejném zájmu nebo, aby bylo koryto zatíženo služebností ve prospěch takové stavby. Provedené stavby jsou vlastnictvím stavebníka.

(2) Kdo podniká vodní stavby a stavby s tím související ve veřejném zájmu, má právo bezplatně vybírat ve veřejné vodě k tomu potřebný písek, štěrk a jiné hmoty z koryta bez ohledu na práva jiných k těmto hmotám,

musí si však vyžádati úřední dovolení podle § 14.

Nouzová opatření: (§§ 93 a 94)

§ 93.

- a) Při vodní pohromě (povodni apod.);
- (1) Nutno-li učiniti v zájmu veřejném neprodleně opatření buď k odvrácení vodní pohromy nebo k odčinění již nastalé škody, jsou k vyzvání úřadu, a není-li úřad na místě, k vyzvání obecního (osadního) starosty všechny osoby v obci (osadě) přítomné a schopné povinny konati bezplatně potřebné práce a služby a poskytnouti za náhradu potřebné hmoty a nářadí k použití. Nedojde-li k dohodě o náhradě, určí ji úřad. Nouzové opatření nesmí jíti déle, nežli toho účel nevyhnutelně vyžaduje.
 - (2) Učiniti nouzová opatření zůstává vyhrazeno úřadu, mohlo-li by míti nepříznivý vliv na důležitější veřejné zájmy.
 - (3) Nutno-li, musí též sousední obce, byť i nebyly přímo ohroženy, poskytnouti potřebnou pomoc. Jsou pak oprávněny žádati od obce, které pomoc poskytly náhradu hotových výdajů. Nedojde-li k dohodě, určí náhradu tu úřad.
 - (4) Obce (osady), jež jsou ohrožovány opětovnými vodními pohromami a vodní družstva (§ 95), po případě svazy vodních družstev (§ 115), mající za úkol ochranu před vodními pohromami, jsou povinny upravit již předem bezpečnostní službu pro případ vodní pohromy.
 - (5) Mají-li býti provedena nouzová zařízení trvale ponechána, jest k tomu potřebí povolení tohoto zákona.

§ 94.

b) Při požáru.

Je-li při požáru nutno použití vody nebo místních vodních zařízení, jest obecní (osadní) starosta povolán zařídit a neprodleně provést, čeho je třeba ve veřejném zájmu.

Hlava VII.

Vodní družstva

§ 95.

K jakým účelům mohou býti vodní družstva utvořena.

- (1) Podle předpisů tohoto zákona mohou býti utvořena vodní družstva pro:
 1. Odvodňování a závlahu pozemků (případně postříkem),
 2. Úpravu toků nebo břehů, výstavbu ochranných hrází, zajištění sváživých území a jinou ochranu nemovitostí před nepříznivými účinky vody,
 3. Udržování toků,
 4. Čištění odpadních vod,
 5. Zásobování vodou,
 6. Využití vodní energie,
 7. Stavbu zdymadel, vodních nádrží (rybníků aj.) a údolních přehrad,
 8. Využití odpadních vod.
- (2) Jde-li o účely zde vytčené, může býti vodní družstvo utvořeno jak ke zřízení, znovuzřízení, provozování a udržování vodního díla, tak také pouze k udržování děl již zřízených. Vodní družstvo může sloužiti také několika účelům zde vytčeným.

§ 96.

Jak vznikají vodní družstva.

- (1) Vodní družstvo vzniká jako právnická osoba veřejného práva tím, že se ustaví na základě stanov, které úřad podle ustanovení § 133 a násl.
 1. Schválí po dohodě všech zájemníků (dobrovolná družstva) nebo
 2. Schválí za souhlasu většiny zájemníků družstva s povinným členstvím menšiny nebo
 3. Podepíše bez souhlasu zájemníků (družstva nucená).
- (2) K vytvoření vodního družstva jest třeba nejméně tří zájemníků.

§ 97.

Vodní družstva s povinným členstvím menšiny.

- (1) V případech § 95, odst. 1, č.1 až 5, dále při stavbách zdymadel a nádrží k účelům závlahy pozemků může úřad donutiti menšinu zájemníků, aby přistoupila k družstvu, nemůže-li většina zájemníků účelně provésti nebo udržovati nepochybně prospěšný podnik v jeho celku bez rozšíření na nemovitosti menšiny. Jde-li o závlahu pozemků, jest třeba dvoutřetinové většiny, jinak stačí většina nadpoloviční.
- (2) Vlastníci nemovitostí, jichž dosavadní zvláštní způsob užívání jest pro ně prospěšnější nežli ten, který se od podniku očekává, nemohou býti přinuceni ku členství, nýbrž jen k tomu, aby trpěli potřebné služebnosti.
- (3) Většina zjistí úřad při závazném hlasování (§ 135); nepočítá ji podle hlav, nýbrž u podniků odvodňovacích a závlahových podle

pozemkové plochy pojaté do družstva, při stavbách ochranných a úpravních podle hodnoty chráněných nemovitostí, při čemž přihlíží též ku zvýšení ceny, jež se od podniku očekává, u družstev, majících za účel čištění odpadních vod, podle podílu na znečišťování a výhod očekávaných od družstevního podniku, u družstev ostatních podle prospěchu, jenž má plynouti z podniku jednotlivým zájemníkům. Utvoří-li se družstvo s několika účely, hlasuje se podle těchto účelových skupin a přehlasování jedné skupiny druhou se nepřipouští.

§ 98.

Vodní družstva nucená.

Zemský úřad může i bez souhlasu účastníků utvořiti družstva (družstva nucená):

1. K udržování přirozených toků,
2. Ke zřízení a udržování ochranných neb úpravních staveb, uvedených v § 95, odst. 1, č.2, nebo k udržování takových staveb již provedených,
3. K čištění odpadních vod,

a to ve všech těchto případech, jde-li o podnik nejen národohospodářsky důležitý, nýbrž i z veřejných ohledů nezbytně nutný, který jiným způsobem nežli spojením zájemníků v družstvo se nedá účelně provésti a zůstal-li pokus utvořiti družstvo dobrovolné nebo družstvo s nuceným členstvím bez výsledku.

§ 99.

Družstevní stanovy.

Ve stanovách vodního družstva buďtež vždy uvedeny:

1. Jméno a sídlo, které musí býti v oblasti Protektorátu Čechy a Morava,
2. Účel družstva,
3. Práva a povinnosti členů, zejména způsob a míra, podle kterých se vyměřují členské povinnosti (klíč) a nejmenší stupeň zájmu, který opravňuje k jednomu hlasu (§ 102, odst.3),
4. Orgány družstva, způsob jejich volby, jejich složení a působnost, zejména kdo zastupuje družstvo navenek a kdo podpisuje listiny, jimiž mají býti pro družstva založeny právní závazky, jakož i způsob svolávání a usnášení valné hromady a výboru,
5. Ustanovení o zajištění prostředků a způsobu hospodaření, zejména o rozpočtu, uzavírání zápůjček a schvalování účetních závěrek,
6. Ustanovení o udržování družstevních zařízení,
7. Ustanovení o řešení sporů mezi členy družstva (o smírčím soudu),
8. Ustanovení o zaměstnancích družstva a jejich právním postavení a pravomoci,
9. Ustanovení o změnách stanov, zániku a likvidaci družstva.

§ 100.

Členství ve vodním družstvu.

- (1) Členy vodního družstva jsou vlastníci nemovitostí (pozemků, budov, komunikací, dolů, provozoven, vodních děl aj.) do družstva pojatých. Příslušnost nemovitosti k vodnímu družstvu poznamená se v pozemkové knize.
- (2) Vlastník takové nemovitosti stane se již nabytím nemovitosti členem družstva, a to, slouží-li družstvo několika různým účelům

přípustným podle § 95, v oné skupině, pro jejíž účel byla jeho nemovitost pojata do družstevního svazku.

- (3) Vodní družstvo jest povinno přijmouti za člena též země, okresy, obce nebo fondy, i když nejsou členy vodního družstva podle odstavce 1, dojde-li k dohodě o výkonu členských práv a plnění členských povinností. Ustanovení o tom budiž pojato do zájmového katastru (§ 101). Za stejných předpokladů a podmínek jest vodní družstvo pro čištění odpadních vod povinno přijmouti za člena též držitele rybářských práv nebo ty, kdož jsou na místě nich oprávněni k výkonu rybářství. Tyto dohody nesmí družstvo jednostranně měniti.
- (4) Jde-li o družstvo pro zásobování vodou několika obcí (skupinový vodovod), může býti družstvo utvořeno pouze z těchto obcí, které jsou jeho členy, dojde-li k dohodě o výkonu členských práv a plnění členských povinností. Ustanovení o tom budiž pojato do zájmového katastru (§ 101).
- (5) Železniční pozemky mohou býti pojaty do družstva toliko v dohodě se železničním správním úřadem. Nebude-li železniční pozemek pojat do družstva, platí o povinnostech železničního podniku k příspěvkům ustanovení § 109.

§ 101.

Zájmový katastr.

- (1) Podkladem pro výkon práv a pro vyměrování povinností členských jest zájmový katastr, tj. seznam nemovitostí do družstva pojatých s udáním vlastníků, jejich

- bydliště a zájmu (účastenství) na podniku, stanoveného podle § 97, odst. 3.
- (2) Tento zájmový katastr buď úřadu předložen jako součást projektu, v řízení povolovacím projednán a podle vodoprávního výměru upraven. Po dokončení díla buď zájmový katastr uveden v soulad se skutečným stavem vykonaných prací a předložen úřadu v kolaudačním řízení (§ 130) ke konečnému schválení. Družstvo jest povinno i nadále se schválením úřadu zájmový katastr podle potřeby doplňovati a opravovati. Nesplní-li družstvo přes vyzvání těchto povinností, dá úřad zájmový katastr na náklad družstva přezkoušeti, po případě i vypracovati.
 - (3) Družstvo, zřízené k udržování děl již zřízených, předloží zájmový katastr úřadu ke schválení spolu se žádostí o schválení stanov.
 - (4) Odvolání podané z výměru, pokud jím byl schválen zájmový katastr, nemá odkládacího účinku pro předpisování, vybírání a vymáhání členských příspěvků.
 - (5) Ukáže-li se v době nejméně pěti a nejvýše osmi let po schválení zájmového katastru, že při stanovení zájmu se vycházelo z nesprávných předpokladů, může úřad k žádosti zúčastněného člena družstva přezkoušeti a výměrem opravit zájmový katastr nebo příslušnou jeho část.

§ 102.

Orgány družstva. Hlasování.

- (1) Orgány družstva jsou valná hromada, výbor volený valnou hromadou a předseda zvolený výborem.

- (2) K usnesení valné hromady o změně účelu, rozsahu nebo klíče pro rozvrh povinností, o zániku družstva, o jeho sloučení s jiným družstvem podle § 112 nebo o jeho přistoupení ke svazu vodních družstev ke třeba dvoutřetinové většiny všech hlasů a schválení úřadu. Jinak jest třeba ke všem volbám a usnesením nadpoloviční většiny, která se počítá podle § 97 odst. 3. Předpisy o tom, kdy jest valná hromada schopna usnášení, budou pojaty do družstevních stanov.
- (3) Ve stanovách budiž určen nejmenší stupeň zájmu, který opravňuje k jednomu hlasu (hlasovací jednotka). Žádný člen družstva nesmí míti více než polovinu všech hlasů. Zájemníci, kteří mají menší zájem než jest tento nejmenší stupeň zájmu, mohou se sdružit do skupin a vykonávají svým zmocněncem nebo svými zmocněnci tolik hlasů, kolik mají hlasovacích jednotek. Nesdruží-li se dobrovolně zájemníci, kteří mají menší zájem nežli jest nejmenší stupeň zájmu, jsou tímto způsobem zastupováni obecním starostou (jeho náměstkem).
- (4) Má-li družstvo několik účelových skupin, nesmí žádná z nich míti nadpoloviční většinu hlasů.
- (5) Ve výboru se hlasuje podle práv.

§ 103.

Pořádkové pokuty. Stížnosti.

- (1) Výbor vydává členům družstva v družstevních záležitostech v mezích své působnosti nařízení a může je opakovati písemně s udáním důvodů a s pohružkou donucovacími prostředky. Jestliže jim člen

družstva ani pak nevyhoví, může mu výbor družstva uložit pořádkovou pokutu až do výše 100 K ve prospěch udržovací jistiny, byla-li zřízena, jinak ve prospěch družstevního jmění. Člen družstva může proti tomu podat do patnácti dnů u výboru stížnost k úřadu, který rozhodne s konečnou platností.

- (2) Proti jiným opatřením výboru, zejména i proti předepsání členských příspěvků, může člen družstva podat do patnácti dnů u výboru stížnost k valné hromadě. Stížnost do předepsání příspěvků nemá však odkladného účinku.
- (3) Na kterémkoliv usnesení valné hromady může člen družstva podat do patnácti dnů u výboru stížnost k úřadu.

§ 104.

Členské příspěvky. Udržovací jistina.

- (1) Člen družstva jest povinen platit členské příspěvky, tj. závazky plynoucí z družstevního svazku (náklad přípravný, stavební, správní včetně pojistného veřejnoprávního sociálního pojištění, náklad provozní a udržovací a jiné), které, byvše právoplatně uloženy, mají i s příslušenstvím (úroky, náklady spojenými s vymáháním apod.) právní povahu veřejných dávek. Tato povinnost jest břemenem váznoucím na nemovitosti pojaté do družstva; požívá přednosti před jinými břemeny reálnými přímo za daněmi a jinými veřejnými dávkami – jsou-li stanoveny roční platby, až do výše tříletých nedoplatků, a zanikne, bude-li nemovitost z družstevního svazku

propuštěna neb vyloučena nebo zanikne-li družstvo.

- (2) Je-li nemovitost, která jest pojata do družstevního svazku v době předepsání členského příspěvku propachtována, má vlastník právo k úhradě členských příspěvků přiměřeně zvýšiti pachtovné. Za členské příspěvky odpovídá vlastník nemovitostí. Družstvo má právo obstatiti pachtovné až do výše příspěvků. Vlastník nemovitosti i pachtýř mají právo ustoupiti od smlouvy pachtovní.
- (3) Poživatelé a uživatelé odpovídají spolu s vlastníkem rukou společnou a nerozdílnou za členské příspěvky, připadající na dobu požívání neb užívání.
- (4) Právoplatně uložené členské příspěvky a pořádkové pokuty vymáhá k žádosti družstva úřad politickou exekucí.
- (5) Zřídí-li vodní družstvo k řádnému udržování družstevních zařízení udržovací listinu, jsou na ni nepřipustné exekuční a zajišťovací úkony. Úroky z udržovací jistiny může družstvo použiti k účelům družstevním, avšak toliko s povolením dozorcího úřadu (§ 110).

§ 105.

Vybírání členských příspěvků.

- (1) Právoplatně předepsané členské příspěvky vybírá na žádost družstva berní úřad k poukazu úřadu způsobem předepsaným pro vybírání a vymáhání státních přímých daní, a to i s příslušnými poplatky z prodlení, a byl-li náklad na provedení družstevního podniku opatřen zápůjčkou, odvádí vybrané členské příspěvky až do

sumy nejbliže splatné povinnosti ze zápůjčky veřejnému fondu neb peněžnímu ústavu, jenž zápůjčku poskytnul. Nezapraví-li některý člen svého příspěvku ani do roka, dá berní úřad nezapravenou družstevní pohledávku knihovně vložit na jeho nemovitost.

- (2) Zanedbá-li družstvo přes vyzvání svou platební povinnost, předepíše úřad na žádost věřitele a na náklad družstva členské příspěvky podle schváleného zájmového katastru, uloženého u úřadu a dá je vybírat berním úřadem. Věřitel prokáže splatnost své pohledávky právoplatným exekucním titulem.
- (3) Tohoto průkazu není třeba, předložilo-li družstvo úřadu právoplatný rozvrh členských příspěvků na vymáhané zápůjčkové platy nebo uznalo-li vůči úřadu jejich výši a splatnost.

§ 106.

Dodatečné přijetí sousední nemovitosti do družstevního svazku.

- (1) Družstvo je povinno přijmouti do svého svazku sousední nemovitosti k žádosti jejich vlastníků za poměrný příspěvek ve prospěch družstva k nákladům zřizovacím a udržovacím:
 - a) Docílí-li se takto pro tyto nemovitosti nejvhodněji účelu, pro něž i družstvo se zřizuje nebo bylo zřízeno a
 - b) Stačí-li původní dílo nebo provedená stavba pro společnou potřebu bez újmy členů družstva. Je-li možno pojmouti sousední

nemovitost do družstevního svazku jen, provedou-li se zvláštní nová zařízení nebo změny díla družstevního, má ten, kdo chce býti přijat, zapraviti družstvu též všechny náklady nových zařízení neb úprav.

Nedojde-li k dohodě, rozhodne úřad.

§ 107.

Dodatečné propuštění nemovitostí z družstevního svazku.

- (1) Vlastník nemovitosti má nárok domáhati se u úřadu propuštění nemovitosti z družstevního svazku:
 - a) Nedostalo-li se jí v době nejméně pěti a nejvýše osmi let po schválení zájmového katastru bez viny vlastníkovy z podniku žádného prospěchu vůbec, nebo prospěchu jen dočasného anebo jen nepatrného v poměru k závazkům, nebo
 - b) Lze-li dosavadních výhod dosíci účelněji přijetím do sousedního družstva nebo zřízením vlastního díla, v obou případech však bez ohrožení družstva, z něhož se má nemovitost propustiti.
- (2) Činí-li takový nárok člen, který svým dodatečným přijetím dal podnět ku zvláštním zařízením nebo změnám družstevního vodního díla, jež po propuštění jeho nemovitosti budou na újmu náležitěmu dosažení družstevního účelu, jest k žádosti družstva povinen uhraditi náklad, spojený s uvedením díla do neškodného stavu.
- (3) Vystupuje-li z družstva člen, který byl povinen přistoupiti k družstvu, má nárok na poměrné vrácení zaplacených členských

příspěvků po odečtení částky, připadající na výhody, kterých se mu dostalo za členství, a dále na odstranění všech zařízení na jeho nemovitostech, která se stala jeho propuštěním zbytečnými.

- (4) Nemovitost smí být propuštěna jen po splnění všech povinností, váznoucích na ní ze svazku družstevního.

§ 108.

Vyloučení nemovitosti z družstevního svazku.

- (1) Lze-li účelu družstva hospodárně dosíci jen tehdy, vyloučí-li se některá nemovitost ze svazku družstevního, může o to žádati u úřadu družstvo na základě usnesení valné hromady (§ 102), vyloučenému členu přísluší tytéž nároky, jaké jsou uvedeny v § 107, odst. 3.
- (2) Ustanovení § 107, odst. 4 platí obdobně.

§ 109.

Příspěvky nečlenů.

- (1) Vlastníkům nemovitostí, kteří, nejsouce členy družstva, mají z jeho zařízení prospěch tím,
 1. že jich užívají neb vyžitkují vodních poměrů jimi zlepšených, nebo
 2. že se jimi odvrací nebezpečství od jejich nemovitostí, dále těm, kdož nejsouce členy družstva, způsobují svými zařízeními znečišťování vody, jejíž čistotu udržovati jest účelem družstva, nebo způsobují zanášení, případně jiné poškozování provedených družstevních úprav, uloží úřad k žádosti družstva, aby platili k nákladům zřízení, provozování a udržování družstevních děl příspěvky

přiměřené k získaným výhodám. Kdo takovým způsobem přidrzeni jsou k příspěvku, mají nárok, aby byli pojeti do družstva.

- (2) Těm, kdož nejsou vlastníky nemovitostí a nemají z tohoto důvodu nároku na dodatečné přijetí do družstva, mají však prospěch z družstevního zařízení, uloží úřad k žádosti družstva, aby platili příspěvky k družstevním účelům přiměřené získaným výhodám, nebo jim zakáže, aby užívali výhod z družstevního podniku a nařídí jim, aby odstranili úpravy tomu sloužící.
- (3) Příspěvky podle odstavců 1 a 2 jsou nárokem veřejnoprávním. Nedojde-li k dohodě a k jejímu úřednímu schválení, určí je úřad.

§ 110.

Úřední dozor. Vládní komisař.

- (1) Úřad dozírá na to, aby správa a hospodaření družstva děly se řádně v souhlasu se zákony a stanovami. K tomu účelu jest oprávněn vydávati družstvu nařízení, vymáhati jejich splnění na předsedovi nebo i jednotlivých členech výboru pořádkovými pokutami do výše 500,- K a donucovacími prostředky a prohlašovati za neúčinná usnesení, jež odporují zákonům neb stanovám.
- (2) Vázne-li vinou družstva podstatně jeho činnost, neplní-li družstvo přes opětné písemné vyzvání povinností, uložených mu zákonem, stanovami neb úředními nařízeními, nebo zjistí-li se v jeho správě finanční nepořádky, může zemský úřad rozpustiti výbor a ke správě družstva na jeho útraty ustanoviti na dobu potřeby, nejdéle však na dobu dvou let, vládního komisaře;

jemu k ruce ustanoví zemský úřad ze členů družstva poradní sbor. Vládní komisař vykonává v mezích družstevních stanov všechna práva valné hromady, výboru a předsedy kromě změn stanov, rozejítí se družstva a jeho přistoupení ke svazu vodních družstev. Zápůjčku pro družstvo může vládní komisař sjednat jen se schválením valné hromady družstva.

- (3) Dříve, než skončí svou působnost, svolá vládní komisař valnou hromadu, řídí ji a odevzdá správu družstva výboru zvolenému na této valné hromadě.
- (4) Kdyby to zemský úřad považoval za odůvodněné okolnostmi nebo kdyby za to žádala nadpoloviční většina členů družstva, počítaná podle § 97, odst.3, může zemský úřad prodloužit činnost vládního komisaře, nejvýše však vždy o další dva roky.

§ 111.

Vládní komisař pro nucené družstvo.

- (1) Neustaví-li se nucené družstvo do jednoho roku od té doby, kdy mu byly předepsány stanovy podle § 96, č.3, může zemský úřad svěřit plnění úkolů, pro něž bylo zřízeno nucené družstvo, vládnímu komisaři, jemu k ruce ustanoví zemský úřad poradní sbor z vlastníků nemovitostí, pojatých do nuceného družstva. Náklad s tím spojený rozvrhne zemský úřad na vlastníky těchto nemovitostí, a je-li třeba, vymáhá jej politickou exekucí.
- (2) K návrhu poradního sboru pokusí se vládní komisař o ustavení nuceného družstva. Jakmile se nucené družstvo ustaví, svolá vládní komisař valnou hromadu, řídí ji a

odevzdá správu družstva výboru, zvolenému na této valné hromadě.

§ 112.

Sloučení družstev.

Úřad může povolit sloučení dvou nebo několika družstev, jež se provede tím způsobem, že úřad schválí stanovy takto vzniklého družstva. Povolí-li úřad sloučení, platí tato ustanovení:

1. Sloučení budiž hlášeno v Úředním listě a v obcích, ležících v zájmovém území slučovaných družstev, s upozorněním, že veškeré pohledávky věřitelů těchto družstev nutno ohlásit do šesti měsíců po vyhlášení v Úředním listě. Konečný den této lhůty budiž uveden ve vyhlášece. Známé věřitele třeba zvláště vyrozumět;
2. Majetková podstata sloučených družstev budiž spravována odděleně do té doby, dokud nebudou uspokojeny nebo zabezpečeny zápůjčky starých družstev a jiné pohledávky věřitelů, jež byly ohlášeny ve lhůtě uvedené v č. 1;
3. Závazky vzniklé v době před sloučením a ty náklady, jichž jest třeba k dostavbě družstevních vodních děl (staveb, zařízení), jejichž stavba byla započata před touto dobou, zatěžují členy slučovaných družstev tak, jako před provedeným sloučením.

§ 113.

Přeměna dobrovolného družstva v družstvo s povinným členstvím menšiny.

Dobrovolné družstvo, které podalo návrh na vytvoření družstva s povinným členstvím menšiny (§ 146, odst.1), zanikne tím, že úřad schválí nebo

předepíše stanovy novému družstvu. Dosavadní práva a závazky dobrovolného družstva přejdou tím na nové družstvo.

§ 114.

Zánik družstva a jeho likvidace.

- (1) Kromě případů, uvedených v § 112 a § 113 rozhodne úřad o tom, že družstvo zaniklo:
 - a) Usnese-li se valná hromada na zániku družstva podle § 102 a nevyžadují-li veřejné zájmy, by družstvo trvalo dále,
 - b) Zanikne-li povolení udělené pro družstevní zařízení aneb nedojde-li k jeho zřízení.
- (2) Před tím provede družstvo k nařízení úřadu likvidační řízení a prokáže úřadu, že dostalo svým závazkům vůči členům a nečlenům a že podle § 41 k nařízení úřadu uvede v neškodný stav družstevní zařízení, jež zánikem družstva stanou se zbytečnými a dalším trváním byly by na újmu veřejným zájmům nebo cizím vodním právům, nebo, že obnoví stav, který byl před provedením družstevního podniku.

Svaz vodních družstev.

§ 115.

Utvoření svazu a jeho stanovy.

- (1) Z vodních družstev může se utvořit k podpoře společných zájmů na vodním hospodářství svaz vodních družstev, usnesou-li se na tom valné hromady těchto družstev.
- (2) Svaz vodních družstev vzniká jako právnická osoba veřejného práva tím, že se

ustaví na základě stanov schválených úřadem.

- (3) Svaz vodních družstev jest oprávněn přijmouti za členy též jiné zájemníků. Obce jest svaz povinen přijmouti za členy, pokud se o členství ucházejí.
- (4) Ve stanovách budtež vždy uvedeny:
 1. Jméno, účel a sídlo svazu, které musí býti v oblasti Protektorátu Čechy a Morava,
 2. Jména a sídla družstev svazových,
 3. Práva a povinnosti členů, zejména klíč pro zastoupení v orgánech svazu a pro stanovení členských příspěvků,
 4. Orgány svazu, jejich složení, způsob volby a působnost, zejména kdo zastupuje svaz na venek a kdo podpisuje listiny, jimiž mají býti založeny pro svaz právní závazky, jakož i způsob svolávání a usnášení valné hromady a výboru,
 5. Ustanovení o zajištění prostředků a o způsobu hospodaření, zejména o rozpočtu a schvalování účetních závěrek,
 6. Ustanovení o změnách stanov, zániku a likvidaci svazu.

§ 116.

Řešení sporů. Úřední dozor.

- (1) Ve sporech, jež vzniknou mezi svazem a jeho členy z poměru svazového, rozhodne úřad, který dozírá na to, aby správa svazu děla se v souhlase se zákony a stanovami.
- (2) Úřad jest oprávněn prohlásiti za neúčinná usnesení svazu, jež odporují zákonům nebo stanovám.

Hlava VIII.

Úřady a řízení.

§ 117.

Působnost politických úřadů a soudů.

- (1) Všechny věci upravené tímto zákonem náležejí, pokud se v něm jinak neustanovuje, do působnosti politických úřadů.
- (2) Kde se v tomto zákoně mluví o úřadu, aniž se blíže označuje, rozumí se tím úřad I. stolice příslušný podle tohoto zákona.
- (3) Ve všech případech, ve kterých úřad podle tohoto zákona rozhoduje o náhradách, nákladech nebo jiných nárocích soukromoprávních, jest volno straně tímto rozhodnutím dotčené po vyčerpání opravných prostředků dovolávati se do devadesáti dnů nápravy ve výroku o těchto nárocích u příslušného soudu v řízení nesporném.
- (4) Dotýkají-li se účinky opatření podle rozhodnutí úřadu oblasti propůjčených důlních nebo povrchových měř, rozhoduje politický úřad v dohodě s revírním báňským úřadem.

§ 118.

Příslušnost zemského úřadu v první stolici.

- (1) Kromě případů uvedených v § 110, odst. 2 a 4, § 111 odst. 1 a § 136 jest místně příslušný zemský úřad první stolicí a ministerstvo zemědělství stolicí druhou, jde-li o:
 1. Údolní přehradu nebo vodní nádrž, mající za účel ochranu před škodami vodními aneb získání vody pro závlahu nebo zásobení obcí vodou, jakož i jde-li o změnu způsobu jejich užívání;

2. Taková díla k využití vodní energie, jejichž ideální vodní výkon, tj. vodní výkon za předpokladu stoprocentní účinnosti vodních motorů, přesahuje sedmdesát pět KW /kilovatů/;
3. Závlahu, při níž odběr vody jest větší nežli sto litrů za vteřinu nebo při níž zavlažovaná plocha jest větší nežli sto hektarů;
4. Vodní díla, jež mají sloužiti k opatření pitné vody nebo vody užitkové v množství více než 10 litrů za vteřinu;
5. Povolení k tomu, aby se do vod odváděly nebo vpouštěly odpadní vody, dále znečišťující tuhé nebo plynné látky ze závodů, které budou vládním nařízením označeny, nebo z kanalizací obcí s počtem obyvatelů přes pět tisíc;
6. Vodoprávní povolení na toku nebo nádrži, které budou označeny vládním nařízením;
7. Odběr vody přesahující deset procent průtokového množství vody v toku za nejdéle trvajícího vodního stavu,
8. Hrazení bystřin podle § 45, odst. 2, písm. b) a § 84;
9. Činnost nucených vodních družstev vyjma věci volební, reklamační a exekuční;
10. Zřízení, změnu nebo zánik takových vodních družstev nebo svazů vodních družstev, u nichž jest příslušným k povolení vodního díla zemský úřad;

11. Zrušení nebo likvidaci družstva, jemuž byl poskytnut příspěvek z veřejných fondů;

12. Věc, ve které jest jednou ze stran stát, země, okres nebo město se zvláštním statutem.

- (2) Při vodních dílech (stavbách, zařízeních) uvedených v odstavci 1, jest zemský úřad příslušný ve všech věcech upravených tímto zákonem mimo věci trestní.
- (3) Zemský úřad může zmocniti okresní úřad, aby provedl buď celé vodoprávní řízení nebo pouze některé úkony. Tímto opatřením nemění se však příslušnost k rozhodování.
- (4) Je-li podle ustanovení odstavce 1 příslušný pro jednu část podniku úřad nižší stolice a pro druhou jeho část úřad vyšší stolice, jest k projednání a povolení celého podniku příslušný úřad vyšší stolice. Totéž platí obdobně o příslušnosti k provedení upravovacího řízení podle § 42.
- (5) Jsou-li pro podnik se zřetelem k jeho rozloze nebo účinku příslušné zároveň dva nebo více okresních úřadů, je k projednání a povolení podniku příslušný nadřízený zemský úřad, který může podle svého uvážení přikázati projednání a povolení podniku jednomu z dotčených okresních úřadů.
- (6) Při rozhodování podle předchozích ustanovení, pokud se účinky opatření týkají oblasti propůjčených důlních nebo povrchových měř, přísluší součinnost báňskému hejtmanství, jež může k účasti na vodoprávním řízení zmocniti revírní báňský úřad.

§ 119.

Příslušnost okresního úřadu.

S výjimkami uvedenými v § 118 jedná a rozhoduje ve věcech, uvedených § 117, odst. 1, v první stolici okresní úřad místně příslušný a ve stolici druhé zemský úřad.

§ 120.

Jak třeba postupovati, dojde-li ke změně příslušnosti teprve při řízení.

Dojde-li teprve při řízení k takové změně projektu, jež způsobí přesun příslušnosti, postoupí úřad provádějící řízení tuto záležitost příslušnému úřadu, aby o ní rozhodl, přihlížející k výsledku provedeného již řízení.

§ 121.

Instruování žádostí.

- (1) Kdo žádá o vodoprávní povolení (dovolení), vyvlastnění neb o provedení upravovacího řízení podle § 42, jest povinen podati u úřadu první stolice žádost opatřenou potřebnými nákresey a plány (projektem).
- (2) V žádosti jest uvésti:
 1. Rozsah a účel podniku s udáním vody a místa, kde má býti proveden, jakož i požadovaný průtok za nejčastěji se vyskytujícího stavu hladiny a dále střední největší průtok a střední nejmenší denní průtok určité řady let.
 2. Které práce a jakým způsobem mají býti provedeny;
 3. Očekávaný prospěch a újmy, které mohou vzejíti z podniku;
 4. Držitele všech vodních práv a jiné zájemníky, jichž práva by mohla býti dotčena projektovanými pracemi;

5. Jde-li o využití vodní energie, jakých strojů a s jakým jmenovitým (instalovaným) výkonem má být použito a jaký největší užitečný výkon má být dosažen při stavech hladiny nejčastěji se vyskytujících a dále při středním největším a středním nejmenším denním průtoku za určitou řadu let.
 6. Jde-li o obecní (osadní) nebo družstevní vodovody, posudek o chemických a zdravotních vlastnostech vody, jakož i o jejím bakteriologickém průzkumu;
 7. Jde-li o vyvlastnění, přesné označení nemovitostí nebo jejich částí, jež mají být vyvlastněny, po případě zatíženy služebnostmi;
 8. Jde-li o vodoprávní povolení družstevního podniku, kromě náležitostí vpředu uvedených, a kromě zájmového katastru, vyhotoveného podle § 101, ještě rozpočet nákladů, jež si vyžádá provedení družstevního podniku a návrh na jejich úhradu.
- (3) Vláda vydá nařízením podrobnější předpisy o tom, jak jest upravit a doložit žádosti stran, uvedené v odstavci 1, jakož i žádosti za schválení stanov vodních družstev nebo jejich svazů. Vláda může též stanoviti zvláštní odbornou způsobilost k vypracování projektů určitého druhu, např. obecních (osadních) nebo družstevních vodovodů, kanalisací, zařízení k čištění odpadních vod aj.

§ 122.

Odmítnutí žádostí a limine.

Místní informační jednání.

- (1) Žádost za vodoprávní povolení odmítne úřad bez dalšího jednání sezná-li z ní, jejich údajů neb dokladů nebo z jiných spisů u něho se již nacházejících, že podnik jest bezpodmínečně nepřijatelný se stanoviska veřejných zájmů nebo, že se žadatel domáhá dispozice s cizí nemovitostí, neprokázav souhlas oprávněné osoby ani nepodav současně žádost za potřebné právo vyvlastňovací.
- (2) Neodmítne-li úřad žádost bez dalšího jednání, může si pokud je to nutno neb účelno, vyžádati od žadatele její doplnění neb objasnění. Uzná-li to úřad při důležitějších podnicích za potřebné, provede za účasti znalců předběžné (informační) místní jednání, k němuž pozve žadatele, po případě i jiné zájemníků a při němž zejména zjistí účelnost a proveditelnost podniku.

§ 123.

Zahájení povolovacího řízení. Uvědomění hlavních zájmových korporací.

- (1) Má-li úřad pochybnosti o tom, lze-li účelu zamýšleného podniku dosíci, oznámí je žadateli, aby se o nich vyjádřil. Není-li takové pochybnosti nebo trvá-li žadatel přes to, že mu byly pochybnosti ty sděleny, na tom, aby se vyhovělo jeho žádosti, zahájí úřad řízení povolovací, a to vyzývací (ediktální), navrhuje-li to žadatel nebo vyžaduje-li toho důležitost podniku, jinak řízení stručné.

- (2) Jde-li o povolení vodního díla, o němž lze předpokládati, že bude mít širší národohospodářský význam, vyrozumí úřad o zahájení povolovacího řízení zemědělskou radu (komoru) a obchodní a živnostenskou komoru, aby, uznají-li to za vhodné, vyslaly na svůj náklad k řízení zástupce s hlasem poradním. Za stejných podmínek jest pozvati k vodoprávnímu řízení, při němž by mohl býti nepříznivě dotčen veřejný zájem racionelního chovu ryb, veřejnoprávní korporaci, které jest svěřeno hájení tohoto zájmu.

§ 124.

Řízení vyzývací (ediktální).

- (1) V řízení vyzývacím vydá úřad o jeho zahájení vyhlášku se stručným popisem podniku a s udáním, kde a kdy jest projekt veřejně vyložen k nahlédnutí. Vyhlášku uveřejní jednou na náklad žadatelů v Úředním listě a kromě toho vývěskem ve svém sídle a v sídle okresních úřadů, v jejichž území má býti projekt proveden, jakož i v obcích projektem dotčených a v obcích sousedních, a ustanoví v ní dobu místního jednání. Vyhláška budiž vyvěšena a projekt budiž veřejně vyložen po dobu nejméně třiceti dní, předcházejících dni místního jednání.
- (2) Ve vyhlášce budtež zájemníci výslovně upozorněni na to, že mohou uplatniti své námitky nejpozději při místním jednání, ježto jinak by k nim úřad při rozhodování nepřihlížel. Po skončení místního jednání nelze uplatňovati proti projektu ani námitky soukromoprávní.

- (3) Žadateli a zájemníkům úřadu známým, o nichž lze souditi, že by byli projektem dotčeni, budiž vyhláška zvlášť doručena. Následky, uvedené v odstavci 2, postihnou však, byla-li vyhláška řádně uveřejněna, i zájemníků, jemuž vyhláška nebyla doručena.

§ 125.

Řízení stručné.

- (1) V řízení stručném uveřejní úřad vyhlášku pouze vývěskem ve svém sídle, v sídlech okresních úřadů uvedených v § 124 a v obcích projektem dotčených a stanoví s poukazem na právní následky opožděných námitek zájemníků (§ 124, odst. 2) dobu místního jednání. Vyhláška budiž vyvěšena a projekt budiž veřejně vyložen po dobu nejméně patnácti dní, předcházejících dni místního jednání.
- (2) Ustanovení § 124, odst. 3 platí též v řízení stručném s tou odchylkou, že ti, kdo neobdrželi vyhlášky o místním jednání nebo ji obdrželi až teprve v posledním týdnu přede dnem jednání a k jednání se nedostavili, ani svého vyjádření písemně k němu nepodali, mohou uplatňovati své soukromoprávní námitky i po místním jednání pořadem práva soukromého.
- (3) Ustanovení § 117 odst.4 a § 118 odst. 6 platí obdobně.

§ 126.

Dočasné povolení neodkladných prací.

V naléhavých případech a je-li nebezpečí, že by mohla vzejíti velká škoda zachováním postupu vedeného v předcházejících §§ 123 až 125 může

úřad povolit, aby byly provedeny určité neodkladné práce nutné k odvrácení velikých škod a nebezpečství, zaváže-li se ten, kdo hodlá práce ty provést, protokolárně před jejich započítím, že splní všechna nařízení, která úřad vydá dodatečně ve vodoprávním povolení a že nahradí třetím osobám případnou škodu, jež jim vznikne z provádění uvedených prací. V dočasném povolení budiž stanovena neprodlužitelná lhůta, ve které jest třeba podati žádost za vodoprávní povolení; není-li žádost v této lhůtě podána, zanikne dočasné povolení, a provedené již stavby a zařízení nutno odstraniti nebo zřídit podle § 41 stav neškodný pro veřejné zájmy a cizí vodní práva.

§ 127.

Jak třeba postupovati, jsou-li proti veřejně nezávadnému projektu uplatněny soukromoprávní námitky.

- (1) Jsou-li proti projektu, proti němuž není jinak závad, uplatněny včas pouze takové soukromoprávní námitky, jež se nepodařilo v řízení povolovacím smírně urovnati, vysloví úřad ve svém rozhodnutí, že není námitek proti projektu se stanoviska veřejných zájmů a cizích vodních práv a odkáže toho, kdo včas uplatnil určité soukromoprávní námitky, s těmito námitkami na pořad práva soukromého.
- (2) Jsou-li soukromoprávní námitky, které byly v řízení povolovacím včas uplatněny, žadatelem uznány neb prokázány veřejnými listinami, poskytne jim úřad potřebnou ochranu podle §19;

není-li tato ochrana možná, odepre úřad žádané povolení.

- (3) Ustanovení odstavců 1 a 2 nelze použiti, bylo-li žádáno za vyvlastnění soukromého práva, jehož se týkají zmíněné soukromoprávní námitky, a bylo-li to vyvlastnění povoleno.

§ 128.

Řízení upravovací a vyvlastňovací

- (1) Předpisů § 122 až 127 jest užiti obdobně v řízení upravovacím a vyvlastňovacím.
- (2) Řízení vyvlastňovací budiž prováděno, pokud možno současně a souvisle s řízením vodoprávním.

§ 129.

Povolovací listina.

Po právoplatnosti vodoprávního povolení, tj. úředního výměru o udělení vodního práva (práva ke zřízení, změně neb k odstranění vodního díla, stavby, zařízení), vydá úřad žadateli listinu o uděleném vodním právu, přihlížeje při tom ke všem změnám, které ve výměru prvé stolice nastaly v odvolacím řízení. Stejnopis této povolovací listiny uloží úřad ve sbírce listin vodní knihy.

§ 130.

Kolaudace vodního díla.

- (1) Strana, které bylo právoplatně uděleno vodoprávní povolení ke zřízení, změně neb odstranění vodního díla (stavby, zařízení), je povinna ohlásiti povolovacímu úřadu dokončení stavebních prací, předložiti prováděcí plán a žádati za schválení (kolaudaci).

(2) Zjistí-li úřad, že vodoprávní povolení zaniklo podle § 39, zamítne žádost bez dalšího řízení. Jinak se přesvědčí úřad v řízení schvalovacím o tom, zdali neb pokud provedené práce souhlasí s uděleným povolením, zařídí odstranění závad a schválí práce provedené podle projektu, jakož i změny a úchytky, jež nevyžadují samy o sobě zvláštního vodoprávního povolení. O ostatních změnách a úchytkách rozhodne úřad podle § 143, odst. 1 a 2 nebo v novém povolovacím řízení, podá-li strana odůvodněnou žádost o dodatečné vodoprávní povolení těchto změn a úchytek. Stejnopisy výměrů o kolaudaci uloží úřad ve sbírce listin vodní knihy.

§ 131.

Omezení instančního pořadu.

Kromě případu, uvedeného v § 103, odst. 1, není odvolání přípustné, pokud se rozhodnutí prvé stolice týká:

- 1) jen výše náhrady za vyvlastnění;
- 2) vodoprávního povolení
 - a) ke zřízení nebo podstatné změně převozu provozovaného na nesplavných tocích bez zvláštního vodního zařízení (§ 17),
 - b) ku prodloužení posavadního převozního práva na nesplavných tocích, nenastane-li na povoleném vodním zařízení změna;
- 3) opatření z nouze při hrozící či nastalé vodní pohromě nebo při požáru (§§ 93 a 94);
- 4) dočasného povolení podle § 126.

§ 132.

Nařizovací moc a dozorčí právo úřadů.

Součinnost obcí. Úřední revise toků.

- (1) Provádějící tento zákon mohou okresní a zemské úřady ve svých úředních obvodech i mimo případ uvedený v § 58 (a 59), vydávati k ochraně zájmů veřejných – bez újmy soudního stíhání – příkazy a zákazy jak ve způsobu všeobecných nařízení, tak i pro jednotlivé případy.
- (2) Úřady dozírají podle tohoto zákona na vody, jejich koryta (dno a břehy), na obecné užívání vod, vodní díla (stavby, zařízení), vodní družstva a svazy vodních družstev, na výkon vodních práv, zachování předpisů o péči o přirozené toky a čistotu vod podle ustanovení povolovací listiny a podle vydaných řádů.
- (3) Obce jsou povinny činnost úřadů podporovati a v nebezpečí z prodlení, není-li v místě zástupce úřadu, samy zařizovati, čeho je třeba v zájmu veřejném. Obce jsou však povinny bezodkladně oznámiti úřadu, co zařídily.
- (4) Po větších povodních, jakož i kdykoliv toho vyžaduje udržování vodních děl a toků s hlediska veřejných zájmů, má se úřad přesvědčiti o stavu postižených toků a zaříditi, čeho třeba k odvrácení nebezpečí a k odstranění následků pohrom nebo závad.
- (5) Podrobné předpisy o přehlídkách vod a vodních děl vydá vláda nařízením.

Řízení o vodních družstvech.

- a) Dobrovolných

§ 133.

- (1) Navrhnutí utvoření vodního družstva mohou jednotliví zájemníci (přípravný výbor).
- (2) Prokáže-li se, že všichni zájemníci souhlasí s utvořením vodního družstva, schválí úřad bez dalšího řízení stanovy družstva dobrovolného.

b) S povinným členstvím menšiny.

§ 134.

- (1) Navrhne-li buď družstvo, utvořené podle § 133, odst. 2, nebo jednotliví zájemníci (přípravný výbor) zřídit družstvo s povinným členstvím menšiny, nutno předložit spolu s návrhem na utvoření tohoto družstva alespoň povšechný projekt družstevní a předběžný zájmový katastr. Po případném jejich doplnění ustanoví úřad vyhláškou hlasovací řízení. Vyhláška budiž vyvěšena a návrh, projekt a katastr buďtež veřejně vyloženy po dobu nejméně třiceti dní, předcházejících dni hlasovacího řízení.
- (2) Hlasování při řízení o utvoření družstva jest nezměnitelné v neprospěch družstva. Hlasy těch, kteří se k řízení nedostaví, ačkoliv byli řádně pozváni nebo se při něm určitě a bezpodmínečně nevyjádří, počítají se za hlasy pro utvoření družstva.
- (3) Nevysloví-li se potřebná většina pro utvoření družstva s povinným členstvím menšiny a půjde-li o družstevní účely uvedené v § 98, jedná úřad při tomtéž řízení o utvoření družstva nuceného.
- (4) Zájemníci mohou uplatnit své námitky proti utvoření družstva s povinným členstvím menšiny, dále proti tomu, aby jejich nemovitosti byly pojaty do družstva a proti

případnému utvoření družstva nuceného ústně nebo písemně, nejpozději však při řízení u úřadu, jenž vyhlášku vydal nebo jest ve vyhlášce označen.

- (5) Ve vyhlášce budiž upozorněno na následky uvedené v předcházejících odstavcích 2 až 4. Vyhláška budiž vyvěšena u okresního úřadu a v obcích, v jejichž území leží nemovitosti, které mají být pojaty do družstva a má-li družstevní podnik zasahovati svými účinky do sousedních obcí též v těchto obcích. Obce jsou povinny uvést vyhlášku ve všeobecnou známost obvyklým způsobem.

§ 135.

Při zřízení zjistí úřad, zdali jde o takový nepochybně prospěšný podnik, který nelze účelně provést nebo udržovati bez rozšíření na nemovitosti odporujících zájemníků a pokusí se odstraniti námitky odporujících zájemníků dohodou. Prohlásí-li se při závazném hlasování většina zájemníků pro utvoření družstva s povinným členstvím menšiny, zjistí úřad, kteří zájemníci a s kterými nemovitostmi nebo jejich částmi jsou povinni přistoupiti ke družstvu. Budou-li některé nemovitosti nebo jejich části vypuštěny z družstevního podniku, upraví úřad výsledek provedeného hlasování. Na základě tohoto řízení rozhodne úřad o povinném členství menšiny a schválení stanov.

c) Nucených.

§ 136.

Nedosáhne-li se při hlasování většiny potřebné pro utvoření družstva s povinným členstvím menšiny a jde-li o účely vyčtené v §98, předloží

okresní úřad, byl-li dosud příslušný k řízení, věc zemskému úřadu k rozhodnutí.

§ 137.

Rozhodnutí o nákladech za přípravné práce.

Schvaluje nebo předepisuje stanovy družstva rozhodne úřad k žádosti navrhovatelů též o tom, zdali a které náklady za přípravné práce má družstvo nahraditi. Při tom uzná zájemníky, kteří svoji původní přihlášku bezdůvodně odvolali při závazném hlasování a tím způsobili zvětšení nákladů, povinnými k úhradě částky, o kterou se tím náklad zvýšil.

§ 138.

Provedení řízení hlasovacího v souvislosti s řízením vodoprávním.

Je-li s návrhem na utvoření družstva zároveň předložen k vodoprávnímu projednání projekt vodního díla, budiž obojí řízení prováděno v souvislosti.

Vodní knihy.

§ 139.

Evidenze vodních práv a povinností, družstev a jejich svazků.

- (1) Okresní úřady vedou ve vodních knihách v patrnosti vodní práva a povinnosti, vodní družstva a jejich svazy.
- (2) Okolnost, že zápis ve vodní knize buď vůbec chybí nebo jest neúplný, nemá vlivu na trvání nebo rozsah vodního práva nebo povinnosti, vodního družstva nebo jeho svazu.
- (3) Každému jest dovoleno nahlížeti do vodních knih se sbírkami listin, map a

plánů a vyžádati si opisy z nich po zapravení stanovených poplatků.

- (4) Podrobnosti upraví vládní nařízení.

Hlava IX.

Trestní ustanovení.

§ 140.

Trestné činy a sazby.

Kdo bezprávně poškodí nebo poruší vodní dílo (stavbu, zařízení), značku zasazenou podle tohoto zákona nebo podle dřívějších vodoprávních ustanovení nebo koryto (dno nebo břehy), anebo kdo se proviní proti kterémukoliv ustanovení tohoto zákona nebo proti nařízení, příkazu, zákazu nebo výměru podle něho vydaném, bude, nejde-li o čin trestný soudem, potrestán úřadem pokutou až do 30.000 K nebo vězením až do tří měsíců.

§ 141.

Pokuty a tresty vězení.

- (1) Pokus činů podle tohoto zákona stíhatelných je trestný.
- (2) Tresty na penězích a tresty na svobodě mohou býti uloženy též zároveň, byl-li přestupek opěťován nebo vzešla-li z přestupku značná škoda nebo značné nebezpečství. Byla-li uložena pokuta, uloží úřad zároveň pro případ její nedobytnosti náhradní trest vězení podle míry zavinění v mezích sazby, uvedené v § 140. Trest na svobodě spolu s náhradním trestem za nedobytnou pokutu nesmí činiti více než tři měsíce.

§ 142.

Řízení o náhradě škod.

Potrestá-li úřad obviněného, může jej uznati v trestním nálezu povinným k náhradě škody způsobené trestným činem, žádá-li o to poškozený, stačí-li výsledky trestního řízení správního k určení náhrady a není-li o nároku spor u soudu již zahájen nebo právoplatně skončen. Jinak odkáže úřad poškozeného na pořad práva soukromého, ačli podle platných předpisů není oprávněn rozhodnouti sám o nároku mimo trestní řízení.

§ 143.

Odstranění svémocné novoty.

- (1) Dopustí-li se kdo přestupku podle § 140, budiž bez zřetele k tomu, zda mu byl uložen trest a náhrada škody, po případě, zda přestupek jest promlčen, uznán úřadem povinným, aby ve stanovené lhůtě svým nákladem odstranil svémocnou novotu nebo dodatečně provedl opomenutou práci, jestliže a pokud to ohrožený nebo poškozený žádá nebo toho vyžadují veřejné zájmy.
- (2) Závazek k odstranění svémocné novoty a k dodatečnému provedení opomenuté práce přechází na každého pozdějšího nabyvatele.
- (3) Svémocná novota může býti ponechána jenom s povolením, vydaným podle tohoto zákona.

§ 144.

Exekuční trestní řízení.

- (1) Vykonávací řízení ve věcech trestních se provádí podle předpisů o vykonávacím řízení, platných pro výkon rozhodnutí politických úřadů, vydaných ve všeobecném řízení správním.

- (2) Vykonatelná rozhodnutí, vydaná podle tohoto zákona ve věcech trestních, jsou exekučními tituly.

Hlava X.

Ustanovení přechodná a závěrečná.

§ 145.

Přeměna dosavadních vodních družstev a sdružení.

- (1) Vodní družstva (vodní společenstva), která se utvořila podle zákona ze dne 28.srpna 1870, č. 71 čes.z.z., č. 85 mor.z.z. a č.51 slez.z.z., jsou povinna své stanovy ve lhůtě dvou let od počátku účinnosti tohoto zákona přizpůsobiti jeho ustanovením a předložiti změněné stanovy úřadu ke schválení. Neučiní-li tak družstvo včas, provede potřebné změny úřad z moci úřední.
- (2) Jiným sdružením, která vznikla k účelům v § 95 uvedeným před účinností tohoto zákona, ponechává se na vůli podrobiti se jeho ustanovením.

§ 146.

Zachování dosavadních vodních práv a veřejnoprávních povinností. Použití výsledku dosavadního řízení.

- (1) Pokud tento zákon neustanovuje jinak, zůstávají v platnosti práva a povinnosti, jež podle dřívějších vodoprávních ustanovení vznikla nebo byla zachována v platnosti; jejich další výkon a zánik řídí se však předpisy tohoto zákona.
- (2) Řízení provedeného podle dřívějších vodoprávních ustanovení může úřad příslušný podle §§ 119 a 120 použiti

k vydání výměru podle tohoto zákona, je-li třeba, po doplnění provedeného řízení.

§ 147.

Zachování dosavadního volného užívání neveřejné vody.

Užíval-li kdo před účinností tohoto zákona neveřejné, zejména zemní vody nerušeně a bez újmy pro veřejné zájmy takovým způsobem, k němuž by nyní na rozdíl od dřívějších předpisů potřeboval vodoprávní povolení, není povinen opatřit si vodoprávní povolení; užívání to trvá po právu v dosavadním svém obsahu a rozsahu, avšak pro jeho další užívání a případnou jeho úpravu platí předpisy tohoto zákona.

§ 148.

Přeměna dosavadních soukromých práv k vodám veřejným na veřejná vodní práva užívací.

- (1) Užívá-li kdo před účinností tohoto zákona na základě svého vlastnického nebo jiného soukromého práva nerušeně a bez újmy pro veřejné zájmy vody, která se po účinnosti tohoto zákona stane vodou veřejnou, trvá toto užívání s dosavadním obsahem a rozsahem nadále jako veřejné užívací vodní právo; jeho výkon se řídí předpisy tohoto zákona. Tímto ustanovením nejsou dotčena ani vlastnická práva ke korytu veřejné vody a k ostrovům a nánosům ve veřejné vodě ani rybářská práva ve vodách veřejných.
- (2) Obecné nebo zvláštní užívání veřejné vody, na níž jest veřejné užívací vodní právo, uvedené v odstavci 1, jest přípustno jen, pokud tím toto právo netrpí újmy.

- (3) Ustanovení § 66 platí obdobně také tehdy, mají-li býti omezena nebo zrušena práva, uvedená v odstavci 1.

§ 149.

Přeměna dosavadních soukromoprávních udržovacích povinností na veřejnoprávní.

- (1) Povinnosti udržovací, které vznikly před účinností tohoto zákona způsobem soukromoprávním, trvají dále jako povinnosti veřejnoprávní, o nichž rozhodují úřady podle tohoto zákona. Při tom jsou úřady povinny dbáti původních ujednání soukromoprávních, pokud neodporují zájmům veřejným, jakož i toho, aby se povinnosti touto přeměnou nestaly tíživějšími.
- (2) Totéž platí o povinnosti k odstranění vodních děl, staveb neb zařízení nebo jejich zbytků, pokud tato povinnost vznikla před účinností tohoto zákona způsobem soukromoprávním.

§ 150.

Mezinárodní úmluvy o vodách.

Mezinárodní úmluvy o právních poměrech na vodách v Protektorátu Čechy a Morava mají po dobu své mezinárodní účinnosti též účinnost vnitrostátních předpisů, byly-li řádně vyhlášeny. (Pozn.: § 150 by mohl míti praktický význam jen tehdy, došlo-li by k mezistátní úpravě právních poměrů na vodách na hranicích s Polskem nebo se Slovenskem.

§ 151.

Osvobození vodních družstev od poštovního.

Dopisování vodních družstev, zřízených k účelům vytčeným v § 95, odst. 1, č. 2,3 a 4 ve věcech upravených tímto zákonem nebo družstevními stanovami jest osvobozeno od poštovního podle čl. II, č.4 zákona ze dne 2.října 1865, č. 108 ř. z., o osvobození od poštovního.

§ 152.

Osvobození vodních družstev od kolků a poplatků a od poplatkového ekvivalentu.

Podání, smlouvy, protokoly, úřední jednání, úkony a listiny, týkající se zřízení a činnosti vodních družstev nebo svazů vodních družstev, opatření prostředků včetně úvěrů směnečných a vyvlastnění pro ně jsou osvobozeny od kolků a poplatků, listiny však jen, pokud se jich neužije k jiným než uvedeným účelům. Vodní družstva jsou osvobozena od poplatkového ekvivalentu.

Derogační ustanovení.

§ 153.

- (1) S účinností tohoto zákona pozbývají platnosti ustanovení jiných předpisů o věcech upravených v tomto zákoně.
- (2) K těmto předpisům patří zejména:
 1. Zákon ze dne 30.května 1869, č. 93 ř. z., jenž se týče ustanovení o právu vodním, vyhrazených zákonodárstvu říšskému;
 2. Zemské zákony ze dne 28.srpna 1870, č.71 čes.z.z., č.65 mor.z.z. a č.51 slez.z.z., o tom, kterak lze vody užívat, jí svozovati a jí se brániti;
 3. §§ 13 až 20 zákona ze dne 30.června 1884, č. 116 ř. z. o zvelebení zemědělství stavbami vodními;

4. Zákon ze dne 30.června 1884, č. 117 ř. z., o opatřeních k neškodnému svádění horských vod;
5. Zákon ze dne 2.května 1886, č. 25 slez.z.z., jenž se týče některých opatření v příčině vodní a lesní policie;
6. § 7 zákona ze dne 25.dubna 1885, č. 58 ř. z., o úpravě rybářství ve vodách vnitrozemských, §§ 25, 26, 34, 35 a 36 zemského zákona rybářského ze dne 6.června 1895, č. 62 mor.z.z z r. 1896, § 15 zákona ze dne 9.října 1883, č.22 čes.z.z. z roku 1885, § 16 zákona ze dne 27.prosince 1881, č. 79 mor.z.z. z roku 1882 a § 14 zákona ze dne 9.prosince 1882 č.28 slez.z.z. z roku 1883, o některých opatřeních za účelem zvelebení rybářství ve vodách vnitrozemských.
7. §§ 407 až 413 všeobecného zákoníka občanského a předpisy vydané k provedení shora uvedených zákonů.

§ 154.

Nedotčeny zůstávají předpisy:

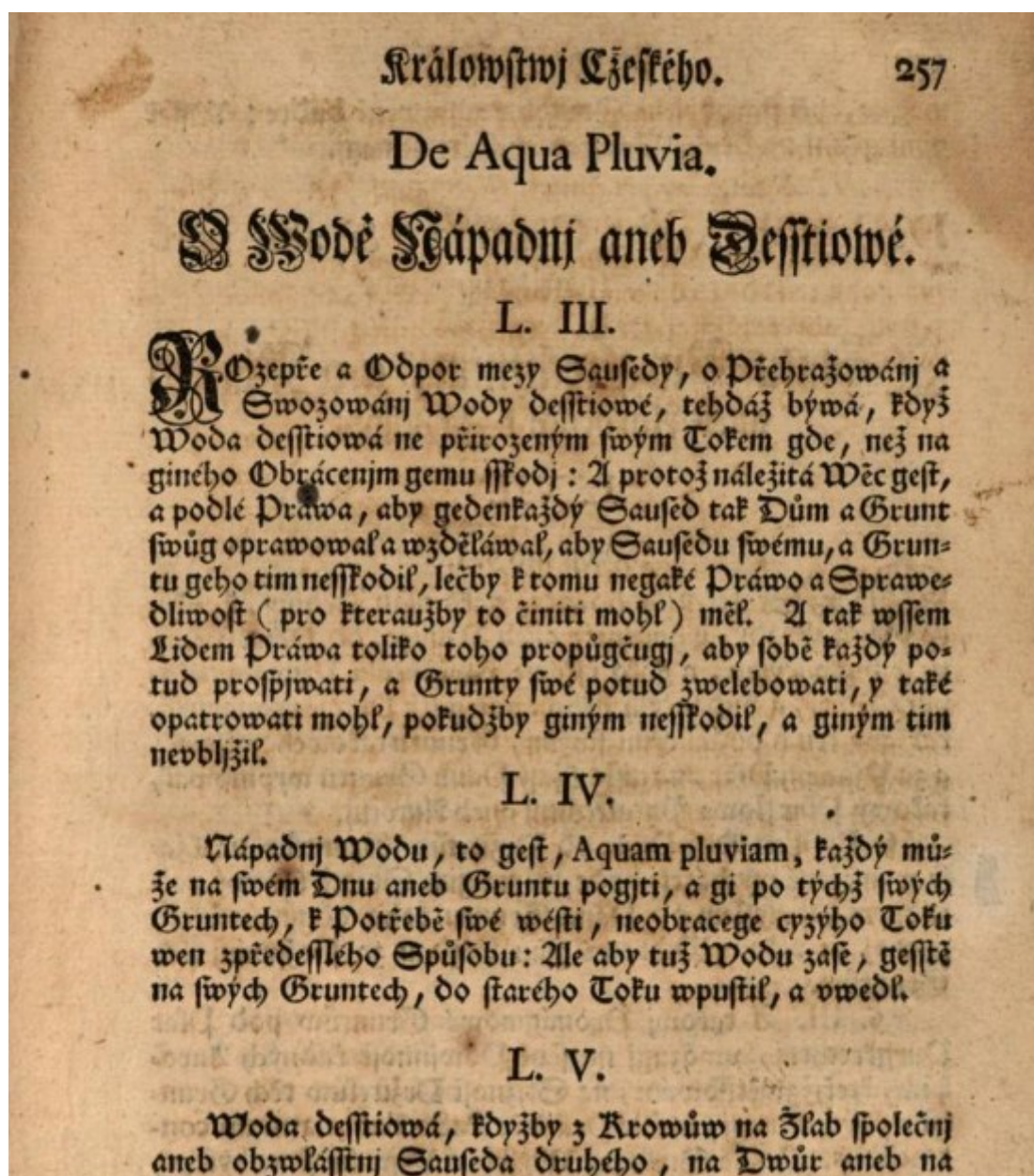
1. Obecného zákona horního;
2. Železničního zákona;
3. Zákona ze dne 29.března 1935, č. 63 Sb. z. a n., o vyvlastnění k účelům obrany státu;
4. Zákona ze dne 13.května 1936, č.131 Sb. z. a n., o obraně státu;
5. Zákona ze dne 27.března 1931, č. 49 Sb. z. a n., o státním fondu pro vodohospodářské meliorace, s výjimkou ustanovení § 27, odst.3 pokud se týká vodních družstev, pro něž platí §153 tohoto zákona o osvobození

- od kolků a poplatků ve znění vl. nařízení čís. 383/1938 Sb.;
6. Zákona ze dne 27.března 1931 č.50 Sb. z. a n., o státním fondu pro splavnění řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil ve znění vl. nařízení čís. 383/1938 Sb.;
 7. Zákona ze dne 22.července 1919, č.438 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace, ve znění zákona z 1.července 1921, č. 258 Sb. z. a n., jímž se doplňuje zákon č. 438/1919 Sb. z. a n.;
 8. Lesního zákona ze dne 3.prosince 1852, č. 250 ř. z.;
 9. Zákonů ze dne 13.února 1884, č.30 mor.z.z., a ze dne 28.prosince 1887, č. 12 slez. z.z. z roku 1888, o scelování hospodářských pozemků, a zákonů ze dne 13.února 1884, č.31 mor.z.z. a ze dne 28.prosince 1887, č. 13 slez. z.z. z roku 1888, o dělení společných pozemků a úpravě užívacích a správních práv, pokud tyto zákony stanoví příslušnost úřadů pro agrární operace ve věcech vodoprávních;
 10. Vládního nařízení ze dne 16.června 1939, č. 223 Sb. z. a n. o ochraně přírodních léčivých zdrojů.
 11. Zákona ze dne 11.června 1901 čís.66 ř. z. o stavbě vodních drah a o provedení úpravy řek a předpisy vydané k jejich provedení.

§ 155.

Účinnost a provedení nařízení.

Toto nařízení nabývá účinnosti šest měsíců po vyhlášení; provede je ministr zemědělství v dohodě se zúčastněnými ministry.

Obrázek 1 Vodoprávní ustanovení v Koldínových Právech městských (vydání z roku 1755)¹⁴¹⁴

¹⁴¹⁴ Z KOLDÍNA, Pavel Kristián, SCHANTZ, Christian August, ed. *Práva Městská Království Českého*. Podruhé vytisštěná. W Starém Městě Pražském: Kyrchner, 1755, s. 257.

Obrázek 2 Mapa zachycující řeku Vltavu v Purkarcí (zdroj: Národní archiv ČR)

Obrázek 3 Dnes již zaniklé rybníky na Poděbradsku, na mapě 1.vojenského mapování (I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.93¹⁴¹⁵)

¹⁴¹⁵ I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.93. *Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska*: © 1st Military Survey, Section No. 93, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna [online]. Laboratoř geoinformatiky, Historický ústav AV ČR, 1764-1768 a 1780-1783 (rektifikace) [cit. 2022-09-30].

Dostupné

z:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c093

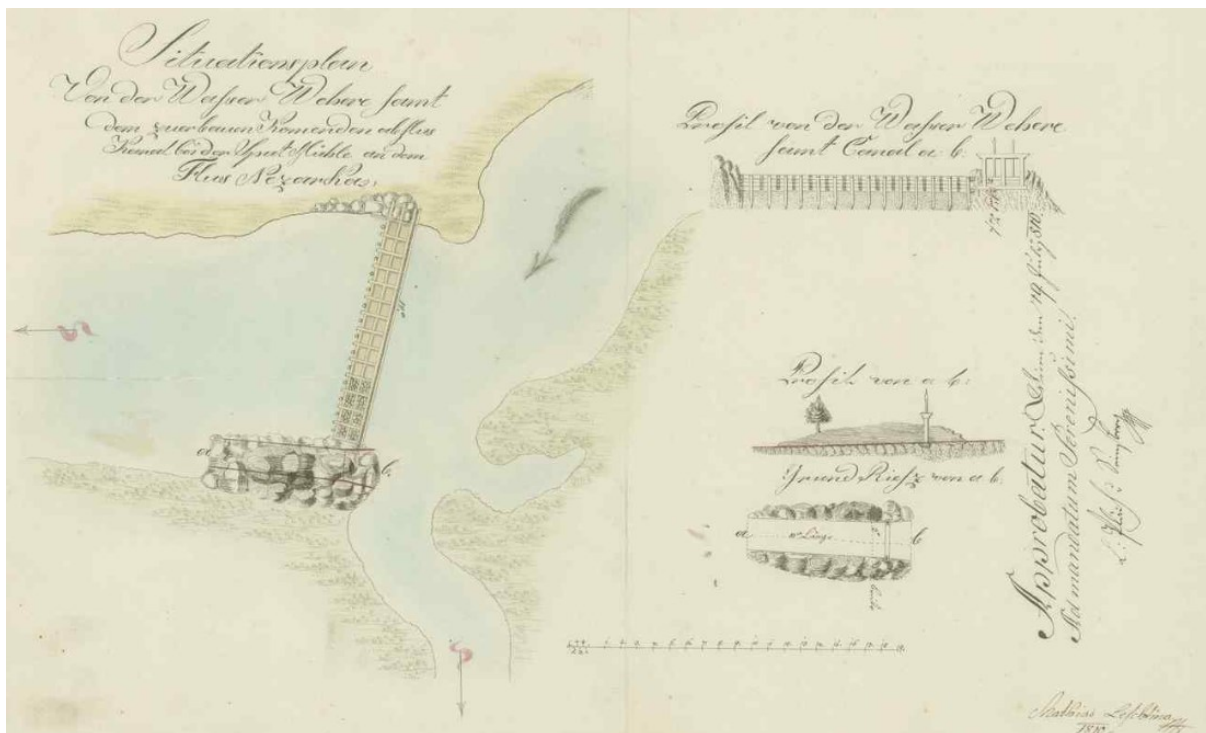
Obrázek 4 Řeka Labe v Litoměřicích na mapě .1.vojenského mapování (I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.39)¹⁴¹⁶

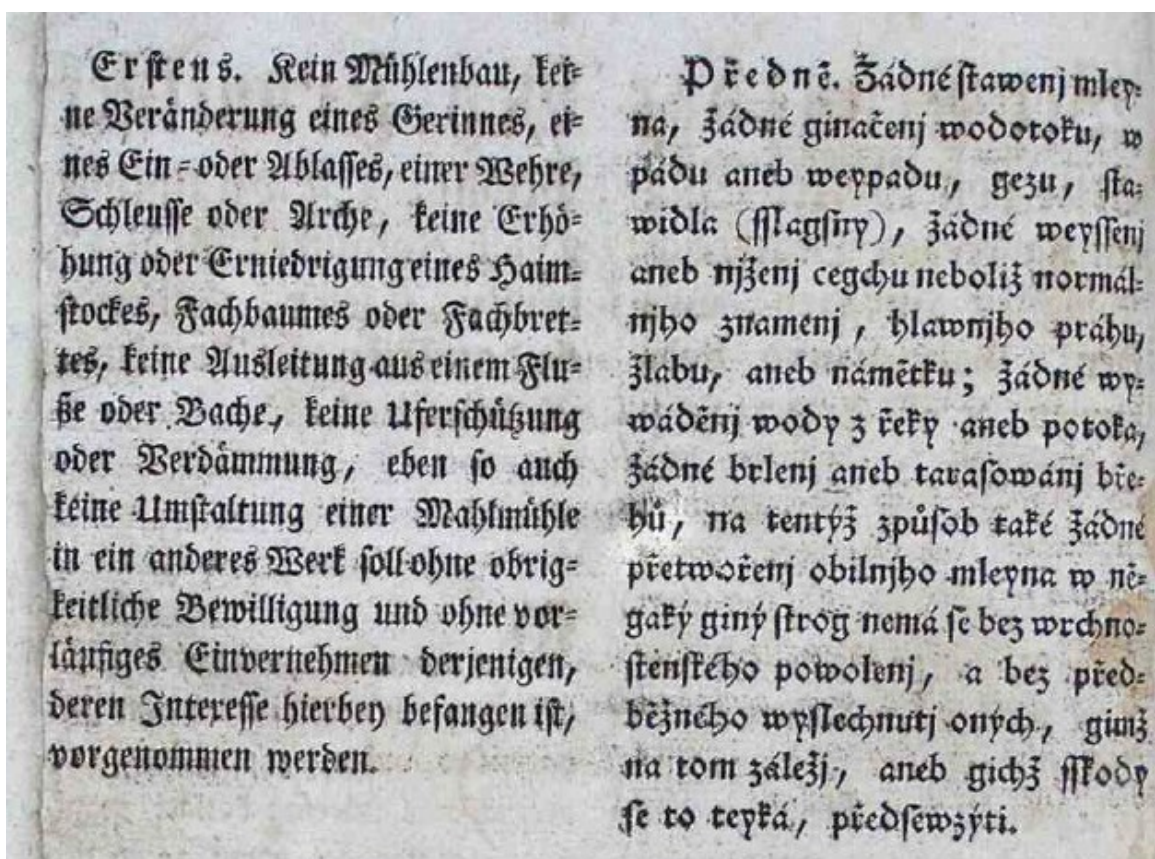
Obrázek 5 Vorořlavba na Lužnici v Bechyni¹⁴¹⁷

¹⁴¹⁶ I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č.39. *Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska*: © 1st Military Survey, Section No. 39, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna [online]. Laboratoř geoinformatiky, Historický ústav AV ČR, 1764-1768 a 1780-1783 (rektifikace) [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c039

¹⁴¹⁷ SOKA Tábor, Sbirka grafických listů a kreseb, 1650–1956, pořadové číslo 1903 - Bechyně – pohled na část města se zámekem od jihu přes údolí řeky Lužnice, 1823, dostupné online: <https://digi.ceskearchivy.cz/4001903>

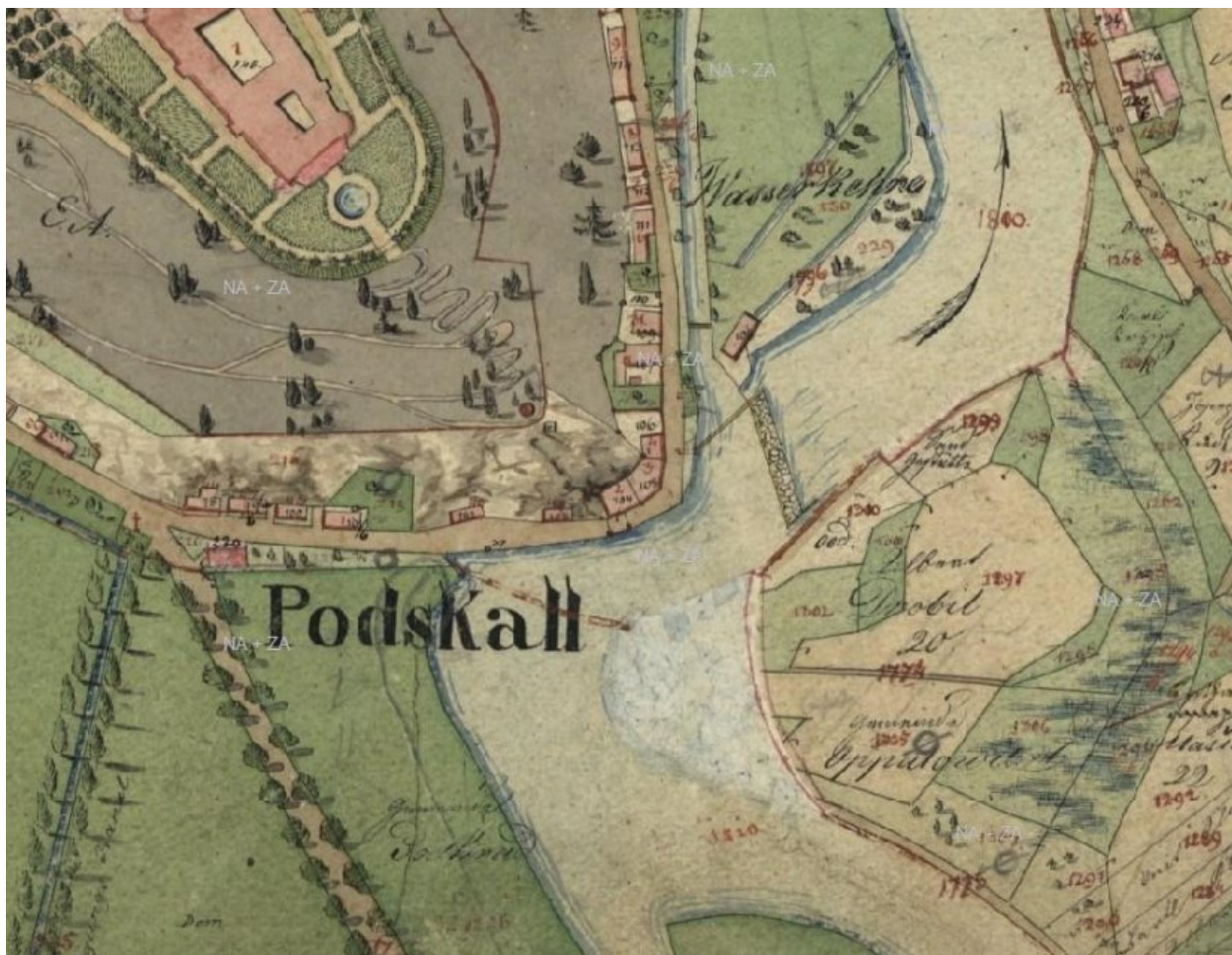

Obrázek 6 Plán stavby jezu s náhonem u Špůtovského mlýna na Nežárce – situace, profily, půdorys¹⁴¹⁸

Obrázek 7 Jedno z vodoprávních ustanovení Všeobecného mlýnského řádu z roku 1814

¹⁴¹⁸ SOKA Tábor, fond Velkostatek Třeboň, 1323–1951, VELKOSTATEK TŘEBOŇ – MAPY A PLÁNY I. 1501-1948, i.č. 2105, dostupné online: <https://digi.ceskaarchivy.cz/543752>

Obrázek 8 Řeka Vltava v Hluboké nad Vltavou, pod zámekem. Na výřezu je zachycen původní jez a odbočující mlýnský náhon. Indikační skica.¹⁴¹⁹

¹⁴¹⁹ Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 1894-1 Hluboká n. Vlt. - dříve Podhrad. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD267018270>

Obrázek 9 Řeka Otava před soutokem s Vltavou u hradu Zvíkov zachycená na indikační skice.¹⁴²⁰

¹⁴²⁰ Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 9312-1 Zvíkovské Podhradí - dříve Podhrad. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA497018300>

Obrázek 10 Snímek z indikační skici zachycující vltavský jez v Letošici s mlýnským náhonem a mlýnem.¹⁴²¹

Obrázek 11 Snímek z indikační skici zachycující dnes již zatopenou osadu Buzkov na Vltavě s jezem a mlýnem.¹⁴²²

¹⁴²¹ Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 5095-1 Nevězice - dříve Newsesitz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA460018300>

¹⁴²² Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 2775-1 Jaroslavice - dříve Jaroslawitz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PRA460018300>

Obrázek 12 Výřez z indikační skici zachycující dnes již neexistující vltavský jez v obci Purkarec, jejíž pobřežní části byly na počátku 90.let 20.století zatopeny vodní nádrží Hněvkovice.¹⁴²³

¹⁴²³ Národní archiv ČR, Indikační skici - Čechy, 6284-1 Purkarec - dříve Purgholz. *Geoprohlížeč - Zeměměřický úřad* [online]. [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD285018270>

Obrázek 15 Zdymadlo v Hluboké nad Vltavou vybudované ve 30. letech 20. století (foto: autor)

Obrázek 16 Hráz vodního díla Orlik, vybudovaného v letech 1954-1962 na Vltavě poblíž osad Orlické a Zbenické Zlátkovice (foto: autor)

**Obrázek 17 Stavba 4 vorového pramene na Vltavě v roce 1966. Bohumil Sypal seká vesla.
Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa**

**Obrázek 18 Stavba 4 vorového pramene na Vltavě v roce 1966. Nakládání nákladu na vor.
Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa**

Obrázek 19 Vplouvání do šlajsny jezu u Horního mlýna (Herbertov), pod Vyším Brodem. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa

Obrázek 20 Předepsané označení vorového pramene obsahující jméno a bydliště vrátného voroplavby a dále název a sídlo objednatele plavby. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa

Obrázek 21. Vorový pramen při proplouvání propustí jezu v Rožmberku nad Vltavou v roce 1966. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa

Obrázek 22 Jez u mlýna Kuchelník na řece Sázavě, nacházejícího se mezi obcemi Ledečko a Rataje nad Sázavou (foto: autor)

Obrázek 23 Vodní dílo Želivka (Švihov) vybudované na řece Želivce mezi lety 1965-1975 (foto: autor)

Obrázek 24 Budova mlýna s vodním kolem u jezu Veselý v Táboře na Lužnici. V popředí jez s propustí a vodáky (Bechyňská 396, 390 01 Tábor, Česko; foto: autor).

Obrázek 25 Vltava v Hněvkovicích. Na snímku je zachycen jez s vorovou propustí, na jejímž místě byla vybudována po roce 2015 plavební komora, v rámci zajištění splavnosti Vltavy pro menší plavidla v úseku mezi Týnem nad Vltavou a Českými Budějovicemi. Na snímku je rovněž zachycen sportovní rybář. V pozadí Královcův mlýn s elektrárnou. (foto: autor)

Seznam vyobrazení

Obrázek 1 Vodoprávní ustanovení v Koldínových Právech městských (vydání z roku 1755)...	453
Obrázek 2 Mapa zachycující řeku Vltavu v Purkarci (zdroj: Národní archiv ČR)	454
Obrázek 3 Dnes již zaniklé rybníky na Poděbradsku, na mapě 1.vojenského mapování	454
Obrázek 4 Řeka Labe v Litoměřicích na mapě .1.vojenského mapování	455
Obrázek 5 Voroplavba na Lužnici v Bechyni	455
Obrázek 6 Plán stavby jezu s náhonem u Špůtovského mlýna na Nežárce – situace, profily, půdorys	456
Obrázek 7 Jedno z vodoprávních ustanovení Všeobecného mlýnského řádu z roku 1814.....	456
Obrázek 8 Řeka Vltava v Hluboké nad Vltavou, pod zámek. Na výřezu je zachycen původní jez a odbočující mlýnský náhon. Indikační skica.	457
Obrázek 9 Řeka Otava před soutokem s Vltavou u hradu Zvíkov zachycená na indikační skice.	458
Obrázek 10 Snímek z indikační skici zachycující vltavský jez v Letošnici s mlýnským náhonem a mlýnem.....	459
Obrázek 11 Snímek z indikační skici zachycující dnes již zatopenou osadu Buzkov na Vltavě s jezem a mlýnem.	459
Obrázek 12 Výřez z indikační skici zachycující dnes již neexistující vltavský jez v obci Purkarec, jejíž pobřežní části byly na počátku 90.let 20.století zatopeny vodní nádrží Hněvkovice.....	460
Obrázek 13 Snímek (část 1) z Vodní knihy okresního hejtmanství Karlín z let 1886-1926. Zápis na snímku pojednává o vodovodu pro železniční stanici Praha – Bubny	461
Obrázek 14 Snímek (část 2) z Vodní knihy okresního hejtmanství Karlín z let 1886-1926. Zápis na snímku pojednává o vodovodu pro železniční stanici Praha – Bubny	462
Obrázek 15 Zdymadlo v Hluboké nad Vltavou vybudované ve 30. letech 20. století (foto: autor)	463
Obrázek 16 Hráz vodního díla Orlík, vybudovaného v letech 1954-1962 na Vltavě poblíž osad Orlické a Zbenické Zlákovice (foto: autor).....	463
Obrázek 17 Stavba 4 vorového pramene na Vltavě v roce 1966. Bohumil Sypal seká vesla. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa.....	464
Obrázek 18 Stavba 4 vorového pramene na Vltavě v roce 1966. Nakládání nákladu na vor. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa.....	464
Obrázek 19 Vplouvání do šlajsný jezu u Horního mlýna (Herbertov), pod Vyším Brodem. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa	
Obrázek 20 Předepsané	

označení vorového pramene obsahující jméno a bydliště vrátného voroplavby a dále název a sídlo objednatele plavby. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa	465
Obrázek 21. Vorový pramen při proplouvání propustí jezu v Rožmberku nad Vltavou v roce 1966. Zdroj: Národní zemědělské muzeum, fond Archiválie, osobní fond M.Landa.....	466
Obrázek 22 Jez u mlýna Kuchelník na řece Sázavě, nacházejícího se mezi obcemi Ledečko a Rataje nad Sázavou (foto: autor).....	466
Obrázek 23 Vodní dílo Želivka (Švihov) vybudované na řece Želivce mezi lety 1965-1975 (foto: autor)	467
Obrázek 24 Budova mlýna s vodním kolem u jezu Veselý v Táboře na Lužnici. V popředí jez s propustí a vodáky (Bechyňská 396, 390 01 Tábor, Česko; foto: autor).....	467
Obrázek 25 Vltava v Hněvkovicích. Na snímku je zachycen jez s vorovou propustí, na jejímž místě byla vybudována po roce 2015 plavební komora, v rámci zajištění splavnosti Vltavy pro menší plavidla v úseku mezi Týnem nad Vltavou a Českými Budějovicemi. Na snímku je rovněž zachycen sportovní rybář. V pozadí Královcův mlýn s elektrárnou. (foto: autor).....	468

Vývoj českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou

Abstrakt

Tato disertační práce pojednává o vývoji právní úpravy vodního práva a právních vztahů spojených s vodou na území České republiky. Podává výklad o dané problematice od počátků českého státu do současnosti. Práce je rozdělena do šestnácti chronologicky navazujících kapitol zaměřených na jednotlivá údobí vývoje této problematiky. Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny na dílčí podkapitoly pojednávající o podoborech vodního práva a právních vztazích spojených s vodou. První čtyři kapitoly představují teoretický úvod a společný základ pro ostatní kapitoly. První kapitola obsahuje rozbor pojmu vodního práva a systematiku vodního práva. Druhá kapitola provádí nástin vývoje vodního práva ve starověku jako osvětlení nejstarších kořenů vodního práva. Třetí kapitola pojednává o základech a struktuře římského vodního práva coby metodologického základu oboru vodního práva. Čtvrtá kapitola se zabývá základními rysy vývoje vodního práva na území států sousedících s Českou republikou.

Kapitoly 5-15 tvoří jádro práce a pojednávají o jednotlivých údobích vývoje českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou. Kapitola pátá pojednává o vývoji v předhusitském období. Šestá kapitola pojednává o vodním právu v období stavovského státu. Sedmá kapitola se zaměřuje na absolutistické období, od roku 1620 do roku 1811. Výklad o absolutistickém období je rozdělen do dvou kapitol. Osmá kapitola pojednává o vývoji vodního práva po roce 1811, od přijetí Všeobecného občanského zákoníku (ABGB). Tento právní předpis zásadním způsobem ovlivnil charakter českého vodního práva až do přijetí rakouského říšského vodního zákona.

Devátá kapitola obsahuje výklad vývoje českého vodního práva od roku 1869 až do rozpadu Rakousko-Uherské monarchie. Desátá kapitola postihuje vývoj vodního práva v období první československé republiky. Jedenáctá kapitola popisuje částečné proměny, kterými prošlo vodní právo za existence Protektorátu Čechy a Morava. Dvanáctá kapitola se zabývá vývojem vodního práva v poválečném Československu a zahrnuje vznik zákona o vodním hospodářství (1955). Třináctá popisuje krátké období od přijetí tzv. socialistické ústavy až do nabytí účinnosti zákona o vodách z roku 1973. Čtrnáctá kapitola pojednává o období, kdy v Československu platil zákon o vodách z roku 1973, až do tzv. Sametové revoluce. Patnáctá kapitola stručně popisuje vývoj českého vodního práva po roce 1989. Závěrečná kapitola obsahuje biografie významných osobností z oboru vodního práva. Práce obsahuje dvě přílohy. První příloha obsahuje srovnání českého, moravského a slezského zemského vodního zákona. Druhá příloha obsahuje příklady vzorů podání ve vodoprávních záležitostech. V úplném závěru práce nalezne čtenář obrazovou přílohu ilustrující problematiku obsaženou ve vodoprávních předpisech.

Klíčová slova: voda, vodní právo, právní dějiny

Development of Czech water law and legal relations related to water

Abstract

This dissertation thesis deals with the development of the legal regulation of water law and legal relations related to water in the Czech Republic. It provides an interpretation of the issue from the beginnings of the Czech state to the present. The thesis is divided into sixteen chronological chapters focusing on individual periods of development of this issue. The individual chapters are divided into sub-chapters dealing with sub-fields of water law and legal relations related to water. The first four chapters provide a theoretical introduction and a common basis for the other chapters. The first chapter contains an analysis of the concept of water law and the systematics of water law. The second chapter provides an outline of the development of water law in antiquity as an illumination of the earliest roots of water law. The third chapter discusses the foundations and structure of Roman water law as the methodological basis of the field of water law. The fourth chapter deals with the basic features of the development of water law in the territory of states neighbouring the Czech Republic. Chapters 5–15 form the core of the thesis and deal with individual periods of development of Czech water law and legal relations related to water. Chapter 5 deals with the development in the pre-Hussite period. The sixth chapter deals with water law in the period of the The Estates. The seventh chapter focuses on the absolutist period, from 1620 to 1811. An interpretation of the absolutist period is divided into two chapters. The eighth chapter deals with the development of water law after 1811, beginning with the adoption of the General Civil Code (General civil code for the entire German hereditary lands of the Austrian monarchy, known as ABGB from its German original designation). This legislation fundamentally influenced the nature of Czech water law until the adoption of the Austrian Reich Water Law. The ninth chapter contains an interpretation of the development of Czech water law from 1869 until the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy. The tenth chapter deals with the development of water law in the period of the First Czechoslovak Republic. The eleventh chapter describes the partial changes that water law underwent during the existence of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The twelfth chapter deals with the development of water law in post-war Czechoslovakia and includes the creation of the Water Management Act (1955). The thirteenth chapter describes the short period from the adoption of the so-called socialist constitution to the enforcement of the Water Act of 1973. The fourteenth chapter deals with the period when the 1973 Water Act was in force in Czechoslovakia until the so-called Velvet Revolution. The fifteenth chapter briefly describes the development of Czech water law post 1989.

The final chapter contains biographies of leading figures in the field of water law. The thesis contains two appendices. The first appendix contains a comparison of the Czech, Moravian and Silesian provincial water law. The second appendix contains examples of model scenarios concerning water law matters. At the very end of the thesis, the reader will find an illustrated appendix depicting the issues contained in water legislation.

Klíčová slova: water, water law, legal history